

Hamvas Béla:
Scientia sacra I.

1. rész
Az őskori emberiség szellemi hagyománya
1. kötet
(1943-1944)

TARTALOMJEGYZÉK

I. KÖTET

I. KÖNYV

A HAGYOMÁNY

I. Aranykor és apokalipszis

1. Időszámításunk előtt a hatszáz év
2. A Nagy Közösség és a Kicsinyke Jólét
3. Zarathusztra és Henóch
4. Az aranykor valósága
5. Nyílt lét és zárt élet
6. Ítélet alatt

II. Az éberség

1. A vidja
2. Aszklépiosz kakasa
3. A csiszti
4. Az Isa-upanisád elemzése
5. Éberség és kábaság
6. Éberség és tudás

III. A lét és az élet

1. Nyíltság és zártság
2. A tudat
3. A varázslat
4. Sors és elhatározás
5. Közvetlenség és reflexió
6. A közösség felbomlása

IV. Az Élet Mestere

1. A szakrális szubjektum
2. A Tao te king XV. versének értelmezése
3. A könyv
4. A szutra stílus
5. Az univerzális nyelv
6. A könyv a történeti időben

V. A három forrás

1. A három forrás
2. Az archaikus szintézis

3. A zseniális ember
4. A misztikus intuíció
5. A lappangó hagyomány
6. Az újkor ébredése

VI. A hagyományok

1. A hagyomány egysége
2. Metafizika és mítosz
3. Az őskori egységek
4. Vallás és hagyomány
5. Az alkalmazás
6. Éberség, látás, tudás

II. KÖNYV

AZ ARCHAİKUS EMBER

I. Az ember a Védanta szerint

1. A lélek
2. A második
3. A buddhi, az ahamkara, a manasz, az öt indrija
4. A takarók
5. A szellemi őstermészet és az anyagi természet
6. A Taittiriya-upanisad részlete

II. Sruti és szmriti

1. Kinyilatkoztatás és hagyomány
2. Adam Kadmon. A zuhanás
3. A bűnbeesés. Prakriti. Henóch
4. Az első ébredők. Ádám
5. Felülről és alulról jött ember
6. Primér és primitív

III. Az ősképek

1. Az istenek sorsa és a természet körforgása
2. A tükörkonstrukció
3. Az analógia
4. Ellentét és különbség
5. Az őskép
6. Kép és szó. A logosz

IV. Az emberi lét állomásai

1. Az őállapot
2. A bűn
3. Az ébredés
4. Az ismétlés
5. A külső sötétség
6. A megszabadulás

V. Az asszony

1. Prakriti, Májá, Éva, Tai Jih
2. Szophia
3. Szépség és bűbáj
4. A szamszára női mivolta

5. Testiesség, a külső sötétség
6. A megszabadulás. Sakti

VI. Óskori antropológia

1. Puggala Pannatti
2. Állomások a tévelygés és a megszabadulás között
3. A lélek világhelyzete a lényeges
4. Primér élmény: a lét egysége
5. További példák
6. Akinek tudása tiszta. Aki megnyugodott. Akinek szíve olyan, mint a gyémánt

III. KÖNYV

KULTUSZ ÉS KULTÚRA

I. Óskori és újkori kultúra

1. Az intenzív művelés
2. Az újkori emberiség életének jellemvonása: a szellem realizátlansága
3. Mi a következménye annak, ha az élet értelme elkallódik
4. Az ember a természetnek vagy apja, vagy elrablója
5. A szakrális életrend
6. Az őskor intenzív művelésének célja nem a kultúra, hanem a földet paradicsommá változtatni

II. Az indián mese

1. A mese és elemzése
2. A tevékenység metafizikája
3. Mi dönti el a tevékenység értékét?
4. A kultusz szakrális tevékenység
5. "Hogy a világosság isteneinek rejtélyes módon segítsenek"
6. Az anyagi természetről való gondoskodás szakrális tevékenység

III. Az asa

1. A haoma-kultusz Iránban
2. Az asa szó magyarázata
3. Az archaikus kultusz értelme az asa
4. Az őskori kultusz és az emberi tevékenység
5. A frasa mint új szó - egybevetése az asával
6. Aranykoralkotás

IV. Az alkímia

1. Előzetes ismeretek
2. Az elemek tana
3. Az alkimista tevékenység
4. Az aranycsinálás és a bölcsek köve
5. Nem tárgyi kultúrát alkotni
6. A közös üdv színvonalát emelni

V. A jóga metafizikája

1. A jóga fokozatai
2. A jóga-tevékenység értelme
3. Ember-kultusz
4. Szakrális művelés

5. Személyes üdv és a Szahu
6. Heroikus lélek, önmehtagadás és a jóga

VI. A sekína

1. A perui aranykert
 2. Földművelés, táplálkozás, tanulás
 3. A világot aranykertté tenni
 4. Elohut, kavanna, sekína
 5. A cselekvés metafizikája
 6. A megváltás
-

ELSŐ KÖNYV **A hagyomány**

I. Aranykor és apokalipszis

1.

Az emberi történet időszámításunk előtt körülbelül hatszáz esztendeig folyamatosan összefügg; ekkor egy vagy két, de semmi esetre sem több mint három nemzedék alatt az idő megváltozik. A hatszázas évet megelőző és követő kort csaknem kézzel kitapintható függöny választja el; hogy mi az, ami a függöny előtt, mifelénk van, világos; azt, ami a függöny mögött van, találgatni kell. Az emberi személyek rohamosan valószerűtlenné válnak. Az események körvonala elmosódik. A lét érthetetlenné lesz. Konfu-céról magánéletéig terjedő részletes értesüléseink vannak; az egy nemzedékkel idősebb Lao-ce alakja homályba vész. Hérakleitoszról sok lényeges adatot tudunk; a nála néhány évvel idősebb Püthagorasz lénye csupa legenda. Az ember a talajt annyira elveszti maga alól, hogy azt hiszi, nem is a földön, hanem idegen csillagzaton jár. Az elemi dolgok bizonytalanná lesznek; az eseményeket és személyeket nem lehet megfogni; a lét rejtélyes és az idő derengő.

Időszámításunk előtt körülbelül hatszáz évvel élt Kínában Lao-ce és Konfu-ce, Indiában Buddha, Iránban az utolsó Zarathusztra, Kis-Ázsiában Hérakleitosz, Egyiptomban az utolsó Toth, Itáliában Püthagorasz. A változást ma mint egy függöny leeresztését látni. Akkor azonban nemcsak tapasztalták, minden jel arra vall, hogy azt, ami történt, akkor jobban értették. És különös, hogy bármilyen távol fekvő területekről és bármennyire egymástól független emberekről van szó, a változást csaknem egyértelműen és csaknem ugyanazokkal a szavakkal ítélik meg.

"Hosszú és nagy változások folyamán - mondja Buddha - van idő, amikor a világ befelé fordul,... ilyenkor a lények, mint fénylő csillagok fordulnak befelé. Kristálytisza szellemből vannak, zavartalan örömben élnek, önmaguk fényében ragyogva keringenek a térben, és szépségükben végtelen időig élnek. - Hosszú és nagy változások idején van kor, amikor a világ kifelé fordul, és ilyenkor a lények az életbe süllyednek. Még kristálytisza szellemből vannak, zavartalan örömben élnek, önmaguk fényében ragyogva keringenek a térben, és szépségükben végtelen időig élnek. Akkor még nincs Nap és Hold és csillag, és nincs nappal és éjszaka, nincsenek hetek és hónapok, nincs férfi és nő. És akkor hosszú idők folyamán egyszerre csak kiemelkedik a jóízű föld, lágy, mint a tejszín, és színes, mint a szivárvány, és illatos és édes, mint a méz. Az egyik lényt elfogta a kívánság és megkóstolta; ízlett neki, de szomjas lett tőle. A többiek is sorra kóstolták mind a jóízű földet, és mindegyiknek ízlett, és mindegyik szomjas lett tőle. Mikor pedig a földet megkóstolták, a lények saját fényüket elvesztették. És mikor belső

fényük elveszett, keletkezett a külső fény, a Nap, a Hold és a csillagok, és keletkezett a nappal és az éjszaka, és keletkeztek a hetek és a hónapok. - És a lények minél többet ettek a földből, kristálytisztaság szellemiségüket és szépségüket annál inkább elvesztették. És akkor eltűnt a jóízű föld, és a földből rügyek nőttek, mint a gombák, és a lények ettek a rügyekből, és minél többet ettek, testük annál durvább lett, és szépségük annál jobban elveszett. És akkor eltűntek a rügyek, és a földből bogycok nőttek, és a lények ettek a bogycokból, és kristálytisztaság szellemiségük egyre durvább lett, és szépségük egyre jobban elveszett. Akkor még a gabona vadon termett, fehér volt, mint a liszt, nem kellett megőrölni, édes volt, nem kellett megsütni. Amit este leszedtek, reggelre kinőtt, amit reggel leszedtek, estére kinőtt. A lények a gabonát ették, és akkor egy részükön láthatóvá lett, hogy nők, más részükön, hogy férfiak. És amikor egymásra néztek, égő szenvedély fogta el őket, és megölelték egymást. A többiek megbotránkoztak, s ezért a lények elkezdtek házakat építeni, és szégyenükkel oda rejtőztek. - Egy napon az egyik lény így szólt: Miért megyek a gabonáért reggel is, meg este is? És reggel leszedte az estére valót. A gabona akkor már nem nőtt ki másnapra egészen, csak feleannyira. A többiek is úgy tettek, s a gabona sehol se nőtt ki már egészen, csak feleannyira. Ismét máskor az egyik lény azt mondta: Miért megyek mindennap gabonáért? És egy nap leszedett két napra valót. De a gabona akkor már csak negyedannyira nőtt, s amikor a lények egyszerre egy hétre leszedték, már csak nyolcadannyira nőtt. - Mi lenne, szóltak a lények, ha a földet felosztanánk magunk között? A földet felosztották, és akkor a lények közül néhányan a másokéba szedtek. Mikor a többiek észrevették, azt mondták: Válasszunk magunk közül valakit, aki vigyáz, hogy mindenki csak a maga földjéről szedjen. És akkor már volt uralkodó, és akkor jött utána a pap, a harcos, a polgár, a paraszt és a kézműves."

2.

Időszámításunk előtt a hatszázadik év körül Kínától Itáliáig a változást egyértelműen úgy ítélték meg, hogy az emberi történet a sötét korszak végső szakaszába lépett. A lét elveszett; ami maradt, csak az élet. Az egész valóság kettészakadt; a teljes nyíltság lezárult; a nagy összefüggések megszakadtak. Egészen rövid néhány év alatt elképzelhetetlen megvakulás és elbutulás következett el. Hérakleitosz haragra lobban, kesereg és dühöng a "tisztátalanok" ellen, akik vérrel mocskolják be magukat és vérrel akarnak megmosdani; akik, mint a disznók, a sárnak örülnek; akik, mint a szamarak, inkább választják a szecskát, mint az aranyat. - Püthagorasz felkiált: "A boldogtalanok! Nem látják és nem értik, hogy a jó közvetlen mellettük van! Kevesen tudják, hogy szerencsétlenségüktől miként szabaduljanak! Mint otromba gombócok gurulnak ide-oda, és örökké számtalan bajjal ütköznek. Születésüktől fogva végzetes zavar üldözi őket mindenütt, hajtja őket fel-alá, és senki sem érti".

Amikor az istenek nagy ünnepe után hazatértek, Jen Hui Kung mestertől azt kérdezte: "Miért sóhajtottál az ünnep alatt?" Kung mester így szólt: "Amikor a nagy uralkodók még itt jártak, nem éltem, de a róluk szóló hagyományt ismerem. Midőn a tao a földön volt, a világ mindenkié volt; vezetőnek azt választották, aki arra a legalkalmasabb volt; az igazat mondták és az egyetértést ápolták... Hazugságot, csalást nem ismertek; tolvaj, rabló nem volt. A házakon nem volt kapu, de senki sem surrant be. Ez volt a Nagy Közösség ideje. De a tao elrejtőzött, s a világ már nem közös, hanem egyéni tulajdon. Falakat és tornyokat építenek, hogy a városokat biztosítsák... Megjelent a csalás és a hazugság, és megjelent a fegyver... Ezt az időt úgy hívják, hogy Kicsinyke Jólét".

Lao-ce pedig azt mondja:

A taót az emberek elhagyták:

így támadt az erkölcs és a kötelesség.

Keletkezett az okosság és az ismerés:

így támadtak a nagy hazugságok.
A vérrokonok eltávolodtak egymástól:
így támadt a gyermeki kötelesség és szeretet.
Az államok fölött úrrá lett a zavar és a rendetlenség:
így támadtak a hú szolgák.

3.

Az ősidőkre vonatkozó tudás rohamosan elvész. Csak homályos aranykor-émlék marad meg; honvágy, amely az élet egyre növekvő elvadulását ellensúlyozni kívánja. És nem a részletek vesznek el, amelyek a történet folyamán mindig elvesznek. A tudatból az esett ki, ami a legfontosabb, és ami meg szokott maradni; eltűnt az érzék, amely a létet és az életet meg tudja különböztetni; és eltűnt az ösztön, amely a létet az életben meg tudja valósítani. A lét az, amiről Buddha úgy beszél, hogy a lények mint a fénylő csillagok fordulnak befelé. Ez az, amit Konfu-ce a Nagy Közösség idejének nevez. Még nem volt sem erkölcs, sem kötelesség, sem okosság, sem ismerés, a vérrokonok még nem távolodtak el egymástól, s az államok fölött még nem vált úrrá a rendetlenség. A lét lezárult. Egyszerre itt volt: a határ. **A lét életté süllyedt.** Sorra jelentek meg az élet tünetei: a passzivitás helyett a tevékenység, a lágyság és a jóllakás helyett az edzettség és az aszkézis, a nyugodt tenyészet, a szeretet, az önkéntelen vonzalom, a kedély helyett a munka, az akarat, a kötelesség, a fegyelem. A lények már öröket választottak, mert egymás gabonaföldjét lopkodták. Ez volt, ahogy Konfu-ce mondta, a Kicsinyke Jólét ideje. **A taót, az őskor nagy útját az emberek elhagyták, és keletkeztek a nagy hazugságok.**

Azt a különbséget, amit időszámításunk előtt a hatszázas év jelent, nem elég azzal megjelölni, hogy ami előtte volt: a lét, ami utána következik: az élet. Ez elvégre csak két szó. Az abból a korból való két idézet világosabban fog beszélni.

Az első idézet a Zend Avesztából való, s a következő: "És Dzsamsid íme felépítette a tágas, nagy birodalmat, amelyet Vernek nevezett, és benépesítette az udvar és a rét és az erdő állataival, emberekkel, szárnyasokkal, kutyákkal, és elhozta ide a vörösén lobogó tüzet és minden élő állatok magvát és minden fákat és a táplálékot. A víz széles folyamokban ömlött és Ver birodalmának magas várát körülvette. Itt voltak a sokféle madarak, a termékeny aranyföldek dúsan teremtek, a szégyenlős ifjakban szerénység élt és tisztelet, a gyermekek erősek voltak, és étvágyuk jó volt. A birodalom kies volt és tiszta, mint az égiek lakóhelye, szépséges, és a magaslatok felől édes illatok szállottak alá. Az asszonyos fák dúsan nőttek a földből, és a gyümölcsöt gazdagon érlelték. És Ver birodalmának áldott lakói között nem voltak uralkodók, akik szigorú törvényeket hoztak; nem voltak koldusok, csalók, nem volt sötétben leskelődő ellenség, nem voltak erőszakosak, akik az embereket bántották, nem voltak marcangoló fogak. Az emberek között nem volt különbség, és az asszonyok a gyermekágyban nem kínlódtak. És az ország közepén Dzsamsid kilenc hidat épített, hat nagyobbat és három kisebbet. És a hegység tetejére hatalmas palotát emelt és körülvette falakkal és szobákra osztotta és nagy ablakokat vágott."

A második idézet Hénok könyvéből való, és így hangzik: "Esküszöm nektek itt, a bölcsék és a bolondok színe előtt, még sokat fogtok látni a földön! Megrakjátok magatokat ékszerrel, mint az asszony, és tarka ruhával, mint a fiatal leány. Úgy járnak fel-alá királyi méltósággal, hatalomban, ezüstben, aranyban, bíborban, tiszteletben és jólétben dagadva, mint a szétáradó tenger. De nincs a fejükben semmi, amit megtanultak, semmi bölcsesség, és ezért el fognak pusztulni vagyonukkal együtt, hatalmukkal együtt, méltóságukkal együtt, és szellemük szégyenben és halálfélelemben és szegénységben a tüzes kemencébe vettetik. Esküszöm nektek, bűnösök, ahogy a hegy nem válik szolgává, ahogy a domb nem válik cseléddé, a bűnt nem küldték a földre, az emberek voltak azok, akik a maguk énjéből azt megteremtették, és átok sújtja azokat, akik részeseivé

lesznek... Esküszöm nektek, bűnösök, esküszöm a szentre és a nagyra, hogy gonoszságokat az égben számon tartják, és nem történik a földön erőszak, amit el lehetne rejteni... s az erőszakot feljegyzik, s annak jele megmarad, amíg az ítélkezés napja elkövetkezik. Jaj nektek, bolondok, mert a ti bolondságtok lesz a ti vesztetek... és tudjátok meg, hogy érettek vagytok a pusztulás napjára, és ne reméljétek, hogy életben maradtok... És azokban a napokban a föld népei fel fognak lázadni, és a romlás napjaiban a nemzedékek forrongani fognak.

És azokban a napokban olyan szükség lesz, hogy az emberek gyermekeiket fogják széttépni... És istentelenségbe fognak sülyedni, mert szívük elveszti értelmét, és szemük a rettegéstől és a szörnyű álmoképektől megvakul... És azokban az időkben az apákat és a fiúkat egy időben fogják agyonverni, és a testvérek együtt fognak elveszni, mialatt a vér a földön úgy ömlik, mint a széles folyam... és a lovak szügyig fognak a vérben járni, és a szekerek tengelyig sülyednek a vértől átítatott sáros földbe. És azokban a napokban leszállnak a földre az angyalok és egy helyre gyűjtik a bűnösöket, és nagy szörnyű ítéletet tartanak fölöttük."

4.

A részletes magyarázatra ezúttal még nincs kellő alkalom. Meg kell elégedni azzal, hogy a Zend Aveszta idézett részletében szereplő Dzsamsíd az az őskori király, akit a kínai hagyomány Huang-ti (Nagy Sárga Úr) néven, a hindu hagyomány Manu, az egyiptomi Menesz, a görög Minosz néven ismer. Dzsamsíd a többi nép hagyományaiban szereplő uralkodókkal együtt nem más, mint az Ember, és pedig az ősi Szellem-Ember. A héber hagyomány ezt az embert Ádámnak mondja. Ez az Első és az Eredeti ember. Dzsamsíd megalapítja a béke, a szépség, a rend, a termékenység birodalmát. A birodalom kies volt, és tiszta, mint az égiek lakóhelye. Ez a Ver volt az, amit a görög hagyományban aranykornak neveztek, a héber hagyományban pedig Édenkertnek.

Ami a legfontosabb lenne, arra most még csak néhány szóval lehet utalni. S ez: van-e az aranykornak realitása? Feleletül elég ennyi: Zarathusztra kortársaival, Lao-cével, Buddhával, Hérakleitoszsal együtt olyan emberi személyiségek voltak, akikhez mérhetőket a történet azóta hiába keres. Ez a tény most, kétezer-ötszáz éves távlatból még jobban látszik, mint akkor látszott. Az olyan kifejezések, mint szellemi erő, mélység, emberfölötti nagyság, ezeknek a személyiségeknek igazi jellegét még csak meg sem közelítik. Ezek a személyiségek az aranykort valóságnak mondták, s így ezt még akkor is el kell fogadni, ha azóta s ma minden szcientifikus kutató ellene szól.

Mi az, ami Dzsamsíd birodalmát aranykorrá teszi? A válasz egyszerű: a kilenc híd. A Zend Aveszta azt írja, hogy az Ember az ország közepén kilenc hidat épített, hat nagyobb és három kisebbet. Hogy a hidak hová vezetnek, arról ezen a helyen Zarathusztra nem beszél. A szent könyv egyéb részeiből azonban kiderül, hogy a kilenc hídból nyolc az aranykor végén leomlott, és csak egy maradt meg. Ennek az egynek neve Csinvat. Ezen a hídon járnak át a lelkek, akik a földről elköltöztek és a láthatatlanba visszatérnek. A Csinvat köti össze a látható és láthatatlan világot; az Eget és a Földet; az anyagi és a szellemi teremtet. Ver birodalmát az teszi aranykorrá, hogy a Földet és az Eget kilenc híd köti össze; az, hogy a létnek szabad és sokszoros lejárata van az életbe, és az életnek szabad és sokszoros feljárata van a létbe. Az életből a létbe kilencszeres átmenet van. A kilenc nem egyéb, mint a tízes számrendszer első kilenc száma, Egyiptom nagy Kilence. Az aranykor az az idő, amikor az élet a lét felé nyílt, amikor az angyalok lejárta a földre, és a szellem az anyagi világba kilencszeresen áramlott.

E vázlatos kommentárhoz még csak egyetlen megjegyzést kell fűzni: az aranykor a béke, a szépség és a termékenység ideje, a földön megvalósult tényleges realitás. Amikor a szellemi és isteni erők az emberi sorsba, a közösség életébe, a természetbe és az anyagba szabadon és bőséggel áramlottak, mindazt, ami a földön élt, átvilágították, megszentelték és teljessé tették. A látható világ természetes módon kiegészült a

láthatatlannal. Ez tette az életet létté; ez tette egésszé, teljessé, egységgé. Ez az aranykor jellege: a lét.

5.

A kilenc híd közül nyolc leomlott, s az egy Csinvat csak azért maradt meg, hogy a lelkek a láthatatlan szellemvilágba vissza tudjanak térni. Ez a hang már nem a Zend Avesztáé, hanem Hénoké, az apokaliptikus prófétaé. Ez a hang, amely még azóta is szól, mintha ma írták volna: a megtört és megtépett ember szenvedő és kétségbeesett kiáltozása. "Ahogy a hegy nem válik rabszolgává, esküszöm, a bűnt nem küldték a földre, az emberek voltak azok, akik a maguk énjéből megteremtették, és átok sújtja azokat, akik részeseivé lesznek." Nincsen hang, amely a Zend Aveszta Ver-fejezetétől annyira különbözne. Az a lét hangja volt; ez az életé. Az a nyílt lété; ez a zárt életé. A világ egésze kettétört, s az ember az egyik tört felében vergődik. Dzsamsíd birodalmában az áldott lakók között nem voltak uralkodók, akik szigorú törvényeket hoztak. A lények mint fénylő csillagok fordultak befelé. Kilenc híd kötötte össze a Földet és az Eget. Ez volt a Nagy Közösség ideje. Ez volt az aranykor. Ez pedig itt most az apokalipszis, amikor az erőszakos hatalmasok ékszerrel megrakva, királyi méltósággal járnak-kelnek, bíborban és jólétben, aranyban és tiszteletben, dagadozva, mint a tenger. De a próféta tudja, hogy ennek az időnek mi lesz a vége. Mi lesz? Az ítélet. "Esküszöm nektek, hogy azokban a napokban a földre leszállnak az angyalok, a bűnösöket egy helyre gyűjtik, és nagy szörnyű ítéletet tartanak fölöttük." "A tisztátalanok vérrel mocskolják be magukat, és vérrel akarnak megmosdani. A boldogtalanok... végzetes zavar üldözi őket, és hajtja fel-alá." Hénok, Hérakleitosz, Püthagorasz. És Lao-ce: "Az államok fölött úrrá lett a rendetlenség... és feltámadtak a nagy hazugságok."

Az aranykor nem egyéb, mint a lét. Ez a teljes egész, együtt a látható és a láthatatlan. A Föld és az Ég, az Isten és az Ember. Ez a Nagy Közösség. Együtt pedig azért, mert ez így összetartozik, és egyik a másik nélkül csak fél, csak tört.

Az apokalipszis ez a tört. A tört lét, amely csak anyagi, csak földi, csak: élet. A tört lét, a zárt lét, amelyet "esküszöm, nem küldtek a földre, az emberek voltak azok, akik a maguk énjéből megteremtették". És a tört lét miatt felelősségre vonják őket az idők végén, amikor az angyalok "nagy szörnyű ítéletet tartanak fölöttük". - Íme a hatszáz év jelentősége: előtte az aranykor, mögötte az apokalipszis.

6.

Ezek után azt állítani, hogy az aranykornak nincs realitása, nem lenne józan. Az aranykor az apokalipszis feltétele. Az apokalipszis aranykor nélkül nem is érthető. Minden szenvedés, minden bűn, minden zavar azért szenvedés, bűn és zavar, mert az emberben az aranykor tudata, Ver birodalmának kies, tiszta szépsége ébren él. Minden szenvedés csak a boldogsággal összehasonlítva szenvedés. Minden negatívum csak a pozitívummal összehasonlítva negatívum. Minden zavar csak a renddel összehasonlítva zavar. Az apokalipszis csak az aranykornal összehasonlítva apokalipszis. Mindennemű élet ösképe és ideája: a lét, amelyre az anamnézis segítségével mindnyájan emlékezünk. A két szóban azonban, amely úgy mered egymásnak, mint két kard, nem szabad egyebet látni, mint két többé-kevésbé szerencsés képet, amely a hatszázas évet két oldalról óhajtja megvilágítani.

Ez a két szó nem más, mint két fogalom, a lét és az élet, képszerűen kifejezett és tudatosan megformált alakja, két életrend, a nyílt lét és a zárt élet között levő alapvető különbség.

Most már világosabban lehet beszélni. A hatszázas év kérdése nem az, hogy volt-e aranykor, hanem az, hogy lehet-e az aranykorba visszatérni. Ez az élet állandó, rejtett, de egyetlen kérdése azóta is: lehet-e az elvesztett, drága Ver birodalmát, ahol nincsenek marcangoló fogak, visszanyerni. Vagy ha nem, meg lehet-e valósítani újra.

Mert az aranykor nem egyéb, mint az élet ösképe. Ez a megoldott élet, a befejezett, megformált, kész, tökéletes, hiánytalan lét. És mert az aranykor a lét, nem más, mint az állandó és szüntelen sóvárgás tárgya minden emberben és minden időben. Az apokalipszis pedig megbomlott és felbomlott élet, az élet folyós állapotban, alakatlanul, megoldatlanul. Az aranykor a teljesülés, az apokalipszis a lehetőség. S amióta az aranykor elveszett, az emberiség apokalipszisben él.

Apokalipszis szó szerint azt jelenti, hogy: revelatio, megnyilatkozás, ítéletszerű kinyilatkoztatás. Aranykor szó szerint azt jelenti: üdvözült boldogság. A két kifejezés a lét két végső helyzete.

Amióta az emberiség az aranykorból kilépett, a megformált, kész, megnyugodott, boldog és egész lét csupán lehetőséggé zsugorodott. Kétségtelen realitását elvesztette. Ez a hatszázas év jelentősége. A létnek ettől a perctől kezdve nincs többé megoldása, csak lehetősége; nincs alakja, csak lehetősége; nincs nyugalma, hanem ismét csak lehetősége. Az apokalipszisben minden egész és befejezett forma folyékonnyá válik: ez a folyékonnyá vált forma a lehetőség. S ez a lehetőség az összes többi lehetőséggel együtt éppen apokalipszisben van. Mert az ítélet, amiről itt állandóan szó van, a szellem-isten ítélő szavának megnyilatkozása. Ítélet és bírálát az élet fölött, amely a léttől elszakadt. Ez Hénok könyvének végső értelme, s ez az azóta felhangzó apokalipszisek jelentősége. Az élet a léttől elszakadt, de: ítélőszéke előtt áll. Lao-ce, Buddha, Hérakleitosz, Püthagorasz minden szavának megvan ez az apokaliptikus éle. Az aranykor utáni emberiségnek apokaliptikus jellege az, hogy: ítélet alatt áll.

II. Az éberség

1.

A történet előtti őskor szellemének őre India szent könyve: a Véda. A Véda szó a vidja származéka, és kapcsolatban áll a latin viderével, vagyis körülbelül azt jelenti, hogy nézni és látni. Mindaz, amit a Véda mond, elsősorban látvány és kép. Nemcsak az a kép, amit az ember nappal lát, hanem az is, amit álmában és képzeletben; de úgy látszik, nemcsak a dolgok képe, hanem a dolgok értelme és jelentősége is; az is, ami a dolgokkal történik, ami a dolgokat egybefűzi és elválasztja. Ezért azok a magyarázatok, amelyek szerint a vidja annyi, mint nézni és látni, szűknek bizonyultak. Helyesebb, ha az ember azt mondja, hogy a vidja jelentése: tudás. Ezen az állásponton van Guénon. Azt írja, hogy a Véda a világ minden dolga felől való tudás, éspedig az ősidők örök és szakrális tudása. A dolgok eredeti értelmének tudása.

Ez így nagyobbára egyszerű és érthető. A valóság azonban ennél végtelenül egyszerűbb és határtalanul fontosabb. A Véda (vidja) tulajdonképpen jelentése: éberség. A Véda az éberséget őrizte meg, őrzi és adja tovább; és ez az őskor szelleme, a történet előtti idő lényege. A Véda egyedülálló feladata, hogy felébreszt, éberséget hoz és ébren tart. Nem nézni és nem látni tanít, még kevésbé tudni. A tudáshoz az kell, hogy az ember lásson; de ahhoz, hogy az ember lásson, ébernek kell lennie. A Véda felébreszt abból az álomból, ami az emberi élet itt az anyagi földön; a zárt életet áttöri és megnyitja; a dolgok eredeti értelmét megmondja, az ember szemét felnyitja és a világ autentikus értelmét közli. Mert annak hatása, amit mond, nem az, hogy az ember a világ képét látja és tudja, hanem az, hogy a látványtól felébred.

2.

Amikor Szókratész a méregpoharat kiitta, tagjai kihültek, és a dermesztő halál szíve felé közeledett, még annyit mondott: Ne felejtsetek el kakast áldozni Aszklépiosznak.

E hely értelmére vonatkozólag régebbi kommentár fölött nem rendelkezünk; az újabbak pedig nem nagyon értik. Megpróbálkoznak azzal a magyarázattal, hogy Aszklépiosznak a meggyógyult betegek szoktak áldozni, és Szókratész halála pillanatában arra céloz: az

élet nagy betegségéből gyógyult meg. Ez a megfejtés persze nem egyéb, mint Schopenhauerrel megfoltózott Szókratész.

A kakas, amit Aszklépiosznak fel kell áldozni: az éberség. Ez a kakas az, amely a templomok tornyán forog. Ez a szélkakas a házak tetején és a nemesi címerekben. Még mielőtt a kakas megszólal, szól az Evangélium, háromszor fogsz elárulni engem. Értelme: mielőtt a lét teljességére felébredsz és egész valóságában megérted, hogy mi az, ami veled történik, nem teszel mást, mint permanens árulást követsz el Isten és önmagad ellen.

Az Olajfák hegyén, amikor az Úr imádkozni vonult, így szólt: "Virrasszatok és imádkozzatok". S mikor visszatért, a tanítványok aludtak.

Iránban a kakas neve Paroderes, és ő hozza az embereknek "a kötelességek buzgó teljesítését". Amikor reggel megszólal, az Aveszta szerint azt jelenti: "Keljetek fel és imádkozzatok, mert eljön Buszaszta, az álmoság démona, aki azzal hiteget: - Csak aludj, ember, aludj, a te időd még nem érkezett el".

Éberség nem annyi, mint ébrenlét. Nem annyi, mint az érzékeket tevékenységben tartani, látni, nézni, cselekedni, mozogni, tudatosnak lenni, tudni. Az ébrenlét sem egyéb, mint az alvás egy neme: az érzéki világban levő alvás. És az a kakas, amelyre Szókratész céloz és amelyről az Evangélium beszél, és Paroderes, az az éberség, amely éppen az érzékek világából való felébredésre hív. Az az éberség ez, amely látja és tudja, hogy az érzéki világ is álmokkép. Szókratész, amikor a méreg szívéhez közeledik, ebből az álomból ébred fel. Ezért kell Aszklépiosznak kakast áldozni hálából, hogy - felébredt. Szókratész azért kérte, hogy nevében kakast áldozzanak, mert az egyetlen dolog, amit magával akart vinni, az, ami a lét minden állapotában és minden lehető világban, itt az anyagban, ott a szellemben, amott az istenek között és azokon túl az örök megváltozhatatlanban, az egyetlen fontos: ez a kakas ébersége. Ezért van a templomok tornyán kakas. És aki, mint a tanítványok az Olajfák hegyén, alszik, az nemcsak álmos. Az nem is tud semmit és nem is lát semmit. Az vak és tudatlan; mert tudás-látás-éberség összefügg úgy, hogy az éberség minden látás és tudás feltétele. Aki pedig vak és tudatlan, az bizonytalan és ingatag és gyáva és áruló. Háromszor fogsz elárulni engem.

Aki vak és tudatlan és kába, és akit az álmoság démona megtéveszt, azt hiszi, hogy az ő ideje még nem érkezett el, egész életét átalussza érzékeinek és képzeletének álmokképei között. A földi életnek végzetes lehetősége, hogy az ember benne tökéletesen elalszik. Ha nem lenne kakas, mindenki aludna.

Az éberség az ember metafizikai érzékenysége. Meta ta phüszika pedig annyit jelent, hogy: túl a természetén. - Természetfölötti érzékenység, amely néz és lát és tud olyat is, ami az érzékek számára hozzáférhetetlen. Az éber, aki az érzékek, az értelem, az érzések, a szenvedélyek jelenségein túl lát. Buddha állandó jelzője: a tökéletesen felébredett. De a buddha szó maga is szellemi éberséget jelent. A felébredt álmodó. Aki az álmoság minden fajtát levetette, nem alszik többé sem érzékeiben, sem szenvedélyeiben, sem értelmében, sem vágyaiban, sem zárt emberi Énjében.

3.

Iránban az Aveszta Mitra istent így szólítja meg: "Fenséges Mitra, ezerfülű, ezerszemű isten, te, aki messze távolba, a világ minden irányába egyformán látsz, te, aki sohasem alszol, hanem örökké éber vagy!" Mitra a nap és a fény; mert minden nap- és fényistenség egyszersmind az éberség istene is: Ozírisz, Apollón. Az éberség isteneinek visszatérő jelzője Iránban: jogaurvah, amely állandóan ébren levőt - ahvafna, amely álomtalant jelent. A hvafna-álom, ugyanaz a szó, ami a görög hüpnosz, a latin somnus és a szanszkrit szvapna. Álomot jelent, de ugyanakkor álmokképet és képzeletbeli látomást. Egészen szoros kapcsolatban áll a májá varázsképeivel. Mert Buszaszta, az álmoság nőnemű démona nem más, mint a Sötét Kali (India) és a Jin (Kína) egyik arculata.

"Az éberség minden létező között a legjobb" - írja az Aveszta. "Lássatok égő lelketekkel!" Amikor a lélek a földről eltávozik, semmit sem vihet magával, csak éberségét. Zarathusztra csisztinek, emberfölötti látásnak hívja, és azt mondja, hogy az ég legfelségebb istennőjének ajándéka. Ha a lélekben a csishti erős, az élet határát könnyen átlépi. Miért? Mert éber. És mert éber, megvan benne a tudás ahhoz, hogy minden helyzetet lásson és felismerjen.

A tibeti Halottak könyve azt írja, hogy a halál pillanatában a legmagasabb mennybe való belépés minden ember számára megnyílik, nem hosszabb időre, mint amennyi alatt valaki megebédel. Az elköltözött lelket olyan irtózatosságnak fogadják, hogy beleszédül és belenyög. De jaj neki, ha megretten és félni kezd! Jaj neki, ha nem ismeri fel, hogy ez a fény nem egyéb, mint az emberi éberség isteni ősképe: az örökkévaló Éberség. Ha nem elég éber, és ha reszketni kezd, összehúzódik, elfordul, ha álmos és kába, akkor elveszett. Nem léphet be az örök fénybe, az isteni Éberségbe. Mert: "az éberség minden létező között a legjobb". Akkor az aluszékony és tudatlan és gyáva lélek lezuhan, és az álmok végtelen körforgásába ismét belekerül. A kakas ébersége nem volt elég erős benne. Nem tudott felébredni.

Egyiptomban a lélek túlvilági útján felváltva borzasztó szörnyetegekkel és elbűvölő isteni lényekkel találkozik. Aki nem éber, az a szörnyek elől elrejtőzik és a bűbájos isteneknek megörül. Az álmos és tudatlan lélek, aki nem tudja, hogy a túlvilágon eleinte az érzéki világban szerzett képek kísértetei között jár, örök időkre ott fog bolyongani saját képzeletének és álmainak képei között, az igazi túlvilág előcsarnokában, az árnyak között, a Hadeszban, ahogy a görögök, a Seolban, ahogy a héberek mondták. Elszenved, hogy a krokodilok szétmarcangolják, hogy a túlvilági bíró ítéletet tart fölötte, s tűzre vetik. De aki éber, az leborul a képek előtt és imádkozik: "Nagy krokodilus, tudom, hogy te én vagyok! Nagy, ragyogó Hórusz, én vagyok Hórusz!" S aki felismeri, hogy képek között jár, az elérkezik Ozíriszhez, és beléphet a világosság országába. "Az éberség minden létező között a legjobb."

A csishti szó szerint látási képességet jelent. De a látást átvitt értelemben kell venni, éppen úgy, mint ahogy a vidja is átvitt értelemben jelent éberséget, s ez az éberség átvitt értelemben az a képesség, amely a metafizikai érzékenység. Szpenta Mainju, a Jóságos Úr állandó neve: ahvafna, éber. Iránban ez éppen úgy a nagy világosság-isten jelzője, mint Indiában a buddhi és Judeában a zebaoth. Mind éberséget jelent.

A földről eltávozó lélek az anyagi világot elhagyni készül, és át akar lépni a szellemi világba. Az őskorban szabadon választhatott a magasabb világokba vezető kilenc híd között; de a kilenc híd közül nyolc leomlott, s csak az egyetlen Csinvat áll. Amikor Csinvat hídjához érkezik, a túlsó oldalról tündöklően szép leány közeledik feléje. Ez a leány a daéna, nem más, mint az ember földi Énjének igazi párja, az isteni Én. A földi Én legmagasabb tulajdonsága a csishti, az éberség. És amikor a daénát megpillantja, felismeri, hogy ő viszont az isteni Én ébersége. A ragyogó leány a halhatatlan éberség. Ugyanaz a fényesség az, amiről a tibeti könyv beszél. Abban a pillanatban Csinvat hídján az ember földi Énjéből kisugárzó éberség és az isteni Énből kisugárzó éberség találkozik.

4.

Ilyen előzmények és párhuzamok után, most már eléggé felkészülten a lényegre, vissza lehet térni a Védára, s a döntő elemzést meg lehet kezdeni. A Veda idevágó fejezete az Isa-upanisád. Ennek néhány része a következő:

"A világ s mindaz, ami él, isteni létbe süllyedt. Aki lemond, azé az öröm. Ami másé, azt ne kívánd.

A tömeg hadd nyüzsögjön, hadd kívánjanak maguknak száz év életet. Az igazi öröm azért a tiéd. Ne ragadjon rád földi kívánság.

Ezt a világot démoni erők lepik el és vak sötétség takarja: ide merülnek el mind haláluk után, akiknek lelke meghalt.

Aki az élőlényeket mind önmagában tudja tartani, mint Énjének részeit, s önmagát mindabban, ami él, az nem ismeri többé a félelmet, sem a haláltól, sem mástól.

Mert akinek minden élőlény Én lett, az felébredt; s hol marad a bánat és hol marad a gond, ha az Egyet látni tudod?

A tudatlanok a vak sötétségben bolyonganak, de még sűrűbb sötétségben járnak azok, akik tudást tudásra halmoznak.

Az út máshová vezet, mint ahová a tudás, vagy nem tudás. Így tanították az őskor nagy mesterei, akiknek szava reánk maradt.

Aki tudja, hogy a tudás és tudatlanság, mindkettő elégtelen, és e kettős felismeréssel lépi át a halált, csak az halhatatlan.

Sűrű éjszakába lép, aki azt hiszi, hogy semmivé válik; de még sűrűbb éjszakába lép, aki azt hiszi, hogy valamivé válik.

Más az, mint valamivé, más az, mint semmivé lenni. Az ősidők mesterei így tanították, s így maradt reánk a hagyomány.

Aki tudja, hogy nincs valamivé levés, de megsemmisülés sincs, és e kettős felismeréssel lépi át a halált, csak az halhatatlan."

Mindenekelőtt a másodrendű részeket le kell választani. Ilyen az első mondat, amelynek általános meditációs jellege van, és az első két szakasz, amely erkölcsi tisztaságot követel. Beszennyezett lélek a felébredéssel hiába próbálkozik.

A harmadik szakasz már fontos bevezető kép: a világ sötétsége. Ez a sötétség az, amiről az előbb szó volt, Kali istennő, jin, májá. Sötét az, ami nem fényes. A fény pedig a Nap, Ahura Mazda, jang, Ozírisz, Apollón, Brahman, az éberség istene. Az emberi lélek a sötétségben szunnyad vakon és tudatlanul, álmainak rémképei vagy bűbajos jelenségei között. De rémkép vagy bűbáj egyre megy: mind a kettő varázs-májá. Ez a veszélyes szakadék, ahol az emberi lélek teljesen elalhat, éberségét úgy elvesztheti, hogy sohasem ébred fel többé. Ezt érti a szöveg akkor, amikor így szól: "lelkük meghalt". Ez nem a fizikai halál, hanem az, amit a misztikusok második halálnak neveznek, amikor a lélek, mint az egyiptomi halotti könyv mondja: örökre az álmoképek között bolyong, amikor, mint a tibeti könyv írja: a lélek visszamerül a varázsképek örök körforgásába. Ezek az álmosak, akik Buszaszta bűvölete alatt állnak és abban a hiszemben élnek, hogy: csak aludj, aludj, a te időd még nem érkezett el. S ezeknek az ideje sohasem fog elkövetkezni. Ezek a tanítványok, akik, mialatt az Úr imádkozik, alusznak. Ezek, akik azt hiszik, hogy vágyaik, szenvedélyeik, akaratuk, gondolatuk, képzeletük, érzékviláguk valóság. Ez az az állapot, amit a Véda úgy jelöl meg, hogy: avidja.

Az avidja nem vakságot jelent, nem tudatlanságot, hanem kába álmoságot. Lefokozott létet. Zárt létet. Aluszékonyságot. Az avidja a legnagyobb veszély, ami a lelket érheti: a bűvös Buszaszta sötét istennő képei között örökre eltéved és saját látomásai és csalódásai között bolyong, amíg ébersége egyre fogy, s aztán teljesen kialszik. Saját képei között megfullad.

Az avidjának a Véda szerint három foka van: a mély, álomtalan alvás, az álom és az ébrenlét. A mély alvásban az ember nem lát és nem tud semmit. Ez az élet leginkább lefokozott volta. Amikor az ember álmodik, lát, de nem tud. Ez már egy fokkal éberebb. Az ébrenlétben az ember lát is, tud is, de még nem éber. Éberség csak a negyedik (turijam).

Az avidja tudatlanság, aluszékonyság, álmoság, lefokozott élet, vakság: az anyagban, a földi Énben és az érzékekben elbódult kába állapot. A Véda ezt az állapotot varázslatnak (májá) nevezi. Az elvarázstolt lélek, aki azt hiszi, hogy ideje még nem érkezett el. A képeket valóságnak tartja. A képek az érzéki világ látványai, az érzések és érzelmek, gondolatok, szenvedélyek, vágyak, a külső és a belső világ különbsége, az élet és a lét különbsége, a földi és a szellemi lét különbsége, az Én és a Te és a Mi különbsége. Az ember ebbe a varázslatba be van zárva. S ebben a zártságban kiközösítve, külön individuumnak, Ennek hiszi magát. Ez a kába lét a Hadész, az alvilág egy neme. A világ

középpontjában, mint Orpheusz mondja, ül Perszephoné, a királynő, a lélek, sötét fátyollal borítva, s homlokán mákvirágból font koszorú a kábulat jelképe.

Hérakleitosz mondja, hogy az álmosak közül mindenkinek külön-külön világa, az ébereknek egyetlen közös világuk van. Ez a külön-külön világ az Én. Ennek az Énnak külön álmképe, személyes sorsa, személyes gondolata, cselekvése, világszemlélete van. Minél mélyebben alszik valaki, minél mélyebben merült el a kábaságban, annál elszigeteltebb és magányosabb, individuálisabb és egyénibb.

Az avidja jellegzetes állapota az érzéki világot, a tapasztalati tényeket valóságnak látni; azt hinni, hogy az anyagi világ varázslata realitás; nem tudni, hogy amit valóságnak hisz, az az elvarázsolt lélek álmkóros látomása. Soha nem felébredni tudni, és mindig csak azt hinni, hogy ideje még nem érkezett el. Soha nem is sejteni, hogy a természetén túl, meta ta phüszika, van valami, és ha néha álmában megbotlik, és úgy van, hogy szemét most aztán ki kell nyitnia, újra tovább álmodik valamit: életcélt, eszményt, szenvedélyt, becsvágyat, mindig valamit, ami az Énből jön, s aminek az Én a célja. Az igazi valóságot csak úgy látja, ahogy a barlangban a kijárat felé háttal megkötözött ember, aki a szemben lévő falon az elsuhanó árnyakat nézi. S az alvás mélysége attól függ, kicsoda mennyire tartja valóságnak álmképeit; csalódásait, káprázatát mennyire tartja igaznak; homályát mennyire tartja világosságnak. Mennyire tudja igaznak azt, ami csak Énjében van, soha másutt: gondolatait, érzéseit, világszemléletét, elveit, ítéleteit. Annál hiúbb, kevélyebb, elbizakodottabb, magabiztosabb, gögösebb, önteltebb - annál inkább vak, tudatlan, irreális, képzelgő, alvó, annál kábább, tompább és álmosabb.

5.

Az Isa-upanisád fordulata, amikor a Mester azt mondja, hogy a tudás nem éberség. A tudás szanszkrit szóval vidnya. A vidnya nem vidja. A vidnya szó szerint halmozható anyagi tudást jelent. Ellentéte az avidnya, a nemtudás. A szöveg így szól: "A tudatlanok vak sötétségben bolyonganak, de még vakultabb sötétségben járnak azok, akik tudást tudásra halmoznak."

Vidnya és avidnya, értelmi tudás és tudatlanság, az álmoság két változata, mind a kettő teljesen alkalmatlan arra, hogy az ember a valóságot megértse és lásson. "Tudás és tudatlanság, mindkettő elégtelen."

A tudatlanok vak sötétbe jutnak. Annál inkább, mert ott vannak. Ők a tanítványok, akik alszanak. Ők azok, akik azt hiszik, hogy az ő idejük még nem érkezett el. Ezeknek azonban még van reményük. Kaphatnak ütést, elkövethetnek botlást és szemük megnyílhat. De még sötétebb rabságban vannak azok, akik tudást tudásra halmoznak. Értelmi tudásról van szó. Az értelmi tudás a legveszedelmesebb alvás. Ami csak a tudás anyagi mennyiségét növeli, nem pedig a látás minőségét és világosságát emeli, az csak tudomány (vidnya). Ez pedig nem ébreszt. Éppen ezért lényegtelen; haszontalan és veszedelmes. A tudás az, amiben a lélek még sokkal véglegesebben elszunnyadhat, mint a tudatlanságban.

Ezután következik az első lépés a vidja - az éberség felé. A három kába fokozat, a mély alvás, az álm és az ébrenlét utáni következő fok: a negyedik (turijam). Ez a negyedik fok az éberség. Az első háromtól tökéletesen különböző világos, tiszta látás. Ez a "felébredt álmodó", ez a buddhi. Ez a mahatma - nagy lélek -, a lélek elérhető legnagyobb és legmagasabb állapota. Ez az igazi látás, az igazi tudás, nem a vidnya, amely anyagi és értelmi tudás, hanem a vidja, amely az éberség.

Az éberség első jele, hogy az emberben homályos gyanú ébred: a májá, az érzéki világ varázslat. Mé on, ahogy Platón mondja. Nemlétező. Az érzéki világ olyan álmoság varázslata, amely minden élő emberével közös. Aki elkezd az érzékeken túl látni, az meta ta phüszika, a természetén túl kezd valamit sejteni. A metafizikai érintés az éberség első állomása.

Ezután következik a két fontos állomás, amikor a leglényegesebb álmkép, az

individuális Én álomképe foszlik szét. A Véda ezt a két állomást úgy jelöli meg, hogy: etad vai tat és tat tvam aszi. Az előbbi azt jelenti, hogy: ez nem más, mint az; az utóbbi pedig: ez vagy te. "Aki az élőlényeket mind önmagában tudja látni, mint Énjének részeit, és önmagát mindabban, ami él." Az ember elkezd látni és tudni, hogy a világban meg nem változtatható azonosság van. Ez nem más, mint az, és ez vagy te. Az individuális Ének érzékileg tapasztalható sokasága és sokszerűsége álom. A valóság az, hogy ez nem más, mint az, és ez vagy te. Aki a sötétségből, amely a világot takarja, kilép, az a sokaság varázslatszerűségét felismeri.

Az ember ebben a percben nem individuális Én többé, hanem univerzális személy. S ez az univerzális személy már nem az életben, hanem a létben tartózkodik. A létben való tartózkodás ismertetőjele, hogy a világ: Egy. Hen pantn einai, amint Hérakleitosz mondja. Az álmosak közül mindenkinek külön-külön világa van, az ébereknek egy közös világuk van. Az álmosak mind külön-külön Énekben, szenvedélyekben, vágyakban, világszemléletekben szenderegnek; az éberek ugyanabban a valóságos világban élnek. Az ember nem látja és tudja magát többé a többi lénytől külön: saját magában látja a világ minden lényét, de minden lényben ott tudja saját magát is - etad vai tat. Ez nem más, mint az. Minden lény, állat, növény, kő, föld, rovar, madár, embertárs, anya, testvér, démon, isten - ez mind Én. Tat tvam aszi. Ez vagy te. Persze nem a kába (avidja) individuális Énről van szó most már, hanem az éber (vidja) Énről, aki tudja, hogy mindez máj - mé on, nemlétező. Az álmos kábaság a zárt életben külön-külön él, az éberség a nyílt lét, és minden lény ugyanabban a világban él. Aki felébredt, az a zárt életből kilépett: lénye számára hirtelen minden kapu megnyílt, minden tudás elérhető lett, mint látvány láthatóvá. Ez a Véda értelme.

6.

Európában azt hiszik, a Véda azt tanítja, hogy a megváltás a tudás. Ez a hit olyan ostoba és lapos, mint a tudomány, amely terjeszti. Tudásról szó sincs. A vidja nem tudást jelent, hanem éberséget. "Az út máshová vezet, mint a tudás vagy nemtudás." - "Aki tudja, hogy tudás és tudatlanság, mindkettő elégtelen, és e kettős felismeréssel lépi át a halált, csak az halhatatlan." - A tudás nem vált meg. Egyedül az éberség. Mert mi a megváltás? Nem egyéb, mint az individuális Ént levetni és univerzális személlyé lenni. Nem egyéb, mint a zárt életből kilépni és a nyílt létbe felemelkedni. Nem egyéb, mint az álmos kábaságból a valóságban felébredni.

Az éberség megértéséhez vezető utolsó és döntő lépés a következő: a Véda alapszava az atman. Az atman az individuális lélekkel szemben az egyetemes lélek. Az emberi Énnel szemben az isteni Én. Ez a lélek és Én az, aki minden lényben él, aki "ez nem más, mint az", és "ez vagy te". Ez a lét-lélek, az egyetemes, időn és téren túl levő örök, halhatatlan szellem-én. Az atman olyan szoros kapcsolatban áll az éberséggel, hogy a Véda nem egy helyen Ébernek mondja. Ő az Éber. Az atman az örök isteni lélek, aki nem született és nem hal meg, a mindenütt jelenvaló, mindent tudó, mindent látó lélek, maga az Éber. És amikor az ember kicsiny, zárt egyéni Énjéből kilép és a nyílt létben elkezd látni tudni, ez az atmanban való részesedés nem lehet soha erőfeszítés vagy tanulás vagy szorgalom vagy akarat eredménye. "Csak az éri el, akit ő maga kiválasztott", mondja a Katha-upanisád. Semmiféle aszkétikus gyakorlat, jóga, tudás, morális fegyelem, büntelenség még csak nyomába sem ér. Az éberség az atmannal, az isteni lélekkel való azonosulás, az atman kegyelme.

Az éberségnek vallásos-metafizikai jellege van. Az éberséggel az ember a halhatatlanságot éri el. Ezért az éberség vallásos állapot. Az éberség az istenség legmagasabb, legszellemibb jegyével való azonosulás. Az istenséget az teszi mindenhatóvá, mindentudóvá, örökkévalóvá, hogy: Éber. Az éberség pedig nem tudás, hanem érzékenység. Az éberség a lét intenzitása, és pedig a legmagasabb intenzitása. Az ember által elérhető legnagyobb éberség az atman éberségéhez úgy viszonylik, ahogy a

gyertya lángja a villámhoz. Az ember legfeljebb a gyertyaláng erejével éber, az atman a villám erejével éber. Az éberség a lélek abszolút világossága. A tökéletes éberség a tökéletes lélekszerűség, s ez a tökéletes világosság: Apollón, Ozírisz, Brahman, Ahura Mazda. A lélek önmagában álló, az életen túlemelkedett, létté vált intenzív érzékenysége, amely mindent lát, mindent tud, mindent érez, mindent átél, teljesen szabad, teljesen világos, ez: buddha, a felébredett. Ezért mondja Zarathusztra, hogy az éberség minden létező között a legjobb. Ezért a napistenek a föld minden népénél az éberséget jelentik, ezek az istenek a szüntelenül ébrenlevők, az álomtalanok, akik, mint Zebaoth, Ahura Mazda, Brahman, Ozírisz, Apollón, az alvást nem ismerik. Az éberség jelentősége vallásos, mert nem az emberi életre, hanem a lét minden lehetőségére, vagyis az egész létre vonatkozik. Az éberség halhatatlan, mint maga az atman, a halhatatlan lélek.

A túlvilágra a lélek nem vihet mást, mint ezt az éberséget. Az éberség az, ami átviszi, átvezeti, ott is vezetője, ami az istenséghez emeli. A lélek, ha felébredt, vagyis ha metafizikai, természetfölötti érzékenységet elnyerte, túl van ismerésen és tudáson. Az ismerés, a tudás kifelé irányul, az éberségnek nincs iránya: érzékeny kifelé, befelé, felfelé, lefelé, az élet és az életfölötti lét jelenségeire. Mert a felébredő lélek, amikor egyre intenzívebben érzékeny, egyre intenzívebben önmagává lesz, egyre világosabban és éberebben önmaga. Egyre inkább leveti a zárt Én életét és azonosul a nyílt létben élő isteni atmannal. Ezért mondja az Isa-upanisád, hogy amikor az ember tökéletesen felébred, az más, mint lenni valamivé, más, mint semmivé lenni; "aki tudja, hogy nincs valamivé levés, de megsemmisülés sincs, csak... az halhatatlan". A lét nem egyéb, mint a lélek intenzív érzékenysége. És ez a lét az egyetlen valóság; ez a realitás; ez a to on, mint Platón mondja. A többi álmkép, varázslat, máj, mé on, nemlétező. Csak a lélek: van. De nem az egyéni Én-lélek, amely alszik, mindegyik saját külön börtönében, illetve világában, hanem az atman-lélek, ami éberen tudja és látja, hogy egy közös világ van: ez a közös nagy világegyetem, a nagy egyetemes isteni lélek. Ezért mondja a Veda, hogy a megváltás: az éberség.

III. A lét és az élet

1.

Az aranykori és az apokaliptikus emberiséget időszámításunk előtt a hatszáz év választja el. Ez az idő a két emberiség határán áll, függöny a nyílt lét és a zárt élet között. Amikor a hagyomány aranykorról beszél, a nyílt létben élő emberiséget gondolja; amikor az apokalipszistről beszél, azt gondolja, hogy ez a lét elveszett, és az emberiség zárt életbe süllyedt.

Ehhez az egyszerű tényhez még a következőket kell fűzni: a zárt élet egymagában nem állhat meg. Ha az élet teljesen lezárulna, megszűnne; nem kapná meg felülről a minden élethez feltétlenül szükséges metafizikai levegőt. Éppen ezért a nyílt létnek a zárt életbe állandóan be kell törnie; nyugtalanítania kell, jeleket kell adnia; folytonos tevékenységet kell kifejtenie, hogy az alvajárókat felriassza. A nyílt lét világa állandó, de titkos, és a kábaság számára érthetetlen tevékenysége az, ami úgy nyilatkozik meg, hogy: ítélet. A lét szüntelenül ítél az élet fölött. Az apokaliptikus emberiség ítélet alatt áll úgy, hogy ezt az ítéletet magában hordja és életével idézi. Az aranykor az ember ősi és természetes állapota. Az apokalipszis nem egyéb, mint a teremtés utolsó mozzanata, ítélet az élet fölött.

Hogy az ember az aranykori és apokaliptikus emberiség között levő különbséget megértse, a lét néhány fontosabb helyét közelebbről meg kell néznie. E helyek között a leglényegesebb: a lélek.

2.

Az éberség, amelyről eddig szó volt, metafizikai fogalom. A lehető legszorosabb viszonyban áll a világ szakrális szubjektumával, a halhatatlan és isteni Énnel. Az az éberség, amelyről itt szó lesz, pszichológiai fogalom. Így kell nevezni, mert más szó reá nincs. Az iráni hagyomány a két fogalmat pontosan, két egymástól különböző szóval tudja megjelölni. A metafizikai éberségről már szó volt, ez a csiszti, az élet intenzív érzékenysége, az isteni Én legfontosabb tulajdonsága és lényege, a megváltás ugrópontja. A pszichológiai érzékenység ezzel szemben: a zaéman; ez az ember éber lelkiállapota. Ezen a helyen a széttársítást szintén meg kell tenni, a pszichológiai éberséget ugyanis a tudattól a lehető legélesebben és leghatározottabban el kell választani.

A tudat a pszichológiában úgy szerepel, mint az emberi lélek nappali szerve. A tájékozódás, a gondolkodás, az észrevevés, az elhatározás, a szándék, a tett, ha tudatos, mint mondják, világos. A tudat rejtett módon azonosult az éberséggel, és általában ebben az értelemben használják. Sok esetben a két kifejezést egymással fel is lehet cserélni. Amikor arról beszélnek, hogy az embernek tudatosodnia kell, tetteit, ösztöneit tudatossá kell tennie, akkor a tudat nem egyéb, mint az éberség szó szinonímája, vagy az éberség nem egyéb, mint a tudat állapota, az az állapot, amikor teljesen világos és nyílt.

Az újabb pszichológiában e felcserélhető szóhasználat ellen csak néhányan szólaltak fel. Ezek a gondolkodók azt hangsúlyozták, hogy a tudatosítás és a tudatosság egyáltalán nem az a lelki tevékenység, amely az intenzív érzékenységhez, vagyis a magasabb rendű élethez közelebb visz, más szóval, amely a zárt életet megnyitja. Többen igen meggondolandó élmények egész sorának meggyőző súlyával éppen az ellenkezőt állították. A tudatot életzavarnak mondták. Olyasvalaminek tehát, amely az életet nemhogy megnyitja, hanem ellenkezőleg, egyre jobban lezárja.

A kérdés az apokaliptikus emberiség menthetetlen zavarából való jellegzetes kérdés, s e zavar nem szavakon múlik; nem fogalmakon; nem elveken; nem álláspontokon. Első pillanatra felismerhetően ez az éberség hiányának, vagyis az elégtelen világosságnak zavara.

A helyzetet nagy vonalakban ilyen módon lehetne tisztázni: a történeti emberben - a történeti csak más szó arra, hogy apokaliptikus, mert a történet az az ítélet, amit az aranykorból kiesett emberiségnek el kell szenvednie -, is van éberség. Ez az érzékenység az ébrenlét állapotában nem valósulhat meg. A történeti, különösen pedig az újkori ember az ébrenlétben nem érzékeny, hanem ideges. Az idegesség pedig: az irritált kábaság.

A léleknek van intenzív érzékenysége: a tiszta látásra és tudásra való tehetsége, a nyílt létbe való fölemelkedési képessége. Ez az éberség azonban a zárt életben le van zárva. Ezt a lezárt és elmerült éberséget hívja a lélektan újabban tudattalannak. Ez az emberi lélek éberségi szerve. Ez az a képesség, amely a természetfölötti, vagyis a valóságban létező (ontosz on) léttel kapcsolatban áll.

A pszichológusok nem győznek eleget csodálkozni azon, hogy a tudattalan mindenről tudomást szerez, minden tevékenység fölött ítél, ellenkezik, helyesel, vezet, ellenszegül, fenyeget, figyelmeztet, tanácsol, lebeszél, ösztönöz, az emberi élet minden mozzanatáról tudomása van, az egész életet hallatlan távlatból állandóan figyeli, a sors eseményeit számon tartja, megérti, és pedig csalhatatlanul, sajátságosképpen, biztosan és: metafizikusan, vagyis az úgynevezett külső világ álmokképeit semmibe véve: azt májának, mé onnak, nemlétezőnek tekintve.

A tudattalan a történeti ember ébersége. S ez az, ami az emberi ész és munkája fölött állandóan ítéletet tart. Bizonyos életrendet nem tűr; zavart támaszt; bizonyos gondolatokat az emberről ledob; befolyásolhatatlanul csak saját törvényének engedelmeskedik; ami e törvényt csorbítani kívánja, azt eltünteti. Ha az ember életrendjében következetesen mellőzi vagy semmibe veszi, veszedelmes válságokat

idéz. Képes az embert szétrombolni. Magatartása és ítélete pedig a tudattal szemben kivétel nélkül minden esetben feszült. Miért? Mert a tudattalan által követelt életrend a tudat életrendjétől különbözik. A tudattalan magatartása abszolút metafizikai: az éberség minden lényeges jegyével az. A tudattalan őrizte meg a történeti emberben az ősi éberség vallásos jellegét. Miért kell ezt a jelleget vallásosnak nevezni? Ugyanazért, amiért vallásosnak kellett nevezni az éberséget. Mert Istenhez való hasonlósága van. Sőt ennél több: isteni. Még ennél is több: isten. Ez az összes lelki képesség minden lehetőségének szabad és nyílt kibontakozási ösztöne, ami éppen a lét, isteni fokra emelve. Ez az éberség az az intenzitás, amelyben az egész világegyetem minden egyes pillanatban teljes egészében jelen van, amely időfölötti, természetfölötti, térfölötti, életfölötti. Metafizikai. Vallásos. Isteni. Ezért éber és világos és nyílt. Ezért tud mindent, lát mindent és nem téved, nem ül fel a varázslatnak és a látszatnak és a csalódásnak.

Ez az éberség az emberben elmerült és lezárult és elsüllyedt. A történeti ember fordítva él: éberségével lefelé, azért fordítja az éberséget lefelé és befelé. Ezért vált az éberség tudattalanná. A történeti emberben az éberség az álomosság légkörébe merült.

Ilyen körülmények között most már érthető, hogy a léleknek melyik tevékenysége és tulajdonsága az, amit tudatnak hívnak. A tudat tulajdonképpen a kábaság szerve. A kábaság az éberség helyébe emelkedett. A tudat eredetileg a zárt anyagi lét felé való kapcsolat volt. Ez az a tulajdonság, amelynek helye tulajdonképpen "lent" és "bent" lenne, az anyagi természet, a sötétség, az álmovilág felé. A tudat az ember jin-szerve, a Kali-szerv, az éjszaka-szerv. A történeti emberiségben ez a szerv és képesség került felül, a világosságra.

A történeti ember magában hordja az éberség állandó lehetőségét, de nem jut hozzá, hogy saját éberségét felébressze. Ezért az igazi éberség homályba merülve, félálomban, derengő állapotban, sok esetben teljes sötétségben él, mialatt az embert a tudat, az éjszaka-szerv vezeti. Ez az apokalipszis pszichológiai jellege.

A végső megfogalmazás tehát ez: a tudat az elmerült ember lefokozott Énjének a varázslat-világra vonatkozó szerve; a tudat az individuális Énhez tartozik. Az éberség a nyílt létben élő univerzális személyeknek a valóságra vonatkozó intenzív érzékenysége; az éberség az univerzális Énhez tartozik. Ez az őskori hagyomány tanítása a pszichológiai éberségről és a tudatról a Védától Platónig.

3.

A tudat olyan, a zárt élet körébe tartozó mechanizmus, amely természete szerint a májá-világgal, a mé onnal, a nemlétezővel kapcsolódik össze. Ezt a világot hívják egy idő óta külső világnak, értve ezen az érzékek természetvilágát, az időben és térben megnyilatkozó sokszerűséget. Az éberség viszont olyan, a nyílt lét körébe tartozó mágikus képesség, amely lénye szerint a valósághoz, az ontosz onhoz kapcsolódik; ezt ugyan az utóbbi időben belső világnak hívják, de nem az, ha az érzékek természetvilágától, az időben és térben megnyilatkozó sokszerű élettől különbözik is. A helyzet világosan körülbelül ez: a lét teljességéből és nyíltságából kiesett ember Énje lefokozódott; lezárult, kábaságba süllyedt, individuális Énné szűkült; ennek a lefokozott Énnek a lefokozott valóságban lefokozott valóságérzéke van: ez a tudat. A lefokozott valóság az, amit minden őskori hagyomány a Védától Platónig nemlétezőnek nevez. A tudatban szereplő és tevékeny elemek nem valóságok, hanem álmokképek. A tudatban a májá-világ él. Ez a lefokozott lét töredékes, széthulló - ezért sokszerű és egybefoghatatlan.

A reális Én a lét teljességében és nyíltságában él; ennek az éber Énnek reális valóságérzéke van. Ezt jelzi az éberség. Ebben az összefüggésben mindig pszichológiai éberség értendő. Az éberségben szereplő tevékeny elemek valóságok. Létezők. Platón nyelvén: ideák. Ősképek. Istenek. Mert az éberségben a valóságos világ él. Ez a valóság

szellemi. Mert a világ az isteni szellem megnyilatkozása. Ez a reális élet egységes, teljes, nyílt és Egy.

Időszámításunk előtt a hatszáz év körül történt fordulat következtében a helyzet lélektanilag a következő: a lét intenzív érzékenysége lezárult, tudattalanná lett; a sötétség felé megnyíló álomérzékenység pedig alulról felmerült és az éberség helyét elfoglalta. Ez az utóbbi az, amit tudatnak hívnak. Az éberség is, a tudat is érzékenység, mert a lét legmagasabb foka nem a tudás, hanem az érzékenység.

A tudat azonban a nemlétező érzéki világra irányuló, így is mondható: az álomvilágra, a varázslatra, a májára, a káprázatra irányuló érzékenység. Az éberség viszont a létező ideavilágra: a valóságra, a nyílt világra vonatkozó és irányuló érzékenység. A tudat és az éberség között mint a kettő mértéke és kérdőjele és vizsgálója áll: a májá, a varázslat-világ, az érzéki világ. A tudat a varázslatban gyönyörködik. A gyönyörködést nevezhetik művészetnek, érzéki élvezetnek, becsvágynak, tudománynak, mindegy. Akárminek nevezzék is, semmi egyéb, mint a varázslatban való elmerülés. A varázslatban való szándékos elmerülést hívják tudatosságnak. Mértéke: a varázslatban lenni életre-halálra.

Az éberség a varázslatban nem gyönyörködik, hanem azon keresztüllát. És nem gyönyörködik, hanem a felébredést keresi. A gyönyör és varázs világa tulajdonképpen az aiszthésizs világa. Ezt hívják tévesen extraverzióknak. Az éberséget nem hívják semminek. Az, aki fel akar ébredni, az nem úgynevezett bölcs, nem filozófus, nem aszkéta. Lehet bárki, bárhol, bármikor. Miért? Mert minden közelebbi megjelölés már külsőséges, vagyis varázslatszerű, s az ember, aki akár éber, akár felébredő, az már a varázslatból kilépett. Az aiszthésizsnek van története, mert történeti, vagyis apokaliptikus jelenség. Ez a művész, a tudós, a hős, a filozófus. Az ébernek nincs története, csak folytonos születése-ébredése-szenvedése. Ezért kell, hogy akik nem a gyönyört és a varázst akarják, elvonuljanak: azok, akik nem tudatukkal élnek, hanem éberek. Mert az éberség a történetben nem egyéb, mint a tudatnak mint életzavarnak felszámolása.

4.

Aki a kínai őskor könyvét, a Ji kinget hagyományhoz szokott szemmel olvassa, lehetetlen észre nem vennie, hogy a könyv szelleme és a szellem alkalmazása között hasadás van. A Ji king a sors könyve volt. A sors fogalma a hagyományban is, azóta is azt jelenti, hogy a világ élete a lét erőibe ágyazva. Az emberi élet is a lét erőitől függ. Amint azóta sokszor mondják: az élet Isten kezében van és Isten akaratától függ. Ez a sors.

Magától értetődik és természetes, hogy a történet előtti időben az ember sorsát a lét erőitől függőnek látta. Ébersége más szemléletet nem is tűrt volna el; a történet születésének percében azonban fellép valami, ami az embernek a lét abszolút voltába vetett bizalmától lényegében eltér. Ez a valami az ember egyéni elhatározása. Éspedig az ember tudatos, egyéni elhatározása. A kínai szent könyvben csaknem lépésről lépésre követhető, hogy a létbe vetett passzív bizalom hogyan válik aktív és tudatos elhatározássá (t'uan). Miként vész el az éberség, amely a lét teljességét, nyíltságát világosan látja. A történet küszöbén az ember már nem tudja magát átengedni a létbe vetett bizalomnak; intenzív érzékenységét egyre jobban elveszti. Egyre sötétedik és szürkül és fokozódik lefelé. Már azt kezdi hinni, hogy az Én elhatározása a sorsnak biztosabb irányítója, mint a lét erőibe való belesimulás. Az apokalipszis egyik jellemvonása azóta, hogy az ember sorsának irányítását Isten kezéből kivette és önmaga irányítására bízta. Ennek az irtózatosságnak terméke a görög tragédia, amely éppen és sohasem más, mint az elhatározás lázadása a sors-isten akarata ellen. Így áll az ember ítélet alatt, vagyis nem látja, hogy a sors Isten kezéből kivehető, s az, aki az isteni akarattal szembeszáll, az maga ellen az ítéletet hívja ki.

A fordulat pszichológiai következménye az volt, hogy a tudat és az éberség helyet

cserélt. Végeredményben nem egyéb ez, mint az isteni és az anyagi Én helycseréje. A nyílt lét középpontjában az isteni Én áll; a történet középpontjában az individuális Én áll. Ennek a fordulatnak következménye az is, amit ma történetnek hívnak. A történet alakjai individuális Ének, és a történet eseményei éppen ezért a májá-világ látomásai. Ez a fordulat az emberi lét egész területén ugyanazt a helycserét eredményezte: a kívül került belül, s az alul került felül.

A lét nyíltságának négy fő iránya van: az első, amely a természetén túl fekvő természetfölötti világ felé nyílt; a második, amely az életen túl fekvő túlvilági lét felé nyílt; a harmadik, amely a lélek misztériumai felé nyílt; a negyedik, amely az összes élőlények, elsősorban a másik ember felé nyílt. A nyíltság első iránya a metafizika; a második a halottak világával való kapcsolat; a harmadik a misztériumokban való otthonosság; a negyedik a közösségben való közvetlenség. Az élet ugyanezekben az irányokban zárt. Az érzékelhető természetén túl nem lát; érzékenységet a természetén túl fekvő világ felé elvesztette; éppen ezért a természetfölötti világot tagadni kénytelen. És mivel tagadni kénytelen, az igazi valóságra soha fel nem eszmél. A történeti emberiség mérhetetlen többsége a valósággal soha szemtől szemben nem állott. Amit látott, amit tanult, ami ellen küzdött, amit kívánt, amiért élt és meghalt, saját képzelgése volt, legfeljebb korának kollektív álma. Szellemi épülete, amiben lakott, világszemlélet volt, de ez a külön-külön világ volt az, amelyről Hérakleitosz azt mondja, hogy: benne az emberek szenderegnek. A világszemlélet vagy világnézet nem egyéb, mint az individuális, más szóval, a lefokozott valóságban élő Én képzelgése, amelynek a valósággal csak egy-egy pontban és kivételesen van kapcsolata. Az individuális Én itt, a világnézet közepén szunnyadva éli életét. Hite az Én-hit: a hiúság; védelme: az önzés; féltése: az aggodalom.

Az élet nem lát túl a természetén és nincs metafizikája. De nem lát túl az életen sem, és a túlvilágban való tájékozottsága merő homályos, úgynevezett hitté fokozódott le. Ez a hit a legtöbb esetben, különösen az úgynevezett felvilágosult ember számára, szégyellnivaló, primitív babona. Meg kell hagyni, mert a túlvilágtól való félelem bizonyos tekintetben jótékonyan hat és a szenvedélyeket megfékezi. Az emberiség a legutóbbi korszakban életét a túlvilág felé hermetikusan lezárta.

A lélek misztériumai felé való zártság abban az időben érte el tetőpontját, amikor a lélek egész világát maradéktalanul az anyag tevékenységére kísérelték meg visszavezetni.

5.

Az élet negyedik irányban való zártsága, a lezárulás az élőlények, elsősorban az ember felé. Ez a közvetlenség elvesztése. A gondolat jelentősége olyan mélyreható és döntő, hogy körültekintő értelmezést kíván. Nietzsche kései feljegyzései között van egy, amely a lélek születéséről szól. Abban a percben, mondja a feljegyzés, amikor az addig szabadon, aktivitásban élő ember lefelől társadalomban, a közösség ellenőrzése alatt s a többi ember kényszere alatt tudta magát, a világba gátlástalanul kisugárzó ösztön visszafordult. Ez a pillanat az, írja Nietzsche, amit a lélek születésének nevezek.

Ez a minden szavában figyelemre méltó gondolat bármely őskori könyvből idézet lehetne, ha az ember a lélek szót az Én szóval helyettesítené. Mert ez az individuális, anyagi, természeti, határolt, egyéni, lezárt Én az univerzális személytől éppen abban különbözik, amiről Nietzsche beszél. Az éber univerzális személy az ember halhatatlan súlypontja. Ennek a súlypontnak jellegzetessége, hogy mivel nyílt, nincs az ember anyagi természetébe zárva. Szabadon lebeg és leng, mialatt sorsának szálai az istenség kezében vannak. Ez az, amit minden hagyomány az ember halhatatlan lelkének, örök Énjének, isteni lényének tud, tart, lát és ismer.

Az individuális Én sem nem halhatatlan, sem nem örök, sem nem isteni. Éppen ezért nem is szabad. Nem lebeg és leng a nyílt világban. Az isteni Én középpontja: Isten. A

benne levő erők vonzásánál fogva pedig Istenhez tér meg. Az individuális Én anyagi súlyánál fogva mindig önmagába roskad vissza. S ami a legfontosabb: az isteni Én, ahogy a Védától Platónig minden őskori könyv tartja, örök lény. Az individuális Én pedig itt az anyagi természetben keletkezett. Keletkezett pedig olyan feltételek és körülmények között, ahogy azokat Nietzsche megjelölte. Az individuális Én nem egyéb, mint a kitörni nem tudó ösztönök állandó gátlása.

Amikor az őskor és a történet küszöbén a közvetlenség elveszett, vagy ahogy Konfu-ce mondja: a Nagy Közösség helyébe a Kicsinyke Jólét lépett, az élet súlypontja az individuális Én lett. A történeti életben azóta is, szüntelenül a súlypont és a központ az individuális Én. Míg az őskorban hatásos módszerekkel és rendszeres eljárásokkal az individuális Ént vagy teljesen felszámolták, vagy körét leszűkítették, most, a történeti időben, az éberség elvesztése folytán, a kába álmodás megjelenésével ez az Én az élet középpontjába került, minden jelentékeny mozzanat kereszteződésébe. Röviden: az Énből isten lett.

A kitörni nem tudó állandósult gátlások székhelye, az Én lett az élet középpontja. Természetes, hogy ez a fordulat az élőlényekkel, főként az emberrel, a Tevel való viszonyt és társulást azonnal felfüggesztette. A közvetlenség megszűnt, és helyébe lépett: a reflexió.

A reflexió az individuális Én jellegzetes életrendje: az önmaga felé visszahajló és visszatérő, önmagába visszazuhanó és irányuló mozzanat, amely önmagának beszél, cselekszik, élvez, gyűjt, örül és él. Az isteni Ének természetes életköre a lények nagy közösségében a közvetlenség. Az individuális Ének életköre a magányos reflexió. A nyílt létben a lények életközösségben élnek; nincs tulajdon, törvény, becsvágy, önzés, hiúság. A zárt életben a lények magányban élnek; minél zártabb az élet, a magány annál nagyobb; és annál hatalmasabb a tulajdon ösztöne, a törvény hatalma, a becsvágy és a hiúság ingere és az önzés aktivitása.

De annál nagyobb a félelem, a tájékozódás annál bizonytalanabb, a kábaság annál súlyosabb és sötétebb. Az őskorban a világ volt az ember mértéke, most a dolgok mértéke az ember lett. Az államok vezetésében a szellemi uralmat a szellemtelen hatalmi tevékenység váltotta fel. A létet megtagadták, és azt kezdték hinni, hogy csupán légtüres tér. A sorsot Isten kezéből ki akarták tépni és az egyéni elhatározásra bízni. Szabadon eláradt a földön az, amit a szánkhja számszárának hív: ami nem egyéb, mint az individuális Ének értelmetlen és zűrzavaros nyüzsgálése.

6.

A reflektáló ember a nagy életközösségből kiszakad. A fegyelmet, az illemet, a társulást, de főként a közlékenységet nem viseli el.

A reflexióban a dolgok és a személyek és az élmények realitásukat elvesztik. Sajátságos eltolódás következik be, s ennek eredménye, hogy úgy tűnik, mintha a valóság értelmét valaki meg nem engedett trükkel elsikkasztotta volna - mialatt az ember állandóan abban az önvádszerű gyanúban tartja magát, hogy a sikkasztó ő maga volt.

Az ember vagy cselekszik, vagy szemlélődik. A cselekvés, ha egyértelmű és közvetlen, a szemlélődést elmélyíti; a szemlélődés, ha egyértelmű és közvetlen, feszültséget ad a cselekvésnek. A reflektáló a cselekvés és a szemlélődés között áll, a kettő körén kívül tartózkodik, de a helyzet tényleg: tartózkodás, mert a cselekvéstől is, a szemlélődéstől is tartózkodik, mintha önmagát holtponton tartaná, miközben az a kétes feltevés kísért, hogy e terméketlen inaktivitást saját szándéka ellen önmaga koholja, s ezzel az árulásnak beillő gánccsal senki sem vádolható, csak ő maga.

A reflexióban az a visszas bonyodalom támad, hogy a dolgok, személyek, élmények értelmét rejtett mozdulattal elcseni úgy, hogy önmagát a közvetlenségben hátulról elgáncsolja. A reflektálásról azt lehet mondani, hogy semmihez sem jut nyíltan és egyenesen - ha egyáltalán azt lehetne mondani, hogy valamihez hozzájut. Mert nem jut

semmihez. Mindig meg kell állnia, anélkül azonban, hogy elindult volna. Csak egy helyben forgolódik, s amit lát, s amivel foglalkozik, nem egyéb, mint önmagának forgolódása.

Kierkegaard, akit e tárgy alapszerzőjének lehet tekinteni, mert a reflexió élménye, lélektana, leírása és bírálata életének fő témája volt, ezt az állapotot, szemben a szimpátiával, autopátiának mondja. Ez a "hipochondriális hajlam, hogy az ember önmaga kéme legyen". Szüntelenül ebben az önmaga ellen irányuló erőszakolt "intrikában él". Kifejezéséről azt mondja: "az, hogy közvetlen kifejezést találjak, egészen ritkán, az, hogy indirekt kifejezést találjak, minden mértéken felül sikerül".

Ez az életrend, amelynek lényege: "egy lépés előre, kettő hátra". Kedvét leli az önámításban, de szándékosan elfelejti, hogy árulásról van szó, s aki ámít, az saját maga. Nincs egy véleményen önmagával, de úgy, hogy véleményeinek értelmét észrevétlenül kiforgatja, s amikor ezért felelősségre vonja magát, szemtelenül ártatlan képet vág. Az élet a létnek nem ellentéte, hanem lefokozott és zárt állapota. Az életnek van azonban olyan helyzete, amikor negatívvá lesz. Ez a negatív lét nem a halál, nem a passzivitás, nem a megsemmisülés, hanem a közömbös holtpont. Ez a reflexió. A reflexió az élet absztrakt helyzete, az elkülönülés, a magány, a zártságnak az a fajtája, amikor az ember ezt a zártságot mint az önmaga körül való szüntelen keringést az élettörvény rangjára emelte. Hogy ezzel az absztrakcióval realitását elveszti és lefokozódik, természetes; hogy ébersége kialszik és elkábul, magától értetődik; hogy légüres térben van, bizonyos. Ez a szamszára, az álmoképek között eltévedt kábaság. Ez a lét negatívuma. Ez az irreális absztrakciók között való bolyongás, amelynek szimbóluma a gordiuszi csomó és a labirintus.

A reflexió a lét negatívuma; ebben az állapotban a lét teljes egészében felbomlik és lezárul. Más szóval: összebogozódik és megoldhatatlanná lesz, mint a gordiuszi csomó, vagy ismét más képpel: útvesztőben való reménytelen tévelygéssé válik, mintha valaki labirintusba kerülne.

A reflexió a lét negatívuma, mert a lét forrása és középpontja a nagy isteni éber Én. A reflexióban pedig az ember ennek ellentétévé lesz: individuális anyagi Én. A létből teljesen kiesett és tulajdonképpen megszűnt - lenni. Élete merő látszat, legfeljebb: lehetőség, mint Kierkegaard mondja. A léthez sohasem ér el; sorsát nem tudja követni - hiszen egész erőfeszítése abban merül ki, hogy önmagával a sors megelőzését hitesse el, s abba bukik bele, hogy ezt el is hiszi, nem is, vagyis önmagát hitetlen kételkedésben tartja.

A negatív lét következménye, hogy a közvetlenség megszűnik. Nincs kapcsolata, érintkezése saját valóságos lényével, s ezért a közösségen is kívül kell élnie. Az apokaliptikus emberiség ilyen reflektált, közvetlenségét vesztett, közösségtelen negatív létben tartózkodik. És mikor homályos sejtelem támad benne, hogy ebben a helyzetben létét, sorsát, életét elveszti és megkísérli, hogy feleszméljen - akkor az ítélet beteljesedik rajta: elkezd tudatosan reflektálni. Ezt a tudatos reflexiót nevezik újabban introverziónak. Ez a közvetlenség elvesztése után a pont: amikor az ember a magányos kábaság börtönére a kulcsot ráfordítja. Ez a labirintus.

A közösség élete ilyen körülmények között merő látszat. Tulajdonképpen nincsen szó egyébről, mint arról, hogy sohasem történik igazi találkozás, csak a sötétségben véletlen karambol. Nincs találkozás, nincs ismeret, nincs látás, nincs felismerés - így tehát nincs sem barátság, sem házasság, sem szerelem, sem közvetlenség, sem beszéd, sem visszhang, sem vonzalom, sem együttérzés, sem szeretet. Ha a közvetlenség elvész, a közösség abban a percben heterogén elemek zűrzavaros kavargásává lesz. Törvényen kívül álló mozgási pályájukon tévelygő lények vakon egymást elkerülik, vagy egymásnak rohannak, de az elkerülés éppen olyan értelmetlen, mint az összeütközés.

A reflexió az az állapot, amikor az ember mindenben kívül áll: kívül az életen, kívül a léten, kívül a közösségen, kívül a valóságon, kívül az éberségen, kívül a létezőn. A

reflexió éppen ezért metafizikátlan és vallástalan és ezért közösségtelen. A reflexiónak egyetlen tartalma van: az illúzió. Ez az: individuális Én. A Véda ezt az állapotot abhimánának, örületszerű megzavarodásnak hívja, amikor az ember önmagát az anyagi világ képei közé teljesen belesüllyeszti és látszattá fokozza le, akinek célja, vágya, szenvedélye, kívánsága csak anyagi, akinek sorsa csak az élet végéig terjed, aki csak az anyag határáig lát, s akire a lélek és szellem nélküli élet után a megsemmisülés vár.

IV. Az Élet Mestere

1.

Időszámításunk előtt a hatszázas év körül, az őskor küszöbén egész sereg olyan ember áll, mint amilyen Kínában Lao-ce és Konfu-ce, Indiában Buddha, Iránban az utolsó Zarathuszttra, vagy, hogy ne kelljen olyan messzire menni, Görögországban: Hérakleitosz, Püthagorasz, Empedoklész. Ennek az embernek a képe már az első pillanatra is lenyűgöző. Határtalan öntudattal mozog; úgy látszik, olyan tudás birtokában van, amely a földmérésben, a csillagászatban, a vallásban, a tanításban, a gyógyításban, az állam kormányzásában, a metafizikában, a költészetben egyaránt érvényesíthető. Az utóbbi időben az őskori nagy ember e sokoldalúságával szemben eléggé bizalmatlanok lettek, és a történet előtti alakok sokszerű képességét legendának minősítették. E bizalmatlanságra nincsen semmi ok. Püthagorasz tevékenysége a történeti idők határára esik, Empedoklészé még későbbre. Minden jel arra vall, hogy ez az ember, ha nem is volt egészen köznapi jelenség, nem volt legendaszerű. És ha ezt az embert a történeti időkben csaknem szemünkkel láttuk, nincs ok feltételezni, hogy azelőtt száz-kétszáz évvel hasonló nem élhetett. A mai specialista és szakember leszűkült világhelyzetében a kozmikusán tág és univerzálisan levegős emberi egyéniséggel szemben persze önkéntelenül szkeptikus.

A görögök ezeket az embereket ősi teológusoknak - palaiói theológiai - hívták. Hogy mindjárt a dolog lényegére lehessen térni, ennek az embernek világhelyzetét úgy lehet megjelölni, hogy: szakrális szubjektum. Mert sem Püthagorasz, sem Empedoklész, sem Orpheusz, sem Szolón, sem ennek az embernek valamelyik keleti vagy távol-keleti megjelenése nem abban jelentékeny, hogy csaknem egyforma biztonsággal intézte az állam ügyeit, írt költeményt, gyógyított, nevelt és tett matematikai fölfedezéseket. A jelentékenysége nem az egyes képességek gazdagságában, hanem abban van, amit a görög elnevezés is mond. Ezek az emberek szakrális személyiségek voltak.

Univerzalitásuk értelme az emberfölöttiség. Az a biztos és öntudatos ragyogás, amely szavaikban és tetteikben megnyilatkozik, s amely személyükből még a gyakran ostoba anekdotákon keresztül is árad, ezt az emberfölöttiséget csaknem érzékileg tapasztalhatóvá teszi. Az ősi teológus az az ember, aki a történet előtt sem lehetett gyakori, de ténylegesen volt. Azóta pedig éppen ez a szakrális szubjektum veszett el. Az utolsó nagy megjelenés, Platón óta a történet ilyen emberfölötti személyiséget nem ismer.

A modern időkben az őskori szakrális személyiség ellen még egy kifogást szoktak emelni. Abban az időben - szólnak - az élet olyan primitív volt, a viszonyrendszer olyan kidolgozatlan, az életben oly kevés elem volt együtt, a tudás anyaga oly kevés, a közösség oly kicsiny, hogy bizonyos tekintetben lehetetlen volt egyetemesen lenni. Hogy ez a kifogás éppen olyan tévedésen alapszik, mint az előbbi, azt nem is kell különösebben hangsúlyozni. Az egyetemesség ugyanis nem enciklopédikus tudás és nem polihisztorság. Mind a kettő merő anyagi tudás, csak mennyiség. Tudás és nemtudás, mindkettő elégtelen, szól a Véda. Hérakleitosz pedig: a sokat tudás semmire sem tanít meg. Csung-ce csaknem ugyanezekkel a szavakkal mondja ugyanezt. Az őskor emberét ennél igazán érettebbnek lehet tartani. Az univerzalitás nem anyagi tudás, hanem szellemi kvalitás. És nem az élet primitív voltából fakad, hanem a szellemi erőnek

számunkra elképzelhetetlen erejéből, közvetlenségéből és mélységéből. Valószínű, hogy az őskorban a szakrális szubjektum megjelenése és tevékenysége egészen természetes volt; és valószínű, hogy ez az ember az őskori létről még az írásbeli feljegyzéseknél is biztosabbat, előbbet, valóságosabbat és többet tud mondani. Szerepe, helye, feladata körülbelül abban jelölhető meg, hogy ő volt az Élet Mestere. Államokat békített ki, mint Biasz? Társadalmi viszályokat szüntetett meg és törvénykönyvet írt, mint Szolón? Költő volt, jós, pap, misztikus, szent, mint Orpheusz? Igen. De tevékenységének lényege nem abban merült ki, hogy egyes életterületeken képzettnak mutatkozott, hanem abban, hogy univerzális képességeit egyes területeken alkalmazta. Ezenfelül azonban még valami.

Századokkal később, amikor az őskori lét még egyszer feltörni látszott, Julius Caesar idejében, úgy tűnt, hogy ez a szakrális szubjektum ismét megjelenik. Egy pillanatra mintha az ősi lét nyíltsága ismét visszatérne, írja Schuler, és az élet ellentétei elsimulnának; mintha benne ismét jelentkezne a kvintesszenciális lét; mintha személyével az őskor isteneit ismét megidézte volna. A pillanat azonban elmúlt, és az őskorból nem tért vissza semmi. Caesar nem volt szakrális szubjektum. A nyilvánosság és történet felé forduló emberfölöttsége mögött sötét és démoni magánélet súlyos szennye rejtőzött. Empedoklész vagy Püthagorasz kristálytiszta, éterien átlátszó élete mellett Caesaré olyan, mint az iszapos víz. Caesar csak történeti nagyság volt, de nem szakrális szubjektum, nem az Élet Mestere. A caesari élet középpontjában már az Én állott, nem az isteni lét.

A szakrális szubjektum azért lehetett és volt az Élet Mestere, mert Schuler szavaival élve, személyével megidézte az isteneket, mert benne a kvintesszenciális lét nyilatkozott meg, mert univerzális lénye az ősi lét éberségét sugározta. Az a kozmikus lét, amely az őskorban realizálódott, benne megsűrűsödve, az őskor letűnése után is még néhány száz évig fennmaradt. Ezek az emberek azért szakrális szubjektumok, mert személyükben az őskori lét isteni-szakrális voltát megőrizték.

2.

A Tao te king versei között van egy (XV.), amely az őskori Mesterről szól.

"A régi Mesterek meg tudták nyitni a lezárt rejtélyeket" - mondja mindjárt bevezetésül.

A mondat a létről és az életről, a nyíltságról és a zártságról, az éberségről és a kábaságról megbeszéltek után különösebb nehézséget nem nyújt. Az Élet Mesterének legfontosabb tevékenysége és hivatása a megnyitás volt. Ahol az élet lezárult, ahol elkezdett merő élet lenni, semmi más, csak biológiai folyamat, ott a Mester, mint a nép vezetője a sivatagban, amikor a kősziklából vizet fakaszt, az életet a lét számára ismét megnyitja. A helyet, ahol a lágy, a passzív élet elkezdi megkövesedni, ismét felszabadítja és a lét spirituális erői számára hozzáférhetővé teszi. Ez volt a Mester tudása. Mert az életnek lágynak, passzívnak kell lenni - érzékenynek -, intenzíven érzékenynek, hogy a lét isteni erőit be tudja fogadni. Lágynak kell lenni, mint az asszony vagy a csecsemő. "Ami a földön a leglágyabb, legyőzi azt, ami a földön a legkeményebb." - "A lágy legyőzi a keményt, a gyenge legyőzi az erőset." - "Ha az ember erősödik, öregszik."

"A dolgokat fel tudták ismerni és meg tudták érteni" - mondja a vers tovább. "Erejük az éberség volt." A helyzet mindig világosabb lesz. Lao-ce már a második sorban kimondja, hogy egyetlen emberi képesség van, amely a dolgokat fel tudja ismerni és meg tudja érteni, s ez az éberség.

A harmadik sor így hangzik: "Az élet erejének éberségében lettek nagyok". Nyíltabban már nem is lehet szólni. Mi az Élet Mesterének szakrális szubjektivitása?

Megtanulhatatlan és átadhatatlan, egyetlen személyhez kötött, soha ebben a minőségben meg nem ismétlődő tehetség az isteni lét iránt való intenzív érzékenységre. Az a képesség, amely az egész őskoré volt, a Mesterben azonban esszenciálisan élt. Ez a

képesség a szubjektivitás egy neme; az éberség szubjektivitás; intenzív és szakrális szubjektivitás. Az a tehetség, hogy maga az idő, maga a nép, sorsával, tevékenységével, kultuszával, életrendjével a lét isteni erőit idézi, hívja, fogadja, leköti, velük s általuk él - ez a tehetség passzív szubjektivitás, lágyság, alárendelés, szolgálat: ez a szubjektivitás a Mesterben, a szubjektumban intenzív sűrűségben megjelenik.

"Megkísérlem elmondani -szól tovább Lao-ce -, hogy milyenek voltak. Vonakodtak, mint aki télen átmegy a folyón. Éberek voltak, mint aki lappangó ellenségtől fél. Józanok, mint aki más országból jött. Hátráltak, mint az olvadó jég. Nyersek, mint a megmunkálatlan anyag. Mélyek, mint a szakadék, rejtélyesek, mint a megzavart víz."

A Mester nem aktív. A Mester eszköz. A személyében és személyével megidézett isteni erők eszköze. Szakrális lény, aki által az univerzális lét nyilatkozik meg. Ő maga, az emberi Én, vonakodott, hátrált, nyers volt, józan, mély, de mindenekfölött éber. Nem cselekedett: "a világ szellemi dolog, amivel nem lehet cselekedni. Aki cselekszi, elrontja." Passzívan engedett az erőnek, amely rajta keresztül működött. Óvatos volt, józan, tartózkodó: saját magában nem bízott, szüntelen éberségben élt, hogy az erők természetét figyelje és felismerje. Áttekinthetetlen volt: rejtélyes, mint a megzavart víz. Mert az erők állandóan küzdöttek benne, és sohasem lehetett tudni, milyen erő az, amely megszállta; csak az volt kétségtelen, hogy: isteni erő.

"Ki tudja ma éberségével Énjének kábaságát eloszlatni?" Ki tudja ma a léttel emberi Énjének életét újra létté emelni? Ez a kérdő kiáltás az őskor határáról hangzik. Az aranykor elmúlt. Az Élet Mestere elnémult. Senki sincs, aki a népet a kábaságból felriassza. Hiszen az ember saját kábaságát sem tudja eloszlatni. Senki sincs többé, aki az életet lezárult és megkövesedett részein fel tudja törni és meg tudja nyitni. Senki sincs, aki az isteni lét erőit személyében meg tudja idézni. Az emberek ma már csak Ének. Az Én elmerül a kábaságba, vagyont gyűjt, hatalomra éhes, élvezetet hajszol. Az Élet Mesterének ilyesmire nincs szüksége. "Aki ezen az úton jár, nem kíván gazdagságot." Hiszen: "Aki gazdag, még lehet értéktelen."

A Mester nem volt tökéletes ember. A hibátlanság és tökéletesség az ostoba ember álomképe. A Mester ember volt, az emberi lét minden jelével.

A szép, nagy, világos, megnemesedett élet nem a tökéletességen, hanem a megszenteltségen múlik. Ez a vers befejező mondata: "Tökéletlenségükben felismerték a tökéletességet." Ez volt bennük a vallás, a pietás, a komolyság: tudták, hogy emberek, de éppen ebből tudták és érezték maguk fölött a végtelen isteni lét tökéletességét. És szemüket nem saját Énjükre függesztették, hanem arra, ami az Én világán túl van. Személyük, sorsuk, életük súlypontja és tartalma nem is a kicsiny Én volt, hanem a Nagy Láthatatlan. Ezért voltak az isteni lét megnyilatkozásai. S ezért vonzódott hozzájuk a nép. Ezért voltak szakrálisak. Ezért voltak az Élet Mesterei. "Aki a Láthatatlan nagy képét magában tartja, az egész világ ahhoz sereglik."

3.

A görögök az Élet Mesterét azért hívták ősi teológusnak, mert a Mester eszköze a theosz logosz, az isteni szó volt. A logosz persze nemcsak szó, hanem értelem, ige, szellem, szabály, mérték, jel, jelkép, törvény, ítélet, s még egyéb is. Hérakleitosznak van mondata, ahol a logosz egyenértékű fordítása az, hogy: éberség. Amikor azt mondja, hogy mindenkinek van logosza, de a többség nem él vele, akkor itt a logoszt az éberség csaknem teljesen fedi. Egy másik töredéke ezen az alapon így is fordítható: pszükhész eszti logosz heauton auxón - a léleknek önmagát növelni tudó ébersége van.

Az őskorban a szó láthatatlan volt; az Élet Mesterének tevékenységében észrevehetetlen és megfoghatatlan. Láthatóvá a történeti kor határán lett, amikor leírták. Amikor a szakrális szubjektum letűnt, a szót átadta utódának: a könyvnek.

A szó a könyvben nyerte el végleges alakját. Itt lett tényleges jelkép; itt lett idea. Itt lepleződött le, hogy a szó minden dologok mátrixa, mint Baader írja: minden létező

princípiuma, amely a szellemet és a természetet összeköti és mind a kettőt realizálja. Mert a szó nem kifejezés; ezt csak az individuális Én gondolja így, aki magát törvénytelenül a lét középpontjába helyezte, s abban a csalódásban él, hogy a világ körülötte forog. A szó megnyilatkozás, éspedig az isteni lét teremtményének megnyilatkozása. Ezért ébresztés, ezért riasztás, ezért megnevezés, ezért mágikus uralom. S ezt a képességet a szó minden időben és minden nyelvben megtartotta még akkor is, amikor a nyelv már elromlott, szakrális jellegét csaknem teljesen elvesztette és az individuális Ének kifejező eszköze lett. A szó a szakrális és univerzális lét jelképe. Időszámításunk előtt a hatszáz év fordulójának két nagy jelentősége, amely az emberiségen azóta uralkodik: a szakrális szubjektum és a könyv. Ez a kettő az Élet Mestere. Az előbbi az őskori létnek felel meg: mert élő, oldott, nyílt, szabad, közvetlen, személyes, abszolút, intenzív és reális. Az utóbbi a történeti létnek felel meg, mert tárgy, kötött, formált, közvetett, személytelen, viszonylagos, extenzív és reflexív. Az őskorban az Élet Mestere az élő szakrális szubjektum volt, a történeti korban az Élet Mestere a könyv, a szakrális objektum.

4.

Az őskori könyvet szutra-stílusban írták. A szutra szanszkrit szó, grammatikailag csaknem összefüggéstelen szavakból álló rövid mondat, csaknem rejtvény. Szógyökökből álló titkosírásnak is nevezhető. Az összefüggést az olvasónak kell megtalálnia. Az ilyen szutrában a feljegyző a szavakat úgy használja, mint a jelképeket. Ezért az őskori India vagy Irán szavakkal írt könyve a jelekkel írt kínai könyvtől, a hieroglifákkal írt egyiptomi papirusztól, a kőbe vésett babiloni írástól vagy a mexikói azték, a perui csomózott kipu-tól lényegében nem különbözik.

A stílus hatása az összes szent könyveken, a halotti papiruszokon, a héber Biblián éppen úgy, mint a Kabala régi iratain, Hérakleitoszon, Püthagoraszon, Hermész Trismegisztoszon és a gnosztikus műveken is érezhető.

A szutra-stílus abban az időben keletkezett, amikor a szóhagyomány még élt, de a hagyományt a Mester írott jelekkel is továbbadta. Erre emlékszik az az elbeszélés, amely elmondja, hogy Lao-ce nyolcvanéves korában elhagyta hazáját, de a határon a főhivatalnok kérésére néhány rövid versben egész tudását leírta. Ahol jelek nem voltak, vagy ahol a hagyományt a szellemi kaszt leírni vonakodott, mint igen sok esetben, például a keltáknál, akiknél azt, aki bármit le mert írni, a druidák halállal büntették, ott idők folyamán az ősi hagyomány részben elveszett, részben az új hagyományba olvadt. Ahol az ősi hagyomány szutráira az új hagyomány szervesen rátelepedett, ott gyakran a geológiai rétegekhez hasonló konglomerátum keletkezett; ez az eset a tibeti Bardo Tödólnél és az egyiptomi Hermész Trismegisztosznál.

A szutra-stílus feloldása a kínai Ji kingben csaknem lépésről lépésre követhető. Az, ami most könyv, eredetileg nem volt egyéb, mint az egy hosszú és a két rövid (jang és jin) csontpálcikák nyolcas csoportjának hatvannégyféle kombinációja. A csontpálcikáknak bizonyos összefüggéseikben más-más jelentésük volt. Hatszor egy hosszú volt a Teremtő princípium jelképe; hatszor két rövid volt a Befogadó. A jelképeket később a cickafark nevű növény (*achillea millefolii*) szárából készült vesszővel jóslásra használták. Az egész rendszer zárt világképet jelentett. Ez a rendszer egy az archaikus szintézisek közül, mint amilyen volt a héber Kabala, az aritmológia vagy az asztrológia.

A csontpálcikák jelzete képek és jelentések írásba való foglalása forradalmi tett volt, s ellene a kínai szellemi kaszt nagy része a végsőig tiltakozott. Ez volt a történeti idők nagy válságai közül az első. A képek értelmének írásban való feljegyzése szutra-stílusban készült. A könyvet egy aránylag kései alakban Konfu-ce megmentette. A Ji kinghez Ven császár és fia magyarázatot írt, s így a szöveg egyre bővült és egyre folyamatosabbá vált. Az utolsó archaikus kommentár Konfu-ce műve. A könyv akkor már olyan formát nyert, hogy grammatikailag a nem különösebben beavatottak számára is érthető lett.

Valószínűleg így keletkezett a Védanta, a Brahmanasz, a Bundahisn, a Szánkhja is. Eredeti alakját nagyon kevés könyv tartotta meg, s a többi közt ilyen Patandzsali Jógaszutrája, vagy a nagy Szánkhja-karika.

A szutrában a szavak látszólagos összefüggéstelenségének olyan mágikus érintése van, mint amilyent a történeti emberiség a gnómában, a szentenciában óhajtott megvalósítani, - a legtöbb esetben igen kevés szerencsével. Mert a szutrához képest még a minden fölöslegestől megtisztított La Rochefoucauld-szentencia is fecsegés. A különbség ugyanis nem a formai jellegben van. Tömörségben, súlyban, komolyságban és erőben a szutránál többet írott nyelv adni nem tud. A szutra végső titka pedig az, hogy amit nyújt, az nem fogalom és nem kép, tehát sem az értelmi tudáshoz, sem a mítoszhoz semmi köze sincs. A szutra elemi metafizikai érintés, amely felébreszt. Ez az Élet Mesterének közvetlen érintése. Az őskori hagyományból az éberség megértése nélkül semmi sem látható. A szutra primer éberségi aktus jele úgy, hogy kellő kulccsal ez az aktus az olvasót is elkapja és felriasztja.

A legtöbb esetben a szutra, akárhány szóból áll is, a teljes mondatnál egy szóval kevesebb. Ha a felriasztáshoz hat szó kell, csak ötöt mond ki. A hatodik a kulcs, amit vagy a Mester ad meg, vagy meg kell találni. Esetleg enélkül is érthető, de esetleg tévesen, esetleg az ellenkezője. Amíg a megértést a felébredés villanása nem kíséri, addig a szutrát az ember nem fejtette meg. Mert ez a villanás a primer. Ez a kipattanó szikra, amiről Platón hetedik levelében beszél. A szutra legmélyebb tartalma mindig metafizikai és abszolút. A mitikus tartalom, a kép már másodrendű. Az ésszerű értelem pedig harmadrendű. Grammatikája pedig egyáltalában nincs. Néha úgy hangzik, mint a jóslat, néha mint a hallucináció. Püthia beszélt így, költők írtak így, istenek nyilatkoztak meg így.

5.

Az őskori könyv modern európai nyelvre nem azért lefordíthatatlan, mert ennek grammatikai akadályai vannak, hanem azért, mert az őskori könyv szavai az európai nyelvekből teljesen hiányzanak. Hiányzanak pedig azért, mert az őskori nyelvek egyetemes jelrendszerek voltak, az európai nyelvek pedig az individuális Ének kifejező eszközei.

Európában ma az összes egyetemes jellegű és jelentésű szavakat kivétel nélkül minden nyelvnek az utolsó két univerzális nyelvből, a görögből és a latinból kell átvennie. A szellemiség minden magasabb rendű szava görög vagy latin. A metafizika minden lényeges szava görög vagy latin. Az általános jellegű szavak mindegyike görög vagy latin. Ezen a két nyelven a hagyomány univerzális szellemisége kifejezhető. Az európai nyelvek ezt a képességüket elvesztették. A nyelvek legnagyobb részét csak az individuális Ének közlési eszközei. Guénon a hagyománytalanság korszakát attól a pillanattól keltezi, hogy a reneszánszsal a latin nyelv helyébe az univerzális tartalmak megjelölésére alkalmatlan nemzetiségi nyelvek léptek. A modern tudomány által támogatott nézet persze az ellenkezőt mondja. Feltevése, hogy kezdetben a népek primitívek voltak, és így a nyelvek is, minél régiebbek, annál kezdetlegesebbek. Ennek éppen az ellenkezője az igaz. Minél régiebb a nyelv, annál metafizikaibb. Ha nem így lenne, nem lennének kénytelenek minden univerzális szavunkat a kínai, a szanszkrit, a görög, a latin nyelvből venni.

A latinban az archaikus nyelvek rejtett, végtelen képessége az összes lehetséges dolgok megjelölésére még megvolt. Az univerzalitás a görögben még fokozottabban élt. Példára nem kell hivatkozni, mert ez a képesség nem az adatokon, hanem az általános színvonalon múlik. De ha valaki hamarjában nem talál szót, amelynek idő és tér korlátain túl értelemgazdagsága kimeríthetetlen, nyúljon a logosz felé. A logosznak több száz európai szóból álló szótára lenne szüksége. A logoszból képzett szavak szótára ezerre rúgna, de újabb képzések mindennap felmerülhetnek, és fel is merülnek. Az a

szellemi tér, amelyet megnevez és feltár, kimeríthetetlen. A metafizikai kép- és értelemgazdagság a szanszkrit és kínai nyelvekben még ennél is fokozottabb mértékben él.

Az európai nyelvek a latinhoz és göröghöz viszonyítva olyanok, mintha ezek lennének a civilizált, művelt és szellemi kaszt nyelvei, román és germán utódaik pedig tájzólások. Csaknem konyhanyelvek. A magasabb rendű valóságok és magasabb rendű élettevékenységek és a magasabb színvonalon tartott gondolkodás ezeken a nyelveken kivétel nélkül csak a latin és görög szavak állandó segítségével tartható fenn. E szavak értelemgazdagsága, grammatikai bősége és metafizikai színvonala az utódnyelvek számára elérhetetlen. A mesterkélt és erőszakolt nacionalizálás pedig, amellyel e szavakat le kívánják fordítani, azt éri el, hogy értelem, színvonal és gazdagság elvesz; - mert a szavak nem választhatók meg önkényesen.

A nyelvek közül a legtöbb idealitás kétségtelenül a szanszkritban van. A hozzánk közelebb álló nyelvek közül pedig a görögben. Ez az a nyelv, amely a világtényeket a maguk abszolút voltában, más szóval: egzaktul meg tudja nevezni. Amit a görög megjelöl, az jelképszerű.

A gondolkodás nem az individuális Én, hanem az univerzális szellemi Én dolga. S ha az individuális Én gondolkodik, abban merül ki, hogy önmagát a dolgoktól elvonja. Azt hiszi, ha bizonyos távolságba húzódott el és onnan néz, már az igazságot látja. Pedig csak elvontan - absztraktnak lát. A gondolkodáshoz távlat és színvonal és éberség kell. Csak ha valaki éber, láthatja meg a lényegét; és csak ha valaki a lényegét meglátta, lehet egzakt. Az egzaktság csak univerzális szintetikus látásból fakadhat. A metafizika jelei, a mítosz képei egzaktak. Egzakt látás az, ami Platón idea-metafizikájában megnyilatkozik; ilyen egzakt látás van Püthagorasz számelméletében; a kaldeus asztrológiában; a Ji kingben; az alkímiában; Böhme vagy Baader gondolkodásában; néhány nagy európai költő, mint Shakespeare, Molière, Keats, Hölderlin, George, Rilke művészetében. Ami ezeken a körökön kívül fekszik, az legfeljebb absztrakt, az esetek többségében pedig csak zavaros. Nem jelek és képek ezek, mindössze fogalmak. A fogalmak alapja az absztrakció; absztrakt pedig annyi, mint elvont: az igazságtól, a lényegtől, a teljességtől, az egésztől, a léttől is elvont.

6.

Az őskönyv formai jellege szerint beavatás, tartalma szerint metafizika volt. Az emberi közösségben való szerepe pedig az őskori szakrális szubjektum tevékenységének fenntartása: az ébresztés. Az őskori könyv, amikor a szakrális szubjektum már nem volt többé, az Élet Mestere lett. A könyv lett a kormányzó, a gondolkozó, a próféta, a szent, a pap, a tanító, az orvos. A lét teljessége már nem az élő emberi személyben szólal meg, hanem a könyvben. A könyv őrzi a szakrális szubjektivitást; adja tovább a hagyományt. Az emberi ajkakon elnémult theosz logoszt mondja ki.

Nehogy e ponton egy percre is félreértés támadjon: azáltal, hogy a könyv az őskori szakrális személy élő szavának utóda lett, a megszenteltséget nem minden könyv örökölte. Az apokalipszisnek sajátja éppen az, hogy bár a szó ítélt, maga a szó is ítélet alatt áll. A megnyilatkozás és elnevezés is válságban van. A krízis megoldhatatlan nehézsége, hogy a megnyilatkozás lehetősége megvan, de a lehetőség soha nem lesz más, csak lehetőség, vagyis nem valósul meg. Ezért az igazi szakrális könyv csakis és egyedül az, amely az őskorból maradt, vagy amely az őskor szelleméből közvetlenül él. Az apokalipszis legmélyebb sajátja, hogy a megoldás előtte fekszik, de azt nem ismeri fel; a kibontakozást állandóan elmulasztja; nem éber - alvajáró. Sőt a megmentés és a megmenekülés eszközeit is maga ellen használja fel.

Az őskorban a könyv is úgy beszél, mint az ember, azóta az embernek is úgy kell beszélnie, mint a könyvnek. Az őskori könyv szankciója az ember volt; ma az embert a

könyvnek kell szentesíteni. Az őskorban a beszéd mondta meg, mit; kell tenni és írni; azóta az írás mondja meg, mit kell mondani.

V. A három forrás

1.

A történet korszakában a kábaságba süllyedt embert nem a szakrális személy riasztja fel. A személy szakrális volta elveszett, és az a sok kísérlet, amely azt visszaszerezni kívánta, mind kudarccal végződött. A történet korszakában az Élet Mestere nem az ember, hanem a könyv. Az a közvetlen kinyilatkoztatás, ami az őskorban a szakrális ember volt, most a könyv lett. A könyv a riasztó. A kakas, aki megszólal, hogy: Ébredj, ember, nehogy az álmoság démona elaltasson! A könyv létfeltétele az, hogy az emberi személy néma. Szólni, tevékeny és cselekvő szó fölött rendelkezni, az ébredésre a jelet megadni a történet ideje alatt egyedül a könyv képes. Az emberek egymással csupán individuális viszonyban állanak és állhatnak; az univerzális viszonyokat az írott szó mondja ki.

A történet korszakában a könyv éberségének három forrása van:

1. Az archaikus szintézis. Az őskori egységek minden faja és minden alakja. Ezek az őskori egységek a lét egyetemességének jelei és képei. Az, aki csak egyetlen ilyen szintézist is megért és asszimilál, világosabban lát, s főként éberebben él.

2. A zseniális ember. A történet zseniális embere az őskori szakrális szubjektum apokaliptikus változata. Ritkábban tevékeny lény; nagyobbára a szó, és pedig az írott szó embere. Csak egészen kivételesen filozófus vagy tudós; túlnyomó többségben misztikus vagy költő vagy művész.

3. A misztikus intuíció. A misztikus intuíció az őskori éberség (zaéman) történeti alakban. Csaknem sohasem jelentkezik szemmel láthatóan és kizárólagosan; a legtöbbször csak egy-egy ponton tör át. A tudományból és a filozófiából majdnem teljesen hiányzik. Sajátos területe: a vallás, a misztika és a költészet.

E pontok felsorolására azért van szükség, mert a történet párhuzamos jelenségei felé a határt lehetőleg élesen meg kell húzni. Meg kell különböztetni a tudományt az archaikus szintézistől; az átlagembert a zseniális embertől; a szcientifikus észt a misztikus intuíciótól. Sem a tudomány, sem az átlagember, sem a szcientifikus ész nem ébreszt és nem ébreszthet, s így a hagyományon kívül állna akkor, ha a hagyományon kívül egyáltalán állni lehetne.

2.

Az archaikus szintézis univerzális metafizikai jelképrendszer, mint amilyen az újabban ismertek közül az aritmológia, az asztrológia, a Ji king, a taoizmus. Van úgy, hogy egy-egy őskori népnek egyetlen őskori egysége volt; így a kaldeusok egysége az asztrológia, az egyiptomiaké a Hermész Triszmegisztosznál nyomokban megmaradt tanítás. Egy népen belül azonban több egység is élhet; így Kínában egymás mellett Lao-ce és Konfucius; Indiában a többi közt a szánkhja és Buddha; Tibetben a bön és a buddhizmus. Van úgy, hogy a két egység összeolvad; így Iránban Mitra és Ahura Mazda vallása; Görögországban Orpheusz és Püthagorasz, később a harmadik, Platón tanítása.

Az archaikus szintézis csaknem sohasem fűződik egyetlen névhez. S ha igen, a név maga is univerzális, mint az indiai Manu, az egyiptomi Menész, a kínai Vang. Az egység univerzális. Ez az egyetemesség a kollektivitástól minden ponton a lehető legélesebben elválasztandó. A történeti kor küszöbén, amikor Kis-Ázsia partján és Európában Thalész, Parmenidész, Hérakleitosz fellépnek, és az őskori egységeknek egyéni filozófiákban való szekularizációja megkezdődött, az egyetemesség és a közösség között levő különbséget jól meg lehet ragadni. Thalész és kortársai abban a tévedésben éltek, hogy az egységes metafizikai jelrendszer felállítása individuális feladat is lehet. A nyílt lét lezáródása

ebben az időben öltött egyre nagyobb méreteket. Az individuális egység, amit később filozófiának neveztek el, az univerzális egységgel ugyanolyan viszonyban áll, mint az individuális költészet az univerzális költészettel.

Az őskori költészetben, a görög Homéroszban, a hindu Mahábháratában és Rámájában, és általában az őskori nép mítoszában a lényeges vonás nem az, hogy kollektív, hanem hogy: univerzális. Szóval nem az, hogy: közös, hanem hogy: egyetemes. A súly nem a szerzőre esik, hanem a jelképek értelmére és tartalmára. Hogy ez az univerzális teremtő folyamat a népben miképpen szükségszerű, arra jellemzőképpen elég annyit mondani: abban a történeti percben, amikor a nép az univerzalitást elveszti, nem tud többé mítoszt teremteni, sőt mítoszában többé nem hisz. Népen természetesen az ősi univerzális emberi közösséget kell érteni, és el kell választani a történeti kor közösségétől: a tömegtől. A történet küszöbén az univerzalitás elvész; ezzel párhuzamosan elvész a mítosz, és a nép tömeggé válik. A nyílt lét lezárul és életté lesz. Az Iliász, az Odüsszeia, a Gilgames, a Rámájana univerzális költői művek. Ahogy a tao, az asztrológia, a Bön, a szánkhja univerzális metafizikák. Ezek az univerzális metafizikák az archaikus szintézisek. Az univerzális metafizikával és költészettel szemben nem a kollektív metafizika és költészet áll. A kollektívum sem költészetet, sem metafizikát teremteni nem tud. Ezért él költészettelen és metafizikátlan, vagyis zárt életet. Ezért nincs mítosza. Az univerzális őskort az individuális történeti kor váltja fel; a költészet és a metafizika is az egyes emberek kezébe kerül. Lezárul. Individuálissá lesz. Középpontja nem az isteni egyetemes lét többé, hanem a személyes emberi Én. Az egyén azonban csak egyéni költészetet és egyéni metafizikát tud teremteni; egyénit, ami azt jelenti, hogy töredékeset, sekélyet, esetlegeset és önkényest. Az ilyen önkényes, esetleges, töredékes és sekély metafizika a görög Thalész, Parmenidész metafizikája, de így válik a metafizika Platón után, akiben az őskor utolsó lobban, azzal, hogy mindig individuálisabb lesz, egyre töredékesebbé, önkényesebbé, sekélyebbé.

Az archaikus szintézis univerzális jelképrendszer. Magja ki nem fejezhető és valódi természete meg nem határozható. Minden őskori egységnek más logosza van; de minden egység középpontja logosz. Ez a különbség az őskori egység és az egyéni filozófia között: az utóbbinak csak Énje van, logosza nincs. Ezt a logoszt elég együgyűen később princípiumnak nevezték el, abban a hiszemben, hogy itt értelmi elvről van szó. A logosz nem elv, hanem spirituális teremtő aktivitás. Hérakleitosz nyelvén: a lét tüze, amelyben a természet világa ég. A hindu Agni és az iráni Atar, a héber hagyományban Isten nevei közül az első, Mexikóban Tezkatlipoka, a ragyogó tükör, a hermetikusoknál a csúcsával felfelé álló háromszög, Böhménél a sulphur, Baadernél a villám.

Az őskori egységben a lényeg a jelképek rendszerében megnyilatkozó logosz, mert ez, Schuler nyelvén szólva: a kvintesszenciális lét jelenléte. Hogy a jelképek teljes világmagyarázatok, az már másodrendű. Az a tény, hogy az őskori egység alakja szerint kozmogónia is, csillagászat is, orvostudomány is, morál is, politika is, misztika is, szociológia is, pszichológia és karakterológia is, a középponti logosz egyetemes voltából természetszerűen következik. Ezek a részek külön meg sem állhatnak és egymástól függetlenül semmi értelmük sincs. A történeti ember nem érti a zavart, ami tudományának diszciplínái között állandóan fennáll; a zavar nem egyéb, mint az egymástól törvénytelenül elszakított részek autonóm tevékenysége, holott ezeknek a részeknek egymás, főként azonban a középponti logosz nélkül semmi értelmük és jelentőségük sincsen.

Az orvostudománynak szoros kapcsolatban kell lenni a lélektannal, a lélektannak az anatómiával együtt a fizikával és kémiával, és ennek a morállal, a szociológiával, ennek viszont az életrenddel (táplálkozás, magánélet, nevelés), ennek viszont a metafizikával. A részek külön zártak, absztraktak, s mivel irreálisak és élettelenek, légtérben állanak.

Az őskori egységet a történeti idő úgynevezett tudományától az különbözteti meg, hogy

az archaikus szintézis metafizikai jelrendszer, ugyanakkor megvalósítandó gyakorlati életrend. Mert az egység középpontjában álló logosz teremő szubsztancia, amely az életet alakítja és vezeti. Minden őskori egységben, legyen az aritmológia, vagy taoizmus, asztrológia, vagy a szánhja, vagy a Bön - tevékeny szellem él, ami más szóval azt jelenti, hogy a jelképet megadja és az embert a jelképre alakítja. Amikor a történet küszöbén az archaikus univerzális egységet az individuális tudomány és filozófia váltja fel, a logosz elvész; de a logosz elvesztése annyit jelent, hogy elvész az a teremő szellem, amely az emberiség életére állandó tevékeny metafizikai hatást fejt ki és gyakorol; a gondolat a tettől elszakad. A gyakorlat és az elmélet különválnak. Ez a tragikus szakadás Európában Platónnál következik el. Az életben az aktivitás és a kontempláció elszakad - ahogy elszakad az aktív és a kontemplatív kaszt: a szellemi ember (brahman) és a kormányzó (ksátriya). A történeti időben a gondolkodás és a cselekvés egymást nem ismeri fel többé. Filozófiát vagy spekulatív tudományt és technikát egy nevezőre hozni nem lehet. A kettő nem függ össze. A középponti teremő logosz eltűnt, gyakorlat és elmélet összemérhetetlen. Az elmélet absztrakt marad; megtartott valamit az őskor idealitásából, viszont reflexív; a gyakorlat szellemileg tartalmatlan, lefokozott, profán; mind a kettő pedig: individuális, lezárt és egymás nélkül irreális.

3.

A zseniális ember a történeti korszakban az őskori szakrális szubjektum utóda. A kettőt azonban soha, egyetlen pillanatra sem szabad összetéveszteni. A zseniális ember a szakrális szubjektumhoz nem úgy viszonylik, mint az absztrakt és reflexív tudomány az idealitással rendelkező és éber őskori egységhez. A zseniális ember a szakrális személytől annyira, mint az archaikus szintézistől a filozófia, nem távozott el. A kettő között levő legfontosabb különbség az, hogy a zseniális ember a történeti időben él, ami azt jelenti, hogy nem a népben, hanem a tömegben, vagyis nem univerzális létben, hanem individuális életben, s így nem életközösségben, hanem magányban. Az életközösség hiánya lezárja, lefokozza, absztrakttá, elméletivé, irreálissá teszi. Az emberiséggel való kapcsolat megszakadása mindig a lét egészével való kapcsolat megszakadását jelenti s fordítva; mert a kettő nincs külön. A zseniális ember szakrális szubjektum, de az alvajáró létben szakrális volta nem a nép dicsősége, hanem személyének tragikum. Ez a tragikum a közvetlenséget darabokra töri. Ezért kénytelen reflexív lenni. A reflexió persze egy percre sem elégíti ki, hiszen nagyon jól tudja, hogy a benne levő aktivitás nem saját Énjének ügye saját magával; ebben az esetben terméketlen, magányos tudat lenne, vagyis életzavar. De ahhoz, hogy ezen a homályos zavarban áttörjön, nincs hite: Énjét feladni nem tudja, sorsát a létbe hajítani nem meri, életét nem tudja maradéktalanul áldozatnak tekinteni. Éppen ezért a lét egysége igazi lényét nem érinti, s éppen ezért lényének szakrális volta titok marad, a legtöbb esetben még önmaga előtt is. Később, életének lezárulásával e titok némely része megoldódik, ezért a történet zseniális emberének igazi élete halálával kezdődik. Élő és személyes hatást tenni csak egészen kivételes esetben tud, s a legtöbbször éppen nem létének természetfölötti, zseniális magjával, csupán individuális képességeivel, külsőségekkel, szerepekkel és merő tárgyi mozzanatokkal.

A zseniális ember megnyilatkozása a történetben egészen kevés kivételtől eltekintve: az írott szó, a könyv. Még ha nem is kifejezetten költő, író vagy gondolkodó, feladatát még akkor is csak könyvben teljesítheti. A közvetlenséget vesztett életben csakis a közvetett, vagyis az írott közlésnek van igazi jelentősége, mert a logosz töredékeit ez őrzi.

Minden zseniális emberben korszak, idő, nyelvi, faji, műveltségi különbségen kívül és felül rejtett, de annál mélyebb rokonság van. A közelmúltból vett példán ezt mindenki könnyen ellenőrizheti. A múlt század második felében Kierkegaard, Dosztojevszkij,

Tolsztoj, Nietzsche közül mindegyik egészen más előzmények után, más feltételek között, más népben, felekezettel, irányban lép fel. Ennek ellenére nemcsak hogy van bennük valami közös, hanem az, ami gondolkozásukban a legfontosabb, az tökéletesen azonos. Csak az elvek, a világszemléletek - röviden: a korlátok és előítéletek mások. E gondolkodásokat mássá tenni látszik, hogy az egyik antimoralista és keresztényellenes, a másik démonikus misztikus, a harmadik hívő keresztény. Ezek a külsőségek, az elvek, a világszemléletek. Van egy pont, ahol mindegyik találkozik, s ez az, hogy a történetben lezárt életet a lét erői számára ismét meg akarja nyitni. Mindegyik metafizikát akar és mindegyik ugyanazt a metafizikát akarja. Mindegyik életközösséget kíván -, szemben áll a tömeggel és népet akar -, szemben áll a reflexióval és közvetlenséget akar -, szemben áll az absztrakcióval és idealitást akar -, szemben áll az alvajárással és éberséget akar. A zseniális ember nem szakrális szubjektum; a szakrális szubjektum a lezárt életet éberen és közvetlenül megnyitja, és a lét erői számára szabaddá teszi. A történet alakja nem szakrális, hanem zseniális; tevékenységének jelentőségéről a legtöbbször sejtelve sincs. Ébreszt és riaszt, de nem tudja, miért. Rejtélyes kapcsolatban áll zseniális elődeivel és kortársaival, tanul tőlük és megegyezik velük. Az univerzalitást valamilyen alakban, bármilyen álmosan és révetegen, mindegyik magában hordja. Érti, hogy olyan ősök művét folytatja, akikről sohasem hallott; olyan munkát kell végeznie, amelynek súlyával nincs tisztában. Időfölötti vonzalmaival szemben tehetetlenül áll: sem Nietzsche, sem Tolsztoj, sem Kierkegaard nem tudott volna beszámolni arról, hogy miért ragaszkodott Zarathusztrához, Hérakleitoszhoz, illetve Szókratészhez, illetve a kereszténységhez. A hagyomány szelleme, az éberség, a történeti idő hordaléka alatt lappangott. De ez a szellem volt az, amely összekötötte őket egymással és a történeti időben megjelent többi zseniális emberrel, de mindenekfölött az őskori, vagyis a valóságos emberi léttel. A zseniális embert szellemének univerzalitása - individuumfölöttisége, világnézetfölöttisége, elvfölöttisége teszi zseniálissá. Minden zsenialitás valamilyen módon kapcsolatban áll a léttel: a világ egészével - a létezővel, az ontosz onnal, az ideával; minden zsenialitás az intenzív érzékenység egy neve. S éppen ezért minden más ember számára a zseniális ember műve az ébredés lehetősége.

4.

Az éberség harmadik forrása a történeti időben: a misztikus intuíció.

Az első forrás, az archaikus szintézis, természete szerint nehezen elérhető, s nehezen érthető. A második forrás, a zseniális ember, idegen lehet és maradhat. A harmadik forrás, a misztikus intuíció az őskori egységben és a zseniális emberben is a tevékeny képesség. Ezenfelül azonban minden élő emberben él, akármilyen kába, álmos, alvajáró, lefokozott, reflexív, individuális legyen.

A misztikus intuíciót, amit Guénon intuition intellectuelle-nek nevez, nem szabad összetéveszteni azzal az intuícióval, amelyről a modern filozófia vagy lélektan beszél. Ez ugyanis semmi egyéb, mint a tudományos ész ellentéte és kiegészítése, végeredményben azonban racionális mozzanat. A misztikus intuíció észfölötti képesség. Egészen szoros kapcsolatban áll azzal a tehetséggel, amit a szánkhja buddhinak nevez, amit Guénon intellect supérieurnek fordít. A buddhi az ember par excellence metafizikai képessége, amely sohasem individualizálódik és nem individualizálódhat, amely soha az Én zárt világával nem keveredik, hanem az egyetemes lét körében marad. Ezt a tényt nem lehet eléggé hangsúlyozni. A misztikus intuíció az embernek az a legmagasabb szellemi képessége, amelyet az egyéni élet nem homályosíthat el, s éppen ezért ezzel a képességgel s ezzel a tehetséggel önmaga fölé tud lépni, az individuális Ént át tudja törni és a nyílt létet el tudja érni.

Néhány szó a misztikus intuíció és az iráni csiszti kapcsolatáról a helyzetet közelebbről meg fogja világítani. A csiszti a metafizikai látás és éberség, amely, mint a szanszkrit vidja az igazi realitás világában, más szóval a teljes és egész létben való intenzív

érzékenység. A csisztit azonban még kivételesen sem szabad a látás szóval fordítani, mert ez nem a közönségesen élő, hanem az éber lélek látása. Vizionárius látnokság (clairvoyance), amely a természetfölötti valóságra vonatkozik. Pontos megfelelője a görögben az epopteia, amely az elragadtatott állapot: az ember a dolgok örök ősképeit, az ideákat látja. Az epopteiat Apollón és Dionüszosz hozzák. Apollón hozza a jóslatot, a jövőbe látást, az értelem emberfölötti megvilágosodását, a világ jelképeinek villámszerű megértését, a matematika, a csillagászat, a lélektan, a közösség törvényeinek fölfedezését. Dionüszosz azt az epopteiat hozza, amely ugyanaz, mégis egészen más: a mámor elragadtatását, a világ egységének vizionárius látomását, az emberiség egységének mély önkívületét, a szerelem önfeledtségét. De az epopteia akár apollóni, akár dionüszoszi, legmagasabb foka mindenképpen már a szón is túlcsap. Ennek a szón túláradó önkívületnek jele: a muzsika. Tudjuk, hogy az őskori vallásokban, Kínában, Indiában, Iránban, Egyiptomban, Görögországban, Júdeaiban a muzsikának, az éneknek, a kardalnak milyen szerepe volt. Csak azt nem tudtuk, hogy a zene mit jelentett. A zene az epopteia, a csiszti, a vidja kifejezése volt úgy, hogy az intenzív érzékenység a zenében és a zenével és a zene által nyilatkozott meg. Apollóni - ütemes, világos, értelmes, püthagoreus zenében; vagy dionüszoszi - elragadó, olvadó, szenvedélyes, orpheuszi zenében, teljesen mindegy. A fiatal Nietzsche intuíciója Apollónt és Dionüszoszt, az álom és a mámor isteneit, a zene isteneit, az epopteia isteneit, a léleknek az önkívületben a zárt életből való kitörését és a létbe való felemelkedését csálhatatlanul meglátta.

A buddhi, vagyis az intuition intellectuelle, más szóval a misztikus intuíció az a képesség, amely az emberi lelket az életből kiragadja és a létbe átemeli. Ez az epopteia, más görög szóval az ekstázis, az álom vagy a mámor, a jóslat vagy a prófécia, a vízió vagy az önkívület, az ihlet vagy az elragadtatás. A misztikus intuíció vezet az álomba, a mámorba, az életfölötti létbe, a halottak világába, az istenek közé. A misztikus intuíció kiragad a lezárt Én köréből és felszabadít, és a valóságok ősképeinek körében a lélek szemét megnyitja. Ez történik a magányos meditációban, az ihlet pillanataiban, a mámor idején, a halál órájában, a szerelmi ölelés pillanatában, és amikor zene szól - amikor az emberi lélek intenzíven érzékennyé válik. Amikor reflexióját levetette, tudatát, absztrakt értelmét, kábaságát ledobta - és közvetlen lett, nyílt és éber. A misztikus intuíció, amely az éberséget hozza és az emberi lényt felriasztja, nem értelmi képesség. Azok az erők, amelyek a meditációban, az ihletben, a vízióban, a mámorban megnyilatkoznak, s amelyek az Én falait áttörik, hogy az embert a lét teljességére ébresszék, nem a személyes értelem körébe tartoznak, hanem az egyéniségfölötti, egyetemesen létszerű, természetfölötti erők. Ezért lát az ember ihletben, mámorban, önkívületben, elragadtatásban nem absztrakt fogalmakat, hanem egzakt jelképeket. Az ekstázisban az emberiség és a világ egysége közvetlen realitás. Ezért a zenében az álmos Én felriad és a lefokozott életet ledobja. Ezért mindaz, ami a misztikus intuíció körébe tartozik: prófécia, jóslat, epopteia, ekstázis, meditáció, a tények világából kiragad, az időből kiemel, a racionális értelmet faképnél hagyja, a szűk Ént megrepeszt. A káprázat irreális köréből az ember az erők időfölötti valóságának egyetemes világába lép. Megérti a közösséget, közvetlenné lesz, megnyílik; ami csak más szó arra, hogy valóságos lényé válik; s ami ismét csak más szó arra, hogy éber.

5.

A történet korában az idő minél jobban előrehalad, az őskori egységek hatása és jelentősége annál inkább csökken. A középkorban még virágzó asztrológia és alkímia mindig sápadtabb és üresebb lesz; a XVIII. században a püthagoreizmus kései emlékeként a szabadkőművesség rövid virágzásnak indul. A misztikus intuíció azonban napról napra erőtlenebb, az asztrológia és az alkímia tudatlanok és rosszhiszeműek kezére jut; a szabadkőművesség pedig, ahelyett, hogy a szellemi uralmat tartotta volna fenn, egyre

inkább a politikai hatalom szolgálatába áll.

A zseniális ember és a misztikus intuíció tevékenysége metafizikai egységekben megszűnik, ugyanakkor a misztikában és a költészetben előtérbe lép. A misztika Európában egyébként is csaknem kezdettől, de mindenesetre a XIII. századtól kezdve a metafizikai szellem par excellence megnyilatkozása lett. Ezzel az a kérdés, amely a középkori vagy újkori misztikusok és az őskori metafizika vagy a keleti gondolatok rokonságával, sokszor teljes azonosságával felmerül, magyarázatot nyer. A kölcsönhatás vagy az ázsiai befolyás némelyik olasz és spanyol misztikus esetében esetleg feltehető; német, francia és angol misztikusoknál biztosan a lehetőség körén kívül fekszik. Ezek a gondolkozók a hagyományból legfeljebb néhány gnosztikust vagy hellenisztikus művet (Dionüsziosz Areopagita) ismerhettek. Ennek ellenére a hagyománynak jelentékeny és alapvető gondolatait mondták ki.

A misztika Európában az éber metafizikai szellem öre lett. Egységessé persze nem tudott kialakulni. Ebben az új ezredévben egyre növekvő metafizikaellenesség megakadályozta. Mindössze egyéni hatást tettek, a legtöbbször titokban és üldöztetve.

Az újkorban a misztika helyzete egyre súlyosabbá vált, és már csak az egyes zseniális embernél törhetett át. Ilyen ember volt Paracelsus, aki az asztrológia, alkímia és az európai misztika elemeiből figyelemre méltó egység alapjainak megvetését kísérelte meg. A XVIII. században ilyen zseniális megnyilatkozás volt Swedenborgé, akinél egészen ősi orphikus-egyiptomi misztériumok ütnek át.

Az egységes metafizikai éberség Európában sehol sem jelentkezett. A vallásos szellem a misztikában élt rejtett és törvénytelen életet. A vallástól a világi éberség teljesen elszakadt, s ezt az újkor óta a költészet fejezte ki, egyéb semmi. Aki majd egyszer az újkori európai emberiségnek az őskori hagyománnyal fenntartott kapcsolatát ki akarja elemezni, annak azt kell mondania: az igazi európai hagyomány, s így az éberség, a misztikában, és a költészetben élt.

A költészet, mint ez magától értetődik, individuálisabb, önkényesebb, töredékesebb, összefüggéstelenebb, rapszodikusabb, elszigeteltebb volt, mint a misztika. Ezzel szemben hatásosabb, jellegében gyakran egyetemesebb. Vonatkozik ez természetesen a költészet virágkorára, Olaszországban Dante idejére, a spanyol drámára, Angliában Shakespeare idejére, a francia tragédiára, Molière-re és a moralistákra, a XIX. században pedig az orosz regényírókra. A költészet azonban még jelentéktelenebb népeknél és szerzőknél is tulajdonképpen és lényegében mindig a lét megnyitását célozta. Európa történetében csak egyetlenegy, az archaikus szintézisekkel majdnem minden vonatkozásban egyenrangú egység keletkezett, s ez Jakob Böhme misztikája. Böhme angol, francia, német és orosz tanítványaival nemcsak az európai misztika, az alkímia, az asztrológia, az aritmológia elemeit építette egybe. Alapvető intuíciói visszanyúlhatnak India, Kína, Irán, Egyiptom abszolút és ősi kinyilatkoztatásaira. Tanítványai: Pasqualis, Saint-Martin, Baader, ez utóbbin keresztül Szolovjev, Bergyajev és Dacqué gondolatait a mai napig elhozzák. E tanítványok között a legjelentékenyebb Saint-Martin és Baader, akik Böhmevel egyszelleműek, s akik tanításukkal az újkori Európában a metafizikai éberség legmagasabb fokát jelentik.

6.

A XX. században az apokalipszis olyan megrázó fordulathoz érkezett, hogy ez a Nyugat emberiségének javát felriasztotta. Az őskori hagyomány ébersége és a felriasztott modern ember feszültsége között rejtett hangoltság támadt. Ebben az időben többen, különböző helyen, különböző előzmények után és irányból, az őskori hagyomány jelentőségét felismerték. Az új század nem teremtett az archaikus szintézishez hasonló egységet, mint azt Böhme tette. Baader, amikor azt kérdezték tőle, gondolataiból miért nem épít rendszert, azt válaszolta: az idő erre még nem érkezett el, mert az ember még nagyobb felében alszik. A modern embernek először fel kell ébrednie. S ezért vissza kell

nyúlnia az őskorba, hogy az archaikus hagyomány segítségét kérje.

A hagyomány jelentőségének felismerése ma csak néhány névhez fűződik. E nevek közül jelentékenyek René Guénon, Giulio Evola és Leopold Ziegler. Guénon, a tulajdonképpeni fölfedező számottevő francia elődök nyomán (Abbé Constant, Eduard Schuré stb.) először tisztázta véglegesen azt, hogy mi a hagyomány. Evola könyvei a hermetikus hagyományra, az abszolút individuumra vonatkozóan döntő jelentőségűek; azok a művek (Rivolta contro il mondo moderno; Imperialismo pagano), amelyekben a hagyomány szellemét alkalmazni kívánja, az elhamarkodottság benyomását keltik. Ziegler munkájának döntő hiánya, hogy az újkori tudománnyal még nem tudott leszámolni; a mű így nagyszabású vitairat, amelyben a tudományt vak szellemtelenségéről igyekszik meggyőzni. A három szerző közül a valódi éberséghez Guénon áll legközelebb.

VI. A hagyományok

1.

Régebben, ha Egyiptomban és Görögországban egymáshoz hasonló szokást, életrendet vagy épületet találtak, az első kérdés az volt: melyik nép vette a másiktól? melyik a régibb? melyik volt a feltaláló és melyik az utánczó? Voltak egészen kézenfekvő esetek, mint amilyen Egyiptomé és Görögorszáé, vagy Indiáé és Iráné, ahol a hely közelsége értelmes feltevésekre is jogot adott. Távol fekvő esetekkel szemben, mint amilyen a kambodzsai és perui vagy az egyiptomi és azték kerámia vagy építészet rokonsága, vagy tehetetlenül állottak, vagy közös forrást vettek fel. Azt mondták, az egyiptomi és közép-amerikai épület is arról az Atlantisz szigetéről ered, amelynek elsüllyedéséről Platón a Timaiosban ír. Vallások, szellemiségek, gondolatok ugyanolyan nyomozás tárgyai voltak, mint az élet tárgyi tényezői. A fontos volt: megtalálni a feltalálót, az eredetét.

Régebben, a szcientifizmus korszakában azt hitték, az építészetben, a szokásokban, a vallásokban levő hasonlóság csak úgy képzelhető el, hogy a népek egymástól átveszik. Ma tudjuk, hogy a hasonlóságot, néha az azonosságot nem kell éppen külső hatással magyarázni. A föld minden népe között láthatatlan egyöntetűség van, s az ember minél ősbibb időkbe ereszkedik vissza, ez annál nagyobb. A hasonlóság nem úgy értendő, hogy minden építészet egyetlen ősepítészetre, minden vallás egyetlen ősvallásra vezethető vissza. Ilyen ősepítészet, ősvallás, ősszellem soha nem volt, ahogy nem volt ősnép, ősfaj, ősnylv. A történet előtti időben a föld minden népe a lét ősforrásából merített. Azért voltak egymáshoz hasonlóak, mert mindegyik ugyanabból a szellemből élt. Egymástól függetlenül, egymáshoz néha közel, néha egymástól távol, hasonló fajú népek, hasonló nyelvűek vagy különböző fajúak és nyelvűek, de végső gondolataikat mindegyikük ugyanabból az ősi szellemi megnyilatkozásból vette. Ez az ősi szellemi megnyilatkozás volt az államok rendjének alapja; ez volt a vallások, az életrendek, a társadalmak hasonlóságának alapja. Tisztaságát magas nemzedékek őrizték és adták át egymásnak. Ez volt a föld minden ősi népének azonos metafizikája. Kelták, aztékok, hinduk, tibetiek, héberek, görögök ugyanabból az ősi szellemből merítettek és éltek. Ezt az őskorban minden nép között levő azonos kinyilatkoztatásszerű metafizikát hívják hagyománynak.

Hagyomány egy van; mint ahogy egy emberiség, egy szellem és egy Isten. Ez az egy azonban, bár mindenütt ugyanaz, időkre, népekre, nyelvekre alkalmazva jelentkezik. Guénon azt mondja, hogy az őskinyilatkoztatás, a metafizika, amely minden hagyomány gyökerében van, az indiai Veda. De akár úgy van, akár nincs, az egyetlen hagyomány a hagyományok sokszerűségében jelentkezik, pontosan úgy, ahogy az egyetlen emberiség az emberek, a fajok, a népek sokszerűségében jelentkezik. Egy ilyen hagyomány neve: őskori egység. Ez az archaikus szintézis több esetben korhoz, fajhoz, néphez kötött; megesik, hogy egyetlen népen belül több hagyomány van. A hagyomány az emberiség szellemének, a lét értelmének, a logosznak, a tudásnak, az éberségnek őre. A

hagyományon kívül szellemiség nincs. Amennyiben a szellemiség a hagyománytól eltér - mint az úgynevezett tudomány az újkori Európában eltérni látszik - végül is kénytelen visszakapcsolódni, kénytelen a hagyomány csökevényeiből élni. A hagyomány az összesség kinyilatkoztatása, az egyetlen autentikus tudás. Egyetlenegy van, és az archaikus szintézisek ennek az egynek a változatai. A történeti idő filozófiai metafizikájukat vesztett residuumok, amelyek nem éber tudást hoznak, hanem kába álmoképeket gondolnak el.

2.

Az őskort újabban állandóan a mitikus jelzővel szokták ellátni, s ezzel azt állítják, hogy az őskor eredeti alakjában mitikus volt, sőt hogy az emberiség primer szelleme a mítosz. Ennek a tévedésnek még olyan kitűnő s éber gondolkozó is felül, mint amilyen Leopold Ziegler, aki nagy könyvében, a hagyományról írt Überlieferungban rítust, mítoszt és doxát különböztet meg olyanformán, mint egymás után következő három fejlődési fokot. Mások egymástól élesen elválasztják a mítoszt és a gnóvizist, ismét mások a mítoszt és a teológiát, a vallást és a dogmát, és pedig úgy, hogy a mítoszt és a vallást ősi alapnak tekintik, a gnóvizist, a teológiát és a dogmát intellektuális elfajulással magyarázzák. A kérdés ilyen formában szcientifikus jelentőségű, s éppen ezért érdektelen. Rítus, mítosz, doxa csak az olyan ember számára jelent összemérhetetlenséget, aki sem az egyiket, sem a másikat, sem a harmadikat nem érti. Más szóval: ellentét itt csak az olyan ember számára van, aki az ellentét egyik oldalát sem látja tisztán. Az illető gondolkozása sem nem mitikus, sem nem gnosztikus, sem nem vallásos, sem nem teológiai, hanem mindössze szcientifikus. Ellentmondás az őskori szellemiség elemei között csak az ilyen tudomány szempontjából van.

Arra a kérdésre azonban, hogy mi az ősi, a metafizika vagy a mítosz, egész határozottsággal azt kell válaszolni: a metafizika. Az őskor primer voltában nem mitikus volt, hanem metafizikai. A mítoszt későbbi kor teremtette meg. Hogy a metafizika az idealításban előbb volt, mint a mítosz, az mindenki számára tüstént érthető lesz, ha elgondolja, hogy melyik az emberi szellemnek az a tehetsége, amelyből az egyik és melyik az, amelyből a másik fakad. A metafizika szerve a buddhi, az intuition intellectuelle, a misztikus intuíció; ez az Énfölötti képesség, amely sohasem individualizálódik, s amely nyitva csak az univerzális valóság felé áll. A misztikus intuíciónak nincsenek fogalmai, nincsenek képei; a metafizika ideákban gondolkodik. Az ideák pedig a természetfölötti realitás őszvalóságai. Az őszvalóságok nyelvire lefordíthatatlanok és szóval kifejezhetetlenek. Ma is úgy van, és minden időben úgy volt, hogy minél döntőbb jelentőségű dologról van szó, a pontos megfogalmazás reménye annál kisebb; ezért van az, hogy a legfontosabb dolgok megfogalmazása a legkevésbé lehető, s amikor abszolút dolgokról van szó, ezeknek megfogalmazása teljesen lehetetlen. Az egyedüli lehetőség arra, hogy az ideákat meg lehessen ragadni, a jelkép. A jelkép azonban rejtve van, rejtvény, amelynek megfejtéséhez éppen misztikus intuíció kell, epopteia, csishti, vidja, éberség. A metafizikában jelkép és látás és valóság mindig metafizikai marad, vagyis a metafizikai körből nem lép ki. Az idea nem szekularizálható. Ezért mondja Guénon, hogy a hagyomány lényegét soha népszerűsíteni, feloldani, terjesztetni és általánosan tanítani nem lehet.

A metafizika azonban nemcsak az idealításban volt előbb, hanem az időben is. Az időbeli elsőbbségnek, bár különös elvi jelentősége nincs, számos jele van. Az események adatszerű meghatározása lehetetlen. Más szóval, az események lényege az adatszerű meghatározástól független. Ismét más szóval, egészen más az adatszerűség és más a dolgok lényege. Például szolgálhatnak a modern adatok, amelyekből a lényeg teljesen hiányzik. A metafizikai őszvalóságokban való gondolkodás azzal az idővel esik egybe, amikor a vallások templomot és isteneket, rítust és egyházat még nem ismertek. Ez az idő pedig egybeesik a nyelvnek azzal a korszakával, amikor az még sem fogalmakat, sem

képeket nem ismert, csak egyetemes jelképeket. Ez az idő pedig egybeesik azzal a korszakkal, amikor a művészet még nem ismerte a természeti formákban való teremtés lehetőségét és a művészet úgynevezett archaikus geometriai művészet volt. E művészet kései alkotásait, az ógörög, az óegyiptomi szobrokat és a kései neolitikus kerámiáját ismerjük.

Az ősi létben párhuzamosan jelentkeznek a geometrikus művészet, az univerzális nyelv, a külsőségek nélkül való vallás és a misztikus intuíció primer emberi képessége. Ezekhez még egy lényeges vonás kerül. Ez a vonás, hogy az emberiség ősidők óta alapvető különbséget tett a négyzet és a kör között.

A négyzet és a kör természetesen jelkép abból az időből, amikor az ember jelképekben gondolkodott. E jelképek minden hagyományban megtalálhatók, az egyiptomiban, az aztékban, a keltában, az indiánban, a görögben, a pitagoreusoknál, az alkímiában. A kör az eget jelentette, a négyzet a földet. Az égi megjelenése a földön a geometria törvénye szerint történik, a mérték szerint. Nem szabad elfelejteni, hogy a mája, a megnyilatkozás, a mater, az alakot szülő princípium és a méter szavak egygyökerűek. A látszatvilág égi törvénye a mérték, ez az értelme annak, hogy "ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van", mert a mérték égi. És ez az oka, hogy négyzet alakban épült a hindu Brahma-pura és az Apokalipszis Új Jeruzsáleme. A négyzet a föld ideája, égi és természetfeletti formája, a felemelt föld, ami a négyzet alakú templomok és síremlékek építésében jut kifejezésre. Ez az isteni törvény megbonthatatlan szabályos rendjének értelme. Az ősi misztikus jel a kör négyszögesítéséről semmi egyéb, mint az élet átalakítása és felemelése lett: divináció, a lélek istenülése. Így érti ezt az asztrológia, a számelmélet, az alkímia és minden archaikus szintézis. Mellékesen érintve a számelméletet: a tíz az örökkévaló isteni szám, amely a világegyetem Egy-Egész-Mindenét jelenti; a tizenkettő a kozmosz, az idő, az időbeli világegyetem száma. A kör és a négyzet egymáshoz úgy viszonylik, mint a tíz és a tizenkettő: ahogy az öröklét és az időben való élet, a szellem és a természet, az ideák és az anyagi világ.

Abból a tényből, hogy az ősi geometrikus művészet egyetemesebb, mint a naturális, az univerzális nyelv kifejező erőben az individuális fölött áll, a tíz megelőzi a tizenkettőt, természetszerűleg következik, hogy a metafizika is előbb való, mint a mítosz. Erre céloz Lao-ce, amikor azt mondja: "Míg a tao az örökben van, nincs neve. Csak, ha a cselekvés megkezdődik, támad a név." A metafizikában a tao még az örökben (idealitásban) van; a mítosz már a nevek megnyilatkozása, már képszerű, individualizált; teljes egészében a pitagoreus tizenkettő körébe tartozik. A mítosz a metafizikához úgy viszonylik, mint a kép a lényeghez, a jelkép a jelkép értelméhez, mint a számsor az Egyhez.

3.

A közvetlen kinyilatkoztatás, amit a különböző hagyományok őskori egység alakjában őriztek és továbbadtak, eredetileg nyílt volt. Ez volt az az idő, amit a hagyományok egyöntetűen aranykornak neveznek. A kinyilatkoztatásnak minden ember részese volt. Kasztokat, osztályokat, műveltségi különbségeket, tehetségbeli minőségeket nem ismertek. A kinyilatkoztatás közvetlen volt, és abban minden ember részesült. Ez volt az egyetemes vidya vagy csiszti vagy éberség ideje, amikor lét és élet között elválasztó határ nem volt. A hagyományban ez az idő az, amikor ég és föld egybeolvadt. Indiában azt mondják, hogy ebben az időben mindenki a Veda birtokában volt. Ez volt a metafizikai ősidő, az idealitás kora, amikor az emberiség életközösségben élt és az őszalósággal közvetlen kapcsolatban állt.

A következő korszakban a közvetlen kinyilatkoztatás fölött már nem az egész emberiség rendelkezett, hanem csak egyetlen kaszt. A kasztok keletkezésének értelme is ez: a közvetlen kinyilatkoztatásnak minél közvetlenebb részese valaki, annál magasabb helyet tölt be a kasztok hierarchiájában. Most a metafizika idealitásában már csak a szellemi kaszt él. Indiában a brahman, Egyiptomban a Toth, Iránban a Zarathusztra,

Görögországban az orphikusok, akiknek utódai a történeti kor küszöbén az ősi teológusok, palaioi theologoi. A szellemi kaszt a metafizika körében élt, a harcos-kormányzó kaszt (a szanszkrit ksátrija) a kinyilatkoztatás szellemének tevékenységével érvényt szerzett; a gazdasági kaszt (vaisja és sudra) az anyagi élet fenntartásáról gondoskodott. Aki a kinyilatkoztatást nem ismerte, az szellemtelen, kiteszt volt (avarna).

A történeti korszak határán a kinyilatkoztatást a kaszt már nem tudta őrizni. A metafizika jelentőségét már csak egyes kivételes személyek, a szakrális szubjektumok értették.

A történeti korszakban pedig a kinyilatkoztatás közvetlenül már csak emberi képességekben, a misztikus intuícióban él.

Az archaikus hagyománynak azok a részei, amelyek az ember mai tájékozottságának fokán szóba kerülhetnek, a következők:

Kína: az öt szent könyv
a tao (Lao-ce, Csuang-ce, Lie-ce)
a négy klasszikus (Konfu-ce, Meng-ce)

Tibet: a bön
a Bardo Tödol
a tibeti buddhizmus

India: Véda, Védanta (Upanisádok)
a szánkhja
Patandzsali jóga-szutrája
a Mahábhárata bölcséleti költeményei
Buddha, (szanszkrit és pali kánon)

Irán: Mithras
Zarathusztra (Zend Aveszta)

Egyiptom: Pert em heru
Hermész Triszmegisztosz (Toth)

Héber: ótestamentumi hagyomány (héber sruti)
héber szmriti: Kabala (mágikus hagyomány)
Talmud (filológiai hagyomány)

Kelta: druida hagyomány

Amerika: azték, maja, inka hagyomány

Görög: Orpheusz
Hérakleitosz
Püthagorasz (Platón)

Alexandria: gnószisz

Káldea: asztrológia, alkímia (arab?) és aritmológia (számelmélet, számmisztika)

Mohamedán: Korán
szufi

4.

Az őskori egység legtöbbje vallással egybeszőve maradt fenn, él tovább és hat. Ezért az archaikus szintézis és a vallás kapcsolatát néhány szóval meg kell világítani.

Minden őskori egység olyan metafizikai koncepció, amelynek elemei más őskori egységekben is megvannak. Ha az archaikus szintéziseket párhuzamba állítanák, az analógiákat pontosan ki lehetne elemezni. Az analógiák nyitja teljes tömörségben és

sűrűségben, minden metafizikátlan elemtől megtisztítva, igaz, hogy a kezdődő mítosz képeivel, a Védában van meg. Ezért mondja Guénon, hogy az őskinyilatkoztatás hiteles szövegének a Védát kell tekinteni. Minden metafizika ennek az egynek változata. A Veda olyan metafizika, amely valláselőtti és vallásfölötti. A kínai és az egyiptomi hagyományokkal, a pitagoreizmussal, az asztrológiával, a számelmélettel és az alkímiával együtt a Veda és a szánkhja olyan szellemiség őre, amely a vallást idealításban is, időben is megelőzi. Ezek egyébként azok a hagyományok, amelyek között az analógia a legszembetűnőbb, és amelyek a párhuzamokra a leginkább alkalmasak, főként ha az ember természetüket - mint pl. a Ji king-kommentárok lunáris voltát, szemben Püthagorasz, Egyiptom és a Veda szoláris voltával - ismeri és figyelembe veszi.

A dolgok világos elhatárolására elég ennyi: az univerzalitás egészen másképpen nyilatkozik meg a metafizikában, egészen másképpen a vallásban, és egészen másképpen a mítoszban. Az univerzalitás teljes és tiszta megnyilatkozása a metafizika; ez a népi és faji különbségek fölött álló, vallási, nyelvi, időbeli korlátok fölött álló, műveltségi, osztálybeli határok fölött álló, abszolút univerzális szellem megnyilatkozása. A vallás és a mítosz szintén egyetemes, de már vegyül bele más elem is; ennek az elemnek neve: a kollektív. Ezért a hagyomány nép- és faj- és időfölötti; a vallás és a mítosz a kollektívhez, vagyis a néphez, a fajhoz, az időhöz van kötve.

Ugyanakkor, amikor az univerzális hagyomány az egyik oldalon kollektív elemeket vesz fel, vallásokká és mitológiákká oldódik, a másik oldalon elkezdődik az individualizálódás, s ez az egyéni szellem megnyilatkozásában jut kifejezésre. Az ilyen egyéni megnyilatkozás az a filozófiai és világnézeti gondolkodás, amely Európában Thalésszel, Parmenidésszel kezdődött és folytatódik a mai napig.

Történetileg természetesen a vallás nemcsak univerzális elemek kollektivizálódása, hanem, mivel igen sok egyéni filozófiai és világszemléleti elemet vesz fel, individualizálódás is. A vallás teljes egészében történeti képződmény, mert az egyetemes emberi metafizikát a nép, a tömeg, az idő, a faj, a filozófia, a világnézet szellemében oldja fel. Magába szívhatja a mítoszt, és teszi is. Nincsen olyan vallás, amelynek gazdag mítoszkincse ne lenne. Ez alól még az újkori eredetű, rendkívül kevés univerzalitással rendelkező, s így csaknem teljesen individuális-kollektív elemekből álló protestáns vallások sem kivételek. Buddha a mítoszt és a vallást tökéletesen fel akarta számolni, tanításából mégis vallás lett, sőt erősen mitikus vallás.

A vallások gyökere az egyetemes hagyományban van, és viszonyuk a hagyományhoz nagobbára ugyanaz, ami a mítoszoké; a sok vallás úgy aránylik az egyetlen ősmetafizikához, mint a kép a lényeghez, a jelkép értelméhez, mint a számsor számai az Egyhez. Vallás igen sok volt és van. Hagyomány csak egy volt és egy van és egy lesz, és nincs lehetőség rá, hogy több legyen. A vallások és a hagyomány természetének és lényegének nem ismerete a történet folyamán több goromba félreértésre adott alkalmat. A metafizika időfölötti egységét látva többen azt hitték, hogy mivel egy hagyomány van, meg lehet alkotni az egész emberiséget összekapcsoló egyetlen vallást is. A perzsa Manitól kezdve néhány gnosztikuson és a középkori Scotus Eriugenán keresztül a mai teozófusokig ebben a szörnyszülöttben elég sokan hittek, mint ahogy hittek a világnyelvekben. Megkísérelték a világvallást megcsinálni, abban a hiszemben, mintha vallást csinálni lehetne. Az erőszakolt és mesterkelt világvallás persze egyáltalában nem vált univerzálissá, sőt még kollektív jellegét is elvesztette; légüres térben levő absztrakt khiméra vált belőle, mint az eszperantó.

A törekvés egyébként nemcsak hogy a hagyomány szellemével ellenkezik, hanem azt tökéletesen félre is érti. Az emberi élet feladata nem az egység megteremtése, hanem a sokszerűségben az összhang megvalósítása. Így tanítja ezt a Ji king, a tao, a Veda, Toth és Püthagorasz, és az egész őskori metafizika.

Az egységet, Püthagorasz monaszát nem kell megteremteni, mert az: van. Ez az egység

az, ami van, és amit szellemi kinyilatkoztatás alakjában az őskorban az emberiség egészen közvetlenül az isteni létből kapott. Ez a hagyomány. Ez az Egy azonban az életben mint sokaság jelentkezik, mint sok ember, sok istenség, sok mítosz, sok vallás. A feladat nem valamennyiből egyet csinálni; csak a kába individuum merészelhet arra vetemedni, hogy a végtelen számsort az Egy-be újra felszámolja. A vallások sokasága történeti szükségszerűség. És ha az emberiség az őskorban még a tiszta univerzális metafizika szellemét őrizte, ez nem azt jelenti, hogy egy vallása volt, hanem hogy vallásfölötti állapotban élt; ha pedig a jövőnek lesz olyan szakasza, amelyben az univerzális metafizika szellemi uralma visszatér, az emberiség nem egy vallásra tér, hanem ismét vallásfölötti állapotba lép.

5.

A hagyomány teljes egység, s így kivétel nélkül minden esetben nemcsak gondolható, hanem alkalmazható is. Az alkalmazhatóság néhány esetben olyan könnyűnek látszik, hogy több újabb áramlat a csábításnak nem tudott ellenállni. Ez történt a szánkhja-jóga, az asztrológia és az alkímia esetében.

Részletes áttekintést adni ezekről az újabbkori jelenségekről fölösleges. Elég annyi, hogy az eltudományosított szellem, ahogy Ziegler nevezi, csődbe jutott, és új orientáció vált szükségessé. Néhány egyéni és csoportos törekvés az őskori egységekben rejlő szellemi erőket kellő elmélyedés nélkül kezdte felváltani. Elsősorban az asztrológiáról, illetve ennek praktikus karakterológiai alkalmazásáról, a horoszkópiáról van szó; de nem utolsósorban a szánkhja alkalmazásáról, a jógaról, az analitikus lélektan egyes árnyalatairól, amelyek az őskori iniciációt óhajtják megvalósítani, s végül a különböző körökről és iskolákról, kezdve Annie Besant és Mme Blawatsky teozófusaitól egész a darmstadti iskoláig, amelyek pitagoreus vagy a hindu risiket másoló ezoterizmust játszanak.

Ezek az irányzatok nagy általánosságban éppen úgy, mint időszámításunk elején az alexandriai és hellenisztikus gnószis túlnyomó része, nem megújulási, hanem felbomlási jelenségek, és nem szintetikusak, mindössze szinkretikusak. Valamennyi modern törekvés, amely az alkalmazáshoz túl korán nyúl és a lényeg valódi megértése nélkül az egyes őskori egységekben levő szellemi energiát kizsákmányolni törekszik, ugyanabból a végzetes tévedésből fakad. Ez a tévedés a következő: az alkalmazók az őskori egységekhez az eltudományosított szellemmel és tudósi kézzel nyúlnak. Az őskori egység karaktere azonban nem tudományos, hanem metafizikai-vallásos; a tudományból a vallásba pedig semmiféle út nem vezet. Az eltudományosított ember hozzászokott ahhoz, hogy a szellemi erőket lehetőleg azonnal és alaposan kiaknázza: technikára váltotta. Ez a törvénytelen aktus Európában már egyszer Püthagorasz és Platón idejében keserves kudarccal végződött. Akkor is arról volt szó, hogy az ősi hagyomány szellemét túl korán alkalmazták. Pedig a nép, amelyre alkalmazni megpróbálták, a görög, emberi minőségben a mai európainál határtalanul magasabban állt. Püthagorasz és Platón egyiptomi és keleti hagyomány alapján a görög embert meg akarta változtatni. Mind a kettő elbukott. Ez az eset azóta többször ismétlődött, és ma epidémiává lett.

A modern ember kezében az őskori egységek szellemének alkalmazásai merő mágikus technikává alacsonyodtak. Nem értették, hogy az őskori egység felbonthatatlan, amelyet az egység metafizikájának tökéletes asszimilációja nélkül alkalmazni nem lehet, és ha mégis, abból csak a tudatlan kontár bűvészinas mutatványa derül ki. Az ilyen meggondolatlan mágikus aktivitások, amelyeket a modern ember primitív éretlenségében merő technikáknak tart, már eddig is sok emberi sorsot vezettek szellemi megzavarodásba, sőt a sötétségbe, és nem egyet a teljes felbomlásba. Az alkalmazás a metafizika ismerete nélkül az őskori egységben levő egész emberfölötti tudással egybefoglalt erő- és szellemvilágot felszabadítja. Egyszer s mindenkorra tudomásul kell venni, hogy Európában az ember ma egyáltalában nem él olyan spirituális

életet, hogy ezeknek a szellemi erőknek felszabadítását el tudná viselni, nem is szólva arról, hogy az erő felszabadításával tökéletesedjék.

Több száz éven keresztül az anyagban való vakságra oktatótt nemzedékek, amelyek megvetéssel és gúnnyal fogadtak minden metafizikát, idealitást, egzakt valóságot, misztikus intuíciót és az intuíció minden megnyilatkozását, és az őskori hagyományban nem tudtak egyebet látni, mint a saját "haladó" emberiségüket megelőző komolytalan meséket, ezek a nemzedékek ma, mikor a több száz éves absztrakt és irreális kábaság következményeit keservesen tapasztalják, beavatatlan lélekkel és megszenvedett kézzel, de sötét mohósággal nyúlnak az őskor szakrális hagyományának titkaihoz és fel akarják használni - de már itt van az idő, amikor beavatatlanságuk súlyos következményeit tapasztalni kezdik a szerencsétlenségbe taszított sorsok láttán, és saját életüknek esetleg végzetes összetörésén. Több kirívó példa figyelmeztetés volt; de számtalan eset maradt titokban, és az emberi sorsok összetörésének valódi oka sohasem fog kiderülni. Amíg csak olyan ártalmatlan elméleti játékról volt szó, mint amilyen a Bölcsesség Iskolájának vagy a Theozófus Társaságnak úgynevezett beavatása, addig az ember e mozgalmakat szánakozással nézhette, s arra is gondolhatott, hogy van olyan, akit esetleg felébreszt. De ha a horoszkópia sorselemzéseit, a tömeges jóga-gyakorlatokat, a lélekelemzést, az álomfejtést látja, nem hagyhatja szó nélkül. Ezek az eljárások mind igazak és végtelenül hatásosak a kellően előkészített és nevelt emberiségben, és főként kellő szellemű Mester kezében. De számításba kell venni, hogy még soha a világon a mai európai embernél az anyagi zárt életbe jobban elmerült lény nem élt, beleszámítva az őserdő vademberét is. Ennek az embernek a kezében a magasrendű eljárások olyan mágikus technikává lesznek, amelynek hatása kiszámíthatatlanul veszedelmes.

Az európai ember feladata ma nem éretlen szellemmel mohón a gyakorlati alkalmazáshoz nyúlni, türelmetlenül a módszerek hatására szomjazni, hanem az őskori egységek szellemének megértését megkísérelni. E barbár tömeg azonnal a szentélybe akar törni és ezoterizmusra éhezik, pedig még a kezét se tudja megmosni. Az első lépés az őskor hagyománya felé nem lehet más, mint a tanítványi alázat: mert az embert nem a technika alakítja át, hanem a szellem. Az alkalmazás ideje és módja, ha a szellem arra megérett, s arra szükség van, önmagától elkövetkezik.

6.

Metafizikailag a hagyomány éberség, semmi egyéb. Az éberséggel együtt jár a látás; aki pedig lát, az: tud.

Az őskori hagyomány a tudást leírta; ennek a tudásnak őre az őskori könyv, a szakrális objektum, az úgynevezett Szent Könyv, mint amilyen a Véda, a Ji king, a Tao te king, a Bardo Tödol, Hermész Trismegisztoz, a Pert em heru, a Bundahisn, a Zend Aveszta, a Zohar, a Széfer Jecira.

A tudás megtanulható. A látás nem. Még kevésbé mindkettőnek előfeltétele: az éberség. Aki a látást és az éberséget az újabb nemzedékeknek továbbadta, az őskori szakrális szubjektum volt és elveszett. Reánk csak a tudás maradt; ebből a tudásból kell megtanulni látni; s e látásból kell megtanulni ébernek lenni.

A hagyományban levő tudás őskori kinyilatkoztatás. Ez az őskori kinyilatkoztatás végtelenül világos és egyszerű: az ember eredete isteni, és az emberi sors egyetlen feladata, hogy Istenhez való hasonlóságát megőrizze. Az emberi életnek más feladata nincs. A hagyomány pedig: az emberi és az isteni világ között levő kapcsolat állandóságát tartja fenn. Mindaz, amit a hagyomány a különböző archaikus egységek alakjában tanít, ebből az egyetlen őskori kinyilatkoztatásból indul ki és ide tér vissza. Ez a hagyomány tudásának magja.

A látás, amelyet a tudás fejleszt, akkor reális, ha az ember a kinyilatkoztatást látja és egyre jobban látja. Mikor már nem lát egyebet, csak ezt az egyetlen ősválóságot, akkor

az éberségre megéri. Az éberség intenzív érzékenység, amely nem csak az érzékeké és a léleké, hanem az intellektusé, az ösztöné, a szellemé is. A legmagasabb éberség azonban: a legintenzívebb érzékenység ennél több. Isten ébersége nem érzéki és nem lelki és nem szellemi, hanem ez: a szeretet. Lao-ce mondja: "Akit az ég meg akar óvni, azt szeretettel őrizteti." Isten a világot szeretettel óvja és szeretettel őrzi. Az Istenhez való hasonlóság legmagasabb foka az emberben nem a szellem, hanem a szív ébersége: a szeretet.

MÁSODIK KÖNYV

Az archaikus ember

I. Az ember a Védanta szerint

1.

Az éberség alkalmazása következik.

Mindaz, ami fény, a lélekhez képest halvány. Mindaz, ami finom, a lélekhez képest durva. Mindaz, ami könnyű, a lélekhez képest nehéz. Mindaz, ami élet, a lélekhez képest halál. Mindaz, ami van, a lélekhez képest nincs. Ezért mondták a régiek, hogy a lélek a fényes, az anyagtalan, az élet, az egyetlen létező, s az egyetlen valóság.

Ez a láthatatlan, anyagtalan, élő, ragyogó valóság azonban tehetetlen. Ez a fényes, örökéletű, halhatatlan élet azonban mozdulatlan. Túl a természet legmagasabb, legfinomabb, legfényesebb világán él a lélek, akinek nem volt kezdete és nem lesz vége, nem született, nem hal meg, az örökéletű, aki nem cselekszik, nem alkot, nem teremt, nem változik, nem mozdul. Ahhoz, ami nem ő, nem nyúl; azt, ami nem ő, nem érinti; mindattól, ami nem ő, mérhetetlen távolságban és különbségben él. Mégis nincs, amit ne látna, ne hallana, ne ismerne, ne tudna. Ez a világ olyan, mintha a lélek gondolta volna, s önmagából alkotta volna. Saját álma lenne, saját képe, saját varázslata. Ezért mondták a régiek, hogy a világ nem létező, csak a lélek varázslata: álom, káprázat, valótlan.

Hiába mondja valaki, hogy a lélek tehetetlen, lágy, engedelkeny, érinthetetlen, nyugodt, megbonthatatlan, csak jelzőket mond, amelyek a végtelenségig folytathatók. Hiába mondja valaki meg azt is, hogy önmagának kiszolgáltatva, mérhetetlen tündöklő ragyogásában ártatlan, mindenütt jelenvaló, mégis megfoghatatlan. Nem tulajdonságokat mondott, csak jelzőket. Hiába mondja valaki még azt is, hogy nyílt, tiszta, egyszerű. A lélek szubsztancia. Éspedig hozzá képest minden egyéb nem szubsztancia. Ezért mondták a régiek, hogy a lélek az egyetlen létező, mindaz, ami van, belőle van, az egyetlen szubsztancia, de érthetetlen, megfoghatatlan, megjelölhetetlen és láthatatlan. Ha mégis valaki, nem közvetlenül, hanem közvetve azt, amit a lélekről mondani lehet, meg akarja mondani, így kell szólnia: a lélek érzékenység. Ez az érzékenység lehet éber és lehet álmos, aszerint, hogy a lélek éber vagy álmos. Jól meg kell jegyezni: a lélek éber is és álmos is és érzékeny is és kába is. A léleknek nincs tulajdonsága, mert a lélek az egyetlen létező, az egyszerű, az egyetlen szubsztancia. De ha mégis valaki közvetve valamit mondani akar, az egyedüli, amit mondhat, hogy a lélek nem tevékeny, nem alkot, nem mozdul, nem változik, hanem éber. Ezért mondták a régiek, hogy az emberi lélek életének mértéke az éberség. Az éberség nem cselekvésre irányuló készség, nem a gondolkodás tulajdonsága, nem az érzékek élessége, nem az erők megfeszült készenléte, nem intelligencia. Így az éberség már abban a világban nyilvánkozik meg, amely nem lélek, hanem csak a lélek káprázata. Az éberség nem tevékenység, nem tudatosság, nem megértés, nem látás, nem tudás. Így az éberség már csak a másodlagos világban nyilvánkozik meg. Az éberség a lélek önkéntelen és legyőzhetetlen érzékenysége mindarra, ami lélek, tehetetlen vonzalma ahhoz, ami

lélek, lágy odaadása mindennek, ami lélek, ellenállhatatlan kapcsolódása mindenhez, ami lélek. Ez az önkéntelen és legyőzhetetlen érzékenység tehetetlen vonzalom, lágy odaadás, ellenállhatatlan kapcsolat a lélek iránt, ez a lélek ébersége, az igazi éberség, a szeretet. Ezért mondták a régiek, hogy a nagy és szép emberi élet nem az, amelyik tevékeny, hatalmas, erős, tudós, gazdag, hírneves, dicsőséges, hanem az, amelyik éber; az éberség pedig nem tudás, nem hatalom, nem erő, tevékenység, hanem szeretet. A lélekhez képest minden halvány, durva, minden nehéz, minden nemlétező. A lélek az egyetlen valóság, az egyetlen szubsztancia, láthatatlan, megfoghatatlan, megjelölhetetlen, amiből ez az egész nagy világ van, s aminek ez az egész nagy világ csak káprázata. A lélek önmagában nem látható, meg nem fogható, meg nem érthető. Az egyetlen, amit a lélekről mondani lehet, közvetve, hogy milyen a lélek a lélek iránt. A lélek a lélek iránt éber. Ez az éberség érzékenység mindarra, ami lélek, és önkéntelen elutasítás mindarra, ami nem lélek, csak káprázat. Ami nem lélek, ami álom, ami nem valóság, ami nemlétező, ami csak varázslat, ami elmúlik, ami változik, ami nem örök, az iránt a lélek közömbös, tehetetlen; s az a lelket nem is 6 érti, nem látja, nem tudja, nem foghatja meg, nem érintheti. De a lélek a lélek iránt éber, vagyis érzékeny. Érzékeny a lélek lágyságára, fényére, engedékenységre, vonzalmára, tisztaságára, egyszerűségére, szépségére, nyugalomra. Ez a léleknek a lélek iránt való érzékenysége: a szeretet.

A szeretet nem valóság. Egyetlen valóság van, egyetlen szubsztancia: a lélek. Ami nem lélek, az varázslat. Az első varázslat a szeretet. A lélek: Egy. Egy lélek van. Egy a létező, egy a szubsztancia. Egy a valóság. Az első varázslat, amikor a lélek kettőnek és háromnak és tíznek és soknak és számtalannak káprázatában él. Amikor e káprázat elfogja, a tehetetlen lélekben ellenállhatatlan szeretet ébred, hogy a sokat százrá, a százat tízzé, a tízet kettővé, a kettőt eggyé egyesítse. Nem egyesíti, mert a lélek nem egyesít, mert a lélek nem tevékeny, nem cselekszik, nem mozdul; de nem is egyesítheti, mert a kettő, a tíz, a sok, az varázslat, nemlétező, nem valóság. Ezért a szeretet nem valóság, hanem káprázat. Ez az a káprázat, amikor a lélek a varázslatban azt hiszi, hogy sok lélek van. Ilyenkor a sokat ismét eggyé akarja olvasztani, és az Egyben ismét egybeszeretni. A szeretet az, ami a káprázatban sokká lett lelket egyesíti; de a szeretet az, ami nem engedi, hogy az egyetlen lélek a valóságban sokká legyen. A szeretet az, ami a lelkeket lélekké teszi; lélekké, vagyis hogy mindahány van, mind Egy, elválhatatlanul, örökké, változatlanul Egy. Ez az egy lélek az egyetlen létező, az egyetlen valóság, a megfoghatatlan, halhatatlan, örök, változatlan, egyszerű, amihez képest minden halvány; durva, nehéz és nincs.

2.

A létnek egyetlen titka van, de ez nem a lélek, hanem a nemlélek. A lélek a valóság, a létező, az Egy, az örök elmúlhatatlan. A titok az, hogy a változatlan hogyan teremtette meg a változót, az elmúlhatatlan a mulandót, a létező valóság a varázslatot, az Egy a Kettőt, és hogyan keletkezett a Teremtés.

"A teremtés titkán tűnődve - írja a Zohar -, a tenger partján jártam fel-alá, amikor hirtelen megjelent előttem Illés próféta és azt kérdezte: Ismered a MI BARA ELE szavak értelmét? Így feleltem: E szavak azt jelentik: Isten teremtése az Ég minden serege. - Illés pedig így szólt: Amikor a Megnevezhetetlen először meg akart nyilatkozni, keletkezett a Valami, Egyetlen Pont, amelynek nem volt kiterjedése, amely azonban a világ nagyságának kezdete volt. Ez a Pont volt az idea, amivel a Teremtő azt, amit meg akart alkotni, megalkotta. Az ideából pedig keletkezett a nagy világegyetem, s ennek neve volt: MI - a megnevezhetetlen Lény, aki a világot teremtette. Amikor a Teremtő egész valóságában meg akart nyilatkozni és teljes nevét ki akarta mondani, ragyogó fénysugarakból szőtt palástot öltött, s e sugarakból alkotta: Ezt, ami annyi, mint: ELE - a világ minden dolgát. A MI és az ELE pedig egyesült, mint ahogy a szóban a hangok

egyesülnek és a Megnevezhetetlen Lény a Természetbe leszállt."

A titok az, hogy miképpen keletkezett a kiterjedés nélküli pont, a valami. Ez a valami nem az anyagi természet. Megfoghatatlan és láthatatlan. Csak kép. Ez az idea. Nincsen kiterjedése, mert csak kép. De már nem valóság, hanem káprázat. Ez a kép az őskép: a világegyetem ideája. "Ez a pont volt az idea, amivel a Teremtő azt, amit meg akart alkotni, megalkotta." S ebből a valamiből keletkezett a Nagy Világegyetem. Ez a világegyetem természet volt, de nem megfogható és nem anyagi. Az őstermészet káprázat, idea, ami a Teremtő ragyogó fényéből szőtt palástjából sugárzott elő. Ez a világ olyan volt, mint az égbolt, mert az égboltozat a fényből szőtt palást tündöklése. A varázslat azonban akkor még anyagtalan volt. Így szállt le a Teremtő a természetbe, s ezt jelenti a MI BARA ELE.

A lélek első álma a világegyetem ideája. Ebben a megfoghatatlan képben, kiterjedés nélküli egyetlen pontban, egyetlen valamiben nyilatkozott meg. Ez a titok - a lelken kívül az első Valami. Már volt valami, ami nem lélek. A pont. Már nem egy volt, hanem kettő. S a kettő külön világgá lett, olyan világgá, ahol minden kettő: éjszaka és nappal, fény és sötét, férfi és nő, én és te, élet és halál, álom és ébrenlét, igen és nem. Kínában jangnak és jinnek mondják; Indiában Purusa és Prakriti; Iránban Ahura Mazda és Ahriman; Egyiptomban Ozirisz és Széth. A kettő világa nem az örök nyugalom, hanem a szüntelen mozgás; nem a változatlanúság, hanem a szüntelen termékenység és teremtés; nem a tehetetlenség, hanem a tevékenység; nem a béke, hanem a feszültség; nem a szeretet, hanem a vonzás és taszítás; nem az egyszerű, hanem a sokaság; nem a valóság, hanem a káprázat.

3.

A lélek egyetlen valósága: a lélek. Ez az Egy. A lélek káprázata: a világ. Ez a Kettő. A világ az őstermészet. Nem anyag, nem látható. A létnek csak elenyésző kicsiny része és felületen levő legkülső burka látható, az anyag. S a létnek határtalanul nagyobb része belül anyagtalan és láthatatlan.

Az őstermészet varázslat, idea, kép, káprázat. S amilyen néma, tehetetlen, mozdulatlan a lélek, az őstermészet éppen olyan tevékeny, teremtő és termékeny. Minden varázslat belőle származik; mindaz, ami ragyog, az belőle káprázik. Az őstermészet első megnyilatkozása a gondolat. A gondolat értelem is, intelligencia is, az őstermészet legtermékenyebb teremtő tevékenysége, a megállíthatatlan és szüntelen teremtő tevékenység. Ez a gondolat az, amit a Veda buddhinak hív, amit a görögök logosznak mondanak, ez a megnyugvást nem ismerő folytonos termékenység. A lélek az Egy, az őstermészet a Kettő, a gondolat a Három.

A gondolat láthatatlan és anyagtalan, mert a létnek határtalanul nagyobb része láthatatlan és anyagtalan. És a gondolat nincs kötve semmihez: szabad és általános és egyetemes.

A Három után következik: a Négy. A Négy mindazt, ami szabad, megköti, mindazt, ami általános, meghatározza, mindazt, ami egyetemes, egyénivé teszi. Ezt a Négyet a Veda ahamkárának, éncsinálónak nevezi. Az őstermészet és a gondolat nem ismeri az Ént. Az őstermészet is, a gondolat is szabad, általános és egyetemes, nem tud korlátokról, alakról, megkötésről. Sem az őstermészetnek, sem a gondolatnak nincs Énje. Az Én nem valóság. Éppen olyan varázslat, mint a természet és a gondolat. A természet és a gondolat teremtette: anyagtalanul és láthatatlanul, anyagtalannak és láthatatlannak. Az ahamkára, az éncsináló határt szab, egyénivé tesz, megköt. Azt, ami van, maga felé fordítja. Ezt a maga felé fordító belső képességet hívja a Veda manasznak. Rossz fordítása az, hogy: belső érzék. A manasz érzés, érzelem, figyelem, látás, tapasztalat, éberség, érzékenység. De mindez befelé, az Én felé. A manasz az őstermészettől, a gondolatától, az éncsinálótól különböző új fokozat. A manasz: az Öt. A Hat: az indrija, a külső érzék. Kétféle külső érzék van: az egyik észrevevő, a másik cselekvő. Az észrevevő

érzékek: a látás, a hallás, a tapintás, a szaglás, az ízlelés; a cselekvőek: a járás, a fogás, a beszéd, a nemzés, a kiürülés. A látás és a beszéd kapcsolódik az őstermészet tűz eleméhez; a hallás és a járás az éter eleméhez; a tapintás és a fogás a föld eleméhez; a nemzés és az ízlelés a víz eleméhez; a kiürülés és a szaglás kapcsolódik az őstermészet levegő eleméhez.

4.

Az őstermészet is, a gondolat is, az éncsináló is, a belső és külső érzék is anyagtalan és láthatatlan. Láthatatlan pedig azért, mert nem az élet, hanem a lét körében van. Mindegyik tevékeny és termékeny és teremtő, s ezért valamennyit tevékenységnek, teremtésnek és termékenységgel is lehet nevezni. A változatlan, mozdulatlan és tehetetlen lélek megnyilatkozásai.

A megnyilatkozásokat öt burok veszi körül. A Veda a burkot kosának nevezi, ami szó szerint takarót jelent. Minden megnyilatkozásnak egy-egy takaró felel meg. A legfontosabb az első, az őstermészet takarója: a májá.

A májá az első káprázat első burka; az első idea első takarója; a világegyetem eszméjének fátyla; a ragyogó fénysugarakból szőtt palást, amiről a Zohar beszél. Az ember a máját leginkább a csillagos ég látványából értheti meg. A tündöklő mennybolt elérhetetlen, megfoghatatlan, végtelen, egyetemes, fenséges ragyogás. Ez az őstermészet palástja. Ez a tiszta, merő káprázat, amelynek sem létéről, sem nemlétéről soha senki meg nem győződhet. Ez az elérhetetlen és kifürkészhetetlen nagyság, amelynek megértése a lény képességein messze túl fekszik. Az őstermészet első takarója nem anyag. A létnek határtalanul nagyobb része anyagtalan és láthatatlan. Ez az első takaró, az Idea burka, Májá, Ízisz fátyla, felfoghatatlanul gyengéd, ugyanolyan felfoghatatlanul áthatolhatatlan; fátyol, amely mindazt, amit az őstermészet végtelen termékenységgel teremtett, letakarja. A lét titka nem a lélek, a lélek az egyetlen valóság és az egyetlen létező. A titok a nem-lélek, az, hogy van valami a lelken kívül, a nem-valóság, a nem-létező, a varázslat. Ez a titok az őstermészet; s ezt az őstermészetet fátyol takarja, mint minden titkot, rejtélyes burok veszi körül, eltéphetetlen, fölemelhetetlen fátyol és megoldhatatlan titok. Válasz arra, hogy miért van a valóságon kívül valami, miért van a létező lelken kívül valami, nincs. Káprázat, varázslat - s ezt a káprázatot tündöklő fátyol takarja.

A Veda az első burkot anandamája-kosának hívja, olyan takarónak, amelyet az üdvözült gyönyörűségből szöttek. Hogy ezt az ember megértse, ismét a csillagos ég felé kell fordulnia. Miért kelt a mennybolt gyönyörűséges áhítatot? Miért érez az ember üdvözült megborzongást? Ez az ananda az emberfölötti boldogság érzése, a végtelen béke és a határtalan megnyugvás. Oka, értelme, miértje ennek nincs, vagy ha van, fátyol takarja. Ez maga a fátyol; a fátyol boldogságból van és ragyogásból.

A májá a legbelső takaró; az őstermészetet, a gondolatot, az éncsinálót, a belső és külső érzékeket közvetlenül és legbelül a májá-fátyol takarja le. A májá-takarón fekszik a gondolat-takaró. Ez a burok a buddhinak felel meg. A májá-fátylat boldogságból szöttek, a gondolat-fátylat a tudás és az értelem világosságából. A Veda ezt a burkot vidnyána-kosának hívja. Dnyána, mondja Guénon, ugyanaz a szó, mint a latin cognoscere, a görög gnószisz, eredeti értelme: teremtő tevékenység.

A második takaró az értelem és a tudás tevékenységének világossága. A harmadik takaró a manomájá-kosa, megfelel a manasznak, a belső érzéknek. A belső érzék nem pontos kifejezés. A manasz mindazt jelenti, ami az Énnel kapcsolatban történik: eszméletet, tapasztalatot, érzékenységet, érzést, érzelmet, emlékezetet, képzeletet, vágyat, kívánságot, mérlegelést, elhatározást - mindazt, ami személyes, énhez kötött, s ami láthatatlanul a manasz sajátos körében játszódik le és él. Ebből az érzékeny, érzésszerű, emlékekből, vágyakból álló fátyollal szöttek a manasz-takarót.

Az őstermészet, a gondolat, az Én, a belső érzék együtt az ember könnyű teste; ez a

szellemtest. Ennek a könnyű, anyagtalan és láthatatlan szellemtestnek takarója: a lélegzet. A lélegzetben rejtőzik legfelül a manasz-fátyol, aztán a gondolatfátyol, legbelül a májá-fátyol. A lélegzet csak külső takarója; benne van az Én minden érzelme, vágya, érzése; benne van a gondolat világossága; benne van az őstermészet ragyogó palástja. Ha a lélegzetet meg lehetne fogni és késsel fel lehetne fejteni, az ember megtalálná benne az anyagtalan könnyű szellemtest burkait egymás alatt. Ezt a lélegzet-fátylat a Veda prana-májának, lélegzet-takarónak hívja. A nyelv tudja, hogy ez a láthatatlan lélegzet-burok a lélekkel rokon és a lélekből káprázik; minden nyelvben a lélegzet és a lélek csaknem azonos szó. A szanszkritban is a prana az élet lényegét jelenti.

Az ötödik kosa a könnyű szellemtestet veszi körül, az ötödik takaró: a nehéz anyagi test, az anyagi természet. A létnek csak elenyésző kicsiny része és a felületen levő legkülső burka látható, és anyag. Ez az a takaró, amelyet a külső érzékek, az észrevevés és cselekvés érzékei tapasztalnak, ez a látható, hallható, tapintható - ez a járó, beszélő, megragadó nehéz test, amit a Veda annamájá-kosának, táplálék-buroknak hív.

5.

Az anyagi természetben élő, nehéz anyagi testben lakó ember hajlandó a világot anyagi természetnek és nehéz anyagi testnek látni. Ez az, amit érzékeivel tapasztal; ez a felszín és legfelső réteg, amit lát, hall, tapint; amin jár, amit megfog, amit megeszik. Énjéről azt hiszi, hogy ez a nehéz anyagtest; érzéseiről azt hiszi, hogy a test állapotát jelzik; gondolatairól azt hiszi, hogy a test életének tapasztalatai és elhatárolásai; a természetről azt hiszi, hogy megfogható, felforgatható, megtanulható, eltehető, szétszedhető, megehető. A tévedést a fátylak káprázat volta idézi. A káprázat valóságnak látszik; s az, hogy valóságnak látszik: varázslat-májá. A tévedést a Veda viparjajának nevezi. A szó valódi értelme az, hogy: a valóságos helyzet megfordítása. Jelenti pedig azért, mert aki ebben az elkápráztatott csalódásban van, az a valóságos helyzetet megfordítja, az anyagi természetből származtatja az érzékeket, az érzeteket, az érzéseket, a gondolatot, a gondolatból a lelket, holott a valóság: a lélekből káprázik a gondolat, a gondolatból az érzés, az érzésből az érzet.

Annak, hogy az anyagi természetben élő ember a valóságos helyzetet megfordítja, s annak, hogy a látható káprázatot a láthatatlan valóság elé helyezi, két bizonyítéka van: az egyik az, hogy a nehéz anyagi világ káprázatára fel kell eszmélni és fel is eszmél, és az anyagi természet varázslat voltára fel lehet eszmélni és ébredni - ezt hívják éberségnek; a másik bizonyíték, hogy amikor az ember nehéz anyagi testét leveti, meghal, minden megnyilatkozásával és takarójával együtt tovább él, csak az anyagi burkot vetette le.

A való helyzet megfordítása kényszerhelyzet, aminek a neve a szánkhja hagyományában a szamszára, a görögöknél pedig ananké. Ez a szükség, amibe az éberségét elvesztett kába ember jut, hogy a világot fordítva látja: a káprázatot nézi valóságnak és a valóságot káprázatnak. A szamszára és az ananké oka az emberi tudat hibás beállításából származó kényszer, amit az ember bizonyos fegyelmezővel felszámolhat. Ha a tudat e hibás beállítására az ember feleszmél, s a beállítás megszűnik, amikor az ember meditál, ekstázisba kerül, ihletben van, misztikus intuíciója előtérbe lép, a viparjaja, a természetes helyzet megfordítása ismét saját helyére fordul. A meditáló, az ekstázisban levő, az ihletben levő: felébred. Azonnal feleszmél arra, hogy a nehéz anyagi természet nem valóság, csak a káprázat legkülső burka.

Amikor pedig az ember a nehéz anyagi testet leveti, visszahúzódik a könnyű szellemi testbe. Ez az ember halála után való állapota, a prana-májá, a lélegzet-test. Erről mondja Hérakleitosz, hogy az emberi lélek a Hádeszben illatokkal táplálkozik. A tibeti tanítás azt írja: "Ez a test az összes érzékszervekkel rendelkező könnyű test, amelynek minden képessége megvan ahhoz, hogy a lét síkjáról, amelyen él, újra leszálljon és

megszülessen. Mozgásában teljesen szabad; csak az anyaölbe nem tud belépni. Rendelkezik a csodálatos képesség fölött, hogy a világegyetemet a gondolat gyorsaságával átrepülje. Az Átmeneti Állapotban csak azok látják egymást, akik az éberség azonos fokán állanak... Az Átmeneti Állapotban lakók az anyagi természet illatával, vagyis esszenciáival táplálkoznak."

6.

Aki meditációban, ihletben, intuícióban a valóságról tapasztalatot szerzett, vagy valamely tanítást erre vonatkozólag megértett, s így az első lépést a felébredés felé megtette, az megtanulta, hogy az eloldásnak, megváltásnak egy útja van: a megkülönböztetés. Meg kell különböztetni a létezőt és a nemlétezőt, a valóságot és a varázslatot, a lelket és a káprázatot. Aki megtanult megkülönböztetni, az nem fogja többé elkövetni a legnagyobb tévedést, hogy igazi lényét az anyagi testtel összetéve szee. Ez az összetévesztés (adhjasza) minden hiba forrása. A kábaság nem egyéb, mint hogy az ember magát anyagi testnek gondolja.

A felébredés útját a Taittirija upanisád a következőképpen írja le: "Ez az élő ember táplálék-test; táplálékból van a feje, ebből van a jobb oldala, ebből van a bal oldala, ebből van a törzse, alsóteste és lába.

Táplálékból született minden lény, aki csak a földön él, táplálék tartja fenn életüket és táplálékká válnak.

Ettől a táplálékból való embertől meg kell különböztetni azt, aki lélegzetből van; az emberi test lélegzettel telt; amannak emberalakja van, s ezért ennek is emberalakja van. Lélegzetből van a feje, lélegzetből van jobb oldala, lélegzetből van bal oldala, ebből van törzse, alsóteste, lába.

Az élet leheletét kívánják az istenek is, az emberek és az összes állatok. A lélegzet az élet lényege, s ezért hívják életleheletnek.

Ettől a lélegzetből való embertől meg kell különböztetni azt, aki érzésből és kívánságból van; az emberi test érzéssel és kívánsággal telt; amannak emberalakja van, s éppen ezért ennek is emberalakja van. Érzésből és kívánságból van a feje, ebből van jobb oldala, ebből van bal oldala, törzse, alsóteste, lába.

Ettől az érzésből és kívánságból való embertől meg kell különböztetni azt, aki gondolatból van; az emberi test gondolattal telt; amannak emberalakja van, s éppen ezért ennek is emberalakja van. Gondolatból van a feje, gondolatból van jobb oldala, abból van bal oldala, törzse, alsóteste, lába.

Ettől a gondolatból való embertől meg kell különböztetni azt, aki ragyogó boldogságból van; az emberi test ragyogó boldogsággal telt; amannak emberalakja van, s éppen ezért ennek is emberalakja van. Ragyogó boldogságból van a feje, ragyogó boldogságból van jobb oldala, ebből van bal oldala, törzse, alsóteste, lába.

Aki nem tudja, hogy a lélek a létező, az maga nemlétező. Aki tudja, hogy a lélek az egyetlen élő, az maga is életre ébred."

II. Sruti és szmríti

1.

Indiában az őskori hagyománynak kétféle fajtáját különböztetik meg. Az egyik: a kinyilatkoztatás. A kinyilatkoztatás a világgal együtt keletkezett. Ez a Veda. Az Első Lény, a Személyes Brahman őrzi és tartja fenn. Kétségbevonhatatlan, érinthetetlen és érvényes. - A másik: a tulajdonképpeni hagyomány, az, ami kezdettől fogva emlékezetes. Ez az istenek létére vonatkozó képek és az emberi életre vonatkozó törvények, szabályok, történetek, vélemények, tanítások gyűjteménye. Az elsőt srutinak, a másodikat szmrítnak hívják.

Sankara a Védanta-szutrához írt kommentárjában azt mondja, hogy jelentősége csak a

srutinak van, a szmritinek csak amennyiben magyaráz és kiegészít. Ha a hagyomány a kinyilatkoztatástól eltér, minden feltétel nélkül elvetendő. Mert: "a sruti a lét okait nyilatkoztatja ki". "A szmriti létének jogosultsága pedig egyedül az alkalmazás, a magyarázat és a kiegészítés; az, hogy például ez és ez a kaszt, ebben és ebben az időben milyen módon viselkedjék, hogyan kell az emberi életet és tevékenységet szabályozni, kinek a kezébe szabad adni a Védát, mikor tekinthető valaki tanultnak, s a tanult embernek milyen szerepe legyen a törvényhozásban."

A kinyilatkoztatást és a hagyományt az őskorban mindenütt elválasztották. A sruti több helyütt elveszett, így a keltáknál, részben az egyiptomiaknál, ahol feljegyzése tilos volt. Palesztinában burkolt alakban megmaradt, és pedig úgy, hogy a kinyilatkoztatást a mítosz és a törvény hagyományának szövegébe rejtették. Az elrejtés úgy történt, hogy az egyes szavaknak és eseményeknek titkos értelmezése volt, amit csak a beavatott ismert. A héber szent könyvben három réteget helyeztek egymás alá. A legfelső, szemmel látható rétegnek nem volt különösebb jelentősége: ez volt a mítosz és a törvény. A költői és a társadalmi réteg alatt feküdt a titkos kozmogónia; ez alatt a pszichológia; ez alatt pedig az uralomról szóló tanítás. A kozmogónia és a pszichológia a tanítványok számára hozzáférhető volt. A harmadik réteget csak a főpap és a király ismerte.

A szent könyvnek azonban negyedik rétege is volt. A Misna azt írja: "A teremtés teljes történetét egy nemzedékben csak két embernek szabad elmondani; a Merkabát pedig csak egyetlenegynek, de csak olyannak, aki elég éles gondolkodású, s az utalásokból és célzásokból saját maga kitalálja." E titkos értelemezéshez írt kommentár az őskorból a Zohar, későbbi időből Maimuni könyve, majd Jakob Böhme *Mysterium Magnum*. Ezekből a művekből az ember a kinyilatkoztatás rejtélyét, ha nem is könnyen, de megértheti. A kinyilatkoztatást mindenütt titokban tartották. Püthagorasz tanítványai között is voltak exoterikusok, akiket a Mester csak kívül az udvarban, és voltak ezoterikusok, akiket házában szobáiban tanított. Hieroklész Püthagorasz mondásait e két fokozat szerint gyűjtötte egybe. Az első fok a jó ember megalkotása volt, ez a szép és helyes emberi életről szóló tanítás. A második fok célja az volt, hogy a Mester a jó emberből isteni embert alkosson. Ez a szellemi és isteni lét tanítása. A beavatásnak e két fokozata között Egyiptomban, Tibetben, Peruban, Kínában is különbséget tettek.

Arra a kérdésre, hogy a Merkaba titkát miért volt szükség ilyen féltve őrizni, s miért volt rejtély az, amit az ezoterikusoknak tanítottak, vagyis végeredményben miért kell a srutit, a kinyilatkoztatás értelmét elrejtetni, a válasz egyelőre a következő: annak az életnek, amit az ember az anyagi természetben él, intenzitása igen csekély. Olyan csekély, hogy egészen kevés tudás, egészen kicsiny erő, az anyagi természetnél csak alig nagyobb intenzitás is megzavarja, sőt pályájából ki is veti. Az igazság beavatás nélkül veszély. Mert a kinyilatkoztatás tudása a világ teremtésének erőit részben felszabadítja, s kellő előkészítés nélkül ezek az erők a be nem avatottat és fel nem ébresztettet elemésztk.

Csuang-cét egyszer valaki meglátogatta és a tao titkát kérdezte. A Mester elmondta tudását, s mikor az ember elment, az egyik tanítvány így szólt: a legnagyobb titkokat még soha ilyen egyszerű szavakkal nem magyaráztad meg. Csuang-ce elgondolkozott és azt válaszolta: egész életére szerencsétlenné tettem.

Azt a jelenséget, amikor a nehéz anyagi természetbe a magasabb világ betör, a természetet megrázza, ennek ellentmond, ezt magához ragadja s a természet rendjét egy pillanatra saját magasabb rendjének erejével megváltoztatja, hívják: csodának. A csoda az anyagi világnál magasabb és mérhetetlenül erősebb világ megnyilatkozása, amelyben a durva és nehéz anyagi rend egyszerűen megolvad. A kinyilatkoztatás szavaiban rejlő értelem ilyen, az elő nem készített ember számára életveszélyes intenzív erővel telített lét megnyilatkozása, s ez csak akkor elviselhető, ha a tanulás és gyakorlat az embert befogadására alkalmassá teszi. Egyébként kibírhatatlan.

2.

Az archaikus emberről szóló tanításból kinyilatkoztatás csak az első ütem: az, ami a lélekről és a lélek varázslatáról szól. Ez a Véda tanítása. Mindaz, ami a buddhira, az ahamkárára, a manaszra, a takarókra vonatkozik, csak szmriti, vagyis kezdettől fogva emlékezetes. A Véda magyarázói, a többi közt a leghitelesebb Sankara, a hagyományt elfogadják, mert ez a kinyilatkoztatással nincs ellentétben. Erre a kinyilatkoztatásra támaszkodik minden hagyomány az őskortól kezdve Platónig. Az archaikus ember igazi lénye a lélek; ami ezt a lelket, ezt az igazi lényt elfedi, az burok, takaró, varázslat. A lélek a létező; ami takarja, az mulandó varázslat.

Ez a kinyilatkoztatás minden őskori népnél más és más magyarázó kiegészítésben feloldva él. A hagyományos magyarázó kiegészítés akár mítosz, akár nem; a hindu szmritivel végeredményben azonos. Arra a metafizikára, amit a Véda nyomán kiépítettek, valamilyen alakban minden hagyománynak vissza kell térnie. A buddhi, ahamkára, manasz, indrija, a burkok tanítása Hermész Triszmegisztosznál éppen úgy megtalálható, mint a tibeti Bönben, Kínában, Iránban és az archaikus Görögországban. A különböző népek kezdettől fogva emlékezetes hagyományai azonban bármilyen egymástól eltérő képvilággal éljenek, egymással ellentétben sohasem állanak. Az egyik a másik mellett nemcsak hogy fennáll, hanem sajátosképpen az egyik a másikat alá is húzza, meg is támasztja, megerősíti és megvilágítja. Miért? Mert mindenütt ugyanarról a létről, ugyanarról a megrázkódtatásról, ugyanarról a változásról van szó. A perui és a héber hagyomány bármilyen távol van egymástól képekben és térben és időben, egymást nem rombolja le. Mindegyik ugyanarról beszél.

Azt a pillanatot, amikor a halhatatlan örök lélek misztériumában elkövetkezik a fordulat, amit a Véda májának hív, a népek úgy hívják, hogy: a világ teremtése.

3.

Az ember a teremtés utolsó alkotása. Utolsó és összefoglaló teremtmény, a természet ura, lényében világfölötti, a teremtő Lélek mása, minden lényen uralkodik, s az egyetlen, akinek a Teremtővel közvetlen kapcsolata van. Az emberi lény mindazt, ami a teremtésben előtte történt: a szellemi erők kisugárzását, a kozmikus Hatalmakat, az ég és a föld lényegét, a világegyetem gondolatát, a lények tulajdonságait - magában egyesíti.

A természet nem volt anyagi. Anyagi teremtés a világban sohasem is volt. S így az első természet sem volt anyagi természet. A világ átlátszóan tiszta szellemi gondolat, és az ember ennek az erőkből álló szellemvilágnak ura volt. A világ részei és lényei az isteni lélek tulajdonságainak megnyilatkozásai voltak, s az ember valamennyinek csúcsán állt. Az ősember az isteni értelem. A nyílt, szabad, ragyogó szellemvilág ura: Adam Kadmon, az ősi ember, az első ember, az Egy, a halhatatlan lélek legmagasabb képessége, az értelem.

Az ember a Hatalmaknak is ura volt. A Hatalmak, görögül arkhai vagy dünameisz - a személytelen erők, amelyek fölött az uralkodott, aki azokat nevükön tudta szólítani. A Hatalmak némák, de ösztönük és szimatuk annál élesebb; beszélni és szólani nem tudnak, ezért nem tudnak uralkodni, csak engedelmeskedni. Nincs bennük a szó ereje s ezért nem ismerik a kezdeményt. A hatalom azonban erejükénél fogva az övék. A hatalom az uralom szava nélkül néma és tehetetlen. Ezért, bár a Hatalmak az embernél mérhetetlenül erősebbek, az ember szavának engedelmeskednek és fölöttük az ember uralkodik.

A Hatalmak között volt a Rossz. A teremtés tökéletes egész, s így ennek is itt kellett lennie. Ez volt a negatívum; de a negatívumnak is itt kellett lennie. Ez volt a fényességben a sötét pont; de a ragyogásban a homálynak is ott kellett lennie, a tökéletességben a tagadásnak is ott kellett lennie. Ez volt az egyetlen zárt atom. De a

teremtés tökéletes volt, s ennek is ott kellett lennie.

Ez a néma sötét pont, ez a tagadás, ez a zárt atom volt az egyetlen hely a Teremtőn, a Teremtésen és a Természeten kívül. Az egész világ a Teremtőben nyugodott; a Rossz volt az egyetlen rajta kívül álló negatívum. Ez volt az, amit később úgy hívtak, hogy: Gonosz.

A Gonosz személytelen volt, mint minden erő, mint minden Hatalom. A szellem azonban ezt személyében felfogta: önmagát a sötét ponttal, a tagadással, a zártsággal, a negatívummal azonosította. S azzal, hogy személyével azt, ami a teremtésen kívül állt, csak esetleges volt, személytelen volt, felfogta - személyessé, alkotóerővé, tevékenységgé tette. Így vált a gonosz, a sötét, a tagadás, a zártság aktív Hatalommá. Így adott a szellem a Gonosznak önálló erőt, arcot és kezdeményt.

A Védanta-szutrához írt bevezetésében Sankara erőteljesen hangsúlyozza a léleknek (atman) azt a képességét, amelyet azonosításnak, más szóval átvitelnek vagy összetévesztésnek hív (adhjasza). Ez az átvitel: "szükségképpen téves... ez az, amikor a személy önmagát tárgyra viszi át... a létező önmagát a nemlétezőre viszi át... a szubjektum önmagát az objektumra viszi át". Hogyan lehetséges ez az átvitel? - kérdi Sankara. A válasz: "Valami előbbinek valamikor máskor történt eseményét az emlékezet a jelenre viszi át." - "Az illető a dolog és az idő között levő különbséget nem érti meg, s így az előbb történetet átviszi."

Mi ez? Adhjasza. Avidja. Kábaság. Álmoság. Lefokozott lét. Az átvitel, amellyel önmagát valaki, létező személyes voltát valami nemlétező tárgyra átviszi, nem egyéb, mint az éberség hiánya.

A szellem a lélek teremtő varázslatát, a teremtést átélte. S amikor a teremtés az ember megalkotásával befejeződött, kábaságában az előbb történt eseményt önmagára átvitte. A teremtés az volt, hogy a lélek önmagát a világgal azonosította. A szellem erre emlékezett, s önmagát a gonosszal összetévesztette. Ebben a pillanatban a Hatalmak ereje felforrt, és magukat a személytelen erőkre vetették. Kik voltak ezek a Hatalmak? Görög nevük: Phthora, Thanatosz, Erisz, Penia, Hübrisz, Hamartia - Elmúlás, Halál, Viszály, Szükség, Kevélység, Lázadás. Az átvitel a világ egyensúlyát megbontotta, a teremtés egy része leszakadt, különvált és önmagában lezárult. Az egység megszűnt. A világ kettétört.

Ez volt a világhatásról, amit az őskori hagyományok a lelkek lázadása néven ismernek.

4.

A bukott szellemek lezuhanásának helye: az anyag. Az anyag nem teremtés. Az anyagi természetet soha nem alkotta senki és semmi. Ez az a zárt hely, ahová az ősi és első szellemteremtésből kitalált Hatalmak hullottak. Abban a pillanatban keletkezett, amikor a világ egy része a nagy teremtéstől különvált.

Az isteni értelem a szellemvilágban maradt, de a bukott Hatalmak kísértésének nem tudott ellenállni, s az anyagi világba zuhant. Ez az a katasztrófa, amit az őskori hagyományok a bűnbeesés néven ismernek.

Az ember az anyagban teljesen elmerült. Az isteni értelem elveszett; az uralom szavát is elfelejtette; megnémult, s belőle rangjának még homályos emléke is eltűnt. Ébersége kialudt, s az anyag nehéz, kába, súlyos állapotába merült. Hasonló lett a bukott Hatalmakhoz: látásának középpontjában már nem az isteni Teremtő halhatatlan fénye állt, hanem saját sötét pontja, a világon kívül fekvő zárt pont: az Én. És az ember, mivel a természet ura volt, magával rántotta a természetet. A természet ősi, első alakjában szellem volt; az ember által lesüllyesztett természet anyagivá lett: az eredetinek csak mása.

Ennek a kezdettől fogva emlékeztető hagyománynak vázlatos elbeszélése nemcsak azért fontos, mert a föld minden ősi népe így ismeri és így tudja. Lényeges azért, mert az

ember kettős származását drámai alakban feltárja. Isteni származású az ember? Igen. Anyagi származású? Igen. Az Ember Adam Kadmon, a Teremtő Intelligencia; de ugyanakkor az ember az anyagi természet lény. A Veda kinyilatkoztatása így szól: "A lélek azt gondolta: világokat akarok teremteni. S a világokat megteremtette. Azokat a világokat, amelyeknek külön létük, a lélektől elválasztható valóságuk nem volt. A világok a lélek májái. S az ember eredetileg a teremtő értelem; az egész teremtés befejezése, koronája és összefoglalása." A bukás következtében azonban az anyagba süllyedt. Illetve: lesüllyedt, és keletkezett az anyag.

A szmriti nyelvén szólva: elbukásakor az ember ugyanazt a téves átvitelt követte el, amit a szellem, amikor magát a világon kívül fekvő negatív, lezárt sötét ponttal azonosította. Az ember önmagát a Hatalmakkal, amelyeknek ura volt, összetévesztette. Éspedig összetévesztette magát a Hatalmak egész seregével: nem az egyetlen sötét ponttal, hanem a sötét pontok száz- és százmilliónyi tömegével. Így tette önmaga fölött úrrá a Hatalmak seregét: a szükségét, a halált, az elmúlást, a viszályt, a kétséget, az éhséget, a fájdalmat, és így tovább. De ennél sokkalta lényegesebb: így vált az Egyetlen Teremtő mása, az Egyetlen Ember, Adam Kadmon, vagy ahogy a hinduk hívják: Manu, ahogy a kínaiak: Vang, ahogy a mexikóiak: Kecalkoatl - az egyetlen, ősi, első, isteni ember így vált: sokasággá. Ez a katasztrófa, amit a középkorban individuációnak hívtak. Az egyetlen Egy ember az emberatomok, az individuumok, az Ének milliárdjaivá törött. És mivel az ember a természetet is, amelynek ura volt, magával rántotta, a természetben is a megszámlálhatatlan sokaságot idézte fel. Ez a sokaság a csillagok sokasága, az állatok sokasága, a növények, a kövek sokasága, a számok, a képek, a sorsok sokasága. Az Ének sokasága.

Amikor aztán az ember az anyagi természetbe zuhant és felébredt, nem mint egyetlen ember ébredt fel, hanem mint emberiség. Ennek az emberiségnek elseje már nem az ősi ember, Adam Kadmon, hanem a természeti ember, Ádám. Ádám már a földből született. A Teremtő - mondja a kezdettől fogva emlékezetes hagyomány agyagból formálta és lelket lehelt bele. Ez a földi ember az első, az égi embernek csak mása és töredéke volt. Ádám után ébredtek fel sorra mind az emberek, ébredezett lassan az emberiség sokasága.

A szmritinek még egy vonatkozásában tisztán kell látni, s ez az: idő. Az őskorban is, azóta is egyes magyarázók a kozmikus metafizika eseményeit úgy értelmezik, hogy ezek nem percek és pillanatok, hanem évszázadok alatt játszódtak le. A zuhanás tartama évmilliókig tartott; az anyagban való elmerülés szintén százezer évekig; de az ébredés több százezer éve tart.

A Veda az időre vonatkozólag nem nyilatkozik. A kinyilatkoztatás közli, mint Sankara mondja, a lét okait. Egyebet semmit. Hogy a teremtés, a lelkek lázadása, a bűnbeesés, az elanyagiasodás hosszú vagy rövid ideig tartott, az végeredményben közömbös és mindegy. Miért mindegy? Miért kell, hogy mindegy legyen? Sőt: miért mindegy tényleg? A felelet egyszerű: a bűnbeesés óta az ember magát a világon kívül fekvő sötét, nemlétező pontokkal, az úgynevezett Énnekkel összetéveszti. Ez a téves átvitel (adhjasza); az ember minél mélyebbre zuhant, annál erősebb és annál bonyolultabb. A magába vetített Ént az ember a világba ismét visszavetíti, s így a megszemélyesített erőknél önmaga fölött egyre nagyobb hatalmat engedélyez és biztosít. Ez a téves átvitel lejátszódhat az időben is, az időn kívül is: elképzelhetetlenül hosszú évezredek alatt, de egyetlen másodperc tört része alatt is. A valóság az, hogy átvitelről, tévedésről van szó; mi ez a tévedés? - Az éberség hiánya. Káprázat. Nincs sok Én, nincsenek évmilliók. Mert az ember minden azonosításon túl és belül, igazi lényében Lélek és Egy. Az emberiség sokasága káprázat, éppen úgy, mint a világtörténet sok ezredéve. Májá: varázslat. Az éber, aki a valóságot látja, tudja, ha itt arról beszél, hogy a dráma hosszú vagy rövid idő alatt játszódott le, csak a káprázatban élt élet bonyodalmaival növeli. A hosszú idő éppen úgy májá, mint a rövid. A felébredt emberi lélek számára ezért az, hogy a teremtés, a

lelkek lázadása, a bűnbeesés hogyan és mennyi idő alatt és mennyi ideig történt, mindegy kell hogy legyen.

5.

A héberek szent könyvének tanítása szerint a Teremtő az első anyagi embert földből formálta és lelket lehelt bele. Peruban azt mondják, hogy Pacsakamak végigment a földön, a köveket felélesztette, s e feléledt kövekből lettek az emberek. A maniheusok szerint Mani volt az, aki az anyagba merült embert ismét felébresztette. De ez az ember már nem az első. Az első az ősi ember, Adam Kadmon, az égi ember. A második az anyagba süllyedt, kába lény. A harmadik ember az, aki az anyagból felébredt: Ádám. Ebben az emberben a hagyomány által tanított fokozatok és takarók együtt voltak: a lélek, a lélek első takarója (anandamájá), az intellektuális intuíció (buddhi), az Én (ahamkára), a külső és belső szétválasztása (manasz), az érzékszervek (indrija) és a nehéz anyagi test (annamájá).

Az őskori népek hagyománya azonban kétféle emberről tud: az alulról és felülről jött emberről. Káinról és Ábelről. Olyan emberről, aki az idők elején, a bűnbeeséskor lezuhant, s most alulról, a sötétségből, az anyagból tápáskodik fel, és olyanról, aki mint Adam Kadmon, felülről, az isteni értelem megnyilatkozása. És az őskori népek hagyományának - annak, ami kezdettől fogva emlékezetes - egyetlen tanítása sem olyan döntő, mint éppen ez. Az égi ember, a szellemember, Toth, Zarathusztra, a brahman - Hénok Felvigyázónak, egrégorosznak mondja - uralmától függ a világ rendje. Amíg ez az ember a felülről jött sugárzást a földön érvényesíteni tudja, addig az emberiség élete rendezett, világos és törvényes. Ha az alulról jött ember az anyag alsó sugárzását érvényesíti, az emberiség a sötétség martaléka lesz. A hagyomány több olyan megrázkódtatásról tud, amely az alulról jött emberiség elhatalmasodása következtében a földi élet végzetes katasztrófáját idézte. E katasztrófák között a legnevezetesebb az özönvíz. Az özönvízről a Húsvét-szigeteken lakó pápua éppen úgy tud, mint a perui csimu, a mexikói tolték, a héber szent könyv, Manu vagy a Bundahisn.

A kétféle emberről szóló tanítás a hagyomány legrejtettebb és legtitkosabb tanításainak egyike volt. A beavatásoknak minden hagyományban középponti gondolata: a felülről jött ember az Égi Ádám királyi természetével - ez állott az egyik oldalon; a másik oldalon pedig: az alulról jött ember a Hatalmak által elrontott létben tévelyegve. A felülről jött ember a rejtélyes faj, mint Evola írja, a "tökéletes ember, akit az őskori nemzedékek mind ismertek" -aki előtt az anyagi ember mindig meghódolt. Az égi ember titka sokkal nagyobb, semhogy az eddig szerzett tudással hozzá lehessen nyúlni és meg lehessen érteni.

Tájékozásuképpen és egyelőre legyen elég ennyi: a lezuhant embernek az égi emberrel minden kapcsolata nem szakadt meg. Az égi ember és a természeti ember Egy maradt, csak az Egység olyan mélyre süllyedt, hogy a legtöbb anyagi emberben sohasem világosodik meg. A felülről jött ember az, akiben az egység tudata világos. A felülről jött ember az Örök Ember útjának az az állomása, amely a felülről jött erőket az alsó rétegekbe sugározza, és az alsó világot fölemeli. Ez az őskori szakrális szubjektum, a szent király, a költő, a főpap, a jós, a próféta, az aszkéta titka. Ez az az ember, akit a történet küszöbén éppen csak hogy még meg lehet pillantani, anélkül, hogy lényének teljessége a történeti ember számára elérhető lenne: Orpheusz, Püthagorasz, Empedoklész, Zarathusztra, Toth, Buddha, Lao-ce, Konfuce, s az utolsó, már sápadt alakban: Platón.

6.

A hagyomány különbséget tesz primér és primitív ember között. A primér ember az ősi ember, akinek természete a szakrális szubjektum alakján felismerhető: ez a szellemi lény, a király, a pap, a költő, a próféta. Az isteni ember. A primitívet ezzel szemben

több hagyomány erdei embernek nevezi; más hagyomány állatnévvel jelöli meg. A történeti, főképpen a modern korszak itt ismét elköveti azt a viparjaját, amit egyebütt: a dolgok eredeti értelmét megfordítja, s azt hiszi, hogy a szellemi ember őse a primitív vadember, a vadember őse pedig az állat volt. A való helyzet, amint Evola mondja: "a primitív nem a mai ember őse, hanem igen régi szellemi állapot elfajult csökevénye". Ez a kései "visszasüllyedt" lét. Wallace így szól: "A történet előtti és az őskori ember nem vadállat, nem a fejlődés alacsonyabb fokán álló lény volt, hanem a fényesség lény, s a mai primitív, akiben ez a fényesség kialudt." Baader pedig: "Az ember elsődleges állapota nem az állati vadság, az elvadult állapot a visszamaradt és visszazuhanó emberre jellemző." "Nincsenek természetből fogva vad emberek, csak elvadultak." Végül: "A világegyetem is tele van olyan lényekkel, amelyek lemaradtak és az úton nem képesek továbbmenni."

"A primitív nem az ember őállapota; amit ma primitívnek neveznek, az kései visszasüllyedés, és a lélek visszaképződésének eredménye."

Az idézetekből elég. A hagyomány az ilyen lelki visszaképződésekre és lemaradásokra vonatkozó őskori tudást néha egészen világosan megőrzi.

Az iráni hagyományból könnyen kiolvasható, hogy vannak kollektív katasztrófák, amikor egész "emberiségek" leszakadnak és az anyagba visszazuhannak. Az anyagból, a sötétség elfeledettségéből való felébredés világosságát nem bírják el, egy helyen megtorpannak, és az ébredéssel ellentétes folyamat, a lassú elsötétedés az emberiséget visszaképzí. Az iráni szent könyvek a hangyaállamokat ilyen visszaképződött emberiségnek tartják. A hangyaállam az abszolút racionális és gyakorlati államrendben megállott és visszaképződött emberi lélek. Ez az a helyzet, amikor a munka szellemi jellegét teljesen elveszti, merő gépiességgé válik. Rend van, de a rend az emberből minden szellemet kiöl.

A szent könyv azt mondja, hogy van egyéni visszaképződés: individuális elanyagiasodás. A kígyó ilyen egyénien elvadult és visszasüllyedt ember - más szóval: ilyen visszasüllyedt isteni intelligencia. Az egyiptomi hagyomány a majmokban, különösen a páviánokban a csoportok, ma azt mondanák, hogy a fajok, a nemzetek elmerülését látja. A pávián is ember volt - isteni intelligencia volt ; de az éberség útján lemaradt és a világosságot ismét elvesztette. Ma már csak a fénynek egyetlen kicsiny szikrája él benne, s ennek a szikrának jele, hogy amikor a nap felkel, a fény felé fordul és tenyerét a napnak megmutatja.

Az ember kollektíven mint egész emberiség (hangya), mint faj és nemzet és osztály (pávián), mint individuális lény (kígyó) le tud maradni. A lemaradás nem azt jelenti, hogy egy ponton megáll és megmerevedik, hanem azt, hogy visszaképződik. Ilyen visszaképződött, lemaradt, lassan elsötétedő lény a primitív vadember, az őserdőkben élő néger vagy a pápua, az észak-amerikai vagy az Amazonas-indián. Az egyiptomi fellah, a yucatáni maja, a perui felföld csimuja és csibahaja még emberemlékezet idejében világosságban élő ember és nép volt, s azóta merült el ismét a vadságban és az erdőben. Minden ma élő primitív népet az egyiptomiéhoz és a majáéhoz hasonló katasztrófa vetette vissza. De az egyes ember egyéni sorsában is fenyeget ez a visszaképződés. A szeparáció és a privatizmus kétségtelenül elkorcsosodáshoz vezet. Sőt minden ember életében az, amit a vallások bűnnek neveznek, nem egyéb, mint "visszakívánczolás a merő anyagi lét sötét felelőtlenségébe". A bűnös önmagát a világosság sugárzásán kívül helyezi -, s mivel magát az egyetemes emberiségből kivonta, sötétségbe zuhan. Ez a külső sötétség, amelynek következménye a lélek elkorcsosodása és elborulása és a visszaképződés. A hagyomány a legtöbb állati létformát korai emberi létformák dekadenciájának fogja fel. Aki állva marad, az depraválódik. A természetfölötti világban ilyen depravált lények a kísértetek, démonikus szörnyek, dákinik (Tibet), gandharvák (India).

III. Az ősképek

1.

Az őskori és a történeti emberiség között levő különbséget egyetlen gondolattal a következőképpen lehetne megjelölni:

Az őskori emberiség a természet körforgása és az istenek sorsa között összefüggést látott. Amikor a történeti ember észrevette, hogy az archaikus korban milyen összefüggést láttak, azt gondolta: az elsődleges nyilván csak a természet örök körforgása lehet: a tavasz, a nyár, az ősz, a tél örök váltakozása. Az istenek is ezt a körforgást élik és ebben a körforgásban vannak. Mindenki a természet keringésének sodrában él, még az istenek is, amikor élnek, virágzanak, meghalnak és újjászületnek. Gilgames, Bel, Héraklész, Ozirisz, Ráma sorsának ősképe a természet.

Az őskori ember magyarázata azt mondja, hogy ez így viparjaja, vagyis az eredeti valóság értelmének megfordítása. Nem az istenség másolja sorsával a természetet, hanem éppen a természet körforgása nem egyéb, mint az isteni sors utánzása. A természet a születést, életet, halált és feltámadást azért ismétli szüntelenül, mert nem tud és nem is akar az isteni sors képétől megszabadulni, sőt nincs is mód arra, hogy ettől a képtől, amely az egész világegyetemre bélyegét ráütötte, megszabaduljon. Nem az Isten újjászületése utánozza a tavaszt, hanem a természet utánozza Isten újjászületését, s amikor ezt a mozzanatot utánozza, tavasz van. Nem az Isten ismétli a természet rendjét, hanem a természet ismétli Isten sorsát az idők eleje óta, és ismételni fogja az idők végezetéig.

2.

Ez a példaképpen megemlített gondolat elég alkalmasnak látszik arra, hogy segítségével a történeti és őskori ember látása között levő különbséget a részletekbe menően meg lehessen magyarázni. Ki lehessen fejteni főként azt, hogy a két látás között áthidalhatatlan különbség van.

A történeti ember látása és gondolkozása logikai ellentéteken nyugszik; az archaikus ember látása és gondolkodása az analógián nyugszik. Az analógia fő elve az, amit a Tabula Smaragdina így fejez ki: "Ami lent van, az ugyanaz, mint ami fent van; ami fent van, az ugyanaz, mint ami lent van."

Az analógia azt jelenti, hogy a világ minden jelensége, tünete, személye, alakja, anyaga, jellege között azonosság van; de minden jelenség, tünet, személy, alak, anyag, jelleg között különbség is van. Az a tény, hogy a világon minden különbözik, de mégis azonos, minden ugyanaz, de ez az ugyanaz sokaságban jelentkezik, ez a tény az, amit az őskorban analógiának hívtak. Analógia van a csillagok járása és az emberi sors között; analógia van az emberiség élete és az egyes ember élete között; analógia van a színek és a hangok között, a számok és a testek között. Mindegyik más, de mégis mindegyik ugyanaz. Ezt az örökké új és soha meg nem ismétlődő egyéni jelleget, amely azonban mindig ugyanaz és megváltozhatatlanul egy, ezt nevezték analógiának. S az archaikus ember a világot az egymástól való különbözés, illetve a különbözéseken túl levő hasonlóság alapján látta.

A történeti ember gondolkozására, a logikai ellentétekben való gondolkozásra könnyen érthető példát a modern karakterológia kínál. A karakterológiai elméletek közül az egyik, amely különösen nevezetessé vált, három alaptípust állapít meg. Ez a három típus a piknikus, a leptoszom és az atlétikus. A piknikus a testes, puha, kedélyes, derült, nyugodt ember; a leptoszom a sovány, szikár, gyenge, ideges, nyugtalan ember; az atlétikus a kiegyensúlyozott testű és kiegyensúlyozott érzelmi-értelmi tulajdonságok fölött rendelkező ember.

Az atlétát mindjárt ki kell kapcsolni. Ki kell kapcsolni azért, mert nem eredeti és nem önálló, hanem a két előbbi típus egybehangzásából alakított típus. Ki lehet azonban

kapcsolni a leptoszomot is, mert ez a piknikusnak merő ellentéte. Ahol a piknikus testes, ott a leptoszom vézna; ahol a piknikus derült, ott a leptoszom aggodalmas; ahol a piknikus ciklotim, ott a leptoszom szkizotim. A leptoszom nem valóság, hanem a piknikusnak logikusan megszerkesztett ellentéte.

Mert nem arról van szó, hogy ezt az emberi jellemet és jelleget a különböző őskori karakterológiák már régen nem ismerték. Más szóval most nem az a kérdés, hogy amit ma piknikusnak hívnak, azt a kaldeus hagyományokon épült alexandriai asztrológia például joviális embernek ismeri: ez a Rák és a Halak, az úgynevezett vízjelek erős hatása, különösen a Jupiter és a Hold bolygók túlsúlyával. Kínában, Indiában, Tibetben ennek a típusnak mint a kozmikus jelenség emberi természet körén belül jelentkező analógiájának mélyebb ismerete is van. Az alkímiáról nem is szólva. Minderről most nincs szó. Ami ebben a pillanatban lényeges, az, hogy a modern ember karakterológiájában csak egyetlenegy típust vett észre, de hármát csinált. Az egy típus: a piknikus-joviális-Jupiter-Halak. Ez a típus igaz. Ez az ember reális. A leptoszom azonban nem egyéb, mint a piknikus típus értelmileg megszerkesztett ellenképe. A leptoszom irreális. Leptoszom ember nincs. Ez az előbbinek mindössze racionális tükörkonstrukciója.

A modern ember gondolkozása ilyen tükörkonstrukciókkal van tele. Sőt az a gondolkozás, amely jellegzetesen modern, a szcientifizmus, csaknem kizárólag ilyen értelmileg megszerkesztett ellentétpárokból áll. Ilyen az extravertált és introvertált ember; ilyen a "szellem" és az "élet" ellentéte; ilyen a "teológia" és a "vallás", vagy a "mítosz" és a "gnószis", a "racionalista" és "irracionalista", vagy a "hamita" és az "etiópiái" ellentéte. Jung, Klages, Sorokin, Keyserling, Bergson, Frobenius és az egész modern tudományos gondolkozás azt a hibát követi el, hogy amikor a valóságot egyetlen alakban meglátja, ehhez az alakhoz racionális módszerrel tükörképet szerkeszt és azt hiszi, hogy ez a tükörkép az eredetinek valóságos kiegészítője. Embertípus csakis és egyedül az introvertált, ezzel szemben nem az extravertált ember áll, hanem az extraverziós folyamat, amely soha tipikus emberi alakban nem jelentkezik. Ugyanez a helyzet Jung animus és animájával. Ugyanez Klages Seele és Geistjével, Sorokin sensate és idealistic kultúráival.

3.

Az archaikus ember analógiákban gondolkozott. Ilyen analógia az, hogy a természet változása és az Isten sorsa között hasonlóság van. Ilyen analógia az, hogy a ragyogó égbolt mindenütt a pszichológiai éberség jelképe; a Nap nem egyéb, mint a világosságot jelentő istenség; a tavasz azt jelenti, hogy az istenség varázslatában élő anyagi természet megújul, megszületik, a nyár azt jelenti, hogy az istenség virágzik, az ősz azt jelenti, hogy elsorvad, a tél azt, hogy meghal és tavasszal újjászületik. Ilyen analógia az, hogy vonatkozás van az emberi lélek tulajdonságai és minőségei, az őselemek és a fémek között; hasonlóság van a metafizika princípiumai és a számok között, mint azt a Ji king, az egyiptomi ezoterika és Püthagorasz tanította; hasonlóság van a világ három alapvető minősége, a Veda által tanított szattva, radzsasz és tamasz és az emberi közösség kasztjai között; hasonlóság van a kozmikus helyzet és az emberi karakter között, amint azt az asztrológia tanítja.

Az analógiák felismerésében nem az értelem logikai tevékenysége, hanem ennél sokkalta mélyebb és elementárisabb élmény a döntő. Az analógiákat a manasz, a belső érzék éli át. Átéli pedig úgy, hogy a belső látás az előtte feltáruló belső képeknek egymással való összefüggését közvetlenül tapasztalja. Ilyen közvetlen: értelemmel, logikailag örökké megmagyarázhatatlan összefüggés van a metafizikai princípiumok és a számok között; ilyen bizonyíthatatlan összefüggés van a világ kezdete és a határtalan (apeiron) között, mint azt Anaximandrosz, vagy a dolgok ősanyja és a "víz" között, mint azt Thalész mondotta.

Hogy az analógiákban való gondolkozás, illetve a képekben való látásról alkotott

benyomás teljesen plasztikus legyen, a történeti emberre még egyszer vissza kell térni. A történeti ember nem képekben, hanem értelmi ellentétekben gondolkodik és az archaikus emberhez viszonyítva teljesen vak. A modern ember értelmi tevékenysége absztrakt és irreális. A tükörkonstrukció valótlan. A tükörkonstrukció, amely az ellentétekben való gondolkodás eredménye, fogalmi, más szóval kép nélküli, fénytelen, fiktív, lényegtelen és üres. Ellentétek a valóságban nincsenek. Mi az, ami a valóságban van? Egyetlen szóval: különbség. A világ jellege nem az ellentétekben, hanem a különbségekben van.

Az ellentét képlete: a fogalom és az ellenfogalom. A kettő együtt: a dolog maga és tükörképe. - A különbség képlete: a világ hasonlóságainak és különbségeinek végtelensége. A minőségek és mennyiségek lépcsőzetes különbözősége. Minden hasonló különbözik és minden különbség hasonló, de úgy, hogy soha a hasonlóság teljesen egybe nem esik és soha a különbség teljes ellentété nem válik. Az ellentét nem a világ és nem a valóság tulajdonsága, hanem az absztrakt értelemé. A valóságban tárgyak, dolgok, emberek, események, gondolatok, lények, képek megszámlálhatatlan fokozata él, s még a tőle legtávolabb fekvővel is minden megegyezik valamivel és valamiben, sőt minden hasonló a másikkal, mert: "ami fent van, az nem egyéb, mint ami lent van". De még a hozzá legközelebb fekvőtől is különbözik valamiben. Az analógia-látás a hasonlóságok és különbségek iránt való érzékenység.

4.

Az archaikus időben az emberismeret nem elvont tulajdonságok fogalmi konstrukciója, hanem megismerés és genetikus. Ezt az ismeretet később mitikusnak nevezték el. Megértéséhez tudni kell azt, hogy az archaikus idő szerint a világ erői gyújtópontokba gyűlnek. Ezek a gyújtópontok mint erőközpontok az emberi élet csekély hatóképességéhez képest fokozott intenzitást jelentenek. Az erőközpontok mind a két világban élnek: a látható világban mint bolygók, napok, égitestek, a láthatatlan világban mint szellemek, démonok, istenek. Az emberi lét e látható és láthatatlan erőközpontok hatásaitól függ. Ezek a központok megismerhetők. A róluk szóló tapasztalat azonban nem fogalmi és nem értelmi, hanem intuitív, misztikus és közvetlen. A közvetlen tapasztalat az ideáknak, az ősképeknek látása. Ezt a közvetlen, intuitív látást jelölték meg a görögök a teória szóval. Mert a teória eredetileg nem értelmileg szerkesztett elméletet, hanem közvetlen idea- és istenlátást jelentett.

Az archaikus emberismeret egyben és egyúttal kozmikus világismeret is; nem mint a modern pszichológia, amely nem egyéb, mint elvont tulajdonságokból szerkesztett racionális rendszer, és az élő emberhez semmi köze. A modern ember értelmi ellentétekben gondolkodik. Az őskori ember mindig: megkülönböztet. Az egymástól megkülönböztetett, közvetlenül látott és átélt erőközpontokat pedig megismerésítették. Nem önkényesen, mint azt később hitték. Az emberfölötti világ erői, Hatalmai, istenei ténylegesen személyes lények. A megismerés alapja metafizikai-mitikus-kozmosz lényeken nyugszik ugyan, de ezek a lények ugyanakkor személyes lények is. Ezek a lények a lét magasabb fokán álló élő valóságok, az erők, a démonok, a Hatalmak, az istenek.

Az ember önmagában nem érthető meg. Ilyet csak a törvénytelenül autonómmá tett modern tudat gondolhat el. De a végzet beteljesedett rajta: amit megismer, az nem valóság, hanem saját tükörképe. Ez a tükörkonstrukció végső értelme. Az embert megítélni csak a magasabb, természetfölötti erők számára feltárt tudat képes. Ha pedig az ember tudatát a természetfölötti világ számára megnyitotta, autonómiájáról leköszönt. A tudat theonómmá, vagy kozmonómmá, vagy logonómmá, végül is eunómmá lesz. Ebben a tudatban aztán, persze nem saját értelmi szerkezetének tükrözése jelentkezik, hanem: a kozmosz, a törvény, a logosz, a valóság, a lét. Az ember nem autonóm lény, hanem fészke és telephelye kozmikus hatalmaknak és erőknek; a tudat

nem az autonómia jellege, hanem az emberfölötti hatalmak bélyegének helye. Mert a tüposz szó az emberről szóló tudás legfontosabb szava: bélyeget jelent. A tüposz örökre megjelölt lélek. Az ember azokat az erőket és hatalmakat jelenti és képviseli, amelyeknek bélyegét hordja, s amelyeket az ember éppen úgy él, ahogy azok őt élnek, s ahogy őt azok vezetnek és viszik, elrántják, csábítják, elgáncsolják, emelik, lesújtják és uralkodnak rajta. Az emberi lélek számtalan varázslatok kellős közepében él. E varázslatok varázsalakok. S e varázsszemélyek igazak, vagy nem igazak aszerint, hogy a lélek magát velük összetéveszti (adhjasza), vagy sem.

Ez azonban nem elég. Mert az ember a világot nemcsak tipikusan, hanem mint történetet genetikusan is magában hordja. Ezen a ponton a fejlődést a genezissel nem szabad összetéveszteni. A fejlődés modern absztrakt fogalom; a genezis kozmikus világtörténet. Genetikusan az ember bizonyos határozott állomást és bizonyos helyzetekben határozott arculatot-határesetet jelent és képvisel. Az emberi egyéniségben a legfontosabb az, hogy szélsőséges helyzet. Nem az a lényeg bennünk, hogy milyen tulajdonságaink vannak, hanem hogy tulajdonságaink milyen egységben és összefüggésben, a lét milyen csúcspontján állanak kiélezve mint abszolút határ, amelyen túlmenni nem lehet. Az individuum végső helyzet. Határhelyzet. Ezt a határhelyzetet fejezi ki az arc vagy a kéz. Ez a megismételhetetlenül: egy. Ez az utánozhatatlan. Ez a karakter. A karakter jelentősége eszkatológiai. Minden ember ott áll, ahová az emberiség egésze indult, de ahol meg kellett állnia, mert: - nincs tovább. Ez a nincs tovább az emberi egyéniség. Ezért mondja Saint-Martin, hogy a világtörténetben egyetlen ember sem nélkülözhető. Az ember örök kísérlet: örök is, kísérlet is, végleges visszavonhatatlan állomás. Ziegler szerint stádium az Örök Ember útján. Mert a sok nem egyéb, mint kísérlet arra, hogy azt, amit a lét minőségben az Eggyel vesztett, azt mennyiségben kárpótolja és helyreállítsa. És minden individuum ilyen kísérlet, hogy a többivel együtt annak a létnek intenzitását, amelyet az ősi Egységben élt, megteremtse, s így az Egységbe visszatérjen. Ez az, amit az őskorban karakteren értettek. A karakter az individuális arc, az örök, más szóval: az isteni arc, a lét végső határhelyzetének ábrázata. A tüposz mellett az emberismeretnek ez a másik alapvető képe. A tüposz az erők bélyegét jelenti, a karakter a halhatatlan egyéniség arculatát. Ezek szerint az ember egyéni lénye nemcsak a lélek szerint szakrális, hanem szakrális másodsorban tüposzánál, bélyegénél fogva, de szakrális harmadsorban karakterénél, vagyis a lét határán elfoglalt helyzeténél fogva is, mert ez a helyzet a transzcendencia határa.

5.

Ha a mai ember az archaikus kor közvetlen ősképlálásáról tapasztalatot óhajt szerezni, kiindulási pont gyanánt csak a görögséget veheti. Ezt kell tennie nemcsak azért, mert az ősképek látása Platón ideáiban a mai emberhez a legközelebb fekszik, és bizonyos tekintetben ez az a látás, amit még, ha erőltetnünk is, követni tud. Tennie kell főként azért, mert a görögységben az ősképlálás még a maga teljességében élt. A görög mítosz, az eposz, a tragédia, a metafizika, a szobrászat, az építészet nem is egyéb, mint az ősképek ábrázolása. Az istenalakok, a héroszok, a tragikus sorsok, a Szókratész előtti gondolkodók képei: a víz, a tűz, a határtalan, a szám, az atom, a lét mind jelképek, amelyeknek igazi értelme és titka: a benne megnyilatkozó idea, vagyis ősképek. Mindaz, ami a görögség előtt fekszik, a mai ember számára magyarázat nélkül már csak egészen kivételesen érthető; az iráni, a hindu, a kínai, az egyiptomi részben követhetetlen; az ősamériai pedig csak elenyésző töredékeiben fogható fel. Abban az időben, amikor "az istenek még a földön jártak", mint a hagyomány beszéli, kétségtelenül az a látás volt általános, amelyet ma már kicsit patológ alakjában a clairvoyance neve alatt különlegességgént ismerünk. Az őskori látás ismertetőjelei között a legfontosabb az, hogy a látás számára az érzéki világ nem volt határ. A testek, a tárgyak, a dolgok az emberi látás sugarait nem verték vissza, hanem beeresztették;

ezzel párhuzamosan természetesen az emberi látás sem volt merő érzéki szem-látás. Az anyagi természet nem az egymástól élesen elválasztott dolgok sora volt; de főként nem az egymástól elhatárolt dolgok alakjainak sora. Nem voltak éles határok azért, mert az anyag nem jelentett határt. Vannak misztikus gondolkozók, akik azt mondják, hogy ebben az időben a természet maga is kevésbé materializált alakban élt. Más szóval: a természet a benne rejlő spirituális erőket szabadabban sugározta. A dolgokban még látható volt: az idea. A valóságban még láthatók voltak a démonok és az istenek. Az őskori emberről szóló tudás legfontosabb jegye: minden pillanatban feltételezni, hogy ez az ember a metafizikai világ iránt a mainál mérhetetlenül magasabb fokú érzékenységgel rendelkezett. Élete nem volt annyira lezárt: a nyílt létbe csaknem állandóan belátott, és a lét egészének összefüggését nemcsak látta, hanem értette is. Pillantása nem tört meg az anyagi látszat burkának felületén, hanem a testek felületén áthatolt és a burkokon túllátott. Ezért volt képessége arra, hogy megszemélyesítésekben és genetikusan lásson: az erőkben meglássa a Hatalmakat és az isteneket (arkhai, dünameisz), de meglássa bennük az eredetet is.

És az ember akárhogy forgassa is, kénytelen elismerni, hogy ez a látás a kései történeti látásnál nemcsak spirituálisabb és mélyebb, hanem valóságosabb is volt. Valóságosabb pedig úgy, ahogy a történeti időkben a költői látás a fogalmi-értelmi látásnál hasonlíthatatlanul valóságosabb. Valószínűnek látszik, hogy a történeti időben az archaikus ősképlátást, vagyis azt a metafizikai létlátást, amely az anyagi természet határain túl lát, a művészet és a költészet őrzi. Az őskori hagyomány idején élt látáshoz hasonlóval, mint Guénon is mondja, ma csak a művészetben találkozunk.

6.

Egészen természetes, hogy a történet folyamán a látásban jelentkező, egyre növekvő megvakulás párhuzamosan halad a beszédben jelentkező egyre növekvő megnémulással. A látás és a szó között szoros összefüggés van. Az őskori emberről szóló tudásban ezt a tényt nem lehet eléggé hangsúlyozni.

Az őskori ember látása felől közvetlen tapasztalat fölött nem rendelkezünk. Mindazt, amit erről tudhatunk, azt az őskori nyelv közvetíti. Az őskori nyelvre vonatkozólag pedig a látásról mondtak ugyanúgy érvényesek. Az őskori nyelv spirituálisabb, mélyebb, s így valóságosabb látással állt kapcsolatban. Természete szerint nem dolgokat, fogalmakat mondott, hanem jelképeket, ősképeket. A nyelv a nyílt lét valóságát mondta ki; a természetfölötti látásnak a természetfölötti beszéd felel meg.

Az a szövevény, amely az őskori ember számára elem, évszak, kép, személy neve volt, ma még csak megközelítően sem mérhető ki. A nyelvet ugyanaz a mérhetetlen gazdagság jellemezte, ami a látást: a képek, vonatkozások, hasonlóságok, különbségek, intenzitás, mélység oly zsúfolt és élő szervezetű, amelyet ma még a legintenzívebb költői nyelv is csak igen ritka részleteiben tud elérni. Abban az egyszerű tényben, hogy az archaikus ember a lélek természetét a pillangóval fejezte ki, nem a lélek és a kis rovar között levő hasonlat élt, hanem elsősorban a természetnek isteni erőkkel átitatott volta: a pillangó nem rovar volt, hanem isteni megnyilatkozás, mint ahogy általában az állatok isteni lét megjelenései. A pillangó azonban nem jelképszerű szó, hanem olyan kulcs, amely a pillangó isteni voltahoz vezető kaput megnyitotta és feltárta, hogy a pillangó rovarlányében a lélek-istennő valóságban megjelenik. S ez a megjelenés a szó szoros értelmében epiphania: a tárgyakra is vonatkozott. A kard Isten ítélő szava, az élő szellem; a szemüveg a káprázat és a bűvölet; ahogy a csillag ragyogása a sötétségben vezető útmutatás; ahogy a létra a feltörekvés, a lilium a fény földi megjelenése, a kétfejű sas az emberfölötti hatalom. A dolgok jelképek - az isteni nyílt lét jelképei: a szavak a kulcsok, amelyek ezeknek a jelképeknek értelmét megfejtik és kimondják. Az ősnelv természetét az ember a világ kritikus pontján érti meg, azon a ponton, amelyet a hagyomány bünbeesésnek, vagy az elanyagiasodás kezdetének nevez.

Az összó Isten szava. A teremő Ige. A logosz. Mert a világ az Ige kimondására keletkezett. Isten teremő ereje a szóban van. A héber Szentírás ezt ugyanúgy vallja, mint az egyiptomi tudás: Ptah, a teremő istenség, szája által teremő. Mert a szó isteni szubsztancia. Edfu templomának felirata mondja: "Mindaz, ami van, az ő szava által lett." Megnevezni annyi, mint teremni. Babilonban a kezdetek kezdete az, amikor "sem az égnek, sem a földnek nem volt neve".

És ha ma úgy tüntetik fel, mintha ezt értenék, tulajdonképpen tévednek. Azt, amit az archaikus ember ezekkel a szavakkal mondani akart, kevesen értik. A mai ember a nyelvet éppen olyan periférikusan érti, mint a világot. Az ősképek látása iránt elhomályosult szem a nyelv valóságát sem foghatja fel. A nyelv külső takaróját látni csak, s azt, ami benne van, nem érteni: átkozott kábaság. "Jaj annak, szól a Kabala, aki a Szentírás szavaiban merő s egyszerű történeteket lát, amelyeket valaki köznyelven beszélt el... az írás minden egyes szava fenséges és mély misztériumot rejt... az írásnak is van teste... ez a test a törvény, a parancsolat, a történet, de ez csak a test. Minden szónak magasabb értelme van." S a modern ember ahelyett, hogy az írásban a magasabb értelmet kereste volna, a szavaknak alacsonyabb jelentést tulajdonított.

Az összó, az első szó, a teremő Ige, az ős-logosz nem egyéb, mint a Teremő szellemében felvillant világ ősképeinek megnyilatkozása. Ebben a megnyilatkozásban két mozzanatot kell megkülönböztetni. Az első az, amit a görögök pneumának, a héberek El Ruahnak, a hinduk pranának neveztek. Ez az, amit a Biblia úgy mond, hogy az Úr az emberbe belelehelte lelkét. Ez a lehelet, a lélegzet: az élő lélek, amely megnyilatkozott az igében, és az örök ige Isten lélegzetét átvitte a világba. Mert a világ az ige által keletkezett. A pneumának, a pranának, mindig természetfölötti jelentése van. Minden keleti jóga ismeri és használja. A lélegzet a kozmoszban a kilehelt isteni szellem jelenléte. De tudják a mexikóiak is, akik azt mondják, hogy "a nép a király szavaiból él". Babilonban "a főpap szava hatalmasabb, mint a kétélű kard". A főtemplom kapuján a belépőt ez a felirat fogadta: Kibi balati - annyi mint: Mondj életet, vagyis szavaddal teremts életet.

Az isteni teremő összó második mozzanata az előbbinél fontosabb. Ez nem a megnyilatkozás módját, hanem az első kimondott szó motívumát tárja fel. És természetes, hogy az első kimondott szó, ami nem egyéb, mint minden szó és minden nyelv őse, a világ minden szavára és nyelvére eredetének bélyegét reányomta. A második mozzanat az, hogy a Teremő a szót éberségének legmagasabb fokán mondja ki. Az éberség nem értelmi képesség, hanem a lét intenzív érzékenysége; a lét legintenzívebb érzékenysége pedig az, amit szeretetnek hívnak. Mert a szeretet az emberi élet síkján megértve az, amikor az Én tökéletesen kialszik és az emberi lélek az egyetemes létnek megnyílik. Képes értelemben és a könnyebb érthetőség szempontjából tehát azt lehetne mondani, hogy a teremés pillanatában, mikor a Teremő az összót kimondta, a Teremőben az Én egy pillanatra kialudt és az egyetemes lét ősképe mint Világ, felragyogott. Ugyanekkor a Világ mint az örök szeretet tárgya Isten szívében felvillant és lángra gyúlt. Ez volt a teremés. Ez volt a teremés a szeretet szelleméből. Mert ahogy Zarathusztra mondja: "Csak a szeretet beszél." Csak a szeretet terem. Csak a szeretet lát. Csak a szeretet éber. Minden szó gyökerében az éberségnek az az intenzív foka él, ami a szeretet. Bárhol, bármikor hangzott el szó, bárkinek szájából: az igazi beszélő a szeretet szelleme volt. A szó kiejtése csak az Én kialakulásából fakadhat. A szeretet misztériuma, hogy "a szerető átváltozik annak lényegévé, akit szeret" (Ibn Arabi). A teremés titka, hogy a Teremő a szeretet misztériumában átváltozott a Világ lényegévé. Ezt a titkot őrzik: a szó.

Az isteni összó az ember számára egyedül és csakis a kinyilatkoztatásban tárul fel. Ezen a helyen a mai ember számára ismét részletesebb felvilágosítást kell nyújtani. A kinyilatkoztatás nem csodaszerű égi szózat, vagy ehhez hasonlóan tévesen értelmezett, mitikus külsőségek között lezajló egyszeri és kivételes esemény. Kinyilatkoztatást az

ember csak fokozott éberségben élhet át, mint az ősképek látását (teória) és mint a tündöklően harsány belső hangot. Mert a kinyilatkoztatás nem titok és nem rejtély, hanem az egyetemesség hangja az egyetemeshez, nyíltan és napfényszerű sugárzásban. Amiért az ember hozzá nem ér fel, annak oka, hogy mellőle lezuhant. A szent könyvekben őrzött kinyilatkoztatások az ember legmagasabb rendű állapotai, amikor az ember ősállapotába vissza tud térni és újra isteni értelemmé tud válni. A Biblia, a Veda, a Zend Aveszta, a Bundahisn, a Hermész Triszmegisztosz, a Manu, a Ji king mind így tanítja. Amikor az ember a kinyilatkoztatás szavára érzékennyé válik, nem rendkívüli állapotban van, nem egzaltált, hanem éppen akkor éri el normális és törvényes eredeti ősállapotát: visszatér helyére, a Teremtő mellé.

A teremtő összónak két mozzanata: a lehelet (prana, pneuma) és a szeretet szellemének megnyilatkozása. Az archaikus ember mind a két mozzanatot ismerte, sőt az összóról ennél végtelenül többet tudott. A két mozzanat egyesülésének, a leheletnek és a szeretet kinyilatkozásának, a pranának és az éberség legmagasabb megnyilatkozásának ősképe volt: a láng. A láng - a meleg és a fényes, mint az anyagi természet minden jelensége, csak az ős szellemtermészet jelképe. Az ősi szellemtermészetben a láng az isteni lehelet és az isteni éberség együttes képe: az Élő Láng. Ez a logosz képe. A lángoló kard. Ezt Zarathusztra és Hérakleitosz éppen úgy tudja és tanítja, mint Jakob Böhme és Baader. Végleges és kimerítő megfejtését pedig a Veda adja az öt tűzről szóló részében (pancsagnividja). A láng nem egyéb, mint a világító meleg: a lélegzet és a szeretet. Ezért minden dolog elseje, a logosz, a világ princípiuma.

Ilyen előzmények után, ha érdemes lenne, rá lehetne térni arra, hogy az ember külön beszéljen az ősképek látásáról és a látásnak a nyelvvel való szoros kapcsolatáról. Meg lehetne állapítani a fokozatokat:

1. az őslátásnak az összó felel meg: az első, a teremtő szó; ez a legmagasabb fokú éberség: a szeretet;
2. a közvetlen valóság látásnak a közvetlen nyelv felel meg; ez a világ egyetemességének ébersége, már nem a legmagasabb, hanem csak a szellemi; ez a metafizikai és a kinyilatkoztatás foka;
3. az ősképek látásának az ősképnelv felel meg; ez a mítosz foka;
4. az egyetemes képlátásnak az egyetemes képnelv felel meg; a legtöbb ismert őskori nyelv ilyen: a kínai, a szanszkrit, a tibeti, az ősamériai, az egyiptomi, az iráni, a görög, a latin; ezt a fokot éri el és őrzi a modern nyelvekben a költői nyelv és a misztikusok nyelve;
5. az idea-látásnak az idea-nelv felel meg; ez a nagy metafizikusok, törvényhozók, gondolkozók: Lao-ce, Buddha, Kung-ce, Hérakleitosz, Püthagorasz, Platón, Sankara nyelve.

A látás fokai, vagyis a nyelv képességének fokai az éberség egyes fokainak felelnek meg, ezek viszont az emberi lélek burkainak: minden nyelv egy-egy burkot nyit meg és szakít fel, és egy-egy burkon belül levő szubsztancia kinyilatkoztatása. Az istenek nevei magukba szívták az összes nyelvek erejét: az emberek nevei pedig nem egyebek, mint elsápadt és elsötétült istennevek.

A fogalmi és köznyelv a hatodik buroknak, a természet anyagi burkának felel meg: merő külsőség, mélységtelen, kép nélküli nyelv, ahogy a látás is merő érzéki szemlátás. Ebben a nyelvben a magasabb érzékenységet a költészet őrzi. "A költészet a tündöklő beszéd", ahogy Zarathusztra mondja. A költészet eleme az Élő Láng, a logosz. "Lehet gyógyítani igazsággal, lehet gyógyítani törvénnyel, lehet gyógyítani késsel, de minden gyógyítás közül a legjobb az, amit a szent szó végez, a szent szó, amely az igaz ember szívéből sugárzik."

IV. Az emberi lét állomásai

1.

Az ősképekről mondottak után megbocsáthatatlan hiba lenne a hagyománynak az emberről szóló tanítását a történeti idők alatt elgondolt antropológiákkal továbbra is összetéveszteni. A hagyomány az emberben először és mindenekfölött az ember ősképét, az isteni intelligenciát látja; az egyes emberi egyéniségben pedig ennek az isteni intelligenciának a Hatalmak, az erők, az istenek bélyegével megjelölt lényét, aki a lét határhelyzetén áll. Így az embert három sarkon ragadja meg: először örök lényegében a halhatatlan lelket, másodszor mint típust ; végül mint karaktert. Mindaz a naiv fantasztikum, amit a történeti, főként a mai európai ember a hagyomány tanításáról gondol, ezzel maradéktalanul elesik. A különböző, kezdettől fogva emlékezetes feljegyzésekben a képek nem úgynevezett költői hasonlatok, nem meseszerű álmokképek, de nem is szó szerint veendő megállapítások. Hogy miért nem, arról éppen az imént volt szó: az ember ősi fokán rendelkezett azzal a képességgel, hogy a dolgokat egzakt nevén meg tudta nevezni, ezt a képességet azonban az elanyagiasodással eljátszotta, s azóta a szavak a dolgokat csak átvitt értelemben és jelképesen tudják megnevezni. Éppen mert az egzakt és közvetlen megnevezés képességét az ember elvesztette, elvesztette a szó által való teremtés képességét is, sőt azt a tehetségét is, hogy a világ erői és Hatalmai szavának engedelmeskedjenek. Így vált az emberi nyelv jelképossé.

Példára hivatkozva: a lélekvándorlás tanítását a mai ember szó szerint veszi. Ez a modern embernek az őskorral szemben táplált legnagyobb félreértése. A lélekvándorlás képe nem azt jelenti, hogy az egyéni emberi lélek - a Véda dzsivatmája - születik, meghal, újjászületik, a földi életből a túlvilági életbe, a túlvilági életből a földi életbe kering; forog, vándorol és tévelyeg. Ilyesmit csak a túltengő értelem által mechanizált, s ezért megvakult gondolkozás vallhat. A lélekvándorlás nem az emberi individuumra, hanem az örök emberre vonatkozó őskép. Értelme pedig nem az, hogy a dzsivatma, a kis emberi Én ma meghal, s esetleg már holnap a föld más táján és más lényben ismét megszületik, hanem az, hogy az ősi ember a szellemi teremtésből lezuhant az anyagba, s ebből az anyagból mint emberiség ébred, mint egyénekre oszlott sokaság, s e sokaság minden egyes Énje az ősi ember egy-egy állomása, egy-egy "újjászületése" - reinkarnációja. Automatikus le- és felmerülésről szó sincs. Egyéni újjászületést sem az őskor, sem Kelet nem ismert, ilyet soha a Véda, sem a buddhizmus, sem az egyiptomi, sem a pitagoreus, sem a platóni metafizika nem tanított. A lélekvándorlás az örök ember sorsának kolosszális mélységű ősképe, amely az egyéni emberi Én sorsát az Örök ember sorsába ágyazva látja, s önmagát az egyetemes emberiség összefüggésében mint újjászületett lényt érti meg. Újjászületett lélek: tüposz-bélyeggel, mint tipikus alak, újjászületett lélek: karakterrel, mint időben megjelent szélsőséges határeset, mint arculat, mint individuális lény.

Ha az ember a hagyományban ilyen nagy jelentőségű képpel találkozik, mint amilyen a lélekvándorlás is, ezt csak úgy értheti meg, ha azt az őskori metafizika szellemében átéli, utánalátja és megfejti. Ennek a megfejtésnek minden esetben az ősi állapotot kell alapul vennie.

Az ősi állapotban az ember Adam Kadmon: a Ragyogó ember. Ádám szó szerint uralkodót jelent. Az ősi, első ember a szellemi természet királya, aki a Teremtőtől kapott szó erejével, az élő lánggal, a logossal - az égő szeretettel uralkodik minden lényeken és minden világokon. Neki engedelmeskednek az atomok, az állatok, a Hatalmak.

Adam Kadmon ősképeinek inkarnációi az emberiség nagy királyai és törvényhozói és bölcsei. Ez az a "rejtélyes emberi nem", amelyről a hagyomány beszél: Manu, Menesz, Minosz, ahogy a hindu, az egyiptomi, a görög tudás, Ehekatl, ahogy a mexikói, Kecalkoatl, ahogy a tolték, Manko Kapak, ahogy a perui tudás mondja. Ez az ember a

"levegő"-lény, vagyis a tiszta szellemlény, a ragyogó király, aki a nemzeteket felosztja, mint a tolték hagyomány beszéli, a népeknek dalt, nyelvet, ruhát, ételt, italt ad és megkülönbözteti őket, ma úgy mondanák: aki őket öntudatra ébreszti. Ez a Melkizedek rendje szerint való uralkodó, az igazság, a béke, a szeretet királya. Ez az ősi ember, akiről a Tao te king beszél, s akit Konfu-ce a Közép Urának lát; ez az, aki az alétheiát megtartja, mint Platón tanítja, s ezért a közösség, a politeia feje. Ennek az embernek fajokon, nemzeteken, vallásokon, korokon felül álló jellege: az univerzális szellem. Az univerzális szellem pedig annyit jelent, hogy nem anyagi Én-tudata, hanem szellemi őstudata - istentudata van. Aki ebben él, gondolkodik, cselekszik, beszél, uralkodik, az nem típus, a megjelölt, és nem karakter, az Én-arculat, hanem a természetfölötti-isteni lélek, az isteni intelligencia. Ezek az emberek "Isten fiai" Brahma fiai -Toth fiai - ez a "hét bölcs", a "hét risi" -, akik az isteni-szellemi őstermészet esszenciáit a földi-anyagi létbe átemelik és áthozzák. Más hagyomány ezeket az embereket Felvigyázóknak vagy Öröknek vagy Ébereknek hívja: egrégoroi, phülakész pneumatón. Mexikóban: tlapian - annyi, mint phülaax, Felvigyázó. Ennek az embernek a hatalmát a hagyomány határtalannak mondja. Miért? Mert ez az ember közvetlenül az isteni éberség szelleméből él, és mint az iráni szent könyv mondja: "Isten mindenható hatalmát a szeretetnek adta". Melkizedek azért mindenható, mert a szeretet és a béke királya. Ő annak a lénynek a megjelenése, akit Isten a hatodik napon teremtett: Adam Kadmon, az uralkodó.

Az ősállapot a történeti ember számára csak egészen kivételesen, rövid, pillanatnyi felvillanásokban élhető át akkor, amikor benne az ismeret és a szeretet egybeolvad. Ebbe az ősállapotba való beavatás volt Püthagorasz tanítása; Empedoklész néhány mondatából ez a tény világosan helyreállítható. Platón filozófiai erőszá már ennek sápadt alakja; ezért Platón már tökéletlenül beavatott ember volt. Később, az alexandriai korban az ismeretnek és a szeretetnek ezt az egységét a logosz jelképével, a lángoló szívvel jelölték meg. A legújabb időkben ebbe az ősállapotba beavatott ember volt Ramakrisna. Ez az az állapot, amikor a szeretet melege a látást fellobbantja, s amikor a gondolat fénye a szeretetet átvilágítja. A lángoló szív a látva látó, isteni, minden elfogultságtól, részrehajlástól, gyengeségtől mentes égő szeretet egyesülése a ragyogó szellem-értelem fényében: a tudás és az érzés, az ész és a szív, a gondolat és az érzélem egysége. Az ősember nem téved sem szívével, sem értelmével. A világot egybetartja szeretetével és tudásával. Ez jelenti azt, hogy az első ember az isteni intelligencia.

2.

A második állomás: a bűnbeesés.

A bűnbeesés következtében az ember a halál birodalmába zuhant. Éberségét elvesztette; megvakult, megnémult, fénye kialudt, a szellemi természettel való kapcsolata megszakadt. Elmerült az anyagban és ott önmagáról és a világról való teljes tudatlanságban, holtan, megdermedve, kihűlten, elsötétedve megkövült. Ez az állapot nem jelképes. Nem az ájultság szimbóluma. A hagyomány a bűnbeesés ősképeiben azt a helyzetet látja, amely a teljes megsemmisülés előtt, az utolsó előtti fokon áll. Ha egy fokkal mélyebbre zuhan: feloszlik és semmivé válik. A bűnbeesett ember, amikor anyaggá vált, a tökéletes megsemmisülés küszöbéig zuhant és itt megmeredten megállt. Erről az állomásról nincs mit mondani. Ez az, amit a semmitől csak egyetlen kis árnyalat választ el; az utolsó előtti lépcső. Ez a nemlét határa előtt való állomás: tudattalan, fénytelen, értelem nélküli, szeretet nélküli, szívtelen, szellemtelen, testtelen, alakatlan, lényegtelen, gondolattalan.

A bűnt, amit az ősember elkövetett, ma nem értjük. Baader azt mondja, hogy azért nem, mert már nem tudjuk elkövetni. Az egyiptomi és a héber hagyomány e bűnbeesés emlékét a körülmetélés rítusában őrzi. Hogy ez mit jelent, senki sem fejtette meg. A

Pert em heru némely része mintha távolról utalna rá: a lélek ősbűnére, hogy megnézte magát kívülről, s ezzel a mozdulattal a teremtő-szeretet-ismeretet kifelé fordította: kifelé, ami annyit jelent, hogy a középpont helyett a periféria felé - Isten helyett önmaga felé.

3.

A harmadik állomás: az ébredés.

Az ébredés az a fok, amit a történeti kor az ember keletkezésének tart. Amikor lezuhant, a nemlét határára hullott, a megsemmisülés előtt megállt és megdermedt ember a föld elfeledettségéből, a sötétség és halál birodalmából a hívásnak engedelmeskedik, és felébred. Innen ébredt fel elsőnek Ádám, aztán Éva, s azóta ébredünk fel sorra mind. A teremtés urának helyét eljátszottuk, most a földi életre hívnak bennünket.

A zuhanás következtében az ember az ősi ismeretet és szeretetet elvesztette, s most a földből való megszületésekor ebből annyit kell visszaszereznie, amennyit tud. Ebben az alakjában az ember már a Hatalmak bélyegét viseli (tüposz) és individuális karaktere van (Én). Térben és időben él határolt és kimért életet.

A típus, a karakter, a tér és az idő nemcsak határ: ezek azok a képességek és lehetőségek, amelyek az ember számára adtak, hogy visszatérhessen. A típusban rejlenek azok az erők, amelyeket az ember felhasználhat; az Én az az eszköz, amellyel a lélek az erőket kifejlesztheti; a tér az a terület, ahol élhet és amely tevékenysége számára nyitva áll; az idő a legnagyobb kegyelem: ha az embernek azonnal, egyszerre és visszavonhatatlanul kellene döntenie, az anyagba erőtlenséggel visszahullana; az idő a felébredésre adott lehetőség meghosszabbítása - mert a léleknek a visszatéréshez időre van szüksége.

Az ember földi létében a Hatalmak által megrontott feltételek között él. De mint a hermetikus vagy az alkimista hagyomány mondja, nem a lények, hanem a lét esszenciái, más szóval: tinktúrái romlottak meg. A lények, vagyis a lények sokasága már a megromlott esszenciák következményeképpen jelentkezett. Az individuáció, az egyéni Énekre való felbomlás a megrontott lét alakja. Az anyagi természetben a lélek őállapotának világosságára csak egészen kivételesen és akkor is egészen homályosan emlékszik. Ami rajta uralkodik, az az anyag elfeledettségéből hozott kába álomosság. Ha magában a világosságból csak egy keveset megőrzött volna, felismerné, hogy a halálból való felébredése nem természetes, hanem a szó szoros értelmében természetellenes, természetfölötti mozzanat. S amikor a lélek egyre jobban felébred, világosabban kezdi látni, hogy az anyagi természetben való születése tulajdonképpen már újjászületés, sőt: feltámadás.

A mítosz ezt az eseményt jelöli meg, amikor azt mondja, hogy az Úr a világosságot elválasztotta a sötétiségtől. Palesztinában Jahve, Peruban Virakocsa teremtette a fényt, amelyben a megkövült, földdé vált ember ismét felébredhetett. Isten a föld porából újra teremtette és lelkét beléje lehelte. Alexandriában az automatikus születést geneszisznek hívták, a tulajdonképpeni felébredés neve ta geneszia volt. Mert a földi megszületés önmagában semmit sem jelent, ha az ugyanakkor nem a lélek felébredése is.

Az ébredés állapotában a lélek a halálos megrázkódtatás után ismét megnyílhat. Ahol magát találja, már nem: a lét, csupán: az élet. Az élet állapotát a hagyomány azért nem tudja egyetlen szóval kifejezni, amiért az őállapotot sem tudja. Az egzakt megnevezés képessége az ember számára a bűnbeeséssel elveszett; ami megmaradt, az a jelképes elnevezés; de az őskorral a jelképek is elvesztek, s a történeti ember már csak majdnem néma és vak fogalmakkal él. A lét őállapotát fogalmakkal megközelítően úgy lehetett megjelölni, hogy: az ismeret és a szeretet egysége: a lángoló szív jelképe. Ébredéskor már nincs lét, csak élet. S ennek az életnek állapota ismét csak plasztikusan,

kétoldalúan, két szóval fejezhető ki. Ez a két szó: a félelem és a szenvedés. A két szó egyesítése lehetetlen. Miért? Mert ahol a két szó találkozik, az a mai nyelv kifejezési körén messze felül fekszik. De túl fekszik minden ismert nyelv kifejezési képességén egyszerűen azért, mert a kifejezés az életet gyökerében és maradéktalanul akarja megragadni, az élet állapotában azonban a nyelv már semmit sem tud többé gyökerében és maradéktalanul megragadni.

A szánkhja tanítását azzal kezdi, hogy azt mondja: az élet szenvedés. A buddhizmus ugyanezt vallja. De a szenvedéssel a szánkhja is, Buddha is a félelem és a szenvedés egységét kívánja mondani, s abból, ahogy a szenvedés szót állandóan használja, ez ki is derül.

Hermész Trismegisztosz egy dialógusa, mikor az őszállapot és a zuhanás után következő harmadik mozzanatról beszél, azt mondja, hogy a Teremtőt elfogta a phobos - a rettegés. Ez a rettegés olyan ősi és az életben olyan elsődleges állapot, hogy több, kezdettől fogva emlékezetes indiai feljegyzés szerint Atman a világot azért teremtette, mert "egyedül félt". Böhme, akinek misztikus intuíciója csaknem csalhatatlan, a Genézishez írt kommentárjában a Teremtő két ösztönzéséről ír. A két ösztönzés a "kőkemény akarat" és a "szabad öröm". A két ösztönzés, szól Böhme, egymás iránt szenvedélyre gyulladt, s abban a pillanatban, amikor a kettő egymáshoz ért, "kitört a borzasztó megrettenés" (Schrack), mint ahogy a villám kicsap. "Ebben a megrettenésben lángolt fel az első tűz. Mert a kőkemény akarat nem volt más, mint a sötétség és a dermedt fagy, és ez most a szabad öröm fényétől és áradó lágyságától megrettent. A kőkemény akaratban, mikor önmagában a fagyos és jeges önzést visszafojtotta és önmagát halálosan lezárta, a halál megrettenése felvillant. Mert a sötétség lény a megrettenés; így rántja önmagát önmagához, mint a világosságtól való félelmet, mint a fény ellenségét. És ez az elsötétült világ őszállapota; ez maga a sötét világ."

A félelem, a phobosz, a Schrack, amiről a hindu szmriti, Hermész és Böhme beszél, a szenvedéstől való félelem; a szenvedés, amiről Buddha és a szánkhja beszél, a félelemben való szenvedés. A kettő egy úgy, hogy a félelem szenvedés és a szenvedés félelem. Minden földi lét szenvedés; de minden földi lét félelem. Ez az élet állapota. Így remeg és kínlődik, borzong és aggódik az ember az ébredés állapotában a sötétségből érkezve, a világosság első sugaraiban. "A félelem, mondja Böhme, az érzékenység egy neme, a kedély ébresztője, az a valami, ami az érzékeket tevékenységre ösztökéli." A félelem és a szenvedés tulajdonképpen már az éberség első halvány jele. Szenvedés is, félelem is azért van, nehogy az ember a sötétségbe, a halálba és az elfeledettségbe újra visszamerüljön: szenvednie és félnie kell mindenkinek, hogy felébredjen. Ez a felébredés állapota. A megfagyott, elsötétült, éjszakává lett, kőkemény lezárt lélek a félelemben és a szenvedésben érik és törik meg lassan arra, hogy a lét számára újra megnyíljon.

A félelem és a szenvedés kétértelmű és kétoldalú; mert éppen úgy le is zárhat, mint ahogy kinyithat: szabadságot adhat éppen úgy, mint sötét börtönt. Ezért az ébredésben a lélek kísérthető. A kísérthetőség kettős iránya: a fény - az őszállapotba való visszatérés, vagy a sötétség -, az anyagba való elmerülés. De a világban, amelyben él, helyzete könnyebb: a világosság és a sötétség külön áll, a jang és a jin, ahogy a kínaiak mondják, a nappal és az éjszaka, a tél és a nyár, az éberség és a kábaság. A félelem és a szenvedés arra való, hogy az emberi lélek az elementáris érzékenység nyomán döntsön, határozzon és elszegődjék.

A félelmet és a szenvedést az ember nem érti. Elzárkózik előle, s nem veszi észre, hogy amikor a félelem és a szenvedés elől zárkózik el, tulajdonképpen a félelemben és a sötétségbe önmagát zárta be. Aki fél és aki szenved, azt az őszállapot világossága és az elfeledettség sötét birodalma egyszerre hívja. Aki magában a félelem és a szenvedés érzékenységét megőrzi, az a világosság felé indul; aki magát lezárja, az az anyag hívásának enged és a sötétségbe burkolódik. Félni és szenvedni kell: ezzel vállalja a

lélek sorsát és a felfelé való hívás szavát ezzel veszi önmagára.

A félelem és szenvedés pszichológiai következményei kimeríthetetlenek: az anyagi természetben élő ember életét teljes egészében a félelem és a szenvedés határozza meg. Rejtőzésnek, megnyílásnak, őszinteségnek, hazugságnak, biztosításnak, elhatározásnak, bátorságnak, gyávaságnak, eltökéltségnek, visszavonulásnak minden motívuma a félelmen és a szenvedésen múlik és nyugszik, és maradéktalanul soha le nem győzhető.

4.

A negyedik állomás: az ismétlés.

Az ismétlést a mai ember külső oldaláról jól ismeri. Tudja, hogy az emberi lény az anyaméhben rejtélyes metamorfózison esik át, és tudja, hogy ennek értelme: az egyes ember az egész emberi nem útját megismétli. Az ismétlést fejlődésnek hívja, mintha az ember a tökéletesedés útján járna, s egyre több lenne. Fejlődésről természetesen szó sincs. Az ember az ébredés fokozatait éli át, s amikor megszületik, nem válik önállóvá, hanem az ismétlést folytatja. Annyira folytatja, hogy az emberiség óriási többségének élete új lépcsőt, új fokozatot és új mozzanatot nem jelent, és semmi egyéb, mint az őt megelőző fokok ismétlése még egyszer.

Az ismétlés azonban nemcsak külső. Néhány újabb lélektani belátás nyomán a modern ember kezdi érteni, hogy az előtte élt fokozatokat nemcsak élettani alakban kell megismételnie, s a rejtélyes metamorfózis belső folyamat. Az ember az anyaméhben a tompa, homályos álomban élt kába élet állomásain vándorol át - az állati lét szervezetein, amelyek ennek a vándorlásnak jelképei. A születés az ébredés pillanata: mikor az emberi lélek a hívásnak engedelmessé válik a napfényre lép. Ádám teremtése. Amikor az ember megszületik, el tudja választani a világosságot a sötétségtől. De az ember tovább ismételi. Gyermekkorában elismétli az ősi nemzedékek mozgásait, szokásait, foglalkozásait: a kisfiú katonát, családapát, vadembert, rablót, kalandort játszik; a kisleány főz, babát öltöztet, varr, gyermekkocsit tologat. A játék nem az élet komoly feladataira való felkészülés, mint néhányan gondolták; a lélek az emberi létnek a lélekbe égetett tevékenységeit tudattalanul ismételteti. Az egyéni emberi lény az örök ember útján az örök ember tevékenységeit másolja. S az emberi nem, egészen kevés, ritka kivételtől eltekintve, sohasem válik szubjektummá, soha az ismétlésekből nem lép ki, soha nem tesz mást, mint az előtte élt nemzedékek eszméit, gondolatait, érzelmeit, viselkedését, szemléleteit még egyszer eljátszsa.

Az őskorban hatásos ébresztő eljárások fölött rendelkeztek ahhoz, hogy az embert felriasszák és az autonóm létbe emeljék. Ezek voltak a különböző beavatások. A történeti emberiség ilyen eljárások fölött nem rendelkezik. Az emberiség az őskor letűnése óta egy helyen áll: nem tesz egyebet, mint ismételi. Ismétli a népi, faji, nemi, nemzeti, nyelvi, gondolati állomásokat: soha nem gondol mást, nem érez, nem mond mást, mint amit előtte már száz és száz nemzedék mondott, érzett, gondolt. Anélkül, hogy az egyéni lélek benne egyetlenegyszer megnyilatkozott volna, anélkül, hogy az ismétléseken túl fekvő egyetlen feladatot, az abszolút individuumot, az Isten képmására teremtett örök embert egyetlen pillanatra is megértette volna, a halál kapuján ismét kilép. Sok ember az egyetemes emberiség fokozatait nem is tudja elérni - az egész utat nem is tudja végig és egészen elismételni, s az egész metamorfózist nem éli át teljesen. Az Újtestamentum nagy példázata elég világosan beszél: arról az emberről, aki a reábizott pénzt elrejtette s megőrizte az az ember, aki élete végéig nem tett mást, mint azt, hogy amit az emberiségtől kapott, csupán megismételte; s arról az emberről, aki a reábizott pénzt megkészszerelte - az az ember, aki az emberiség életét saját létével gazdagította, kitágította, megvilágosította s fölemelte, aki a tettben, vagy a műben az örök szubjektumot kibontotta.

"Az ember, szól Baader, Isten valóságos képe kell legyen, ahogy a természet Isten

jelképes képe. Minden mulandó tárgynak, dolognak, személynek, lénynek addig kell ismétlődnie, amíg azt az örök ember önmagában megvalósítja."

Az ember nem azért ébredt fel, hogy az egyetemes létnek merő ismétlése legyen, hanem hogy az ősi Égi Embert valamilyen alakjában realizálja. Az ébredés után az ember előtt két út nyílik: a tévelygés és a vándorlás. A tévelygő az iránytalan; az elfeledettség homályából hozott álmos kábaság benne oly erős, hogy nem tud egyebet, mint gyarló módon a lét előtte lejátszott dallamait jól-rosszul elismételgetni. A tévelygés törvénytelen állapot. A tévelygő eltévedt. Ezt a tévelygést hívja a Veda szamszárának. A kábaságban élő ember tévelyeg: értelmetlen zűrzavarban támoanyag, félálomban, kapkod, erőtlén, vak s nem tud mást, csak a lét százezerszer élt fokait újra élni. - A vándorlás a másik út, az ébredő útja. Ez a fény ösvénye, a törvényes állapot. Ez a vidja. Az ember éberén tudja, hogy az emberiség metamorfózisát végig kell élnie, s ezt magára veszi. Végigéli a félelmet és végigszenvedi a szenvedést, hogy felszabaduljon és végre ő maga is szóhoz jusson. Mikor az ismétlések sorát befejezte, a szamszárából kilépett. Még a földön van, még ember; de már nem tévelygő, hanem vándorló, zarándok, aki útbán van az Égi Ember felé.

5.

Az ötödik állomás: a külső sötétség. Saint-Martin mondja: "A túlvilágot szigorúan véve sohasem hagyjuk el." A kapcsolat az Égi Emberrel sohasem szakad el teljesen senkinél. Minden ember állomás az Örök Ember útján, szóval ki nem mondható, képbe nem foglalható megbízatással. Mindenkinek sorsa az ismétlésig egy és azonos: mindenkinek kivétel nélkül, mint ahogy átélte az ősalapot és átélte a zuhanást és átélte az ébredést, az Örök Ember útját meg kell ismételnie.

De most az út kettéválk. Püthagorasz iskolájában a Héraklész-mítoszt az Y betűvel jelképezték. Az Y alsó szára a közös út, mindenki számára azonos. A pont, ahol a betű két felső ága elválk, Héraklész a válaszüton. Választani kell a vándorlás és a tévelygés között. A "keskeny" és a "széles" ösvény között. A "keskeny" ösvény lebontja magáról májá takaróit, felszámolja az érzékeket, a manaszt, az Ént, a buddhit, és visszatér az Atmanba. A "széles" ösvény a másik úton halad: elmerül az érzékekbe, az Énbe, a szenvedélyekbe, az álmokképekbe, a káprázatba. Ez a külső sötétségbe való elmerülés: végleges eltévedés, végzetes elkábulás, a lélek visszavonhatatlan ítélete önmaga fölött. Ezért mondja a Szent Könyv, hogy akit a külső sötétségre vetnek, az a poklok legmélyebb helyén bűnhődik: a lélek születési helyére, a fénybe, az Égi Emberbe nem talál vissza többé.

Ezen a helyen lehetetlen kitérni az elől, hogy a történeti idő, de főként a mai, kései történeti kor döntő és alapvető tévedésére az ember a figyelmet fel ne hívja. Ez a tévedés a viparjaják elseje; viparjaja a szemlélet eredeti értelmének megfordítását jelenti. A történeti ember a szemlélet eredeti értelmét megfordítja, amikor azt hiszi, hogy az első és természetes látás "kifelé" irányul, és az ember csak későn, csak a külső gátlások hatása alatt kezd befelé fordulni. A tévedés elosztatása nem egyszerű.

Tulajdonképpen ott kellene kezdeni, hogy a külső és belső világ elválasztása nem egyéb, mint a legdurvább tükörkonstrukció. A történeti ember értelmi vakságának szélső határeset, amikor a "belső" világ felé való tájékozottságát tökéletesen elvesztve, azt csak a "külső" ellentétének tudja felfogni. Külső és belső ilyen értelemben a valóságban egyáltalán nincs. A történeti ember gyarló módon az érzéki és érzéken túl fekvő láthatatlan világot kívánja elnevezni abban a hiszemben, hogy ez a láthatatlan lélek-szellemvilág az emberben belül van úgy, mint egy szerv vagy mirigy, és a látható világ ellentéte. A hagyomány, ahol ezt a megkülönböztetést megteszi, minden esetben jelképesen teszi, s a "belső" világon az égi ember, az isteni Én (atman) felé eső világtáját, a lélek és szellem érzék- és természetfölötti világát érti - "külsőn" pedig az atmannal ellenkező irányban fekvő anyagi, nehéz, durva világtáját érti.

Az őskori hagyomány e megkülönböztetéséből természetszerűen következik, hogy a "belső", vagyis a lélek-szellemi világ nemcsak a primér, az elsődleges, az időben is, lényegben is korábbi, hanem az is, hogy ez a fény világa, az isteni világ, az isteni Én, az österemtés világa. S amiből természetszerűen következik, hogy az emberi lélek elsődleges szemlélete és látása "befelé" irányult és "belső" volt. A kifelé való fordulás egybeesik a "bűnbeesés"-sel, az elanyagiasodással, a szellemvilágból való kizuhanással. Kifelé az ember csak igen későn kezdett el látni, s ez a látás a "befelé irányuló látásban beállott katasztrofális gátlás következtében keletkezett. Amikor az emberi lélek kifelé kezdett látni, tulajdonképpen a szellemmel ellenkező irányba nézett: az anyagi természet, a nehéz és durva világ felé - a sötétség felé."

Ha az ember már idáig érkezett, meg kell említeni, hogy itt nem csupán látásról van szó. Az első látáson, az őslátáson a hagyomány minden esetben a lélek ősalapotát, a tündöklő békét, a paradicsomot, a szeretet és ismeret egységét, Adam Kadmont, a természet ragyogó királyát érti. Amikor pedig az ember kifelé fordul, ez lényegében elsötétedésének eredménye; a belső elhomályosodás a kifelé való fordulásban jelentkezik: a lélek elveszti önfényét, elsötétedik, s ebben a sötétségben való tapogatózást nevezik "külső" látásnak. Kifelé látni nem egyéb, mint befelé fénytelennek lenni; a belső fénytelenység pedig nem egyéb, mint az Égi Embertől való eltávolodás. "Az emberi értelem az isteni fény nélkül nem lát egyebet, mint a külső világ dolgait, s a magasságok felé minél jobban elzárkózik, a látás és ismeret a világ felé s önmaga felé is annál inkább lezárul." A "külső" tehát sem nem lélek, sem nem természet, sem nem anyag, sem nem valóság; a külső: a sötétség.

Tibetben a külső és a belső fény között levő határt csösznyid-mabának mondják. A külső fény nem egyéb, mint a belső jelképe. Ha az ember kapcsolata a belső világgal megszakad, a külső világ sötétségbe borul. A kapcsolat pedig akkor szűnik meg, ha az ember magát isteni lényétől elszakította, s útját kifelé vette. Ennek jele, hogy az isteni eredet emléke benne kialudt. Az ember fölött az uralmat az Én vette át. Ez az ősbűn megisméltlése. Ez a kevélység. "Abban, aki kevély, az eredettől elválasztó Hatalom lép fel, Hatalom, amely az embert gyökeréről lemetszi." S amikor az ember magát lemetszette, erőtlennül lehull.

Egyiptomban Aton neve: a Belső Nap. Széth neve: a külső sötétség. Az Ozirisz-mítosz értelme: aki kifelé fordul, azt a sötétség megöli.

A hermetikusok kis és nagy éjszakát ismernek. A kis éjszaka az, amiből az ember megszületett, kicsiny azért, mert ebből a kilépésnek van lehetősége: megszületni. A nagy éjszaka az, amibe az életét semmibe szórt lélek halála után merül. Ez a külső sötétség, amikor a belsővel, vagyis a túlvilággal, az ősalappal minden kapcsolat megszakad. A lélek is külsővé lesz: dologgá, tárgyá és azzá lesz, aminek a szcientifisták látják: agyvelővé, reflexszé, idegműködéssé. Kísértetté. "Az ismeretnek az a faja, amely az állati érzékeken túl nem megy, az emberi létet forradalmasította: lefelé... ez a teremtmény intelligenciájának legmélyebb lezülése." Az ember teljesen "saját sötét értelmének képei"-ben él. Már nem isteni többé, hanem merő Én.

Iránban Ahriman a sötétség fejedelme, az ősi fényvilággal szemben megteremtette a sötét Ellenvilágot. Ennek a sötét világnak lakói a drugok; drug annyit jelent, mint "a másik", vagyis aki "nem az".

A sötétség nem egyéb, mint "erőszakos tétlenség" - folytonos erőfeszítés arra, hogy az ember tevékenysége le nem bontható gátlások közepette holtan megmeredjen. A külső sötétség az emberi út végső helyzete. Amikor "az elsötétült értelem az egyetlen valóságnak a külső világot tartja", a külső sötétségben él. A történeti emberiség helyzete azért végzetes, mert ezt a külső sötétséget általánossá tette. "Mert a külső ember elpusztul, mialatt a belső megújul és újjászületik."

Aki lényét a külső világba teszi, az elmúlásba és a halál sötétségébe tette. Ezt jelenti a külső sötétség.

6.

A hatodik állomás: a megszabadulás.

A megszabadulás minden ember számára, aki az anyag elfeledettségéből felébredt, nyílt misztérium. Mert az út az Égi Emberhez vissza, nem azonos a tőle való elszakadás útjával; és a lélek, amikor megszabadultan visszatér, nem ugyanarra a helyre ér vissza. A megszabadulás útja az elszakadás útjával azonos, mégsem azonos; a lélek, amikor eredete helyére visszaérkezik, ugyanaz és mégsem ugyanaz. Ez a misztérium, amely szerint úgy tűnik, hogy: a lélek a királyfi, akit az öreg király a világba küld, hogy tanuljon, s amikor az élet iskoláját elvégzi, visszatér az uralkodó trónusát átvenni (Véda). Ez azonban jelkép. A megszabadulás a vándorlás után a célhoz érkezésnek látszik; a tanulás és vizsga után felszabadulásnak látszik; ugyanakkor úgy látszik, hogy nem történt semmi, csak a lelket saját káprázatai elvakították, álmodott: világot, Ént, emberiséget, életet, történetet, születést, szerelmet, betegséget, halált-de az álmokképek eloszlottak, s a lélek nyomasztó és gyönyörűséges képeinek bűvölete alól megszabadultan felébredt. A megszabadulás nyílt misztérium, amelyben rejtve van és marad az, hogy az ember honnan és mitől szabadul meg és szabadságának mi a gyümölcse. Megszabadulásnak kell hívni, mert a hagyomány minden esetben annak tartja: megszabadulás a testtől, amelynek börtönében a lélek az anyagi természetben a félelem és a szenvedés életét éli; megszabadulás a káprázattól, amelyet kábasága idézett, s amelyet valóságnak tart. A megszabadulás az emberi lélek metamorfózisának utolsó állomása: ha az ébredést helyesen használja fel, s a külső sötétségben nem merül el - megszabadul. A cél: az Égi Ember az atman - a lélek ősállapota. Az út: a beavatás.

V. Az asszony

1.

A történeti embernek értelmi tükörkonstrukciókban való gondolkozása sehol sem bosszulja meg magát jobban, mint ott, ahol az asszonyi lényről és az asszonyi létről van szó, és kell hogy szó legyen. Azzal, hogy valaki az asszonyt a férfi negativumának, kiegészítésének, hozzá maradéktalanul illő felének, szóval tükörképének hiszi, a valóságot teljesen félreérti. A történeti ember gondolkozásának tehetetlensége itt egész mivoltában megnyilatkozik. Az asszonyról szóló igen terjedelmes irodalom használhatatlan. S a legújabb időkben, amikor az antropológia fellendüléséről beszélnek, már az ember kétneműségéről szóló megfigyelés is világgraszoló felfedezésként hatott. Az újkorban, néhány misztikustól és költőtől eltekintve, az asszonyi létről elfogadható gondolat nincs.

Az alap, amelyről el kell indulni, mint az őskorban minden gondolat: metafizikai. Értelmi konstrukcióból, képből, mítoszból az asszonyi lét eredetét és lényegét megérteni nem lehet. Minden konstrukció, kép, mítosz előtt van a megnevezhetetlen és megfoghatatlan misztérium, amit metafizikai érzékenységnek hívnak, ami a lélek legelső tapasztalata. Az asszonyi lét csak innen érthető. A világ titka nem a két nem külön, nem a kétneműség az Egyben, hanem az ősneműség. Mert a kétnemű kettő, az ősnemű az Egy. Az asszonyi lét rejtélye ott van, ahol az Egy kettévál.

A kérdés mély, nehéz, komoly és hallatlanul jelentékeny; a csodálatos azonban az, hogy éppen itt, ebben a kérdésben, amelynél mélyebb, nehezebb, komolyabb és jelentékenyebb csak egyetlenegy van, éppen itt van az egyes hagyományok között a legnagyobb egyöntetűség. Ez az egyöntetűség néha olyan, hogy csaknem szó szerint való megegyezésről lehet beszélni.

A hindu szánkhja az ős Egyet, az osztatlan ősvalóságot, a minden teremtményt és teremtő mozdulatot megelőző őslényeget Purusának hívja. Ennek a Purusának első megnyilatkozása: maga a teremtő világelv, az alkotó, az alakok ágya s eredete: Prakriti.

Purusa a minősítetlen és minősíthetetlen őslét, a névtelen, határtalan, az abszolút. Prakriti a minőségek, a nevek, a határok, az alakok, a lények összessége. Purusa a férfi, Prakriti az asszonyi lét.

A kínai Sen-sien-kien pedig így szól: "Mindaz, aminek alakja van, az alaktalanból lépett elő. Aminek nincs alakja, megragadható pontja sincs. Az alak pedig a lények ősi lényege. Ebben nyugszik az örök nagy változás, a Nagy Forrás, a Nagy Kezdet, a Nagy Tisztaság. A Nagy Változás még láthatatlan, a Nagy Forrás az erők kezdete; a Nagy Kezdet az alakok elseje; a Nagy Tisztaság az első anyag." Az alaktalan, amelynek nincs megragadható pontja: a jang, a férfi lét. Az alak, a lények ősi lényege, amelyben a Nagy Változás, a Nagy Forrás, a Nagy Kezdet, a Nagy Tisztaság nyugszik: a jin, a női lét. A hindu és kínai hagyomány egymást csaknem szó szerint fedi. De ugyanúgy fedi mind a kettőt az iráni, a héber, az egyiptomi hagyomány is. Minden metafizika megegyezik abban, hogy az elsődleges, a minősítetlen és minősíthetetlen, minden alakot és teremtetést megelőző ősi lényeg (Purusa, Vu kih, atman, Ádám) férfi. A nő pedig Prakriti, májá, Éva, Tai Jih, Csih, az alakok teremtetője, szülője, az első anyag, akit a kínai hagyomány Nagy Tisztaságnak hív, a nevek, a lények, a határok és teremtmények összessége és ősalakja.

A héber szent könyv mitológiai képeinek értelmében ugyanezt a következő szavakkal lehetne elmondani: Ádám az első ember; az ember, az emberiség, a természet királya, a szellemlény; a Teremtő mása. Az Úr Ádám oldalbordájából teremtetete Évát, az asszonyt. Az asszony azonban abban a pillanatban, amikor a létbe lépett, már: anya. Éspedig nemcsak anyja Ádám és Éva gyermekeinek, nemcsak az egész emberiségnek, hanem anyja magának Ádámnak is.

Ez a misztérium másutt is kifejezésre jut. Az anyaistennő minden nép mitológiájában az Istenek Anyja, anyja még annak a teremtető istenségnek is, aki az Anyaistennőt teremtetete. A hagyomány iratainak feljegyzésekor ezt a paradoxnak látszó rejtélyt általánosan és annyira értették, hogy világosabb jelképeket használni nem volt szükség. A tudás azóta elsápadt és el is vészett. Ma már mindenki értetlenül állana előtte, ha Jakob Böhme intuíciója a *Mysterium Magnum* fejezeteiben nem fejtette volna meg. Az idevágó hely szerint: "Ádám férfi volt és asszony, és egyik sem, hanem szűzies lény, a tisztaság, szemérem ősképe, Isten mása; mind a két őslényeg: a tűz is, a fény is, egyformán élt benne." Magyarázat: Ádám nem kétnemű volt, hanem ősnemű. Az ősneműség az az állapot, amelyben a két nem egy: "férfi és asszony, és egyik sem". A Teremtő Évát nem úgy alkotta, hogy Ádámot megfelezte. Erről szó sincs. Böhme azt mondja: "Az asszonyt az Úr Ádám esszenciájából alkotta." Hogyan kell ezt érteni? Úgy, hogy a Teremtő Ádám létének kvintesszenciáját kivonta, és ebből a kivonatból, ebből a sűrített létből alkotta meg Évát. Ezért Éva a létbe mint az ember és a lét esszenciája lépett: Matrix mundi, ahogy Böhme írja: a világ alaplantája, ősképe, ősalakja: ősanja. A hindu szánkhja rejtett értelme is ez, amikor a Prakritit a nevek, a határok, az alakok, a lények összességének mondja. Ezt írja a kínai Sen-sienkien, amikor a Tai Jihben a világ ősalakját jelöli meg. Ezért a mitológiákban az Anyaistennő az istenek anyja. Anyja a világ minden alakjának, lényének, az anyagnak, a sokaságnak, a látványnak, az érzékeknek, az eszményeknek. Az Anya: a világ anyja. Magna Mater. Akiből a lét sokszerűsége szüntelenül árad. Ő a Mater és a Matrix. Nem Ádám fele, nem a szimmetrikus másik oldal, hanem Ádám lényének kvintesszenciája. A létbe később lépett, időben később jött, de lényében Ádámot megelőzte. Az Anyaistennő, az egyiptomi Maat és Izisz, a görög Gaia, a hindu Májá, a héber El Ruah és Én Szof, a kínai Jin az ősi szellemi-férfi-isteni princípium teremtménye ugyan - de ez a teremtmény az abszolútumban a Teremtő előtt van és fölött van. Ez az asszony születésének misztériuma.

A második mozzanat az előbbinél nem kevésbé mély, nehéz, komoly és jelentékeny. S itt ismét, ha ezt a mozzanatot Böhme a Szophiáról mondottakkal nem emelte volna a történeti ember látókörébe, tehetetlenül meg kellene állni.

A Szophia nem Böhme elnevezése. A középkorban az alkimistáknál rejtett hagyomány volt, amely az alexandriai gnóvizsion, főként Philónon át visszanyúlt Egyiptom őskorába. A Világszűzről (Koré koszmou) szóló hermetikus értekezés minden valószínűség szerint több ezer éves hagyományon nyugszik.

A Szophia-mítosz elbeszéli, hogy amikor az ember elanyagiasodott, Ádám első és ősi lényege és lény "a szűzies lény, a tisztaság és szemérem ősképe" nem zuhant le az anyagba, hanem a szellemvilágban maradt. Ez a szűzies lény Szophia - a Bölcsesség. "A Bölcsesség a Szeretet mása." "A Szeretet a Bölcsességben látja és ismeri fel magát." Szophia szűz leány alakjában Istennél maradt, és helyébe az anyagba süllyedt Ádám az "asszonyt", a hús-vér Évát kapta. Szophia az eszmény, a világ ősi Szűz Anyja, a Matrix, a Bölcsesség, akiben a Szeretet önmagát megismeri, ő a Tündöklő Leány, az Égi Asszony. Éva a földi lény, az elanyagiasodott ember mellé rendelt, ősi lényének elvesztett mása és pótléka.

3.

A mondottakat érthetőbbé tenni nem nehéz. Mindössze azt a megkülönböztetést kell megvonni, amit az ember tudattalanul és önkéntelenül úgyis állandóan és egész életében megvon. Különbséget kell tenni a szépség és a bűbáj között.

Az ember a nő és a szépség közé tett egyenlőségi jelet általánosan és közönségesen magától értetődőnek tartja és fenntartás nélkül elfogadja. Annyira, hogy a szépséget a női lénytől függetleníteni csak egészen kivételes esetben tudja. Úgy képzelel el, hogy a szépség örök világtényének örökké megújult jelképe a földön a nő: alakjában, hangjában, mozgásában, lényében. Az ember nem veszi észre, hogy amikor a nőt szépnek mondja, tulajdonképpen a nő első és ősi képével, Szophiával hozza vonatkozásba. Évát és Szophiát azonosítja.

Az azonosítás az anyagi természetben kiküszöbölhetetlen. Az ember a nőt itt sohasem fogja tudni másként látni, mert sohasem fog tudni megszabadulni a benne élő Szophiától, az első asszonytól, az ősi Szűztől, az Égi Leánytól, de sohasem tud megszabadulni az érzéki világban élő nő lényétől sem. Minden emberben élő ősi emlékek között az Istenről nyert ősképe után azonnal az ősasszony következik - az az Ősi Lény, akit elvesztett, s akihez visszakívánczik, aki lényéből való igazi lény, s akinek Éva csak durva földi mása. Az ember Évának soha teljesen és maradéktalanul fel nem ül, neki nem tud engedni, nem tud vele egyé lenni. Az ember legmélyebb lényében a földi asszonyt mindig fenntartással fogadja. S ez a legmélyebb lény tudja, hogy a szépséget nem Éva jelenti, hanem az Égi Leány.

Amennyiben az ember földi asszonyt szépnek lát, mond vagy tart, a földi asszonyt az égivel tévesen azonosítja, s a kettőt összetéveszti (adhjasza). Ez az összetévesztés azonban csaknem törvényszerű, elkerülhetetlen, leküzdhetetlen és a kábaságban el nem oszlatható.

Éva nem szép. Éva bűbajos. Éva az a lény, aki szépségét a szellemvilágban hagyta, s a bűbájjal elcserélte. A földi asszony nem szép, hanem csábító. S az ember, amikor a nőt szépnek mondja, a Szépség Leányát, az ember lényéből való igazi lényt a csábítóval és a csábítással összetéveszti.

A földi asszony egész léte és lény ebben a bűbajos csábításban merül ki. A bűbáj az asszony anyagiassága. Ez rajta a Hatalmak bélyege, és ez benne és rajta: a karakter, az arculat. A nő festi magát, öltözködik, kedvét leli abban, hogy, belső lényéről nem is szólva, még testi valóságát is eredeti mivoltából kiforgassa, még anyagi alkatát is elváltoztassa és elfátyolozza. Egyetlen célja van: csábítani. Bűbajosnak lenni.

A csábítás terméketlen és üres, céltalan és értelmetlen. Miért? Miért csábít? Mit akar?

Uralkodni, hatalmaskodni? Termékenységehez nemzőt keresni? Nem. A csábítást csak az érti meg, aki felismeri benne az üres hiúságot, az asszonyi Én eredendő bűnét - az asszonyi hübriszt. A csábításból nem fakad szerelem, házasság, uralom, hatalom, dicsőség, győzelem, boldogság, megnyugvás, megtisztulás, nemesség. A csábításból nem fakad semmi: az egész a tarka és kábító és szemfényvesztő mesterkedés mágikus játéka, ami elbűvöl és elkápráztat, de ha szertefoszlik, a csábító és az elcsábított is kiábrándultan, szegényen, keserűen és üresen magára marad. A csábítás és a bűbáj a szépség és a bölcsesség pótléka és meghamisítása: ez a bűnbe esett és elnyomorított szépség és bölcsesség. Mert Szophia szépsége és bölcsessége szeretet és szeretetet ébreszt; Éva bűbája káprázatot ébreszt. Szophia szépsége örökre leköt: vele egyesülni a szeretetben a végtelen időkre szóló Egységbe visszatérni. Éva bűbája elkábít, de a kábultságból való ébredés után kiderül, hogy egyesülés nem is történt; az egész csak káprázat és varázslat volt. S itt a helyzetet mindenki félreérti, aki azt hiszi, hogy a csábító Éva maga nem éppolyan vesztes, megcsalt, elvarázssolt, mint Ádám, akit Éva megcsalt és elvarázssolt. Az asszony a bűbájnak éppoly áldozata, mint a férfi. Mert Éva bűbája azt jelenti, hogy ő volt az, aki ezt a bűbajt hozta, s akin keresztül a világba áramlott. Általa lett a világ is káprázat, bűbáj, varázslat: merő látszat, kép, maszk, ami mögött nincs semmi, mert ha az ember a varázslatból felocsúdik, megcsaltnak tudja magát.

A földi asszony egyetlen célja a bűbáj, nem tudatosan, szándékosan, ennél sokkalta mélyebben: lénye szerint. S ez a végzete. Amitől a nő a legjobban fél: öregnek és csúnyának lenni. Ha szép lenne, sohasem lehetne sem csúnya, sem öreg. A szépség nem jelleg, amit el lehet veszíteni; a szépség nem tulajdonság, hanem Istenhez való hasonlóság. Amit el lehet veszíteni és amit a nő el is veszít, az a bűbáj. Ezért lesz rút és vén. - A szépség nem valami, ami merő külsőség. Tudjuk pedig ezt onnan, ahol a szépség igazán megvan: a művészetből. Ott megvan, és ott örökre meg is marad. A művészetben a szépség realizálódik. A szépség az egész lényen uralkodó hatalmas tűz és fény. Ami merő külsőség, az a bűbáj; a ruha, a festék, a szerep, a betanult mosoly és mozgás és modor. S ez az, amit a nő elveszít: a bűbáj eszközeit. S ez az, amit a bűbajos mint végzetet kénytelen átélni: felismerni, hogy a maszkot választotta és nem az arcot.

4.

Az emberi lét az isteni értelem ébersége és a sötét kábaság között feszül ki. Az asszony léte Szophia, az Égi Leány és a megbukott bűbajos, az utálatos és vén boszorkány között feszül ki. A hagyomány Szophia különböző neveit éppúgy ismeri, mint a boszorkány neveit - a görög Hekatét, a tibeti Dakinit, a mexikói Kinapipiltint -, és tudja, hogy az asszonyi lét útja ez: az asszony ébersége Szophia, az Égi Leány, a Szépség, Bölcsesség, Szeretet; az asszony kábasága: a bűbáj, a csábítás, a boszorkányos testi varázslat, amelynek áldozata elsősorban ő maga.

A földi lét zűrzavaros nyüzsgése, amit a Véda szamszárának hív, az anyagi lét csábító és bűbajos volta, amit májának hív, csak innen érthető. Ez a világ jin-jellege, Prakriti-jellege, ez a látszat, a homály, a maszk, a fátyol, a káprázat, a tükrözések határtalansága. Ezért mondja az őskori hagyomány a földet, az anyagi természetet, az ember testi létét asszonyinak és asszonyi természetűnek és eredetűnek. Ez a szamszára: az alakok, a lények, a látványok, a képek kimeríthetetlen ömlése és özönlése - az asszonyi világból áradó megállíthatatlan folyam. Ez a "víz", amint Thalész mondja: a dolgok eleje.

A történeti kor azt hiszi, hogy az asszony az anyagi természet káprázatjellegét megszemélyesíti. Ebben a hitében természetesen állandó viparjájában él. Viparjaja a dolgok eredeti értelmének megfordítását jelenti. Az elsődleges nem az anyagi természet, hanem az asszony. Mert amikor az ember - a férfi és a nő - elanyagiasodott, az eredetileg szellemi természetet anyagiasította el.

Az ember a természetet magával rántotta a sötétségbe. S az asszony lényéből azóta árad ez a káprázat, ez a varázslat, hogy a sokaság zűrzavarosan nyüzsög, megállíthatatlan termékenységgel árad, de az egész sokaság belül üres és semmi; merő bűbáj, látszat, ahogy a görögök mondták: pszeudosz, apaté - semmi sem viseli saját arcát, semmi és senki sem saját maga, hanem hamis maszkja, szemfényvesztő álarc, amiben a létnek "még jelentősége sem jut kifejezésre", mert az egész lefokozódik és csupán trükk, csalás, megtévesztő farsang. "Ahol semmi sem áll saját helyén, ott minden a másik helyét akarja vitássá tenni... úgyhogy semmi sem saját helyén tartózkodik, hanem a másik által kikényszerített helyen."

A káprázat, a májá - a nemlétező, amint Platón mondja, nem külső állapot. Ez az ember elkábított éberségének kényszerhelyzete. Ezt a káprázatban élő kényszert, ami a tudat állapota, hívja a Veda szamszárának és hívja a görög hagyomány anankénak. A lélek ebben a szükségben van, ahol saját varázsképei között tévelyeg. A tudatnak ez a bénultsága, ami a szamszára és az ananké, bogozza össze a sors szálait, szövö, sodorja, metszi el: ezek a Moirák, a Végzet-asszonyok, akik sűrű fátyollal letakarva ülnek és szönek és sodornak, örökké s értelmetlenül, indokolatlanul, szeszély szerint metszik el az emberi lét fonalát.

5.

A világra a léleknek ezt az ájultságát, hogy a varázslatban elvakultan tévelyeg, az asszony bukása idézte elő. Ebben az ájultságban, mint az egyiptomiak mondják: "a lélek tehetetlenül azzá változik, amit megkíván". Ezért válik és változik a lények sokszerűségévé, tarkasággá, farsanggá, ami csupa pszeudosz, merő maszk. A lélek elvesztette ösképet, Szophiát, a Bölcsesség és Szeretet világosságát; s mert elvesztette az ősfényt, most mindent megkíván és határtalan elváltozási képességénél fogva a metamorfózisoknak megszámlálhatatlan fokozatain és árnyalatain át vándorol. Ez az őskori lélekvándorlás-gondolat egyik jelképes értelmezése. A lélek kényszerhelyzetben van, amelyben saját álmokképeinek varázslata és bűvölete alatt él: a lélek sohasem az egyéni Én, hanem az Ember, az Emberiség, az Emberi Lélek, kiszolgáltatva saját mérték és cél nélkül maradt elváltozási vágyának, minden álmokképét megkívánja, és minden káprázatba beleesik, kíváncsian, kábán; magát szüntelenül álmokképeivel összetéveszti, s a maszkokkal magát azonosítja. Ez a májá, amiben a lélek, ha önmagát elveszti, fel is szívódhat. Lélekszerűsége lassan, évmilliók alatt elfogy és eloszlik. Beleeshet démonokba, rémekbe, vámpírokba, virágokba, madarakba, kövekbe, csillagokba, kristályokba. Éppen mert a májá-lét ilyen, a lények és alakok, a lét formái soha sincsenek meghatározva. A lélek a képzeletben, az álomban újabb és újabb látomásokat élhet át: lényeket, eseményeket, világokat, formákat teremthet, amelyek eloszlanak és újabbaknak adnak helyet. E formák, alakok, lények, események üresek és tartalmatlanok. Szubsztanciátlanok. A májá varázslat és nem valóság. A tehetetlen lélek káprázata, a káprázat elpárolog és nem marad meg belőle semmi.

A lélek itt a varázslatban, az anyagi világban, álmos állapotban él: a múlt egyetlen képét sem akarja elhagyni. Lustán süllyed saját látomásaiban, ismét, éberség nélkül, iránytalanul, világosság nélkül, saját végtelen lehetőségeibe és kimeríthetetlen gazdagságába ájultan. Az álmoság, ami az alulról jött lélek tulajdonsága, s amit az anyagban való elmerültségből hozott, nehéz bűvöletben tartja. Ki akarja kóstolni, meg akarja tapasztalni mindazt, amiről azt hiszi, hogy ő saját maga. De nem ő az - ez csak májá, varázslat. Ez a mohóság és falánkság, az életéhség, a csillapíthatatlan és szégyentelen, gátlástalan életfalás és zabálás, ami a májá-lét tulajdonsága.

Az anyagi természetben, amikor kései korban, az apokalipszis ideje alatt az éberség csaknem teljesen kialszik, a létnek ez az asszonyi volta válik uralkodóvá. A szégyentelen falánkság, ami az asszonyi lény, de főként az asszonyi test sajátossága, lelepleződik. Lelepleződik, vagyis ítélet alá kerül, mert ez az apokalipszis, az ítélet, a teremtés utolsó

mozzanata. Éva az a lény, aki magát a testtel maradéktalanul azonosítja, és a lélek függetlensége benne soha még csak fel se merül és fel se dereng. Minél mélyebben téveszti össze magát testi lényével, annál csillapíthatatlanabb, mohóbb és falánkabb: annál szomjasabban rakja fel magára a világ megkívánt káprázatait, annál inkább vonzza magához a megkívánt lényeket és tárgyakat. "Ide nekem mindent" - szól az asszonyi test. S ezért az őskori hagyomány azt a mozzanatot, amikor az emberi Én önmagát törvénytelenül a lét középpontjába helyezi, az asszonyi létből származtatja. A merő test-nőt mondja a hagyomány boszorkánynak. Ez Hekaté, Kinapipiltin, Dakini, aki semmi más, csak testiesség. Szophia-Szeretet-Bölcsesség ősi vonzóerejének lesüllyedt és elsötétült alakja, amikor az asszony önmagát testével azonosítva a lények és a dolgok egyetemességét e test használatára kívánja rendelni. Ez a mohó faláncság Szophia isteni magnetizmusának megrontott alakja: a bűbáj varázslata. Itt ér az asszony arra a fokra, amit a hagyomány külső sötétségnek nevez. Ebben a mozzanatban válik Széth martalékává - amikor ősi lényét, az Égi Leányt elfelejti és az egyetlen valóságnak testiességét tartja. Elfordul az Atontól, a belső fénytől, és a külső testet szolgálja. Aki kifelé fordul, azt a sötétség elnyeli.

6.

"Minden feszültség - mondja Baader -, minden kettősség tulajdonképpen viszály - a poláris, az elektromos, a magnetikus világban történt helyzavar, metasztázisz eredménye. A legfőbb ilyen feszültség és helyzavarból származó végzetes kettősség és viszály: a nemiség, a két nem, a férfi és a nő kettőssége."

A női lét ugyanazokat az állomásokat érinti, mint az emberi lét: ismeri az ősállapotot, az elanyagiasodást, az ébredést, az ismétlést, a külső sötétséget és a megszabadulást. Az állomásoknak azonban sajátos női természetük van, amelyek a férfi állomásaival soha össze nem téveszthetők. Éppen ezért, amikor a női lény megszabadulásáról van szó, nem szabad hinni, hogy itt a cél az isteni értelemben való visszatérés. A nő nem az örök intelligenciába való visszatéréssel szabadul meg, hanem az ősi ember női alakjába, Szophiába, az Égi Szűzbe térve. A megszabadulás jelképe: Ízisz, karján a kis Hóruossal, Magna Mater, karján a gyermekkel, aki az emberiség. A női lényben felébredt égi szeretet. Mert a szeretet az éberség legmagasabb foka.

Ebben az alakjában az asszony visszatér az Egybe, a Teremtőbe. A hindu hagyomány azt mondja, hogy a nagy világciklusok letűntével a teremtés minden ereje és képessége egy alakba öltözik és sűrűsödik. Ez az alak: a Sakti. Ez a lét kvintesszenciája. És Sakti, az Asszony, Brahmannel a világéjszakát átalussza. Amikor pedig új világév indul, új teremtés kezdődik, magából az erőket ismét kibocsátja.

VI. Őskori antropológia

1.

Az archaikus emberről mondtak alkalmazására a buddhista Puggala Pannattinál jobb példa keresve sem található. Ez az emberi arculatokról írt könyv azért kitűnő példa, mert nemcsak rendszeres és a modern karakterológiákkal éppen ezért igen jól egybevetethető, hanem azért is, mert az őskori antropológia természetéről világos képet nyújt. Ha valaki azt kérdezné, hogy mi az, ami az őskori antropológia természete, röviden így kellene válaszolni: minden őskori és hagyományon alapuló antropológia ismertetőjele: a vallásosság. Az emberről szóló tudás a lélek megértésén nyugszik. A lélek azonban a természetből soha, semmiféle körülmények között nem érthető: csak természetfölötti módon, vagyis vallásosan.

A modern antropológiák, főként karakterológiák az első valóságnak a típust és a karaktert tartják, szóval azt, ami lényegtelen és felület, csupán anyagi természet és maszk. Az ember abszolút helyét abból, hogy milyen típus és milyen karakter - vagyis

milyen takarót és álarcot vett fel, megérteni nem lehet. Az embert a valóságban csak akkor látom, s akkor látom valóságosan, a világban elfoglalt helyét csak akkor ismerem fel, ha meg tudom jelölni, hogy az örök ember életútján hol áll. Ez a hely az anyagi természetben nem található; erről takaró, maszk, típus, karakter nem beszél. Ezt csak a lélek tudja, s hogy valaki ezt megtudja, a lelket kell megkérdeznie. A reális, egzakt antropológiának ezért egyenesen a lélekre kell irányulnia; ezért kell természetfölöttinek, vagyis vallásosnak lennie.

A kinyilatkoztatás és a vallás viszonya nagyjából fedi a sruti és szmriti viszonyát. Mert kezdettől fogva emlékezetes gondolat sok van, kinyilatkoztatás csak egy; vallás sok van, metafizika csak egy. A sok kezdettől fogva emlékezetes gondolat, és a sok vallás az egyetlen metafizikai kinyilatkoztatás alkalmazása. A metafizika minden alkalmazás fölött áll, mint Lao-ce mondja: "A taóra azt mondják, hogy szép, szép, de nem alkalmazható; éppen az a nagy benne, hogy nem alkalmazható, mert az alkalmazás hovatovább elaprózódásra vezet." A vallások elaprózódásra vezetnek: ezért az idő alkotásai, emberi alkotások, mulandók. A metafizika idő fölött áll, ember fölött, elmúlhatatlan; a világgal együtt áll, mert a világ szelleme és értelme - a logosz, az abszolút.

A vallások a metafizika alkalmazásai: körülményekre, viszonyokra, emberekre, fajokra, korokra. Ezért a vallások alapja mindig metafizikai, de soha a metafizikai kinyilatkoztatást teljes egészében egybe nem foglalják. Minden vallás csak egyes, a maga korának és céljának megfelelő részeket ragad ki, ezeket helyezi előtérbe. A buddhizmus a kinyilatkoztatásból két gondolatot emelt ki: az ismétlést és a megszabadulást. Az előbbi szamszárának, az utóbbit nirvánának hívja. Mialatt a többi gondolat rejtve belejátszik, a vallás maga ezen a két gondolaton nyugszik.

2.

A Puggala Pannatti, az Abhidhammo egyik fejezete, a buddhizmus antropológiai karakterológiája, a tévelygés (szamszára) és a megszabadulás (nirvána) két véglete között levő állomásokat jelöli meg. A tévelygés természetesen nem külső kép, hanem a lélek kábasága; az álmos tudat; a sötétség elfeledettségéből hozott álmos tompaság; a megszabadulás pedig nem egyéb, mint az éberség, a tökéletes világosság, az összes burkok és takarók lehántása és az összetévesztések teljes felszámolása. A szamszára az értelmetlen zűrzavaros nyüzsgésben való félelem-szenvedés. Buddha, a tökéletesen felébredett azt tanítja, hogy ezt a félelem-szenvedést miképpen lehet véglegesen eloszlatni. A lét szenvedés; a szenvedés oka a kábaság, hogy a lélek önmagát a nem-lélekkel összetéveszti; a kábaság, ha a lélek önmagát az összetévesztésről leszoktatja, eloszlik; a szenvedés, ha a lélek a kábaságot leveti és felébred, megszűnik; az ember megszabadul.

Ez eddig a kinyilatkoztatás. A metafizikával csaknem szó szerint megegyezik. A buddhista vallás azonban azt mondja: a megszabadulást nemcsak azzal érem el, hogy annak a misztikus beavatásnak, ami a felébredés, alávetem magam.

Vannak tettek, szavak, gondolatok, morális, társadalmi eljárások, amelyek szintén megszabadítanak. A kinyilatkoztatás metafizikája és a vallások között levő alapvető különbség, hogy a kinyilatkoztatás a megszabadulás-felébredés módjáról nem beszél; a metafizika a kinyilatkoztatást nem alkalmazza; nem részletez; "a tao nem vezet elaprózódásra". A vallások a kinyilatkoztatást alapul veszik és alkalmazzák. Megmondják, hogy adott esetet alapul véve miképpen lehet felébredni és megszabadulni.

"Hogyan van az, hogy az ember elmerül és elmerült marad? - Ezt az embert, íme, gonosz dolgok súlya nyomja. Ez az ember elmerül és elmerült marad." - "Hogyan van az, hogy az ember felmerül és ismét elmerül? - Ez az ember felmerül, mert egészséges érzéke van, bizalma van, szégyenérzete, erkölcsös, tettekre, belátó. A benne levő bizalom azonban nem marad meg és nem növekszik, inkább fogy. A benne levő szégyenérzék, a

benne levő erkölcs, tettekreklés, belátás nem marad meg és nem növekszik, inkább fog. Így aztán az ember ismét elmerül."

Az anyag elfeledettségéből való felébredésről, az ismétlésről és a külső sötétségről mondtak után ez a jellemzés nem jelent különösebb nehézséget. A kép világos: az ember felmerül, de a kábaság benne oly erős, a lélek oly álmos, tompa, homályos és vak, hogy ismét el kell merülnie. Hová? A külső sötétségbe. A következő jellemzés azt kérdezi: "Hogyan van az, hogy az ember felmerül és fent is marad?" A válasz ez: "Ez az ember, íme, felmerül, mert egészséges érzéke van, bizalma van, szégyenérzéke van, erkölcsös, tettekreklés, belátó. A benne levő bizalom nem fog el és nem növekszik: ugyanannyi marad. A benne levő szégyenérzék, a benne levő erkölcs, tettekreklés, belátás nem fog el és nem növekszik: ugyanannyi marad. Így aztán az ember felmerül és fent is marad." Ez az ember a lélek éberségét nem gyarapítja, de megőrzi. A folyamban nem merül el újra.

"Hogyan siet az ember a sötétségből a sötétségbe? -Ez az ember, íme, alacsony osztályból született újjá, a kitesztáltak, a vadászok között, vagy a kosárfonók között, vagy a bognárok között, vagy az utcaseprők között, szegény családban, ahol szűkös az étel s az ital, ahol az élet csupa gond, s ahol a táplálékot csak nehezen szerzik meg. Ez az ember amellet csúnya, külseje visszatartó, nyomorék, gyenge; ez az ember vak, púpos, sánta vagy béna. Jó ételben, italban, ruhában, kocsiban, virágban, illatokban, ágyban, lakásban, világításban része nincs. Ez az ember ezenkívül tetteiben gonosz, szavaiban gonosz és gondolataiban gonosz... így siet az ember a sötétségből a sötétségbe."

3.

A hagyományos metafizikán nyugvó antropológia a történeti, főként a modern tudományos antropológiáktól abban különbözik, hogy ez külső jelleget, alkatot, látszatot, káprázatot tart valóságnak és arra irányul; a hagyományos antropológiát egyedül a lélek világhelye érdekli, egyéb semmi. A hagyományos antropológia univerzális és egzakt; a tudományos absztrakt és individuális.

A további fejezetek egyre világosabban fognak beszélni:

"A világ fia. - Ki az az ember, aki a világ fia? Aki a világ három bilincse közül egyiket sem vetette le, és nem is lépett arra az útra, amely a három bilincstől való megszabaduláshoz vezet, ezt az embert a világ fiának hívják."

Magyarázat: a három bilincs a világiasság kábaságának három fő álmképe: a vak hit az ember földi Énjében, az ész szüntelen kételkedése és a társadalmi külsőségekhez, szokásokhoz való ragaszkodás. Akit ez a három bilincs leköt, és nem lépett arra az útra, amely a bilincsektől való megszabaduláshoz vezet, az a világ fia. Ez a világfi. "Az akarata azt ragadja meg, amit a szeretet kiszemelt." Ennek az embernek a szeretete a világot szemelte ki, s akarata azt ragadja meg. Ez az ember, aki felmerült, de ismét elmerül.

"A haladásra alkalmas. -Ki az, aki a haladásra alkalmas? - Az az ember, akit sem elkövetett tett, sem romlottság, sem gonoszság következménye útjában nem akadályoz, akiben van hit, aki tetterős, értelmes, aki a helyes utat el is tudja érni, aki a jóságban tökéletesedni tud, azt az embert haladásra alkalmasnak hívják."

Magyarázat: az Abhidhammo antropológiájának egzakt volta az, hogy az ember számára azt, amit tenni kell, s azt, amit az ember tesz, végleg tisztázza. A modern karakterológia mindenki számára használható absztrakt emberi tulajdonságkonstrukciókat alkot, s azt hiszi, hogy ezek a konstrukciók élő emberek. A modern antropológia tudást hoz. Az Abhidhammo az ember kezébe adja azt az eszközt, amelynek segítségével önmaga helyzetét felismerheti és azt, amelynek segítségével megvilágosodhat. Minden hagyományos antropológia éberséget hoz.

"A visszaesésre hajlamos. -Ki az az ember, aki visszaesésre hajlamos? - Ez az ember, íme, a külső alakhoz kötött és alakhoz nem kötött képességek birtokában van.

Képességeit nem élvezi kedve szerint, nem élvezi fáradság nélkül és erőfeszítés nélkül. Így aztán lehetséges, hogy ez az ember hanyagságból képességeinek egy részét elveszti. Ezt az embert visszaesésre hajlamosnak hívják."

"A visszaesés ellen biztosított. - Ki az az ember, aki a visszaesés ellen biztosított? - Ez az ember, íme, a külső alakhoz kötött és alakhoz nem kötött képességek birtokában van. Képességeit kedve szerint élvezi, gond és erőfeszítés nélkül. Lehetetlen, hogy ez az ember hanyagságból képességeinek egy részét elveszítse. Ezt az embert a visszaesés ellen biztosítottnak hívják."

Magyarázat: a külső alakhoz kötött képesség a tett és a szó, vagyis a cselekvés és a beszéd; az alakhoz nem kötött képesség a gondolat. A visszaesés képe minden magyarázat nélkül érthető. A hanyagság, amely itt a gondolat tengelyében áll, a kábaság egy neme: aki hanyag, az lusta, tehetetlen, álmos - annak élete lefokozott. A hanyag visszaesésre hajlamos, aki nem hanyag, az a visszaesés ellen biztosított. A megszabadulás az az út, amelyen elhanyagolható kicsinység, könnyen vehető mozzanat nincs. Az éberség nem tűr hanyagságot. Az éberség pedig visszavezet az ősállapotba.

"Annak, aki hétköznapijait alázatban tölti és kötelességét teljesíti, Isten megnyitja birodalmát és feltárja titkait."

"A tökéletesen felébredett. - Ki az, aki tökéletesen felébredt? - Ez az ember, íme, olyan dolgokat is megért, amelyeket azelőtt sohasem hallott, olyan igazságokat is felismer, amelyeket azelőtt sohasem tanult, a mindentudást eléri, s az erőknek mestere. Ezt az embert a tökéletesen felébredtnek hívják."

Magyarázat: mit jelent az, hogy az erőknek mestere? Azt jelenti, hogy a benne levő erőknek, képességeknek, tehetségeknek feltétlen ura. Az erő önmagában nem érték. Azáltal, hogy helyesen vezetik, válik naggyá. Tudja, hogy az erő nem Én. Nem téveszti össze magát képességeivel. Nem azonosítja magát tulajdonságaival. Ő maga: a lélek. A megfoghatatlan, mindenekfelett levő halhatatlan, személytelen, abszolút valóság. Az erők és tulajdonságok nem valóságok, hanem a lélek káprázatai. Aki ezt tudja és éli, az felébredt. Az az erők ura. Az mindent tud.

4.

A modern karakterológia az emberi karakter elemeit világítja meg. Az archaikus antropológia nem az elemeket, hanem az utat világítja meg, amelyen az ember jár, de úgy, hogy azt mondja: az út, amelyen jársz, nem egyéb, mint a lét, s ez a lét te vagy magad.

Az a törekvés, hogy a modern karakterológia az elemekből, a tulajdonságokból és a típusból kívánja az embert megérteni, teljesen fedi azt, hogy a tudományból akarja megérteni a mítoszt, az észből a misztikus intuíciót, a külső tapasztalatból a metafizikát. Röviden: a másodlagosból az elsődlegest. Mindez viparjaja, vagyis az eredeti összefüggés értelmének megfordítása: a szekunder valóságból akarja megérteni a primér valóságot.

Az archaikus antropológia kiindulópontja minden esetben a lét egysége. A primér élmény ez. Az ember karaktere, alakja, temperamentuma, szenvedélye mindig a létben elfoglalt helyétől függ. Nem a lét az ember arculata, hanem az ember a lét arculata. A modern antropológiával szemben, amely nem értékel, az archaikus antropológia mindig megjelöli az ember jelentőségét. Az őskori karakterológia hierarchikus: a legalsó ponton áll a "világ fia", a sötétségből sötétségbe siető, a kába, az álmos, a nehéz lélek. Ez a reménytelen. "Melyik ember a reménytelen eset? Ez az ember, íme, erkölcstelen, gonosz, rosszindulatú, alattomos, álszent, képmutató, romlott, beszennyezett, szívtelen, szennyes. Amikor ezt hallja, hogy: íme ez az ember teljesen megszabadult, minden szenvedélyt magáról levetett, a káprázatból felébredt és a bölcsességet elérte - eszébe sem jut, hogy azt gondolja: ugyan mikor fogok én is teljesen megszabadulni, mikor fogom minden szenvedélyemet magamról levetni, mikor fogok a káprázatból

felébredni, s mikor fogom a bölcsességet elérni? Ez az ember a reménytelen eset." A legfelső ponton áll a tökéletes szent. "Aki azon az úton van, hogy az anyagi természethez fűződő kívánságait levesse, a természetfölötti világhoz fűződő kívánságait megvalósítsa, hogy önzését, szétszórtságát, vakságát elveszítse, azt az embert tökéletes szentnek hívják."

5.

"Ki az az ember, aki érzékeinek kapuit őrizetlenül hagyja? -Ha valaki szemével alakot pillant meg, szemével odatapad és odaragad. És ha a nem őrzött pillantás következménye szenvedély vagy kívánság, szomorúság vagy fájdalom, eszébe sem jut, hogy ezeket elhárítsa. Nem őrzi és nem fegyelmezi szemét. Ha fülével hangot hall, orrával illatot érez, nyelvével ízt, ujjával tárgyat tapint, odatapad és odaragad. És ha a nem őrzött érzékelés következménye szenvedély vagy kívánság, szomorúság vagy fájdalom, eszébe sem jut, hogy ezeket elhárítsa. Nem őrzi szellemét és nem fegyelmezi. Ezt az embert hívják úgy, hogy érzékeinek kapuit őrizetlenül hagyja."

"Ki az az ember, aki az úton eltévedt? - Aki önmagát elveszti szavaiban, elveszti tetteiben, elveszti gondolataiban, azt hívják úgy, hogy az úton való eltévedés. Aki ennek a tévedésnek áldozatául esik, azt úgy hívják, hogy az az ember, aki az úton eltévedt."

"Ki az az ember, aki képmutató? - Ez az ember, íme, megvetendő életmódot folytat szavaiban, gondolataiban és tetteiben, és hogy ezt elrejtse, tele van álnok kívánsággal. Ó, nehogy megismerjenek és leleplezzenek, kívánja. Ó, nehogy megismerjenek és leleplezzenek, gondolja. És olyan szavakat választ, nehogy megismerjék. És nehogy megismerjék, a nyilvánosság előtt buzgólkodik. És elváltoztatja magát, álarcokat visel, csal, hazudik, megtéveszt, a figyelmet eltereli, elhallgat, rejteget, titokban tart, burkolózik, tagad, becsstelen, elbúvik. Ezt az embert hívják képmutatónak."

6.

"Ki az az ember, akinek tudása tiszta? - A tudás a figyelem, az értelem, kutatás, szorgalom, fegyelem, éles ész, bírálat, mérlegelés, világosság, meggondoltság, belátás, bölcsesség, fény, ez a tudás. Aki e fölött a tudás fölött rendelkezik, annak tudása tiszta."

"Ki az az ember, aki ritka? - Az előzékeny és a hálás ember az a két ember, aki ritka."

"Ki az az ember, aki a sötétség útján megállt? - Az az ember, aki azt, amit nem kell megbánni, nem bánja meg, s azt, amit meg kell bánni, megbánja, az, aki a sötétség útján megállt."

"Ki az az ember, akinek szava olyan, mint az istenek itala? - Akinek szava nemes, szépen hangzó, kedves, szívhez szóló, meleg, kellemes, vonzó, az az ember az, akinek szava olyan, mint az istenek itala."

"Ki az az ember, akinek szíve olyan, mint a gyémánt? - Az az ember, aki élete folyamán a káprázatból felébredt, a kábaság homályát levetette, a bölcsességet és a tudást elérte, önmagát és a világot megismerte; annak szíve olyan, mint a gyémánt. Mert nincs semmi a földön, ami a gyémántot megsértheti, sem kő, sem érc; éppen úgy nincsen semmi, ami a gyémánt szívet megsebezheti és elhomályosíthatja."

HARMADIK KÖNYV

Kultusz és kultúra

I. Óskori és újkori kultúra

1.

Attól a jelentéktelen kísérletől eltekintve, amely újabban a kultúrának túlzott fontosságot óhajtott tulajdonítani, bizonyos, hogy mindenkor figyelmet szenteltek neki.

Nem kellett okvetlen kultúrának nevezni, mint ahogy nem is nevezték annak. Művelhető a föld, a természet, az anyag, az emberi képesség, a tehetség, a tudás; és csak ez művelhető. A szellem nem művelhető, mert a szellem az, aki művel. Kultúra az anyagi természet intenzív művelése. Az őskor azonban kultúrát ilyen értelemben nem ismert. Nem ismert pedig azért, mert a művelésnek éppen úgy, mint egyéb tevékenységnek, ami csakis az anyagi természetre vonatkozott, önálló jelentőséget nem tulajdonított. Az őskorban az anyagi természetet a szellemi valóságtól nem választották el, és a kettőt nem látták külön; amikor a természetet művelték, a művelést a szellemi valóságtól tették függővé. Kultúrának mint önálló elvnek semmi értelmét sem látták volna. Újabban azt mondják, hogy a kultúra embertől független teremtő gondolat, amely életrendet, szokásokat, társadalmi formákat, eszközöket, tárgyakat, felülről és kizárólagosan éppen olyan szuverén módon alkot, mint művészeteket, jogot, törvényeket és világszemléletet, sőt: szellemet, s így újabban a kultúrát autonóm létformáló elvvé emelték. Erre az elméletre egyetlen szót sem kellene vesztegetni, ha a tévedés a történeti és az őskori művelés között levő különbség kifejtésére igen kedvező alkalmat nem nyújtana. Az alkalmat annál kevésbé szabad elszalasztani, mert itt, a művelésben a történet és az őskor között a különbség annyira döntő, hogy ha valaki az őskori művelést a történetire való utalás és tekintet nélkül próbálná kifejteni, abból a mai ember egyetlen szó nem sok, annyit sem értene.

A megbeszélést a következőképpen kellene kezdeni: a történeti ember éppen úgy, mint a történet előtti, rendkívüli súlyt helyezett arra, hogy életének színvonalát fölemelje. Az újkori embernek sikerült is egész sereg eszközt és kelléket megteremtenie; ezek az eszközök és kellékek azonban kivétel nélkül mind külsőségekre vonatkoztak. Mialatt a külsőségek tökéletesítése igen magas fokra lépett, az ember nemcsak hogy nem változott, hanem feltűnő módon süllyedt. Itt természetesen nem arról van szó, hogy az újkorban villanyvilágítással, gázfűtéssel, telefonnal, rádióval, repülőgéppel rendelkező ember szellemi minősége a vademberénél hüvelykkel se magasabb. Közhely az, amit mindenki ismer. Amiről szó van, az az újkori embernek önmagáról táplált idealitása, amelynek semminemű alapja nincs. A moralitás magas erkölcsi elméletei az embert nem óvják meg attól, hogy ne éljen csaknem teljesen értéktelen erkölcsi életet. Az államelméletben, a művészetben, az ízlésben túlméretezett követelések uralkodnak, e követeléseket azonban senki sem váltja be, sőt a beváltások iránt való érzék is századok óta kihalt.

A szellemi valóság egész terjedelmében jelen van; képviseli a vallás, a művészet, a filozófia, a morál. Az emberből azonban a realizálás teljesen eltűnt. Nyugodt lelkiismerettel igen magas elméleteket építenek vallásról, erkölcsről, rendről, intenzív létről. A művelés követelménye fennáll, bár köztudomású, hogy senki ezeknek a követelményeknek nem felel meg, és a művelés nem realizálódik. A modern ember igen magas szellemi színvonal látszatában él; ez a színvonal azonban merő illúzió, mert a szellemiségből senki semmit nem valósít meg.

Kultúrának hívják újabban a magas szellemi színvonalat, a morált, a vallást, a rendet, a kiművelt ízlést, az intenzív létet, a fensőbb követeléseket, a modern embernek önmaga iránt táplált idealitását. Az emberi élet maga ettől a kultúrától csak alig érintve, a szellemi színvonal alatt mélyen, ösztöneiben, gondolkozásában, szenvedélyeiben elhanyagoltan tenyészik. Amit az újkori ember kultúrának nevez, nem intenzív művelés, mindössze túlméretezett idealitás.

Belülről vetett fény segítségével a helyzet azonnal érthetővé lesz. A tevékenység annál intenzívebb, minél több benne a gondolat, a világosság, a szellem. Efelől nem lehet kétség. A tevékenység annál hatásosabb, minél közvetlenebbül realizálódik benne a tevékenység atyja, a szellem.

Amiből önként következik, hogy a tevékenység annál erőtlenebb és hatástalanabb, minél kevesebb benne a gondolat, más szóval: a tevékenységben a szellem minél jobban

leszűkül, a tett annál tehetetlenebb és üresebb. Arra, hogy a tevékenység nem egyéb, mint a megvalósuló szellem, s ez a szellem nem egyéb, mint a pozitív teremtő szellem, a szeretet, az Atya, most nem kell utalni; ez egyébként is magától értetődik. Van tevékenység, amelyben a szellem maradéktalanul érvényesül; van olyan tevékenység, amelyben a szellem leszűkül; végül van tevékenység, amelyből a szellem teljesen hiányzik. Ez utóbbi az, amelyben nincs pozitívum, nincs teremtés, nincs szeretet. Ez az üres, lényegtelen, erőtlén tevékenység, amelyben nem valósul meg semmi, mert nincs minek megvalósulni.

Hogy a gondolat befejeződjék: a leszűkülés akkor következik el, ha a tevékenységben az ember nem a világ szeretetének atyai szellemét valósítja meg, hanem behelyettesíti saját Énjét, ha a tevékenységet énéssé teszi; nem hagyja meg eredendő tiszta aktivitásában, hanem Énjét bekapcsolja, s így a szeretet erejét megtöri.

Az a kultúra, amit a modern ember annak nevez és tart, nem intenzív művelés, hanem az élet fölött álló s az életet nem érintő idealitás. Ami pedig a modern ember tevékenysége, az a nem teremtő, a nem pozitív, az üres, a lényegtelen és az erőtlén tevékenység, amelyben a szellem leszűkült, sok esetben eltűnt. A kultúra idealitása szemben áll a tevékenység gyakorlatával, a realitás pedig az idealitásból éppúgy hiányzik, mint a gyakorlatból. A művelés lehetősége itt fel sem merül. A szellem nem éri el az életet, az élet nem éri el a szellemet. A realizálásnak lehetősége nincs. Az egyik oldalon az absztrakt idealitás, a másikon az eldurvult anyagi gyakorlat kapcsolatot nem talál, mert az újkori ember nem a szeretet egyesítő szellemében él, hanem Énjében. - Erről egyelőre ennyi elég.

2.

A történeti, főként az újkori ember abban a tévedésben él, hogy az intenzív művelés szellemét magának kell megteremtenie, a célt magának kell megállapítania, a színvonalat magának kell megalkotnia, az eszméket magának kell kigondolnia. Énjét arra fordítja, hogy a szellemet, a célt, a színvonalat, az eszméket kitalálja. Ezt a kitalált szellemet aztán kultúrának hívja. Nem tudja, hogy az intenzív művelés szellemét nem kell kitalálni. Kezdetből fogva kinyilatkoztatásszerűen megvan, és ha a szent könyvek írásban nem is őriznék, őrizné az emberi lélek változatlan és megváltoztathatatlan érzülete. Azt, hogy mit kell tenni, milyen tevékenységet kell folytatni, milyen színvonalat kell fenntartani, milyen eszméket megvalósítani, azt az emberben élő szeretet szelleme öröktől fogva tudja. Az örök az emberben nem azért vannak, hogy új szellemet találjanak ki. Ez különben nem is lehet; ami egyénileg lehet, az egyes-egyedül az egyetemes szellem törvényének, annak, amit a hinduk dharmának hívnak, csak eltorzítása. S amikor a történeti ember az egyetemes szellem törvényének helyébe saját Énjének akaratát tette, a szellemet tényleg el is rontotta. Az örök nem az új szellem feltalálására, hanem az örök és egyetemes szellem megvalósítására való. Ezt az örök és egyetemes szellemet őrzi a hagyomány, amely kezdetből fogva kinyilatkoztatásszerűen minden népnél megvolt, megvan és meglesz. A kultúra tehát nem valamely eddig sehol se volt szellem feltalálása, valamely színvonal kitűzése, cél megteremtése, hanem a hagyomány által őrzött szellem realizálása.

Egyszerű példa a következő: az újkori nagy tudományos könyvtárak több millió kötetben felbecsülhetetlen szellemi erőfeszítés jeleit őrzik. Az embernek nagy és hosszas számításokat kellene végeznie ahhoz, hogy csak hozzávetőlegesen is a tudósok számát, a munkát, a fáradságot, az időt, a papíros anyagát, a nyomdai munkák költségét fel tudja mérni. De sohasem tudná felmérni a reményt, a szenvedélyt, a lelkiismeretet, a fegyelmet, a gondot, ami ezekhez a könyvekhez fűződött és fűződik. És semmi sem bizonyosabb, mint az, hogy e művek több millió kötete között egyetlenegy sincs, amelynek az emberiség életében realitása lenne. Az egész újkori humanitáskultúra, a lélektan, az irodalom és társadalomtudomány, a filozófia, a morál, az esztétika, a

filológia, a vallástudomány teljes egészében és kivétel nélkül megvalósíthatatlan, sőt megvalósíthatatlan, soha realizálásra nem kerülhet, és a művek mind úgy is készültek, hogy sohasem fognak realizálódni. Ez a sok millió kötet fölösleges, haszontalan, hiábavaló, bizonyos tekintetben fájdalmasan értelmetlen, s mintha meg se lenne írva. Fáradtság, remény, munka, költség, anyag, szenvedély mind kárba vesztett, mert e művekből valóságot nem lehet tanulni, s e művek szelleme megvalósíthatatlan. Merő "kultúra" - idealitás, magas fecsegés, tartalmatlan, nemlétező igény számára készült, nemlétező cél érdekében, illuzórikus színvonalon, a valóságos emberi léttel semmi kapcsolata sincs, nem volt és nem is lesz. Az újkori filozófia, morál, szociológia, lélektan légüres idealitásban készült anélkül, hogy bárkinek életébe komolyan beleszólt volna. És ha egy napon ezek a könyvtárak a föld színéről eltűnnének, hiányukat senki se venné észre. A helyzetet még élesebbé téve azt is meg lehetne kockáztatni: az újkori ember keresztény vallásban él, de ha a föld színéről a kereszténység egy napon eltűnne, a hiányt senki sem venné észre, ki tudja, talán a papság a legkevésbé.

Íme: az egész újkori világban van valami alaptalan, felfújott, hamis, belül üres nagyzolás, amely magas eszmékre, keresztény vallásra, morális értékekre hivatkozik, de azokat nem veszi komolyan és azokat megvalósítani meg se kíséri. Az egész modern életben van valami nem valódi. S ami az őskori és újkori embert megkülönbözteti, az éppen ez: az ember valódisága. A szellemiség lényegében nem különbözik; a vallás, a metafizika, a morál, az államrend, az ízlés eszméi, céljai azonosak, mert ezek minden időben és minden népnél azonosak. A különbség ott van, hogy az őskori ember ebben a szellemben él, ebben hisz, ez életének tartalma és sorsa, hogy ezt a szellemet megvalósítsa. Ez a megvalósítás az élet metafizikai tevékenysége; ez az intenzív művelés. A tevékenységben a szeretet atyai szelleme él; éppen ezért teljes egészében vallásos és metafizikai, és éppen ezért ez a tevékenység kultusz. Az újkori ember, bár a metafizikáról, a tevékenység kultuszjellegéről, a művelés vallásos természetéről tud, abban nem hisz, ezt a szellemet mellőzi, s életének tartalma, hogy a középpontba az atyai szeretet helyébe saját Énjét teszi.

Mindannak, ami az újkori szellemhez tartozik, majdan megvalósítandó utópisztikus jellege van. Persze az, ami majdan megvalósítandó, realizálásra sohasem kerül, s utópia marad: ezért az újkornak az utópia jellegzetes szava lesz, és az utópizmus jellegzetes magatartása. Ezért van az egész újkori emberiségnek rossz lelkiismerete: tudja, hogy mindannak, amit mond, vall, követel, hirdet, megállapít, beváltásával tartozik. Elméleteket gyűjt, célokat tűz ki, színvonalról beszél, értékeket hirdet, de a beszélő és a hirdető az első, aki a tartozás lerovására nem is gondol. Mindazt, amit az újkori emberiség gondolt és tervelt, mint állandó terhet magán viselni kénytelen, a fizetés legkisebb reménye nélkül. A modern szellem, mint újabban mondják: nem egzisztenciális, ami más szó csak arra, hogy lényegtelen és szellemtelen és személytelen és üres és realizálatlan. Az újkori emberiség teljes egészében összetéveszti magát elméleteivel; az újkori emberek külön-külön, főként az úgynevezett kultúraalkotók, a moralisták, tanárok, tudósok, papok, államférfiak mind meg vannak győződve arról, hogy igen magasrendű életet élnek, és nem veszik észre, hogy az általuk hirdetett szellemiségből semmit sem váltanak be. A szép és magas gondolatokból sem egyetemesen, sem egyénileg semmi sem valósul meg, intellektuális illúzió az egész, amely alatt gyakran ordináre, arrogáns, hencegő, hiú, lapos, nyegle, komisz, de minden esetben primitív ember él.

3.

A következmények kifejtésének határt kell szabni. Mert ha valaki ezen az alapon megkísérelné az újkori élet jelenségeit megvizsgálni, az egész fel kellene fejtene és szét kellene bontania. Elég újra és kifejezetten hangsúlyozni, hogy az újkori életben a szellemiség éppen úgy van jelen, mint minden korszakban, de a szellemiség nem

realizálódik. Nem realizálódik pedig azért, mert az ember az anyagi természetet nem az örök atyai szeretet szellemében, hanem Énjével kívánja megművelni. Ez pedig egyáltalán nem megy. A következmény, hogy a szellemiség a természettel nem érintkezik, a világ két tele között a viszony s a kapcsolat megszakad: a szellem merő idealitásban marad, mert realizálatlan, millió kötetben fekszik fölöslegesen, értelmetlenül; a szellemi ellenőrzés alól felszabadult természeti erők szabadosan garázdálkodnak és elvadulnak, ami az államéletben, a társadalomban, az ember egyéni sorsában és lelki világában egyaránt látható és tapasztalható.

A nem realizált szellemiség első következménye, hogy az élet értelme elkallódik. Mert az élet nem olyasvalami, aminek saját magában értelme lenne, vagyis aminek önmagában értelme van. Az élet az anyagi természet körébe tartozik és a szellem érintése nélkül éppen olyan tehetetlen és vak, mint amilyen értelmetlen és sötét. Ilyen körülmények között nincsen lehetőség arra, hogy bármely mértéket is egyetemessé lehetne tenni. A dolgok mértéke az ember lesz, az Én, ami kezdete a mértéktelenségnek és a mértéknélküliségnek, az intellektuális szofisztikának, a morális anarchiának az államéletben, mint Kung-ce mondja: a nagyszájúak hatalmának, a művészetben a divatnak, a közéletben a képmutatásnak.

A mérték elvesztésének következménye, hogy a jót és a rosszat mindenki egyénileg kénytelen még csak nem is egyszer s mindenkorra megállapítani, csupán adott esetre rögtönözni. Az individualista és improvizált morál természetesen elveszti törvényes jellegét, s végül a jó és a rossz nem jelent mást, mint egyéni érdeket, amely naponként és percenként is változhat.

Az ételszabályok eltűnnek; a szokásokban fellép az önkény vagy az értelmetlen majmolás. A szociális élet közvetlensége megszűnik, s az előkelőség, udvariasság, jólneveltség, előzékenység az anarchikus Ének számára csak teher. A közös jóléttel senki se törődik, mert mindenkinek az egyéni gyönyörért kell loholnia.

Intenzív művelésről ilyen körülmények között természetesen szó sem lehet. Az élet értelmetlenné vált, ez az értelmetlenség az élet minden vonatkozásában eláradt és az élet minden mozzanatát átítatta. Az intenzív művelés először terhessé vált, később kényszerre, végül rabsággá. Ezen a fokon a művelést úgy hívják, hogy: munka. A munka nem egyéb, mint tevékenység, de szellemi valóság realizálása nélkül, az értelmetlenné vált életben értelmetlen, kínos, gyötrelmes, nehéz, alacsony rendű és felörlő tevékenység. Ha az életnek nincs értelme, akkor az ember életcélja a semmittevő élvezet; a felelőtlen Én gyönyöre. S ha az életnek nincs értelme, akkor a tevékenység is értelmetlen; ez az értelmetlen tevékenység: a munka.

4.

Az újkori emberiség, különösen a legutóbbi száz év alatt a munkakérdés megoldását gondolkodásának egyik legfontosabb céljává tette. Hogy semmi eredményt nem ért el, és a munka továbbra is az maradt, ami volt: rabság, kényszer, borzalom, annak oka igen egyszerű. Nem látta, hogy nem a munkánál kell kezdenie, hanem ott, ahol az élet minden tevékenysége értelmet nyer. Abban a pillanatban, amikor a munkának sikerülne ismét intenzív műveléssé lenni, vagyis ha ismét szellemi értékek realizálása lenne, az egész egy csapásra megoldást nyerne. A modern korban egyetlen munka tartotta meg intenzív művelésjellegét. A művész a modern korban az egyetlen ember, aki szellemi értékeket realizál. És a művészi munka az egyetlen, amely nem vált kínos rabsággá, sőt amely vonzó, izgató, szép és egész maradt.

A művészi munkában az ember a szellemi értékeket közvetlenül megvalósítja, s így az anyagi természetet közvetlenül műveli. Ez a munka minden egyéb munkának példaképe, s irigylt álma. És egészen biztos, hogy amíg az élet minden területén ugyanazt a realizálást, amit a művész él, nem sikerül megvalósítani, addig mindennemű munkareform, törvény, elmélet, kényszer teljesen hiábavaló. Nem bérkérdés ez, nem a

munkaidő kérdése, nem szociális kérdés, hanem egyes-egyedül az, hogy: a művésznek az anyagi természettel való viszonya a szeretet atyai szelleme. Az ember, mondja Zarathusztira, a természetnek vagy apja, vagy rablója. Az ember a szeretet szellemét vagy realizálja, s akkor a természetnek apja, vagy nem realizálja, s akkor a természetnek rablója.

Az őskori művelésnek köszönhetünk nemcsak minden nemesített növényt, a gabonát, a gyümölcsfákat, a kerti veteményeket; nemcsak a háziállatokat, a lovat, a szarvasmarhát, a bárányt, a szárnyasokat; nemcsak életünk és házunk minden lényeges tárgyát; az őskornak köszönhetjük az emberi természetnek tökéletes kiműveltségét, az emberről alkotott tökéletes és megvalósított képet. Mert az őskor a természetet atyai szellemmel művelte, és ugyanaz a gyengédség és pietas, ami egy növény megnemesítésében élt, élt a közösségben és élt az emberi lélekben. Az atyai szellem realizálása teremtette meg a föld szépségét, a közösség békéjét, a város intenzitását, a magatartás szelídségét. És amikor az ember az atyai szellemet nem realizálja többé, szükségképpen a természet rablója lesz. Rablója lesz nemcsak a földnek, nemcsak az erdőket irtja ki, nemcsak az állatokat mészárolja le, nemcsak a hegyek mélységeit fosztja ki, hanem rablója lesz nép a népnek, osztály az osztálynak, rablója lesz szülő a gyermekének, gyermek a szülőjének, férfi az asszonynak, s az asszony a férfinak, rablója lesz a paraszt a polgárnak, a polgár a munkásnak, az uralkodó osztály a szolgálynak. Az ember a földnek vagy apja, vagy rablója, mondja Zarathusztira. És ha nem apja, akkor nem a szeretet szellemét realizálja, és ha a földet nem a szellem nevében műveli, akkor szükségképpen haramia, aki a földet, mint a zsákmányra éhes bandita kifosztja, tekintet nélkül arra, hogy milyen nép vagy osztály. A rablás ösztöne teremtette meg a népek harcát, a nemek harcát, a fajok harcát, a világnézetek harcát - röviden, azt a harcot, amit létért való küzdelemnek hívnak. Az őskor a létről való gondoskodást ismerte, a létért való küzdelmet nem. Mert az őskor embere a természet fölött állott mint a természet ura és apja, aki a világon mint a jó király uralkodott.

5.

A történeti emberiség bírálata ezúttal nem cél. A cél az, hogy az őskori és a történeti ember művelése között levő különbség kitűnjék, s ezt a célt Zarathusztira egyetlen mondatával, s annak magyarázatával el lehetett érni. Az őskor embere a természet apja; a természet apja azért, mert az életet az apai szeretet intenzív szellemében műveli. Mert: "mindaz, ami a világban él és van, mondja a Zohár, egyedül és csakis az emberért él és van. Az ég minden lényt érte tart meg és tart fenn, és a lényeknek és a dolgoknak önmagukban sem értékük, sem jelentőségük nincs."

A művelés nem egyéb, mint a szeretet szellemének realizálása; s az embernek bizonyos tekintetben az anyagi természetben semmi más feladata nincs, csak az, hogy az apai szellemet realizálja; mindabban, ami anyagi és természeti: a földben, az embertársban, a közösségben, saját képességeiben. Ez az egyetlen életcél és életfeladat, az ember legyen a természet ura, gondviselője, mestere, királya. Ez a szakrális életrend. Ez az emberi élet minden vonatkozásában és mozzanatában szellemi, s ezért teljes egészében kultusz.

A történeti ember a természetnek nem apja, hanem rablója. Az anyagot megveti, de a megvetés csak utólagos igazolás: így ad magának elkésve felmentést azért, mert előzőleg eltaposta és kifosztotta. Az utóbbi évszázadok alatt elterjedt ellenséges magatartás az anyagi természet iránt elkészt és ügyetlen kifogás, hogy a figyelmet a lényegről elterelje. Az ember az anyagi természetet nem gyűlölheti, azt nem vetheti meg, annak nem lehet ellensége. Ez a haramia rossz lelkiismerete, aki képmutató moralitással kívánja magát önmaga előtt tisztázni. A tény az, hogy a történeti ember nem a természet apja, és a szeretet szellemét nem tudja realizálni. A földet nem is műveli többé, hanem módszeresen vagy módszertelenül, de fosztogatja. Zsákmány lett

számára a búza, a rozs, a kukorica, a gyümölcs, az állatok húsa, a tenger hala, a hegyek érce, az anyag rejtélyes képességeinek sok ezre, mint a magnetizmus, az elektromosság, a kémiai tulajdonság, de zsákmány lett számára a másik ember, a másik nép, a másik faj, zsákmány lett a kő, a víz, a föld, a levegő, amit mind kifosztott, hogy Énjének körébe vonja ezalatt egyre szegényebb lett, egyre vadabb, durvább, gyűlölködőbb, zártabb, keményebb, sekélyebb, ostobább, primitívebb és gonoszabb. Az őskor emberének életfeladata a szeretet szellemének realizálása, a szakrális életrend; ez a kultusz. A történeti ember életfeladatának az Én hatalmának megvalósítását érzi, ez az érzés alakította ki a vad, durva, zárt, önző, primitív életrendet, a profán életrendet. A magas szellemiség, amit idealitásban fenntart, realizálatlan marad; ami megvalósul, az a haramia Én zsákmányöszto. Az őskori és a történeti emberiség intenzív művelése között levő különbség ezzel világossá vált, s ezzel a modern korszak kérdését félre lehet tenni. A történeti emberiség alkalmas sötét alap volt arra, hogy azon az őskori művelés egész élességében megjelenhessen. Ha a történettel való összehasonlítás nélkül valaki az őskori művelést úgy határozta volna meg, hogy az minden ízében a pietással áthatott ember kultusza volt, más szóval a művelés az emberiség szakrális életrendje volt, azt a modern ember meg sem értette volna. A mai, úgynevezett kultúrával összehasonlítva azonban sikerült az őskori művelés természetét egész mélységében és igazságában felfedni.

6.

Az őskori művelés célja nem a kultúra volt, hanem: a földet paradicsommá tenni. Paradicsommá tenni úgy, hogy a megszentelt tevékenységgel, ami akkor a munka neve volt, jólétet, virágzást, bőséget, szépséget fakasztani. A természet nem volt az ember ellensége, hanem az esszenciák tárháza, amely önmagát rendelkezésre bocsátotta, s abból az emberi életet szent örömmé lehetett emelni. Mert az öröm nem egyéb, mint "a természeti élet kiegészítése", s aki örömet akar elérni, az a létet teljessé akarja tenni. A földi boldogság attól függ, hogy sikerül-e a földet virágossá, széppé, gazdaggá tenni; sikerül-e az életet a szeretet atyai szellemének törvényei szerint rendezni; sikerül-e minden zavart és homályt leküzdeni; sikerül-e az emberek között, az ember és a természet között a szeretet szellemét realizálni. Ha sikerül, a természet bőséggel ontja gazdag kincseit, a nép és a föld örömben él, az ember boldog és a természetből paradicsom válik.

"Minden igazi kultúra egzorcismo", mondja Baader. A kultusz az intenzív művelés, a szeretet szellemének realizálása magas és nagy feladat, a világban levő sötét, gonosz, kártevő erőkkel való küzdelem. A bőség és a szépség, a virágzás és a gazdagság az ember összes erőit igénybe vevő tevékenység eredménye. A történeti kor azonban éppen a kultusz tevékenységének ördögűző hatását és jelentőségét nem értette meg. Ezért szabadult fel a történet alatt a gonosz, kártevő, sötét Hatalmak tömege: azok a Hatalmak, amelyeknek ördögi természetét a népek háborúi, a polgárháborúk, a forradalmak, a rablásöszton eléggé feltárja, de semmi sem mélyebbről és rettenetesebben, mint a technika. A technika nem kultusz és nem kultúra. A technika a felszabadult ördögi erők kísérlete a földi élet elpusztítására.

A világosság az őskor eltűnésével elveszett. Az aranykor letűnt. Az ember az atyai szellemet nem realizálta többé, a föld rablójává lett, és a föld elsötétült. A természet esszenciái megromlottak, és a tevékenység nyomán nem virágzás, nem öröm, nem bőség, nem boldogság fakadt, hanem keserű és nehéz szükség, szenvedés, szegénység, éhség és nyomor. Az örömmel és hittel üzőt kultuszból verejtékes munka lett. A szellem e munkáról levette kezét és visszavonult. Merő kultúra lett, üres, hiábavaló, terméketlen és fölösleges könyvtár-absztrakció, amely nem fakasztott egyetemes jólétet, nem teremtett egyetemes rendet, és nyomában nem nőtt egyetemes öröm. Az élet elszáradt, megkövesedett, durva lett, nehéz, felörlő, kínos, sötét. Mert "vannak

erők, amelyek szellemi valóságokat realizálnak, ezek a lágyító, termékenyítő, szépítő erők; és vannak erők, amelyek kifosztanak, ezek a szárító, aszaló, kövesítő erők". "A szellemi valóságokat realizáló erők befelé és felfelé állnak nyitva; a rabló erők kifelé és lefelé állnak nyitva." Abban a percben, amikor az őskor határán az ember az atyai szellemet nem realizálta többé, hanem a természet rablója lett, befelé és felfelé lezárult, kifelé és lefelé kellett hogy megnyíljon. Tevékenységében már nem látott többé értelmet és célt; nem tudta, hogy az ember egyetlen feladata a földből paradicsomot teremteni. Elvesztette szellemét, elvesztette eszméit, elvesztette isteneit, elvesztette örömét, boldogságát, és ő maga elveszett a munkában, a külső dolgokban, a földet kifosztó hatalmi ösztönben, a természet kizsákmányolásában. A művelés már nem kultusz volt, hanem csupán kultúra.

II. Az indián mese

1.

Az indián asszony a folyó partjára megy, hajlékony fűzfavesszőt szed és fonni kezd. Megfonja az első kosarat, maga elé teszi, letérdel, megáldja és így szól:

"Nem csodálkozom azon, hogy amit tettem, azt az indiánok nemzetségéért tettem. Annak az asszonynak, aki kezében mindig kosarat tart, hosszú életet kívánok. S ő reám fog gondolni. Az, amit én tettem, eszébe fog jutni, s azt fogja tenni, amit én. De senki se higgye, hogy azt mindenkiért tettem! Nem! Csak az ügyes asszonyokért, akik majd a jövőben élni fognak. Ha a hajnal földere, szavam feléled és elméjünkben megvilágosodik. Úgy legyen!"

Amit az indián mese mond, s amit a szent könyvekben és az őskori mestereknél csaknem szó szerint mindenki megtalálhat, az olyan határtalanul egyszerű, hogy az embernek csodálkoznia kell, amiért akadt korszak és emberiség, amely már nem érti. Mit jelent az, hogy az indián asszony a kosarat "az indiánok nemzetségéért" fonta? Mit jelent az, hogy valahány asszony kosarat fon, annak az egy, ez az első eszébe fog jutni? Mit jelent az, hogy "csak az ügyesekért tette"? S végül mit jelent az, hogy "ha a hajnal földere, szavam feléled és elméjünkben meg fog világosodni"?

Az indián asszony a folyópartra ment és fűzfavesszőből kosarat font. Az első asszony, aki először szedett fűzfavesszőt és először fonta meg az első, a legeslegelső kosarat. Soha azelőtt a világon ilyesmi, mint fűzfavessző kosár, nem volt. Valami új keletkezett; mint kívánság és lehetőség régen lappanghatott: mert mibe tegyék a gyümölcsöt, mibe gyűjtsék a leveleket, miben hordozzák a csecsemőt, miben tartsák a kenyeret? A kosár megvolt valahol. Mint ahogy az élet segítségére való minden eszköz valahol megvan, és minden igazság és szépség valahol megvan, csak nincs megvalósítva: nincsen áthozva ide, az anyagi természetbe. A kosár kezdettől fogva megvolt, mint a gőzmozdony, a zsebóra, a repülőgép, a csizma, az étkezőkocsi, ahogy megvolt és megvan valahol a béke, a rend, az öröm, a szépség, a világosság, a türelem, a tudás. Van birodalom, ahol a tárgyak és a dolgok és a gondolatok megvannak. És a világra mindig döntő jelentősége van, ha abból a birodalomból sikerül valakinek valamit áthozni, akár gondolatot, akár eszmét, akár igazságot, akár tudást, akár gőzmozdonyt, akár fűzfa kosarat. Az első kosár megfonása az emberiség egyetemes ügye. "Az indiánok nemzetsége?" Igen. Ezenkívül a négerké, az eszkimóké, az araboké, a kínaiaké. S valahány kosár van a világon, mind emlékszik a legelsőre, arra, amit az indián asszony a folyó partján font. Ez az őskosár; az asszony megrendülve a földre teszi, eléje térdel és megáldja. Imádkozik hozzá, mint egy istenhez.

Még érzi rajta annak a birodalomnak a harmatát, amelyből leszállt. Ez az első kosár még valószínűtlen, csodálatos, mint az első gondolat, az első gőzgép, az első kőbalta.

"Ha a hajnal földere, szavam feléled és elméjünkben meg fog világosodni."

Kitörölhetetlenül beleírta magát az emberi sorsba: ez az asszony, aki az első kosarat

fonta, s ahogy millió kosár van a földön, mind neki tartozik. Azóta a kosarak elárasztották a földet, s alig van közönségesebb tárgy, mint a fűzfa kosár. De elárasztotta a földet a gőzgép, a zsebóra, a csizma, a gyapjuszövet, a kés, a tükör is. Minden tárgynak az a története, ami a kosaré. Valaki volt, aki abból a birodalomból, ahol minden megvan, áthozta. Mint mondják: megvalósította. Másképpen: feltalálta. Itt kezdődik az, ami a mesében a legfontosabb. Minden tettnek egyetemes jelentősége és következménye van. Nemcsak a gőzgép feltalálása, nemcsak a nagy gondolatok feltalálása, nemcsak a kosár megfonása hoz át valamit a láthatatlan birodalomból. Ezek a feljegyzésre méltó döntő alkotások. Minden tett hoz át valamit a láthatatlan birodalomból, mert minden tett valaminek a megvalósítása, és minden tett realizálás és minden tett feltalálás rokonságot tart a gépek feltalálásával, az igazságok kimondásával és a kosár megfonásával. Nincsen olyan jelentéktelen mozdulat és gondolat, amelynek hatását a világegyetem legtávolabbi sarkában is ne éreznék. Minden tettnek egyetemes világjelentősége van. Egyetlen, a tengerbe dobott kavics a világ életének tökéletesen új irányt szab, és minden lélegzetvétel módosít a világ életén valamit, akármilyen keveset. Minden tett valamilyen szellemi valóság realizálása és olyat hoz, ami azelőtt nem volt, csak lappangott mint kívánság és lehetőség. Egyetlen gyufaszál elégetése is "az indiánok nemzetségéért" történik. A nagy tettek az egész emberiségért, s egyszer s mindenkorra tétettek meg; de minden tett, legyen az mégoly kicsiny, világjelentőségű.

2.

"Teljesen elég - szól Clemens Alexandrinus -, hogy egyetlen ember hallotta volt a szirének énekét, és teljesen elég, hogy egyetlen ember volt, aki a Szfinxnek válaszolt." Vivekánanda azt mondja, ha valaki magányos hegységben, barlangba falazva nagy igazságot gondol el és a következő pillanatban meghal, az igazság kilép a halott fejéből, kilép a befalazott barlangból, elhagyja a magányos hegységet, és az egész világon elterjed.

Az indián mese ugyanazt mondja, amit a szent könyvek tanítanak és amit az archaikus mesterek tudnak. A primitív népek magas őskori szellemiségek maradványait őrzik, néha felismerhetetlen, elkorcsosult alakban, néha elég tisztán. A mese ezúttal kezdetlegesen, néhány szóban, anélkül, hogy szavainak jelentőségéről sejtelve is lenne, az emberi tevékenység metafizikáját elmondja. Elmondja, hogy minden tevékenység szellemi erőt realizál, s éppen ezért minden tevékenységnek világjelentősége van. Minden emberi tett értelmé az, hogy az egész emberiség nevében és az egész emberiségért, minden korszakért, minden népért teszi visszavonhatatlanul. Minden tett olyan nyom és bélyeg, amely letörölhetetlen, s amelyet a tett elkövetése pillanatától a világ arca megőriz a dolgok örökkévalóságáig.

Vannak nagy tettek, mint a kőbalta, a gőzgép felfedezése, az első kosár megfonása. Vannak kis tettek, mint egy ház megépítése, egy síp megfaragása; vannak önkéntelen megnyilatkozások, mint a lélegzetvétel, s az, hogy az ember a szúnyogot éjszaka, ha a fülébe muzsikál, elhajtja. Van játékos és gondtalan tett, ha egy kavicsot a tengerbe hajít, vagy füttyent, vagy virágszálat tép le. De nincsen egyetlen kicsiny tett sem, amely ne az egész emberiség nevében, minden idő számára, egyszer s mindenkorra és az egész emberiségért történne meg. Minden tett visszhangot kelt a világban, s e visszhang a világegyetemben évezredekig szól és nem hal el soha.

A mese értelmé a következő: az ember nem gondolhat álmában sem egyetlen képet, vágyat vagy célt, amelyre az egész világ meg ne zendülne; nem teheti karját keresztbe, s nem törhet le ágat a bokorról, hogy a világ alakulásába ne avatkozna bele. A tett minden esetben valami teljesen újat hoz, valami láthatatlant tesz láthatóvá, valami kiszámíthatatlant tesz érzékelhetővé. Minden tevékenység áttörés a szellemvilágba, s a szellemvilágból valamely valóságnak az anyagi természetbe való behajítása. A tett ösképe és ősertelmé Prométheusz tevékenysége, aki a tüzet az égből lehozta. Minden

tevékenység legalább kicsiny szikrát hoz le az égi tűzből. A tevékenység metafizikai értelme az, hogy minden tett a szellemvilág és az anyagi természet között új viszonyt teremtsen, új kapcsolatot nyit meg, új lehetőséget nyújt és új összeköttetés alapját veti meg.

3.

A mese azonban itt nem áll meg. Tudja, hogy az első kosár megfonása olyan tett, amely számtalan kosár megfonásában elmúlhatatlanul él tovább számtalan asszony fejében, akinek ez az első kosár eszébe jut, amikor a hajnal földereng. A mese tudja, hogy minden tevékenység szellemi valóság realizálása, és minden tett emlékszik az elsőre, Prométheusz tettére, aki az égi tüzet lehozta. A világ azóta a tevékenység tüzeiben ég, mert a tevékenység nem egyéb, mint újra és újra utat nyitni a szellem tüzeinek, hogy a földre jöjjön és az anyagi természetet áthassa.

Van azonban a mesének egy különös mondata: "De ne higgye senki - szól -, hogy ezt mindenkiért tettem. Nem! Csak az ügyes asszonyokért, akik majd a jövőben élni fognak."

Az első pillanatra úgy tűnik, mintha ráolvasás lenne: az asszony a kosár előtt térdel és varázsigét mond. Kosarát csak az ügyes asszonyok számára fonta meg. Az ilyen szavak megtévesztőek. Mintha az asszony az emberiséget kettéválasztaná: azokra, akikre a kosarat bízta, s azokra, akiktől a kosarat megvonja. Jók és rosszak, ügyesek és ügyetlenek, szépek és csúnyák.

Lépésről lépésre a mondat így válik érthetővé: a világban az első szó a szellemé, mert a szellem a szóval teremtette a világot; az anyagi természetben azonban az első szó nem a szellemé, hanem a tevékenysége. "Az elanyagiasodott embernek először jót kell tennie és tennie kell a jót, csak aztán ébredhet benne a jó akarata; és csak a jó tettek által felébresztett jó akarata emelkedhet fel a szellembé és a tudásba." Ez a felfogás a racionalista emberiség meggyőződésével homlokegyenest ellenkezik. A történeti ember azt tartja, hogy először tudni kell és szellemben felkészülni; ezt követi a jóakarata, és a jóakarataból fakad a jó cselekedet. Ez a szókratészi tévedés, amely a dolgok rendjét megfordítja, és nem érti, hogy miért nem követi a jó ismeretét a jóakarata és a jóakarata miért nem követi a jó tettet. Egyszerűen azért nem követi, mert nem is követheti. Az anyagi természetben a tettel kell kezdeni. A tett fejleszti ki a jóakarata és a jó ismeretét és a jó tudását. Soha senki sem gondolta el előbb a kosarat és a gőzgépet és az igazságot. Először megalkotta és megteremtette és megtalálta. És miután megalkotta és megtalálta, ismerte fel annak jelentőségét, amit tett.

A második lépés a következő: "Egy eset által az ítélet minden embernek kárhozátára eláradt; azonképpen az egy megigazulása által a jótétemény eláradt minden emberre, az élet igazulására. Mert miképpen, hogy egy embernek engedelmessége által sokan bűnösökké lettek, egynek engedelmsége által sokan igazakká lesznek." Ez a Római levélből való Szent Pál-i vers is azt tanítja, hogy a tevékenységgel kell kezdeni. A tevékenység nem személyes magánügy, az elszigetelt Én dolga; letörölhetetlen s örök bélyeg ez a világ arcán: egy eset által áradt el a kárhozat és egyetlenegy eset által áradt el a megigazulás. Egyetlen tett szabadította fel a szellemi erőket, amelyek az emberiség egészét visszavonhatatlanul a kárhozatba sodorták, s egyetlen tett szabadította fel az erőket, amelyek a világ egészét a megigazulás felé vezették. Egyetlen tett volt, és az, ha mégoly rejtett lett volna is, mint a magányos hegységben befalazott barlangban a haldokló utolsó gondolata: ez az egyetlen tett volt a válságos és végzetes lépés a bűn vagy az igazság felé.

Az indián asszony szavaiban, amikor azt mondja, hogy: kosarát nem mindenkiért fonta, csak az ügyes asszonyokért, valamilyen megkülönböztetés rejtőzik. A megkülönböztetés nem arra vonatkozik, hogy a világot ügyes és ügyetlen asszonyokra osztja és kosarát csak az ügyesekre hagyja. A Római levél tanítása eléggé meggyőzhetett arról, hogy az

archaikus ember a tevékenységnek milyen jelentőséget tulajdonít. "Nem a tett tárgyi tartalma, hanem a tevékenység megszentelt volta az, ami dönt." S ezzel az egész helyzet egyetlen pillanat alatt világossá vált. Nem a kosárról van szó, ahogy soha sincsen szó a kosárról, sem a gőzgépről, sem a csizmáról, sem az igazságról, sem a felfedezett gondolatokról. Amiről mindig és minden esetben szó van, az a tevékenység megszentelt volta. Nem értelmetlen produktivitás: tárgyakat halmozni fel, a világot találmányokkal elárasztani. A tevékenység tárgyi tartalma semmit sem jelent, ahogy az ember szempontjából semmit sem jelent a túlméretezett tárgyi kultúra, amilyen az újkori, ha a tevékenység, amely a tárgyakat alkotta, ugyanakkor megszenyeteletlen. A megalkotás lehet olyan "egy eset, amely által az ítélet minden embernek kárhozáta eláradt". És tényleg: a vak, ostoba tevékenység ösztöne az embert elragadta és megszenyeteletlenül olyan szellemi erőt szabadított fel, amely végzetes helyzetbe sodorta.

Az indián asszony, mikor kosarát megfonta, előtte letérdelt, mint egy istenhez imádkozott hozzá, és így szólt: "Nem minden asszonyért tettem, csak az ügyesekért." Nem az irigyekért, a sötétekért, a gonoszakért, a bosszúállókért, hanem a szelídekért, a mosolygókért, a melegszívűekért, a tisztákért tette. Az indián asszony tudta, hogy nem a tevékenység tárgyi tartalma, hanem annak megszentelt volta az, ami dönt. És mert tudja, hogy minden tett visszavonhatatlanul örök bélyeg, saját tette előtt leborul és azt mondja: amikor ezt az első kosarat fontam, kezemet szent erők vezették, ez a szent erő éljen az idők végéig minden kosárban; csak szent kézzel nyúljatok hozzá, asszonyok. Akinek pedig keze gonosz, azt most a kosár születése pillanatában elűzöm: ne merj hozzányúl! "Ne higgye senki, hogy ezt mindenkiért tettem! Nem! Csak az ügyes asszonyokért, akik majd a jövőben élni fognak."

4.

A kis mese értelmének tényezői most már együtt vannak. Az első, amit meg kell érteni: az archaikus ember önmaga, cselekvő személyét nem egyéni Énnak, hanem egyetemes embernek fogta fel és értette meg. A tevékenység alanya az univerzális ember. Minden tett az egész emberiség nevében, az egész emberiségért tétetik meg.

A második lépés: amikor az egyéni emberben az egyetemes ember cselekszik, ahogy Clemens Alexandrinus mondja: elég, ha egyetlen ember válaszolt a Szfinxnek, ahogy Vivekánanda: ha valaki az igazságot elgondolja, ha magányos hegységben, befalazott barlangban teszi is, az igazság elárad a földön, ahogy Pál apostol írja a Római levélben: egy embernek engedetlensége által sokan bűnösökké lettek, egynek engedelmissége által sokan igazakká lesznek; ebben a cselekvő tevékenységben a döntő nem tárgyi tartalma, hanem annak megszentelt volta.

Ez a két elem együtt: a cselekvő ember tevékenységében azonosul az egyetemes emberiséggel -, és: a tevékenység jellegét nem a tárgyi tartalom, hanem a megszenteltség dönti el; ez a két elem együtt érteti meg, hogy mit tartott és mit érzett az archaikus ember kultusznak. Az őskori kultusz nem kiemelkedő ünnepi cselekmény, mint ami később lett, amikor a papság kivételesen, ritkán és jelképesen az anyagi természet és a szellemvilág között levő utat megnyitotta, s ezzel bizonyos tetteket megszentelt: aratást, háborút, esküvőt, koronázást. Az őskori kultusz az élet szövetébe szívozó egyetemes tudat volt, hogy minden ember minden ember nevében állandóan úgy cselekszik, hogy tetteivel szellemi erőt valósít meg, s ezért minden tettnek megszenteltnek kell lenni, mert ha nem az, a meg nem szentelt erő a világot elárasztja. Mint ahogy később, amikor a kultusznak ez a tudata elveszett, a meg nem szentelt sötét erők a földet tényleg el is árasztották.

A történeti ember azt, amikor az indián asszony kosara előtt letérdel és azt megáldja, fölösleges és ostoba babonának hajlandó tartani. A kosár imádása nem babona, hanem kultusz. A kultusz a szakrális tevékenység, amelynek csak végső következménye, hogy ezen az ember maga is megrendül, és saját műve (az egyetemes emberiség műve) előtt

is leborul és azt imádja. A kultusz a szellemi és anyagi valóság között levő kapcsolat állandóságának fenntartása, az isteni erők közlése a természettel. Éppen ezért a kultusz az az emberi tevékenység, amelynek nyomán az emberben a jó akarata lassan felébred, s a jó akarata benne a jó ismeretét is felébreszti. Az ember tevékenységével tér vissza ősi szellemi helyére, amelyet elanyagiasodásával elvesztett; de nem az egyéni ember tér vissza, hanem az egyetemes emberiség. A kultusz nem az, amely mint később ritkán és esetlegesen a tevékenységet megszentelte; a kultusz ősi fokon annyi, mint: szakadatlan szakrális tevékenység. Az emberi életnek kivétel nélkül minden tevékenysége szakrális volt, mert az archaikus ember tudta, hogy a szellem égi tüze a természetbe a tettekén át sugárzott.

5.

Ahhoz, hogy valaki az őskori kultúrát meg tudja érteni, gondolatait tökéletesen át kell értékelnie. Átértékelni itt annyit jelent, mint a történeti ember gondolkozását megfordítani. A történeti ember a középpontba az anyagi természetet, a természetbe anyagi Énjét állítja, és az egész világot anyagi Énjének szolgálatára kívánja rendelni. Neki kell hogy szolgáljon a szellem, a lélek, az értelem, ahogy neki kell hogy teremjen a föld, neki kell hogy virágozzék a rét, s neki ragyogjanak a csillagok. A világegyetem a nagy zsákmány, azért van, hogy az ember belőle azt, amit akar, felfaljon és elemésszen. A történeti ember természetesen találja, hogy a világ haszonbérője.

Az archaikus emberiség egyetlen mondatból megismerhető. A kínai Ji king keletkezésére vonatkozó feljegyzés így hangzik: "Az ősidők szent bölcsei a Ji kinget a következőképpen készítették: hogy a világosság isteneinek rejtélyes módon segítsenek, kitalálták a cickafark-jóslatot." Más könyvek azt mondhatnák: hogy a világosság isteneinek segítsenek, kitalálták a számolást; hogy a világosság isteneinek segítsenek, megfonták a fűzfa kosarat.

A központban itt nem az anyagi természetben élő anyagi ember áll. A középpontban itt valami megnevezhetetlen szellem vagy isten, vagy gondolat él, amit a Ji king a világosság isteneinek hív, de amit más könyv esetleg szellemnek vagy ideának mond. Az emberi Én maga is a világosság isteneit szolgálja, és az emberi tevékenység az istenek hatalmát növeli. Ha az anyagi ember a világot zsákmánynak tekinti és tetteivel a világból kiemeli azt, amire szüksége van, ezt úgy hívják, hogy: haszon. Ha az archaikus ember tevékenységével a világosság isteneinek segít, ezt úgy hívják, hogy: kultusz. A haszon és az anyagi természetből kiszívott zsákmány: a történeti emberiség tevékenységének értelme és célja. A kultusz és a világosság isteneinek, vagyis a szellemnek, más szóval az égi valóságnak, ismét más szóval: az ideáknak nyújtott emberi segítség értelme az, hogy az ember a világosság isteneit, vagyis az ideákat, a szellemet szebbé, nagyobbá, gazdagabbá, virágzóbbá tegye. A különbség a történeti és az archaikus ember között a haszon és a kultusz különbségében van. A hasznból is fakadt kultúra, de merő tárgyi és külső anyagi; mert a tárgyak a történeti korszakban a megszenvedetlen tevékenység gyümölcsei, amelyek a világot felszínén megszépíthetik ugyan, de a világosság isteneit nem szolgálják, a tárgyak szépsége az emberre nem hat vissza és az embert nem emeli, s így az ember megszenvedetlen marad. Ez főként az újkori ember kultúrájának katasztrófája: mialatt magas tárgyi kultúrát alkotott, ő maga barbár életsorsban él. A nagy kultúra "csak szeretetből fakad, sohasem önző, rövidlátó, haszonleső tevékenységből". Mint ahogy amióta az emberiséget az önző haszonlesés vezeti, nem is alkotott semmiféle kultúrát, csak hasznos eszközöket, amelyekkel az anyagi Én a világot fosztogatja. A kultusz célja nem haszon; a kultusz a világosság szolgálata; az őskori ember szakrális tevékenységének célja a szellemi erők realizálása, s a realizált szellemi erők nem a személyes Énnek adtak hasznót, hanem az egész földnek és az egész emberiségnek megszentelt virágzást, bőséget, szépséget, nyugalmat, békét és ragyogást. Az archaikus ember szolgálata rejtélyes és megfoghatatlan. Senki se tudja

megmondani, hogy a szakrális tevékenységnek mi a törvénye. Senki sem állíthatja fel a világosság szolgálatának szabályait. Az ember, ahogy a Ji king mondja: az isteneknek titokzatos módon segít. Nem önmagának: az isteneknek. S az isteni erők e segítséget nem tartják meg maguknak, hanem azt a földnek ajándékozzák: a termékenységet, a bőséget, a gazdagságot, a békét, s megajándékozzák a világot megszentelt léttel, az embert kenyérrel, ruhával, házzal, tűzhellyel, gondolattal, edénnyel, szépséggel és fűzfa kosárral.

6.

A kultusz a földi természetről való gondoskodás szakrális tevékenysége. S a földművelés eredete nem az, hogy az ember a búzaföldeket éhes vadállathoz hasonlóan kifosztja, hanem gabonát termel a halott ősök számára. Egyiptomban még világosan kitapintható, hogy "amikor az ember fia rozst és búzát vet, azért teszi, hogy vele apját táplálja". Minden földművelés kultusz volt, szolgálat, szakrális tevékenység.

A búzaföldek a templomok és a sírok körül terültek el. Ott tette az ember kultuszának első mozdulatait, amikor "a magot betakarta földdel". Ez a gondoskodás első tette. S a búza, mikor megérett, nem a piacra került, nem nyereszkedés tárgya lett; a búza a halott ősöké volt. Az ember, amikor a gabonát megőrlötte s belőle kenyeret süített, a halottak ajándékából élt. Minden szem búzáért az ősöknek tartozott. S a halottaké, az isteneké, az ősöké volt a bor, a gyapjú, a fa, a gyümölcs, a hús. Az áldozat szokása, amely a történeti kor küszöbén még élt, az ősi életnek már csak sápadt emléke: amikor a föld termésének elsejét az isteneknek ajánlották, vagy amikor étkezés alkalmával az ételeket először az istenekkel kóstoltatták meg. Később, a történeti időben vagy még később, az újkorban semmi sem lett volna és nem lenne értelmetlenebb, mint az aratás vagy a szüret gabonáját vagy borát az isteneknek felajánlani. Az emberi tevékenység metafizikai értelme megváltozott és megfordult: az ember nem szolgál többé, hanem rabol. A középpontban nem a természet virágzása áll, hanem az anyagi Én haszna. A kultusz elveszett, és helyébe lépett a megszenetetlen tevékenység által teremtett tárgyak tömege, amit kultúrának neveznek, nem tudni, miért. A kultusz az anyagi természetről való gondoskodás szakrális tevékenysége; amit ma kultúrának neveznek, az az anyagi természet kizsákmányolása az Én hasznára.

A Brihada-áranjaka upanisád megőrizte azt az időt, amikor Dzsanasruti, a nagy brahman az utak szélén vendéglátó házakat épített, az arra járókat befogadta, hogy "az övéből minél többen egyenek". "Az étel minden bizonnyal Brahman maga", szól a Veda. S minden nép ismeri az isteni étel őrző istennőjét, Cerest, Démétért, Annapúrnat, vagy ahogy a mexikóiak mondják: Kenteotlt, ami annyit jelent: "A termő mag gazdag istennője".

El lehetne beszélni azt, hogy a pajzs, a kard, a dárda miképpen volt az archaikus emberiség szemében kultikus eszköz: a szellemi uralom, a férfias erő jelképe. El lehetne mondani, hogy az ember házi eszközei miként voltak eredetileg és ősi alakjukban kivétel nélkül mind kultikus tárgyak, az istenek ajándékai, jelképes eszközök, mint az indián asszony kosara, amit a kosárfonó asszony csak az ügyeseknek ajánlott, s amit az indiánok nemzetségéért font. El lehetne beszélni azt is, hogy az emberi tevékenységek, a papi, a harcos, a bírói, a földműves, a kereskedői, a művészi, a tanítói, de legelsősorban az uralkodó királyi tevékenység miként volt az őskorban kultusz, más szóval az egyetemes emberiség és a természet szolgálata, szakrális tevékenység. Miképpen volt szakrális tevékenység az öltözködés, a kertművelés, az állattenyésztés, a kenyérdagasztás, a fürdés, a vendéglátás, a gyógyítás, az írás, az edényégetés, a gyapjúsövés, a főzés mind kultusz, mert az ember minden tettében közvetlenül átélte a tetten át az anyagi természetbe sugárzott élő szellemet és isteni erőt. A tevékenység metafizikájának megértése után ezeknek a részleteknek magyarázata bizonyos tekintetben már fölösleges. A kultusz megszentelt tevékenység, amit az ember az egyetemes emberiség

nevében folytat az egész természet üdvéért, mint a szellemi erők és istenek eszköze. A történeti ember önmagáért cselekszik és önző érdekű tevékenysége szakrális voltát elvesztette: a munka a sötét, megszenyített, keserű, nehéz, átokszerű tett. A munka az őskorban tilos volt, csak a tisztátalanok, a megszenyítettnek végezheték. Semmi sem volt szabad, amit az ember csakis önmagáért tett. "Aki önmagának főz - szól Manu -, tiltott tevékenységet űz." A munkában a tevékenység elveszti valódi értelmét, mert a munkában a szellem nem tud realizálódni. Az ember hasznat kíván, zsákmányt, megkapja, de amit érte fizetnie kell: tevékenységének szent világossága elvész. Ez a kosárfonó indián asszonyról szóló mese értelme.

III. Az asa

1.

Az asa az őskor nagy szavai közé tartozik, mint a kínai tao, li vagy tien, a hindu atman, vidja vagy szamszára, a görög logosz, daimón vagy idea. A szó az iráni nyelvből való, Zarathusztra is sűrűn használja, de ebben az értelemben is már biztosan sok ezer éves. Az archaikus Iránról szóló művek általában a szanszkrit rta szóval hozzák vonatkozásba, és azt mondják, hogy igaz világrendet jelent. Ilyen módon kapcsolatban áll a hindu dharmával, amely a világ törvényes rendjét jelenti, s a görög kozmoszal, amelynek értelme az igazság és szépség szellemében rendezett világegyetem.

Még mielőtt a kifejezés értelmezésének lényegéről szó lenne, jó elgondolni a következőket: az utolsó Zarathusztra idejében, időszámításunk előtt körülbelül hatszáz esztendővel Iránban is, mint a föld minden részén, döntő változás előjelei érezhetők. Zarathusztra beszédei, tanításai, dalai nagyrészt e megjelenő félelmetes változás ellen hangzanak el. Ma a küzdelem csak az olyan ember számára tekinthető át, aki Zarathusztra szavainak különös figyelmet szentel, amelyeket a haoma-kultusz ellen intéz. A haoma ugyanaz, mint a hindu szoma, rejtélyes, állítólag ital, az élet vize, az örök élet itala, nektár, az istenek bora. A történeti korszakban sok fejtörést szerzett, hogy a régiek az italt milyen anyagból készíthették, mikor itták, kik itták, milyen volt ennek a titokzatos bornak az íze és milyen volt a hatása. Mint a legtöbb esetben, a tévedést itt is úgy követik el, hogy az archaikus ember életéről hallott emlékeket szó szerint és elanyagiasítva gondolják el. A haoma éppen olyan kevésbé volt anyagi folyadék, mint ahogy például az alkimisták aranya nem volt anyagi arany, a bölcsek köve nem volt anyagi kő, s ahogy, szintén csak példa gyanánt odavetve, az élet tüze nem fizikai tűz, és az élet vize nem cseppfolyós anyag.

Haoma alatt az őskorban az üdvözült életben való részesedést és annak élvezetét értették. Az istenek nektárt ittak, mert az üdvözült boldogság létében éltek. A túlvilági paradicsomba került emberi lélek szomát ivott, mert a paradicsom világában élt. De az anyagi természetben is volt haoma. A főpap osztotta el, kivételes alkalmakkor juttatott belőle a királynak, a harcosoknak, a kormányzóknak, a tanítóknak, a földműveseknek. Juttatott pedig úgy, hogy az üdvözült lét titkait feltárta, s így az élő ember a boldogságban és az öröklétben részesülhetett. Haomát inni annyit jelentett, mint az emberi élet zavaros anyagiasságából kiemelkedni és a tiszta lét örök nyugalmaiban fellélegezni: az elmúlhatatlan lélek ragyogásával szemtől szemben állni, és tudatára ébredni annak, hogy ez a tündöklő lélek az emberi lény maga.

A haoma, a nektár, a szoma élvezetének következménye az eksztázis, az önfeledtség, az önkívület, amikor az embernek nagy pillanatokban az életet sikerül önmagáról levetni és a létbe tud olvadni. Ez az, amit a hindu jóga dhjánának vagy intenzívebb alakjában szamadhinak hív. A történeti ember azt hitte, hogy a szoma részegítő ital, amelynek hatása mámor, mint az erős, édes boré. Mámor az, valóban, de nem testi és nem anyagi, hanem a szó szoros értelmében vett önkívület és eksztázis. Ez az irány világot vethet a görög Dionüszosz-kultuszra is, amely csak kései alakjában vált borévezetté. Mert ahhoz,

hogyan az ember az anyagi természetben a lét egységét át tudja élni, anyagi Énjéből ki kell tudnia lépni.

Zarathusztra korában, a félelmetes változás kezdetén, a haoma-kultusz egyetemes emberi jellegét kezdte elveszteni, és a haoma-élvezet lassanként az egyéni emberi Ének személyes ügye lett. A haomát a főpap osztotta ki olyan időkben, amikor a kozmikus világhelyzet azt megengedte, kellő csillagállás idején, kedvező előjelek után, ünnepi alkalmakkor. Ez az eukarisztia mindig és minden körülmények között az egyetemes emberiség ügye volt, az egész népé, minden emberé, és örült szentségtörésnek tűnt még maga a gondolat is, hogy legyen valaki, aki több haomában részesül, mint a többi, nem is szólva arról, hogy több haomára tartson igényt, mint amennyit neki a főpap kiosztott. A haomát nem is a személyes Éneknek osztották ki, hanem az emberi nemnek, a nagy közösségnek, a népnek.

Idők folyamán azonban a haoma kultusza kezdett egyénivé válni. Akadtak egyesek, akik a maguk számára máskor és több üdvösségre és boldogságra tartottak igényt. Elkezdtek egyéni utakat építeni a boldogsághoz, és az egyéni Ének önkényesen olyan életet kezdtek élni, amely élet az isteni boldogság megvalósítását akarta elérni a kollektívumból kilépve önmagukban, egyedül, sőt a kollektívummal szemben.

A protestantizmus egy neme volt ez, amikor az emberek egyénileg több és más üdvöt kezdtek követelni, mint amennyit számukra a kollektív egyház kiosztani érdemesnek tartott. Az egyéni haoma-kultusz első következménye volt, hogy az istenek italát az Ének titokban megitták. A közösségnek már nem jutott, és mivel a közösségnek nem jutott, nem volt már egyesítő szent ital, amely a közösség tagjait a törvényszabta mértékben átjárja. Az egyesítő szent ital híjával a közösség kezdett meglazulni.

Zarathusztra látta, miről van szó. Tudta, ha az egyéni haoma-kultusz elharapózik, ez a közösség teljes felbomlására fog vezetni. Iránban ugyanaz történt, mint Görögországban, és Zarathusztra helyzete e félelmetes változással szemben nagyobbára ugyanaz, ami Hérakleitoszé volt, vagy Püthagoraszé. Iránban ugyanaz történt, mint Indiában és Kínában, de Zarathusztra helyzete éppen az ellenkező, mint Indiában Buddháé, Kínában Konfu-céé volt. A föld minden táján ebben az időben a nagy közösség egységei meglazultak, a népek kezdtek egyéni Énekké válni, s a boldogságban, a tudásban, a szent életben, a szakrális létben már nem együtt részesültek a népek, hanem az emberi Ének külön-külön. Zarathusztra, Hérakleitosz, Püthagorasz minden erejükkel meg akarták akadályozni azt, hogy a nagy emberi egység darabokra törjön. Konfu-ce és Buddha pedig az egyéni tudás, az egyéni üdv, az egyéni haoma-élvezet tanítását hirdette.

Iránban a küzdelem élesebb volt, mint akár Indiában, akár Kínában, akár Görögországban. Zarathusztra tűzszelleme megkísérelte a helyzetet élére állítani: az egyéni haoma-kultuszt elátkozta és az ahrimani sötétség-hatalmaknak tulajdonította. Mélyen visszanyúlt az ősi hagyományba, hogy az ott szerzett tudással a nép egységeit megmentse. Így került előtérbe: az asa.

2.

Az asát általában az igazságra épített renddel fordítják. A szó maga azonban, mint az archaikus emberiség nagy szavainak mindegyike, egyetlen kifejezéssel nem fordítható. Az asa kapcsolatban áll az áldozattal és a kultusszal, de az áldozó és a kultuszt űző személy nem a pap, hanem a családfő. És a családfő ezáltal pappá, szakrális személlyé válik. Amikor családot alapít, háztartást vezet, gyermeket nevel, hivatását űzi, részt vesz az állam fenntartásában, esetleg a kormányzásban, amint az életet szövi, az igazságra épített rendnek őre kell hogy legyen. Az asa itt azt jelenti, hogy a családfő az asa őre és ő az, aki az asát gyűjti. Az asa nem az övé, hanem a családé, de nem is a családé, hanem a kaszté, de nem is a kaszté, hanem a népé s az egész emberiségé. A családfő tevékenysége "a világ növelésének műve". S ahhoz, hogy a világ gazdagon,

szépen, tisztán, világosan, igazan növekedjék, szükség van asára. Ahura Mazda, a Teremtő az asát azért teremtette, hogy a világ fényesen és dúsan ragyogjon. Asa jelenti a családi élet rendjét, a szerelem tisztaságát, a házasság boldog békéjét, a vagyon gyarapodását, a föld termékenységet, a háziállatok szaporodását; jelenti a szociális jólétet, az emberek között levő érintkezés egyenességét és melegét; jelenti azt, hogy a természet rendjében szabálytalanság nem történik; jelenti a kozmikus erőket, amelyek a csillagokat és az égi erők sugárzásait összhangban tartják. A harmatos és dús virágos mezőkön az asa tündöklök és a langyos tavaszi esőben asa hull a földre; az ifjú leányt és fiút az asa fűzi egybe, hogy szerelemben sok egészséges gyermeket hozzanak a világra; a szépen épült házban asa van, mert a földet szépségével gyarapítja; a bölcs mester tanítása asa, mert az emberek általa bölcsibbökké válnak.

Az asa az a szó, amely az emberben tudatossá teszi, hogy amiért él: a földet paradicsommá tenni. Nem egyéni célok, nem egyéni haszon, nem egyéni haoma-élvezet! Nem. Asa! Asa annyit is jelent, mint: Üdvözlégy! Köszöntés, üdvözlés, kívánság. Amikor valaki barátjával találkozik, felkiált: Asai! Üdvösség!

"Most elmondom az asa-imát, szól Zarathusztra ; s amikor az asa-imát mondom, ezzel minden halhatatlan szent útját készítem elő;

mert az igaz ember a jó gondolatokkal,
az igaz ember a jó szavakkal,
az igaz ember a jó tettekkel
őrzi az utat az Isten Paradicsomához."

Az asa az a rejtélyes szubsztancia, amely minden derék tette, minden igaz szóra, minden mély gondolatra valahol mélyen, a világ szívében és az Isten lelkében növekszik. Ha valaki mélyen szeret, az asát növeszti; ha valaki szép művet alkot, az asát növeszti; ha valaki földjét gondosan műveli, az asát növeszti; ha valaki szívből imádkozik, az asát növeszti. De minden sötét, álnok, önző, gonosz gondolat, szó és tett az asát fogyasztja; az asa minden bűnnel kevesebb lesz, az az asa, amely a világ létére fontosabb, mint az étel és fontosabb, mint a napfény.

Az ember azért él, hogy asát gyűjtsön a nagy titkos tárházba, az Isten lelkébe, és minden csepp asa fényesebbé, gazdagabbá, virágzóbbá, jobbá, igazabbá teszi az embert és az emberiséget és az egész világot. Asa-életet élni annyi, mint mindazt, amihez az ember ér, átszellemíteni, fölemelni, átvilágítani, megneemesíteni. S a nemesség, a világosság, a szellem egyre nő valahol, a láthatatlanban: egyre több lesz és általa a világ egyre szebb és tündöklőbb. A sötétség, a bűn, a súly, a zavar egyre fogy. Az ember mindazt, ami nehéz és gonosz, az asa-tettel, -gondolattal, -szóval ledolgozza. Az emberi tevékenység célja, hogy a világot átszellemítse, fölemelje, az első és ősalapotba, az édenkerti állapotba visszaemelje. Minden látható tettek láthatatlan következménye van, s a következmények megmaradnak és felíratnak valahol: a rossz tett a világ sötétségét növeli, a jó tett a világ fényességét. A világnak ez az aranyfénye, a világ boldogsága, öröme és szépsége, gazdagsága és tüze, ez az asa.

3.

Az asa az a rejtélyes, láthatatlan szellemi szubsztancia, amelyből a paradicsomi boldogság örökléte épül: az a megfoghatatlan valami, amiből az üdvözültek világa van. Minden embernek sorsával adott feladata bizonyos mennyiségű asát teremteni, hogy a paradicsom felépítéséhez személyesen hozzájáruljon. Az asát az ember az anyagi természetben élt életében gyűjti tevékenységével: gondolataival, szavaival és tetteivel. Minden gondolatot és minden szót és minden tettet valahol lemérnek. Ha rossz, eldobják; haszontalan, káros, a sötétséget növeli, az életet nehezebbé teszi, a munkát verejtékesebbé, gondot idéz, bűnt, háborút, éhséget, betegséget. A rossz tett is szolgálat, de a sötétség szolgálata. Ahriman a sötétség királya, a romlás és pusztulás, a

félelem, az éhség, a sivár sivatagok hercege, az asa ellensége.

Ha a gondolat, a szó, a tett jó, asává lesz. És a lét minden asa-gondolattal, minden asa-szóval, minden asa-tettel szebb, könnyebb, világosabb és paradicsomibb. Egyetlen tevékenység sem maradhat elrejtve. Ha valaki magányos hegységben, befalazott barlangban az igazat elgondolja és meghal úgy, hogy senki soha nem hallotta meg, az igazat valahol feljegyzik és megőrzik és a világ általa fényesebb lesz. Minden tett és gondolat és szó vagy rossz, és akkor a szenvedést növeli, vagy asa, és akkor a földet boldogabbá teszi. S egyetlen ember egyetlen tétével, egyetlen szavával, egyetlen gondolatával örök időkre és minden népre terjedő asát teremt. Minden ember minden tevékenysége, minden álmában gondolt, elejtett, elrejtett, elsuhanó gondolata, minden mozdulata egyetemes hatású, s annak következményét minden valaha élt és valaha születendő ember, állat, növény érzi és tudja.

Az archaikus kultusz: az asa. Ezt jelenti az, hogy az őskori ember nem kultúrát alkotott, hanem a földet paradicsommá akarta tenni. Paradicsommá nem úgy, hogy anyagi gondtalanságban éljen, hanem úgy, hogy az örök boldogság üdvözültségében, átszellemülve, megdicsőülten, a világ fényében és gazdagságában, az átszellemített természet kimeríthetetlen szépségében és virágzásában. Az őskori ember tevékenysége csak a kultuszból érthető, s a kultusz értelme: a világot asává tenni.

4.

A történeti kultúrák mélyén mindig valamely világkép van. Az őskori kultúra mélyén a megdicsőült isteni ember képe van. A történeti kultúra ezért mindig valamely világot alkot; az archaikus kultúra ezt a meglévő anyagi természetet átszellemíti és fölemeli. A történeti kultúra a természetet szolgálatra akarja kényszeríteni, és eszközöket teremt, hogy az anyagot meghódítsa, amit azonban elér, hogy az ember válik a természet rabjává, s az ember kénytelen az anyagot szolgálni. Az őskori kultúra a természetet szolgálja, s ezzel a szolgálattal eléri, hogy az anyag meghódol előtte, s a természet eléje borítja kincseit. A történeti és az őskori kultúra között levő különbség abban van, hogy a történeti ember a természet rablója, az őskori ember a természet apja. S ezért a történeti ember kultúrájának alapgondolata: a hatalom; az őskori ember kultúrájának alapgondolata: a kultusz.

A kultusz az ember apai szeretete és gyengédsége, öröme és szolgálata a természet iránt. Az ember tudja, hogy az idők elején, a teremtés első napján a paradicsomi, boldog, békés természet ura volt. Amikor az ember elanyagiasodott és bűnbe esett, a természetet magával rántotta. Nem a természet sötétítette el az emberi létet, hanem az ember bukása sötétítette el a természetet. Az embernek most vissza kell vinnie a természetet őállapotába, s a földet újra paradicsommá kell tennie, mint ahogy eredetileg az volt. A kultusz az a tevékenység, amelynek értelme, rugója, célja, hogy a természet újra égi természet, a föld újra égi föld legyen. A természetet a megvilágosodott ember emeli fel, és a megvilágosodott természet az ember igazi hazája. Ez a világosság: az asa.

S itt a középpontban ismét nem az ember áll, mint ahogy a történeti ember hinné. A természet fölemelése, eredeti helyzetébe való visszavitele, átszellemítése nem az emberért történik, hanem Isten dicsőségére, mert az ember Isten első fia, szolgálja, gyermeke, értelme, tevékenysége. A cél: Isten dicsősége. S ez ismét az asa.

Az ember földi tevékenysége kultusz, áldozat, szakrális gondolat, szó, tett, szolgálat. Az ember földi tevékenységének csak úgy van értelme. Ha nem kultusz, ha nem áldozat, ha nem az anyag átszellemítése, ha nem a természet fölemelése, akkor a tevékenység értelmetlen, üres, hiábavaló, nehéz, keserves munka. Minden tevékenység Isten dicsőségére, kultuszként, szolgálatként történjék: akkor növekszik és gazdagszik a föld, és az ember akkor emeli a természetet vissza eredeti helyére, s akkor a kultusz szép, igaz, öröm; ha pedig az ember önmaga hasznára cselekszik, a föld fog, soványodik,

szegényedik, a természet egyre súlyosabb és sötétebb lesz, a kultusz értelme elveszett: és az ember csak dolgozik. A kultusz nem egyéb, mint a szakrális tevékenység; a munka pedig a megszensteletlen tevékenység.

Isten azt akarja, hogy az ember és a természet virágozzék. Ez a virágzás a kultúra, amelyet az emberi kultusz, az ember megszenstelet tevékenysége teremte. Az ember és a természet csak akkor virágzik, ha van benne értelem, szellem, szépség, igazság, béke, ha van benne: asa. Csak akkor kultúra. És csak akkor értelmes, szellemi, szép, igaz, békés, ha a kultusz, a szakrális tevékenység célja: virágozzék ez a föld! Asai! Teljék benne gyönyörűsége mindenkinek, aki benne él! Örüljön neki az, aki látja, aki alkotja, s aki az ura! Ezt akarja Isten. Ehhez kell az önérdék és a haszon teljes kizárása. Mert az embernek fel kell ismernie, hogy semmi sem az ő tulajdona, annyira nem, ahogy a gyermek nem az apa tulajdona. A világ Istené, a föld éppen úgy, mint a képesség, amely a földet műveli, mint a szépség, az igazság, a gazdagság és az öröm. A kultusz célja a földet újra istenivé tenni, az anyagi természetet megváltani. És ez újra: az asa. A dolgok és a tárgyak, a gépek és az eszközök, a teremtmények és a gyümölcsök nem az ember tulajdona. Az asa teremtette őket, és az embernek adattak, hogy az ember átszellemítse azokat. A kosár, amit az indián asszony a folyóparton fűzfavesszőből font, nem az asszony tulajdona. Kultikus tárgy, amellyel a világot átszellemíteni segített, amellyel az asát növelte s a világot gazdagabbá tette. Kultikus tárgy a kosár, a ruha, a kés, a toll, a pohár, az edény, a kocsi, a gép, ahogy kultikus tevékenység az írás, az evés, a beszéd, a séta: azzal, hogy jól és szépen, igazat és komolyat mondom, a világ üdvé nő. A virágzás élvezete szabad: mindenki örömét lelheti a fényben és a szépségben. És ez ismét: az asa.

5.

Az iráni nyelv rokon hangzású és rokon értelmű szava az asát még érthetőbbé fogja tenni. Ez a szó a frasa, amely csaknem szó szerint megdicsőültet jelent. Zarathusztra így szól: "Az egész földön, minden nép közül mi legyünk azok, akik a létet frasává tesszük", megdicsőültté, átszellemültté. "Az ember akarata és ereje Isten eszköze: ezzel teszi a világot átszellemültté" - frasává. "Imádkozzunk, hogy az ég alá szálljon és a földön az égi lét valósuljon meg. Utódaink a megdicsőült világban éljenek." - "Akinak tetteiben több a frasa, az örök léthez közelebb lép."

A frasa átszellemítő erőt, de szellemet is jelent. A tevékenység, amely átszellemít, éppen úgy frasa, mint maga a szellem. Frasa a szellemvilág, az isteni Ég: a megdicsőült, a ragyogó, a boldog, a sugárzó öröm. De a tevékenység, amely az anyagi természetben az égi földet meg akarja valósítani, tulajdonképpen ugyanabból az anyagból van, mint az ég. Ez az anyag, amely erő is, szubsztancia és tevékenység is, aktivitás is, lét is, ez a frasa.

Így most világosabb, hogy az asa az aranykorral nemcsak szoros kapcsolatban áll, hanem semmi egyéb; mint maga az aranykor. Nem az az aranykor, amelyről mint elvesztett létről és elmúlt időről a szent könyvek beszélnek. Az asa az, hogy az emberi tevékenység egyetlen értelme bőséget, szépséget, virágzást, igazságot teremteni: ezért alkot eszközöket és tárgyakat, ezért tartja meg a törvényeket, ezért ölt szép ruhát, ezért tanul, ezért énekel, ezért ápolja állatait és földjét, kormányozza államát az igazság szellemében. Aranykort kell alkotni - nem valamilyen világot, hanem az összes világok világföldről világát. S ez a világ az, amely az ember gondolataival, szavaival, tetteivel rejtélyes módon épül: asából, asa által és asában. Mert az aranykort nem lehet gonosz, sötét, lompos, megszensteletlen gondolattal és szóval és tettel építeni. A sötét tett azt a "másik" világot építi, a "drug"-ok világát, a romlását, Ahrimanét. Aranykort csak a megszenstelet, csak az asa-tett építhet.

"Az asát dicsőítem!

A Fény Istenének áldozatát választom!

Zarathusztrához tartozom,
a drugok ellensége vagyok...

A legragyogóbb asát akarom kimondani!"

Mi ez a Fény Istenének hozott áldozat? Az asa-szó, az asa-gondolat és az asa-tett. A megszentelt élettevékenység, amely világos tudattal és minden erejével a fény világát szolgálja. "Aki gabonát vet, asát hoz; aki gyermeket nemz, asát hoz; aki tehenének szénát ad, asát hoz; de asát hoz az is, aki mérges, vad, hitvány, kártékony lényeket pusztít." Az asa-élet szüntelen háború a sötétség, a "másik", a "drug" világa ellen. A drug nem világot akar, a sötétség nem azt jelenti, hogy a fény világával szemben a sötétség világát akarja megteremteni. A drug irtani akar: felbontani, megölni, megsemmisíteni. Ahriman világa nem a sötét világ, hanem a semmi. A hazugság, a lustaság, a gyávaság, a betegség, a halál.

Az ember azért van itt az anyagi természetben, hogy ezt a sötét, hazug, gyáva, beteg, tehetetlen világot legyőzze és fényt hozzon, virágzást, bőséget, szépséget, vidámságot, éneket, derűt, örömet, virágot. Hogy tetteivel a természetben levő asát felszabadítsa és a földet egyre inkább frasává, szellemibbé, istenibbé tegye. Hogy a természetbe az idők elején elmerült aranykort ismét kiemelje: minden gondolatával és szavával emeljen egy keveset, egészen keveset, és tevékenységével lendítsen egyetlen fokot az állatokon, a köveken, a növényeken és a csillagokon.

A gondosan ápolt kert éppen úgy asa, mint a jólétben nyüzsgő nagyszámú család, mint a szép asszony, mint az elégedett népből álló királyság, a bőséges lakoma, a vidáman daloló fiúk és táncoló leányok serege. Isten az embertől azt kívánja, hogy a földet asává tegye: aranykorra - széppé, gazdaggá, boldoggá, békéssé, ragyogóvá.

6.

A kultusz értelme nem az, hogy egy darab földet megművelek, néhány embert tanítok és nevelek, állatokat tenyésztsek, házat építek, vagy valamely tehetségemet tökéletesítem. Ez a művelés lehet olyan értelmű is, hogy mindezt a magam hasznára teszem és a természet műveléséből fakadó gazdagságot magamnak tartom meg, belőle senkinek sem adok: legyen az föld, tárgy, gyermek, állat, tehetség, a magaménak tulajdonítom. Ez nem kultusz. Ez munka. Mert mögötte az Én érdeke áll. Nem asa és nem termel asát. Munkával soha senkinek sem sikerül az aranykorhoz egyetlen téglát sem rakni. A munka nem önkéntes áldozat, hanem rabság és kényszer. A kultusz értelme az, hogy a földet, az embert, a képességet, amit művelek tevékenységemmel, önként vállalt áldozattal, mint a világ egy darabját Istenhez emelem és visszaviszem oda, ahol eredeti helye van: az égbe, a paradicsomba, az aranykorba. Asává teszem.

Minden kultusz ősfarmája: az ima. Az ima a közvetlen szolgálat. Az áldozat maga. Ez az, amikor az ember közvetlenül Istené. Önmagamért imádkozom? Nem. A világot felviszem magammal Isten színe elé. Megszólok és rajtam keresztül megszólal a föld minden porszeme.

Tevékenységem, ha asa, olyan, mint az ima. Tetteimmel, gondolataimmal, ha azok asák, a világot fölemelem és Isten kezébe teszem. Minden személyes Én, amely az egyes embert hangsúlyozza, s ezért minden más embert kizár, az imát hatálytalanná teszi. Minden gondolatot az egész emberiség nevében gondolok. Minden szót az egész emberiség nevében mondok. Minden tettet az egész emberiség nevében teszek. Egész életemet az egész emberiség nevében élem, és életem minden percében az egész világot kell vállaimon tartanom és emelnem kell, fel, fel, a világosságba a többivel együtt, Isten színe elé. "Mi legyünk azok, akik a létet megdicsőültté tesszük!" - "Imádkozzunk, hogy az ég alászálljon a földre és égi lét valósuljon meg!"

A világ rám van bízva, s fel kell emelnem és át kell szellemítenem még a porszemeket is. Ennek a frasa-cselekvésnek, ennek a kultusznak és áldozatnak éppen ellenkezője és fordítottja az önző, érdekből végzett tett. Minden tevékenység célja az isteni lét

megvalósítása kell hogy legyen, akkor a tevékenység asa. Ha a cél nem az isteni lét, akkor önző és érdekelt. Akkor a tevékenység boldogtalan és sötét -, akkor: munka. Zarathusztra asája tudatos aranykoralkotás. Szemben az egyéni haoma-kultusszal, az egyetemes emberiség együttes kultusza, s ez a kultusz nem kivételes ünnepi szertartás, hanem az emberi élet minden mozzanatára magától értetődő természetességgel kiterjed. Kultusz az öltözködés, az evés, a szerelem, a járás, a beszéd, a gondolkodás. Az ember minden élettevékenységével vagy az aranykort építi, vagy azt pusztítja. Minden tettet megmérnek valahol, mint az egyiptomiak halotti könyve, a Pert em heru mondja -, asa vagy drug, világos vagy sötét, igaz vagy hamis, életet fakaszt, vagy öl. Tudatos aranykoralkotást az őskorban nemcsak Zarathusztra tanított. Echnaton így szólt: "Hogy a föld teljes egészében az égbe emelkedjék, az ember egész tevékenységét, minden gondolatát, minden szavát, minden törekvését ajánlja fel a Napistennek." Ez a kultusz.

Mexikóban a toltékok, a megszentelt alkotók, akiknek kultusza volt a szép tárgyak alkotása, a művészet, aranykoralkotók voltak.

A művészet eredete itt van. A művészet kultusz volt, ami azt jelenti, hogy a szép tárgyak, a szép dalok, a szép költemények a világot megszépítették, az asát növelték. A tolték az az ember, az a kaszt, az a nép, amelyben az aranykoralkotás tudatos volt. A szín, a hang, a szó, a tárgy a művészetben és a művész által teremtett alakban szellemül át, válik frasává, üdvözlétté, s kerül vissza oda, ahonnan az idők kezdetén lezuhant, Isten kezébe. A művészet kultusz: a művész alkotása asa - a világ üdvösségeért, szépségeért, öröméért keletkezett.

A nagy szolárikus népeknél, a mexikóiaknál, az inkáknál, az egyiptomiaknál, a görögöknél a Nap asa-jelkép. A Nap asa-fény. A Nap-kultusz annyi, mint aranykor-kultusz. A fény szolgálata. A fény, a Nap, az asa - az arany - nem lehet az egyéni Én tulajdona. Az egész emberisége. Az aranykori emberisége. Asai! - Üdvösség!

IV. Az alkímia

1.

Az alkímia eredete az őskorban elvész. Nincs olyan korai emlék, amelyben nyomát ne lehetne megtalálni, s amely ne utalna a még korábbira. Egyesek azt mondják, hogy az alkímia mágikus tudás, s ha az egész föld mágiáját tíz tizednek vesszük, abból kilenc tized Egyiptomból származik. Éppen ezért az elnevezést az egyiptomi chem és chemet szavakból magyarázzák. Ehhez a chemhez járul később az arab al, így lett belőle al chem és később latin végezettel al chemia.

Az alkímiának három nagy része van: az elemekről szóló tanítás, az alkimista tevékenység, végül az aranyról, a Bölcsék kövéről szóló tanítás.

Mielőtt az alkímia megértésében bármihez fogni lehetne, tudni kell a következőket: az alkimisták beszélnek sóról, kénről, higanyról, arzénről mint elemekről; beszélnek oldásról, megszilárdításról, finomításról, halmazállapot-változtatásokról, lágyításról mint tevékenységről; beszélnek aranycsinálásról és a Bölcsesség kövének megtalálásáról. Az elemek, a tevékenység, a végső cél sohasem vonatkozik ténylegesen és kizárólagosan magukra az elemekre, a tevékenységre és a végső célra. Az alkímia archaikus szintézis, amely a világról szóló tudást valamilyen egységbe foglalja össze. Mint ahogy az asztrológia az emberi egyéniség, a sors, a történet és a kozmikus történés analógiáján alapszik, úgy alapszik az alkímia azon az analógián, amely az emberi egyéniség, a sors, a sors tudatos irányítása és az anyagi elemek összetétele és ezeknek az elemeknek egymásra hatása között fennáll.

Ma gyakran elkövetik azt a hibát, hogy az alkímia elemeinek csakis jelképes értelmét veszik figyelembe, s így azt hiszik, hogy az alkímia szimbolikus pszichológia. Ez a felfogás rossz. Az alkímia pszichológia is, kémia is, fizika is, társadalomtudomány is,

morál is, fiziológia is és orvostudomány is, és ezenfelül aszkézis, mágia és metafizika. A kén, az arzén, a só, a higany olyan világelem, mint amilyen a szám; mint amilyen az asztrológiában a Nap vagy a Mars vagy a Jupiter; mint a kínai Ji kingben a Kien (teremtőerő), a Kun (a befogadó), a Ta Csuang (a nagy hatalom), a Csin (haladás). A kén először is azt jelenti, hogy a tényleges ként, az elemet, a sulphurt mondja ki. Jelenti azonban azt is, amit hozzávetőlegesen az asztrológia Marsnak mond, a tevékeny hevedséget, az Én áttörő lendületét, harci készségét, feszültségét, vagyis az égést. Jelenti ezenfelül azt is, amit a hindu hagyomány radzsasznak hív, a szenvedélyes aktivitást. Jelenti azt, amit Mexikóban Huitzilopochtli isten nevéől neveztek el, sőt rokonságot tart azzal, amit Egyiptomban Széthnek mondtak. Ha tűzhányók törnek ki, ez is sulphuri jelenség, de a fizikában; ha forradalom, ez is sulphuri jelenség, de a társadalomban és a történetben. A kén az a világelem, amely szenvedélyes tüzet, hirtelen kitörést, égést jelent. Ha egymagukban sulphuri erők uralkodnak, az egyensúly megbomlik és a világ fellángol: teljesen mindegy, hogy az emberi lélekben, a közösségben, az államban vagy a természet valamelyik szférájában. Vannak sulphuri szerelmek és sulphuri barátságok és szövetségek és gondolatok és aktivitások, olyan lények és dolgok, amelyekben az uralkodó jelleg a gyors és heves égés. Van sulphuri festmény, épület, vérmérséklet, filozófia.

Az arzén, a só, a higany, mint a kén, világelem, amely kezdetben, amikor a természet idea volt és szellemi valóság, ősalakjában spirituális szubsztancia volt. Spirituális jellegét meg is őrizte, de ez úgy elsüllyedt benne, mint az emberben a világosság, az éberség, az égi intelligencia. Az a burok, amelyben a spirituális szubsztancia szunnyad, az anyag. Ez a látható, mérhető, bányászható kén és arzén és só és higany. De minden elem eredeti alakjában égi szubsztancia volt, a teremtésnek alapeleme. Az alkímia ezeket az elemeket az ősi ideák értelmében használja: szellemi szubsztanciának fogja fel és így értelmezi, sőt eljárásaiban így használja fel.

Az alkímista eljárás: sublimatio, descensio, destillatio, calcinatio, coagulatio, fixatio, ugyanúgy, mint az elem: nem anyagi jelenség. A jelenség az anyagban játszódik le, de visszahatása van a lélekre és a szellemre és az asztrális síkokra, egész a legősibb világokig, az elsődleges spirituális szférákig. Az anyagi természetben lejátszódó folyamattal megindul a folyamat a lélekben és a felsőbb világokban is. Minden calcinatio és fixatio visszanyúl azokra az ősi folyamatokra, amelyek a világ ősi szellemi állapotában tisztán spirituális folyamatok voltak.

Az arany és a Bölcsök köve pedig azt jelenti, hogy az alkímia célja nem mint ma hiszik, aranyat csinálni. A cél: az aranycsinálás módját megtalálni és a világot újra arannyá változtatni, a világot és a természetet és az embert visszavinni az aranyvilágba, az aranykorba. Az arany nem más, mint: asa. Üdvösség, boldogság, bőség, virágzás, fény, tudás, isteni lét. A Bölcsök köve az a mágikus eszköz, amely a létet ismét arannyá tudja változtatni. Ez a mágikus eszköz ismét nem valamely tárgy, vagy tudás, vagy varázsszformula, vagy pláne kő, hanem valami, ami a paradicsomi létbe való visszatérést elmúlhatatlanul (ezért kő), mindenki számára lehetővé teszi.

2.

Ilyen előzetes ismeretekkel az embernek már nem kell félnie attól, hogy az alkímia elemtanába zavaros varázslatokat fognak magyarázni. Az alkímia elemei tulajdonképpen végtelenül egyszerűek. Az elemek kezdetben világelemek voltak. Elem annyi, mint olyan másra vissza nem vezethető alkotórész, amelyből a világ van. A világot kezdetben szellemi elemek alkották. Amikor az anyagba zuhanás következtében az ember a természetet magával rántotta, ezeket az elemeket is anyagivá tette. Így lett a spirituális elemekből anyagi elem. Ezek az elemek az anyagban is éppúgy összefüggenek, mint a szellemvilágban: a számsor és a geometriai törvényszerűség bizonyos rendje szerint, abszolút egységesen és kerekén. Az egység eredete az első természetben van, amikor az

ideaelemek tökéletes rendben és hierarchiában, a szellemi létben az isteni értelem által teremtett és elgondolt egységben, átlátszóan, tisztán, természetüknek megfelelően egymással kölcsönhatásban, egymást kiegyenlítve éltek. A zuhanás az elemeket nemcsak anyagivá tette, hanem azokat teljesen össze is keverte. A kölcsönhatásokat megzavarta, a rendet felbontotta és a hierarchiát széttepte. Ez a rendetlen, összedobált, félig összetört, felbontott, szabálytalan, zavaros halmaz: az, amit a természetben ma anyagnak neveznek. Ez az, amit matériának hívnak.

Az anyag kétértelmű. Az egyik értelme az, hogy ez az ősi, első természet, de megalázva és porba sújtva, elnehezedve, sötétségben és a megsemmisülés közvetlen határán. A másik értelme az, hogy ebben az anyagi természetben tulajdonképpen lappangva az egész ősi szellemvilág benne él. Az első értelme a fekete és az átkozott, a nehéz és negatív; a második értelme az, hogy ez a terra sancta, a materia benedicta a Szent Föld, az Áldott Anyag. Az ember nemcsak ebből az anyagból és ebben az anyagban és ez által az anyag által él. Az ember ehhez az anyaghoz végzetesen és meg nem változtathatóan hozzá van kötve. Ebből az anyagból nem szabadulhat és nem léphet ki, csak egyetlen módon: ha spirituált alakban magával viszi, visszaviszi oda, ahonnan lerántotta. Ezért az embernek ezt az anyagot meg kell ismernie. Tudnia kell, hogy az elemek mit jelentenek és mi volt ősi és első jelentésük, és mi volt ezeknek az elemeknek első és eredeti helye. Tudnia kell, mi az arany, az ezüst, a réz, az ólom, a cink, a platina, mi a kén, mi az arzén, a higany. Fel kell ismernie, hogy ezek az elemek csak elnehezedett és elsötétedett, bűnbe esett alakjukban ilyen tehetetlenek, nehezek és sötétek. Eredetileg a szellemvilág alkotórészei voltak.

Az ismeretnek elképzelhetetlen nehézsége van. "Az elanyagiasodott ember - mondja Al Dzsabir -, amikor bűnbe esett és az aranykor paradicsomából kiűzetett, a szellemi alkímista tudását is elvesztette." Böhme így szól: "Az embert a Teremtő azért alkotta, hogy az elemek ura legyen és az elemek neki szolgáljanak; az ember azonban az elemek rabja és szolgálja lett. S ő most aranyat keres, de földet talál".

A természet azonban az embernek útmutatást ajánl. Ezeknek az útmutatásoknak legelseje, mint az alkímia tanítja: a kristály. A kristályban az elem abban az ősi hierarchikus, abszolút alakban jelentkezik, amely az anyagi megfelelője annak az ősi hierarchiának, amelyben az elemek az eredeti spirituális világban voltak. A kristályban jelentkezik az elemek transzcendens őstermészete. A kristály mutatja meg az embernek, hogy mi az elem lénye és lényege.

Ezen az úton elindulva az őskori emberiség az elemek értelmét, összefüggését és értékrendjét megtalálta. Erről szól az alkímia elemtana.

3.

Az elemek ismerete az alkímiában a tevékenységnek csak eszköze. Az alkímia maga aktivitás. Hívják mortificationnak (elsorvasztás), solutionnak (feloldás), animationnak (lelkesítés), fixationnak (szilárdítás), perfectionnak (tökéletesítés). A tevékenység célja a prima materia átszellemítése. Az alkímia nem egyéb, mint az asa misztériuma. Az anyagba való elmerülés után az ősi és első isteni lényből maradt az emberben egyetlen kicsiny szikra, és az elemekben is maradt egyetlen kicsiny spirituális magocska. "A valódi alkímia az emberben kezdődik, az anyagban folytatódik és az emberben fejeződik be", szól Böhme. A valódi alkímia az, hogy az emberben levő szikra az elemekben levő magokra elkezd hatni, azokat felszabadítja, átszellemíti és fölemeli. A felszabadított elem az emberre visszahat, s most az embert emeli egy lépcsőfokkal. Az ember ismét az anyagot lendíti, az ismét az embert, s így tovább: egymást szellemítik, finomítják, tisztítják, oldják, lelkesítik, szilárdítják. Ahol az anyag ellágyult, meg kell keményíteni, ahol megmerevedt, meg kell oldani. De az anyag mindig anyag marad, jelentőségében és értelmében azonban mindig szellemi jelentőségű és értelmű. Mert végül az anyag és az elem nem a bányákban, hegyekben, műhelyekben fekszik holtan, hanem a világ aktív

alkotórésze, más szóval olyasvalami, ami a hegyeket, a folyókat, az ételt, az eszközöket, a csillagokat és az embert alkotja.

A megtisztult és szellemivé vált elem a világból nem tűnik el, hanem láthatatlan helyen egybegyűlik és rejtett hatást fejt ki. Sugárzik: melegít, fényesít, tisztít. A megtisztult elem asává lesz, paradicsomi szubsztanciává, amely itt él a földön, mindenekelőtt az emberben, de nem mint egyéni boldogság és üdvösség, hanem mint aranykori jelenlét. Az asa a világot ősállapotához közelebb viszi, s nem egyéb, mint a végső állapot. Az alkimisták megkülönböztetik a prima materiát, az anyagi földet, a sárkányt, és az ultima materiát, a megdicsőült földet. Minden alkimista tett, gondolat, szó, a föld egészén emel, ha nem is sokat, egy hajszálnyit. Minél többet emel a tett, a szó, a gondolat, annál nagyobb. Annál több benne az asa. Annál több földet sikerült átváltoztatnia arannyá.

Az alkimista tevékenység teljes egészének bemutatása most nem lehet cél. Megteszik azt olyan könyvek, mint Al Dzsabir, Paracelsus, Böhme, Pasqualis, Saint-Martin, hogy az ember Hermész Trismegisztozt, főként a Tabula Smaragdinát ne is említse. Ezúttal az aktivitás természetét egyetlen példa mutassa meg. Ez a példa: az alkimista meleg. Annyi már az eddigiekből is érthető, hogy a meleg nem a fizikai hő, hanem fizikai is, élettani is, kozmikus is, asztrális is; a hő az első teremtés tulajdonsága, spirituális tulajdonság, amit mindenki megért, ha arra gondol, hogy van, nem átvitt értelemben, hanem szó szerint meleg pillantás, meleg szó, meleg mozdulat, meleg hang, meleg érzés, meleg szín, meleg táj, kép, ember, ima, viszony. A hindu radzsasz, a szenvedélyes tevékenység a meleg fészke, éppen úgy, mint az alkimista sulphur. A hő ahhoz, hogy a világot arannyá változtassa, vagyis megtalálja a Bölcsek kövét, az eszközt, amellyel a világot paradicsommá változtathatja, elengedhetetlen. Egyiptomban úgy mondják, ahhoz, hogy valaki a száhut, az örök testet megalkossa - persze nem az emberi egyéni Én testét, hanem az emberiségét, az egész földét és az egész természetét -, elsősorban hő kell. Az emberi test megőrizte eredetének spirituális arany voltát. Az alkimisták mindig is hangsúlyozták, hogy az emberi test ugyanabból a szubsztanciából van, amelyből az átlátszó, ragyogó, kristályos Bölcsek köve. Más szerző így beszél: "Az emberi testben van valami, ami a kezdetek kezdetén a világban is megvolt, de ami a földből azóta elveszett." A Bölcsek köve a paradicsomi szubsztancia. Az asa. Természetesen ismét nem az egyéni Én testéről, hanem az egyetemes és örök emberiség testéről van szó.

"Válaszd el a tüzet a földtől - szól a Tabula Smaragdina -, a finomat a nehézről, óvatosan, nagy szenvedéllyel." Az elválasztás eszköze: a hő. És ha most a hő alkalmazásáról van szó, lehetetlen annak a módszernek megbeszélése előtt kitérni, amely a hőt tökéletesen alkalmazta. Ez a módszer: a tumo. A tumo tibeti szó. A belső lélekmeleget jelenti. Az emberi fizikai test melegének forrása a tibeti tumo szerint nem a hús, nem a vér, nem valamely más életszerv. Amikor az élőlény meghal, a meleg eltávozik belőle; mint a Veda tanítja, a szívbe vonul vissza és onnan kiröppen. Ezért hűl ki a holttest. A meleg forrása az úgynevezett "közvetítő test", az asztráltest. Ez az, amit az alkimisták kemencének és kályhának is hívtak. Az emberbe és az életbe a meleget ez az asztráltest hozza. Ezt hívja az asztrológia Marsnak, az alkímia sulphurnak. Ha valaki ezt a testet pontosabban ismerni kívánja, olvassa Swedenborgot, akinek misztikus intuíciója ezen a területen csaknem csálhatatlan. A tibeti tumo-jóga ennek az asztrálhőnek felszabadítása és az emberi lénynek ezen az asztráltűzön való megolvasztása, hogy "el lehessen választani egymástól a finomat és a nehezet".

A fizikai test az asztrálhőben megolvad, de megolvad az idegrendszer is, megolvadnak az emlékek, a képzetek; a hevítés következtében az értéktelen anyagok elégnak és elpárolognak, és ami az emberben megmarad, mindig tisztább és tisztább lesz: az arany. Kellő gyakorlattal az askéta az asztrálhőt olyan magasra fokozhatja, hogy az egész test anyagtalan izzással telik meg. Ezt az izzást az askéta kiterjesztheti az egész földre, sőt

az egész anyagi világra. Az európai ember a tumót mindössze olyan jógagyakorlatnak tartja, amelyet a magas hegységben, a téli fagyban élő remetek alkalmaznak, hogy a dermesztő hidegben meg ne fagyjanak. Elfajult alakjában a tumo tényleg ez. Eredetileg azonban olyan alkimista tevékenység, amely az asztrális hőt tudatosan alkalmazza, hogy "elválassza a finomat a nehézről", nemcsak az egyéni ember Énjében, hanem az egyéni Énen keresztül a világban, és a paradicsomi szubsztanciát tudatosan növelje. Később, főként a középkorban, amikor a kályha és a kemence fizikai tűzeljárások számára téglából épült kályha volt, a tumót megfordították: a hőt az anyagi természetben élesztették és az aranyat az anyagból akarták kiolvasztani. Abból a szempontból, hogy az asát a világban milyen módon növelik, a két eljárás között különbség nincs. A cél egy: az aranyat kiolvasztani. A tibeti tumo pszichológiájának és a középkori alkimista anyagi kémiaiájának értelme ugyanaz: a hó felszabadításával a világot újra frásává, arannyá tenni.

4.

Az alkímia harmadik része az aranyról és a Bölcsek kövéről szóló tanítás. Az arany nem egyéb, mint az őanyag, amiből a világ kezdetben az első teremtésben volt. Ez az első világ az ősvilág. A Teremtő első teremtése aranyból volt. Nem fizikai aranyból. A fizikai arany nem egyéb, mint az ősi és első teremtésnek materiális alakja. Hogy ez a teremtés milyen volt, azt mindenki megértheti, ha az arany csendes, meleg és nyugodt, végleges és felülmúlhatatlanul szép ragyogására gondol, arra a sajátságos nehéz békére, amely lágy és érett, mint az olaj, mint a nektár, mint a nyári napfény, vagyis mint az arany. A Bölcsek köve az az egyetemes és elmúlhatatlan tudás, amely az aranycsinálás titkát őrzi. De nemcsak tudás, hanem anyag is lehet, mert a természeti világban kell lenni olyan anyagnak, amely pontosan megfelel annak, ami a szellemvilágban az egyetemes tudás. A Bölcsek köve az az anyag, amelynek érintésére az elemek eredeti helyükre visszatérnek, az eredeti rend helyreáll és az ősi első világ visszatér. A Bölcsek köve ugyanakkor életelixír, az egészség, az élet, a halhatatlanság mágikus eszköze. Az alkímia célja az aranycsinálás és a bölcsek kövének megtalálása. A tevékenység lehet belső és lehet külső; a belső tevékenység állandóan hat a külsőre és azt magával viszi; a külső hat a belsőre és azt emeli. A két tevékenység egymást fedi, egymást kiegészíti, egymást segíti, és a külsőt a belsővel, a belsőt a külsővel összekapcsolja. Mert az első teremtéskor a belső és a külső világ nem állott külön: egység volt, ahogy egy volt a természet és a szellem, a test és a lélek, az élet és a lét.

5.

Az alkímiánál jobb példát arra, hogy az ember megértse: az őskorban mi volt az emberi tevékenység értelme és célja és természete, nem lehet találni. A történeti ember tevékenységét munkának hívják; ez az a cselekvés, amelynek célja az Én fenntartása, növelése, hatalma, vagyona, dicsősége. Így lett a történeti korban a földművelés, a kereskedelem, a katonáskodás, az államkormányzás, a nevelés, a tanulás, a tanítás is mind munka, így lett munka minden tevékenység, az egyetlen művészetet kivéve. A művészi tevékenység az egyetlen, amely a tevékenység eredeti értelmét megőrizte és megtartotta: szellemi szolgálat maradt, amely a világot szebbé teszi. Eredetileg minden munka művelés volt, és sohasem volt létfenntartó, még sokkal kevésbé egyéni nyereséghez vezető jelentősége. Ha a tevékenységből az eredeti művelői magatartás, a szakrális attitűd elvész, vele együtt elvész a tevékenység értelme is. Ezért kell, hogy a munka végül is értelmetlen maradjon. A tevékenység az őskorban olyan művelés volt, amelyet ma már csak a zseniális embernél látni, aki áhítattal, szenvedéllyel, metafizikai hangsúllyal, életre-halálra teszi azt, amit tesz, és tudja, hogy tettének eredménye nem az övé, hanem ezzel hozzájárul a világ fölemeléséhez és átszellemítéséhez. Az asá növeléséhez. A világ végleges megváltásához.

Az őskorban az a tevékenység, amely a történeti időben egyetlen emberfajtára korlátozódott, általános volt. Mindenki a zseniális létnek azon a fokán állott, mint ma a művész. A tevékenységnek csak mint művelésnek volt értelme: csakis és egyedül mint kultusznak. Kultusz volt minden, ami később munka lett: a földművelés, a kereskedés, az államkormányzás, a katonáskodás. A kultusz a művelés, a műveltség, a magasrendű lét színvonala, s e színvonal fenntartására alkotott eszközök és tárgyak rendje: a kultúra alapja. Minden tevékenység ihlete az volt: a világot szebbé, igazabbá, nemesebbé, virágzóbbá, gazdagabbá tenni. Az asát növelni. A természetet átszellemíteni. A világot visszaemelni oda, ahonnan az ember letaszította: az aranykorba.

Az alkímia az az őskori tudás, amely a világban levő kegyelem, görög szóval kharisz, latin szóval gratia, tudatos kiemelését tanítja. Ez a világban eltemetett és elkevert arany, más szóval asa. Az alkímia ezt az aranylétet hevíti ki, emeli ki, tisztítja meg, oldja fel, szilárdítja meg. Az alkímia az a művelés és az a kultusz, amit a hindu mítosz a tejóceán köpülésének nevez. Ez az őstevékenység, amit az istenek végeznek: a köpülés, a tejóceán kavarása, hogy belőle kiválasszák a vaját az asát, az aranyat, a tiszta létet. Ez az ősművelés minden tette mögött álló alapvető érzület.

A kultusz arról ismerhető fel, hogy amit keres, az jelen van. A kultuszban az arany megjelenik és valósággá válik. Valósággá válik a világ egyetlen kicsiny pontján: de visszavonhatatlanul és örökre. És a kultusz arról ismerhető fel, hogy tudja magáról: ez a tett most ebben a pillanatban, ezen a helyen és ilyen módon egyszer s mindenkorra minden emberért és minden ember nevében történik általam. Minden tett vagy válaszol a Szfinxnek, vagy nem; minden tettben az egész emberiség cselekszik; minden tett a világot vagy fölemeli, vagy alámeríti, vagy fényt hoz, vagy sötétséget. Mert "elég, ha egyetlen ember válaszol a Szfinxnek". És ha valaki magányos hegységben, elhagyatott barlangban az igazságot elgondolja, az igazság a földről nem távozhat el többé. A kultusz az a tevékenység, amikor az egyéni ember tudatára ébred annak, hogy benne az egyetemes ember él és cselekszik, és az egyetemes embernek egyetlen célja van: az aranylétbe visszatérni. Minden kapavágás, minden tollvonás, minden tanító szó, minden kormányzói rendelkezés, minden étel megfőzése, minden virág leszakasztása vagy asa, vagy sem: vagy kultusz - vagy munka, vagy tudatosan vállalt szenvedély - vagy rabszolgaság, vagy növeli vele a világ virágzását - vagy elemészti a világ, kincseit. Az első áldozat a tett, mondja Baader. És az áldozat az ember őrangyalává lesz. Az áldozat örködik az ember fölött és örködik a népek fölött és a világ fölött: "az ezüstpillantású szeretet". A nagy kultúra ebből a szeretetből fakad: "Csak a természet iránt való szeretetből, nem pedig az önző és rövidlátó, számító és érdek cselekvésből."

A kultusz az embernek meg nem másítható mértéket ad, amelyen tetteit mindig lemérheti. "Valahányszor az ember e mérték fényénél tetteit leméri, a világ áldását szaporítja", - szól Zarathusztra. Ahura Mazda így szól az emberhez: "Benneteket magamban feloldva látlok, ti pedig magatokban engem tevékenyen láttok." Ezek alkimista szavak. Az ember Istenben feloldva él, mint a tengerben a só; az Istenség az emberben tevékeny és teremtő erő, mint a kénben a lappangó tűz, a sóban az elrejtett íz, az aranyban az elsüllyedt paradicsomi lét.

6.

A legnehezebb a világon nem tárgyi kultúrát alkotni, hanem a közös üdvösség színvonalát emelni.

A tevékenységnek nem tárgyak alkotására, hanem a közös lét színvonalának emelésére kell irányulnia. Ha a tárgyak alkotására vonatkozik, akkor a kultúra, ami e tevékenység eredménye, csak külső és tárgyi; abban az esetben a tevékenység csak munka; akkor a tevékeny személy csak az egyéni Én, s a cél az Én fenntartása, a vagyon és a hatalom. Ha a tevékenység a közös lét színvonalának emelésére irányul, akkor az eredmény egyetemes; akkor a tevékenység kultusz; a tevékeny személy az egyetemes ember; a cél

a világ eredeti rendjének helyreállítása.

Az alkímia ilyen kultikus tevékenység: az alkimista az egyetemes ember, aki nem tárgyi kultúrát akar alkotni, hanem a közös üdvösség színvonalát emelni. A közös üdvösség az, amit az iráni asa szó jelöl meg, amit az alkímia aranynak mond, amit a különböző mítoszok szatja-jugának, vagy paradicsomnak, vagy Édenkertnek, vagy Elüsziónnak neveznek. Ez a közös üdvösség az, amit az embernek meg kell teremtenie. Az, hogy képességeit, amelyeket tevékenységében, erejében, alkotó energiájában, tudásában kapott, a maga javára használja fel: önmagát tartja fenn, Énjét gyarapítja vele, az végzetes zavar és tévedés eredménye lett, amelynek következményét elég keservesen tapasztalja. A tevékenység merő Én-céllá fokozódott le, elértéktelenedett, a kozmikusjelleg belőle kiveszett. Megszűnt egyetemes lenni, megszűnt kultusz lenni. Az alkímia az embert megtanítja arra, hogy az alkotóerő, a tudás, a tevékenység nem önfenntartásra és anyagi gyarapításra való, de még csak tárgyi kultúra teremtésére sem, hanem egyes-egyedül, amint az irániak mondják: asa növelésére, vagy ahogy az alkímia mondja: aranycsinálásra. Amit az ember az anyagi természetben tesz, nem egyéb, mint a tejóceán köpülése, amit az istenekkel együtt végez szüntelen minden ember, minden pillanatban. Ez a szakrális tevékenység. Ez a kultusz. Ez a földművelés, a kereskedelem, a katonáskodás, a nevelés, a tanítás, a főzés értelme. Ez az igazi alkímia. "Amit az ember belsőleg elvesztett, mondja Saint-Martin, azt a külső világban való cselekvésével kell visszaszereznie". Amit belsőleg elvesztett, az a béke, az örök élet, a világ fölött való uralom és az isteni értelem ragyogása; ezt kell az anyagi világban való tevékenységével visszaszereznie. Minden tevékenység, amely akár csak egyetlen szemet is ebből az ősi üdvösségből visszaszerez, az emberiség közös üdvét emeli. Ez a tevékenység lehet az, hogy a Szfinxnek válaszol; lehet az, hogy a barlangban magányosan az igazságot gondolja; lehet az, hogy kosarat fon a folyóparton fűzfavesszőből; lehet szántás, kertészet, harc, ének, nevelés, főzés, ruhavarrás és a népek kormányzása. Ha ilyen tevékenység, akkor asa-kultusz. Ha csak tárgyakat alkot, ha csak gépeket épít, ha csak önmaga létét tartja fenn, ha csak saját vagyonát növeli, akkor nem kultusz, nem asa, nem emel a világ közös üdvén, s ezért üres, értelmetlen, hiábavaló, lényegtelen: nem termel aranyat. Csak munka. A kultúra célja az őskorban: az emberiség közös üdvét emelni; a kultúra eszköze pedig: az emberi élet minden területén a kultikus tevékenység. Az alkímia erről a tevékenységről szóló tanítás.

V. A jóga metafizikája

1.

A jóga szót Európában a latin jugummal kapcsolták egybe, s így az igával hozták összefüggésbe. Ezek szerint a jóga valamely teher vállalását jelentené. A szónak ilyen fordítása értelmileg és filológiai is teljesen hibás. A szanszkrit jóga nem a jugummal (iga), hanem a jungerével (kötni) rokon, s így jelentése nem annyi, mint feladat vállalása, hanem annyi, mint egyesülés. Néhány összetétel, mint amilyen a samjógá vagy dukhajógá, a szó valódi értelmét feltárja. A jóga egyesülés olyan értelemben, mint a görög henószisz, vagy a latin unio.

A jóga külsőségeinek ismeretét feltételezni lehet. Patandzsali szerint a jóga a tudat tevékenységének felszámolása. Ehhez szükséges, hogy az ember olyan nyugvó helyzetet vegyen fel, nagyobbára valamely ülésfajtát, amelyben csontjai és izmai teljesen megpihenhetnek és a tudat a test kormányzásának feladata alól felszabadulhat. A testi megnyugvást ki kell egészíteni a szabályos, nyugodt és mély lélegzéssel. Az ütemes, mélyen vett és kiegyensúlyozott lélegzetvétel a tudatfölötti erőket felébreszti. Ez a két feltétel, az ásana (ülésmód) és a pránájama (lélegzetvétel) a jóga testi alapja.

A lelki alap: a pratjahara és a dhárana. Fordításban körülbelül: kikapcsolódás és összpontosítás. Az első lépés az összes zavaró körülmény távoltartását, az emlékezet

képeinek kizárását, a tudat szüntelen képalkotásának megszüntetését jelenti. Mivel azonban a tudat tevékenységét egészében megszüntetni nem lehet, az ember egyetlen, rendesen valamely szándékosan megválasztott képet megragad, azt megállítja és a tudat középpontjába helyezi. Ez a kép a meditációs objektum. A kép megáll, megnyugszik, kiegyenlítve lebeg és a belső tevékenység magjává lesz.

A jóga harmadik lépése: a dhjána és a szamadhi. A dhjána állapotában a tudatban megállított meditációs objektum körvonalai lassan elmosódnak és a tudat a képpel együtt lassan felolvad. Az ember állapota a tudatfölötti állapotba emelkedik. Ez a dhjána. A tudat az ember individuális Énjének szerve; az a tudatfölötti állapot, amelyben az ember a dhjánában tartózkodik, nem az egyéni Én, hanem az egyetemes emberi Én állapota. A dhjána az univerzális, örök ember tudatfölötti állapota.

A szamadhi a jóga felső fokán az egyetemesen emberi tudatfölötti állapotából is kilép és a differenciálatlan szellemi őshelyzetbe emelkedik. A tapasztalati ember szempontjából nézve a szamadhi eksztatikus állapot. Az örök és az abszolút oldaláról nézve természetesen az eksztázis nem a szamadhi, hanem éppen az anyagi világ káprázatába merült Én élete. Az abszolút szempontjából a szamadhi az újra való egyesülés, az őseredeti, első szellemben való beleolvadás, henószisz, vagyis unio, vagyis: jóga, más szóval egyesülés.

A jóganak nevezett eljárás a legkorábbi hindu iratokban már megtalálható, s bár végleges, kései megfogalmazásában Patandzsali nevéhez fűződik, eredete éppúgy, mint a többi nagy archaikus szintézisé, az asztrológiáé, az alkímiáé, az aritmológiáé, az őskor messzeségében elvész. A jóga célja a tudat tevékenységének felszámolása. Ez azt jelenti, hogy olyan módszer alkalmazása, amelynek segítségével az ember a tudat szüntelen képalkotó kényszerét megszünteti. A képek kényszerű alkotása, amit a hindu hagyomány szamszárának, a görög hagyomány anankénak hív, teremti az emberi életben azt a reménytelen zavart, amelyből más úton, mint a jóga - az egyesülés - segítségével, vagyis a szellem őállapotába és univerzális egységébe való visszatérésével, nem tud megszabadulni. A jóga ezt a szamszárát építi le, a sokszerűséget, a zavart, a tévedést, mindennekfölött mindennek első okát, a szamszára gyökerét: az egyéni Én tudatát.

2.

A jóga-eljárások ismertetése, az eljárások összefüggése a különböző metafizikai hagyományokkal, a Védával, a szánkhjával, a buddhizmussal, a mahájána és a hinájána jógái, a tibeti, a kínai, egyiptomi, görögjógák ezúttal nem kerülnek szóba. Főleges is. Patandzsali rádza-jógája, amely az őskori hagyomány lényeges jegyeivel dolgozik, mindegyiknek prototípusa. Az, hogy van egészség-jóga, tevékenység-jóga, humanitás-jóga, meditációs-jóga, hatha-, karma-, bhakti-jóga és így tovább, végeredményben mind egy irányba mutat. Olyan kultuszról van szó, amely a művelés ősi és első jelentését még a szakrális földművelésnél, a szakrális állattenyésztésnél, a szakrális harcnál, a szakrális államkormányzásnál is sokkal jobban, mélyebben és világosabban tárja fel. A művelő az ember, de a művelés tárgya is az ember. És ha valahol, itt, ezen a helyen mindenki szemtől szembe állhat a Nagy Művelővel, aki harcban, földművelésben, állattenyésztésben, meditációban és önmegtagadásban egyaránt művel: egyaránt szakrális tevékenységet folytat, hogy a világot az aranykorba, a lét őállapotába visszahelyezze.

Minden jógamagyarázat azzal az alapvető megkülönböztetéssel kezdődik, hogy az egyéni Én az embernek nem igazi lény. Az igazi Én nem egyéni, hanem egyéniségfölötti, egyetemes személy. A tapasztalati, testhez kötött, tudathoz fűzött Én mulandó, káprázat, kényszerképzet, szamszára, ananké az örök, halhatatlan, egyetemes emberi Én káprázata. Az egyéni Én káprázata minden emberben eloszlik, ha az anyagi világ küszöbén átlép, vagyis amikor meghal. De a káprázat előbb is lelepleződhet; erre való a vidja, az éberség. Az emberben két lény él: az egyéni Én a testben, a tudatban,

lélektani tevékenységgel, szellemi tulajdonságokkal; és él benne az örök emberi személy, testetlenül, tudatfölötti állapotban, az abszolút lélek a minősítetlen létben. Az örök ember nem tevékeny; ez az az ember, akiről a Veda mondja: "Két madár száll a fára, az egyik eszik a fa gyümölcséből, a másik mozdulatlanul nézi." Az örök ember nem az élet kategóriájában, hanem a lét kategóriájában van, s így nem cselekszik, nem tevékeny, nem él, hanem: van - kezdettől fogva, megszakíthatatlanul és örök időnkig: van.

A művelő az egyéni Én és a művelés tárgya is az egyéni Én. A művelés az ember egyéni sorsában az önmagával való tevékenység kultusza: az ember szakrális tevékenysége önmagával: saját Énjének felszámolása. Minden jóga eleje és vége: a tapaszt, az önmegtagadás. Ez a kultusz lényege és a szakrális tevékenység értelme. Ez a tűz, mert a tapaszt szó hőt és szenvedélyt is jelent. Az önmegtagadás lángolása. Mars és sulphur és radzsasz. A tapaszt, az aszkézis, az önmegtagadás nem egyéb, mint hogy az ember saját magában gyújtott tűzön magát elégeti és elhamvasztja. Ennek a belső eseménynek kivetítése a halottak máglyán való elégetése.

A jógában az ember egyéni Énje feláldozza önmagát a saját magában és saját magából gyújtott tűzön. Ez a jóga. Ez az aszkézis, a tapaszt, az önmegtagadás. Ez minden kultikus cselekvés ősfarmája: az anyagi természetet el kell égetni saját tűzében, hogy ősfarmatába visszatérjen. Ez a tűz, amit az ember gyújt, a szent tűz, akár természeti tűz ez, akár szellemi világosság, éberség, amit kultusznak hívnak. Ezért az ápolás, a szeretet, a művelés, a bőség és termékenység, a szépség és virágzás, a tudás és tökéletesség tűzében kell a világnak elégni, hogy anyagi s egyéni Énjét minden ember és dolog leveesse, és az egyetemes létbe visszatérjen.

A jóga Nagy Művelője ez a tűzhozó, fényhozó lény, az önmagát elégető, önmagát áldozatnak szánt lény. És ez a Nagy Művelő a kormányzásban és a földművelésben és a harcban is. Ez a művelés a szakrális tevékenység. Ez a kultusz.

3.

Valamit megérteni annyi, mint eredeti helyére visszatenni; megérteni éppen ezért csak metafizikailag lehet. Metafizikailag azért, mert a dolgok eredeti helye meta ta phüszika, az anyagi természetén túl van. A jóga metafizikai megértésének első lépcsője az, hogy: a jóga az emberi Én kultusza. Kultusza pedig úgy, hogy a jóga az embert metafizikailag megérti, vagyis eredeti helyére, az anyagi természetén túl, ősfarmatába visszahelyezi. Minden kultusz annyi, hogy a dolgokat teljes valóságukban kifejti, a bennük levő lappangó lehetőséget kiemeli; művelni annyi, mint gazdaggá és virágzóvá, széppé és igazivá tenni, vagyis visszavinni abba a körbe, amelyben eredetileg voltak. Az ember művelése is az, hogy az embert eredeti helyén, egész szépségében, gazdagságában, igazságában újra megvalósítsa. Ez a művelés a jóga. A jógában találkozik a szakrális művelő: az ember, a szakrális művelővel: az emberrel.

Teljes ellentétben a modern felfogással, amely feltételezi, hogy az aszkézis az embert megváltoztatja, fenn kell tartani az eredeti értelmét: az aszkézis az embert nem vetkőzteti ki eredeti lényéből, hanem ellenkezőleg: az anyagi természetben eredeti természetéből kivetkőzött embert újra lényegessé teszi. Amikor a tibeti jóga azt mondja, hogy a világban nincs mit építeni, az egyedüli feladat mindent lerombolni, az alapokig lerombolni, úgy látszik, az ellenkezőt tanítja. De nem. A tibeti jóga éppen úgy, mint a többi, azt mondja: az anyagi természetben saját lényéből kivetkőzött emberen nincs mit megmenteni és megtartani. Az egész fel kell számolni. Az ember eredeti lényét csak akkor nyeri vissza, ha anyagi Énjét teljesen lebontotta és leépítette. Csak akkor építette fel újra.

Az ember az anyagi természetben durva, zavaros, ingatag, gyáva, kicsinyes, korlátolt, nyugtalan, kába, tehetetlen, alvajáró, irigy, kapzsi, hiú. Ez az embernek nem eredeti, hanem lesüllyedt, bűnbe esett állapota és alakja. Az aszkézisben az emberi lélek eredeti

lénye újra lassan-lassan megvalósul. Ez az eredeti lény: a hősiesség. A művelés első érintésére, a kultusz legelső lépcsőjén a lélek már visszanyeri ősi természetének egyik legfontosabb jegyét. A lélek első metamorfózisa, hogy heroikussá válik. A lélek őstulajdonsága, hogy passzív. Ennek a passzivitásnak legmagasabb foka az önmegtagadás, az áldozat, az odaadás, a hősiesség.

A történeti ember az őskortól, illetve az ember eredeti állapotától egyetlen ponton sem távolodott el annyira, mint éppen itt. A történeti ember a hősies lélekben, vagyis a heroikus emberben valamilyen felfokozott, ritka, nemes és szép, de egészen kivételes és más lényre nem érvényes emberfajtát lát és hajlandó érteni. Éppen ezért semmit sem ért annyira félre, mint az őskori, de még az ókori művészeteket is, eposzokat, tragédiákat és mítoszokat. Az őskori és ókori művészet a hősies emberről szól, de nem mint kivételtől, hanem az isteni emberről, az egyetemes ember heroikus pszichéjéről, az emberi lélek eredeti állapotáról. Mert az emberi lélek első és eredeti állapotában önmegtagadó és odaadó, önmagát saját tüzeiben művelő és égő lélek. Ardzsuna, a Mahábhárata hőse, Gilgames, Bel, Akhilleusz, Hektór, Aeneas azért hősök, mert a hősies lélek megtestesítői. Ezt még a középkor végén is tudták; lásd Dürer: Ritter, Tod und Teufel. A hősök nem egyéni Ének, hanem azért hőszok, mert bennük az emberi lélek újra reálissá lett: nem gyáva, nem irigy, nem kapzsi, nem félénk, nem hiú, nem alvajáró, eltévedt lelkek, akik a számszára-anankéban vándorolnak és tévelyegnek álmosan és tehetetlenül, hanem saját világosságukban felriadt éber lények, akik a lélek eredeti valóságát önmagukban helyreállították. Héroszok. Isteni emberek. Ősi emberek. A jóga s az aszkézis pedig - legyen az a kínai tao, vagy a hindu atman, vagy a buddhista nirvána, vagy a püthagoreus theószisz jógája - nem a természetellenes önkínzást tanította, hanem az embert módszeresen rávette arra, hogy a lélek heroizmusát önmagában ismét realizálni tudja. A jóga nem egyéb, mint az a tevékenység, amely által a lélek újra azzá válik, ami. Ahogy a kultikus földművelés vagy kormányzás sem egyéb, mint az a tevékenység, amelynek nyomán a föld és az állam ismét azzá válik, ami. A kultusz a dolgokat eredeti helyükre visszahelyezi, s az ember emberkultusza a lelket eredeti hősies állapotába visszahelyezi: a tüzesen lángoló önmegtagadás, áldozat, égő tevékenység, nagy tettek végrehajtása, nyílt és egyenes bátorság, halálmegvetés. A tibeti, a kínai, a hindu jóga, az orphikus és püthagoreus aszkézis, a mexikói és a perui indián önmegtagadás az emberben kifejlesztette a hőszot: teljesen függetlenül attól, hogy a hős Akhilleusz volt vagy Ardzsuna, aki fegyverrel kezében hozza meg áldozatát, vagy Milarepa vagy Naropa, aki böjtben és magányban meditálva gyakorolja ugyanazt az önmegtagadást. A külső csak a belsőt alapulhat: Akhilleusz belseje az aszketikus gyakorlatokat folytató orphikus remete, ahogy az indiai erdőben élő szannjaszin külső alakja Ardzsuna, a Bharáta hős. Mind a két fél ugyanazt teszi: emberkultuszt folytat és a lélek hősiességét felszabadította. Az eposzok és mítoszok hőszai lélek-jelképek. "Az emberi lélek nem minden állapotában lélek; csak ha felébresztették, akkor az, de akkor isteni."

"Csak azok értik, akik az elhatározásra készek; de azok az örökben eggyé lesznek mind" (Véda). Minden nagy tett az emberi lélek egzaltációjából pattan elő; minden egzaltáció olyan erőket dob fel, amelyek annál gazdagabbak és fényesebbek, minél távolabb áll a lélek az anyagi Éntől. Vannak láthatatlan erők, amelyek közvetlenül az összellemből fakadnak, de ezek ismét csak akkor emelkednek ki, ha az ember az anyagi Ént már megfékezte.

A jóga az a tevékenység, amely az embert önmagánál erősebbé teszi: amely az embernek feltétlen uralmat ad önmaga fölött, és mindazt, amire a lélek öröktől fogva áhítozott, meg tudja valósítani: a szép és gazdag virágzást, a nagylelkű nemességet, a büszke igazságot, az egyenességet, vagyis: a hősiességet. A jóga a hősies lélek tevékenysége magán a hősies lelken. Ez a tevékenység jele annak az emberi alaknak, aki a hősz. A hősz az az ember, akinek minden tette szakrális, mert lénye szakrális. "Az

ember szentelje meg lényét teljesen; és ez a megszentelt lény szentelje meg a világ minden tevékenységét. A világ tevékenységei pedig szenteljék meg az egész természetet, és ez a megszentelés érje el azokat, akik még igazságtalanok, sötétek, gonoszak és bűnösök."

4.

A jóga az emberi Én szakrális művelése. Módszeres, törvényszerű és megmásíthatatlan: nem lehet kétféleképpen földet művelni és kétféleképpen államot kormányozni helyesen. A jóga módszere az egyetlen lehetőség, hogy az emberi lélek eredeti heroikus állapotába visszatérjen: a tapaszt - az önmegtagadás tüze. Az önmegtagadó szenvedély szakrális volta és kultikus természete azonnal világossá válik, ha az ember csak egészen kevés figyelmet szentel azoknak az istenségeknek, akik mint Peruban Pacsakamak, Mexikóban Kecalkoatl, Görögországban Dionüszosz, Egyiptomban Ozirisz, Indiában Siva, az aszkézis jelképei lettek. Pacsakamakot a démonok szétszaggatták és testének darabjait a világban szétszórták. Kecalkoatl lejött a földre, az embereket megtanította arra, hogyan kell szép és hasznos tárgyakat készíteni, s aztán hozzálátott, hogy felépítse a borostyánkő várost, a Boldogság városát. A démonok azonban összeesküdtek ellene. Kecalkoatl menekült, de végül is látta, hogy a démonok erősebbek. Tűzbe vetette magát és elégett. Porából lettek az éneklő madarak, szívéből az esthajnali csillag. Oziriszt Széth, a sötétség istene megölte, feldarabolta és tagjait szétszórta. Dionüszoszt a titánok szétmarcangolták. A szenvedő Isten a feldarabolt, szétmarcangolt, elégetett, összetépett Isten. Az istenség, akinek Énjét le kell vetnie, a pusztulást végig kell élnie, a halál küszöbén át kell lépnie, szét kell esnie, hogy igazi alakját és lényét elérje. Mert Pacsakamak éppen úgy feltámadt, mint Kecalkoatl, Ozirisz, Dionüszosz. De amikor újra életre kelt, örök és halhatatlan lényében él már elmúlhatatlanul és megdicsőülten. Az istenségek a hősi lélek jelképei és ősképei: mint ahogy emberi jelképek a hőroszok, isteni jelek, amelyek az emberi önművelés példái. Az aszkézis olyan kultusz, amely Ozirisz, Dionüszosz, Pacsakamak védelme és szellemi jegye alatt áll. Az önmegtagadás Dionüszosz-kultusz; isteni sors realizálása. Ez a kultusz: a marcangolás. Az emberi lélek istenivé lesz, mert isteni, ha felismeri, hogy át kell élnie azt, amit az isteni lélek, Ozirisz, Dionüszosz átélt: el kell égnie és fel kell magát darabolnia és szét kell magát tépnie. Le kell vetnie azt az álarcot, ami az egyszeri egyéni Én, át kell lépnie a megsemmisülés küszöbét, hogy újjászülessen és valódi alakját elnyerhesse: örök és halhatatlan isteni lélek legyen.

Az aszkézis ezért hősiesség. Ezért önmegtagadás. Ezért önelégetés - a lemondás szenvedélye tűzében való fellángolás. A heroikus lélek, amelynek ősképe Kecalkoatl és Ozirisz, a pusztulás istene, a fekete Siva, magára veszi az istenség sorsát. A kultusz nem egyéb, mint hogy az ember magát az istenség sorsába behelyettesíti és isteni életet él. Amikor az ember önmagát műveli és saját tűzén ég, az aszkézis kultuszában részt vesz, Dionüszosszá válik, szétmarcangolódik, a halál küszöbén éberén átlép, hogy megtisztuljon és örök alakját elnyerje.

Az Istenhez való visszatérést, mondja Saint-Martin, az embernek önmagához való visszatérésének kell megelőznie. Szabaddá kell tudni tennem magam; meg kell szabadulnom anyagtól, alacsony kívánságoktól, hajlamoktól, hogy szabadon Istennek tudjam adni magam.

Az őskori istenségeknek, amilyen Dionüszosz, szoros kapcsolatuk volt az aranykorról, az ősléttel. Kecalkoatl belefogott, hogy megépítse a Boldogság városát. A sötétség démonai, az anyagi természet erői az aranykort elpusztították. De a lélekben az őskori lét boldogságának fénye elolthatatlanul él. A Boldogság városát újra fel kell építeni. A jóga úgy épít, hogy megépíti az embert, az építőmestert. Úgy épít, hogy, mint Tibetben mondják: mindent lerombol - mindent, ami nem tartozik az emberhez. Ez benne a kultusz. Így veszi magára az isteni sorsot. Ez az alacsonyrendű Én pusztulásának

vállalása: hogy felszabaduljon. S amikor az építőmestert építi, már magát a Borostyánkő várost építi. Mert az aranykor nem kövekből, hanem aranyból épül, s az arany nem egyéb, mint a megtisztult lélek, az önmegtagadás tűzében kiolvadt színarany: a heroikus psziché.

5.

Nem lehetne nagyobb hibát elkövetni, mint azt, amit a történeti korban nemcsak Európában, hanem Keleten is állandóan és következetesen, egész kevés kivétellel mindenki elkövet, amikor a jógát meg akarja érteni, s már-már úgy van, mintha értené is. A jógát a történeti korszak olyan módszernek tartja, amellyel az ember személyes üdvét szolgálja. Személyes üdvét, vagyis csak az emberrel magával foglalkozik, reá vonatkozik, szóval egyedül az ember ügye, senki másé. Ez a felfogás és magyarázat alapjában hibás és rossz.

Az újkori európai a jógát saját lélektanának értelmezésében fogja fel. Ez a lélektan azonban a lélekkel nem foglalkozik és mindazt, ami a valóságban a lélekre vonatkozik, meg sem érinti. Az európai lélektan középpontjában nem a lélek áll, hanem az Én. Nem lélekismeret ez, hanem Én ismeret. A lélek ebben az ismeretben nem egyéb, mint az Én funkciójának állandóan zavaró ismeretlenje. A helyzet persze éppen fordított: az Én nem egyéb, mint a lélek funkciója. Ez a hiba forrása. Ezért kell az újkori európainak minden lelki jelenséget félreértenie, s ezért érti félre a jógát is.

Az újkori keleten nincs lélektan, de nyugodtan lehetne. A feltételek megvannak hozzá: a lélekről szóló ősi tudás már régen elveszett, s az emberi szellem életének középpontjában nem az egyetemes lélek, hanem az individuális Én áll. S amióta ez a változás megtörtént, nagyjára a keletiek sem tudják a jógát másképpen érteni, mint hogy ez az egyéni ember megváltásának módszere.

Ha az ember előveszi az aránylag újabb időben megfogalmazott, de csaknem teljes egészében igen régi szellemen nyugvó tao-jóga egy iratát, a Tai I Csin Hua Cung Csit, ha másra nem is, erre az egyetlen pontra világosság derül. Az irat címe körülbelül: "Az Aranyvirág titka". Az Aranyvirág természetesen kapcsolatban áll nemcsak az aranykorral, hanem az alkimisták aranyával is. Hiszen a jóga sem egyéb, mint alkímia - a tejóceán köpülése, hogy az ember önmagából a vajat kiköpülje, vagyis a halhatatlan Ént kidolgozza. Ha az ember ilyen tevékenységben csak saját Énjére figyel, semmit sem ér és nem érhet el: "Hogyan kerülhet ki ebből csak bármi?" - kérdi a könyv. Nem a személyes Én üdvösségének önös megszerzéséről van szó. A jóga csak kései, megromlott alakjában lett a személyes üdv megszerzésének módszere. Ősi értelmében köpülés, aranycsinálás, pontosan az, amit a földműves a földdel, a király az országgal és a néppel folytat: művelés, szakrális tevékenység. "Az Aranyvirág ragyogásában az ég és a föld minden fénye egyesül, és ez a tündöklés a terek ezreit tölti meg. De ha ez a fény egyetlen testben ragyog fel, az is besugározza az eget és a földet."

Jól meg kell érteni: a cél az egész világ átváltoztatása Aranyvirággá. Átváltoztatása testetlen ragyogássá. Amint a Veda mondja: a fény a világ összszubsztanciája, eredetileg minden anyag fény volt. A Kabala pedig így szól: "A fény a világ primordiális esszenciája, minden létező szubsztancia bázisa, minden anyag elemi ősalakja." Az Aranyvirág ez a primordiális esszencia, ez az őanyag, ez a lélek: ez az alkimisták aranya, az isteni lét. A cél az egész világot ragyogó fénné tenni, de "ha egyetlen testben ragyog fel, az eget és a földet az is besugározza". Ezen a ponton újra vissza lehet térni az asához. Mai nyelven: határtalanul nagy jelentősége van annak, ha az Aranyvirág csak egyetlen emberben is kinyílik, mert ez a ragyogás az egész világra kiterjed, az egész világot átsugározza. A cél pedig nem az, hogy az ember saját személyét, saját Énjét, saját bőrét mentse, hanem hogy az egész világot megváltsa. A jóga azzal, hogy az ember saját magát hősieen feláldozza és önmagát szétmarcangolja és magában az Aranyvirágot, a hősie lelkét kifakasztja, a világot egyetlen ponton, azon a ponton, ahol ő él, Aranyvirággá

változtatja. De ez a kultusz mágia, amely valamennyi ember nevében történik, mint ahogy az indián asszony valamennyi ember nevében fonja meg kosarát, és az ember, aki a Szfinxnek felel, az egész emberiség nevében válaszol. "Ha az ember ezt a varázslatot elkezd, úgy van, mintha a Létfen valami nemlétező lenne." Vagyis amikor az ember a jóga fog, s az isteni lélek alkímiáját elkezd, úgy van, mintha valamilyen örültségbe fogna és valamilyen nemlétezőt akarna megteremteni. De: "Amikor idők múltán az ember a munkával elkészül, és az ember a testfölötti testet elérte, úgy van, mintha a nemlétezőben élne a Létező". Másképpen: a jóga befejeztével, amikor az emberben az Aranyvirág kinyílt, amikor a testfölötti testet elérte - a száhut, mint az egyiptomiak mondták -, akkor a helyzet megfordul, az egész anyagi világ nemlétezővé válik, kísértetté, amit az ember sajátságos kényszerek (szamszára-ananké) hatása alatt valóságnak látott - örületszerű megzavarodásában (abhimána) létezőnek tartott -, a lélek, a száhu, az Aranyvirág, az arany pedig létezővé, valósággá lesz. Ez a létező, a fény, minden valóság kvintesszenciája, Hermész Triszmegisztosz théleszmája, az Aranyvirág pedig nem a személyes egyéni Én üdvössége, hanem világgraszó és világjelentőségű tett, amely világhatású: senki sem önmagáért űz jógát, hanem a világ fényességéért, senki sem személyes Énjét váltja meg, hanem tudja, hogy ha egyetlen ember az Aranyvirágot önmagában kifakasztotta, ennek hatása minden emberre és lényre és dologra örök időkre kihat és kiterjed. "Elég, ha egyetlen ember válaszol a Szfinxnek."

6.

A jóganak mint az egyéni Én megváltásának nincs nagyobb jelentősége, mint az egyéni vagyongyűjtésnek, az egyéni dicsőségnek, vagy az egyéni hatalmi ösztönnek. Az egyéni Én megváltására irányuló jóga éppen azt akarja megtartani, akit éppen tűzre kell vetni és elégetni: az Ént. A történeti jógamódzerek kivétel nélkül mind abból a hamis és téves előfeltételből indulnak ki, hogy ezzel a módszerrel az Ént kell megváltani.

Nem tudják, hogy a jóga kultusz, a szétmarcangolt Isten, Dionüszosz, Ozirisz, Pacsakamak létének vállalása és megvalósítása. A jóga nem lelki folyamat, hanem a kultusz tűzében kozmikus metamorfózis, amelynek végső eredménye, hogy az emberi lélek arannyá, fénné, théleszmává - ősválósággá változik.

A jóga célja az ember átlényegülése minél magasabb rendű lénnyé, de nem a jógin saját üdvére, hanem az a lehetőség, hogy az ember fokozatosan istenivé lesz: egyre tökéletesebben át tudja adni magát az isteni erőknek. A jóga célja: előkészíteni az emberi értelmet és szívet arra, hogy az istenséget befogadja, és felajánlani az egész embert arra, hogy Isten eszköze legyen. Ennek módszere a tapasz, az önmegtagadás, az aszkézis, a lemondás. Ahhoz, hogy az ember az istenség eszköze lehessen, bizonyos, az őskorból fennmaradt, kezdettől fogva emlékezetes eljárást kell követni. Ezt az eljárást hívják jóganak, vagyis a világszellem egységével való egyesülésnek, henószisznak, uniónak. A legmagasabb jógafokozat az atman-fok, nem önmagában álló cél, amivel az ember önmagát megváltja, hanem fegyelmezett művelés, amely a földön a legdrágábbat, az embert a megzavarodásból kiemeli és az istenség tevékeny eszközévé teszi, hogy aztán a világot mint önmagát arannyá változtassa. A jógában az emberi élet kultikus folyamattá válik. A tulajdonság, a birtok, az Én, a test mind eszköz és lehetőség arra, hogy az egyetlen célt elérje. A lélek ezeket az eszközöket felhasználja arra, hogy a tejóceánt velük tovább köpülje. Ezért a kiteljesedett emberi lélek a hősi, mert a feladat heroikus: minden emberi tevékenység lényege odaadással művelni, hogy a világ asa legyen - az élet üdvösség. Az élet értelme, hogy az ember kiköpülje magából a legmagasabbat. Ez a művelés az egyetemes ember küldetése és feladata, de a feladat teljesítésének dicsősége nem az emberé. Minden embernek határozottan megjelölt helye van a sorsban és feladata a világban. Ezt a helyet nem hagyhatom el, s ez alól a feladat alól felmentést nem kaphatok. Ez az éber vállalás: a jóga.

VI. A sekína

1.

Peruban a főtemplom szentélye mögött rejtett kert volt. Magas falakkal vették körül, a kapun csak a király, a főpap és néhány beavatott léphetett be. A kertben minden aranyból volt. Aranyból voltak a fák, a fák ágai, s az ágak levelei; aranyból volt a fű, az utakat szegélyező fűkocka; a földet aranyporral szórták be. Aranyból voltak a virágok, a lépcsők, a pillangók, a fákon ülő madarak, az állatok, amelyek ott húsöltek az aranyfák tövében, vagy az arany pázsiton napoztak; aranyból volt a kert közepén álló ház, és annak minden része: a kilincs, a küszöb, a padló, a tető és benne a bútorok, a székek, az asztalok, az ágyak és az edények.

Az aranykert nem a királyé volt, nem a főpapé, nem a papságé vagy az egyházé. Mint ahogy az arany Peruban nem lehetett senki ember tulajdona, a kert sem volt az. A szent kert a világnak az az állapota és képe, amilyen a világ eredetileg volt, s amilyen végül is lesz. A világ képe akkor, amikor a Teremtő kezéből kikerült, és amikor az ember a Teremtőnek visszaadja. Az újszülött világ, az első világ, és az utolsó világ, a megdicsőült világ. Az ősi aranykor, amit Isten teremtett, és a végső aranykor, amit az ember teremt. És a világ magja: a tulajdonképpen és a valóságos világ. Az a világ, amelynek a kerten kívül fekvő alakja lehet bármilyen sötét, romlott, mulandó, gonosz, örökké változó - lehet bármennyire magántulajdonná, millió darabra tépve és szaggatva, lehet hideg, fagyos, állhatatlan, cseppfolyós, az aranykert változatlanul ragyog belül a dolgokban, az emberekben, az időben, ott van romlason, mulandóságon túl és kívül és felül. Az aranykert a világ ősképe, amely a világban elmúlhatatlanul él. A szent kert úgy terül el a főtemplom mögött rejtve, csak a beavatottak által ismerten, ahogy a világ mélyén nyugszik a szent kert: aranykert, paradicsom, elízium, az öröklét azok számára, akik tudják: ez volt a világ, az ember, és ezzé kell lennie. Ember, a világot ezzé kell tenned! Te voltál az, aki ezt az aranyvilágot porrá és homokká, kövé, sárrá, mulandó és értéktelen, otromba anyaggá, feloszló hússá és halandó léletté tetted! Ne felejtse el, ember, hogy vétkeidet jóvá kell tenned és a világot vissza kell vinned oda, ahonnan lerántottad! A világot újra aranykertté kell tenned!

2.

Az őskori ember minden élettevékenységében világosan élt a cél, hogy a földet szent kertté tegye. Az őskori ember a földi életet nem is tudta másként elképzelni és megérteni, csak mint feladatot és küldetést, hogy műveljen. A művelés értelme pedig kultusz volt: megszentelt tevékenység, hogy az ember élete végén megkönnyebbülten azt mondhasse: sorsom a föld művelésében telt el, fölemeltem a földet azzal, hogy virágzóbbá, termékenyebbé tettem, hogy embertársaimmal együtt a békét szolgáltam, hogy egészséges gyermekeket hoztam a világra és azokat fölneveltem, hogy a háborúban helytálltam, az igazságot vallottam és mondtam, és így a világot Isten kertjéhez közelebb vittem. Ainjahita, az iráni istennő mondja himnuszában: "Dicsőség neked, Isten, hogy itt lehetek a földön, hogy azt termékenyvé tehetem, hogy a sivatagokat kertekké tehetem, paradicsomi kertekké - jó lesz az Istennek és az őt szolgálóknak e méltó lakóhelyen, a virágzó kertben lakni!"

Az őskori ember számára a földművelés nem a szegény tehetetlen föld kirablása, hogy az ember vagyont gyűjtsön általa. A föld nem az enyém, hanem adatott nekem feladatul, hogy belőle az Aranyvirágot fakasszam és azt a darab földet megváltsam. Ha önkényesen, rabló módra járok el vele, még mélyebbre taszítom a sötétségbe. A földművelés kultusz.

A táplálkozás az őskori ember számára nem önző és falánk zabálás, hogy lehetőleg minél többet emésszen el más elől, önmagának. Aki önmagának főz és egyedül eszik, szól Manu, bűnt követ el. Az nem eszik, hanem az ételek éppen azt eszik meg, az nem az

ételeket emészti meg, hanem az ételek őt emésztik el. Ő maga is táplálékká süllyed, és azt meg fogják enni és szét fogják tépni és meg fogják emészteni ugyanolyan önző falánksággal, mint amilyen mohón ő evett. Mert az evés a földön a legmélyebb kultuszok közé tartozik. "A táplálkozó az, aki a tápláléknak ad - szól Saint-Martin -, nem pedig a táplálék ad a táplálkozónak." - "Mert azáltal, hogy az étkező lény a táplálékot magába veszi és megemészti, nem semmisíti meg, hanem fölemeli és megtartja." Baader pedig: "A táplálkozó az ételt felveszi és arra a helyre emeli, amelyen ő van, a táplálékról az anyagot lefejt, külső voltát ismét megszünteti és belsővé teszi, ismét lényegessé teszi." A táplálkozás az őskori embernél a legmélyebb misztériumok egyike, ezért volt olyan nagy jelentősége a közös étkezéseknek, a lakomáknak. Ezért voltak pompás lakomák szertartásokkal, akár a keleti, akár az egyiptomi, akár az indián, akár a görög nagy ebédek vagy a római caenák. Ez a szertartás maradt meg torz és visszataszító formában a visszaképződött primitíveknél az emberevésben. Ennél alacsonyabbra csak a modern ember tudott süllyedni, aki már az ételben a spirituális esszenciát egyáltalán nem érzi. "Ahol a régieknél pompa volt, ott belül misztérium rejtőzött", írja Schuler. A nagy közös ebédek misztériuma, hogy látszólag az étel áldozza fel magát az embernek - valóságban azonban az ember ereszkedik le az anyaghoz és nyúl le az ételért, hogy fölemelje. Ez a misztérium az, hogy az étel odaadja magát az embernek s az ember az ételnek, s így a kettős odaadásban, mint a szerelmi ölelésben, fellángol az áldozat tüze: az adás. - "Ha életet akarsz és kívánsz, adj saját életedből, adj életedből fenntartás és meggondolás nélkül, ha azt kívánod, hogy az élet szabadon és bőségben megnyíljon előtted; amíg önző érdekeidben senyvedsz, még nem vagy benne az életben, kívül állsz és néző vagy, és nézője vagy az élet örömének is; csak akkor tied az élet, ha benne vagy, adsz és magadat feladod." Mert az öröm nem tilos és az életélvezet szabad. Élvezni annyi, mint enni, valamit, ami külső, belsővé tenni, lenyelni, fölemelni, átszellemíteni, eredeti helyére visszatenni.

Az őskori ember számára a tanulás és a tudás éppen úgy, mint a táplálkozás, nem önző, maga felé hajló tevékenység volt. Tanulni nem más, mint enni, valamit, ami külső, belsővé tenni. S amit tanulok, nem az enyém, s amit tudok, nem az Énem tulajdona. A szellemiség éppen úgy nincs az emberi Én kényére-kedvére kiszolgáltatva, mint ahogyan nincs kiszolgáltatva a föld, az embertárs, az állat, s ahogy nincs a világon egyáltalában semmi. A szellem is művelésre adatott. És a tanulás és a tudás éppen olyan aranyorkultusz, mint minden egyéb tevékenység.

A tanulás és tudás legmagasabb foka a szent könyvekben való részesedés. Ez a táplálék bizonyos tekintetben az ember földi életében az egyetlen lényeges és létfenntartó táplálék. Ez a hagyományban való részesedés: tudni azt, amit Isten közvetlenül kinyilatkoztatott és tudni azt, ami kezdettől fogva emlékezetes. Amikor Konfu-cétól megkérdezték, mi az, ami a népeket fenntartja, így válaszolt: a hadsereg, a kenyér és az ősök szelleme. Ha szükség van rá, a hadseregről le lehet mondani; ha szükség van rá, a kenyérről is le lehet mondani; az ősök szelleméről nem lehet lemondani, mert ez az élet maga. Enélkül az ember nem több, mint bármelyik állat.

Az őskori ember számára a férfinak az asszony és az asszonynak a férfi nem szabad zsákmány gyanánt adatott, hanem művelésre, kultuszra, hogy egymásban az Aranyvirágot ápolják és szeressék és egymás gyönyörűségére legyenek. És a férfinak és az asszonynak a gyermek nem szolgál, nem állatul vagy magántulajdonul adatott, hanem hogy azt a lelket is műveljék és az Aranyvirágot benne fölneveljék. A nevelés éppen olyan kultusz, mint a szerelem és a tanulás, a táplálkozás és a földművelés.

Mexikóban, amikor az újszülött elkezdett sírni, az apa kilépett a kapun és a világegyetemnek ünnepélyesen bejelentette: Új virág született.

Mindaz, ami a világon van és él, dolog és ember, szellem és idő, magában a kegyelem (gratia, kharisz) magját őrzi, ahogy őrzi magában az aranykert ősi képét s az emléket, hogy tulajdonképpen az aranykertbe tartozik. Az emberekben és a dolgokban levő

kegyelmet, a halhatatlan ragyogó aranymagot hívják Iránban asának. Ez Hermész Triszmegisztosz théleszmája. Ez a gallama: ez az arany, mert a világ eredetije nem az anyag, hanem a szellem és az ember eredetije nem a világ, hanem Isten. Az embernek ezt az aranymagot, ezt a gallamát kell kiművelni. Ez a művelés a kultusz. És a nevelés sem egyéb, mint a kultusz egy neme.

Az őskori ember számára a művészet, a festészet, a zene, a költészet, a szép tárgyak alkotása éppen úgy kultusz volt, mint a családi élet, a nevelés, a földművelés. A szép dolgokat az ember nem önmagukért alkotta. A művészet mestereinek tevékenysége éppen úgy, mint a főpapok, a harcosok, a királyok tevékenysége az emberi közösségben a legfontosabb: a művészet az, ami ezt a világot éppen úgy, mint a vallás, a bölcsesség, az uralom, a leghatásosabb módon teszi az aranykerthez hasonlóvá. A mexikói őskorban élt egy nép, a tolték, amelynek legmagasabb kasztja éppen a művész volt. A tolték szó annyit is jelent, mint: a művészet mestere. A művészet kultusz volt, és a mesterek hivatása volt a népet szép tárgyakkal, szép dalokkal és szép költeményekkel elárasztani.

3.

Beszélni lehetne arról, hogy az őskori tudás minden ága mögött és minden őskori tudásban hogyan rejtőzik a kultusz: a vallásos feladat a világot aranykertté tenni. Hogyan volt kultusz az aritmetika, a szám segítségével a káoszból kozmoszt teremteni, mint Püthagorasz az egyiptomiak nyomán tanította. Hogyan volt kultusz a geometria. Hogyan volt kultusz az asztrológia. Beszélni lehetne arról, hogy miképpen volt kultusz-értelme eredetileg a társadalmi modornak, miképpen volt vallásos metafizikai súlya és jelentősége az udvariasságnak, az etikettnek, főképpen az uralkodóházak szokásainak. Hogyan volt kultusz a test nevelése, miképpen volt kultuszhely az archaikus korban a görög gymnaszion. Miképpen volt vallásos értelme a versenyeknek, az iszthmoszi és az olimpiai játékoknak. Lehetne arról beszélni, miképpen volt kultusz a kalendáriumművészet, de maga az írás is, hogyan volt szakrális művelés a tűz gyújtása nemcsak Iránban, hanem Peruban, Mexikóban, Egyiptomban, Júdeában, Indiában is. Hogyan volt kultusz a fürdés és a mosdás, az öltözködés, a kertművelés, a virágos növények ápolása, az ipar, a gyógyítás. Miként volt kultusztárgy a pipa, a kard, a pajzs, az írószer, az érem, amiből később az egyéni Én arcmásával ellátott pénz lett. Miképpen volt kultusz a növénynevelés, az állatok nevelése, mintha növényekre és állatokra alkalmazott jóga lett volna, "hogy felébredszék bennük az anyagba merült szent életet", mint Zarathusztra mondja. Mindezekről beszélni lehetne és érdemes is lenne beszélni, hosszasan, tágasan, nyugodtan, hogy az ember elméje megpihenjen és felragyogjon olyan idő érzületén, amelynek élete valódi volt. Kultúrát csak ez az érzület tud teremteni - kultúrát, vagyis nem tárgyakat, hanem egyre magasabb színvonalú életet. Minden egyéb csak eszközöket teremt a föld és az emberiség kirablására. Egy ponton minden kultusz érthetetlenné válik. Érthetetlenné, vagyis az értelemmel nem követhetővé válik azon a ponton, ahol az emberi tevékenység hatása megjelenik: ha az ember az anyagi világban és anyagi feltételek között cselekszik ugyan, de tetteinek eredményei szellemiek és láthatatlanok. S az eredmény az anyagi világra visszahat. Ezt a pontot az ember nem látja. Rejtve van előtte. A művelés misztérium. Misztérium a földművelés, a gyermeknevelés, a tanulás, a tanítás, a művészet, az ipar, a kereskedelem, a testedzés, a jóga. Misztérium a kormányzás, mert az nem egyéb, mint a nép szakrális művelése: a királynak asává, arannyá kell tennie a népet, ahogy a jóga arannyá teszi az embert, aranykertté, világossá, virágossá, gazdaggá és teljessé. Hogy ez a misztérium micsoda, az sehol sem tapasztalható mélyebben s közvetlenebbül, mint ott, ahol a háborúról mint szakrális művelésről van szó. Mert a háború is művelés, a harcos katona is kultuszt művel, amikor harcol és öl. Ez a művelés misztériuma, amint a Bhagavadgíta, a hindu költemény tanítja. Ardzsuna, a Bharáta hős csatába indul, de megrettenve látja, hogy az ellenfél táborában vannak testvérei, rokonai, barátai,

mesterei. Megrettenne akkor is, ha arra eszmélne fel csupán, hogy az ellenfél táborában emberek vannak, mert ez is rettenetes. Meginog. A kardot le akarja tenni. De kocsihajtója, Krisna isten megszólal és a misztériumba beavatja.

A beavatás értelme: nemhogy szabad a harc - harcolni és ölni kell. Az ember a földre nem nézőnek született, hanem cselekvőnek, nem szemlélőnek, hanem olyan lénynek, akinek feladata a tevékenység, s akinek feladata a szakrális tevékenység: a világot, mint a tejóceánt köpülni. Az ember nem válogathat. Ezt megteszem, ezt nem. Sorsával és tehetségével együtt adva van, hogy mit kell tennie és mi az a szakrális feladat, amit el kell végeznie. Az ember első és legelső tudása kell hogy legyen: adja oda magát sorsának és tegye azt, amit sorsa szerint az örök világ rendje neki meghagy és parancsol. Az emberi lélek legelső feladata, hogy saját hősies odaadását, feladata előtt való meghajlását önmagában végrehajtsa. Mindenekelőtt legyen az, aki: hősies lélek - engedelmes, önfeladó, odaadó. Mert csak aki az lett, aki - tudja a világot azzá tenni, ami. Csak a hősies lélek teheti a világot újra arannyá, istenivé, teheti az életet létté, a világot szent kertté. Ha a lélek ezt a felismerést megteszi, asává lesz, aki a heroikus psziché, a halhatatlan lélek. És ha a lélek istenivé lett, felragyog benne a tudás: egy feladat van, az odaadás, semmi egyéb.

Ez a misztérium, amibe Krisna a harcos Ardzsunát beavatja. Vért kell ontanod? Vért fogsz ontani. Testvéred vérét fogod ontani? Testvéred vérét fogod ontani. Feladatodat és sorsodat nem te választottad meg. A te feladatod: add magad oda, a többivel ne törődj. Állj helyt, ne fuss meg sorsod elől. Művelj. Minden tettednek rejtett értelme van: aranyat fakasztasz vele. Minden tetted kultusz. S e kultusz értelme: a hős tevékenység. Műveli a tanító, a pap, az apa, az anya, a földműves, a király, a művész: neked jutott a művelések közül a legnagyobb misztérium: a háború. Műveld magadban az odaadást, és be fogod látni, hogy helyt kell állnod. Ha leteszed a kardot, gyáva vagy és megfutsz sorsod elől. Szemlélő akarsz lenni? Nem lehetsz. Ha a kardot leteszed, akkor is cselekszel. Sorsodat Isten alkotta meg olyannak, amilyen. Ne törődj a győzelemmel, de harcolj úgy, mintha a győzelem rajtad múlna. Légy hős. - Ez a kultusz misztériuma.

4.

"Az ember feladata nem az, hogy várjon és szemléljen, hanem hogy cselekedjék, hogy a világ megváltásának tevékeny részese legyen."

A kabalának van három szava, s ez a három szó: az elohut, a kavanna és a sekína. Amikor Isten és a világ egysége megszakadt, az idők legelején, minden egész kettéhasadt. "Az egyik rész az elohut, az isteni lény része, amely az élő teremtményekbe merült; a másik rész az isteni dicsőség, a sekína, amely a dolgokban lakik, vándorol, tévelyeg elszórtan és elkallódva." - "Csak a megváltás fogja a kettőt ismét egyesíteni és az embernek megadatott az a képesség, hogy szolgálatával a megváltásnak segítsen." "Ez a kavanna, a lélek rejtett képessége, hogy a világ megváltását szolgálja."

Az idők kezdetén, amikor a világ az anyagba merült, elszakadt a lény és a dolog, az élet és a tárgyi világ, a szubjektum és az objektum: az, ami lény, élet, szellem, erő, tehetség, tudás, az az elohut, és ez az elohut az élőlényekbe zuhant. Isten dicsősége, a ragyogás, az arany a dolgokba, a tárgyakba merült. Ez az asa, a gallama, a théleszma. S az ember itt keresi, a dolgokban, ezért műveli az ember a dolgokat, hogy belőlük újra kiemelje, s az emberben levő elohut, a dolgokban levő sekínával újra egyesüljön, és az ősi első Egy ismét helyreálljon. Az ember a teremtés folytatója és befejezője és minden gonosz által elrontott gonosz helyreigazítója is kell hogy legyen. Ez a tevékenység a kavanna, a lélek szomjúsága, hogy a megváltást szolgálja. Mert csak a megváltott világban találkozunk az emberi lényben lakó istenséggel, az elohut, a dolgokban lakó dicsőséggel, a sekínával.

Nem a tevékenység anyaga dönt, hanem a tevékenység megszentelt volta. Nem az az

elhatározó, hogy az ember mit tesz, hanem a megnevezhetetlen belső érintés, a sugallat, a lélek önkéntelen vagy éber szolgálata, hogy a megváltást egy lépéssel előbbre vitte: magába szívott valamit a dolgokban levő isteni dicsőségből, s a dolgoknak átadott valamit a benne levő isteni lényből.

Mit jelent az, hogy sekína? Azt, hogy egy parasztcsalád ebédjében több sekína lehet, mint egy eukarisztikus körmenetben, ahol százezer ember vesz részt. Hogy egy leányka énekében több sekína lehet, mint egy főpapi szentbeszédben. Azt jelenti, hogy Isten dicsősége a világtól teljesen független, és itt nem használ se rang, se hatalom, sem erőszak, se mesterkedés, se műveltség, se tudás, se hencegés, se nagyozolás, se láрма - itt egy pillanatban kénytelen minden valódi lenni és mindenki kénytelen valódi arcát megmutatni -, nem az embernek és nem önmagának, hanem Isten dicsőségének, amely a dolgokban van. Egy parasztcsalád ebédjében Isten dicsősége tündöklőbben éghet minden idők és az egész emberiség javára, mint az eukarisztikus körmenet százazreinek imájában. Egy leányka énekében Isten dicsősége fényesebben ragyoghat, mint a főpap beszédében. Ezt jelenti az, hogy a tett maga semmit sem jelent, minden a megszenteltségen múlik. A háború és a harc is lehet szakrális, és meglehet benne Isten dicsősége, ha szent. Ha azt szolgálja, hogy az isteni lény, ami az élőkben él, a dolgokban levő isteni dicsóséggel találkozzék, s így ezen a ponton a világ megváltódjék. Ez a sekína.

5.

Ez a hősi lélek odaadásának értelme. Ez a szolgálat értelme. Ez a szakrális tevékenység értelme. Ez a kultusz értelme. Ez a művelés értelme. Az ember nem különítheti el magát és nem szerezhethet magának saját vagyont a földből, vagy a természetből és nem szerezhethet magának személyes üdvöt, gyakorolja a vallást és a jogát mégoly bensőségesen. Nincs külön megváltás: csak együtt, egyetemesen, az egész emberiség az egész természettel és az egész világgal. Minden csepp elohutnak találkoznia kell minden csepp sekínával, az egész isteni lénynek ismét egyesülnie kell az egész isteni dicsóséggel, a megváltás műve csak akkor ér véget. Ezen a megváltáson dolgozni az ember feladata. Ez a kultusz, ez az átszellemítés, a fölemelés, a megváltás.

Nem vonhatom ki magam és nem kereshetek ürügyeket arra, hogy nem veszek részt, csak szemlélő vagyok. Nem kerülhetem meg a feladatot azzal, hogy a megváltást csak a magam személye számára készítem. Isten senkit külön nem fogad el és semmiféle mentséget nem fogad el: cselekedni kell. "A föld erőit az utolsó szemig ki kell élni." "A testet pedig minden léleknek meg kell ismernie." Így szól Ahura Mazda Zarathusztrához. A földi életnek egyetlen pótolhatatlan jelentősége van, amit az embertől, mint a szent könyvek mondják, még az istenek és az angyalok is irigyelnek. Az ember feladata a megváltáson dolgozni és a földet művelni, gondolataival, szavaival, tetteivel és szolgálni úgy, ahogy még az istenek és az angyalok sem szolgálhatnak.

És ha az ember és a világ szükségbe kerül, a sekína miatt kerül szükségbe. Ha az isteni lényvel való kapcsolat megszakad, akkor a dolgokban levő dicsőség sorvadni kezd. Így támad a földön az aszály, a szegénység, a nyomor, a betegség, a járvány, a válság, s a szükségnek minden faja. A sekína sínylődik, mert az ember nem művel mélyen és igazán, és ez a sínylődés az emberre visszahat. "Az ember pedig tudja meg, hogy minden szenvedésének oka a sekína szenvedése." Az embernek szüntelenül, állhatatosan, odaadóan, hősiezen, minden erejét és képességét latba vetve, a földet és a világot, a szellemet és önmagát, családját, népét, gyermekeit, barátait művelnie kell. "Mindenki számára kiosztatott a térben és az időben kiosztatott rész, hogy azt megváltsa."

Kiosztatott a királynak a nép és a család, a papnak az emberi érzület és a gondolat, a katonának az otthon földje és a béke, kiosztatott a földművesnek, a családapának, a művésznek, az anyának, a tanulónak, a mesterembernek, hogy a reá eső részt megváltsa, hogy a sekínát visszavigye az isteni lénybe. Ez a kultusz értelme. Meg kell

váltanunk állatainkat és házunkat és bútorainkat és ruhánkat és munkaeszközeinket, mert "amennyiben megszentelt kézzel érintjük őket, feloldjuk a bennük fogva tartott isteni dicsőséget". S jaj annak, aki kegyetlen és kegyeletlen, akár csak egy tollal, egy darab vászonnal, egy ruhával, jaj annak, aki kegyeletlen egy fonnyadt gyümölcs kiköpött magjával.

6.

"A dolgok a térben és időben - szól Saint-Martin - azáltal keletkeztek, hogy Isten dicsőségéből kiváltak." Ez a gondolat a Kabalát teljesen fedi. "Az ember az a lény, aki Isten tevékenységét ott folytatja, ahol Isten már önmaga által nem felismerhető, a megnyilatkozások birodalmában; itt veszi át a tevékenységet az ember, mert itt Isten már csak hasonmásaiban és képviselőiben ismerhető fel. Ez az ember törvényes világhelyzete."

Az embernek mint Isten hasonmásának és képviselőjének a megnyilatkozások birodalmában Isten tevékenységét folytatnia kell. Ez a tevékenység: a lehullottat visszaemelni, az elveszettet megtalálni, a bemocskolódottat megtisztítani, az elhomályosultat kifényesíteni, az összetörtet ismét egybeépíteni, a fellázdát megtéríteni és megbékíteni. Egyszóval: megváltani. Az emberi tevékenység értelme, hogy a világot át kell emelni a szellemi világba, vagyis arannyá kell változtatni. Ezért az emberi művelés szakrális tevékenység. "Isten ellenségeire jótékonyan hatni" - még a gonoszt is megvilágítani és megszelídíteni. A megváltás munkája csak akkor érhet véget, ha az utolsó elszórt és elveszett porszem is helyére visszatér, arannyá változik, ha az utolsó elveszett lélek is tudja már, hogy az emberi tevékenység Isten szolgálata és nem az Én önkénye. És nincsen olyan jelentéktelennek látszó tett, amelynek ne lenne megmérhetetlen hatása és jelentősége, mert: egyetlen anyagi cselekedet sincs megfelelő szellemi hatás nélkül. Minden tettnek szakrális művelésnek kell lennie. Minden tettnek egybe kell kapcsolnia valamit az elveszett elohutból az elkallódott sekínával. Az éber tett, amely elhatározással művel, egyre gyarapszik; az erő a tevékenységből táplálkozik, s egyre erősebbé, hatalmasabbá válik. Ez az emberi sors feladata s értelme: "Az örök fényességet terjesztetni; és ha szabadon magunkba eresztjük az isteni fényt, az egész világ reszketni fog előttünk".

Hamvas Béla:
Scientia sacra II.

1. rész
Az őskori emberiség szellemi hagyománya
2. kötet
(1943-1944)

TARTALOMJEGYZÉK

II. KÖTET

NEGYEDIK KÖNYV A BEAVATÁS

I. Hermész Triszmegisztosz

1. Külső körülmények. Szerzőség
2. A hitelesség
3. A beavatás intézménye
4. Szertartások
5. A második születés
6. A beavatás élménye

II. Kommentár

1. A misztikus hegyibeszéd
2. Széth-hagyomány. A dialógus
3. Mágikus technika
4. Befelé és kifelé
5. Részletes magyarázatok
6. Az újjászületés

III. A hét bölcs

1. A hetes számról
2. A hetes és az epiphania
3. A beavatás fokozatai
4. A Mithras-misztérium
5. A fokozatok realizálása
6. A hetedik hatvány

IV. Mágikus lépcsők

1. A lét színvonalának fölemelése
2. A beavatás fokozatainak és a túlvilági vándorlás állomásainak azonossága
3. Túlvilág és egyetemes lét
4. A mester tevékenysége
5. Pillantás a Pert em Herura
6. A Szahu megalkotása

V. Természet és túlvilág

1. Pradzšapati. Szoláris és lunáris éberség
2. Túlvilági birodalmak
3. Primitív népek. Varázslat. Az Atyák
4. A Hold világa

5. Az Amduat
6. A pradsápati tevékenységének értelme

VI. A lét egysége

1. A Veda tanítása
2. A négy kegyelem
3. Fokozatok
4. Csuang-ce
5. A szamadhi
6. A megvalósítás

ÖTÖDIK KÖNYV

AZ ANALÓGIA

I. A képnyelv

1. Az őskor megértése a képnyelv megértésén múlik
2. A nyelv stádiumai
3. Az eredeti nyelv visszaszerzése a Pert em Heru szerint
4. Az analógia és a közvetlen jelentés
5. Analógiás látás és gondolkodás
6. Hen kai pan és az analógia

II. Az asztrológia

1. Az asztrológia a kozmikus analógiák archaikus egysége
2. A megfelelések; horoszkóp és mandala
3. A csillagászatai év és a Nap-hérosz sorsa
4. A bolygók közvetlen jelentése
5. A konstelláció
6. Analógia és mágia

III. Az ikrek

1. A számelmélet
2. A szám az a lánc, amely a létező dolgokat egybefűzi
3. A Kettő keletkezése az Egyből
4. A szakrális labdajáték, a pár, az ellentét, a duál, a két pólus
5. Ahura Mazda és Ahriman
6. Az ellipitikus lét

IV. A három kaszt és a négy évszak

1. A Három. Az egyiptomi nagy Kilenc
2. Az AUM és az AUR jelentése
3. A három guna és a három kaszt
4. A Négy misztériuma. A Tetraktüsz. A kereszt. Jod-Hé-Vau-Hé
5. Közelebbi és távolabbi analógiák a számelmélet alapján
6. Az Egész, a teljes, a Minden. Szám és Idő. A négy évszak, a négy korszak a négy elem és a négy életkor

V. A betegség

1. Az analógia és az univerzális intelligencia
2. A betegség és az ötös szám analógiája
3. A betegség és a hierarchiák
4. Az alacsonyabb rendűtől való függés törvénytelen állapota
5. Archaikus gyógyítás
6. A szent váza

VI. A víz

1. Az analógia és az archaikus ember realizmusa. Transzcendentális valóságglátás
2. A természet isteni és nem emberi ismeretet kíván
3. Thalész víz-metafizikája
4. Víz-istenek és a víz az egyes őskori egységekben
5. Bizonyos tekintetben az egyetlen elem
6. A létező világ kezdete

HATODIK KÖNYV

A KIRÁLY ÉS A NÉP

I. Az archaikus közösség

1. Az őskori közösség hierarchiája. Hierarchia és osztály
2. A brahman, a ksátrija és a vaisja
3. Hierarchiát helyreállító törekvések a történeti kor határán
4. Hármass és négyes hierarchia
5. A kétszerszületett. A tisztátalan
6. A hierarchia és a négy juga

II. A kocsihajtó

1. A delphoi kocsihajtó. Antarjain. Krisna
2. Az Egy megnyilatkozása az emberi életben
3. A Tao te king és a királyi beavatás
4. A beavatás és a hierarchia feje
5. Csuang-ce, Bhagavadgíta, Kohelet
6. A király létével irányítja az emberi közösség reintegrációját

III. Uralom és hatalom

1. Az őskor és a történet
2. Homérosz és a filozófusok
3. Brahman és ksátrija
4. A ksátrija ressentiment. Az életrend megváltozik
5. A vadkan
6. A hatalom süllyedése

IV. Brahma-pura

1. Az égi város és a földi város. A lét ősfarmája
2. A város és a szám. Architektúra
3. A nyílt lét palladiuma. Város és vidék
4. Ars regia
5. A város a történetben. Utópiák
6. A város és a közösség Száhuja

V. A nép

1. Az őskollektívum
2. A király és a nép, a két pólus
3. Az isteni epiphania
4. A nép analógiái. Föld, asszony, jin, természet. A nép és a szám. A tizenkét törzs
5. Daéna, az égi közösség
6. A nép visszaképződése. Zarathusztra

VI. A törvény

1. Az artha, a káma és a dharma
2. Törvény és kinyilatkoztatás
3. Manu. A közösség szellemi rendje
4. Szakrális megnyilatkozás. A törvény követése és megszegése

5. A törvény az emberi közösséget a szellem elé állítja

6. Kollektív reintegráció. Sziddhata

NEGYESIK KÖNYV

A beavatás

I. Hermész Triszmegisztosz

1.

Külső körülmények. Szerzőség

Hermész Triszmegisztosz neve alatt az alexandriai korszakból néhány párbeszéd és több töredék maradt fenn. Az emlékek nyelve görög, s ezért eleinte azt hitték, hogy szerzőjük időszámításunk elején, legfeljebb azelőtt egy-kétszáz évvel élt alexandriai filozófus volt. A művek tartalmára vonatkozólag pedig a csaknem egyöntetű vélemény szerint jellegzetes hellenisztikus szinkretista művekkel állunk szemben. Szinkretizmus ebben az esetben azt jelenti, hogy az író az egész ismert világ minden részéből Alexandriába áramló különböző nemű szellemiség erőszakolt egységesítését kísérelte meg. A szinkretikus munkája ugyanis a szintetikusétől lényegében különbözik; az előbbi csak az anyagot hordja egybe, legfeljebb összefoltoz; az utóbbi tényleges egységet teremt.

Ezt a régebbi álláspontot módosítani kell. Többen, akik között Mead a legjelentékenyebb, s akinek, a teozófiából származó tévedéseit leszámítva, műve a legmegbízhatóbb, a görög szöveget nemcsak egészen ősi, hanem a negyedik évezredig visszanyúló egyiptomi beavatási irat fordításának tartják. A görög nyelv és a gnosztikushoz hasonló terminológia az eredeti párbeszédeken valószínűleg igen keveset változtatott. Alexandriában akkor egész sereg filozófus azon dolgozott, hogy a könyvtár részére a föld minden archaikus emlékét összegyűjtse. A könyvtár ügynökei Kínáig, Indiáig, Tibetig, Iránig, a Kaukázusig jártak; az alexandriai uralkodók követek útján egész befolyásukat felhasználták, hogy egy-egy nevezetesebb kéziratot valamely külföldi udvar révén megszerezzenek. A műveket aztán görögre fordították és a könyvtárban őrizték. A szakrális személy élő befolyása régen elveszett, és az őskor szellemét már csak a könyv őrizte. Az alexandriai könyvtár célja az volt, hogy az emberiség egész hagyományát egy helyre gyűjtse.

Feltehető, hogy a görög szöveg az eredetin, a neveken kívül, semmi lényegeset nem változtatott. A Hermész Triszmegisztosz név ilyen alexandriai változtatás. Hermész eredetileg Toth volt. Toth név alatt három jelkép rejtőzik: Toth egyiptomi istenség volt; Egyiptom legfőbb papjának neve volt, mint Tibetben a Dalai Láma, Iránban a Zarathusztra, Delphoiban a Püthia neve; Toth végül a főpapi kaszt, illetve a beavatottak neve is volt. A beavatás után a pap és filozófus felvette az istenség nevét, Toth lett, mert az istenség szellemét az emberiségben tevékenyen képviselte.

Amennyiben a szövegben a fordító valamit megmásított, ezt minden valószínűség szerint annyira a mű szellemének megfelelően tette, hogy az átültetés hűségében meg lehet bízni. A nehézségek akkor még ilyen kérdésekben nem voltak áthidalhatatlanok; a görög nyelv egyetemes jellege az egyiptomi egyetemes nyelvet követni tudta kitűnő megfelelésekkel. Ma, ha latin szöveget franciára, spanyolra vagy pláne olaszra kellene fordítani, a nehézség aránytalanul nagyobb lenne, mert az univerzális latint az individuális modern nyelvre kellene fordítani. Ilyen esetben éppen az veszne el, ami a legfontosabb: az univerzalitás. Az univerzalitás egy nyelvben annyit jelent, mint: képesség a világ összes dolgainak megjelölésére. Ma legfeljebb diplomáciai, vagy

társalgási, vagy irodalmi nyelvek élnek. Ezek a nyelvek univerzális voltukat elvesztették, főképpen azonban elvesztették azt a képességüket, hogy a legmagasabb szellemi valóságokat meg tudják nevezni. A legmagasabb szellemi valóságokat ma is görög vagy latin szavakkal vagyunk kénytelenek kifejezni.

Ami a szerzőség kérdését illeti, az teljesen jelentéktelen. A párbeszédnek olyan egyéni szerzője, mint amilyen ma bármely iratnak van, nem volt. Az egyetemesség szelleme az ember egyéni teljesítményére nem helyezett súlyt, s azt nem is volt hajlandó sem méltányolni, sem megérteni. Ázsiában, ott, ahol a hagyomány szelleme még részben élő valóság, ma is így van. Ha Indiában az európai utazó zenés balladát hall és megtetszik neki, a mű címét megkérdezi. Amikor alkalma van, más előadót is megkér arra, hogy a balladát énekelje el. Az előadó csakugyan elénekli, de az európai elégedetlen. Nem ez volt az, szól, amit régebben hallott. Mire a hinduk felvilágosítják, hogy Indiában a zeneműnek és a versnek nincs olyan szabadalmazott alakja, mint nyugaton. Az előadók a műveket átköltik, amellet a lényeg mindig ugyanaz marad. Ez az átköltés önkényre vagy hűtlenségre nem vezet. A költői és zenei mű, biztosítja az európai, ilyen alakban a szájhagyományban száz és száz évig élhet és él is anélkül, hogy annak szellemén bármit is változtassanak.

A Homéroszi rapszódia előadása Görögországban hasonló lehetett; ilyen lehetett a Niebelung-ének és az Eddák előadása is. A hűségnek akkor nem külső jellege volt, mint a betű szerinti alak ma, amelyből a szellem oly sokszor tökéletesen elvész. Abban az időben az igazi hűséget őrizték, és egyes rapszodoszok híre azért volt nagyobb, mert előadásuk a többiénél hitelesebb volt. Az eredetiségnek, amire a mai individuális ember esküszik, semmi értelmét sem találták volna.

Az ősi hagyomány egy-egy műve, amikor Alexandriába került, olyan volt, mint az a templom, amit esetleg még az ógörögök építettek, később keresztény misét tartottak benne, s ma a mohamedánoké. A vallások megváltoztak, a templom ugyanaz maradt. A szó, a nyelv, a kifejezés, a név megváltozott, a lényeges szellem ugyanaz maradt. Hermész Trismegisztosz nevén reánk maradt művek legtöbbszörében az ősi szellem szabad szemmel látható. Az ősi szellemre ülepedett alexandriai görög pedig semmit sem torzított, ahogy például nem torzított a kései buddhista hagyomány leülepedése az őskori tibeti bölcs iratain vagy a kínai Tai I Csin Hua Csin.

Annak a feltevésnek, hogy az iratokat Manetho vagy más egyiptomi főpap foglalta írásba, csak külső érdekessége van, jelentősége nincs. Manethóról úgyszólván semmit sem tudunk, s ezek szerint számunkra csak név, semmi egyéb.

2.

A hitelesség

A görög fordítás hitelessége három lényeges mozzanaton múlik: az első a metafizikai jelképekre, a második az istenek neveire, a harmadik a mítoszokra vonatkozik.

A metafizikai jelképeket szavak őrzik. A szavak azonban nem a köznyelv szavai. Hermész Trismegisztosz értekezéseiben a metafizikai jelképeket őrző szót logosznak hívják. A logosz ígét, értelmet, kinyilatkoztatott szellemet jelent, sőt többes számban a logoinak gyakran az az értelme van, mint a szanszkrit szutrának. Szavakba foglalt metafizikai tétel. A logosz vonatkozása minden esetben természetfölötti. A logosz igen sok helyen egyenértékű a szanszkrit buddhival és az iráni csisztivel - ilyen esetekben misztikus intuíciót és transzcendens éberséget jelent.

A logosz titka, hogy a dolgokat avatatlanoknak, avatatlanul és avatatlanok előtt nem szabad kijelenteni. Ha avatatlan mondja ki, a logossal rejtélyes változás történik; sajátágosan elerőtlenedik és hatását veszti. Nem ritkaság, hogy a valódi értelem visszafordul; különösen akkor, ha valaki a logoszt egyéni érdekből kívánja felhasználni. A logosz tulajdonsága nemcsak az, hogy a be nem avatott kezében hatástalan, hanem az is, ha tiltott módon akarják felhasználni, a kimondót isteni-mágikus erejénél fogva

kiszámíthatatlan veszélybe döntheti.

A beavatás egyik célja éppen az, hogy a mester a tanulót a logosz titkára megtanítsa. Önző érdekből semmit sem szabad kimondani; aki isteni szavakat könnyelműen használ, létével játszik, a szó ellene fordul. A mester a tanítványt a logosz misztériumába avatja. Azon a metafizikai helyen, ahol a logosz áll, pontosan ott keletkezik a mítosz. Az első megnyilatkozás minden esetben a metafizika. Amit a logosz mond, az tulajdonképpen a láthatatlan és kimondhatatlan jelképe. Amit a mítosz mond, szintén kimondhatatlan, de már látható. A Veda szerint a metafizikai jelképet az ember a buddhival, a misztikus intuícióval fogja fel, a mítosz képeit a manasszal. A manasz belső érzékelés, a léleknek az ősképekre való érzékenysége. Guénon fordításában: sens interne. Logosz és mítosz ugyanazt látja, de más szervvel: a logoszt az ember egyéniségfölötti univerzális képességgel, a mítoszt az univerzális kollektív képességgel látja. Logosz és mítosz ugyanazt mondja: kimondatlanul és kimondhatatlanul.

A hitelesség második mozzanata az istenek neveire vonatkozik. Az istenek, ha ezt újabban bosszantónak is találják, úgy, mint az algebrai képletek, nem definiálhatók. Az istenek nem szilárd körvonalú és befejezett alakok. A misztikus intuíció és a belső érzékenység (manasz) egyre újabb és újabb vonásokat és tulajdonságokat lát, s ezekre új arcokat és neveket talál. A szakrális látásra érzékeny ember theurgikusan lát. A theurgia teremtő tevékenység, szemben az újkori teológiával, amely tudományos ésszel egyszer s mindenkorra érvényes, de absztrakt alakokat kíván megállapítani.

A hitelesség harmadik mozzanata a mitikus képekben való látás. A nagy költői művek, Dante, Homérosz, Vergilius, Shakespeare művei is tele vannak úgynevezett meditációs képekkel, amelyek bármikor felidézhetők, s amelyeken a költői mű tulajdonképpeni hatása múlik. Ezeknek a képeknek titka, hogy sajátos belső elváltozást, fordulatot, úgynevezett megtisztulást, katarzist idéznek elő, s ezzel az emberi élet színvonalát a magasba tudják lendíteni. E képek jelentősége, hogy felriasztanak. Éberebbé tesznek. S ami a költői művekben él, fokozottabb mértékben él a mítoszokban. A mítosz tartalma az ébresztő kép, az őskép, a meditációs kép. Ennek a képnek hatása egyetemes és kollektív; senki magát e képek hatása alól kivonni nem tudja. Hermész Trismegisztosz párbeszédeinek hitelessége azon múlik, hogy megvan-e bennük a metafizikai jelkép, a logosz; megvan-e az isteneknek egész létszerűen gazdag belső szemlélete; megvan-e a mitikus meditációs kép. Hermész Trismegisztosz párbeszédeiben mindhárom mozzanat azonnal megtalálható. A fordító, aki a műveket Ó-Egyiptom valamely nyelvéből hellenisztikus görögre fordította, megmentette azt, ami ezekben a művekben fontos volt.

3.

A beavatás intézménye

A beavatás mindig valamely misztériumba való beavatás, de már maga is misztérium. Az őskorban, amikor a beavatás intézmény, éspedig az emberiség legfontosabb intézménye volt, ez szabályszerűen, szigorú külsőségek között folyt le. Beavatás nélkül nemhogy főpap, vagy király, vagy kancellár hivatalát nem foglalhatta el, de még pap, katona, bíró, orvos, hivatalnok sem lehetett. Az általános kaszti beavatásokon kívül, amely a fiatallembert társadalmi helyzetének értelmébe avatta, az éberebb lény különösebb és magasabb tanításban is részesült. Ez a tanítás iskolától teljesen független volt. Az iskola mindössze anyagi és mennyiségi, úgynevezett tudást adott; a beavatás szellemi színvonalat és éberséget. A Veda az iskola tanítását vidnyának nevezi, a szellemi színvonalat és éberséget vidjának. Ezt a megkülönböztetést Iránban is, Kínában is, Tibetben is éppen úgy megtették, mint Egyiptomban, Amerikában, az orphikusoknál és a püthagoreusoknál. Ma a beavatás tökéletesen elsikkadt, csak az iskola maradt meg, s az előbbi rovására egészségtelenül megdagadt. Éppen, mert ma az ember csak vidnyában (tudás, mennyiségi ismeret) részesül, színvonalban és éberségben (vidja)

nem, a beavatást közvetlenül nem is érti.

A kiindulópont az, hogy az embert érzékei az anyagi világhoz kötik, és a valóságról tapasztalata és élménye nincs. Csak élete van; léte a sötétben elrejtve lappang. Az éberebb ember korábban, az álmosabb később, de egyszer életében mindenki eljut életének határához, ha máskor nem, halála pillanatában, egyszer szemét a valóságra ki kell nyitnia. A halál és a beavatás egymással rokon fordulat. Mert a beavatás halál is, születés is. Halál az anyagi természetben, születés a szellem világában. A halál az életet erőszakosan megszakítja, s az embernek az anyagi természettel való, szükségszerűnek látszó kapcsolatát megtöri. A beavatás ugyanezt teszi: az élet folytonosságát mesterséges beavatkozással megszakítja és az érzékeknek a természet felé való irányát megakadályozza. Teszi pedig ezt azért, hogy a mesterségesen megszakított életben támadt résen át a lét betörhessen. Mai szóval: a beavatás a természettel való viszonyt külső, a mester által irányított módszerrel eltépi és a szakadás helyén a természetfölötti lét szellemét az emberi lélekbe vezeti. A fordulat hellenisztikus neve, amely valószínűleg az ősi orphikus-püthagoreus hagyományból való: metanoia. Jelent pedig megfordulást. Ez a beavatás rokonsága a halállal; de ugyanakkor születés. Egyes hagyományok újjászületésének is nevezik.

Az újjászületés néha beavatkozás nélkül is bekövetkezik, amikor az ember éber misztikus intuíciójától vezetve önmagát morálisan, szellemileg és lelkileg kellő módon elő tudja készíteni. Ez a metanoia azonban mindig csak részleges és így tökéletlen. Az őskorban a megfelelően éber fiatalembert a beavatásban mesterek részesítették.

4.

Szertartások

A beavatás jelentős külsőségekkel járt. Attól a perctől kezdve, hogy a fiatal brahmácsarin - brahmatanítvány - mestere ajtaja előtt kezében tüzelőfával megjelent, a szertartások hosszú során kellett végigmennie. A szertartás egyes mozzanatait ma jelképesen magyarázzák. A feltevés rossz. A való helyzet az, hogy a tanítványban történő belső folyamatnak a szellemvilágban és az anyagi természetben is pontos megfelelője van. "Ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van - szól Hermész Triszmegisztosz Tabula Smaragdínája - ami lent van, ugyanaz, mint ami fent van." A természetben ugyanaz történik, mint ami a szellemben és a szellemben ugyanaz, mint ami a lélekben. A szellemvilág eseményeinek természetes emberi megfelelője: a szertartás. Ez az a megfelelés, amit ma részben nem értenek, vagy mágiának tartanak. A tanítvány felébredésének fokozatait a külsőségekben is ki kell fejezni: ruhával, a ruha színével, szabásával, fejdísszel, magatartással, a táplálkozás megválasztásával. Amikor az egyiptomi tanítvány utolsó, legnehezebb vizsgálatát is megállotta, a főpap közös étkezésen vendégül látja. Ez az étkezés volt a szüntrophion, az egyesítő étel szertartása, amikor Toth istenség szellemének őrei az étel által és az ételben egyesültek. Rómában ennek az étkezésnek emléke a caena romana. Ez a vacsora azonban az istenséggel való egyesülés volt. Mert: ami lent van, ugyanaz, mint ami fent van. A szellemvilágban az egyesítő vacsorával párhuzamos egyesítés folyt le és a közös evés szertartásának értelme ez volt, semmi más.

5.

A második születés

Az őskori hagyomány nem azt tanítja, amit soha senki sem hallott, ami teljesen új, sajátos és különös, s éppen ezért megtanulásához hosszú időre és erőfeszítésre van szükség. A hagyomány gondolatai abszolút és örökgondolatok, amelyeket az ember és minden ember közvetlenül tud és ért és amelyekre mindenki ráismer. A hagyomány hasonlíthatatlanul fontosabbik része a sruti, a kinyilatkoztatás, a világgal együtt keletkezett. Nem úgy keletkezett, hogy valahol valaki az egészet leírta és továbbadta. A

kinyilatkoztatás a Teremtőben a lét, az eredet, a cél, az értelem, a valóság éber világossága. Amikor a világ keletkezett, vele együtt keletkezett a világ eredetéről, létéről, céljáról, értelméről, valóságáról szóló tudás is, amely a Teremtő szellemében a teremtéssel egy időben éber volt és világos. Ugyanakkor, amikor a teremtető lélekben a legelső teremtető mozzanat célja, értelme, alakja, valósága és az alkotás mozzanataival párhuzamos megértés támadt, megalakult az az éber emlékezet, amely a léleknek azóta sajátja. A gondolatokat a lélek megőrizte. Mert a Lélek a Teremtő, a világokat alkotó Lény.

Kinyilatkoztatásnak hívja a hagyomány az első teremtetésre vonatkozó első gondolatokat, a dolgok ősi értelmét, őscélját, a teremtetés misztériumát, a világ életének törvényeit. Kinyilatkoztatásnak hívja azért, mert ezek a gondolatok a lét kinyílásával együtt keletkeztek az idők legelején: a teremtéssel együtt nyíltak ki és váltak a lélekben éberré. A lélek ezekre a gondolatokra mind emlékszik. Ezt az emlékezést hívják a görög misztériumok anamnészisznek: a lét abszolút dolgaira való egyetemesen emberi ősemlekezetnek. Amikor az anyagi természetben élő ember az anamnészisz segítségével ezekre az abszolút dolgokra felelszmel, ez az, amit az őskorban úgy mondtak, hogy a kinyilatkoztatást felfogta.

A kinyilatkoztatást meghallani és megragadni nem valamilyen homályos, kiváltságosok számára fenntartott csoda. Nem kell, hogy az ember különleges képességekkel rendelkezzen, és azt sem kell tudnia, hogy ismereteit honnan szerezze, tanulja. A lélek magában hordja természet szerint. Mindössze fel kell rá ébredni. A kinyilatkoztatás tanítása a legáltalánosabb és legközvetlenebb tudás, amit mindenki anélkül, hogy róla egyetlen szót is hallott volna, ismer. A kinyilatkoztatást meghallani, megragadni, felfogni, megérteni - ehhez két mozzanatra van szükség: a logosz körébe kell emelkedni és ébernek kell lenni. A logosz körébe kell emelkedni, mert a kinyilatkoztatás csak a logosszal érthető meg és fogható fel; a világot a logosz teremtetete, s aki a teremtetés titkát érteni akarja, annak tudnia kell, hogy a logosz, amely a világot megalkotta, maga a kinyilatkoztatás. Ami a világot teremtetete, az az értelem, a világosság, az akarat, az ösztön; gondolat, idea, szándék, gazdagság, tűz, erő, túláradás, hatalom, mérték, kép, tudás, áldás, szeretet -, ami éppen a logosz. Ezért kell a logosz körébe emelkedni. De ébernek is kell lenni. Mert a kinyilatkoztatást nem a réveteg lélek fogja fel. "A hallható kinyilatkoztatást, mondja Böhme, mint belső hangot, csak az éber ember éli át."

A kinyilatkoztatás abszolút és örök gondolatai, amelyekre minden ember emlékszik, amelyeket mindenki kezdettől fogva és magyarázat nélkül tud, az őselmények: a lét kezdete, a teremtetés, a világ és az élet célja, a lét törvényei. Az egyiptomi hagyomány azt mondja, hogy az ősi emberiségben Hermész Trismegisztosz volt az, aki az éberségnek olyan fokán állt, hogy "a hallható kinyilatkoztatást mint belső hangot" átélte. Hermész tudását "az éterbe írta" - az emberi szellembe írta. A kinyilatkoztatást Indiában a hét risi fogta fel. Kínában a Nagy Sárga Király. Mexikóban Kecalkoatl, a Tollas Kígyó, az emberiség tanítója és mestere.

A teremtetés, a lét kezdete, értelme, célja, törvénye mellett az embernek születésétől fogva tudott, a kezdetek kezdetéből magával hozott tudása a beavatás is. Azt, hogy mi a beavatás, éppen úgy nem kell tanítani, mint azt, hogy mi a lét, mi a lélek, mi az élet, s mindennek mi az értelme és célja. A lélek legmélyébe ágyazva él a tudás a beavatásról, a tudás arról, hogy a természet világosságába születni nem elég - a földi élet igazi értelme és célja, hogy itt, ebben a sorsban, ebben az Énben, térben, időben, közösségben meg kell születni még egyszer, meg kell születni másodszor, az anyagi világosságnál fényesebb világosságba.

A beavatás éppen olyan őselmény, mint a lét, a lélek, az élet, a sors, a valóság. Az archaikus emberiségben a beavatás a legfontosabb, az egész életet eldöntő intézmény volt. Aki nem esett át rajta, az mindössze egyszer született volt. Az ilyen lényt nem lehetett komolyan venni: az anyagban szunnyadó kába testvér az, mint az állat vagy a

növény. Az igazi emberiség a kétszer született (dvidzsa), és az igazi közösség ezeknek a közössége. Azoké, akiket beavattak, akiket felébresztettek, és a kinyilatkoztatás részeseivé lettek. Ezeknek volt az életben szavuk, logoszuk a kormányzatban, a törvényben, az alkotásban; mint a Veda mondja: az élet továbbszövésében. Ezek voltak a Veda-éberek, az igazi emberek.

6.

A beavatás élménye

Arra a kérdésre, hogy melyek a beavatás formai mozzanatai, azt kell válaszolni:

- az első mozzanat a felelőtlen és alvajáró életben merő anyagi célokért való szenvedélyes tevékenység;
- a második mozzanat a néha lassú, néha hirtelen feleszmélés arra, ha az ember életét így folytatja, a semmibe szórja; ez a megtorpanás és megrázkódtatás;
- a harmadik mozzanat a válság; az ember még egész lényével az anyagi világhoz tapad és tanácstalanul kapkod olyan értékek felé, amelyek múlhatatlanok és véglegesek; lassan elkezd látni az anyaginál mélyebb világokban, felébred, élete megnyílik; a megnyílás és felébredés néha pillanatok alatt történik meg, s ilyenkor megvilágosodásnak hívják;
- a negyedik mozzanat a hosszadalmas és nehéz küzdelem, hogy az ember magáról a mulandó anyagot lefejtse és önmagát a létben megszilárdítsa;
- az ötödik mozzanat a megnyugvás abban, hogy az anyagi természet feltételei között végleges megszabadulás nincs; az ember önmaga megmentésére irányuló erőfeszítéseit és képességeit az egyetemes emberiség szolgálatának szenteli.

E nagy vonalakban felvázolt formai mozzanatok megértésekor senki sem titkolhatja el azt a meglepetését, hogy ezekkel a mozzanatokkal más alakban, de csaknem ugyanabban az értelmezésben, de még inkább ezekre az ősi mozzanatokra való utalással már számtalanszor találkozott. Hiszen ez az, amit a színpadon oly gyakran látott, amit egy zeneműben hallott, amit egy eposzban vagy regényben olvasott. A létnek geometriailag leegyszerűsített ütemeiről van szó: ezek az alapformák, ez az alapképlet. Ez a tovább le nem egyszerűsíthető abszolút alak. Mi ez az alak? A gondtalan, felelőtlen és gátlástalan élet - a megrázkódtatás válsága -, a hirtelen feleszmélés arra, ami az életen túl és felül van, és a lassú felhajlás ebbe a magasabb létbe. Ez az alapképlet az, amin a tragédiák szerkezete nyugszik, ez a zeneművek szerkezete, ez a regények és költemények szerkezete, de ez a festmények szerkezete, a szobrok és filozófiák szerkezete is: elindulni a természet alapjairól - kiélesedni - a kritikus pontra elérkezni - a katarzist átélni és a világosságban kiegyenlítődni. Minden alkotás, ami az ember kezéből kikerül és aminek szellemi tartalma van, ezeket az ütemeket őrzi: ezek a beavatás ütemei - ezért mindaz, ami az ember kezéből kikerül, a beavatás őslélményét mondja el még egyszer. Mindennemű emberi szellemi megnyilatkozás ősképe a beavatás őslélménye alapján történik, és csak így történhetik. Minden emberi alkotás az életet válságba viszi, válsággal megtisztítja, végül megnyugtatja. Minden irodalmi, művészi, filozófiai alkotás a beavatás halvány mása - még a leghitványabb is magában őrzi és tartja és kifejezi a megrázkódtatás és megtisztulás parancsait azzal, hogy olyan élményt közöl, amely az emberből hasonló fordulatot vált ki. S a mű minél döntőbb és jelentősebb, a beavatás őslélményét annál világosabban fejezi ki s az igazi beavatáshoz annál jobban hasonlít. Ilyen a beavatás közvetlen határán álló mű a tragédia és a nagy zene. Nietzsche a tragédiát a zenéből származtatja. Lehet, hogy igaza van. De mindkettő a beavatás misztériumából származott: az emberi lelket végigvezeti egy sereg jelképes élményen - a jelképek megfejtésének titka, hogy nem Oidiposzról, Antigonéről, Philoktétészről, Aiaszról van szó, hanem az emberi lélekről, arról a lélekről, amelynek itt a földön sorsa van s e sorsot azért kapta, hogy felébredjen. A lélek a sors e pontján válságba jut és meg kell tisztulnia: fel kell ébrednie. A tragédia a hősi lélek ábrázolása -

tész h  roikh  sz t  kh  sz episztaszisz -, a zene sem más.   s mind a kettő jelképesen ugyanazt mondja el, aminek világos megértését és éber átélését a beavatás tanítja.

II. Kommentár

1.

A misztikus hegyibeszéd

A Corpus Hermeticum XIII. fejezetének címe: "Misztikus Hegyibeszéd". Hegyibesz  dnek   z  rt hívják, mert bár hegyről szó sincs, a hagyomány a tanítvány beavatását általában a Szent Hegyre való felkapaszkodás jelképével fejezi ki. "Epi tész tou orousz metabasze  sz." A hegy Görögországban az Olümposz, keleten a Szinai, Tabor, Iránban az Albordj, Indiában a Meru. Európai, tibeti, amerikai indián Szent Hegyek neve általánosan ismert.

A dialógusnak k  t szereplője van: Toth   s Hermész. Az előbbi a tanítvány, az utóbbi a mester. Hermész   segyiptomi n  v hellenizált alakja. Erről a személyről csak annyit kell megjegyezni, hogy amint az őskorban mondták, Szet nemzetségéből származott. Szet   d  m és   va harmadik fia, az el  s   emberiség harmadik sarja. Káin a földi ember, az alulról felébredt lény, mint később a gnosztikusok tanították: az elromlott egyház. Egyház (ekkl  zia) alatt nem számbeli sokaságot értettek, hanem a kiválasztottak spirituális k  zss  g  t. A régiek kifejezései csaknem kivétel nélkül minden esetben spirituális esszenci  kra vonatkoztak, mint például a politeia is: nem államot jelentett, hanem mai kifejezéssel kollektív pszichét. Káin a földies, anyagi ember megromlott spiritualit  s  nak jelképe, akinek áldozati füstje a föld felé hajlik.   bel a felülről jött ember, az   gi egyház jelképe. Káin gyilkossága az ősidőkben, a primér emberiségben el  vetett eseményre mutat, amikor az anyagi ember az   gi embert legyőzte. Szet, a harmadik fiú sem az alulról, sem a felülről jött, hanem az igazi ember, sem ördög, sem angyal, hanem az ember, a k  z  pl  ny, a hum  num jelképe. Szetben, b  r az anyag az uralkodó, de   l a szellemvilágból hozott nagy misztériumok emleke. Szet nemzedéke nem rendelkezik   bel   gi természetével, de nincs meg benne Káin nehéz anyagiassága, mohó és sötét h  s-v  r szenvedélye. Szet utódai visszanyúlnak Adam Kadmon világába.   k az emberiség tanítói és fel  breszt  i. Próféták, törvényhozók, f  p  pok, pátriárkák. Az   skor legismertebb Szet utóda H  nok, az apokaliptikus látnok. Szet nemzedéke a Fény ösvényén a vezető; "ezen az úton nem a tanítás maga a fontos, hanem a tanítás által felébresztett kiszámíthatatlan bel  s   átalakulás". Szet rendelkezik egyedül azzal a tudással, amely "megsz  ml  thatatlan tetten, jelen, képen, jelk  pen   t az Egységbe visszavezet, s amely érezni tudja, hogy az ember mit vesz, ha az Egységen kívül   l". Káin, Ábel, Szet neveken nem szabad személyeket, m  g kevésbé történeti személyeket érteni. A nevek éppen   gy, mint a szavak, csaknem kivétel nélkül spirituális esszenciákat jelöltek meg. Manu a hinduknál, Buddha, Bodhiszattva, Tulku Indiában   s Tibetben, Zarathusztra Iránban, Toth   s Hermész Egyiptomban spirituális esszencia volt, nem pedig történeti emberi   n. A történeti ember ezeket az esszenciákat csak megismer  s  tette. Az esszenciák az emberekben inkarn  l  dtak. Káin, Ábel, Szet inkarnációi pedig nem jelentették azt, hogy   d  m és   va gyermekeinek személyes, individuális   njei újra megs  lettek, hanem azt, hogy   si és   r  k szellemi esszencia valamely emberi lényben ismét földi alakot öltött.

Hermész, mint a nagyon régi egyiptomi hagyomány tanítja, Szet nemzedékéből származott, és az özönvíz után ő volt az, aki a kozmikus katasztrófa előtti tudást átmentette és először tanítani kezdte. Hermész   z  ta éppen olyan spirituális esszencia jelképe lett, mint amilyen Szet: a beavatott, aki az   si herm  szi tanítást továbbadta, abban Hermész inkarnálódott, az Hermész volt.

A dialógusban Hermész, a tanítvány Tothot felvezeti az iniciáció szent hegyére. A tanítás magja: az újjászületés. A párbeszéd természet  sen a beavatásának csak egyetlen

fokozata. Az előbbi fokozatokat: az elmélyedésről, a morális tisztaságról szóló beszédek feltételezi. Ezúttal döntő mozzanatról van szó: a tanítvány a misztériumra felkészülten most először kell hogy szemét befelé fordítsa. Ez a metanoia fordulata. Az elmélyedésnek, a rítusoknak, az önmegtartóztatásnak, a szigorú morális fegyelemnek önértéke tulajdonképpen nincs. Mindez csak arra való, hogy az embert a metathesziszre, az átlépésre, az anyagi világból a szellemvilágba való áthelyezésre alkalmassá tegye. A megvilágosodás az emberi lény takaróinak tisztaságától függ: a kosának és a májának átlátszónak kell lennie. Ezért kell morálisan tisztán élni. Porphüriosz azt mondja: az istenek addig nem jelennek meg, amíg a lélek nem tiszta, vagyis amíg a démonokat az ember nem űzte el. A morális fogadalom, a tisztaság, a szüzesség, az aszkézis arra való, hogy az ember és az anyagi természet kapcsolatát meglazítsa és a természetfölötti tapasztalatra érzékennyé tegye. A cél: az érzékenységre. Ezért mondja Pál apostol a Zsidókhoz írt levelében: a hit által elragadva. A hit szó mai alakjában alapvető félreértésre ad alkalmat, s ez századokig visszamenően az egész vallást fenekéig felkavarta. A hit nem intellektuális vagy érzelmi vagy bármilyen emberi szellemi vagy lelki tevékenység: hanem természetfölötti tapasztalat és emberfölötti érzékenység. "A hit nem áll szemben a tudással, szól Saint-Martin, a hit mágikus aktus, nem tudás." A hit természetfölötti hangoltság és érzékenység és nyíltság és képesség arra, hogy az ember az anyagi természetén túl fekvő világokban tájékozódjék. S ezért a görög pisztiszt a hit szó nemhogy rosszul, de egyáltalában nem fejezi ki. Pál apostolnak tanítása a hitről, amely üdvözít, a természetfölötti hangoltságra vonatkozik, nem a vak elhívésre. A hit az a magasabb tapasztalat, amely az embert a metanoiára, a nagy megfordulásra, a metathesziszre, a nagy átlépésre alkalmassá teszi. Ezért mondja Saint-Martin a hitet mágiának. A hívőben rejtett, mély, de döntő eltolódás következik, mert "az embernek, aki útját Isten felé vette, a fizikai sejtekig menően tökéletesen meg kell változnia".

2.

Széth-hagyomány. A dialógus

Az iniciáció nagy fordulata: a befelé való megnyílás. Ennek intellektuális előkészítése: az Egységélmény. Az Egységből érti meg a tanítvány a változatlan és megváltozhatatlan, örök, halhatatlan valóságot. Azok a mondatok, amelyek ebben az értekezésben az Egy halhatatlan, örök voltáról szólnak, behelyettesíthetők lennének a Védának az atmanról, a Ji kingnek a Jiről, a Tao te kingnek a taóról, a Kabalának az Egyről vagy az Alefről szóló részeibe. Ha az egységélmény elég erős, a tanítványban halvány fény kezd derengeni arról, hogy a testi szemével látott érzéki sokaság merő varázslat. A valóság: az Egy. Ebben a pillanatban felkiált: "Atyám, látom a mindenséget, látom önmagam a láthatatlanban." Mire Hermész így szól: "Ez, fiam, az újjászületés."

Az iniciáció nem ezzel az értekezéssel kezdődik és nem ezzel végződik. A befelé fordulás a legnagyobb lépés - a döntő küszöb. De ahogy nem az első, az utolsó sem. Itt a tulajdonképpeni lét kezdődik. A "hit". A természetfölötti érzékenység most ébred fel. A tanítvány csak most törte át a zárt életet és lépett a nyílt létbe.

A beavatás mágikus technikájának első lépése az, hogy a tanítvány egész figyelmét világon kívül levő pontra irányítsa. Ennek az extramundális pontra való koncentrációnak hatása az, hogy ha az emberi tudat az egyre nagyobb feszültség és szándékos fegyelmezés hatása alatt az érzéki valóságtól egy pillanatban végre elszakad, legyen mibe kapaszkodnia. A világon kívül levő pontra szükség van, mert az érzékek világából az embert csak az ragadhatja ki, ami ténylegesen az érzékek világán kívül fekszik. "Csak ami az Éntől teljesen és tökéletesen különbözik, az szabadíthat meg és szabadíthat fel." A pillanat jelentősége hallatlan, a lélek egész sorsára kihatóan mély, döntő és alapvető. Mert az emberben nem valami új és eddig nem ismert tudás nyílik meg, hanem megnyílik a "lélekbe írt legelső tudás" - az a bizonyos tudás, amit Hermész Trismegisztosz "az éterbe írt". A lélek ebben a tudásban felel meg a lényének eredetére és igazi valóságára.

Felébred arra, hogy "az ember csak másolat, az eredeti: Isten". Ez a szent tudás és ez a szent tudomány. Ez minden beavatás eleje és vége és tulajdonképpeni értelme. Ez az, amit Indiában Adhjatma vidjának neveznek. Manu azt mondja: "Aki ezt a tudást nem ismeri, annak minden tette és gondolata belül üres... Csak aki ezt a tudást ismeri, az vezethet eredményesen hadsereget, az mondhat ítéletet igazságosan, az uralkodhat dicsőségesen."

A jelen percben erről csak ennyit: az önfegyelem, a lemondás, a böjt, az aszketikus gyakorlat, az ima, a meditáció és a beavatást előkészítő egyéb eljárás az, amit az alkimisták tűznek hívnak; szanszkrit nyelven: tapasz, önmegtagadó lángolás. Az aszketikus élet nem egyéb, mint az emberi lélekben a tűz kozmogóniai elemének felkeltése. A tűz az, ami a világegyetemben a dolgokat "teremti". A tűz, Hérakleitosz és Jakob Böhme tüze, illetve a logosz, a világokat teremtő elem.

Az aszkéta magában a tüzet fellobbantja, s az emésztteni kezdi. Közben egész erejét a világtól független pontra irányítja. A pont elementáris ösképek. Ilyen ösképek Thalész vize Anaximandrosz apeironja, Püthagorasz száma, Konfu-ce Közepe, Lao-ce taója. A filozófiatörténet ezeket az extramundális ösképeket princípiumoknak nevezi.

Princípiumról szó sincs. Az ösképek nem elvek, hanem értelmek. Az értelmek pedig nem állnak külön: "Minden értelem magában tartja az összes többi" (Saint-Martin). Az elementáris ösképek logoszok, vagy ahogy a hinduk mondják: maha vakjanok, az örök bölcsesség nagy szavai, teremtő elemek, hieroi logoi, mint a püthagoreusok tartották. "Szent tűz"- gondolatok. Nem princípiumok, mert nem állnak egymástól elkülönítve, függetlenül, és nincs egyedülálló jellegük. Értelmük csak együttesen, a "dolgok teljességében" (pléróma) van, mert a dolgok teljessége az, ahol a világ minden ideája, az intelligibilis kozmosz minden archetípusa együtt él.

3.

Mágikus technika

Az aszketikus tűz és a világon kívül levő pontra való koncentráció az emberi lelket lassan az érzéki világról lefejt. A nagy lépés, amikor a leolvadás olyan mérvet ölt, hogy a lélek az anyagi természetről leszakad. Ebben a percben a lélek az anyagi világot, amelyet az egyetlen valóságnak tartott, lába alól elveszti. Az iniciáció első és legnehezebb pillanata ez: a vákuum. A lelket az anyagi világból kitepték. Az érzéki világból kilép. A tudatnak nincs mibe kapaszkodnia. A külső tapasztalat megáll. Ez a tudatszakadás pillanata. Most, hogy a tudat folytonossága megszakadt, a résen át szóhoz jut benne az, ami a tudatnál elemibb. Európában ezt a mozzanatot tévesen értelmezték s ezt helyre kell igazítani. Úgy tüntették fel, mintha itt a tudatalatti világ törne be - de mindenesetre a "tudattalan". A hiba az, hogy a tudattal szemben csak annak tükörkonstrukcióját, a tudattalant vették fel. A tudat az anyagi világhoz tartozó szerv. A tudattalan legnagyobb része azonban szintén az. Ez a tudatalatti Én. Ez a számszára-Én, a Vándorló, a Tévelygő - ez éppen az, akitől a beavatás alkalmával az aszkéta meg akar szabadulni. A tudat folytonosságának megszakadásakor nemcsak a tudatalatti, hanem a tudatfölötti Én is betör. A tudaton kívül ugyanis van valami, ami fölötte, és van valami, ami alatta van. A könnyebbség kedvéért ezeket a valamiket Éneknek is lehet nevezni. A tudatos, testi, nappali, tapasztalati, individuális Én alatt levőt tudatalatti, kollektív Éneknek kell mondani; ez az, amit a modern pszichológia ismer. Az individuális Én fölött levő: az univerzális Én; ezt a modern pszichológia nem ismeri.

Amit a modern pszichológia nem tud s ami fölött nem uralkodik, amit az őskor mesterei ellenben nagyon is tudtak: a vákuum pillanatában az iniciáltban nem a tudatalatti, hanem a tudatfölötti Ént kell szóhoz juttatni. Az extramundális pontra azért van szükség, hogy amikor az emberben a vákuum megnyílik s amikor maga alól a talajt elveszti, ez a világon kívül fekvő abszolút pont magához rántsza. Ilyen pont híján a tudat folytonosságának megszakadása beláthatatlan veszély lenne. Az őskori mester mágikus

technikája tudja ezt; ismeri a módszert, amellyel az emberben a tudatfölötti, a szubjektív Ént, a felsőbbrendű Ént, a pratjagatmát, az "isten"-t fel lehet ébreszteni. Ha a tudatalatti Én tör elő ez a legtöbb esetben végzetes; ha a tudatfölötti Én tör elő: ez az újjászületés. A tudatfölötti Én pedig a szubjektív szellem. Mert amit az iniciáció céloz, az, hogy az emberi lelket az anyagi természet zárt kötelékéből, a szamszarából, a szükségből kiszabadítsa és az egyetemes létet számára megnyissa. Ez a kaivaljam, az ős Egy realizálása, a világegyetem egységébe való beleolvadás.

Az egyetemes létbe csak a szubjektív tudatfölötti Én léphet. Ez az Én az univerzális szellem hordozója, a mindentudó, az éber, a világosság - az "isteni". Ez az Én nem tapad az anyag sötét képeihez és az ismétlés emlékeihez, a tévelygéshez, mint a tudatalatti. A hindu hagyomány megkülönböztetése ezen a helyen a következő: a bheda-buddhi a sokaságban él és a sokaságot látja; az abheda-buddhi a sokaságon túl az Egyben él és az Egységet látja. Ez az intellektuális intuíció két fajtája. Az abheda-buddhi az elsődleges. Ez az őslátás. Hen panta einai, mondja Hérakleitosz. Ez a beavatott látása, ez az isteni látás, a természetfölötti, a valóságos, az abszolút, az igaz, az örök, az éber, a szakrális látás. Ezt a szakrális abszolút látást hívja az archaikus görög nyelv teóriának. Ez a bölcsesség, a tisztánlátás, az istenlátás. Az ember látja és elolvassa a titkot, amit Hermész Trismegisztosz az éterbe írt. Ez a ta-va, a misztikus mélylátás, amint a tibetiek mondják.

Az Én a világon kívüli pontra való koncentráció útján az anyagi természetből kirepül és a világon kívül fekvő ponton megnyugszik. Innen, erről a pontról a léleknek most már világos és kigyulladt betekintése van önmagába és a világba. Megszabadult. Mindazt, ami történik, megjelenik, van, ellenőrizni tudja. Van mértéke. Van logosza. - Mert a logosz az archaikus görög nyelvén mértéket is jelent. A világon kívül áll és nincs érdekelve többé. Független távlata van, és biztos mértéke. Ezt jelenti a tao, a Közép, a logosz, a víz, az apeiron. A lélek önmagáról az anyagi természetet lefejtette s az anyagból önmagát kiemelte.

4.

Befelé és kifelé

Nemcsak Hermész Trismegisztosz értekezése, hanem a hagyomány minden irata, amikor emberről szól és az ember szót kiejti, soha; egyetlenegyszer sem beszél az individuális Énről. Az ember mindig az ember, és pedig nem az általános ember, a mindenki, hanem az egyetemes ember, a homo aeternus, akinek az individuális Én csak részleges megjelenése éppen úgy, ahogy megjelenése ennek a történeti korok emberisége, a sok nemzet, nép és faj. Ezt a tényt nem szabad elfelejteni. Az ember szó nem azt jelenti, hogy ez általában és kivétel nélkül mindenkire, hanem azt, hogy az örök emberre vonatkozik. Az őskori antropológia nem az adott és a történeti időben élő embert (dzsiva) látja, hanem a homo aeternust.

A második megjegyzés szintén fontos. A befelé fordulás nem azt jelenti, hogy a kifelével ellenkező irányba. Az extramundális pontról szóló kép a megértést megkönnyíti. A lélek az érzéki természettől elfordul: elkezd azon túl látni - úgy, ahogy az értelem túllát az egyes dolgokon és összefüggéseket tud megállapítani - úgy, ahogy az intuíció, amely villámszerűen világösszefüggéseket lát meg. Elkezd alá és fölé és belélni. Mert az emberfölötti Én, az örök Ember, a halhatatlan lélek; az emberben élő isteni Én nem belül van, hanem belül, felül, kívül. Ez a mag, a rejtett lény. A belső nem a külső tükörkonstrukciója, hanem az érzék- és természetfölötti világ.

Ha most valaki a lélek elfordulásával az örök embert, az univerzális Ént magában fölfedezi és önmagában realizálni kezdi, a kozmikus tudat benne földereng. Ez a tudat nem a tudatalatti és tudatfölötti, hanem az "isteni ember", vágy a "felsőbbrendű ember" lappangó lehetősége. A tudat földerengése nemcsak szemléletet jelent, hanem magatartást is, példát is, ideát is, ösztönzést is, világosságot is. A kozmikus tudat az

emberi élet színvonalát fölemeli úgy, hogy az anyagi természetből kitepi és a létbe átviszi. Az autonóm anyagi ember a természetben, az életben egocentrikus; a beavatás után az ember a szellemi világban teocentrikus; ez a teonóm, az örök ember. Így jut el az ember a nagy lépéshez, amit a hermetikus értekezések műsztérion megának neveznek. A beavatás első foka a tanulás; a második fok: a látomás, az örök ember víziója; a harmadik fok: a részesedés. Az individuális Én az örök emberrel egybeolvad. Ez a vákuum negatív megrázkódtatása után a pléróma - a lét teltségének pozitív élménye. Csak akiben a kozmikus tudat éberén él, jut el ide, ahol a sors megoldódik és feloldódik - lüszisz tész heimarmenész. Ez a beavatás nagy eredménye.

A tanítványnak első lépésekor választania kellett a földi gyönyörök útja (pravritti-marga) és a szent út (nivritti-marga) között. A szent utat választotta. A gyönyörről le kellett mondania. A földi Énnek az aszkézis tüzeiben, a tapaszban, az önmegtagadásban el kellett égnie. Most a szent út megnyílt. Az anyagi természethez ragadt sors róla leolvadt. Ez az élmény olyan intenzív, hogy minden utána következő mozzanat ebből indul ki. Ez az újjászületés. Ez a műsztérion mega, a misztériumok legnagyobbika. Ez a szellemi ember életének kezdete. Ez a megrázkódtatás, amiről Platón azt mondja, hogy a filozófia kezdete: mert a thaumadzein szó ezt a megrendült felébredést jelenti, nem pedig, mint az újkori tudomány hiszi, az egyszerű "csodálkozást".

A beavatott előtt végül megnyílik az anyagi természet zűrzavaros és felületes, nyelveken, fajokon, nemzeteken nyugvó közössége fölött az új egyetemes emberi közösség. A hermetikus hagyomány ezt az új, "az isteni szellemben találkozó" közösséget logosz-fajnak nevezi. A logosz-faj emberei Tothok és Hermészek és Bodhiszattvák és tuljuk - Szet utódai. Számukra a közösség alapja nem faj, nyelv, nemzet, vér, hanem mind ennél mélyebb és elsődlegesebb: együtt vannak kezdettől fogva az isteni szellemben, összekötve az örök szálaival, megszentelve a logosz misztériumában. Az emberi közösségek felbomlanak, nemcsak a halálban, hanem az időben is. Mulandó közösségek ezek, nem valódi egységek, csak az Egy tökéletlen másolatai. A nagy közösség, a logosz-faj közössége: az egység az örök szellemben. Ez az abszolút, a valóságos, a meg- és feloldhatatlan: az ekklészia.

5.

Részletes magyarázatok

A részletekre vonatkozó magyarázatok a következők: A Triszmegisztosz elnevezés az első Hermészre vonatkozott, aki a vízözön előtti őstudást átmentette és a vízözön utáni-emberiségnek először tanította. Ugyanakkor azonban a Triszmegisztosz beavatási fok, és pedig a beavatási fokok legmagasabbika.

Az "anyag, amely az érzékeken túl van" a primér természet, a még nem elanyagiasodott természet.

Az Isten fia kifejezése valószínűleg gnosztikus eredetű. Keleten a Világ fia, a Világegyetem fia alakjában használatos.

"E fajnak tanítása nincs, de ha ő akarja, Isten emlékezetét helyreállítja." A logosz-fajról van szó. A logoszt nem lehet tanítani. A beavatás nem tanítás. Amit az ember megtanulhat, csak anyagi tudás, szanszkrit nyelven vidnya, tibeti nyelven rtogszpa. A beavatás viszont felébreszt; az éberség szanszkrit nyelven vidja, tibeti nyelven rtogszpa. A tudás könyvből meríthető, szobában, asztal mellett elsajátítható. Az éberség nehéz és veszélyes aszketikus eljárások útján csak vezető - Hermész, guru - segítségével szerezhető meg.

"Olyan testté változom, amely nem halhat meg soha." - Ezt a halhatatlan testet hívják Egyiptomban száhunak. A Kabala szerint az emberi testben a gerinc közepén elpusztíthatatlan kis csont van, ez a halhatatlan test csírája, s a test feltámadásakor ebből sarjad ki.

"Álmodik alva, de álomtalan" - célzás a tudat magasabb állapotára. Ez az, amit később

sokszorosan eksztázisnak hívtak. Az ember olyan, mintha álmodna, mert az anyagi valóság számára elveszett, de nem álmodik, hanem: lát.

A Véda-szmriti három gunája: a tamasz, a radzsasz és a szattva tulajdonképpen három beavatási fokozat. Amikor az ember elmerül a sötét, sűrű anyagban, a tamasz uralkodik rajta; mikor a tűz benne kigyullad, a radzsasz szenvedélye ég; mikor átlépett a misztériumok legnagyobbikán, ez a szattva állapota.

Püthagorasz fokozatai: az első az előkészület - a gondolkodás átszellemítése; a második a megtisztulás - ez a morális fegyelem, a tapaszt, az aszkézis; a harmadik a tökéletesség - ez már ezoterikus fok; a negyedik a theophania az isteni erők realizálása: a megvalósulás.

A befelé fordulás értelmezéséhez: az egyéni törekvés, az individuális becsvágy, ha tanulásban, alkotásban, cselekvésben nyilatkozik meg, mindig az anyagi ember szintjén marad, legfeljebb a többi embert megelőzi. Művészek, államférfiak, gondolkodók fejthetnek ki olyan tevékenységet, amellyel minden élőlényt maguk mögött hagynak, s így, mint mondják, korukat megelőzik. Az utána következő nemzedékek azonban elérik. Miért? Mert az individuális tevékenység soha az anyagi és történeti szintről fölemelkedni nem tud.

A befelé fordulás, helyesebben: a természetfölötti világ felé fordulás iránya nem a történeti úttal párhuzamos, hanem arra merőleges. Ez az univerzális törekvés, amely vertikális kiemelkedést jelent. A logosz-faj emberei történetfölötti lények, akik az időből vertikálisan kitörnek és a természetfölötti világ egységében élnek. Ez az ekkleszia.

A Corpus hermeticumnak a tizenkét hóhérről (a beavatás tizenkét akadályáról - tudatlanság, csüggedés, mértéktelenség, érzékiség, igaztalanság, bujaság, csalás, irigység, álnokság, harag, elhamarkodottság, gonoszság) szóló képe betekintést nyújt a beavatás belső munkájának határtalan bonyolultságába és nehézségébe.

Az individuáció tulajdonképpen nem egyéb, mint hogy: az embernek sok időre van szüksége. Annyira, hogy bármennyi fölött rendelkezzen is, mindig kevés, s ez mindig "idő előtt" elfogy. A beavatás az időt meghosszabbítja, a léleknek megmutatja, hogy lényre időfölötti, örök és halhatatlan. E pillanattól kezdve a lélek nem fullad többé ki abban a reménytelen sietségben, hogy önmagát utolérje. Nem áll többé az egyhelyben sietés szörnyű állapotában. Tudja, hogy nem késhet el és nem késett el.

A Tizenkettő nem egyéb, mint az anyagi világban élt élet jelképe: a Zodiákus. A Tíz pedig a természetfölötti világ: Iránban tíz Amsaspand van, Júdeában tíz Szephirot; Püthagorasz számrendszere tízes. Egyiptomban tíz a teljesség jelképe. A Tizenkettő és a Tíz egymással olyan viszonyban áll, mint a világ (az anyagi természet) és a szellem (abszolútum). Itt a kör négyszögesítésének okkult problémája.

6.

Az újjászületés

Az Ember pásztora, Poimandrész, a hermetikus hagyomány legjelentékenyebb értekezése, a genezis víziója. Az értekezés XXI. pontjának passzusa, amely az újjászületéssel kapcsolatban a szülőkről beszél, részletesebb magyarázatot kíván. Az őskor antropológiai szemlélete univerzális. Ennek értelme mai szavakkal az, hogy csak a kábaságban elmerült lényt tekintette individuális lénynak és Énnak. Akiben az éberség csak egy kevéssé is felvillant, azt már egyetemes kategóriákban látta s értette meg. Úgy, mint az örök szellem valamely megnyilatkozását. Az individuális Én semmiféle szellemnek, semmiféle logosznak, ősvalóságnak nem megnyilatkozása, csupán szamszára-jelenség, a sokaság tévelygő zűrzavarából valaki. Az individuális Ént le kell vetni, egyetemessé kell válni, hogy az ember szellemi lény legyen és lehessen. Az őskori kaszt sem egyéb, mint az örök szellemiség egy-egy kategóriája. A kaszti beavatás ezt a kasztok tagjaiban tudatosította. A szellemi-papi kasztnak; a harcos-

kormányzói kasztnak, a gazdasági kasztnak külön beavatása volt, de mindegyik részesült az egyetemes beavatásban is - Indiában a Veda tanításában, Júdeában a Biblia és a Kabala tanításában, Egyiptomban a hermetikus beavatásban. Az archaikus Görögországban Orpheusz és Püthagorasz megkísérelték, hogy a nagy őskori beavatási eljárást meghonosítsák. Az első filozófiai teóriák ennek a törekvésnek a visszhangjai. Platón ebben a sorban az utolsó; az ő szemében azonban már nem egészen világos, hogy miről is van szó, és mi az, amit akar, sőt, amit akarnia kellene.

A kasztbeli, foglalkozásbeli, hivatásbeli beavatásoktól különbözik az, amit Szetnek, logosz-fajnak, Hermésznek, tulkunak, bodhiszattvának neveztek. Itt a szakrális szubjektum felébresztéséről van szó. A szakrális szubjektumnak egészen szorosan kapcsolódnia kellett a másik szakrális szubjektumhoz. Az őskorban egyéni megnyilatkozások nem voltak. Minden szellemiség egyetemes volt, ami azt jelenti, hogy a természetfölötti egységben találkozott a másikkal, egyébként nem volt értelme. A tanítvány mesterét nem egyéni Énné látja, éli, tapasztalja, hanem gurunak, vezetőnek, Hermésznek, isten-inkarnációnak, az egyetemes szellem abszolút megnyilatkozásának. Hermész, a vezető pedig nem tanító, hanem, és ez a fontos: nemző apa. Ő az, aki a tanítvány igazi lényét a világra hozza. Erről az oldalról Szókratész bábamesterségére is egészen új fény esik. Szókratész is Hermész-inkarnáció, aki tanítványainak lelkét a világra segíti, holott ez benne már egyáltalában nem tudatos. Elég különösen hangzik. De aki a hagyomány irataival foglalkozik, annak a mainál sokkalta intenzívebb nyelvet meg kell szoknia.

Indiában, Iránban, Tibetben a guru apa-anya. A tanítvány, amikor a misztériumok legnagyobbikának küszöbét átlépi: meghal és újjászületik. Meghal, ami annyit jelent, hogy a természeti sorból kilép. Apja nem apja többé, anyja nem anyja többé, mert ő már nem az a lény, aki természeti apa és anya szülötte. Apja a guru, a szellemi vezető. Hermész. Anyja egyes misztériumokban Szophia. Ezért az újjászületett, ha Szophia fia: a Szűztől született. Ha Izisz fia, akkor az Istenanyától született. Az Ízisz-fok egyébként a beavatások sorában egyike a legmagasabbaknak. Ennek felel meg az archaikus Görögországban az eleuziszi Déméter fokozat. Indiában az anya Májá vagy Sakti. Tibetben Vadzsrajogini, az aszkéták védőistennője. A beavatott lélek a nagy anyaistennő, Magna Mater leánya lesz - görög szóval: Perszephoné. Leánya pedig azért, mert még a kései középkorban is a lelket menyasszonynak hívták: várakozónak és vágyakozónak, az égi vőlegény kedvesének. Ezek mind olyan intenzív képek, amelyek a beavatás élményéből közvetlenül fakadnak.

Amikor a tanítvány égi és szellemi szülőktől újjászületik, új nevet is nyer. A névadás jelentősége különösen nagy. Mert valakit elnevezni annyi, mint "az illetőre hatalmát kiterjeszteni. A megszólítás ébresztést jelent. Akit nevén hívok, azt fölkeltem, s akit megnevezek, az az enyém". "A név által uralkodom rajta." A név megválasztása mint a királyoknál és szerzeteseknél, nem önkényes. A név által az ember az univerzális szellembe kapcsolódik, individuális Énjéről lemond, és az egyetemes szellemet, amit a név jelent, képviselni, folytatni és fenntartani kívánja. Ezért veszik fel a szerzetesek a szentek neveit. Ezért veszik fel a királyok elődeik közül annak a nevét, akinek szellemében uralkodni akarnak. A beavatott individuális Énjét teljesen felszívja és átalakítja és fölemeli és megváltoztatja. A hagyomány a beavatatlant az asszony fiának nevezi, a beavatottat Isten fiának vagy a Világ fiának. A természeti születéssel szemben az újjászületést Istentől való születésnek is mondják. Pál apostolnál ez a különbség a természetes ember és az égi ember között: Az újjászületés pedig a tulajdonképpeni születés: ousziodész geneszisz. Amint János apostol mondja: Azt mondom nektek, aki nem született meg felülről, nem fogja meglátni Isten birodalmát. Ezzel most már az egész hermetikus értekezésre új fény esik. A hermetikus hagyomány, Szet nemzedékének tudása: a felülről való születés titkának ismerete. Ezt tanítja a "Misztikus Hegyibeszéd" is.

III. A hét bölcs

1.

A hetes számról

Az ősi egyiptomi hagyományból fakadó alexandriai eredetű, de annál sokkalta régebb az Uralom útjáról szóló értekezés - Hé basziliké hodosz -, amelynek Indiában a radzsza-jóga felel meg, azt mondja, hogy az ember először halandó szülőktől, apától és anyától, nehéz anyagi testben, földi sorsba születik; másodszor azonban egyedül az Apától, szellemben és lélekben a Szűzies Hét törvénye szerint. Ez az újjászületés.

Az Uralom útja, illetve a radzsza-jóga az uralomról szól, és nem a hatalomról. A baszileusz, illetve a radzsza szó használata itt is, mint az őskori hagyományban kivétel nélkül minden esetben jelképes, és mint a hagyományban mindenütt, nem az egyéni Énre, hanem az örök emberre vonatkozik. A király a királyi lélek, az első lélek, akit a Teremtő alkotott, éspedig azért, hogy a természetben uralkodjék. Az emberi lélek ősszállapotában Adam Kadmon, az isteni intelligencia, a természet ura.

Az uralom szellemi tevékenység, és a hatalom politikai gyakorlatától feltétlenül elválasztandó. A hatalom nem egyéb, mint a sokaság világában a sokaság fékentartása a törvény erejével, fegyverrel, erőszakkal, ahogy éppen lehet, s ahogy a kényszer, az ananké parancsolja. A hatalom merő anyagi tett, s önmagában sem értelme, sem igazsága nincs. A hatalmat az uralom szellemének kell szentesítenie. És ha nem szentesíti, a hatalom szellemtelen, igazságtalan, értelmetlen és gonosz. A hatalmat az uralom igazolja; mert az uralom őrzi a tevékenység gyakorlására adott magasabb megbízatást. A hatalom és az uralom az anyagi természetben, s így az ember történeti közösségében egymást sohasem fedi: ez a kormányzat és a kormányzás megoldhatatlan válsága s gyógyíthatatlan sebe.

Amikor a beavatásról szóló értekezés királyról, baszileuszról, radzsáról beszél, nem a földi hatalom manifesztációját és megszemélyesítőjét, az országok királyát, hanem az uralom királyát érti. A királyi szellemet. A királyi szellem nem anyagi eredetű. Az ember először halandó szülőktől születik: ez a természeti ember; amikor az ember újjászületik, csak az Apától születik a Szűzies Hét törvénye szerint. Az anyagi születés legfeljebb hatalmat ad; a szellemi születés adja meg az uralmat, az igazi királyságot: nem az ország és a nép fölött, hanem a természet és a világ fölött.

Mindenekelőtt ezt kellett megérteni. Így lehet most a Szűzies Hét rejtélyes kifejezésének magyarázatára térni.

A hét szűzies szám. Athéné Parthenosz, a Szűzies Athéné száma a hetes volt. Az Akropoliszon az Erekhtheion hét kariatidája is jelzi. A gnosztikusok Szophiájának száma szintén a hetes. Szophia palesztinai neve Hohma és száma szintén a hét. A Szűzies Athéné, Szophia, Hohma, a Világszűz - Koré Koszmou - nem anyától született. A Hét törvénye szerint való születés nem anyától való születés; Pallasz Athéné apjának, Zeusznak fejéből pattant ki. Az istennő a gondolatban fogamzott, és úgy lép a világba, mint a gondolat.

A Kabala egy fejezete a hétágú gyertyatartó misztikus értelmét mondja el. Minden gyertya az ember egy-egy Énjét jelképezi. Jobbról az első a nehéz anyagi test; a második az úgynevezett idegtest; a harmadik a testhez tartozó őselem, a tudattalan. Balról az első az asztrálest, a második a lélek, a harmadik a szellem. A középen, a két hármas csoport között áll az isteni Én, az isteni szikra, a halhatatlan Láng.

A Kabala azt mondja, hogy hat Énje mindenkinek van. A hetedik, a középen álló halhatatlan isteni szikra azonban nem mindenkiben ég. S akiben ég is, éppen csak hogy parázslék, az emberi lény legmélyén, alig pislákol. A beavatás az ember énjeit sorra lefejtí és a mélyen nyugvó szikrát lánggra lobbantja. A hetedik, a Teremtő lényéből való lángocskát felszabadítja. Ez a hetedik, középen álló gyertya, az igazi ember lényének jelképe. Amikor az ember a hét törvénye szerint születik, a hetedik gyertya kigyúl.

2.

A hetes és az epiphania

Az archaikus Görögország hét bölcse, az iráni csiradzsi, a hindu szapta risi és a hagyományból ismert többi hetes bölcs-csoport, amelynek jelképe a csillagos égen a Göncöl szekerének hét csillaga és a hét bolygó, nem ténylegesen élő történeti személyek hetes kollégiumát jelenti. A hét bölcs emberi rang, amelyet valaki akkor ér el, ha lényének ereje, fénye, megszentelt volta a közönséges emberi színvonalon messze túlemelkedik, s akiben a hetedik gyertya lángra lobban. A hét törvénye szerint újjászületett lény az, akiben az anyagi és természeti és asztrális és többi Ének között a középen az ember legmélyebb és legragyogóbb csillaga kigyullad. A hetes nem azt jelenti, hogy véletlenül éppen hét bölcs élt, nem jelent önkényesen megállapított számot, mert a hét még a beavatatlan számára is valamiképpen, mint a hármas és a tízes, jelképes értelmű. A görög hagyományban a hét bölcs neve alatt tíz-tizenkét őskori személyiség nevét ismerjük. Az indiai hagyomány szerint a hét bölcs intézmény volt, mint a szenátus; századokon át az államok és az országok fölött állt, mint a legfelsőbb tanács. A risik tizenkét évenként összegyűltek és határozatokat hoztak.

A hét bölcshez tartozni az őskorban annyit jelentett, mint valamilyen magas beavatási fokot elérni. Indiában a Szent Tanácshoz egy időben hetven brahman tartozott, s a tanács tagja csak olyan beavatott lehetett, akit egész különös vizsgálat alá vetettek. Az egyik feljegyzés szerint a tanácsba csak hetven éven felüli férfit választottak, akinek azonban előbb férfierejét igazolnia kellett. Ha a templomszűztől fia született, azt kosárba tették és a folyóra eresztették. A kosár sorsát megfigyelték: ha a víz a templom oldalára sodorta, a gyermeket különös gonddal nevelték és a legnagyobb titokba is beavatták. Ha a kosár a másik partra ért, a gyermekből csandala lett. Egyiptomban, mint Mózes története is bizonyítja, hasonló szokásnak hódoltak.

A hét bölcs egyikének lenni annyit jelentett, mint a beavatás hetedik fokára érkezni. Ez az, amit a püthagoreusok a "megvalósulás"-nak neveztek. Ez az epiphania, az isteni erők megvalósulása. E fokozaton azt kell érteni, hogy az ember nem merül ki a személyes Én teljesítményeiben: a szellemi elmélyedésben, az aszketikus gyakorlatokban, a meditációkban, hanem a történetbe és az emberiség létébe tevékenyen beleavatkozik. A hét bölcs az "egyetemes" ember, aki a világ alkotásában, vagy ahogy a Veda mondja, "továbbszövésében" részt vesz. Tanácsokat adott a királynak és a kormánzatnak, mint Indiában, Iránban, Júdeában, Egyiptomban. Új városok és államok számára törvényeket alkotott, mint Görögországban Szolón és Biasz. Adott esetekben az uralom mellett a hatalmat is átvette, mint Phereklész. Püthagorasz iskolája nem volt egyéb, mint a tanítványokat a beavatás hetedik fokára emelni: hogy felszabadult egyetemes emberi képességeiket a gyógyításban, a tudományban, a társadalomban, a költészetben, a zenében, a vallásban és az állam kormányzatában megvalósítsák. A püthagoreusok Nagy-Görögországban ilyen hét-bölcs-szenátust akartak alapítani, államok, nemzetek, fajok, vallások fölött álló univerzális szellemi tanácsot, amelyet, mint a hindu feljegyzés mondja, nem köt semmi földi kapocs, s így az emberiség ügyét szabadon és elfogulatlanul intézhették. Püthagorasz nyomán Platón is ezt az egyetemes emberi kormányzó emberfajt akarta fölnevelni: a filozófus királyt, aki nem volt egyéb, mint az őskori hét bölcs: az emberiség szelleme és feje.

Egyiptomban a hetes szám jele az emberfej volt. A Szűzies Athéné Zeusz fejéből pattant elő.

A beavatásnak azt a fokát, amelyet az őskorban megvalósításnak neveztek, az ember megközelítően csak úgy értheti meg, ha elgondolja, hogy a beavatás alkalmával a tudásban való születés - noera geneszisz - után az emberi lélek örökre és végleg megnyugodott. Eredetéhez visszatért: a Teremtőhöz. Anyagi létét levetette, s nyugodtan, csendesen, elvonultan várja, míg ideje elérkezik, nehéz anyagi testét

levetheti, és megszabadulhat. E türelmes béke magánya, távol a nyüzsgő zűrzavartól és a szükségtől, ami a számszára és az ananké, távol az emberiség közös és egyéni hullámozó sorsától, ez az üdvözültség átszellemült állapotának előcsarnoka. S amikor a magányos béke boldogságából valakit elhívna, s a világba visszakerne, ez nem hasonlítható annak az embernek hivatásához, aki az anyagi természet sötét ösztöneiben, egyéni becsvágyban, zavaros szenvedélyben, elfogultságokban, korlátokban, alacsony szellemben, éretlen és tisztátalan lélek gőzös felhőiben teljesen elmerült. Az ilyen természeti lény számára a hatalom csábító és édes. Mert minél hatalmasabb, szenvedélyeit, ösztöneit, becsvágyát annál jobban kiélheti. Ez az ember alulról jött, és így jutott a hatalomhoz. A beavatott felülről jön. A beavatottat a hatalom nem vonzza. Aki az uralmat elnyerte, annak a hatalom már teher. A békés magányt nem hagyja el szívesen. A zűrzavar és a szükség világába nem szívesen tér vissza. De amikor visszatér, a hatalmat átveszi, mert az anyagi természetben élő emberiséget kormányozni csak a hatalom erejével lehet, elhivatását és tevékenységét az emberiség iránt érzett kötelességtudatból és felelősségből teszi. A hatalom gyakorlása nála nem szenvedély, nem a becsvágy álma és célja, hanem: rituális kötelesség. A hindu hagyomány karmának hívja. A vallásos vezeklés egy neme. S nem az embernek tartozik vele, hanem Istennek. Az emberi sorsot, miután már megszabadult tőle, újra tudatosan magára veszi. Higgadtan, távolról, távlatból, szenvedélytelenül ítél és cselekszik. Elfogultsága nincs. Nem ül fel a nemzeti, faji, az egyéni jónak és rossznak. Egyetlen törekvése van: mit tenne az ő helyében a Teremtő Isten. Azt teszi. Ha a népnek nem tetszik, vagy vállat von és elmegy, vagy így szól: ezt kell tenni, kegyelem nincs, végre kell hajtani. Az archaikus törvényhozók szelleme: az egyiptomi Menesz, a hindu Manu, a krétai Minosz, a babiloni Chamuragga, a kínai Nagy Sárga Király ilyen, mintha idegen csillagzatról jött szellemek lettek volna, semmi egyebet nem láttak és nem is akartak látni, csak az igazságot. Ez a törvény szelleme - amely nem humánus, nem részrehajló, nem lágy. Viszont annál magasabb. A bölcs már eltávozott, de ha az életbe újra visszatér, áldozatot vállalt, s akkor az áldozatot meg is hozza, tökéletesen és maradéktalanul, hibátlanul, mint az abszolút ember: a homo aeternus.

3.

A beavatás fokozatai

A beavatás hatalmas művének megértésére alig lehetne valami alkalmasabb, mint a hét bölcs példája. A beavatásnak az emberi életben egyedülállóan döntő jelentősége van. A nagy mű, amit az alkimisták magnum opusnak, a szellemi ember megteremtésének neveznek, hallatlan bonyolult, hosszas, nehéz és magasrendű. Ehhez hasonló erőfeszítést a történeti emberiség nem ismer. Az ember igazi lényét, alkimista nyelven szólva, olvasztókemencébe dobta: életre-halálra, visszavonhatatlan elhatározással, hogy - ismét alkimista nyelven - az aranyat magából kiolvassza. Az arany nem egyéb, mint a halhatatlan szikra, a hetedik Láng, az isteni Én. Tekintet nélkül arra, hogy a munka hónapokig vagy évekig tart, hogy le kell mondania, önmagát teljesen a beavatást vezető mester alá kell rendelnie, családjától el kell szakadnia, kínos és veszélyes önelemzéseket kell folytatnia, egyetlen cél felé kell törekednie, s csak egy célt szabad látnia.

Mint a hagyomány egyéb területein, a megértés itt is jelképeken múlik. A jelképek összessége nem található meg egyetlen hagyományban. Az őskorban minden bizonnyal Indiában is, Kínában is, Egyiptomban is, sőt Peruban, Yucatánban és Mexikóban hiánytalan tudás fölött rendelkeztek. A hagyomány őreinek Egyiptomban egészen biztosan több, talán valamennyi archaikus szintézis egybevetése alapján egyetemes ismereteik voltak. A hagyománynak mai alakjában ez a tanítása is, mint a többi, hézagos. Folyamatosan összefüggő, teljes képet nyerni csak több nép, vallás, őskori egység elemeinek egybegyűjtésével lehet. S itt is állandóan fennáll az a veszély, hogy

valamely részletet az ember tévesen értelmez, eltorzít vagy félremagyaráz. Egyetlen dolog egészen biztos: a hét bölcs elnevezése alatt a beavatás hét fokozata rejtőzik. S a hét fokozat az anyagi természetben élő emberi léleknek az isteni lélektől való hétszeres távolságát jelenti. A Kabala hét gyertyájának megfejtése ez: kezdetben teremté Isten az emberi lelket, a halhatatlan szikrát, az örök Ént. Mindaz, amit az ember magán hord, ennek az Énnak csak takarója vagy kisugárzása, elhomályosodása vagy elanyagiasodása. Az életből való elköltözés után e takarók lefoszlanak, s e kisugárzások megszűnnek. A túlvilági vándorlás alatt az emberi lényről lassan minden burok lehull, mert mindegyik mulandó: a Teremtőhöz csak a halhatatlan Én tér vissza. Amikor a tanítvány a beavatás útját járja, csaknem ugyanazokon a lépcsőkön kell felhágna, mint a léleknek a halál után. Ez a beavatás határtalan veszélye, hogy az ember csak akkor születhet újjá, ha előbb meghal. A halál küszöbén át kell lépnie, s a meghalást el kell szenvednie. Egyiptomban e rituális halálnak megrendítő külsősége volt. A tanítványt kellő előkészítés után kriptába zárták és mesterségesen úgy befolyásolták, hogy a nagy küszöb átlépését átélje. A Mithras-misztérium és az eleusiszi misztérium ennek az őskori beavatásnak enyhébb alakja.

A halhatatlan szikra első kisugárzása a szellem, második kisugárzása a lélek. A szellem és a lélek a szikrával együtt az asztráltest burkában él. Ez az asztráltest az, amely a halál pillanatában az emberből kilép, és a láthatatlan világban vándorlását megkezdi. A beavatottnak külön meg kell ismernie a szellem természetét, a lélek természetét, az asztráltest természetét. És külön mindegyikről fel kell ismernie, amint a Veda mondja: nem ez, nem ez. Meg kell tanulnia, hogy a szellemet, a lelket igazi lényével ne tévessze össze és ne kövesse el az azonosítás (adhyasa) hibáját. Nem ez, nem ez - ami annyit jelent: igazi Énem nem ez. Az igazi Én minőségeken, alakokon túl van, megfoghatatlan, megérthetetlen, láthatatlan. De ez az, aki az igazi valóság, akihez képest a többi mind csak májá-varázslat, káprázat, burok, takaró. A földi életből úgy látszik, mintha ez az igazi Én lenne a legtávolabb. Miért? Mert a földi lét varázslat és a földi élet csupa összetévesztés (adhjasza). A földi ember azonosítja magát, éspedig kényszerből és szükségből (ananké) azonosítja magát a nehéz anyagi testtel, a természettel, az idegtesttel, a tudattalan emlékezettel, az asztráltesttel, a lélekkel, a szellemmel. Holott ez mind csak terheltség. A beavatottnak ezeket az összetévesztéseket mind fel kell ismernie. Meg kell értenie, hogy az igazi Én van a legközelebb. Ez az igazi Én ő maga.

A felismerés nem nyugodt, személytelen, érdektelen, elméleti vagy szemlélődő tevékenység, hanem az összes erők legmagasabb fokú erőfeszítése. Minden réteg és minden takaró és minden Én küszöbén őrség áll. Ez az őrség a daimón. A daimón a sors őre. A daimónokat az őskori hagyomány a bolygókról nevezte el. Nem véletlenül. Az ember hét körön át süllyedt az anyagi létbe, s hét körön át kell visszatérnie. Ez a hét kör a világegyetemben a bolygók hét körének felel meg. Ezen alapszik az asztrológia. De a világegyetem és az emberi lélek nincs külön. Az egész világ teremtése az emberi szívben történt, mondja egy hermetikus értekezés. A Hold a fizikai test (phüszikon), a Merkúr az értelem és a feltalálás (hermeneutikon), a Vénusz a lélektest (epithümétikon), amit a hinduk pranának hívnak, a Nap az érzékelés (aiszthétikon), a Mars az életerő (thümikon), a Jupiter a cselekvés (praktikon), a Szaturnusz a gondolkodás és szemlélet (theoretikon, logisztikon).

Az első három réteg: a nehéz test, az idegtest és a tudattalan felszámolása, átvilágítása és átszellemítése a könnyebbik feladat. Ez a három réteg lazább, ruhaszerűbb, a földi léthez tartozik, s ez az, amit a halál az emberről amúgy is leolvaszt. A felszámolás azonban itt sem jár nehézség nélkül. A mesternek határtalan óvatosságra és figyelemre van szüksége, hogy a tanítvány útját figyelemmel tudja kíséni. Minden lépést elemzés, álomfejtés, vizsgálat előz meg. Az ember így, ahogy a földön él, csak prima materia. Ez a természeti ember, a benne összekevert zűrzavaros elemekkel. A mester maga sem

tudja, belül mi rejtőzik. A beavatásra váró tanítvány természetesen még kevésbé. De az őskor csalahatatlan módszert talált, amely az ember elementáris lényének titkát fölfedi. Ez a módszer az emberi képességek és a bolygók között levő összefüggés. Az összefüggés alapja a hetes szám. Ez a Kabala hét gyertyája, a hétszeres út, amit az ember megtett, amíg nehéz anyaggá vált, s amit meg kell tennie, ha eredetéhez vissza akar térni. Az asztrológia megmutatja, hogy az emberi lélek milyen úton szállott alá. Ha a mester ezt az utat látja, meg tudja mondani, milyen utat kell megtennie visszafelé. De meg tudja mondani azt is, hol, milyen daimónnal fog találkozni, hol, milyen harcot kell vívnia, milyen mélységek fölött kell áthaladnia. Az asztrológia nem egyszerű karakterológia, mint azt a modern pszichológia alapján hinni lehetne. Kozmikus antropológia a pszichológia természettudományos, vagy akár szellemtudományos síkján teljesen érthetetlen és értelmetlen. Csak a legnagyobb és legmélyebb összefüggésben érthető, de ott nélkülözhetetlen.

A beavatottnak meg kell ismerkednie daimónjaival, hogy le tudja azokat küzdeni. Ez a küzdelem a mítoszt sokat foglalkoztatta, s e mitikus külsőségekkel a hagyományt át- és átszötték. Az őskori mítosz tele van a lélek és a daimón harcának leírásával. E küzdelem maga azonban cseppet sem festői, vonzó, irodalmi vagy színpadi. A daimón, mint Indiában mondják, a lélek karmikus anyaga, a lelket nem ereszti vissza. A sors őre az embert arra kényszeríti, hogy az életet az ő parancsa szerint élje. S ha valaki meg akar szökni előle, bosszút áll. A mítosz ilyen bosszúálló daimónról is eleget beszél. A küzdelem teljesen belső, teljesen láthatatlan és teljesen a beavatás mágikus technikáján múlik. A technikát magát könnyű megnevezni. Annál könnyebb, mert ahol az ember sorsában nehézséggel áll szemben, minden esetben egyetlenegy valami menti meg. Ez az egyetlenegy: a szó. A logosz. A daimont is a logosz fékezi meg. A szó elhangzására visszavonul és enged. Ha a tanítvány a daimont felismeri és megnevezi, az szolgálja lesz.

Az erőfeszítés egyetlen pillanatra sem válik láthatóvá. Belül folyik le, a mesteren és a tanítványon kívül senki sem lát és nem tud semmit. A befelé fordulás, a belső látás és érzékenység kifejlesztése minden beavatást megelőző elemi tudás. A tanítványnak legelőször azt kell megtanulnia, hogy a kifelé nézés és kifelé látás fedi az isteni világból való leszállást; ez a katabasis, a nehéz anyagi világba való leereszkedés a hét kozmikus körön át, amíg a földre érkezett, a legsötétebb, legnehezebb és legkülső körbe, az anyagba, a külső sötétségbe. Ez a bukás, a zuhanás. Ez a kifelé való nézés az ember isteni útjával ellenkező, másodlagos, megzavart látás. Amíg az ember nem tud befelé nézni, az anabasis, a felfelé vezető út nem nyílik meg, arra nem léphet. Addig a sötétségtől nem tud megszabadulni. Az adhyasák (összetévesztések) legvégzetesebbike a külső látást primérnek és az anyagi természet sötétségét világosságnak tartani. S az ember e külső világban annyira megvakult, hogy belül már nem lát semmit. A tanítvány legelső lépése a primér belső látást visszaszerezni. Még mielőtt a beavatás megkezdődik, a tanítvány Hórusz szavaival így fordul mesteréhez, Hermész Triszmegisztoszhoz: "Jöttem, hogy szemeimet megkeressem."

4.

A Mithras-misztérium

A hét bolygó körét a hermetikus hagyomány a Teremtő hét lélegzetének (hepta epithümata) nevezi. S ha az ember tudja, hogy ez a hét lélegzet nem egyéb, mint a hangsor hét hangja, a szivárvány hét színe, a beavatás hét lépcsője, már nem fog nehezebbre esni a Mithras-misztérium hét fokozatát is ebben az összefüggésben megértenie.

A Mithras-misztérium külsőségei szintén jelentékenyek, ha nem is olyan megrázóak, mint az egyiptomi beavatás szertartásos mozzanatai. A hét fokozatot hét egymásból befelé nyúló barlang jelképezi. Az út befelé nyílik - a külső világgal ellentétes irányba: a külső

sötétségből a belső fénybe.

Az első fokozat a tanítványt a földről elragadja és a levegőbe fölemeli. Ez az ekstázis legelső lépése; ekstázis annyit jelent: a tudat kitágulása. Önkívület, vagyis az anyagi Énből való kilépés. A második fokozat a levegőből a bolygók körébe való átlépés. A harmadik lépés, amikor a tanítvány a bolygók köréből is kilép és a Sarkcsillaghoz érkezik. A negyedik lépcsőn a vezetést a Nap veszi át. A Nap az égi világosság. Az ötödik lépcsőn a beavatásra váró találkozik a Sors-szüzekkel. Ezek a női alakok daimónok és moirák, de rokonságot tartanak Athéné Parthenosszal, Szophiával, Hohmával, az isteni szűzzel. A hatodik fokon az emberi lélek találkozik a Sarkcsillag őrével. A hetedik fok az ekstázis legmagasabb foka, a tudat teljes átemelése és átlendülése az isteni világba: a Sarkcsillagon túl levő világfölötti szférába. Mitrás isten megjelenik és a visszatérő emberi lelket fogadja. Ez a megváltás.

A Mithras-misztérium hét lépcsője csaknem azonos a középkori Bonaventura hét kontemplációs fokozatával és az ősi hindu jóga vazista hét fokával, de Jamblikhosz hét kozmikus szférájával, illetve a lét hierarchiaival is.

Az első fokról sok mondanivaló nincs. Ez az anyagi és földi világ. Amit az emberi lélek itt lát és tapasztal, s amit ebben a nehéz természeti életben mindenki önkéntelenül az egyetlen valóságnak tart, az az érzékek világa: a dolgok, a tárgyak, a jelenségek sokasága, a szemmel látható, füllel hallható, kézzel tapintható anyag.

A második fok ennél mélyebb. Ez az intellektuális szemlélet. Az értelmi látás. Az ember értelmével látja az érzéki dolgok, tárgyak, jelenségek között levő kapcsolatot és összefüggést. Amennyiben hasonlóságot, különbözést állapít meg, azt már nem érzékeivel teszi, hanem értelmes gondolkodásával. A dolgok törvényszerűségét, kiszámíthatóságát is az értelem látja. Ez a logisztikonlépcső, az ésszerű gondolkodás lépcsője.

A második fokra minden ember eljut, aki csak nem él teljesen vakon a külső sötétségben. Összefüggést, hasonlóságot, különbözést, törvényszerűséget minden éber értelmű ember lát. A harmadik fok azonban már aránytalanul ritka. Itt már nem az értelem lát, hanem a belső érzék. Szanszkrit szóval: a manasz. Guénon ezt a szót sens interne-nel fordítja. A belső látás ezen a fokon kezdődik. Amikor Hórusz azt mondja: jöttem, hogy szemeimet megkeressem, itt kezd keresni.

A belső érzék látását téves lenne pszichológiai nevezni. A manasz nemcsak látás, hanem a képek állandó termelése is. Ahogy az érzék nemcsak külső látás, hanem anyagi káprázat is; az értelem nem egyéb, mint értelmi kapcsolatok és összefüggések teremtése is. Esetleg - gyakran - még ott is, ahol kép, értelmi összefüggés, dolog egyáltalában nincs. A manaszból képek áradnak, mintha az álomnak és a képzeletnek állandó középpontja lenne, s innen érthetetlen és felfoghatatlan látomások, mint a forrásból, megállíthatatlanul folynának.

Az első fokozaton való látás a legkevésbé megbízható. Az európai gondolkozók java is megértette azt, hogy az érzéki látásnak a valósághoz nem sok köze van. Az anyagi világ merő varázslat, amiből semmi sem igaz. A második fok valamivel igazabb. Mintha valami derengeni kezdene: az egység, a tiszta szellemi távlat előérzete, ami éppen az ésszerű gondolkodásban nyilvánkozik meg. Az emberi ész azonban mégiscsak derengés. A harmadik fok ismét realisabb. A józan ész és az érzékek számára érthetetlen és értelmetlen képek az emberi sors tulajdonképpen urai. Mert az ember fölött igazi hatalma nem az érzéki képnek, nem az ésszerűségnek, hanem a belső képvilágnak van. A manasz világában történnek a végzetes összetévesztések. Itt azonosulnak és válnak el nem az ésszel megfogható tények, hanem az észfölötti, megfoghatatlan, álomszerű alakok, amelyekkel az emberi Én magát folytonosan azonosítja. Itt élnek az emlékezet képei, és pedig nemcsak a személyes egyéni életben, hanem az egész emberiség életében közösen szerzett emlékek. Az érzelmek éppen az ellenőrizhetetlen vonzalmak és ellenszenvek hatására itt alakulnak ki, s ezek a képek, érzelmek, ösztönzések, azonosulások,

összetévesztések azok, amelyek az embert sorsában vezetik.

A manasz köre hasonlíthatatlanul reálisabb, mint akár az érzékeké, akár az észé.

Annyival reálisabb, amennyivel az álom igazabb, mint az ébrenlét, s amennyivel a lélek igazabb, mint a test. A manasz körében levő képek egy részének ugyan még van lefelé anyagi vonatkozása, egy részének azonban már csak felfelé szellemi vonatkozása van. A manasznak az anyagi természet már csak jelek rendszere, amellyel önmagát kifejezi és megérti. A belső érzék Énje pedig elfogulatlanul, biztos távlatban ítél az anyagi természet eseményei fölött. A jóslat, a távolbalátás, a távolbaérzés, az előérzet ebből a körből való. Az érzékek köre teljesen individuális; teljesen az egyéni Én függvénye. Az értelem köre már egyetemesebb. A manasz köre kezd egyre univerzálisabb lenni. A belső világ képeinek jelentősége már minden ember számára közös, ahogy közös az álom és a képzelet világának minden képe.

A mítosz az egyetemességnek még magasabb fokán áll. Ez a negyedik fok a manasznál is reálisabb, mélyebb és intenzívebb. A mítosz világának érvényessége nemcsak az egész emberiségre, hanem minden időre és a lét minden fokára kiterjed. Az érzék nem ismer mást, csak az anyagi világ tárgyait és jelenségeit; az ész nem ismer mást, csak az összefüggéseket és a természet törvényeit; a manasz nem ismer mást, csak az emberiség életében gyűjtött emlékeket, s az emlékekből leszűrt tapasztalatokat. A mítosz már túllép az emberiségen. A mitikus látás már ismeri a démonokat, az isteneket, az angyalokat, a szörnyeket, a túlvilágot, a halottakat, a meg nem született lényeket. A mítosz végtelenül világosabb, intelligensebb, éberebb, érzékenyebb, mint az érzék, vagy az ész, vagy a belső érzék.

Az ötödik fok az ideák világa és az idealítás. Az ideáknak a mítosszal ugyanolyan viszonya van, mint az értelemnek az érzéki tapasztalattal. Az anyagi természetben élő ember abban a hiszemben van, hogy az egyetlen valóság az érzéki tapasztalat; ehhez képest már az értelem is elvont. És amennyiben az anyagi természetben élő ember valamilyen úton-módon fogalmat szerez a mítoszból és az ideáról, a mítoszt is, az ideát is absztraktnak találja. Ez egyike azoknak a jellegzetes összetévesztéseknek, amelyek a külső sötétségben élő embert jellemzik. Az értelem nem egyéb, mint az érzéki világ alapelveinek, törvényeinek felismerése és belátása; az idea nem egyéb, mint a mítosz kozmikus képvilágában az alapelvek és a törvények felismerése. Az idea ezenkívül az egész kozmikus képvilágot visszavezeti azok forrásához. Az ideák nem elsápadt mítoszok, mint mondani szeretik, hanem a mítoszok felbontott, leszállyt és intenzitásukat veszített ideák. A mítosz még teljes egészében képszerű. Az ideában már kép nincs; ami olyan, mintha képszerű lenne, az már a kristálytiszta: alak. Az idea ebből a szempontból: a ragyogó alak. A mítosznál univerzálisabb, szellemibb, priméresebb, magasabb és világosabb.

A következő fokon, a hatodikon, mindazt, amit az előbbi öt lépcsőn az emberi lélek tapasztalt oldott állapotban, mint lassú, nyugodt lebegést, eltűnő körvonalakkal, már alig képszerűen, csak mint a világoskék égen a még világosabb tündöklő, derengő ezüstfehér párát látja. Ebben a körben, amit egyéb alkalmas kifejezés híján okkult körnek vagy a tiszta szellem előcsarnokának lehet nevezni, az emberi lélek csodálkozó megrendüléssel tapasztalja minden értelmek felbomlását. Mert a lépcsőkön átélt világokat az értelem, ha nehezen is, követni tudja. Meg tudja érteni a manasz, a mítosz, az idea világát. Itt most minden értelem csődöt mond. De az értelemmel párhuzamosan működő szemlélet is tehetetlen. Mert a képeket a manasz, a mítosz, még az idea világában is fel tudta fogni és rögzíteni tudta. Itt, az okkult világban az értelem számára felfoghatatlan és a szemlélet számára elérhetetlen anyagtalan lebegés kellős közepében a lélek tájékozatlanul áll: nem lát sem formát, sem ésszerűséget, sem határozott irányt, sem célt, csak intenzív fényességben még intenzívebb körvonalatlan, változó, tündöklő sugártesteknek látszó, könnyű imbolygást.

S a hetedik fokon még ez is eltűnik. Ez a látványtalan és értelemtelen ragyogás: az

abszolút. Nincs test, nincs alak, nincs mozgás, nincs változás, nincs belátás, nincs Én, csak az előbbi fokoknál mérhetetlenül mélyebb és áthatóbb lét. S a lélek minél feljebb lép, annál könnyebb, magát annál otthonosabban érzi, annál boldogabb, derültebb, csendesebb. Most végül megnyugszik. Az okkult világban már megkönnyebbülten lélegzett fel: a lebegő sugárzásban már közel érezte otthonát. Most az abszolút változástalan, alaktalan, határtalan, mozdulatlan létben tudja, hogy megérkezett. Itt végül el tudja magát eresztetni. S ami megrendítő: nem olvad el. Az abszolút köre olyan intenzív lét, hogy semmi negatívum itt nem eshet: nincs feloldódás, nincs eltűnés, nincs felszívódás. Ez az a kör, ahol minden: van. Ez a sugárzó lét teltsége, az átható lét kiegyenlített nyugalma. Ez az abszolút valóság, az, amiből a lélek van, s ami maga a lélek.

5.

A fokozatok realizálása

A baszileusz és a radzsa útja nem olyan egyszerű, sima és diadalmas, mint amilyennek az a hagyomány értekezései alapján és első pillanatra tűnik. Hiszen, ami szavakban végleg megfogalmazva az utókorra jutott, nem a királyi út részletes leírása. Nem is lehet; minden ember útja más - minden emberi sorsban más veszély fenyeget - más erők más helyen élnek más indulattal - a rejtett csapdák másutt húzódnak és a megrekesztő falak másutt meredeznek. Az utat csak az érti meg, aki tudja, hogy az: szubjektív, ami annyit jelent, hogy a lélek útja tulajdonképpen nem egyéb, mint maga a lélek; amikor a lélek halad, önmagán halad; az utat megvilágosító fény a lélek önfénye; a cél sem más, mint a lélek maga; s amikor elérte, önmagát érte el. De a legnagyobb nehézség nem ez.

Az úton érintett körökben és birodalmakban, mint az érzéki, az értelmi, a manasz, a mítosz, az idea, az okkult világokban a lélek átalakul, felveszi a világjellegét és természetét. Az út nem olyan vándorlás, ahol a vándor mindig és mindenütt ugyanaz a személy. Az út metamorfózis; és minden körben fennáll az a veszély, hogy a tehetetlen lélek végleg átalakul és megreked és megáll. "Az érzéki világtól való elszakadás első jele, szól egy hermetikus értekezés, hogy a lélek démonná változik." Az anyagi világban anyaggá lesz, az értelmi világban értelemmé, a manasz világában álomképpé, a mítosz világában daimonikus lényé. De még ez sem a legnagyobb veszély.

A legnagyobb veszély az, hogy, amint a középkorban még tudták, "ahány lépést teszel Isten felé, annyi lépést tesz feléd a Sátán". Metafizikai nyelven: a világosság felé vezető úton megtett minden lépés mélyebb sötétséget idéz.

A beavatandó tanítvány e veszedelmeket nem ismeri. Tanítás erről nem szól. Sehol ezt le nem írták. Senki soha nem mondta. Nem is mondható el, nem is írható le, nem is tanítható. Ez a beavatás mesterének személyes tudása és átadhatatlan. A mester a tanítvány sorsát magára veszi, végigéli, a tanítvány helyett lát, szenved, démonokat hárít el, vigyáz és örködik. Ez az, amit a hagyomány úgy mond, hogy a mester az Apa, s amikor a tanítvány újjászületik, egyedül az Apától, szellemben és lélekben születik újjá. Azok az értekezések, amelyek a fokokat és a rétegeket vagy hierarchiakat és birodalmakat leírják, nem a beavatásra váró tanítvány útjával foglalkoznak, hanem csak a világ hét színét, hét hangját, hét napját, a hét bolygót, a hét gyertya értelmét közlik. Arról, hogy ez a hét lépcső miként érhető el, nem beszélnek. A történeti ember, amikor itt játszva elérhető vagy talán éppen megtanulható hét iskolaosztályt sejt, csalódik. A hét fokozat Indiában a természetes emberi közösségből kivezető merőleges út hét lépcsőjének is megfelel. Az első fok: a családfő (grihaszta), a családalapító, az állampolgár, a hivatását betöltő közönséges ember; a második az az ember, aki életét valamely cél érdekében feláldozza (purohita); a harmadik, aki testi lényét megfékezi (fakír); a negyedik az erdőbe vonult remete (szannjaszin); az ötödik a minden vagyonát elajándékozó, minden emberi köteléket megszakító zarándok (nirvánisz); a hatodik a tökéletes passzivitásba vonuló szemlélődő (jógin); a hetedik az, akit a püthagoreusok

úgy ismertek, mint aki az epiphaniát, a megvalósítást, az isteni szellem realizálását éli, ez a brahmatma. A brahmatma jelvénye a bambuszbot hét csomóval: a hét csomó a beavatás hét foka. Minden fok elérése külön nagy feladat. De minden fok önmagában is megáll. Az emberek legnagyobb része sohasem lesz és nem is lehet más, mint grihaszta; de fakír kevesebb él, mint purohita; nirvánisz még kevesebb, mint szannjaszin; és brahmatma még sokkal kevesebb, mint jógin. Ez már csak azért is így van, mert a beavatás mestere a legtöbb embert elutasítja. "Ha valakiben a megszabadulás vágya korábban ébred fel, mint ahogy annak ideje elérkezett, mondja Manu törvénykönyve, és az úton felfelé indul, törekvésének eredménye, hogy a sötétségbe csak annál mélyebben zuhan alá."

6.

A hetedik hatvány

Amiért életünkben olyan keveset érünk el, mondja Baader, azért van, mert nem tudjuk önmagunkat a hetedik hatványra emelni. A történeti ember, különösen az újkori, s még különösebben a modern, magára hagyatva, elhanyagoltan, létének lényege felől tudatlanságban élve nem is érti, mit jelent az, ha valaki önmagát hétszer megszorozza önmagával. A beavatás intézményét a merő anyagi tudás helyettesíti. A tanult anyag, bármilyen legyen is, hatványra nem emel. A tanulás külső tevékenység. A külső pedig a világok között az, amelyik a legmélyebben van, a legsűrűbb, a legnehezebb; ez a külső sötétség. A tanultság sem egyéb, mint a homály egy neme.

A beavatás, amikor a királyok útján végigvezet, a radzsa-jógába beavat - amikor a Szűzies Hét törvénye szerint a természeti embert megöli s a szellemi ember újjászületését előkészíti, nem tanít és nem oktat és nem nevel. A beavatás az emberi lélek visszavezetése önmagába és őállapotába: a lélek eredendő uralmi tudatának, királyi természetének felébresztése. A hét fokozat az emberi lélek kiszabadítása a planetáris sorsból, a hét bolygó köréből; a sors hét urának, a hét daimónnak legyőzése. Ez az őslényeg megszületése - ousziódész geneszisz. Ez a hét hatvány. Az, hogy az ember önmagát hétszer megszorozza önmagával, annyit jelent, hogy hét válságos küszöbön át önmaga erejét, világosságát, éberségét, létét meghétszerezi; hét lépcsőt halad fölfelé, ugyanazt a hét lépcsőt, amit lefelé tett, amíg az anyagi természetben elsüllyedt. Önmagát hétszerte szabadabbá, képességeit hétszerte hatásosabbá és gazdagabbá teszi. Szellemét hétszerte világosabbá, lelkét hétszerte érzékenyebbé, értelmét hétszerte élesebbé, érzelmeit hétszerte melegebbé, képzeletét hétszerte dúsabbá, misztikus intuícióját hétszerte mélyebbé teszi.

A beavatás útja azért veszélyes és válságos, mert ami a beavatáskor történik, végtelenül átlátszó. A nehézség abban van, hogy egyszerű. A válság abban van, hogy az eredeti természettől az ember túl messze távozott. Mert amit meg kell szerezni, az nem valami idegen és különös, hanem magától értetődő és természetes. A beavatás, amint Sankara írja: "A lélek kába tévelygésének értelmét felfedi és önmagának szabad és halhatatlan voltát felismeri." Az egyszerű és természetes és magától értetődő az, hogy tulajdonképpen semmit sem kell tenni: "a megszabadulás nem szavak és gondolatok és tevékenység eredménye". "A megszabadulást sem változás sem tevékenység nem idézheti elő... a megszabadulás nem érhető el; ez a szabadság az ember igazi Énjének igazi lényében valóságosan, öröktől fogva él és megvan és nem valami, amit ki kell küzdeni." - "Az ember igazi Énjét nem lehet szemlélődés alá vetni, tevékenység alá vetni, megváltoztatás alá vetni - mert akkor ez az Én valaminek tárgya lenne, annak a valaminek, ami szemlél, tevékeny, változtat. Az Én pedig éppen az abszolút személy, soha tárggyá nem tehető szubjektum."

Sankara szavai azt mondják: amikor az ember magát hétszer önmagával megszorozza, a képek, az álmok, az ideák, az értelemkápázatában azt hiszi, hogy e tevékenység a megszabaduláshoz vezet. Nem. E tevékenység egészen máshová vezet. A tétlenséghez

vezet; a megnyugváshoz; a változásoktól való tartózkodáshoz; a nem gondolkodáshoz; az erőfeszítések megszüntetéséhez. A megszabadulás nem változtatás, gondolkozás, erő kifejtés, tevékenység eredménye, hanem felelősség arra, hogy minden gondolkozás fogság, minden gondolat csapda, minden erőfeszítés bilincs, amely a megszabadulás útjában áll. Megszabadulni csak úgy tudok, ha minden aktivitást levetek, érzéket, értelmet, gondolkozást, képzeletet, intuíciót, cselekvést magamról lefejték, a hét daimón köréből kilépek, a világot mint nemlétező varázslatot elvetem és a valóság közvetlen látását (szakszavak), ami az emberi lélek eredendő látása, helyreállítom. A történelmi ember nem győz eleget csodálkozni azon, hogy az őskori hagyomány jelentékeny szavai, a beavatás szavai is kivétel nélkül mind jelképesek. Jelentésük szerint valami egészen másra vonatkoznak, mint amit mondani látszanak, és másfelé mutatnak, mint amit úgy tűnik, jeleznek. E jelképes nyelv pontosan megmutatja azt, amit Sankara mond: beszélnek tevékenységről, változásról, átalakulásról, tökéletesedésről, világosságról, lépcsőkről, fokozatokról. Minden szó jelképes. Tulajdonképpen semmi sem történik, csak a homályba merült lélek önmagát önmagáról alkotott képeivel összetéveszti. Megszabadulni annyit jelent, mint a képeket nem összetéveszteni, sőt annyit, mint nem képzelődni. Megszabadulni annyi, mint "a lélek tévelygésének értelmét fölfedni és önmaga szabad, halhatatlan voltát felismerni". A királyok útja, hodosz basziliké ugyanaz, mint amit a középkori misztikusok via negativának neveztek. Ez a metanoia, a metathesisz. Ez a mahajána. Ez a tao. Az Út. De ez az út, amely minden útra való lépéstől tartózkodik. Hét lépcsőre kell az embernek fellépnie, amíg el tudja érni, hogy már nem lép sehová - amikor pedig tudja, hogy nem kell lépnie sehová, megérkezett és megszabadult. Hétszer kell az embernek önmagát önmagával megszoroznia, amíg megérti, hogy minden tevékenységet meg kell szüntetnie, s amikor felelős arra, hogy nincs teendője, megszabadult. Csiradzivi, szapta risi, a hét bölcs szellemi rangja ez a szabadság. Aki önmagát a hetedik hatványra emeli, sokat elér; mindent elér. Eléri a megszabadulást. Eléri azt a szabadságot, ami öröktől fogva az övé, s azt a halhatatlanságot, ami öröktől fogva ő maga. Eléri pedig úgy, hogy utána sem nyúl, mert tudja, hogy ez benne van és benne volt, és ez benne az igazi Én. A hét bölcs beavatási foka az emberi életnek nem végső célja. A megszabadult ember tudja, ha szabadságát önmagának megtartja, hogy élvezze, elveszti, mert szabadságának fogságába esik. A hét bölcs törvényt hoz, kormányoz, gondolkodik. Ez az epiphania fokozata, amikor az ember tevékenységével isteni erőket valósít meg. Ahogy Indiában mondják: már nem köti semmi földi kapocs. Egyszer már eltávozott, de most visszatért, s élete az emberisége. A hét bölcs közé kerülni nem az életsors befejezését jelenti, hanem az igazi tevékenység kezdetét.

IV. Mágikus lépcsők

1.

A lét színvonalának fölemelése

Csak az, szól Manu, aki az állomások mindegyikén éber, erejének teljes latbavetésével és elszántan áthaladt, tekinthető megszabadultnak.

Az őskori beavatásokról valami keveset tanult történelmi ember, amennyit tud, abból azt hiszi: a kiindulás az anyagi természetben élt élet, és azt, hogy a végső cél összefügg valamiképpen a megváltás, az üdvözülés, a boldogság, az örök élet, a halhatatlanság kevéssé érthető képeivel. Afelől azonban, amiről Manu beszél, hogy az állomások mindegyikén át kell haladni, sőt: éber, az erők teljes latbavetésével, és elszántan - semminemű tudással sem rendelkezik. Elvértve éltek misztikusok, akik e fokozatokról beszéltek; gondolataik azonban nemhogy általánossá nem váltak, a legtöbbször még érthetővé sem. Amikor pedig újabban a lélektan a misztikusokat magyarázni kezdte, az

alapvető félreértések egész sora merült fel. A lélektan azt hitte, hogy a misztikusok lépcsője az individuális Én tökéletességi foka. Ez a magyarázat teljes egészében és minden fenntartás nélkül rossz. A lépcső a misztikusoknál, az őskorban még inkább, nem az egyéni Én tökéletességének, hanem a lét magasabb színvonalára való felemelkedésnek mértéke. A lépcsők lélektanilag egyáltalában nem is érthetők. Nem pszichológiáról, hanem metafizikáról van szó. A gondolat középpontjában nem az egyéni Én áll, hanem a lét; nem az individuális, hanem az egyetemes ember. Az állomások tulajdonképpen magasabb életfeladatokba való beavatást jelentenek. Hogy a gondolat könnyebben érthető legyen: az anyagi természetben élő embernek, akinek sorsát a család, a hivatás, a testhez kötött öröm, s a külsőségekkel járó becsvágy teljesen betölti, magasabb beavatásra szüksége nincs. Léte különösebb éberséget nem igényel. A hindu hagyomány az anyagi természetben élő ember általános fokozatát grihasztának, családfőnek nevezi. Ez a fokozat az anyagi természetnek teljes egészében megfelel. Amiről szó van: egészség, szaporodás, táplálkozás, közösség, tiszta erkölcs, ízlés, humanitás. Egészen kevés önfegyelem, komolyság, józan ész, szociális érzék máris elegendő.

Mihelyt azonban az ember életével szemben magasabb igényt támaszt, azonnal felmerül, nem az a kérdés, hogy a tudást miképpen szerzi meg. A tudás türelemmel és szorgalommal megszerezhető. Ami nehezebb, az a magasabb igény kielégítésére alkalmas magasabb színvonal. Aki a családfőnél több óhajt lenni, annak nem elég többet tudni. Annak a lét magasabb fokára kell lépni. A lét magasabb fokára való lépés azonban az anyagi természetből nem következik. A természetben hatalom van, erő van, tehetség van, rátermettség van, ügyesség van - de magasabb létszínvonal nincs. A természeti ember azt hiszi, hogy a vezető, a pap, a katona, a kormányzó, a király, a tudós, a költő titka a tehetség, vagy a képesség, vagy az erő. Hiszi pedig azért, mert az élet megértéséhez az anyagi természet és a természetben levő elemeken kívül más mérték fölött nem rendelkezik. Semmiféle tehetséggel, semmiféle erővel a magasabb színvonal nem szerezhető meg. Aki életével szemben magasabb igényt támaszt, az önmagától többet követel és nehezebben kielégíthető, annak az anyagi természet színvonalát el kell hagyni és feljebb kell lépni. S arra a kérdésre, hogy a tudást e feljebb lépéshez miként szerzi meg, a válasz: a lépést csak a beavatás révén teheti meg.

A beavatás csak metafizikailag érthető. Mert ahogy itt nincsen szó az ismeretek gyarapításáról, nagyobb műveltségről, testi vagy szellemi erők kifejlesztéséről, mesterség megtanulásáról, ami a természetből könnyen következhetik - éppen úgy nincsen szó az emberi lény pszichológiai Énjének tökéletesítéséről sem. A beavatás lépcsői mágikus lépcsők, amelyek az anyagi természet fölött levő világba vezetnek. És mindenkinek, aki saját életétől az általánosan elfogadottaknál és gyakoroltaknál többet követel, annak ezekre a lépcsőkre fel kell lépni. Ha nem lép fel, s a magasabb létszínvonal tevékenységeinek egyikébe mégis belefog: pappá, tanítóvá, költővé, kormányzóvá, harcos katonává lesz - semmiféle eredményt nem ér el, tevékenységével csak zavart kelt, munkája lényegtelen és hiábavaló és értelmetlen és értéktelen.

A beavatás mágikus lépcsőjére való fellépés azt jelenti, hogy a beavatott a lét egyetemesebb körébe lép. Az őskori hagyomány ezt a lépést újjászületésnek hívja. Minden kaszt minden tagja ezen a beavatáson át kell essék, kivéve a legalsó, a sudra tagjait. Ezért a magasabb kasztokban élő lények, akik a magasabb életfeladatok elvégzésére hivatottak, a lét magasabb színvonalára kellett lépjenek, kétszer születtek. Kétszer született, szanszkrit nyelven dvizsa, a földműves is, a kereskedő is, az iparos is, nemhogy a katona, a bíró, a kormányzó vagy a pap. Mindenkit, aki az anyagi természet animális igényeinél többet kíván, be kell avatni. És az ember minél többet kíván, annál több mágikus lépcsőn kell fellépnie. Aki el akarja érni a legmagasabb emberi színvonalat, azt, amelyen önmagán keresztül isteni erőket valósít meg és az abszolút szellemet realizálja, annak valamennyi lépcsőn fel kell lépnie, más szóval: az

anyagi természettől teljesen el kell szakadnia. Ez az ember már nincs kötve hivatáshoz. Ez a brahmatma, mint a hindu hagyomány mondja, tevékenységének körébe vonhatja a művészetet, a próféciát, a tanítást, az államkormányzást - mindegy: mert bármibe fog, minden tettében abszolút szellemi erők nyilatkoznak meg. Ez az ember, mint Manu mondja, megszabadult, s erre mondja, hogy: csak az, aki az összes állomásokról mindegyikén éber, erejének teljes latbavetésével és elszántan áthaladt, az tekinthető megszabadultnak.

2.

A beavatás fokozatainak és a túlvilági vándorlás állomásainak azonossága

A mágikus lépcsők, amelyekre a beavatásra váró tanítványnak fel kell lépnie, minden őskori hagyomány egyöntetű tanítása szerint azonosak azokkal az állomásokkal, amelyeket a földi természetből eltávozó halott léleknek a túlvilágon meg kell tennie. A magyarázatnak ezúttal igen alaposnak kell lennie, nemcsak azért, mert a hagyományok tanításáról igen sok, részben igen ostoba véleményt alkottak, hanem azért is, mert sehol az őskori hagyomány szelleméhez olyan közel lépni nem lehet, mint éppen itt. Mielőtt azonban a hagyomány tanításáról egyetlen szó is esne, a küszöb élményét kell megérteni. A megértésnek látszólagos akadály, hogy aki átélte, annak nincs szüksége rá, aki pedig nem élte át, azt erről felvilágosítani lehetetlen. Az akadály azonban csak látszólagos. A küszöb élménye nincs kötve életkorhoz, nemhez, műveltséghez, intelligenciához. A küszöb élményét minden lélek közvetlenül ismeri, s arról emléket őriz, nem ugyan individuális Énjének emlékezetében, nem személyes életében gyűjtött tudattalan tapasztalatában, hanem örök és egyetemes Énjében.

Ez a mindenben élő, bár elhomályosult örök és egyetemes Én azokra a küszöbökre, amelyeket a vallásos hagyomány bukásnak, bűnbeesésnek, felébredésnek, az anyag sötét elfeledettségéből való kilépésnek hív, közvetlenül ráismer.

Sajátságosképpen az emberi lélek az örök ember életsorsának állomásait emlékezetében őrzi. Valamilyen rejtett képességgel fel tudja fogni, hogy mi történik, amikor az ember születik és amikor meghal. Mintha személyesen és közvetlenül átélte volna, annyira, hogy amikor a lélek vándorlás gondolatáról hall, a gondolat számára cseppet sem idegen. A születésről és a halálról mindenki tart magában nemcsak élményt, hanem úgy tűnik, személyes tapasztalatot is, és ami az egészben a legkülönösebb, ez a tapasztalat minden embernél azonos.

A küszöb olyan zökkenő, amely az összes külső és belső körülmények hirtelen és tökéletes és gyökeres megváltozását jelenti; az emberi lény egyetlen láthatatlan, elenyészően kicsiny pontjának kivételével minden kapcsolat, vonatkozás, környezet, irány, állapot egészen rövid idő, néha csak pillanat alatt annyira eltűnik, és az, ami helyére lép, olyan gyökeresen és tökéletesen új, szokatlan, idegen és félelmetes, hogy a változás radikális és váratlan volta még annak az egészen kicsiny magának létét is veszélyezteti. A küszöb az a zökkenő, amelyet a lélek akkor él át, amikor világból világba lép, az egyik világból a másik világba, amikor vagy megszületik és az elfeledettség sűrű homályából felébred, vagy amikor meghal és az anyagi természetből kilép. Környezet, életviszony, kapcsolat, állapot, tudat, szemlélet, mindez egyik percről a másikra megszűnik és a lélek magot a megsemmisülés szele érinti. Mindazt, amit véglegesnek és megbízhatónak hitt, lába alól láthatatlan hatalom elrántja, és a lelket a lezuhanás veszélye fenyegeti. Az anyagi világban azonosította magát az anyagi testtel, amelynek léte anyagi feltételektől függött. Most ezek az anyagi feltételek kísérteties módon eloszlottak, és a lélek abban a hiszemben van, ha a feltételek eltűntek, neki is meg kell semmisülnie. A megrázkódtatás ereje oly nagy, hogy egész lény, azt az egyetlen kicsiny pontot, a középpontot, a lélek legbelső magját kivéve, a félelemtől és a borzalomtól az ájultság egy nemébe süllyed.

Ez a küszöb lefelé hajló íve. A felfelé hajló ív az, hogy az elenyészően kicsiny pontból,

amely soha nem változik, meg nem rendül, nem fél, nem borzad, még csak nem is csodálkozik, amely nyugodt és megzavarhatatlan és biztos, a világosság kezd sugározni. A tudat nem tér vissza; a tudat a személyes Én szerve, s eloszlott. Valami más, az előbbi tudatnál szélesebb, egyetemesebb kezd kibontakozni. A kibontakozásba még belejátszik az anyagi természetben szerzett tapasztalatok sok százmilliója. E tapasztalatok azonban egyre halványodnak, de úgy, ahogy a borbán a szőlő cukra édességéből veszít, azonban szesszé alakul át. Mindabból, amit az ember anyagi életében átélt, csak a tömény kivonat marad meg: a lét magasabb fokán. Az egyéni Énről való tudat is elpárolog. Ennek emléke eleinte mint a megtett út teljesítményének élménye él; aztán az út emléke is elhomályosodik, s a lélek önmagát mint az egyetemes ember létének állomását érti meg. De még ez is eloszlik, vagy ami ugyanaz: ez az emlék is megsűrűsödik és töményebbé válik. A különállás, a külön lét lehetősége, ami az individualitás, fokozatosan megszűnik. A láthatatlan, elenyészően kicsiny mag minél világosabb és éberebb, annál egyetemesebb körbe emelkedik, s az egyetemes létbe annál intenzívebben kapcsolódik. A külön lét lassú feladásával lépést tart az egyre mélyülő szubjektívizálódás. Az utolsó fokozat az abszolút szubjektum az abszolút létben: ez a lélek abszolút helye.

Minden küszöbélmény, amit az ember életében átélhet, kisebb vagy nagyobb mértékben a halálküszöb élményével rokon. Rokon azért, mert az őskori hagyomány értelmében a küszöb is éppen úgy, mint az életből való elköltözés, tulajdonképpen "kilépés a fénybe" - ahogy Egyiptomban mondták: az emberi létből az egyetemes létbe való átlépés. Ez az állapot, amit általában eksztázisnak hívnak. A küszöb maga a re-stau, a világosságot és a sötétséget, a természetet és a túlvilágot, az életet és a létet elválasztó határvonal. A re-stau határán küzd egymással Hórusz, a fény és Széth, az éjszaka. Az emberi lélek a nap, a sötétségből kilép, amikor megszületik, és a nappalból kilép, amikor meghal - amikor keleten fölkel és nyugaton lenyugszik. A születésnek nehézsége nincs, mert az emberi lélek az anyag elfeledettségéből nem hoz magával semmit; a nehéz és válságos küszöb a halál, amikor a léleknek a létbe az életet át kell emelnie: a megszerzett világosságot és éberséget. Egyetlenegy igazi küszöb van csak: a halálküszöb. Itt azonban a hagyomány szerint az embert nem várja olyasvalami, amit már itt a földön ne lehetne tudni és előre látni. Ami az embert várja, az ugyanaz, mint amit itt él, csak megmérhetetlenül felfokozva, s ez: a lét. A létre készülni lehet. Készülni lehet úgy, hogy az ember a létet már életében megközelíti, sőt megvalósítja. A beavatás mágikus lépcsői azok a küszöbök és fokozatok, amelyeken az ember életében is felléphet. Felléphet pedig úgy, hogy amikor meghal és testi lényét leveti, a halál számára már nem lesz egyéb, mint a beavatás utolsó mágikus lépcsője.

Az őskori hagyomány a beavatás mágikus lépcsőit azokkal az állomásokkal, amelyeket az elköltözött léleknek a túlvilágon meg kell tennie, azért azonosítja, mert a mágikus lépcsők is, az elköltözött lélek túlvilági állomásai is az anyagi természetből az egyetemes létbe vezetnek.

3.

Túlvilág és egyetemes lét

Minden misztérium, minden misztikus élmény és az egész beavatás a túlvilág és az egyetemes lét azonosításán nyugszik. A lét magasabb fokát elérni annyi, mint a túlvilág bizonyos állomását elérni. A beavatásra váró tanítvány ugyanazt az utat teszi meg, mint az emberi lélek, amikor az anyagi természetből eltávozik.

Ezt a tanítást a történeti ember csak igen nehezen érti meg. Élete olyan zárt, ami azt jelenti, hogy a természet és a túlvilág között fekvő határvonal, a re-stau, az élet és a lét között levő küszöb, számára olyan akadály, amelynek átlépésére vállalkozni nem tud. A kérdés, ami ezen a helyen felmerül az, vajon a határvonal legyőzhetetlen akadállyá a beavatás intézményének elhanyagolása következtében vált-e, s az élet azért zárult le ennyire, mert azt az eljárást, amely megnyitotta volna, lassan elfelejtették: vagy pedig

előbb az élet zárult le annyira, hogy megnyitására többé gondolni sem lehetett, s a beavatás intézménye azért szűnt meg. Mindenesetre a történeti korban a beavatás, illetve a küszöb éber átlépése, s a lét magasabb fokára való elszánt fölemelkedés csak elvétve történt meg, főként szenteknél és misztikusoknál, kivételesen költőknél és művészeknél - de ott is úgy, hogy az illető a legtöbb esetben azt, ami vele történik, egyáltalában nem értette, s arról, hogy a lét és a túlvilág tulajdonképpen egy, sejtelve sem volt.

A történeti korból az ismert nagy eksztázis és epopteia élmények az elragadtatást, az önkívületet, a természetfölötti látást valami egészen különös, ritka, rendkívüli jelenségnek mondják. A lét erői felé megnyílást, s ami ezzel járt: az egyéni Én és a hozzá tartozó tudat kialvását általában inkább patológ jelenségnek tartják. Az archaikus korszakban, a mainál hasonlíthatatlanul nyitabb és világosabb, levegősebb és éberebb életben az embert a lét ereje teljesen áthatotta. A nyílt létben a túlvilágot az élettől az a félelmetes küszöb, ami később támadt, nem választotta el. Ez az idő az, amelyről a mítosz azt mondja, hogy az istenek és az emberek együtt éltek. Ez volt az az idő, amikor a túlvilágra lépett elköltözöttel a kapcsolat nem szűnt meg véglegesen és visszavonhatatlanul. Az ember az anyagi természetben állandó tudatában volt annak, hogy ez a hely, ahol él, és az a mód, ahogy él, az egyetemes létnek csak egészen kicsiny és leszűkített része. A halál nem egyéb, mint az a válság és csőd, amit a testtel magát azonosító léleknek okvetlenül el kell szenvednie. De a csődöt, amit itt az időben és térben át kell élnie, azt az idő- és térfölötti lét követi. S azzal, hogy ennek tudatában élt, sőt azzal, hogy ennek tudatában a lét felé vezető lépcsőkre lépett, a válságot enyhítette. A beavatás volt részben a zárt életben élt ember felébresztése, részben a lezárt határok áttörése. A kettő ugyanis nemcsak párhuzamos, hanem egy és ugyanaz. Az ébredés magasabb létfokra emel és egyúttal nyitabb létet hoz. Arra a fokra emel, ahol az egyetemes lét szelleméből nézve az anyagi természetben élt élet és a túlvilági élet között mindössze intenzitáskülönbség van: a természeti élet szűkebb, éretlenebb, korlátoltabb, tehetetlenebb, álmosabb, kábább, zavarosabb, értelmetlenebb, a túlvilági élet szabadabb, világosabb, tágabb, értelmesebb.

A beavatásnak és a túlvilági küszöb átlépésének azonossága a következő: mind a két változás teljesen egyöntetű abban, hogy a lélek a tárgyi világ káprázat voltát ismeri fel, és belátja, hogy az egyetlen valóság a szubjektum, a spirituális Én, maga a lélek. Mind a két küszöb jelentősége az, hogy az emberi lélek a lét olyan feltételei közé kerül, hogy az anyagi, természeti, külső, adott, dologi világ tökéletes álomszerűségére és varázslat voltára felébred - aminek természetes kiegészítője, hogy a szellemi, létszerű, szubjektív, abszolút Én valóságát belátni kénytelen. Beavatás és halál egyaránt a varázslatot oszlatja el, és feltárja a lét igazi valóságát: a lét szubjektív-spirituális lényét. Schuler szavaival: a lét nem a túlvilág, - a kvintesszenciális élet: a halottak. Ezt a megkülönböztetést nem lehet elég komolyan venni. A beavatás és az elköltözés nem azt jelenti, hogy az emberi lélek realisabb környezetbe és természetbe lép át; a környezet és a természet éppen az, ami káprázat, és eloszlik. A lét magasabb fokán természet, tárgy, dolog, anyag, külső egyáltalán nincs másként, csak mint a szubjektív lélek varázslata. A beavatásban módszeresen, spirituális eljárás következtében az ember erre a tényre felel; a halálban erre végzettszerűen fel kell eszmélnie. S a túlvilágon az embert nem az itt tapasztalt világhoz hasonló magasabb természet és környezet fogadja; ami az embert fogadja, az a kényszerű felismerés, hogy semminemű külső valóság nincs. Ami van és ami a valóság; és az egyetlen valóság, az a spirituális Én. A szubjektum. Ezért mondja Schuler, hogy a túlvilág nem a kvintesszenciális élet - Schuler a létet nevezi így -, a kvintesszenciális lét a halottak. A túlvilág nem objektív, hanem szubjektív világ, nem tárgyi és a dolgok, hanem alanyi és a szubjektumok világa, és a halottak lényén kívül a túlvilágon egyáltalán semmi sincs. Az egész túlvilág semmi egyéb, mint a halottak szubjektivitása. De nemcsak a túlvilág ilyen szubjektivitás,

hanem a lét magasabb foka is az. Az emberi lélek, amikor a beavatás lépcsőit átéli, vagy amikor elköltözik, alapvető változáson esik át: a külső és tárgyi világból önmagát kitépve találja. Kénytelen feleszmélni arra, hogy a külső és tárgyi világ mindig is valótlan volt, és sohasem is volt semmi egyéb, mint lefokozott éberségű létben saját lényének varázslata.

A hagyományt azonban félre kell értenie annak, aki az egyiptomi Pert em Heru, Hermész Trismegisztosz, Zohar, a hindu Veda, a tibeti Bardo Tödol és más őskori szent könyv tanítását úgy magyarázza, hogy a tárgyi, külső, dologi természet az ember egyéni Énjének varázslata. Erről szó sincs. Annál is inkább, mert az egyéni, individuális Én maga sem egyéb káprázatnál, amely a beavatás küszöbén, részben az elköltözés lépcsőjén végleg eloszlik. A káprázat az atman káprázata, májja, az egyetemes emberi lélek, az örök ember káprázata. A varázslatot éppen ezért az egyéni Én el sem tudja oszlatni. Az eloszlatást önmaga feloszlatásával kellene kezdenie - az ahamkára, az Éncsináló felszívásával, amely ahamkára nemcsak az emberi Éneket, hanem a dologi Éneket, vagyis a tárgyakat is csinálja. Ez éppen az, ami lehetetlen. A varázslat felszámolásának az univerzális Énből, az örök emberi lélekből kell kiindulnia. Az abszolút belátást az abszolút szubjektumnak kell megtennie. Az individuális Én maga is természeti alkotás. Teremtény, ahogy a szent könyvek mondják. Az örök szubjektumnak csak varázslata. Individualitás, sokszerűség, álmokép, káprázat. S a beavatás lépcsőin éppen úgy, mint az elköltözéskor az első és legfélelmetesebb lépés éppen annak az egyéni Énnek megsemmisítése. A küszöb első lépése az egyéni Én, az ahamkára uralmi helyzetét kell megingassa és az atmant, az örök Ént kell szóhoz juttatnia. Ez a lényeg. E nélkül a lépés nélkül a beavatás reménytelen. Ezért reménytelen a modern Európában mindennemű beavatási kísérlet. A létbe csak az individualitás pusztulása után lehet lépni: mert a lét egyetemes. S amikor az egyéni én, a káprázat-személyiség megsemmisül, a lélek lassan feleszmél a valóság-személyiségre, az "isteni Én"-re, a szubjektumra.

A túlvilág nem olyan értelemben vett világ, mint az anyagi természet, hanem az abszolút és univerzális szubjektum különböző fokán való realizálódás. A túlvilágon nincs más, csak személy, spiritualitás, szubjektum, lélek: az éberség különböző fokain, ami annyit jelent, hogy: a megvalósulás különböző fokain, ami viszont annyit jelent, hogy: a tökéletes, kvintesszenciális lét realizálásának különböző fokain: a homályosan derengő állapottól kezdve egészen a tündöklően éber világosságig.

4.

A mester tevékenysége

Csak így és ilyen körülmények között és előzmények után van remény arra, hogy a történeti ember a beavatás mágikus lépcsőinek értelmét felfogja. Csak ilyen előkészítés után értheti meg az őskori hagyomány kifejezéseit, mint "az emberi kapcsolatok megszakítása" - "a test levetése" - "az érzéki világ felszámolása". E kifejezésekben az emberi lény magját, a halhatatlan Ént körülvevő takarók közül a külsők lefejtéséről van szó. Ezek a külső takarók: az érzéki-testi, ma úgy mondanák, hogy a biológiai lény, az idegrendszer, végül: a pszichológiai lény, vagyis a tudat, az egyéni lélekhez kapcsolódó személyes tudattalan, az emlékezet, érzet- és képzetvilág, ész, képzelet. Ez a három együtt az úgynevezett tapasztalati Én. Ez az, amit néhány száz év óta embernek tartottak, abban a hiszemben, hogy az ember semmi egyéb, mint testiség, idegrendszer és pszichológiai lény. A beavatás első nagy lépcsőjének célja, hogy ezt a tapasztalati Ént egyeduralmi helyzetében megingassa. Az első célnak azért kell ennek lennie, mert amíg a lélek önmagát a tapasztalati Énnel összetéveszti, addig a lét körei felé zárt kell hogy maradjon. De az első célnak azért is ennek kell lennie, mert ezt a lépést az ember egyedül megtenni nem tudja. Ha már a halhatatlan Én szóhoz jutott, vagyis a lét felé megnyílt, már tovább tudja vinni önmagát. A tapasztalati Ént azonban belülről torkon ragadni nem lehet. Olyan mesterre van szükség, aki ezt "felülről" tudja megtenni.

Beavatást az őskor mester nélkül nem tudott elképzelni, mert nem is lehet elképzelni. A mester tudása nem egyéni. Elődeitől kapta, s ezek ismét elődeiktől. Indiában azt mondják, Manu volt az, aki az özönvíz előtti korszakból ezt a tudást átmentette; Egyiptomban ugyanezt a személyt hellenisztikus nevén Hermész Trismegisztosznak hívták; Mexikóban Kecalkoatl volt. A júdeai hagyomány azt mondja, hogy a beavatást először Szet hirdette. Ádám és Éva harmadik fia. Más hagyomány azt tartja, hogy erre a tudásra az embert az angyalok tanították. A tudás maga minden őskori népnél a legmagasabb papság, a szellemi kaszt, a Zarathuszttra, a Toth, a Manu titka volt. Hogy miért kell a beavatás válságos lépcsőjén a tanítvány mellett mesternek állnia, a válasz nem különösebben nehéz. Ahhoz a mozzanathoz, hogy valami, bármi, az emberben megvilágosodjék, mindig a második mozzanatra van szükség. Az érzetek, képzetek, benyomások, érzések, szándékok, ha az emberbe akadálytalanul és ütközés nélkül lépnek be és ki, az ember azokról tudomást nem szerez. A tudat az a határ, ahol ez az árnyalati zavar fellép: ahol minden kifelé és befelé futó ösztönzés alig észrevehetően megtörik, mint a víz felszínén a fénysugár. Ez a törés, árnyalati megzavarodás, ez az ösztönzések útjában bekövetkező, nem mérhetően apró késedelem és zökkenő az a bizonyos "második" mozzanat, amely szükséges ahhoz, hogy valami tudatossá váljék, hogy az ember arra a valamire feleszméljen. A modern lélektan ezt a mozzanatot apperpciónak nevezi.

Ha ez az apró kis törés nem lenne, s a nem mérhetően kicsiny gátlás következtében az ember a benyomásokat és ösztönzéseket töretlenül fogadná be és bocsátaná ki, az egész élet tudattalanul játszódna le. A tudat a külső és belső ösztönzések között áll, és feladata, hogy a sugarakat megtörje, s ezáltal a lelket eszméletre ébressze. A tudat a diszkontinuitás szerve.

Amikor az emberben a diszkontinuitás e folyamatossága megszakad, az alvásban és az ájulásban, ébersége is kialszik. A feladat tehát az, hogy az emberben valami vagy valaki az éberséget a tudat megszűnésekor is fenntartsa, vagyis azt a bizonyos második mozzanatot, amely a dolgokra való feleszméléshez okvetlenül szükséges, átvegye és fenntartsa.

Később, amikor tudatát a beavatott maga is ki tudja kapcsolni és az ekstázis különböző fokozatait éberén át tudja élni, a második mozzanatot önmaga is a tapasztalati Én tudatának szintjéről beljebb tudja vonni a spirituális Én éberségébe, s így önmagát még a legmélyebb szamadhi állapotában sem veszíti el. Szamadhinak hívja a hindu hagyomány a tudat teljes kikapcsolását. Amíg azonban az ember a diszkontinuitás folytonosságát felfüggeszteni nem tudja, de az valamely körülmény következtében mégis megszakad, ez könnyen tényleges halállá válhat. Ezért kell a tanítvány mellett olyan mesternek állni, aki a tudat megszakadásának ideje alatt a tanítvány fölött saját éberségével őrökdi úgy, hogy annak tudatát a sajátjával behelyettesíti. Ez a mozzanat természetesen olyan bonyolult, kényes, merész és annyi körütekintést, érzéket, intuíciót követel, amit a történeti kor értelmével felfogni csaknem lehetetlen.

A tapasztalati Én abszolút helyzetének megingatása az a feladat, amit a beavatás mesterének a tanítványon végre kell hajtania, hogy a zárt életből kiszabadítsa. Fel kell ébresztenie a tapasztalati Én alatt, mögött és fölött élő mélyebb, általánosabb lényt, hogy a tanítvány belássa külső Énjének alacsonyrendű és mulandó voltát, minden erejét arra összpontosítsa, hogy önmagát az érzéki Énnel ne azonosítsa többé.

A beavatkozás az ember legtámadhatóbb pontján, a tudaton keresztül történik. A mester a tanítványt a tudaton keresztül olyan befolyások alá veti, amelyek lassan-lassan megingatják. A tudat megbízhatatlansága halványan elkezd benne derengeni. A befolyás igen veszélyes és kockázatos. Amit a mester el akar érni: a tanítvány tudatának folytonosságát meg akarja szakítani. Meg akarja szakítani pedig azért, hogy átélje azt az állapotot, amikor tudata nincs. Ez az az állapot, amit az ember a halál pillanatában él át. Ez a félelmetes és rettenetes perc, amikor az ember tudata megszűnik, és

ugyanakkor az úgynevezett külső világ is megszűnik, az anyagi természet a tudattal együtt egyszerűen elpárolog. Ha a tanítvány tudatának folytonosságát a mester megszakította, a beavatásra váró megérti, hogy amikor a tudat révén a természeti világot valóságnak látta és önmaga természeti Énjét látta valóságosnak, tulajdonképpen olyan hajóra szállt, amelynek elsüllyedése holtbizonyos. A test ez a hajó, amely megmenthetetlenül elvész: hússal, csonttal, vérrel, idegekkel, tudattal, ésszel, szenvedélyekkel. Amíg csak mondták, nem hitte el. Nem is hihette el. De amikor a tudatszakadást átélte, most már nem kell elhinnie. Most már tudja.

A tudat megszakításának művelete hallatlanul kényes; az őskori hagyomány, amikor itt a halált említi, egyáltalán nem használ fölöslegesen nagy szót. Az emberben ilyenkor pontosan ugyanaz a végzetes törés következik el, ami a halál percében. S a törés után való feleszmélés, ami az újjászületés, a hagyomány nyelvén: a nem természeti apától és anyától az örökkévaló szellem rendje szerint való születés, ez az igazi kilépés a világba. Ez a kifejezés sem mértéktelenül túlzó szóhasználat.

Ehhez mérten a beavatás első nagy küszöbének átlépése olyan tudást követel, amelyről a történeti embernek sejtelve sincs. Az ember, a lélek, a szellem, a világ, a valóság olyan ismeretére van szükség, amelyet a történeti ember régen elvesztett s amelynek töredékeit most kezdi összegyűjteni. S amíg az ember az archaikus antropológiát legalább nagy körvonalaiban nem ismeri, addig a beavatás részletei és technikája felől hallgatni kell.

5.

Pillantás a Pert em Herura

A lét megnyitása és a halál között levő kapcsolat feljogosít arra, hogy az ember az őskorból fennmaradt halotti könyvek alapján a mágikus lépcsőkre néhány pillantást vessen. Ezeknek a halotti könyveknek történeti formái az ókori és középkori katabázisok, leszállások, túlvilági utazások: Dante, Ardaí Viraf, Odüsszeusz, Aeneas túlvilágélményei. A mexikói Popol Vuh-on és a tibeti Bardo Tödolon kívül a legfontosabb ilyen őskori emlék a Pert em Heru, a "Kilépés a fénybe", az egyiptomi Halottak könyve.

A katabasizs, vagyis leszállás kifejezése könnyen félreértésre vezethet.

Tulajdonképpen lefelé való szállásról itt szó sincs. Ugyanúgy lehetne használni az anabaszis, a felszállás szót is. Nemcsak azért, mert mint Hérakleitosz mondja, "az út lefelé és felfelé ugyanaz", hanem azért is, mert a halál után a léleknek mindent újból és elejéről kell kezdenie a lét olyan körében, ahol a le vagy fel iránya teljesen viszonylagos.

Az elköltözött lélek első küszöbe: a re-stau, a világosság és a sötétség határa, amelyen keresztül az ember a nappalból kilép. A kilépés válságos voltát a lélek ébersége dönti el. A léleknek magát Ozirisszel kell azonosítania, a Nappal, aki keleten mindennap megszületik és nyugaton mindennap meghal, de éberségét sohasem veszti el. Ozirisz az istenség, "aki gyűlölte az alvást és a kábaságot megvetette". Ő az örök éber. A halhatatlan Én jelképe. Ozirisszé lett a lélek a re-staun átlépve, ha éberen látja, hogy mi vár reá. Mi az, ami reá vár? A lélek egyik pillanatról a másikra nem tudja levetni elvarázsolt állapotát. Továbbra is káprázik és az általa álmodott képek valóságában hisz. Ezek a képek most félelmetes szörnyek és ragadozók, amelyek megtámadják. Kígyók és krokodilusok nyüzsögnek körös-körül, és lábát, karját, fejét le akarják harapni.

A Halottak könyvének feladata, hogy a túlvilágra lépett lényre vigyázzon. A Halottak könyve helyettesíti a mestert. A legesleges teendő, hogy a lélek száját megnyissák.

Miért? Vissza kell adni neki a szót. Szón az a szó értendő, amit a hindu hagyomány mantrának, a kései hermetikusok logosznak mondtak. A mantra nem varázsszó, mint a történeti ember hiszi. Ez a mágikus képesség: "mondani". Beszélni. Kapcsolódni.

Áthelyeződni. Ami ugyanaz: szeretni. A beszéd mindig a másikkal való beszéd: megnyílás és ölelés. A megnyílás és ölelés, szeretet és kapcsolódás pedig kinyílás: intenzitás; ez

pedig nem egyéb, mint: éberség. A szó által az ember éberséghez jut. Ez a mantra jelentősége. A szent mondások, az imák, amelyeket a Halottak könyve az elköltözött szájába ad, a lelket ájultságából felriasztják. Megrázzák, nehogy a krokodilusok, a kígyók - saját káprázatai - hatalmukba kerítsék. A szó az, ami felkelti a lélek emlékezetét és emlékezetében a beavatás élményét; a szó az, ami felkelti a szívet. A szívet meg kell őriznie, mert a szív az égi tudat, a szeretet székhelye. Amikor a szörnyeteg el akarja rabolni, ezt a mantrát mondja: "Ez a szív Oziriszé. Ne engedd, hogy szívemet elvegyék. Ne engedd, hogy megsebesítsen." A szörny Ozirisz nevének említésére visszavonul.

Most a szörnyek megtámadják a szót. Ez a legnagyobb veszély. Mert a szó képességével tudja a lélek a dolgokat és lényeket megnevezni, és a megnevezés az a mágikus aktus, amellyel fölöttük uralmat szerez. A szó nyitja meg azt a rejtelmes folyamatot, amely az életben és a létben egyaránt a legfontosabb: ha az ember a dolgot vagy a lényt a szóval megérinti, annak valódi arca és értelme kénytelen megnyilatkozni. Mit jelent az, hogy a valódi arc és értelem megnyilatkozik? Azt, hogy káprázat volta lelepleződik. Az őskori hagyomány minden részletjelensége az egyetlenegy metafizikai középponti élményhez kapcsolódik, arra megy vissza és abból érthető. Ez az egyetlenegy élmény: a lét valósága a lélek; ami a lelken kívül lenni látszik, káprázat, a lélek lefokozott voltának varázslata. A szó az az eszköz, amely ezt az őstényt feltárja. Ezt a szót a hindu hagyomány mantra-vidjának, éberségfakasztó szónak mondja. E szavak tudása a hermetikus hagyományban a Nagy Titkok Rejtélye: Müsztérion Mega. Mikor az emberi lélek, akár az anyagi természetben, akár a túlvilági létben a szó birtokában valamit vagy valakit megnevez, annak káprázat volta azonnal előtűnik. Ez a logosz, a mantra titka. "Az én lelkem eljött, mondja a túlvilági vándorló a Pert em Heruban, atyjával beszélt és Ő, a Nagy Hatalmas megmentette őt a nyolc krokodilustól. Ismerem őket neveik szerint." Más lépcsőn pedig így szól: "A világ dolgai mind kezem tenyerén születtek; s azok is, amelyek nem léptek a világra, hanem még bennem vannak." "Az én ruhám a te igéd, Ra istenem!" A lélek felismeri, hogy a dolgokat ő teremti. Semminek tőle független léte nincs. A világ a lélek alkotása: "A dolgok kezem tenyerén születtek." És a lélekben még a világok számtalan lehetősége nyugszik: számtalan kép, gondolat, amely még nem realizálódott: "amely még nem lépett a világra". A lélek ezt a felismerést a szó segítségével teszi. A szó a lélek valódi teste: "Az én ruhám a te igéd, Ra istenem!"

A Pert em Heru fejezetei között igen sok mantra, illetve logosz van kígyómarás, krokodiltámadás, skorpiócsípés ellen. A történeti ember e mantrák előtt tanácstalanul áll, mert nemigen tudja elképzelni, miért kell a halottakat skorpiócsípés ellen megvédeni. Miért kell a félelmetes Rerek kígyót elűzni? Miért kell Selket istennővel, a csúnya féreglénnyel harcolni? Miért kell megküzdeni Apeppel, Ra isten ellenségével? A skorpió, a szörny, a kígyó nem egyéb, mint a káprázat, amely a lélek éberségét a túlvilágon is kikezdi. A mantra ereje e káprázatokat eloszlatja.

Most következik a lélek metamorfózisa. Lótusszá változik, Bennu madárrá változik, fecskévé, kígyóvá. Újabb kísértés, újabb veszedelem. Újabb lépcső. A kinyitott száj megmenti. Később hajóval találkozik. A feladat, hogy a hajó minden részét meg kell neveznie. Megszólal az árboc, a kormány, a vitorla, a pad, s a léleknek a neveket ki kell mondania. A lélek végighalad a karma skáláin: mindegyiket fel kell ismernie, s mindegyiket meg kell neveznie. Mit jelent ez? Röviden azt, hogy: jaj a léleknek, amely valamely lépcsőn megreked. Az tüstént elváltozik lótusszá vagy kígyóvá vagy skorpióvá, ahogy az idők elején elváltozott anyagi természetté. A mantra hatalma az, hogy a lépcső karma-jellegét belátja, felismeri, hogy csak lépcső, állomás, fokozat. Káprázat. Nem megállni! Sehol se megrekedni! A szó az összes kapukat kinyitja és az összes varázslatokat eloszlatja. A szó a világ legnagyobb hatalma. A szó a világosság. A szó az éberség.

A végső cél az, hogy a lélek a Nab-ertcher fokát elérje. Ez a fok annyit jelent, hogy: a

Mindenség Ura. Mert az első ember, mint Adam Kadmon, a természet királya volt. Ozirist hívják így, amikor Széth, a külső sötétség feldarabolta, de Ízisz a tagokat összeszedte és összerakta. A Mindenség Ura az, aki az anyag sűrű és sötét elfeledettségében feldarabolódott, vagyis a sokszerűségben önmagát a dolgokkal és lényekkel összetévesztette. Mai szóval: individualizálódott. Ízisz azonban, aki az első természet, Hohma, Szophia, Sakti, a tagokat összeszedte, s Ozirisz feltámadt. Most a lélek új testbe költözött, az előbbinél tökéletesebb alakba. Ezt hívják száhunak. Ez az elmúlhatatlan szellemtest, amely a tudás és az uralom fokára lépett. A száhu rejtett kapcsolatban áll a szóval. Minden éber szó tökéletesíti. Az anyagi természetben, a földön mondott imák a száhut fölemelik. Ezért kell a halottakért imádkozni. Ugyanakkor kigyullad az emberben a lélek fénye, a khu - mert a túlvilágon a lélek önfényében lát. A túlvilág a szubjektivitás és a szubjektum világa, ahol az egyedüli tájékozódás a lélek ébersége. Most, hogy a lélek már száhuban, elmúlhatatlan spirituális testben, halhatatlan alakban él, és a khu, a hetedik gyertya kigyulladt, a tagok sorra istenülnek. Minden tagot istenség őriz. A haj Nué, a szem Hathoré, a fül Apuaté. A tagok a mantrák hatalma alatt istenségekké válnak.

6.

A Szahu megalkotása

A beavatás mágikus lépcsőinek elseje a legfélelmetesebb: a re-stau, a halálvonalon való átlépés, a tapasztalati Éntől való elszakadás. A legnehezebb azonban az, amely egyike a legutolsóknak. A legnehezebb már csak azért is, mert itt semmiféle mester már nem segíthet. Ezt az embernek egymagának, támogatás és tanács nélkül kell megtennie. Hogy a megértés könnyebb legyen, az embernek emlékezetébe kell idéznie az archaikus metafizika alap gondolatát arról, hogy az egyetlen valóság a lélek, s mindaz, ami a lelken kívül van, varázslat. A túlvilágon a karma skáláin végzettszerűen vándorló emberi lélek ugyanazt az utat teszi meg, mint amit a beavatáskor a mester vezetése alatt a tanítvány. Amíg a lélek a száhut nem tudta kifejleszteni, és amíg a khuja nincsen meg (a khu a hetedik gyertya, a "diadalmas és ragyogó éberség"), addig állandóan abban a veszélyben forog, hogy a káprázatok újra elragadják, önmagát elkezd újra összetéveszteni saját álomképeivel, ébersége elhomályosodik és léte lefokozódik. Ebben a helyzetben a lélek egyre kínosabb sorsban vándorol tovább, amíg egyre jobban süllyedve az "alvilágba" érkezik, a "bírak" elé, akik ítélkeznek fölötte. Az ítélet szélső esetben az is lehet, hogy a lélek a "külső sötétségre" vettetik, ami annyi, mint: saját kivetített képeiben benne ragad. Ez az exteriorizáció vagy extraverzió; ha ez az állapot visszavonhatatlan, a hagyomány és a hagyományon alapuló misztika a második halálnak hívja. Ez az, amikor a lélek saját képeiben feloldódik, feloszlik és megsemmisül. Eredetét elfelejti, elhomályosodik, lassan elsötétül, amíg teljesen kialszik. Ha azonban a lélek már a száhut elérte, így szól: "Egyike vagyok a nagy Khuknak, akik együtt laknak az istenek Khuival. Alakom olyan, mint az ő alakjuk, amikor a sötétségből kilépnek és kiragyognak. Én vagyok a szellemtest. Én vagyok a száhu." - "Elkészült bennem a tökéletes khu, aki Ozirisz napján megszólalt és az örök életre feltámadt." A lélek a Sekhet-Aura oszlopsorához érkezik. Ez Ozirisz házána kapuja. A házhoz lépcsők és küszöbök vezetnek. Minden küszöbön őr áll. A léleknek az örök nevükön kell szólítania. "Utamat megtettem. Ismerlek téged és ismerem nevedet és ismerem annak az istennek nevét, aki reád vigyáz." A küszöbök, az Aritok a Hallgatag Szív házába vezetnek. Végül a lélek elérkezik Ozirisz titkos szobájába.

Az a felismerés, amit a túlvilágon vándorló lélek, vagy ami ugyanaz, a beavatott itt, a Hallgatag Szív legbelső rejtekén tesz, nem találja felkészületlenül. Minden lépcsőn el kellett mondania, ki kellett ejtenie az odaillő mantra-vidját, a felébresztő ígét, s az ige felébresztette: kitűnt, hogy a lépcső is, az őrség is káprázat. Most, a rejtekhelyen sajátságosképpen a teljesülés fogadja. Meg akart nyílni, s most megnyílt. Fel akart

ébredni, s most felébredt. A zárt élet falait át akarta törni, s most áttörte azokat. A küszöbököt át akarta lépni, s íme most már nincsen előtte több küszöb. Ez a nyílt lét. "Az ég nyitva, a föld nyitva, kelet nyitva, nyugat nyitva, az ég dél felé nyitva, észak felé nyitva." Nincs több akadály. A lélek valóságára felel. Felel arra, hogy az egyetlen valóság. A lét királya. "Én vagyok az istenek megkoronázott királya, én vagyok az, aki nem hal meg többé, aki nem ismeri a romlást és aki halhatatlanná lett." A lélek, a nyílt létben, amikor felismeri, hogy a lét koronázott királya, s amikor így szól: "nem lépek az istenek seregébe" - megteszi a legnagyobb és legnehezebb lépést, megszabadul a leghatalmasabb káprázattól: az istenek képeitől. Felébred arra, hogy káprázat volt, anyagi, érzéki valóság, káprázat volt a démonok és szörnyek serege, a sok küszöb - most pedig megtudja, hogy káprázat volt az istenek képe is. Halhatatlan éberségében téren és időn túl, az örök világosságban, a csendben, a Hallgatag Szív rejtekén így szól: "Én vagyok a Tegnap, Én vagyok a Ma, Én vagyok a Holnap, megvan a hatalmam arra, hogy másodszor is megszülessek, Én vagyok a rejtett isteni lélek, aki az isteneket teremtette." Már tudja, hogy egyetlen valóság van: a lélek. Ez a lélek ő maga. Ez a lélek a világ és a lét és a világosság. És a lélek az Egy. Ami rajta kívül van, az káprázat és valótlan. Káprázat a dolgok és lények sokasága, a sokszerűség, az Ének nyüzsgése, a démonok serege. De káprázat az istenek serege is: "Én vagyok az isteni lélek, aki az isteneket teremtette." Én vagyok az, aki létüket a világba varázsolom. Ez a varázslat azonban kábaság. A lélek látja, hogy a varázslatoknak csak kába állapotban ül fel. Most felébredt és kinyílt. A beavatás vallásos folyamat. Minden lépést az istenek nevében és az istenek védelme alatt kell megtenni. Mikor az utolsó lépést teszi, a beavatott felismeri, hogy az istenek a lélek saját legmagasabb erőit, képességeit, szellemének legragyogóbb sugarait, káprázatának tündöklő képeit értette. Vallásfölötti állapotba érkezett, a Lét Egységébe. A lélek otthonába visszatért. Ebben az Egyben nincs külön élet. Az istenek a mozdulatlanság, a gyönyörűség, a szépség, a nagyság, az erő, a fény képei, a képek vezették az úton, amikor fölemelkedett és megtisztult és megszentelődött. Most az Egyben kitűnt, hogy a nagy és szent és örök halhatatlan lélek varázslatai voltak. Egy valóság van: a lélek. Tér, idő, múlt, jövő, jelen, élet, halál, vándorlás mind a lélek álma s varázslata. Az istenség se más. "Én vagyok a Tegnap, én vagyok a Ma, én vagyok a Holnap... én vagyok az örök lélek, aki az isteneket teremtette."

V. Természet és túlvilág

1.

Pradzsápati. Szoláris és lunáris éberség

Az őskori hagyomány azt tanítja, hogy az ember a beavatás magas fokán olyan tudást szerezhet, amely a halottak világával való érintkezésre képessé teszi. Indiában a beavatásnak ezt a fokát pradzsápatinak hívták, Iránban amsapandnak, Júdeában szefirothnak. Az egyiptomi elnevezés nem maradt fenn, csak az bizonyos, hogy ez a fokozat itt is, mint a távol-keleti hagyományban, kapcsolatban állt a számsor tízes számával. Ilyen értelemben vette át a tudást Püthagorasz, s a tanítás nála az ezoterikusok misztériuma volt.

A halottak világával való érintkezés alapja és értelme mindenütt az, amit az őskor fenntartani mindig szükségesnek és természetesnek talált: a lét nyíltsága. A túlvilág az anyagi természetben élt élet kiegészítője. A lét csak akkor volt nyílnak mondható, ha a két világ között a kapcsolat fennállott. És ha a túlvilággal csak a magas tudásba beavatott volt képes a kapcsolatot fenntartani, az érintkezést számos rítusban a közönséges élet is ápolta. Rómában még a császárok alatt is a cirkuszi játékok, a kocsiverseny, a fürdő, a caena romana, mint Schuler írja, olyan szertartás volt, amelynek értelme a lét nyíltságának fenntartása. De a laresek, Júdeában a pátriárkák,

Iránban a fravasik, Indiában a pitrik, Kínában az ősök, Mexikóban és Peruban a halottak tiszteletének jelentősége is ugyanez. A halottkultusz értelme minden őskori népnél ugyanaz. Egyiptomban, úgy tűnik, a természet élete a halottaké mellett egészen elhomályosodik: a lét súlypontja nem itt van, hanem túlhan.

A kapcsolatot a túlvilággal azért kellett fenntartani, hogy az élet ne záruljon le, az erők onnan ide s innen oda gátlástalanul sugározzanak, vagyis hogy az élők a halottaktól, az ősök az utódoktól, az apák a gyermekektől ne szakadjanak el. Azért, hogy a túlvilágiak tudásukat és erejüket az élők rendelkezésére tudják bocsátani? Nem. Ez már másodrendű fontosságú volt. A történeti ember, akinek a nyílt létről éppen csak hogy sejtelve van, nehezen tudja elképzelni, hogy az őskor számára a lét nyíltságának fenntartása mit jelentett. Nehezen képzei el azért, mert az életnek azt a megszentelt, magas, világos és éber fokát, amit az őskor élt, nem ismeri. Ennek az életnek titka az, hogy a történetinél hasonlíthatatlanul nyíltabb. Az életet megnyitni pedig annyit jelent, mint a halottak szellemével való kapcsolatot fenntartani.

A pradzšapati fokozatáról egyelőre a következőket lehet mondani: az őskor az emanációt és a kreatúrát gondosan és határozottan megkülönböztette: a kisugárzás lényét és a teremtetett lényt. Az előbbi a Nagy Isten kisugárzása, a teremtés segítő eszköze. A hagyomány tíz emanációt ismert; az emanációk testet öltése a tíz arkangyal. A tíz arkangyal jelképe az első tíz szám. E tíz lényen kívül minden más lény, alak, dolog már nem kisugárzás, hanem teremtmény. Ezeknek a Nagy Istennel már nem közvetlen, hanem közvetett viszonya van. A pradzšapati, amsapand, szefiroth a beavatásnak az a foka, amikor az emberi lélek teremtmény voltát levetette, és közvetlenül a Teremtő Szellembe való visszatérés előtt áll.

Tíz pradzšapati van. Az iráni és héber hagyomány, később a gnosztikus irodalom e tíz számnak különböző elnevezést talált. Aki a létnek abba a körébe lépett, amelyben lényét teljesen a világot alkotó és kormányzó szellem rendelkezésére tudja bocsátani, saját Énjétől eltávolodott, szenvedélyeiről lemondott, egyéni vágya, kívánsága, célja többé nincs, teremtetett léleknek többé nem tekinthető. Kisugárzássá lett, közvetlen eszköz: ez a pradzšapati, az amsapand, a szefiroth.

A halottakkal való kapcsolatot a pradzšapati tartja fenn, és csak neki szabad fenntartani. Az életnek ezt a helyzetét csak az a lélek foglalhatja el, aki maga megneemesedett és felébredt. Ez a mahamudra, az úgynevezett Fenséges Szék, a Nagy Magatartás, a világuralmi helyzet. Mert a pradzšapati olyan tudás birtokában van, amely a halottak világából azt az erőt emeli át, amelyiket akarja. A pradzšapati ezért tanácsaival az uralkodó király mellett áll, a közösségben a tanítást, a bíraskodást, a vallást, a kormányzatot irányítja.

A halottak világával a törvényes kapcsolatot a pradzšapati őrzi. A tudást azonban más is megtanulhatja. Ennek az embernek a túlvilággal való érintkezése azonban törvényellenes. Ez a varázsló. A fekete mágus. Ez az, aki megtisztulatlanul, fel nem ébredve mindössze a technikai eljárást sajátította el és a túlvilági erőket gyakran egyéni célra használja fel.

Későbbi lépés lenne ugyan, de a pradzšapati megértésére hadd kerüljön előbbre a következő: különbséget kell tenni szoláris és lunáris éberség között. A lunáris éberség intenzív érzékenység az okkult világban: olyan körben, amelyben sem lénynek, sem erőnek, sem tárgynak, sem vonatkozásnak, ösztönzésnek határozott iránya, mértéke, alakja nincs. A lunáris érzékenység a dolgokat az értelem körén kívül tudja látni és felfogni anélkül, hogy azokat megértené, benyomásszerűen, derengő sejtelemmel. Ez a félhomályban levő tapasztalat biztossága, mint a vak tapintása. - A szoláris éberség az intellektuális intuíció érzékenysége, amely nyit, kapcsol, átlát, vezet, markol, összefüggést teremt, keresztülvilágít és a dolgok fenekére lát. Éles, gyors, mint a nyíl, felvillanás, abszolút, világos és tüzes.

A lunáris és szoláris, a Hold-éberség és a Nap-éberség között a legfontosabb különbség,

hogya a lunárisnak nincs, a szolárisnak van: logosza. Ezért a szoláris éberség "logikus", a lunáris nem az. Az előbbi világosan lát és minden lépését meg tudja indokolni, következetes, értelemszerű, abszolút belátható és intelligens. Ezzel együtt jár az aránylag könnyen kifejezhető, megnevezhető, elmondható szellemi tartalom. Ez az, ami "logikus". A lunáris éberség képei, összefüggései homályosak, rejtettek, "okkultak", alig érthetők, csak igen nehezen közölhetők, és sohasem tartanak kapcsolatot az értelemmel.

A pradzsápati fokozat a lunáris és szoláris éberség egységének megvalósulása. Okkult képességeivel kutat, tájékozódik, sejt, tapogatózik, érez és szimatol; intelligenciájával markol, lát és uralkodik. Sejtelelem és logika együtt: érzékeit a lét láthatatlan köreibe az álmom könnyűségével nyújtja ki, s ezzel szerzi meg ott, a bizonytalanságban a szükséges holdfényeszerű érzékelést; de semmi fölötté hatalmat nyerni nem tud, semmi el nem csábítja, el nem kápráztatja, el nem bűvöli, mert tapasztalatait tündöklő értelmének körébe vonja és sugárzó tudásával leleplezi.

A beavatásnak csak ez a foka képes arra, hogy büntetlenül a halottak világával kapcsolatot tartson fenn: az okkult ösztön és a világos értelem együtt, a Hold és a Nap világelemeinek egysége. Ezért hívták Egyiptomban a főpapot a Nap és a Hold fiának. A Nap jelképe a jobb szem, a Holdé a bal szem: a Nap és a Hold fia pedig a két szem között az orr fölött van; itt, a homlokcsont alatt lakik a halhatatlan lélek. Egyiptomban a homlok közepén a beavatás magas fokát elért papok arany kígyót viseltek: az éberség jelképét. Ez a pradzsápati.

2.

Túlvilági birodalmak

A túlvilág birodalmait az őskor minden népe csaknem teljesen egyformán látta. Azt a két kört, amit a Veda az istenek útjának és az ősök útjának nevez, minden hagyomány elválasztotta. Az istenek útja a beavatott, felébredt lélek egyenes fölemelkedése a halhatatlan öröklétbe, ahol Brahmannal egyesül, vagyis atmanná válik. Ez a lélek felébredt, a világfolyamatból egyszer s mindenkorra kikapcsolódik, mert a létfölötti létbe hazatért. Ez a dévajána.

Az a lélek, aki az ősök útján jár, az anyagi természettel továbbra is kapcsolatban marad. Ez a pitrijána. Az ősök útja. Az ősök helye a túlvilágon a Hold, a héber hagyományban a Seol, a mexikóiában a Tlalocan, az egyiptomiban az Amduat, az archaikus görög hagyományban a Hádesz. Az elköltöztek itt lunáris éberségben élnek, lefokozott létben, derengő állapotban, "mint az illatok", ahogy Hérakleitosz mondja. A tudat kialakulása után a lélek még egy ideig a testben marad, hogy a túlvilági vándorlásra alkalmas könnyű asztráltestet kifejlessze, s csak akkor távozik el. Ez az idő az egyiptomi és a héber hagyomány szerint három vagy három és fél nap. Egyiptomban azt tanították, hogy ez alatt az idő alatt a lélek földi életét még egyszer végigéli, de visszafelé. A lélek jelképe ez alatt az idő alatt a kétarcú fej.

Mikor az asztráltest kifejlődött, az elköltözött a re-staun, a sötétség és világosság határvonalán áthalad és a nappalból kilép.

A dévajánán haladó lélek nyílegyenesen és könnyen fölemelkedik. A földi életben, a beavatáskor, éberségét feltámasztották. Meg tudta tenni a legnagyobbat, amire a lélek képes: a halál küszöbét éberén lépte át. "Nem felejtette el nevét", ahogy az egyiptomiak mondják. Mert a sötétségben az ottlakóknak nincs nevük. Ezekre mondja a Pert em Heru: "Nem mint halott távozott el innen, mint élő távozott el innen." Tibetben a haldokló mellé a láma azért ül le s azért olvassa fel a Bardo Tödolt, hogy benne az éberséget fenntartsa, hogy "mint élő távozzon el innen", hogy ne zuhanjon ájultságba, s ne legyen a sötétség martaléka.

A pitrijánán haladó lélek, aki földi életében kába életet élt, aki a beavatást csak tökéletlenül sajátította el, szenvedélyeknek hódolt, tapasztalati Énjével magát vakon

összetévesztette, az a halál küszöbén összeroskad. "Nevét elfelejti." A sötétségbe kerül. A sötétségben lakóknak nincs nevük. A küszöbön szörnyetegek támadják meg. A mexikói Halottak könyve azt tanítja, hogy kígyók és alligátorok rohannak elő. Szélvész támad. Tikkasztó forráság fogadja. A lélek rettegve menekül, de észreveszi, hogy lába visszafelé fordult. Egyiptomban démonok támadnak fel, és az elköltözött tagjait leharapják. Azt, aki földi életében nemes volt, jószívű, részvevő, önzetlen, azt a rémek nem kínozzák: a boldogok birodalmába kerül. A túlvilági bírót szívet megméri, mint Egyiptomban mondják, s aztán a Nagy Nyugati Paradicsomba száll. S ez a Sekhethetepet. A görögök szerint a Heszperiszek kertje, a tibetiek szerint a Csen-rezigh. Ezt az országot minden őskori hagyomány nyugaton látta. A lélek jótetteinek gyümölcseit élvezi. A paradicsomi boldogság azonban nem határtalan és kimeríthetetlen. Ez a lélek nem szabadult meg a káprázattól. Az élet körforgásába ismét vissza kell térnie. Mikor jótetteinek tőkéje elfogyott, a világ körforgásában újra részt kell vennie. Jótett, nemesség, részvét, alamizsna, vallásos élet nem szabadít meg; egyedül és csakis: az éberség; a felismerés, hogy az emberi léleknek magja az örök és halhatatlan lélek - a káprázatot levetni, az összetévesztésekből mindörökre kigyógyulni. Semmiféle túlvilági paradicsomi állapot nem végleges. A lélek nem szabadult meg, s a káprázat abba a nyüzsgésbe, ami az élet, újra visszaszívja.

A felelőtlenek, önzők, gonoszak, szenvedélyesek, rosszindulatúak, akik bűnt bűnre halmoztak, azok az alvilágba kerülnek. Az alvilág a természetfölötti világ legalsó foka; ez az, amely az anyagi természethez a legközelebb áll és azzal közvetlenül érintkezik. Itt élnek azok a lelkek, akiknek lénye még anyagi vonatkozással van tele. Még élnek bennük a vágyak, a szenvedélyek, állandóan a természet határán settenkednek, ha lehet, be-belépnek, elvándorolnak oda, ahol nagyokat ettek és ittak, ahol vagyonukat elrejtették, ahol házuk volt, ahol gaztetteket követtek el.

A túlvilági lények túlnyomó többsége ilyen, a legalsó körben, a Hadeszben élő lélek. A történeti időben az ember abban a hiszemben van, hogy ezek azok a lelkek, akiket a hagyomány ősöknek nevez. Erről szó sincs. A történeti idő, ha a hagyományt megérteni megkísérli, mindig ugyanazt a hibát követi el: minden alkalommal az individuális Ént veszi alapul. Az őskor gondolkodásának alapja pedig az egyetemes Én. Nem a dzsiva, hanem az atman, nem a tapasztalati emberi egyén, hanem az örök ember, a homo aeternus. Amikor a hagyomány ősökről beszél, nem az emberi egyének őseiről külön-külön, hanem az emberiség őseire, az egyetemes ember apjaira és anyjaira gondol. A pradszápati tudásának kicsiny töredékét a hindu Agroucsada Parikcsai megőrizte. Ez az emlék azt mondja: "A pitrik az ősök lelkei, akik az anyagi természet körén kívül élnek, az emberekkel láthatatlan, de állandó kapcsolatban vannak és a túlvilág erőit a föld felé irányítják." - "Az idők kezdetén a pitrik fellázadtak a Teremtő ellen, és a lét tökéletességét elvesztették. A lelkek egy része azóta a földi életen keresztül a létbe visszatért; egy része a földi életet leélte, de nem tudott megszabadulni; ezekre, ha ez a világév letelik és új világ keletkezik, új élet vár. A lelkeknek egy része azonban még nem született meg, mert nem zuhant az anyagba. Van úgy, hogy ezek közül egy-egy a földön emberi alakban megjelenhet mint nagy király, vezér, próféta vagy bölcs. A lelkek nagyobbik része azonban még nem vett magára földi sorsot. Ezek a szellemek az emberiség életének őrei, az emberiség apjai." Az őskori hagyomány ezeket a lelkeket nevezi pitriknek, vagyis az emberi nem atyjainak. Ezek a lelkek, akik az emberekben a magas gondolatokat keltik, akik a népek sorsát irányítják, akik az ihlet urai és a prófétikus sugallatokat ösztönzik.

A pradszápati tudása éppen az, hogy a szoláris és lunáris éberség egységével a pitrik, az atyák inspirációja és a közönséges túlvilági lény ösztönzése között különbséget tud tenni. Ez az, amit a varázsló és a fekete mágus nem tud. A varázsló, éppen mert csak lunárisan éber, a megkülönböztetésnek nem ura.

Az ősök nem az emberi egyéni Én ősei, hanem az emberiség apjai és gondviselői, magas

és tiszta lelkek, az emberinél mérhetetlenül mélyebb tudással. A pradzsápati ezeknek az apáknak szellemével teremt kapcsolatot és ezt az érintkezést ápolja és tartja fenn. Éspedig azért, hogy az emberiség a jó atyák védelme alatt álljon. Mert ha az ember az atyák szellemétől elszakad, az anyagban lakó démonikus erők uralma alá kerül. Ez következett el a történeti kor kezdetén.

3.

Primitív népek. Varázslat. Az Atyák

A túlvilági kapcsolat megteremtésének eljárását némely primitív nép megőrizte. A primitív nép, a magas szellemiség visszakorcsosult, csonka töredéke, mint amilyen a néger vagy az indián, a maláj vagy a pápua, a lét megnyitásának szertartását torz formában tartotta fenn. A szertartás a legtöbb esetben varázslói elemekkel van tele, s a fekete mágiához közelebb áll, mint a pradzsápati rítusához. Két ilyen mágikus szertartás megemlítése elegendő: az egyiket egy észak-amerikai törzs, a másikat Kelet-Tibet nomád népe őrzi.

Az észak-amerikai feketelábú indián törzsnél, ha az egész törzset érintő különösen fontos kérdésben kell döntenie, a varázsló megkérdezi a szellemeket. A szertartás nyilvános, és az egész falu jelen van. A sátor közepén alig négyzetméternyi helyet embermagasságú cölöpökkel vesznek körül s a cölöpöket felül kihegyezik. A varázsló, mikor a törzs népe összegyűlt, belép. Segédei megkötözik, szíjakkal körülcsavarják, annyira, hogy moccanni sem tud. Állatbőrbe varrják és a cölöpökön kívül hanyatt fektetik a földre. Ekkor megszólal az idéző ének, sípokkal és csengettyűvel kísérve. A megkötözött és bevarrt varázsló a szellemeket elkezd hívni, mindig hangosabban és sürgetőbben. A zene és ének hangja erősödik. A varázsló egyszerre csak felugrik. Senki sem érti, hogyan csinálja. Eleinte kisebb ugrásokat tesz a cölöpökkel kivert tér körül, de az ugrások egyre nagyobbak lesznek. Lehetetlennek látszik, de így van. Közben a törzs számára alig érthető nyelven folyton a szellemeket hívja. A legidősebbek azt mondják, hogy a nép régi nyelvén beszél; egyes szavakra még emlékeznek, nagyapjuk ajkáról hallották. A tánc egyre vadabb, végül a varázsló egyetlen ugrással az embermagasságú cölöpökön átveti magát és a belső térben talpra esik. Teljesen hihetetlen! Most a sátor felső nyílásán zúrzavaros hangok eszeveszett kiáltozása hangzik. Szél zúg, a karók recsegnek, a sátorlap megfeszül, mintha orkán tépné. A hangok ugyanazon a nyelven üvöltöznek, mint a varázsló. Kérdeznek és felelnek, a varázsló szaporán hadar, a szellemek válaszolnak. Egyszerre csak csontig ható kiáltás harsan fel. A varázslót valamilyen erő fölemeli a sátor felső nyílásáig. A következő pillanatban csend. A varázsló pedig ott csüng a sátor nyílásába kapaszkodva, anyaszült meztelenül. A szertartás után a törzs vénei összegyűlnek és meghallgatják, hogy az ősök mit üzentek.

A másik idéző szertartás Kelet-Tibetből való. A külsőségek itt: a nagy zenekar, síppal, kürttel, dobbal, a varázsló segédeiből álló énekkar. A varázsló nagy tömeg közepén széken ül. Néhány segédje rituális léptekkel táncolva járja körül. A ngagsz-pa, a mágus reszketni kezd, ismeretlen nyelven hadar, nyög, sóhajtozik. A nézők úgy látják, mintha érzékfölötti erők ruháját tépdessék és tagjait szaggatnák. A helyiséget idegen hangok töltik be. Gyakran megjelenik a delog, az asztráltest, aki a földre visszatér és sorsát elmondja. Bár a varázsló az érintkezést nem vele kívánja fölvenni, nem üzheti el. Mert akkor a többi is megharagszik, megneheztel, és valamennyi szellem elmegy. Végül megjelenik az a szellem, aki a feltett kérdésre válaszolni tud. A ngagsz-pa kimondja a mantrát, a varázsigét, és a szellemnek válaszolnia kell.

E szertartások groteszk külsőségei megtévesztőek. Az ember hajlandó feltételezni, hogy az egész ügyefogyott csepűragásnál alig több. A való helyzet az; hogy itt elkorcsosult alakban az történik, amit Indiában, Egyiptomban, Kínában, Tibetben tudatátvitel néven ismertek, s amely tudatátvitel technikája a halottakkal való érintkezés alapja volt. Némely őskori irat, főként a tibeti Pho-va, kellőképpen tájékoztat arról, hogy ilyenkor

mi történik. A beavatott olyan mester vezetése alatt, aki az átvitelt minden részletében ismeri, a halott lelket megidézi, tudatát átveszi és ilyen módon abba, amit tudni óhajt, betekintést nyer. A beavatás lépcsőit megjárni mester, guru nélkül mindig veszedelmes. A Pho-vát űzni mester nélkül lehetetlen. Az emberi léleknek lépésről lépésre meg kell tennie azt az utat, amit a halottnak: át kell lépnie a re-staun, magára kell vonni az asztrális démonokat, a mantrákat kellő helyen kell kimondania, különben, mint mondják: testét más szellemek foglalják el, s ő a halottak világában reked. A szertartás annál veszedelmesebb, mert az asztrális szellemek egy része a Pho-vát megszimatozza. Az asztrális lelkek odagyűlnek és viaskodnak egymással, hogy az élő testet melyik foglalja el. Van egy démoni fajzat, Tibetben lélegzetablóknak hívják őket, amely a lélegzetet elrabolja (a pranát, vagyis a szellemlélegzést). A Hádészben élő asztrális lényekben ugyanis csillapíthatatlan életéhség ég mindarra, ami az élettel kapcsolatos, arra magukat szégyentelenül rávetik. De semmire sem sóvárognak annyira, mint a kiontott vére: ahol vér folyik, oda az asztrális lények milliói gyűlnek. Az őskori primitívek véres áldozatait, az azték emberáldozatokat többek között azért tartották, hogy ezeket a démonokat kiengeszteljék és jóindulatú segítségüket megnyerjék. Baader az ilyen eltévedt szertartások felől azon a véleményen van, hogy a véres tömegáldozatokat többnyire törzsi szervezetek hozzák, és nemzeti közösségeknek szövetsége ez a sötétség hatalmaival: a valódi áldozat szertartásával való visszaélés. Mexikóban ennek a megállapításnak helyessége azonnal felismerhető. Kicsiny nemzetiségek, hogy uralomra tegyenek szert, szövetséget kötöttek a Politikai Halálistenekkel: mert a hatalmi ösztön inspirátorai minden esetben halálistenek. A nagy szellemistenek éppen úgy, mint az atyák, az ősök, nem ismernek sem nemzeti, sem más részrehajlást. A Politikai Halálistenek ösztönzései mindig vérontásra vezetnek: forradalmakra, háborúkra, viszályokra, gyilkosságokra. Az Atyák ösztönzései a békét és az egyetemes emberiség javát szolgálják.

4.

A Hold világa

A halottak világával való kapcsolat felvételének megtanulható eljárása van. Ezt az eljárást az őskori beavatottak ismerték, még Püthagorasz is tudott róla, és valószínűleg tanította is. Az eljárás alkalmazását megelőző tudást körülbelül a következőkben lehetne összefoglalni:

A halottak világába való átlépés tudatátvitellel történik. A tudatátvitel mozzanatai azonosak az elköltözés mozzanataival. A beavatottnak azonban ébernek kell maradnia, vagyis azt a bizonyos második mozzanatot, a világosságot fenn kell tartania. Ezt a bonyolult eljárást, mint minden erő- és képesség- és tehetség-megnyilatkozást az őskori hagyomány a női princípiummal kötötte össze. A nő, a Sakti, a produktív és a produkált, vagyis a teremtet világ úrnője. A teremtet erők kvintesszenciája. A beavatottnak tehát olyan Saktit erőt, képességet - kell megszereznie, amely feladatában segíti. A pradszápati fokozat a legmagasabb női istenségekhez fordul: a Sakti nagy és fényes alakjaihoz, magához a Bölcsességhez, Szophiához. A varázsló és a mágus nem válogat. Bármilyen erő támogatását nyeri el, megelégszik. Az alacsonyrendű varázslaterők alakjait hívták Tibetben dakininek, Mexikóban kinapipiltinnek, Peruban huitakának. A néphit ezeket az inkarnációkat boszorkányoknak hívja. Ezek a természetfölötti kvintesszenciák, Kínában a pók segítik a varázslót abban, hogy a túlvilági lelkekkel érintkezést találjon s azoknak segítségével az ember képességét meghaladó tetteket végrehajtson. Az archaikus Görögországban e varázslatok úrnője Hekaté istennő volt. Az istennőt nők szolgálták és az Argonauták történetéből Médeiának, a Hekaté-papnőnek varázslatairól általában mindenki tud. Hekaté a lunáris világ királynője, a túlvilág asztrális körének, a Hádésznek nagy hatalma.

A varázsló első teendője ilyen dakinit, vagy cinapipiltint, vagy huitakát rábeszélni és

meghódítani, hogy a po-lélek, a lunáris éberség rendelkezésére álljon. Naropa, a nevezetes tibeti ngagszpa életrajza részletekbe menően foglalkozik a varázsló fáradozásainak leírásával, a szertartásokkal, imákkal, idéző mantrákkal, amíg végül a dakini rendelkezésére állott. Naropa végül is egy meggyilkolt mahamudra dakinijét, vagyis varázslóképességét szerezte meg. Amikor a beavatott ezt a fokot eléri, siddhi lesz. A siddhi ismertetőjele, hogy a Hold-anya, Hekaté körében otthonos. Lunáris ébersége van. Már túllépett az emberi körön, de az istenek körébe még nem érkezett el. Már természetfölötti képessége van, de képességeit még nem tudja az egyetemes emberiségnek szentelni. A három fok: az emberi (manava), a mágikus (siddhi) és az isteni (divdzsa) - között még csak a másodikat érte el. A varázsló-a szufi hagyomány araffnak nevezi - azonban, ha a sötétség útján jár, ha fekete mágus akar lenni és nem sóvárog másra, csak a természetfölötti hatalom gyakorlatára, ezen a siddhi-fokon megáll. Megnyugszik abban, hogy az okkult erőket tetszése szerint felszabadítja, vagy leköti.

A siddhi az Atyákkal nem tud kapcsolatot teremteni. Az Atyák nem bocsátkoznak alacsony és sötét műveletekbe. A lelkek, amelyekkel a siddhi érintkezést tud felvenni s amelyek rendelkezésére állanak, a Hádeszben, a lunáris alvilágban élő asztrális démonok, neküdaímónesz, ahogy a görögök mondták, a po-lelkek, mint a kínaiak tartották. A természetfölötti erők használata a pradzsápatinál theurgikus; a varázslónál csak mágikus. Ezt a különbséget ismételten és teljes nyomatékkal hangsúlyozni kell. A theurgia a természetfölötti képességek megszerzése, hogy az emberi lélek az istenek világosságában és nagyságában részesüljön és ezt a világosságot és nagyságot az egyetemes emberiségre sugározza. A mágia az emberi Én érdekeit szolgálja, védelmet keres, előz, kiváltságot biztosít, támad. A theurgia eredménye az, hogy a pradzsápati magát a világosság szellemével veszi körül és lényét emberfölötti fénnel itatja át. "Az Atyák szelleme, mondja Manu, ha a beavatott egyszer megidézte őket, a beavatottat láthatatlanul követi, éspedig mindenüvé; az Atyák minden útjára elkísérik, és ha leül, mellette foglalnak helyet." - A mágust viszont Hekaté sötét lényei követik.

5.

Az Amduat

E belátások alapján most már nem tűnik különösnek, ha a hagyomány azt mondja, hogy a pradzsápati feladata a túlvilágon élő lelkekkel való kapcsolat fenntartása volt. A beavatás kiterjedt arra, hogy a tanítványt a tudatátvitelre megtanítsa és a túlvilág természetét vele megismertesse. A túlvilágon élő lénynek is van teste, az azonban levegő-tűzszerű, légies, éterikus, asztrális. Amikor Hérakleitosz azt mondja: pszükhai oszmóntai kat Haidén - ezt érti: a lelkeknek a Hádeszben asztrális érzékenységük van: étertestben élnek. A túlvilág azonban nemcsak a Hádesz. Az éberség különböző fokozatainak megfelelő különböző birodalmakat a beavatottnak mind ismernie kell. A túlvilágon csak az egymással rokon fokon éberek élhetnek együtt, sőt csak azok látják egymást. Amikor az élő emberi tudat lunáris éberségével tapogatózni kezd, természetesen először a legalsó birodalomban kutat. S ez éppen a legveszedelmesebb hely. Itt kavarognak az elveszett lelkek, a lázadó szellemek, az anyagiasság szenvedélyében élők, a tisztító-tűz-lelkek, az elementáris démonok, az anyag-démonok, bestiális, gonosztevő, vérengző lények, akiket minden világ kirekesztett, és itt törvényen kívüli létet élnek.

Az őskori hagyomány egyes emlékei, főként az indiai Agroucsada Parikcsai hangsúlyozza, hogy ezek az asztrális démonok megmérhetetlenül gonoszabbak és elvetemültebbek azoknál az emberi lelkeknél, akik ítéletre kerültek, vagyis a pokolban, a gyehennában szenvednek. Abbé Constant a Kabala ritka művei nyomán azt mondja, hogy ezeket az atmoszféraszerű testben élő lényeket csak a világegyetem lélegzete mozgatja, az anyag azonban rájuk ellenállhatatlan hatással van. Mindig a föld felé törekszenek és itt

keresnek tevékenységet. Álmodnak furakodnak, odasereglenek, ahol bűntényt követtek el. A kozmikus sugárzásokban azonban lassan eloszlának. Azok a lelkek, amelyek a földön elkövetett nagy bűneiket nem vezekelték le, korcs alakban gonosztevők lelkein élősködnek. Constant ezeket embrióknak hívja. Rokonságuk a po-lelkekkel kézenfekvő. Az asztrális lények nagy többsége a föld légkörét sohasem hagyhatja el és nem lépheti át. Lárva alakban sínylődnek és sóvárognak főként a melege és a vérre. Ezek a lárvák menekülnek a világosság elől, és "az intelligencia egyetlen felvillanása elegendő ahhoz, hogy összeroskadjanak és a világegyetem feneketlen sötétségeiben elmerüljenek". Sampson egyiptomi és alexandriai iratok alapján azt mondja, hogy a földet a sötét korszakokban, főként háborúk és forradalmak közben és után ezek az elvetemült asztrális lények árasztják el. Néha megtörténik, hogy a bukott angyalok is a földre lépnek. Soha nem jönnek a sötétség hatalmainak határozott felhatalmazása és megbízása nélkül. Ezek a lények az úgynevezett nagy történeti alakok, akik a rendet felforgatják, a népeket egymásra uszítják, háborúkat idéznek, vért ontanak, milliókat nyomorítanak meg és pusztítanak el, döntenek szegénységbe, tesznek földönfutóvá. Ezek a tisztátalan és szégyentelen ördögi lények, mint a hagyomány antropológiája tanítja, a teremtésben az egyedüliek, akikből a halhatatlan és örök isteni szikra, az Élő Láng hiányzik. Hogyan és mikor vesztették el, azt a hagyomány nem mondja. Ezeket a lényeket hívja az iráni szent könyv Ahriman seregének, drugoknak. Ezek a hindu ráksaszák és gandharvák. Ezek Túphon hívei, Széth szolgái, az engedetlenség, a bűn és árulás gyermekei, akiket Hénok nephilimnek nevez.

Ha az Atyák ereje a földön nem elég nagy, és az ősök nem tudják az embereket elég világossággal elárasztani, az engedetlenség és bűn gyermekei kerülnek uralomra. A pradzsápati tevékenysége, hogy a sötétség hatalmait megfékezze az Atyák segítségével. Emberi erő ehhez kevés. Az egész emberiség együttvéve sem tud elűzni egyetlen túlvilági befolyást sem. A befolyás az ember számára megfoghatatlan és elérhetetlen, de főként a befolyás hatalmasabb, mint az ember. A pradzsápati, az amsapand, a szefiroth az egyedüli, aki az Atyákkal kapcsolatban áll és az Atyákat arra kérheti, hogy a sötétség hatalmait megfékezzék. A pradzsápati tudja azt, amit a beavatottnak mindjárt az első lépcsőn meg kell tanulnia, hogy a létben sohasem áll szemben emberekkel. Az emberek az anyagi természetben élő tehetetlen lelkek, akiknek tevékenységét hatalmak irányítják. Aki a föld sorsába bele akar avatkozni, akár vezetni akar, akár tanácsokat ad, akár tanít, az nem az emberekkel áll szemben, hanem hatalmakkal. És a sötét hatalmakat nem emberi erő fékezi meg, hanem a világosság Urai. A pradzsápati a világosság hatalmainak, az Atyáknak papja.

6.

A pradzsápati tevékenységének értelme

A halál küszöbének átlépése után, mondja a Véda, először minden lélek a Holdba száll. Aki gondtalan, kába, álmos életet élt, az a Holdból eső alakjában a földre visszahull. Aki éber életet élt, azt a Hold áteresztí és felszáll Brahmanhoz, hogy vele egyesüljön. A Hold jelképének megértése most már nem különösebben nehéz. Ez az Amduat, a Tlalocan, a Seol. A mexikói hagyomány Tlalocanját, víz-túlvilágát nem szokták nagyon érteni. Nem értik azt sem, hogy miért volt Mexikóban oly nagy a Tlaloc-tisztelet. Tlaloc az esőisten, a vízisten neve, az indián Okeanosz. Nem értik az egyiptomi Níluskultuszt, az Eufrátesz-, a Gangesz-, a Brahmaputra-, a Jang-Ce-kultuszt sem és az őskori népek víztiszteletét, Thalész metafizikáját, amely szerint az élet szülőanyja a víz. A Véda megfelelő helyének bevonása a helyzetet eléggé tisztázza. A víz a termékenységhez el nem engedhetően szükséges őselem. De a víz több. A víz "az ég áldása". A túlvilágra lépett lélek mint áldás a földre visszahull. A mexikói, egyiptomi, iráni, kínai, hindu esőkultusznak szoros kapcsolata van a halottak kultuszával, és az eső-varázslatoknak kapcsolatuk van a túlvilággal. A víztisztelet a halottak, illetve az Atyák tiszteletének egy

neme: Tlalok, az esőisten a Tlalokán, a Hádesz Hold-szférájának ura. A Hold és a víz kapcsolata pedig máshonnan is eléggé világos. Az asztrológia ennek lényegi összefüggéseit jól ismeri. Az eső a túlvilág áldása: belőle fakad az élet, a búza, a kukorica, a rizs, a gyümölcs. Belőle fakad az élet fenntartásához szükséges táplálék. A vízből, vagyis a halottakból, végül is a Holdból, más szóval a Hádeszből, az ősből. Az ősök, az elődök eső alakjában, táplálék alakjában térnek vissza. Ez az értelme a mexikói és perui kukorica-kultusznak és az egyiptomi és görög búza-kultusznak. A vízben az őskor nem anyagot látott, hanem világalkotó őselemet, sőt a termékenység, az áldás, a kegyelem elemét. A víz az égben lakozott, ezért mondják az egyiptomiak, hogy "az élő víz, amelynek hazája a menny". Ez a szemlélet áll a fürdés rítusa mögött is, még oly kései időkben is, mint a mohamedán kor.

A Hold világa, a Víz-paradicsom, ahogy Mexikóban hívták, nem egyéb, mint a lunáris éberség világa. Hogy ez milyen kapcsolatban áll a teremtő erők kvintesszenciájával, arról már volt szó. Ez a világ a tulajdonképpeni produktív világ, a Sakti köre. S ha az ember ezt jól átgondolja, nem fog különösebben nehezére esni az archaikus szemlélet egyik fontos mozzanatát, a nő metafizikai helyét erről az oldalról is látni.

Víz-paradicsomban, vagyis a Tlalocanban, a Holdban nyugszanak azok a teremtő és termékeny erők, amelyeket újabban Goethe víziójának nyomán a Mütter - az Anyák világaként ismernek. Így válik egész mélységében érthetővé nemcsak az, hogy a Hold, a Sakti, az Anyák, a Termékenység volt az, amit az őskori népek tiszteltek és amit kultusszal vettek körül, nem pedig a légköri tünemény, ami az eső - hanem az is, hogy a Hold jelképe hozta közel az archaikus korban az összes nagy istennőket, Artemiszt, Hérát, Démétért, Perszephonét, Hekatét Görögországban Íziszt, Nutot és a többi Egyiptomban és az összes istennőket Mexikóban, Peruban, Indiában, Iránban, Tibetben és Kínában.

Ebben az összefüggésben azonban megvilágosodik valami más is. Körülbelül száz éve különös jelentőséget tulajdonítanak a Bachofen által leírt ősi asszonyvilágnak; többen feltételezték, hogy ez az ősi asszonyvilág mint matriarchátus a történet előtti korban valóság volt. Ilyen formában ez természetesen absztrakt és naiv. A tény belőle az, hogy a földi életben egész hosszú időszak alatt a lunáris éberség az uralkodó, s a mítosz az úgynevezett lemurokról alkotott képével erről is tud. A túlvilági létben pedig egészen nagy birodalomban ugyanaz a lunáris éberség élt; ennek az éberségnek az asszonyi lény, a produktív, a termékeny, az Anya-végül is a Hold felel meg. A víz. Matriarchátusról, vagyis asszonyuralomról kár beszélni. Amiről azonban beszélni kell, az az éberségnek holdszerű, derengő, félhomályos volta, amely minden anyagi és szellemi megnyilatkozásban, jóslatban, inspirációban, intuícióban éppen úgy, mint a növekedésben, fejlődésben, okkult módon benne rejtőzik. Okkult módon azért, mert ez a kör az okkultnak sajátos világhelye.

Ha már most az ember arra gondol, hogy a huitaka, a dakini, Hekaté, vagyis a po-lélek: a homályos, de annál termékenyebb anyai lélekvilág - ismét másként: az Ízisz fátylával vagy Májá fátylával leborított világ: lélek, ember, lény - egy ponton mind találkozik, egészen könnyen elképzelhető, hogy ezt a pontot az archaikus hagyomány a termékeny élet kvintesszenciájának tartotta, Saktinak nevezte és jelképévé a Holdat tette.

Az, hogy a Véda azt mondja: elköltözése után először minden lélek a Holdba száll, azt jelenti: a túlvilágra való lépés első időszakában a léleknek az első időben lunáris ébersége van. Az pedig, hogy a Véda azt mondja: az álmos és kába lelkek a Holdból eső alakjában a földre visszatérnek, azt jelenti: azok a lelkek, amelyeket a termékenység Anya-szellemé nem ereszt el, azoknak mint termékenység-erőknek a természetben való tevékenysége újra meg kell nyilatkozzon: ezek a lelkek azok, akik mint Anyák az életet fenntartják.

A mágus és a pradzsápati között levő különbség ezzel teljesen megvilágosodott. A mágus a dakini, a po-lélek, Hekaté, a Hold világában marad. Az Anyák világában. A pradzsápati

ezen a világon túlemelkedik és a pitrik, a fravasik, a pátriárkák, a huan-lélek szoláris világába emelkedik és a két világot összekapcsolja. Persze nem szabad hinni, hogy itt értékfokozatok vannak a világok, az Anyák és az Atyák között. A po és a huan két pólus, mint a jin és a jang, a Nap és a Hold. A két világelem csak megnyilatkozásában kettő, a valóságban a Nap és a Hold házasságában él és Egy. A pradzsápati a mágus fölött áll, nem azért, mert a szoláris éberséget realizálta, hanem mert a két pólust egyesítette.

VI. A lét egysége

1.

A Véda tanítása

A beavatás célja a lét egységének helyreállítása. De nem annak a létnek egységét kell helyreállítani, amelyet az egyéni ember születésével, hanem azt, amelyet a homo aeternus az elanyagiasodás hűtlenségével veszített el. Mert amikor az egyéni ember megszületik, nem a lét egységéből, hanem az anyag elfeledettségének sötétségéből lép ki, abból az állapotból, amelyben az anyag sötétségével volt egy. A lét egységét nem az egyéni ember, hanem az örök egyetemes emberiség az idők kezdetén játszotta el, amikor az isteni létből lezuhant és ébersége elhomályosodott.

Arra a kérdésre, hogy mi az elszakadás természete és mi az, ami elszakadt és mitől szakadt el, az archaikus hagyomány azt tanítja: Az örök ember igazi lényét elvesztette és anyagi, természeti Ént vett fel, ezzel az Énnel téveszti magát össze, s ezzel azonosítja magát. Ennek a téves azonosításnak eredménye, hogy nem az egységes, egyetemes emberi Énben, hanem a sokaságban, egyénekre szakadva él. A megkülönböztetést a Véda két szóval teszi meg. Az örök emberi lény: az atman; az egyéni lény: a dzsiva. Az összetévesztés oka az éberség lefokozódása, a tiszta szellem megzavarodása, az álmoság, aluszékonyság, kábaság, amely az örület egy neme, abhimána.

A beavatás célja, hogy az emberben ezt az abhimanát eloszlassa, a kábaságot eltüntesse, az álmoságból felébresszen, a szellem megzavarodását eltüntesse és az éberséget eredeti állapotába visszaemelje. A beavatott így fel tud eszmélni arra, hogy külön egyéni Énje nem egyéb, mint hamis összetévesztés. Külön egyéni Én nincs, csak a lefokozódott létben látszik úgy, mintha lenne. Csak egyetlenegy emberi lény van, az örök, a halhatatlan ember, az atman. Ez a valóság. Ami rajta kívül lenni látszik, az varázslat. Az egész anyagi természet, minden dolgával, tárgyával, lényével, a csillagokkal, a fákkal, az állatokkal, a szellemekkel, démonokkal, az istenekkel, az étellel, a születéssel, a halállal - mindez káprázat. A valóság az egyetlen, változatlan, mozdulatlan létező: a lélek, az isteni Lény, az atman.

Az archaikus hagyomány megkülönböztetése, az egyéni Énnek és a halhatatlan lénynek elválasztása távolról sem jelenti azt, hogy itt két különálló világelemlről van szó. Az egyéni Én nem világelem, hanem májá, varázslat, a halhatatlan lény lefokozott éberségének abhimanája, örületszerű megzavarodása. Csak egy lét van és csak egyetlen létező van. Az archaikus hagyomány, nemcsak a Véda, nemcsak a Ji king, nemcsak Hérakleitosz, nemcsak Platón, nemcsak a Kabala, hanem az egyiptomi, iráni, tibeti, perui, mexikói hagyomány is az advaitát vallja, advaita pedig annyit jelent, hogy: nem kettő, hanem egy. Hen panta einai. Amikor tehát a beavatásra váró tanítvány az egységet megérti, a valóságra felelszmel, az örületszerű kábaságot leveti, nem a kettőből tér vissza az egybe, hanem belátja, hogy amit kettőnek látott, amit lefokozott éberségében egyéni Énnek és halhatatlan lénynek külön nézett, az nem kettő, hanem egy. És itt nincs szó valamilyen új, nem tapasztalt és a lét elérendő fokozatáról.

Tulajdonképpen semmi sem történik. "Egyesek azt mondják, írja Sankara Védanta-kommentárjában, hogy a szent könyv a halhatatlan lényhez vezető útról szól és valami magasabbra vonatkozik. Ez a felfogás téves: A halhatatlan lényhez nem lehet

elérkezni... ahol az ember van, oda nem lehet eljutni." Az atmant nem kell elérni. Miért? Mert az atman maga az ember. Az embernek nem igazi lény, mert nincs igazi és nem igazi. Csak egy van, és ez az atman, csak fel kell rá eszmélni, de a feleszmélés sem olyasvalami, ami alatt valami történik. Semmi sem történik, csak a halhatatlan lény önmagával való azonosságát felismeri, önmagának egyetlen valóságára ébred. A beavatás az az idő és eljárás, ami alatt "nem történik semmi", az a felismerés, hogy: én vagyok a halhatatlan lény. Én vagyok az atman, aki mindig voltam, akinek káprázata ez a világ és élet, aki nem születtem, nem vagyok emberi testben, akinek nincsenek érzékei, érzelmei, gondolatai, képei, álmái, csak örök és változatlan léte. Én vagyok "a szívben kinyíló lótuszvirág". Én vagyok az atman, aki "kisebb, mint a rizs szeme, kisebb, mint a daraszem, kisebb, mint a mustár szeme, kisebb, mint a mustármag szemének szeme, az én lelkem, aki szívemben él, nagyobb, mint a föld, nagyobb, mint a világtér, nagyobb, mint az ég, nagyobb, mint az összes világok. Ez a mindenható, mindentudó, mindent érzékelő, mindent átfogó, hallgatag, gondtalan, ez az én lelkem, aki szívem mélyén lakik, ez az atman, és atmanná leszek, ha innen eltávozom. Aki ezt tudja, többé nem kételkedik."

2.

A négy kegyelem

A hagyomány srutija, kinyilatkoztatásszerű tanítása az, hogy beavatáskor tulajdonképpen nem történik semmi, csak a lefokozott éberség felrebbenése, ez a felrebbenés az abhimánát, az örületszerű megzavarodást elűzi, az ember valódi lényére, az atmanra feleszmél és a káprázat betegségéből meggyógyul. Ez a tanítás az abszolút, a megbízható, a sabda.

A megbízható, abszolút tanítást, a srutit a szmríti egészíti ki. Ez a szmríti a kezdettől fogva emlékezetes, már nem megbízható, nem kinyilatkoztatásszerű, vagyis asabda. Ez a tanítás, amely az egyes népek hagyományaiban más és más képekhez, mítoszokhoz, élményekhez, nevekhez, istenekhez, véleményekhez kapcsolódik. A szmríti a kinyilatkoztatás alkalmazása. A beavatásról szóló tanítás és tudás a lépcsőkről, a fokozatokról, a gyakorlatokról, aszkézisről - a rengeteg szó, kép, érzélem, élmény, gondolat már mind csak alkalmazása, kezdettől fogva emlékezetes ugyan, de nem megbízható. A beavatás fokai népek, hagyományok, iskolák, mesterek, tanítványok szerint különböznek. Mindenütt ugyanaz történik, vagyis az, hogy nem történik semmi. Az ember nem érheti el az atmant, mert az ember maga az atman. Ennek a felismerésnek káprázata, külsősége, alakja, útja a szmríti.

A beavatás célja a lét egységének helyreállítása. A helyreállítás úgy történik, hogy az emberi lélek saját lényére felébred és feleszmél arra, hogy a lét egyetlenegy, egy létező van, egyetlen valóság, ő maga, a halhatatlan lény. A szmríti szerint a legmélyebb mélység, az éberség teljes kialakulása, az anyag sötétségében való szunnyadás az a kép, amelyben az emberi lélek születése előtt tartózkodott. Mikor a lélek a természetbe lépett, vagyis amikor megszületett, az első lépést a felébredés felé már megtette. Az anyag elfeledettségében, téren és időn kívül, világosságon és képességeken kívül, tudattalanul, elfelejtve, élettelenül a nemlét határán állt, olyan törvényen kívüli állapotban, mint az asztrális démonok, amelyek a halhatatlan szikrát elvesztették. Mikor a lélek a természetbe lép, a lét ajándékainak egész sorát kapja: rendelkezik idő fölött, hogy világosságát visszaszerezze; tér fölött, amely megszámlálhatatlan képesség gyűjtőpontja és irányítója: az érzékeké, az érzelmeké, a gondolkodásé, az akaraté, az ösztöné, a tudaté. A tér és az idő és az Én a lélek eszköze, hogy bennük és általuk éberségét visszaszerezze és meg tudja tenni azt a felrebbenést, amely alatt "tulajdonképpen nem történik semmi".

A születés az első lépés az elvesztett egység felé, mint ahogy a halál az utolsó. Az emberi élet, a sors, az Én pótolhatatlanul jelentékeny volta az, hogy az éberséget itt,

most, ebben a térben és időben és ezzel az Énnel, ebben az anyagi természeti alakban, testben, érzékekkel, tehetségekkel kell megszereznie és kell a lét egységébe, a valóságba, a halhatatlan lélekbe visszatérnie. Ez a lehetőség és alkalom. Több nincs. A beavatás nem egyéb, mint hogy az embert erről felvilágosítsa. A beavatás ezért nem emberi, természeti, földi tudás, hanem érzékfölötti világosság. A kegyelmek, amelyek az ember számára megnyílnak: a tér, az idő és az Én. A negyedik: a beavatásról szóló tudás. Így adatott az ember kezébe minden mód, lehetőség és eszköz arra, hogy visszatérhessen és ősi, eredeti helyét elfoglalhassa. Megnyílnak számára az összes képességek, amelyeknek hordozója a tapasztalati Én; megnyílik számára a képességek gyakorlására alkalmas hely: a tér; a képességek gyakorlásának folyamatosságára és a kibontakozás lehetőségére: az idő; végül a cél tudata, mértéke, módja, iránya, értelme és lényege: a beavatásról szóló tanítás - a negyedik kegyelem.

A beavatás az élet értelméről szóló tanítás, az élet céljáról, az Énnel mint eszköznek alkalmazásáról, hogy az ember a lét egységét helyre tudja állítani és elvesztett ősi állapotába vissza tudjon térni, vagy ahogy a Veda mondja: halhatatlan lényének valóságára fel tudjon eszmélni.

A kezdettől fogva emlékezetes hagyomány azt mondja, hogy a lét egységének helyreállítása kétféleképpen érhető el: közösségben vagy egyénileg. A közösségben helyreállított egységes lét szertartását hívják áldozatnak. Nem mintha az egyénileg helyreállított egység megszerzésének módja nem lenne áldozat. Áldozat ez is, de nem szertartásos, hanem átvitt értelemben az. Az egyéni módszert, a meditációt, az aszkézist, a gyakorlatot, az éberség megszerzésére irányuló erőfeszítéseket nem szokás áldozatnak tekinteni.

Az áldozat misztériumában "mindnyájan életünk tulajdonképpeni értelmét elérjük: a lét egységébe lépünk, az Egy tulajdonságaiban részesülünk, fölemelkedünk a térfölötti, időfölötti létbe, minden erők középpontjába". Baader azt mondja, hogy az örök ember, amikor az idők elején létének törvényét megszegte, önmagát megfertőzte, ez a fertőzés az egész természetre kiterjedt. Ezért rántotta magával az ember az egész természetet a sötétségbe. Az áldozat a lét törvényes állapotába való visszatérést előkészíti. Az ember és vele együtt az egész természeti lét a földi vérbe süllyedt. Amikor a pap az áldozati állat ereit megnyitja és a vért kibocsátja, ez a vérontás az emberre visszahat, mert a vérbe süllyedt lélek felszabadul. Az áldozat az a spirituális aktus, amikor közvetve a kiontott állati vérhez kötött állati lélek felszáll s az emberi vérhez kötött lelket magával emeli. Az emberi vérben levő lélek felébreszthetővé válik, és az út a lét felé megnyílik. Az áldozat az újjászületés előkészítése. Ebben a misztériumban az emberiség közösen vesz részt.

A visszatérés, az újjászületés, a lét egységének helyreállítása, a reintegráció, a divináció - különböző elnevezés arra az egyetlenegy eseményre. Az őskor az áldozaton kívül igen sok olyan módot ismert, amely ezt a reintegrációt előkészítette, részben meg is valósította. Az emberiség közös életének nagy mozzanatai, a szertartások, a dharma, a világtörvény megtartása, a kasztok kötelességeinek teljesítése, a szolgálat mind ilyen reintegrációs törekvés. De olyan merő szokásnak látszó jelenségek, mint a közös játékok, a közös lakomák, az ünnepek, a fürdők, a házasság, a születés, a halál szabályai és szertartásai és törvényei mind egy irányba mutatnak: a gyökerek között itt mindenütt misztériumok élnek; s e misztériumok értelme: a lét egységét helyreállítani. Minden ilyen úgynevezett szokás, mint az áldozat, azért rendkívüli, azért természetellenes, anyagellenes, azért ünnepi és magas értelmű, mert a szokás végrehajtásakor ugyanúgy, mint az áldozatban, spirituális erők szabadulnak fel, ezek az anyagról leválasztanak, s a lét egységébe való visszatérést előkészítik. Ilyen spirituális erők szabadulnak fel a misztériumokban, a közös énekekben, a mexikóiak labdajátékában. Ez a színház misztériumának alapja is. A spirituális erőt a hellenisztikus görögség théleszmának hívta; a théleszma a kvintesszenciális élet, mondja Schuler. A szó maga a teleinből ered, amely

befejezést és beavatást jelent. És "az egész világ minden dolgának apja a théleszma", szól Hermész Triszmegisztosz. Az áldozat vagy a magas értelmű szokás, a misztérium, a közös ének, a szakrális játék, mikor a théleszmát felszabadítja és megvalósítja, a közösséget kollektívan beavatja. Ilyen pillanatban az emberi életben megjelenik az isteni lét egysége - az egyetemes ragyogó éber lét Hórusz - a szárnyas Nap - Kecalkoatl, a tollas kígyó. A szárnyas Nap a léleknep, a lélek fényének jelképe. A tollas kígyó a megglekésített anyag jelképe: mert a kígyó az anyagot, a szárny és a toll a lelket jelenti. Minden áldozat, minden szakrális szokás és játék az anyaggal való kapcsolatot meglazítja s a sötétséghez való vonatkozást feloldja. Teszi pedig ezt észfölktti és érthetetlen módon, ami éppen a misztérium.

3.

Fokozatok

A beavatás egyéni útja a meditáció, az aszkézis, az önmehtagadás, a kötelesség teljesítése, a törvény megtartása - de sohasem önmeagaért, hanem mindig éberem és céltudatosan és világosan az egyetlennyért.

A dhjána négy fokozatot állapít meg: az első a vitarka - a meglükönböztetés; a második a vicsara - a meditáció; a harmadik a priti - az elmélyedés; a negyedik a szukha - a kegyelem. Az első fokon az ember megtanulja a lényegesnek és lényegtelennek meglükönböztetését. A középponti gondolat itt is az atman és a dzsiva elválasztása. A második fokon megtanul a külső, az érzéki világtól elfordulni. A harmadik fokon megtanul a belső úton járni; ez az a fok, amelyen a veszedelmes belső küszöbökön kell átlépnie. A negyedik fokon hozzászokik a lélek ősalapotához, a gátlástalan, nyílt, szabad lét gyönyörűségéhez, az üdvözült boldogsághoz.

A szufi szintén négy fokozatot tanít. Az első a Hasta, az emberiség; ezen a fokon az ember leveti egyéni, faji, nemzeti, törzsi, úgynevezett kollektív kötelékeit, és megtanulja, hogy az egész emberiség egy, és ennek az egyetlen emberiségnek ajánlja fel magát. A kollektívum sötétségéből az univerzalitás világosságába emelkedik. A második fokozat a Taregut, a hatalom birtoka. Az ember olyan szellemi erőket gyűjt és olyan erők birtokába jut, amelyek képessé teszik a többi fölktt való hatalom gyakorlására. Törvényt hoz és kormányoz és parancsol. A harmadik fokozat az Araff ezen emberfölktti képességekre tesz szert. A természet határai számára nem határok többé. Szabadon érintkezik a túlvilággal és az Atyákkal. A negyedik fokozat a Hagegut, a szentség, az arhant állapota; az ember önmeagában a lélek ősalapotát, a halhatatlan és örök szellemet realizálta.

Az Agroucsada Parikcsai három lépcsőt tanít: az első a vezető, a guru. Ez a tanító, a kormányzó, a beavatás mestere, az ifjúság vezére, a tanácsadó. A második a szellemidéző, a jós, a mágus, aki emberfölktti képességekkel rendelkezik. A harmadik a világ összes erőinek mestere, a Sakti ura, az inkarnálódott istenség. Ez az, amit a Véda a megváltás előtti állapotnak, aiszvarijamnak, világuralomnak nevez.

Püthagorasz két nagy fokot tanított. Az első a tevékeny élet erényeiről volt szó; ezt az exoterikusok sajátították el. A másodikon a szellemi élet erényeiről beszélt; ezeket csak azoknak tanította, akiket lakószobáiba eresztett, az ezoterikusoknak. Hieroklész azt mondja, hogy a tulajdonképpen beavatás csak ez utóbbi volt.

Tudni kellett az istenek segítségéről és segítségül hívásáról: "Ne tedd kezedet munkára soha, míg előbb az istenekhez nem imádkoztál, hogy ahhoz, amit meg akarsz kezdeni, hozzájáruljanak." - "Ha ezt megtanultad, meg fogod ismerni az emberek és a halhatatlan istenek titkát" - "és azt, hogy a különbözö dolgok milyen nagyok, milyen jelentőségük van, mi a lényegük és mi az, ami őket összeköti - ugyanúgy meg fogod érteni, mi a világegyetem törvénye, mi a természete, s mi az, ami minden dologban egy és ugyanaz - így aztán nem fogsz többé hinni abban, amit nem kell hinned, s ezen a világon semmi sem lesz homályos előttd".

Ezután következett a nagy tanítás a sorsról, a heimarmenéről. "A sors az, ami az embereket megvakítja és józan eszüket elveszi." A beavatás nem egyéb, mint "lüzisz tész heimarmenész" - a sors bilincseiből való feloldás. Mi ez a heimarmené? Az Ének értelmetlenül nyüzsgő sokasága, az érdekek, ösztönök, szenvedélyek rendetlensége, viszálya - ez az emberi lélek örületszerű megzavarodása, amikor azonosít, összetéveszt, kábaságában álmképeket néz valóságnak, egyéni Énje számára hírt, vagyont, dicsőséget sóvárog, harcol, küzd, lohol - s az emberek, amint Püthagorasz tovább mondja: "mint szörnyű sárgomolyagok henteregnek ide-oda és örökké számtalan bajjal ütköznek -, születésüktől fogva végzetes zavar üldözi őket mindenütt s hajtja őket fel-alá - és senki sem érti miről van szó, mi az értelme -, ahelyett hogy a megszabadulásért könyörögnének, azt követelik, hagyják őket útjukon robogni, azt, hogy kitérjenek nekik és szolgálják őket. - Ó, Zeusz Atyánk! ha akarod, az emberiséget meg tudod szabadítani e szorongató gonosztól".

Ez a heimarmené. Ez a szamszára. Ez az örületszerű megzavarodásból származó felfordulás, amely a kába létben a lefokozott éberségű Ének megoldhatatlan viszálya. "Vigyázz-kiált fel aztán Püthagorasz ; az ember isteni eredetű!" Az ember nem kába Én, nem nyüzsgő rovar, feladata nem az, hogy ebben a heimarmenében hírt, vagyont, hatalmat, gyönyört gyűjtsön, mindig siessen, izzadjon, dolgozzon, lihegjen. Az ember igazi lénye az, hogy isteni - mozdulatlan, megzavarhatatlan, örök, halhatatlan. Csak körül kell nézni. A természet békéje, a csillagok harmóniája, a világrend, a lélek legbelső csendje, tisztasága mind arról beszél, hogy a zavart egyedül az ember teremti. "A szent természet a leginkább rejtett titkot is fölfedi - megmutatja neked misztériumát, s könnyen megteheted azt, amit elrendeltem."

Mit rendelt el Püthagorasz? A heimarmenéből való kigyógyulást. A felébredést. Az abhimána elosztatását, hogy az ember tudja: atman vagyok, én vagyok a valóság, az egyetlen létező, az Egy, a halhatatlan lét. Rajtam kívül minden káprázat. E rémképeket álmoságomban látom. "S ha lelked meggyógyul, minden rossztól és zűrzavartól megszabadulsz - az élet minden dolgában az éber értelem vezessen, az, amely felülről jön, s amelynek gyeplője kezekben kell legyen ; ha pedig így, ilyen élet után halandó testedet leveted, a tiszta fénybe érkezel, isten leszel, halhatatlan, örökéletű és a halálnak nem lesz többé hatalma fölötted."

4.

Csuang-ce

Azt, hogy a Véda-sruti kinyilatkoztatásszerű tanítása minden kezdettől fogva emlékezetes hagyomány alapja, bizonyítani nem kell. Annyira önmagában világos ez, hogy még párhuzamokat sem érdemes vonni. Egyetlen példa a sok száz közül legyen elég. Ez a példa Csuang-ce és a taóról szóló tanítás.

Mit tanít a Véda? Hogy a dzsivát és az atmant meg kell különböztetni. A dzsiva az egyéni Én, káprázat; az atman a halhatatlan lény, a valóság. A dzsiva a sokszerűség, az atman az Egy. Ami sokszerűnek, dolognak, tárgynak látszik, az nem igaz, hanem varázslat. "A határok nem a lélekből keletkeztek, szól Csuang-ce, a szavak állandó és szigorú értelmének magyarázata nincs a létben. A megkülönböztetést az egyéni Én teszi." A jobb és a bal, a rész és az egész, a kívül és a belül, a hatás és az ellenhatás csak a személyes Én számára van. "A sokaság és a különbözés szempontjából vannak az egyes szervek, mint a máj és az epe, az egyes tartományok, mint Csu és Jüe; az egyetemesség szempontjából nézve minden dolog és lény Egy." "A nem Én álláspontjáról nézve a dolgok egyáltalán nincsenek. A dolgok csak az Én álláspontjáról láthatók." A nem Én, az általános Én, az egyetemes Én szempontjából nincsenek megkülönböztetések. A kettő szemben áll. De "az az állapot, amelyben a nem Én és az Én már egymással nem áll szemben, a lét sarokpontja". "Az őskoriak tudásukat a végső sarokpontig vezették." "Az aranykorban az emberek csendesen üldögéltek, és nem tudták, mit tesznek-vesznek;

elmentek, és nem tudták, hová; szájuk tele volt étellel, boldogok voltak, bőrüket szellőztették és sétáltak. Ez volt az, amit életnek hívtak egész addig, amíg megérkeztek a szentek, akik aztán a szokásokat összhangba hozták, a viselkedést megrendszabályozták, erkölcsi törvényeket szerkesztettek, a világot ezek szerint táncoltatták, hogy a szíveket megvigasztalják. S akkor az emberek elkezdtek sietni és rohanni és az akadályokon áttörni, hajszták a tudást, elkezdtek veszekedni, vitatkozni, a haszonra vadászni, amíg aztán nem lehetett többé megállni. Ez mind a szentek vétke." Amíg a lét egy, nincs szükség szabályra, törvényre; nincs szükség jószágra; nincs szükség szentekre. A lét egységének ereje olyan nagy, hogy az emberek csak sétáltak, és szájuk mégis tele volt étellel, és boldogok voltak. Amikor pedig eljöttek a szentek és hozták a jót és a törvényt, elhozták a megkülönböztetéseket. Az egység megszűnt. A létet felosztották jóra és rosszra, északra és délre, keletre és nyugatra. A határokkal együtt pedig elhozták az Ént, a tulajdont, a szenvedélyt, az ösztönt, a személyes vágyakat, célokat, és akkor az emberek egyszerre elkezdtek sietni és rohanni és a határokon áttörni és a szabályok ellen lázadozni, és keletkezett a viszály, a háború, keletkezett a sok nézet, világszemlélet, a sok faj, a sok vallás, a sok nemzet, a sok törzs, a sok osztály, amelynek érdeke és szenvedélye mind ütközött. A lét egysége darabokra tört. Ez mind a szentek vétke. Az erkölcs vétke. A határok vétke. Az Ének vétke. "A határok nem a létből keletkeznek... a megkülönböztetést a személyes Én teszi." "A sokaság és a különbözőség szempontjából vannak az egyes szervek... az egyetemesség szempontjából minden dolog és lény Egy." Az egyetemesség pedig a lét.

"Van szüksége a rablónak erkölcsre? Hogyne lenne szüksége rá! Erkölcs nélkül meg se tud mozdulni. Ösztönszerűen megérzi, hogy hol dugtak el valamit: ez benne a tehetség; be kell törnie: ez benne a bátorság; el kell menekülnie: ez benne a kötelesség; tudnia kell, hogy sikerül, vagy sem: ez benne a bölcsesség; osztozkodnia kell: ez benne a becsület. Teljesen ki van zárva, hogy aki az öt erény fölött nem rendelkezik, az kiváló rabló lehessen."

És: "amíg a szentek nemzedéke nem fog kihalni, addig a kiváló rablók is élni fognak". A szentek és a rablók egymást kiegészítik: a szent hívja elő a rablót, a rabló a szentet. Gyakran ugyanabban az egy személyben. Miért? Mert mind a kettő határokat szab, mind a kettőnek erkölcs van, kiválósága, különbözősége, kiemelkedése. Egyik sem él az Egyben, az egyetemesben, ahol nincs határ, nincs különbség, hanem minden Egy.

"A létben élő lény gondtalanul és félelem nélkül cselekszik. Jogos-jogtalan, szép-csúnya nem érdekli. Öröme az, ha a földön mindenki a javakat élvezi. Békéje az, ha mindenkivel szabadon érintkezhet. Ha az ilyen ember elköltözik, a nép megsiratja, mint a gyermek, ha anyját veszti el." Ez a lét egységében élő lény, aki "az egyetemességgel azonos. Aki az egyetemességgel azonos, annak nincs Énje. Mivel nincs egyéni Énje, a létet nem tekinti magántulajdonnak". Nem húz határokat, nem szerkeszt törvényeket, nem választja el a jót és a rosszat, az igazat és a nem igazat, a szépet és a csúnyát, a jobbat és a balt, nem választja el az Éneket, a nemzeteket, a nyelveket, a tartományokat, a szántóföldeket. "A határok nem a létből keletkeznek... a megkülönböztetést a személyes Én teszi... a nem Én álláspontjáról nézve egymástól különböző dolgok egyáltalában nincsenek."

És hogy az ember a lét egységét helyreállítsa, nem kell tennie semmit. Nem kell loholnia és kínlódnia. Amikor a lét egysége helyreáll, "tulajdonképpen nem történik semmi". Hagyni kell és akkor önmagától minden rendbe jön. A lovászárról szóló kis hasonlat azt mondja: a lovász kötelessége minden ártalmas dolog távoltartása. Egyéb semmi. "Aki természetét világi tanulással javítani akarja, hogy az ősállapotot elérje, aki szenvedélyeit világi tanulással szabályozni akarja, hogy világosan lásson, az bolond és megcsalt." - "Engedd el magad, hogy szellemed az érzéki világon túlemelkedhessen; gyűjtsd erődöt oda, ahol anyaggal nem ütközik; a dolgokat ereszd útjukra szabadon és ne tórd magadban az Én gondolatait: meglátod, a világ rendje helyreáll."

5.

A szamadhi

Azt az állapotot, amikor az ember önmagában a lét egységét helyreállította, a hindu hagyomány szamadhinak nevezi. A szamadhi a meditáció legmagasabb foka és állapota, amikor az ember tudatát teljesen kikapcsolja, alkalmat ad a léleknek arra, hogy a káprázat világáról leváljék és ébersége megnyilatkozzék. A tudatfölötti állapot megvalósítása, a Brahma-vidja, a legmagasabb istenség éberségének átélése. Ebben az állapotban a lélek önmaga valóságának igazságára ébred, arra, hogy a valóság egyetlenegy valóság, hogy halhatatlan és örök és végtelen. "Az atmanra való feleszmélés nem jelenti azt, hogy az ember valamivé vagy valakivé lesz; nem jelenti azt, hogy tettekkel, törekvéssel, fegyelmeléssel elérje. A feleszmélés az emberi törekvéstől teljesen független. Nem lehet kutatás eredménye, nem lehet rá hatni tudással és kegyes cselekedetekkel. Még maga az írás is csak annyiban segítség, hogy az örületszerű megzavarodásból származó hasadást és homályt eltüntesse, illetve eloszlassa." A kinyilatkoztatás maga, a Véda sem idézheti a lét egységében való teljes éberséget, csak: nem nélkülözhető, és ahogy Csuang-ce mondja: minden akadályozó mozzanatot távol tart. A léleknek magának kell feleszmélnie, s ami ebben a kellben a misztérium, hogy a kell is, a feleszmélés is olyasvalami, ami nem történik, nem esik meg, mert amikor az ember felébred, "nem történik semmi".

A szamadhiban, amit görög szóval az ekstázis legmagasabb fokának, epopteának neveznek, amit aztán később a hellenisztikus korban methé néphaliosznak, a száraz tűz mámorának mondtak, s amely száraz tűz Hérakleitosz szerint is a földön élő lélek éberségének felső foka, az ember ízelítőt nyer az atman örök békéjéről, elcsendesült nyugalmaról, megzavarhatatlan és végleges boldogságáról. Ez az üdvözültség. "Ez a valóság abszolút értelemben, a legmagasabb, az örök, a változásokon túlemelkedett, a jóllakott, kielégült, osztatlan, természete szerint önmagában fényes és ragyogó lét, amelyben nincs jó és rossz, nincs hatás és ellenhatás, nincs múlt és jövő, ez az anyagtalan, természetfölötti állapot: a megváltás (moksa)."

A realizált létnek nincs attribútuma. Az isteni lélek erőinek természetfölötti, de a természettel kapcsolatban álló megnyilatkozásai az istenek. Ezek az istenek a Hatalmak és a Nevek. De ha a lélek a megváltást eléri, a Hatalmakon és a Neveken túlemelkedik. Az őskori hagyományokban a lélek legmagasabb állapotának nem volt neve. A Kabala azt mondja, hogy Jahve - Jod Hé Vau Hé négy betűje - az összes isteni tulajdonságok együttesét jelentette, de még az Egységen felül levő megnevezhetetlen, megfoghatatlan abszolút létet. A hindu hagyomány szerint az atmannak nincs neve; ezt a szót: atman, a legmagasabb istenség, aki már nem erő, Hatalom és Név: Brahman adta a lélek őállapotának, a létnek. Ez a nevekkal megszólíthatatlan istenség az, akiről Dionüsziosz Areopagita beszél, s az ő műve hozta át a középkori Európába a minősíthatetlen, megfoghatatlan, egyetemes lét őskori hagyományát.

A szamadhi állapotában realizált földi lélek: az arhant, aki abban a tudatban él, hogy ideiglenesen még vannak erői, képességei, tulajdonságai, de ezek nem jelentik többé Énjét. Már csak eszközök, ahogy eszköz maga az Én is. Az arhant a lét teljes egységében él, a kaivaljamban. Ez a megszabadulás, a megváltás, az üdvözültség, a hazatért lélek-Buddha: a tökéletesen felébredett. A lélek mindazt, ami nem lélek, ami nem valóság, ami csak májja, káprázat, név, levetette. A meghatározó tényezőkből, az upadhikból kiemelkedett. Elérte a tömény, tiszta, ragyogó létet, a théeszmát, a kvintesszenciális életet (szanszkrit szóval: rasza), elérte a boldogságot, mert ez a kvintesszenciális lét a boldogság.

6.

A megvalósítás

Ha az ember a lélek legmagasabb éberségét életében egyszer elérte és ebben az állapotban feloldódik, az anyagi természetbe nem térhet vissza többé, az intenzív élmény az élet határán átemeli. Ez a nirvikalpaszamadhi állapota. Ha az ember az éberséget elérte és az anyagi természetbe visszatér, az arhant, már nem emberi Én többé, hanem az ősi ember, a homo aeternus eredeti állapotának, az isteni értelemnek realizálása. Ez az ember megvalósította a "nagy Mű"-vet, ahogy a hermetikus hagyomány tanítja. Elszakadt a Földanyától, a Magna Matertől és a Bölcsességgel, Szophiával, az Égi Szűzzel lépett házasságra. Szophia a beavatott lélek anyja, kedvese és felesége és leánya. A beavatás nagy műve befejeződött. Elérte a fokot, amikor, mint a Tabula Smaragdina mondja: "apja a nap, anyja a hold, a levegő hordozta méhében, a föld táplálja" - felébredt benne a szoláris és lunáris éberség, teste levegővé, vagyis szellemtestté, száhuvá lett és a föld táplálja: ideiglenesen még itt él. Ez az ember az, akinek "ereje érintetlen, ha a földbe visszafordul". Értelme: szabadon cselekedhet, gondolkozhat, üzheti tevékenységét, a tanítást, vagy a kormányzást, vagy a vezetéserője már érintetlen. Nincsenek gátlásai, szenvedélyei, előítéletei, egyéni vágyai, titkolt ösztönei. Nincs Énje másként, csak mint eszköz, amelyen keresztül az anyagi természetben élő emberek világával érintkezik. Realizálta a Dharma Kaiát, az üdvözülés létalakját: ragyog benne az egyetemes lény (Dharmadatu), a tükörfényes Bölcsesség (Aksobhja), a világot megszépítő (Ratna Szambhava), az értelem világossága (Amitabha) és a változások fölött uralkodó Hatalom (Amogha Siddht). Mert a beavatott nem önmagát valósítja meg, hanem az isteni örök, halhatatlan, tökéletes lényt és létet. Isten fia: a természetfölötti erőket közvetíti.

Minden beavatás célja az, hogy az embert a lét egységébe emelje, s a divináció útján a célhoz megérkezett, a megváltott, a megszabadult, a lét egységét helyreállított ember aztán az életbe visszatérjen és ott az emberiséget magához emelje: így tanítja a Veda, a tao, Hermész Trismegisztosz, a Kabala, Zarathusztra, Püthagorasz és az egész őskori hagyomány.

ÖTÖDIK KÖNYV

Az analógia

I. A képnelv

1.

Az őskor megértése a képnelv megértésén múlik

Kései történeti korszakában az ember hajlandó feltételezni, hogy mindaz, ami a nyelvben kép, az dísz, nem tartozik nyelvének lényegéhez, és ha szép is, bizonyos tekintetben fölösleges. Ezért tartják a nyelv képeit merő hasonlatnak és virágnak, játéknak és komolytalannak. Ezért lett a költői nyelv az értelmi és köznyelvvvel szemben másodlagos. Az ember a történeti korszakban már nem tudja, hogy amit ma költészetnek nevez, az az ember őskorában, s így ősi eredeti állapotában természetes megnyilatkozás volt: a magasabb intenzitású létnek magasabb intenzitású megnyilatkozása; éppen ezért a költői nyelv a mai értelmi és köznyelvnél nemcsak eredetibb és elsődlegesebb, hanem igazabb és teljesebb is. Mint mondják: a költészet az emberiség anyanyelve. De, ahogy ezt a mondatot is mindössze szépnek tartják és nem valóságosnak, mindössze képnak és nem lényegnek, abban benne van a történeti embernek egész bizalmatlansága és értetlensége az ősnyelvvvel szemben, és a költői nyelvet hamisnak, természetellenesen megszépítő nyelvnek, felfokozottnak, talán dagályosnak és fellengzőnek, de mindenesetre túlzónak tartja, mert nem érti azt az intenzív létet, amelynek ez magától értetődő megnyilatkozása volt.

Egész sereg példát lehetne hozni arra, hogy a történeti nyelvben még meglévő, de már

élettelen képek az őskorban miként voltak - nem, mint ma mondanák: értelemhordozó lények, hanem - közvetlen jelentések, amelyeknek már az értelem is csak leszármazott járuléka volt. Mert az, amit a nyelvben értelemnek hívnak, sohasem közvetlen. Közvetlen az idea, az az örök valami, amit a nyelv megérint és kimond. Ilyen módon el lehetne mondani, hogy őskori nyelven szólva, a szó - kard, az isteni szó fényével, kétélűségével, hegyével, veszedelmes voltával, azzal, hogy támad és véd, hogy az abszolút aktivitás eszköze, az uralom eszköze, az élet és a halál ura. De hamisan fogná fel az, aki azt hinné, hogy itt szimbólumról van szó. A kard és a szó között levő viszony nem szimbolikus, vagyis a jelentés nem burkolt, hanem közvetlen. Az ostor annyi, mint fegyver, törvény, szabály - "korbáccsal őriznek bennünket", mondja Hérakleitosz. A szög hűség, a szemüveg káprázat, a kereszt fény, a kör tökéletesség, a kéz béke és testvériség és szeretet, a csillag a megdicsőült lélek, az arany bölcsesség, az ezüst tudás, a kék igazság, a zöld halhatatlan ifjúság, a vörös szeretet. Így van közvetlen jelentése a színeknek, az emberi tagoknak, az állatoknak, a növényeknek, a virágoknak, a házi eszközöknek. A történeti ember azt hinné, ez a jelentés a másodlagos, a mesterséges, a kései és a költői, holott ez a jelentés az elsődleges, a természetes, az ősi és a közvetlen.

A képnelv megértésén múlik az egész őskori ember, az egész őskori emberiség és az egész őskor megértése. Aki az őskor írott emlékeiben, a képekben mindössze költői túlzást lát, fölösleges szépítést vagy talán gyermeki kedély megnyilatkozását, annak helyzete reménytelen. Az őskori emberből az megérteni semmit sem fog és nem tud. S aki még ehhez feltételezi, hogy a történeti kor absztrakt és száraz nyelve a képnelvnél tökéletesebb és a mai embernek a képnelvhez le kell ereszkednie, az a helyzetet fordítva látja és éppen azt nem tudja felfogni, ami itt a döntő.

2.

A nyelv stádiumai

Vázlatosan és néhány szóval, mivel ezúttal bővebb magyarázatra szükség nincsen, meg kell jelölni a nyelvnek azokat az állomásait, amelyeket az őskor óta a történeti korig érintett. Ezek az állomások: 1. az ősnelv, 2. az idea-nyelv, 3. a szimbólum-nyelv, 4. a mítosz-nyelv, 5. a költői nyelv, 6. a köznyelv (népnelv), 7. az absztrakt (fogalmi) nyelv. Az egyes állomások az ember metafizikai érettségével, szellemének univerzális voltával, végül és végeredményünkben a beavatási fokokkal esnek egybe.

A fogalmi nyelv absztrakt. A szavak nem a valósággal, hanem a mesterségesen szerkesztett észvilággal állnak vonatkozásban. A fogalomnak nincs tartalma, csak ésszerűsége: rövidítés, képlet, formula, amelynek a dologgal való kapcsolata nem reális, hanem megegyezésen nyugszik. Ilyen fogalom a történeti kor filozófiájának, tudományának és államkormányzatának legtöbb szava. A fogalom tulajdonképpeni jelentését elvesztette: belül üres. Ez a gépesített szó, amely a lét felületén alkalmazott tettek végrehajtására megfelel és tartalmatlanságánál fogva kitűnően lehet vele dolgozni, de mint a gép, lényegtelen és üres.

A köznyelv a népnelv, főként a mese, a népköltészet nyelve, egyenetlen, kiegyensúlyozatlan: bizonyos vonásokban gazdag, bizonyos vonatkozásokban szegény, de színvonala olykor meglehetősen alacsony, és az egyetemes nyelvtől néha távolabb áll, mint a fogalmi nyelv, mert könnyen vesz fel egyéni vonásokat, tájszólást, közhelyeket, könnyen merevedik, könnyen elhal, megritkul és megromlik.

A költői nyelv a népnelv intenzív foka. Az ősnelv ereje nem a népnelvben maradt meg, hanem a költői nyelvben. A költői nyelv az ősnelvhez mérhetetlenül közelebb áll, mint a köznyelv. A képnelvet, amivel a nép játékosan bánik, de amit igazán sohasem ért, a költői nyelv elkezd közvetlen jelentésnek látni. A költői nyelv azonban még kiegyensúlyozatlanabb, mint a népnelv, mert itt minden az egyéni jellegtől függ. A Véda himnuszaitól, Orpheusz dalaitól és Pindarosztól kezdve a merő hangzatokból álló

költészetig végigtekintve, bőven van alkalom egyéni megkülönböztetéseket tenni. A történeti korszak Európában, Homérosztól kezdve a képet az ember érzéseit, gondolatait megvilágító másodlagos eszköznek fogja fel, s ezzel elárulja, hogy a kép jellegét nem érti. Nem tudja, hogy az első a kép, amely az ember egészét megragadja, s csak aztán következik az érzélem, a gondolat, a hangulat, amelyet a kép az emberben fakaszt. Ennek a megfordításnak jellegzetes alakja a költészetben az úgynevezett hasonlat, amely a köznyelvbe mint üres frázis süllyed el. A hasonlat összetéveszti a külsőt és a belsőt, azt hiszi, hogy a képpel kell megvilágítani, s a képet külsőnek látja, holott a kép a belső, s ez az, amit meg kell világítani.

A mítosz nyelvében ilyen tévedés nincs. A mítosz pontosan tudja, hogy mi van belül és mi van kívül, és tudja, hogy a nyelvi megnyilatkozás egyetlen lehetősége a kivetítés. A szimbólum-nyelv elszakad a külsőségtől, az idea-nyelv elszakad az észről. Éppen ezért ez a két megnyilatkozás magasabb rendű, mint a mítosz, amely mindig tekintettel van a külsőre is, az észre is. A szimbólum, úgy látszik, elrejtje azt, amit kimond, és kimondja azt, amit elrejt. Ebben a paradox magatartásban van sajátos varázsa, s ez a varázs az, ami az ősnyelvhez már hasonlatossá teszi. Az idea-nyelv viszont az észfölköti értelem megnyilatkozása: már megfoghatatlan, egyszeri, kivételes, abszolút, pillanathoz kötött és meg nem ismételhető. Az őskori szent könyvek és a történeti kor kivételes nagy költőinek és gondolkozóinak ritka néhány helye ezt az idea-nyelvet beszéli: az elementáris megnyilatkozás abszolút nyelvét.

Az ősnyelv sem ész, sem értelem, sem külső vagy belső érzék számára nem hozzáférhető és nem felfogható elemi kinyilatkoztatás. Az őskorban ilyen nyelv volt, mint a feljegyzések mondják, a jósök, a bölcsek, a szentek, a szakrális szubjektumok nyelve. Az anyagi természetben élő ember ezt a nyelvet csak mint az eksztatikus elragadtatás megnyilatkozását tudja megérteni, amikor "az emberen keresztül magasabb hatalmak nyilatkoznak meg". Az ősnyelv arról ismerhető fel, hogy a szavakat eredeti jelentésükben, eredeti intenzitásukban, eredeti teremtő feszültségükben és sugárzó hatalmukban mondja ki.

Az abszolút megnyilatkozás, amikor leszáll és az értelmet eléri, ideává lesz; amikor már kapcsolódik a külsőhöz, szimbólummá; amikor a kép és az ész kezd benne megjelenni, mítosszá; amikor az idea, a szimbólum és a mítosz elhalványodik, lesz költői nyelvvé; amikor a költői nyelv is elsápad, keletkezik a köznyelv, s amikor a köznyelv tartalmai is elvesznek, alakul ki a fogalmi nyelv.

3.

Az eredeti nyelv visszaszerzése a Pert em Heru szerint

A Pert em heru fordítása szó szerint: A fénybe való kilépés. Elsősorban a halálra készülők könyve volt, a túlvilágra lépett lélek vezetője, azé a léleké, aki az életből a túlvilágra lép. De azt az utat, amit a léleknek és minden léleknek halála után minden körülmények között meg kell tennie, azt megteheti a lélek saját elhatározásából itt, az anyagi természetben is. Ezért a Pert em heru nemcsak a Halottak könyve, hanem a beavatásé is; a beavatásra várakozónak éppen úgy ki kell lépnie az életből, és a sötétség küszöbeit éppen úgy át kell lépnie, mint az elköltözöttnek. A túlvilági út és a beavatás útja azonos: mind a kettő a fénybe való kilépés, az anyagi világ káprázatának fokozatos leépítése, és a természetfölötti, anyagtalan valóságban való lassú felébredés.

Ha az ember a Pert em heruhoz ezzel a megértéssel közeledik, a könyv olyan misztériumokat fog feltárni, amelyek nélkül sohasem lennének megközelíthetők. E misztériumok közül az utolsók éppen azok, amelyek a nyelvre, mint az éber szellem megnyilatkozására vonatkoznak. Mert a szellem a beavatás fokain vagy, ami ugyanaz, az elköltözött emberi lélek a túlvilág küszöbein, ha helyes úton jár, egyre világosabbá és fényesebbé válik. A könyv azt mondja: "Egyre hasonlóbb lesz az élő, napfényes levegőhöz." A változás, amelyen átesik, nem tökéletesedés. A lélek nem lesz több és

nagyobb, szélesebb, mélyebb, ragyogóbb és istenibb. A lélek mindössze visszanyeri saját ősi lényét, amelyet az anyagi természetbe való merülésével elvesztett. Az ember visszakapja eredeti égi természetét, s a Pert em heru a lehető legpontosabb könyv arról, hogy az egyes küszöbökön az ember miképpen szerzi vissza eredeti szerveit, égi szívét, égi tagjait, szellemi alakját, örök testét, a száhut, égi értelmét - miképpen kapja meg újra halhatatlan nevét, amelyet elvesztett, és miképpen nyeri vissza égi beszédét. A küszöbök, amelyeken a léleknek át kell haladnia, kérdésszerűek és kétértelműek. Minden küszöb lépcső: vagy fel, vagy le. Vagy a sötétség, vagy a világosság felé. Az ember vagy megteszi a lépést felfelé, s akkor ősi állapotához közeledik, vagy nem tudja megtenni, s akkor az anyagi sötétségbe még mélyebbre zuhan. Az út fel vagy le; de ugyanakkor be vagy ki. Mert a felfelé vezető út befelé, a lefelé vezető út kifelé vezet. Befelé van a felfelé, és erre van a fény és az éberség és a szellem és az isteni lét; kifelé van a lefelé, s erre van a sötétség, a kábaság és az anyag. A belső úton legfelül van az isteni ember, az isteni intelligencia; a külső úton legalul van az anyagi természet legkülső burka: a külső sötétség. A Pert em heru ezt a két végső helyet két isteni névvel jelöli meg: az égi ember, az éberség, az isten, "aki irtózik az alvástól", a Nap istene, Ozirisz; a külső sötétség, a kábaság, az anyag: Széth. Az embernek Széth világából Ozirisz világába kell eljutni, akár, ha mint a földről elköltözött lélek, a túlvilág küszöbein halad át, akár, ha mint a beavatásra várakozó, a beavatás fokain lép felfelé. S az első fokon, a külső sötétség fokán az, amit nyelvnek nevez, sötét és külső valami, aminek a lélek megnyilatkozásához semmi köze. Ez a nyelv, amely csupa frázis, közhely, szólam, fecsegés - a felületen úszó, s azonnal elpárolgó lényegtelen, üres szóbeszéd. Ez a köznyelv. A léleknek azonban vissza kell szereznie eredeti nyelvét. A túlvilág minden küszöbén, a beavatás minden fokán, ha sikerrel átlépte, éberebbé lesz: s minél éberebb lesz, annál mélyebb valóság nyílik meg benne, s annál mélyebb valóság nyilatkozik meg számára. A lélek elejétől végig képek között vándorol. Minden küszöbön kép fogadja: kígyó, krokodil, skorpió, rovar, madár, vadkan - esetleg istennő vagy isten. A lélek kísértése, hogy tehetetlen és végzetesen azzá változik, amit megkíván. Így változott anyaggá az ősidők elején, amikor az anyagot megkívánta, s így változik most lassan vissza szellemmé, ha lényé mélyéből igazán a szellemet kívánja. Ezért állnak a küszöbökön képek: hogy a lelket megkísértsék és elcsábítsák. Így állnak sorra: a harmatos lótuszvirág, Ptah isten, a bennu madár, a lángoló tűzlélek, a fecske, a kígyó. Most a lélek már mérhetetlenül magasabb fokon áll, mint amikor elindult. Akkor a külső sötétségben élt, teljesen vakon. Most már lát. Akkor nyelve csak a zavaros és értelmetlen fecsegés volt; most már a képeket meg tudja ismerni és meg tudja őket szólítani. Ez már a képanyelv: a költői, a mitikus, a szimbólum nyelve. Az emberi lélek már megérett arra az éberségre, hogy ne az érzéki anyag sokszerűségébe merülve ezt a sokszerű tartalmatlanságot, hanem a valóságot látva a képek realitását mondja ki. Amikor a beavatott az Ozirisz-fokot eléri, vagyis amikor az elköltözött elérkezik Oziriszhez, beszáll a napbarkába és az istenséggel egybeolvad: tündöklő világossággá változik -, a képanyelv is megszűnik, mert a képek is az abszolút lét teljességébe olvadnak fel. Az örök test, a száhu képfölötti, alakfölötti. A száhu nyelve pedig a szellem elemi teremtmény megnyilatkozása.

4.

Az analógia és a közvetlen jelentés

A nyelv csak a lét két végletén állhat meg kép nélkül: egészen alul, ahol vagy csak fogalom, vagy üres beszéd; és egészen felül, ahol képfölötti elemi teremtmény megnyilatkozása. A lét közbeeső köreiben a nyelvnek képszerűnek kell lennie. A kép az, ami megjelöli és kimondja, hogy az érzékekkel tapasztalható dolog, a látható lény, a természet jelensége és eseménye nem az eredeti. Az eredeti: az idea. Az, amelynek a

lény, a dolog, a jelenség és az esemény másolata. Képe. A történeti ember, aki a nyelvben levő képet merő dísznek érzi és tartja, nem érti már, hogy a kép az eredetire való visszautalás. A kard visszautalás a szó teremtmény és uralkodó hatalmára; az ostor utalás a fegyelemre és a törvényre; a pillangó utalás a lélekre; a szög utalás a hűségre. Minden emberi arc, tag, testrész, minden virág, madár, állat, minden szín, hang visszautal az eredetre: a tagok, az állatok, a virágok, a színek ideájára. Mert az ideában van a valóság közvetlen jelentése és megnyilatkozása. Éppen ezért a történeti ember, ha a képet dísznek és fölöslegesnek tartja, a nyelv lényegét már nem érti. A nyelv lényege nem az, hogy a dolgok között hasonlóságokat mond ki, hanem az, hogy a világ dolgai között levő analógiákat feltárja. A kép értelme nem a költői hasonlat, hanem az, hogy: metafizikai analógia.

Az analógia elsősorban megfelelést, egymásba esést, összefüggést jelent, de olyan összefüggést, amely a természet fölé utal és a közös eredet felé mutat. A szó és a kard között analógia van; ahogy analógia van a szög és a hűség, a vörös szín és a szeretet, a kéz és a béke között. Ez az összefüggés és ez az utalás él közvetlenül minden őskori nyelvben, és ha valaki ennek az összefüggésnek és utalásnak jelentőségét nem érti, nem értheti meg, az őskori embernek a történeti embertől való lényeges különbségét: az őskori ember az analógiákat közvetlenül látta, élte, kimondta, állandóan új analógiákat fedezett fel, új képeket látott meg, s intuíciója számára állandóan új meg új összefüggések tárultak fel. Az őskori nyelvben levő képek nem költői hasonlatok, hanem az ősképeknek, a platóni értelemben vett ideák tartalmainak megfelelései, ami nem egyéb, mint a transzcendentális intelligencia.

A nyelv ma is tele van képekkel, ezek a képek azonban a történeti ember számára éppen az ellenkezőjét jelentik annak, amit az őskori ember számára: ma megkerülést látnak benne, akkor pedig éppen közvetlenséget. Ez az őskor megértésének legnagyobb akadálya. Nemcsak az egyes mondatokban való képek, hanem a mítoszok, szimbólumok kifogyhatatlansága a történeti ember számára az őskor megnyilatkozásait megfoghatatlanná teszik. Nem tudja, hogyan lehet népek történetét, tudományt, kozmogóniát, metafizikát szemléletesen elmondani. Gyanakodva fogadja Hérodotosz történeti könyveit éppen úgy, mint Thalész vagy Parmenidész metafizikáját, a Bundehesteremtéstörténetét, a Ji king vagy az Upanisádok világmagyarázatát. Hitetlenül veszi elő a testamentum Genézisét, sőt lenézi, mert a szimbólum és a mítosz; az idea és a kép iránt való érzékét elvesztette. Nem tudja, hogy ezek a mítoszok és képek, ideák és szimbólumok mérhetetlenül egzaktabbak, mint a fogalmi vagy a köznyelv ténymegállapításai és meghatározásai. Egzaktabbak, mert az analógián nyugszanak. Az analógia törvényét a Hermész Trismegisztosznak tulajdonított Tabula Smaragdina mondja ki: "Az, ami fent van, az ugyanaz, mint ami lent van; ami lent van, az ugyanaz, mint ami fent van." Ez a törvény él a kínai szent könyvekben éppen úgy, mint a Védában, a Kabalában, a püthagoreusoknál és Hérakleitosznál, amikor így szól: "az út fel és le ugyanaz" - "Hádesz és Dionüszosz egy" - "a halandó halhatatlan, a halhatatlan halandó, annak élete ebben halál, ennek halála abban élet". Lények, események és jelenségek között hiánytalan kapcsolat és meg nem szakítható összefüggés van annyira, hogy az egyik a másikkal felcserélhető. Ami lent van, nem más, mint ami fent van - az anyagi természet élete nem egyéb, mint a kozmikus élet mása, s a kozmikus világ nem egyéb, mint a szellemvilág mása. A dolgokat nem akkor értem meg, ha a dolgokat elkülönítem és önmagukban nézve meghatározom, hanem ha látom, hogy egymással összefüggenek, és olyan szakadatlan sorban állnak, amely az eredethez ér.

5.

Analógiás látás és gondolkodás

Az őskori képnnyelvet nem szabad összetéveszteni a mai költői hasonlatnyelvvvel. A mai költői hasonlatnyelv mögött a dolgok között levő külső hasonlóságra épített érzéki

megfigyelés áll. Az őskori nyelv az analógián épült fel, az analógia pedig a dolgok belső azonosságát látja: azonosságot a különbségben és különbséget az azonosságban. Az analógiás látás és gondolkozás alapja metafizikai. Mert az analógia a dolgok között levő érzékfölötti azonosság - az alsó, anyagi világban levő látszat ellenére a felső, szellemi világban az azonosság, mert: ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van. Az út fel és le ugyanaz.

Ha adott esetből kellene kiindulni és az analógiás gondolkozást megérteni, nem lehetne alkalmasabb példát találni, mint azt, amit a Védától Swedenborgig minden érzékfölötti tapasztalatra érzékeny szem tudott: az emberi lény szimbolikáját. A világegyetem, szól az analógiás gondolkozás, nem egyéb, mint ember, és az ember nem egyéb, mint a világegyetem. Kései, közhelyszerű, csaknem üres alakban ez a mikrokozmosz és a makrokozmosz összefüggése, amint mondják: az ember a kis világ, a világ a nagy ember. A Li ki azt mondja: "Ha a királyi székben hivatott ember ül és belőle életadó szellem sugárzik, az emberek között nincs betegség, a háziállatokat nem támadja járvány, a gabonát nem lepi el a gyom és a rozsda, a tartományok hercegei nem viszálykodnak, és a nép között nincsen szükség büntetésre." - "Ha pedig az emberek között fellép a betegség, a háziállatok között a járvány, a gabonát ellepi a gyom és rozsda - azért van, mert az ég csillagai nem járnak törvényes útjukat, de hogy az ég csillagai nem járnak törvényes útjukat, azért van, mert a templomok csarnokait elhanyagolják."

Íme az analógia. Íme a dolgok között levő érzékfölötti azonosság, amelyet csak egyetlen ponton zavarjanak meg, az egész azonnal megzavarodik. A templom csarnokait elhanyagolják-keletkezik a járvány, a betegség, a rossz termés; a csillagok megváltoztatják pályájukat. Miért? Mert a háziállatok élete, az ember egészsége, a termés, a csillagjárás között rejtett azonosság van.

Az analógia az emberi lény körén belül teljesen kibontható. Az a valami, amit egyéni jellegnek, karakternek, individuumnak, oszthatatlannak hívnak, határozott testi alakban látható. Ennek az alaknak súlya, színe, keménysége, csontozata, izomzata, haja, szeme, arca, bőre van. Minden külső jellegben van valami rejtett egyöntetűség, amely a beszédben, a hangban, a cselekvésben megnyilatkozik. Ezen az egyöntetűségen alapszik a fizionómia, ezen alapszik a kironómia, a kéz tudománya, mert a kéz alakjából, színéből, keménységéből, a tenyér vonalaiból, az ujjak hosszúságából, a köröm alakjából az ember éppen úgy felismerhető, mint írásából, arcából, járásából. De az arc, kéz, írás, alkat, alak visszautal a lényre magára. Minden megnyilatkozás között analógia van. De a lény belső élete között és a környezet, valamint a közösség külső, történeti léte között is analógia van. Bizonyos közösségnek bizonyos emberi lények felelnek meg, és bizonyos emberi lényeknek bizonyos társadalmi formák. A többi között, amiként az egyes emberben viszonylik egymáshoz a kábaság és az éberség, pontosan ugyanolyan viszonyban állanak kívül a társadalmi rendek. A társadalmi hierarchia az emberi lélekben a világosság rendjének felel meg.

Itt azonban még nincs vége. Az emberi léleknek az ember testi alkata felel meg, s az ember lényének az emberi közösség kollektív élete. A közösség kollektív alkata azonban nem lehet más, mint az a sors, amit a közösség él, vagyis a kollektív karakter mindig fedni fogja a kollektívum történetét. A kollektívum története azonban fedi nemcsak a földön elfoglalt helyzetét, hanem kapcsolatban áll a kozmikus konstellációkkal, mint a Li Ki mondja, a csillagok pályájával. Analógia van az egyes ember lélekvilága, testi élete, a közösség sorsa, életrendje, története, s a csillagok járása között. De a csillagok járása is utal a még felsőbbre: az ideák világára és a szellemvilágra.

Az analógia azt jelenti, hogy ami fent van, az ugyanaz, mint ami lent van: az ember szeméből a csillagok néznek, s az ember tenyerében kozmikus vonalak futnak, s a háziállatok egészségében és a termés bőségében a nép életének rendje nyilatkozik meg, és a templom csarnokán látszik, hogy méltó vagy méltatlan király uralkodik.

Ilyen módon már az analógia közvetlenül érthetővé lesz. Analógiát látni, fölfedni,

megérteni és kimondani annyit jelent, mint a világot elmúlhatatlanságában, örök összefüggéseiben, megváltoztathatatlan összetartozásában látni. Ezért lehet az egyiket a másikkal felcserélni, mindegyik kép a másik dolog képe: a szem a csillagok képe, s a pillangó a lélek képe, s a tenyéren futó vonalak a világegyetem mozgásának képe, s az arc az egyéniség képe, s a közösség az ember belső életrendjének képe. A képnelv ezekben a képekben él, ezekkel a képekkel él, mert az őskori ember ezeket a képeket látja.

6.

Hen kai pan és az analógia

Arra a kérdésre, hogy melyik az a metafizika, amelyben az analógiás látás, illetve az őskori képnelv nyugszik, a válasz igen egyszerű és rövid: a metafizika hen kai pan, egy és minden, vagyis hogy minden egy. Ez az advaita. A minden egy metafizikája nemcsak Hérakleitosz, Parmenidész, Püthagorasz titka, nemcsak az egyiptomiak, a Kabala, a Veda, a Ji king titka; a minden Egy metafizikája az egész őskor hallgatólagosan elfogadott, magától értetődő metafizikája, amelyből minden gondolat kiindul, s amely felé minden gondolat visszamutat.

A képnelv abból indul ki, hogy minden Egy. Az, ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van. Az út fel és le ugyanaz. Miért? Mert hen panta einai - minden Egy. Azért cserélhetők fel az elemek. Minden csere az egységen belül történik. Ami van, az ennek az Egynek a része. Az emberi arc éppen úgy ezt az Egyet jelenti, mint a tenyér vonala vagy a kézzel vont írás vagy a lélek természete vagy a közösség életrendje vagy a gabonatermés, a király uralkodásának értéke, a csillagok pályája. Minden Egy. A lélek pillangó és a kereszt fény; a hal az ember megmentője és az arany bölcsesség. Mert minden Egy. A vonatkozás egyébként nem lehetne megfelelés, vagyis nem lehetne analógia, rejtett azonosság a felszínen látszó különbségekben. A képek ezt a rejtett azonosságot mondják ki, s ezért nem hasonlatok. A lélek nem olyan, mint a pillangó, hanem a lélek pillangó, mert a lélek és a pillangó között analógia van. A kettő egy. De a három is egy, és az öt is egy, és a száz is egy, és a csillagok százezre is egy; a csillagok százezre nem olyan, mint az emberi lélek, hanem az egész világegyetem és az emberi lélek között analógia van, mert a külső látszat ellenére a világ és a lélek Egy.

A nyelv a történeti korszakban bármennyire elromlott és bármennyire is elvesztette kapcsolatát a metafizikával, germinálisan még őrzi a képeket, ha nincs is mód arra, hogy ezek a képek eredeti jelentésüket visszanyerjék. A történeti emberben nem az a végzetes, hogy gátlása van, hanem az, hogy gátlása van a természetes és ősi igazság felé -sajátságos kényszer folytán éppen azt nem tudja megragadni, ami létének igazi tartalma. Ezért nem tudja megragadni az őskori képek értelmét, s ezért nem érti a képnelvet. Viszont ezért marad számára az egész őskor zárt és tilos terület.

II. Az asztrológia

1.

Az asztrológia a kozmikus analógiák archaikus egysége

Asztrológiának újabban az eredeti asztrológia aránylag szűk részét, az emberi egyén jellegére és sorsára vonatkozó fejezeteit, a horoszkópiát hívják. Ebben a formában ugyan ez teljesen hibás, de még így is kitűnik, hogy az asztrológia az az archaikus szintézis, amely az analógiát világméreteken kifejti és egzakt módon alkalmazza. Az asztrológia metafizikája az, ami az őskor egyetlen metafizikája: Minden Egy. És ahogyan ezt a metafizikát a Tabula Smaragdina tételére - az, ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van - felépíti, s ahogyan a világ keletkezésére, a föld geológiai alakulására éppen úgy, mint a népek, az osztályok, a nemzetek, s az egész emberiség történetére, az ember egyéni sorsára, egyéni alkatára vonatkoztatja, egyetlen alapvető gondolatot mond ki: az

analógiát.

A horoszkópia térhódítására, részben félremagyarázására elég példa van, s ennek következtében úgy tűnhetne, hogy itt princípiumokról van szó, s az asztrológia nem egyéb, mint olyan okozati sor, amely ezekből a kozmikus princípiumokból indul ki. Ez már a modern asztrológia, szcientifikus alakjában, s mint ilyen, fenntartás nélkül rossz. Az asztrológiának nincsenek princípiumai: első elvei, első lényegei. Az asztrológiában minden egy. Ennek a minden egynek csak más megfogalmazása az, hogy ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van, vagyis más megfogalmazása az analógiának. Az a feltevés, amely szerint az asztrológiában a földi lényeket és eseményeket a bolygók kozmikus sugárzása határozza meg, teljesen elesik. A meghatározás, szcientifikus szóval a determináció fogalmáról egyébként azonnal felismerhető az az újkori tudomány, amely az asztrológiát a maga képére átteremteni megkísérelte. Nincsen szó kozmikus determinációról. De nincsen szó arról sem, hogy az asztrológiával kapcsolatban lépten-nyomon olyasmit említsenek meg: az asztrológia az ókori geocentrikus szemlélet alapján áll, úgymond: az őskori emberiség azt hitte, hogy a Nap forog a Föld körül, nem a Föld a Nap körül. Erre vonatkozólag legyen elég ennyi: a közel-keleti hagyomány az asztrológia felfedezőjének és megalapítójának Hénokot tartotta. Hénok könyvében pedig megtalálhatók azok a részek, amelyek kifejezetten arra utalnak, hogy a Naprendszer középpontjában a Nap áll, és minden bolygó a Nap körül kering. Ennek ellenére Hénok nem "heliocentrikus", és a dolgot félreérti, aki azt hiszi, hogy itt akár a geocentrikus, akár a heliocentrikus rendszerelképzeléseknek bárminemű fontossága van. Először is: az őskor nem a kozmikus rendszer anyagi tényszerűségét tartotta fontosnak, mint ahogy a történetben sem az évszámokat és az adatokat, vagyis a külsőséget. Amit fontosnak tartott, itt az, hogy a Földnek a világegyetemben mátrix-jellege van: a Föld minden kozmikus égitest ősképe. Középponti helyzete nem azért van, mert a többi körülötte forog, hanem azért, mert a Föld az ősminta és az őszanya. Minden égitest léte csak a Föld létéből érthető meg teljesen. Ebben a szemléletben az, hogy valamely bolygó milyen asztronómiai helyzetet foglal el, s az, hogy mozdulatlanul áll, vagy kering, teljesen jelentéktelen. Másodszor pedig sem ez, sem az, sem emez, sem amaz figyelemre se méltó, mert mint már szó volt róla: az asztrológia nem princípiumokról, kozmikus erőközpontokról, sugárzásokról vagy hatásokról, végül is nem determinációról szól, hanem az analógiáról, vagyis arról, hogy ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van. Ezt az analógiát az asztrológia világtávlatokban és képszerűen tanítja. A képek, amelyeket használ, az állatkör jegyei és a bolygók, amelyeknek a világot alkotó és kormányzó ideákkal való analógiáját az asztrológia intuitíven felismerte és az analógiák rendszerét részletesen kidolgozta.

2.

A megfelelések; horoszkóp és mandala

Minden Egy. A dolgok csak abban különböznek, hogy létük minősége, létük módja, a létben elfoglalt helyük más. Ez az, amiben egymástól eltérnek. És mindaz, ami a világegyetemben él és van, szükségképpen egybetartozik és a nagy egésszel kapcsolatban áll.

Az embernek megszámlálhatatlan tette, jelre, jelképre, médiumra van szüksége, hogy az Egyhez vissza tudjon térni, hogy át tudja érezni azt a veszteséget, amit az Egytől való távolsága miatt el kell szenvednie: ezért a Teremtő az embernek az erők sokaságát adta.

Az asztrológia abból indul ki, hogy minden egy. Tudja, hogy a lények és a dolgok egymástól csak a lét módjaiban különböznek. Azt tanítja, hogy minden dolog és lény szükségképpen az egyhez tartozik és az eggyel kapcsolatban áll. Ezért az asztrológia figyelmét azoknak a tetteknek, jeleknek, jelképeknek és médiumoknak sokszerűsége felé fordítja, amelyekre az embernek szüksége van, hogy helyzetét felismerje és az

egységbe vissza tudjon térni. Az asztrológia felhasználja az erőknek és a képességeknek az emberben levő sokaságát, hogy az analógiákat világosan lássa, és az analógia segítségével az egységbe tartozás tudatát és élményét felébressze. Kifejezetten hangsúlyozza, hogy "minden fizikai és érzékelhető lény és dolog a szellemvilág lenyomata és a szellemvilágban történt folyamatok ismétlése". A bolygók mozgása, az állatkör jegyeinek keringése az ideák világára utal: mert a mozgások és keringések értelme ott van. A megfelelések a lények alkatának és a kozmikus helyzetnek analógiájával korántsem merülnek ki. Megfelelés van a táplálék, a növényzet, a föld ásványi összetétele, az emberi tehetség, a társadalmi helyzet, a történeti pillanat, az asztrális légkör, a szín, a szám, a hang, a hőfok, a pára között. A megfelelések száma végtelen. Minden lény és dolog megfelel más lénynek és dolognak, és ez megfelel ezernyi földi, kozmikus, asztrális, ideális lénynek és dolognak.

Erre a lényeket érintő, de rövid felvilágosításra azért van szükség, nehogy valakinek egy pillanatra is eszébe jusson az újkori, részben a középkori horoszkópiát az archaikus asztrológiával összetéveszteni, még kevésbé azonosítani. Az őskori asztrológia az az archaikus szintézis, amelynek egyetlen titka, értelme, mondanivalója és tanítása van: a világban levő minden lény - állat, növény, ásvány, madár, démon, rovar, elem - valamely bolygó analógiája.

A horoszkóp akár emberi lényre, akár népre, országra, akár a történet eseményére vonatkozzék, nem a földi lénynek, népnek, eseménynek a csillagoktól, vagyis a csillagok helyzetétől való függőségét mutatja. A horoszkóp tulajdonképpen mandala. A mandala a világ képeinek rajza, amelyben azonban benne rejtőzik a lét értelme is. A mandala olyan képrejtvény, amelynek értelmi megoldása, illetve az anyagi természetben élő ember értelme számára hozzáférhető jelentése nincs. A mandala csak a transzcendens intellektus számára érthető. Rendesen kör alakba rajzolt néhány ábra: élő alak képe vagy geometriai figura, betű, szám, szimbolikus forma, állat-, növény vagy virágkép, rózsza, lóbusz, Kínában krizantém, Mexikóban dália. A mandalát a misztikus intuíció látja meg, és meditációk alkalmával szemléletébe a misztikus intuíció merül el. A mandala szemléletébe merülve az ember az anyagi természetben használt tudatából kikapcsolódik és a transzcendens értelmek világába helyeződik át. Ilyen mandala a horoszkóp, amely az állatkör jegyeit és a bolygók helyzetét ábrázolja. E jelkép emberi tudattal meg se közelíthető, vagy ha igen, semmi egyéb, mint valamely pillanat asztronómiai képe. Valódi értelme csak akkor bontakozik ki, ha valaki az állatkör és a bolygók képeit az analógiák sorába állítja.

3.

A csillagászáti év és a Nap-hérosz sorsa

Az a hit, hogy a természeti kozmikus helyzet az elsődleges, és a csillagok állásának, az állatkör keringésének és a bolygók mozgásának további felfedhető értelme nincs, abban a pillanatban megdőlni, ha valaki a következőket gondolja el:

Az asztronómiai év akkor végződik, illetve kezdődik, amikor a Nap mélypontját elérte, vagyis amikor a legrövidebb: a Nyilas csillagkép 30. fokán, és átlép a Bak csillagképbe (december 21.). A Nap most fokozatosan emelkedik, a napok egyre hosszabbak. Van idő, amikor az emelkedés rohamossá válik, amikor a Nap a Kosba lép, a tavasz kezdetén (március 21.). A Nap legmagasabb pontját az Ikrek végén éri el, s a Rákban ismét süllyedni kezd (június 21.). A süllyedés rohamossá válik a Mérlegben, vagyis amikor beáll az ősz (szeptember 21.). Ilyen módon ér el ismét a Nyilas (Kentaur) 30. fokára, s akkor ismét emelkedik. Így váltakoznak a tél, a tavasz, a nyár és az ősz.

Az évszakok forgását az őskori mitológia kapcsolatba hozza az emberisten sorsával. A Bakban születik, abban a pillanatban, amikor a Nap emelkedni kezd, megdicsőül a rohamos emelkedés idején, tavasszal; a sötétség szellemétől azonban halálos sebet kap és hullani kezd, amikor a Rákban a napok rövidülni kezdenek; a három átkozott sötét

jel: a Mérleg, a Skorpion és a Kentaur ez a három nap, amelyet az emberisten a sírban, a sötétségben tölt, hogy a Bakban újra megszülessék és ismét felemelkedjék. Az újkorban szokássá lett az emberisten mítoszáat másodlagosnak nézni és mint a kozmikus évszakváltozások illusztrációját magyarázni. Most nincs szó arról, hogy a csillagok járása követi az emberisten sorsát, vagy az emberisten mítosza csak szép képsorozat, amely a Nap emelkedését és süllyedését szemléletessé teszi. Nincs szó róla egyrészt azért, mert a Nap-hérosz sorsa nem az asztronómia jelenségeire alkalmazott hasonlat, hanem mítosz, vagyis őskép, és az őskori népeknek az a hasonlat-gondolkodás, amely "olyan, mintha", teljesen ismeretlen és idegen volt. De nincsen szó róla másrészt azért sem, mert itt nem elsődlegesen vagy másodlagosan asztronómiai vagy mitológiai jelenségekről van szó, hanem analógiáról. Erről egyébként már volt szó, s kitűnt, hogy történetileg az istenember sorsa a hasonlíthatatlanul régebbi és lényegében hasonlíthatatlanul fontosabb. Ezen a helyen elég, ha az ember ismételt az analógiára utal és azt mondja, hogy az évszakok forgása, a Nap útja és az emberi sors között összefüggés van. Más ember az, aki abban az időben születik, amit a mítosz három sötét hónapnak nevez (szeptember 21 - december 21.), és más ember az, aki a három rohamos világosodás idején (március 21 - június 21.) születik. Miért? Nem asztrális determináltsága folytán, hanem azért, mert az emberisten sorsát minden élő embernek követni kell éppen úgy, ahogy követi az emberisten sorsát a csillagok járása és a kozmikus év: olyan fenntartás nélkül, olyan magától értetődő természetességgel, ahogy követnie kell az évszakok változását: követnie, átélnie, elviselnie és elszenvednie. Minden ember más ponton, más vonatkozásban kapcsolódik az asztronómiai évbe, illetve az emberisten sorsába, s így elszenvedésének módja, természete, foka és mélysége is más és más. Az emberi lét feltétele az, hogy az évszakok fizikai változását el kell szenvednie; de éppen olyan feltétele, hogy a Nap-hérosz sorsát is el kell viselnie. A fizikai kozmosz és a mitikus világ között analógia van, és ezt az ember, ha önmagában nem is tapasztalja, mert ébersége túlságosan lefokozott, a természetben tapasztalnia kell. A Napnak az évben tizenkét állomása van, amely állomásokon át kell haladnia, amíg születésétől haláláig, illetve újjászületéséig elérkezik. A négy nagy állomás: a Bak - a születés, a Kos a megdicsőülés, a Rák - a megsebesülés, a Mérleg - a visszahanyatlás. A második négy állomás: a Vízöntő, a Bika, az Oroszlán és a Skorpion, azok a jelek, amelyeket az asztrológia szilárdaknak nevez. Ezekben a jelekben a Nap helyzetét állandósítja: a Vízöntőben az emelkedést, a Bikában a világosságot, az Oroszlánban a lehullást, a Skorpionban a sötétséget. A harmadik négy nagy állomás a változások jele: a Halakban változik át fényességgé, az Ikrekben győzőből legyőzötté, az Aratósúzból fényességből sötétséggé, a Kentaurban halottból ismét élővé.

4.

A bolygók közvetlen jelentése

Az állatkör jegyeinek értelme állandó, mert a nagy fizikai világegyetem és az ennek megfelelő kozmikus esemény: a Napisten sorsa olyan adott, meg nem változtatható valóság, amelybe minden lény és dolog beleszületik. Az asztrológia változó elemei a bolygók, és pedig a hét bolygó: a Nap, a Hold, a Merkúr, a Vénusz, a Mars, a Jupiter, a Szaturnusz. Az újabban felfedezett bolygóknak, az Uránusznak és a Neptunusznak csak a modern asztrológia tulajdonít jelentőséget, s ez egész terjedelmében kérdészerű. Elegendő, ha az analógiák közül az ember ezúttal csak néhányat vesz elő.

A Szaturnusz a léleknek az az állapota, amikor ősi teljességéből és szellemi helyzetéből lezuhanva, eltemetve fekszik az anyag sötét elfeledettségében. A Jupiter megfelel a lélek első állapotának, amikor felébred: a nagy patriarchális nyugalomnak, a derűs békének. A Mars megfelel a harcoknak, a háborúknak, a küzdelemnek, az egyéni Ének viszályának: a hatalomért, a vagyonért, a hírnévért való szenvedélyes és kíméletlen rohanásnak. A Szaturnusz az őskor, a Jupiter az aranykor, a Mars a vaskor. A Vénusz

megfelel a virágzó tenyészetnek és a világbékének: az emberiség testvériségének és az anyagi valóság átszellemülésének. A Merkúr megfelel az égi intelligencia dicsőségének, a szellemi ember végső diadalának, annak, hogy az ember, mint az anyag és a szellem között álló közvetítő, feladatát megoldja. A Hold megfelel annak, hogy az emberi szellem utolsó előtti helyzetében még nem tud teljesen önálló lenni, csak tükör, az ősfénynek csak befogadója. A Nap megfelel annak a végső állapotnak, amikor az ember a világosságba visszatért.

Másik megfelelés: a szaturnuszi korszak a földön a kő, a terméketlenség, az élettelen kora, a geológiai őskor; a jupiteri kor az első élőlények megjelenése; a marsi kor az óriás állatok, a vérengző hüllők kora; a Vénusz korszaka az emlősállatok megjelenése; a Merkúr az emberi intelligenciát hozza.

Ismét más megfelelés: a Nap az őskori fényben a léleknek a világossággal való azonossága; a Hold a világosságtól való elválás; a Merkúr jelében a lélek megszületik mint ember, mint értelmi lény a földön; a Vénusz, amikor az emberben felébred a kívánság és a szenvedély, hogy a nagy Egységbe visszatérjen, ezért a Vénusz az egyesülés jele: a szerelemé, a barátságé, a közösségé; a Mars a sors küzdelmeit hozza, azt, hogy az embernek a benne levő szellemért helyt kell állnia, s azt keresztül kell vinnie; a Jupiter korában az ember megbékül és megnyugszik: megnyílnak a nagy és mély távlatok - ez a házasság, a családalapítás, a gyermekek nevelésének korszaka; a Szaturnusz korában az ember megéri a bölcsességre - ez a derűs öregség, a csendes, magányos és szenvedélytelen nyugalom kora, amikor az ember a végső dolgokat megérti. Az analógiákból ennyi legyen elég. Ebből éppen eléggé kitűnik, mi az, amiről szó van. Az asztrológia képei az emberi értelem számára nem kimeríthető, csak többé-kevésbé megragadható megfelelések, amelyeknek mélyén közvetlen jelentések, más szóval: ideák nyugszanak. A lélek első teremtésekor ezeket az ideákat közvetlenül látta; második teremtése, vagyis az anyagba való elmerülése után, a sötétségből való felébredése után az ideákat csak homályosan sejti, s csak a kivételes ember, a szakrális szubjektum szavaira fedezi fel újra. Második teremtésekor az elemekkel elkeveredett, de már elfelejtette, hogy az elemeknek mi a nevük és milyenek. Hét fokon zuhant alá, amíg a sötét elfeledettségbe merült, most hét fokon kell újra visszaemelkednie. Ez a hét fok, a hét szféra, a világ hét köre, a hét bolygó. Itt lépked felfelé, nehezen, akadozva a lélek, mint Platón mondja: minden lélek kapcsolatban áll az örök csillagok egyikével. A Szaturnusz nehéz erői lehúzzák, a Jupiter erői megállásra csábítják, a Mars erői szenvedélyes túlzásokra, az önző érdekek elérésére készítetik, a Vénusz erői élvezetekkel kötik meg, a Merkúr erői gyakran tévútra vezetnek, a Hold erői káprázatokkal árasztják el. De: a Szaturnusz erői meggondolást, éleslátást, fáradhatatlan szívósságot és megtörhetetlen kitartást adnak; a Jupiter erői fölényt, humort, türelmet; a Mars erői tüzet, lelkesültséget, tetterőt; a Vénusz erői bizalmat, egészséget, társakat; a Merkúr erői ésszt, tájékozottságot, mozgékonytságot; a Hold erői jó testi alkatot, jó idegeket, erős képzeletet hoznak.

Az analógiák nem állnak meg ott, hogy a világegyetemet és az embert vonatkozásba hozzák. A Szaturnusz ideájának megfelel az öregség, a kő, a sötét szín, a magány, a távlat, a szigorúság, a türelem, a munka; a Jupiter ideájának megfelel a nedvesség, a férfikor, a kék szín, a család, a közösség, a társalgás, az államélet, a tanítás és a tanulás; a Szaturnusznak ugyanakkor megfelel a társadalmi rendek közül a szolgaság, a munkás, a bányász, a földműves - a művészek közül az építész és a szobrász, mert földdel és kővel dolgozik -, a szellemi emberek közül az askéta, a misztikus és a filozófus, mert ezek magányos emberek. A Vénusznak a társadalmi rendek közül megfelel a kereskedő, a művészek közül a festő, a foglalkozások közül mindegyik, amelyik díszítéssel, színekkel foglalkozik: a kertész, a fodrász, a női szabó, az ékszerész, az ötvös; ahogy a Merkúrnak megfelel a művészek közül az író, a szónok, a színész, a foglalkozások közül a bankár, az újságíró, az ügyvéd - a Jupiternek megfelel a

hivatalnok, a bíró, a tanító, a pap.

Ha egy országban jupiteri uralkodó lép trónra, jupiteri erőket sugároz, csendes humort, jótékony felsőbbiséget, igazságszeretetet, becsületet, a család kultuszát, a közélet tisztaságát. Ha szaturnuszi jellegű uralkodó lép trónra, az országban úrrá lesz a fősvénység, a kemény önzés, a szófukarság, az emberek barátságtalanok, szegénység terjed el, és az összes magas állásokat szívtelen öregek foglalják el. Ha marsi jellegű uralkodó lép a trónra, a nép harcias lesz, a szót a katonák viszik, háborúba keverednek, belül lázongások törnek ki, az erőszakos túlkapások napirenden vannak, a házaseletet elhanyagolják és az utcai nők elszaporodnak.

Ez természetesen már messze túl van azon, amit az újkori horoszkópia tanít; ez a nagy kozmikus analógiák megfeleléseinek alkalmazása.

5.

A konstelláció

Anélkül, hogy akár csak egyetlen lépés is történne az őskori asztrológia teljes rendszerének kifejtésére, mégis meg kell kísérelni megérteni azt, ami az asztrológiai képeket alkalmazhatókká teszi. Arról van szó, amit asztrológiai konstellációnak, vagyis a csillagok állásának, vagyis egymás között való viszonyának neveznek. Ez a konstelláció az, amely igen egyszerű számítások alapján könnyen felvázolható, mint a mandala, a világ életének egy pillanatát rejtvény alakjában megőrzi. A bolygók nem elemek, hanem ideák elemi jelképei; az állatkör jegyei pedig azok a kozmikus helyek, amelyeken át ezek az elemek vándorolnak, és minden jegyben más jelentésük van. Ez a konstelláció egyik része. A második rész, amilyen viszonyban a bolygók egy bizonyos világpillanatban állanak. Ezt a viszonyt fejezi ki a horoszkóp.

A képnek három megfejtése van: az első a fénykép - a másodperc képe; a második a rajz vagyis a festmény, a pillanat képe; a harmadika horoszkóp, a világhelyzet abszolút képe. A másodperc a világ felületén úszik, jelentéktelen, merő külsőség, hamis, érzéki és káprázatszerű; a fénykép sohasem ad arcot, csak a másodperc arcát. A pillanat magasabb rendű; a pillanat megragadja az anyagi természetben élt élet egészét és azon túl is mutat; ezért a művészi rajz vagy festmény a lélek mélységében és igazságában adja az arcot. A harmadik kép a horoszkóp, amely a világhelyzetet tárja fel - az arcot transzcendens vonatkozásban, az ideákkal való kapcsolatában. A fényképnek mint másodpercnak nincs analógiája: ez az egyéni Én önmagában, megfelelés nélkül, egyedül, metafizikátlanul, mint értelem nélküli kép. A festményben az analógiák sora megnyílik; a pillanatban az anyag és a lélek és a szellem, a látható világ és az értelmek világa egymással vonatkozásba lép. A horoszkóp az összes analógiákat kimondja: az ideákét, az elemekét, az anyagét, a lélekét, a sors vonaláét, az intelligenciáét, a kedélyét, a képességeket. Ezért a horoszkóp a világhelyzetet egész mélységében és nagyságában kimondja.

Ezért a horoszkóp mandala: világrejtvény, örök kép, abszolút értelem.

Nincs szükség arra, hogy a hatvanfokos, kilencvenfokos, száznyolcvan fokos viszonylatokat itt az ember részleteiben tárgyalja. Vannak kézikönyvek, amelyek ezt megteszik, néha egész helyes érzéssel, nem is gépies, szcientifikus-determinációs értelmezésben. Azokról az újkori értelmezésekről, amelyek "jó" és "rossz" kapcsolatok leírásában merülnek ki, persze nincsen szó - az ilyen asztrológia merő kuruzslás, csupán babonás csillagjóslás. A horoszkóp jón és rosszon messze túl van: túl kellemes életen, szerencsén, jóléten, hírneven, amit mond, az az ember örök sorsa és örök arca - az egyetlen, megismételhetetlen, oszthatatlan és eltörölhetetlen lény.

6.

Analógia és mágia

Aki csak egyszer vett kezébe asztrológiai könyvet és csak futólagosan pillantott bele, megütközve láthatta a bolygók megfeleléseinek hosszú sorát, miképpen áll a bolygó vonatkozásban színnel, fémmel, napszakkal, geometriai ábrával, számmal, a hét egyik napjával, szövet anyagával, drágakővel, bizonyos állattal, bizonyos hellyel és környezettel. Megütközött rajta és babonának tartotta, mert nem értette, hogy mi ezeknek az analógiáknak az értelme. Az analógiák magyarázatát természetesen az újkori asztrológusok a legritkább esetben tudják, s ezért szükséges, hogy az ember az analógiákat ezen a ponton is felfedje.

Az archaikus őskorban a papság egy részének hivatása volt, hogy az Atyákkal való kapcsolatot fenntartsa. Az Atyák - Indiában a pitrik, Iránban a fravasik, Kínában az Ősök - tartózkodási helye az asztrális világkör: az, ahová az elköltözött lélek is kerül. Ebből a körből az elköltözöttek és az Atyák szellemei bizonyos szertartásokkal megidézhetők, és velük kapcsolat tartható fenn. Akár jóslat, akár tanácsadás, akár tanítás, akár gyógyítás, akár egyéb célból az Atyákat tevékenységre lehet kérni, ennek a kérésnek azonban törvényes, hallatlanul szigorú rituális rendje van. Ez a rend az analógián nyugszik.

A papnak, aki az Atyák szellemét vagy az elköltözöttek közül bárkit megidézni kíván, először is meg kell választania a helyet és az időt. Ha a hely arra alkalmas, hogy a szertartást szerdai napon végezze el, és a környezet is ezt hangsúlyozza, tudnia kell, hogy a szerdai nap a Merkúr jegyében áll. A Merkúr vagy a korai, vagy a kései órákat kedveli, a napkelte körül vagy a késő délutáni időket. A Merkúr színe a sárga, szövetanyaga az egészen könnyű gyolcs, féme a higany. Merkúri ruhába kell öltöznie és olyan gyűrűt kell ujjára húznia, amelyben merkúri kő, krizolit vagy krizofráz csillog, merkúri madár tollából készült díszet kell viselnie és merkúri állat bőréből készült szőnyegre kell lépnie. Más szövetet, fémet, drágakövet, virágot, állatbőrt kell választania vasárnap, a Nap napján, mást hétfőn, a Hold napján. Hogy mi az összefüggés e színek, napok, helyek, fémek, drágakövek között, azt csak az tudja, aki választ tud adni arra, hogy az analógia mit jelent. "A mindenség gyökerében az analógia áll, a rejtett, titkos összefüggés a dolgok között. Az analógia a mágia alapja is."

Abbé Constant a múlt században a hagyomány emlékei alapján megkísérelte, hogy Tianai Apollónioszt megidézzék. E mágikus megidézés külsőségeit és lefolyását részletesen megírta, hogy milyen különös gonddal kellett megválasztania a helyet, a szertartás öltözetét, az állatbőrt, a virágkoszorút, az ékszer - a megfelelés törvényei szerint a napot, a napszakot, az órát, a fémet. Közben nem győzi eleget hangsúlyozni, hogy e mágikus szertartásban a legkisebb hiba a szertartást végzőre milyen végzetes lehet, hiszen a megidézett asztrális lény olyan hatalom fölött rendelkezik, amely az anyagi természetben élő ember erejének sok százszorosa. A mágikus tevékenységnek, holott az őskor szabályait mind megtartotta, még így is csaknem megsemmisítő hatása volt.

Ez a példa elég ahhoz, hogy az ember megértse: az asztrológiai könyvekben megjelölt analógia a fémek, a virágok, a szövetek, a színek, a napok, a számok között nem játék, még kevésbé babona.

Az asztrológia az archaikus ember számára nemcsak horoszkópia volt, hanem mágikus gyakorlat is. És ezt a gyakorlatot éppen úgy, mint a jövőbelátást, az események kiszámítását, az emberi jellemeknek és tehetségeknek leolvasását, mint a történeti események megértését, az analógia irányította.

III. Az ikrek

1.

A számelmélet

A mítosz beszéli, hogy az emberiség az őskor legelején boldog elégedettségben, de teljes tudatlanságban élt. Ebben a boldogságban nem volt egyéb, mint a föld legszebb állata. S az emberek leányai olyan szépek voltak, hogy még az angyalok is megkívánták

őket. A bennük felgyulladt szenvedélynek néhányan engedtek is, és a földre szálltak. Ezek az angyalok aztán az embereket megtanították az istenek tudására, hogy kezükkel eszközöket készítsenek és házakat építsenek, a vadon termő gabonát mesterségesen ültessék, állatokat szelídítsenek; megtanították őket a tűz használatára és a csillagok járásának megértésére. De egyetlen tudás sem volt olyan nagy, mint az, amelyik a számokról szólt.

A számokról szóló tudományt, a számelméletet vagy számmisztikát vagy számmetafizikát az őskori népek közül mindegyik ismerte. Peruban és Yucatánban éppen úgy használták, mint Kínában, Tibetben, Indiában, Iránban, Júdeában, Egyiptomban. Európába Püthagorasz hozta át és honosította meg; valószínűleg kései alakját Platón részben átvette. Archaikus formáját a héber Kabala őrizte meg, mint a kaldeus, babiloni, egyiptomi hagyomány egybefoglalt emlékét. Újabban Court de Gebelin, amikor a cigányok jóskártyájának értelmét megfejtette, a kártya eredetét hajlandó volt visszavinni Hermész Triszmegisztoszhoz, mondván, hogy e jóslapok, mint a kínai jóspálcikák, az emberiség első könyve. Ez a tarot, kései alakjában a tarokk, a kínai Ji kinggel, a perui csomóírással, a kipuval, az azték-maja képírással egybevetve az archaikus számmetafizika körvonalait tényleg sejteti.

Az archaikus szám a történeti emberiség számához úgy viszonylik, mint az őskori képnelv és a történeti ember fogalmi vagy köznyelve. A történeti ember számából az idea, a metafizika, a kép, a távlat - egyszóval: az analógia kiveszett. Merő formula és absztrakt mennyiség lett. Az archaikus szám pedig nemcsak hogy ideát és képet jelent. A szám minden jelentések radixa. Az emberi értelem az anyagi természetben csak egyetlenegy ponton éri el az abszolútumot, s ez az egyetlenegy pont: a szám. A szám az a kulcs, amellyel a szellemi értelem az anyag minden titkát ki tudja nyitni, s amellyel az anyagi értelem a szellem titkait is kinyithatja. A szám az a nagy közvetítő, a végső intellektuális, de már érzékelhető elemi valóság, amely a látható és láthatatlan világokat összeköti. A szám a médium, amelyben az anyag a szellem számára, s a szellem az anyag számára megoldódik. A szám a rend, az érték alapja; a szám minden törvény végső értelme; számokon nyugszik az emberi sors, a közösség sorsa, a gondolkodás, a szépség, az igazság, a jólét, az egészség, a tudás. A szám az a másra vissza nem vezethető egyszerű elem, amelyben az ember a világ léteével közvetlenül kapcsolatba lép.

A héber nyelvben a szám szóból származik a beszéd és a könyv, és tulajdonképpen Isten hangját jelenti: az írás és a beszélés nem egyéb, mint számolás, és a szám Isten írása és szava. A számokról szóló tudás annak az átmenetnek ismerete, ahol az érzékelhető és tapasztalati valóság tiszta szellemi valósággá válik és átváltódik, ahol az analógiák véget érnek és megváltozhatatlan örök ideákká kristályosodnak.

"A számok nem ideák, hanem az ideák jelentései; a lények ereje nem a számokban van, hanem a számok vannak az erőkben, és a számokat az erőktől és az ideáktól elválasztani nem szabad, de azokat velük összetéveszteni sem szabad."

Püthagorasz volt az utolsó őskori ember, aki ezt világosan tudta. Platónnál az ideák és számok és erők viszonyában zavar lépett fel, és az őskori világosság elhomályosul. Azóta ez a tudás végképp feledésbe ment, míg aztán az újkorban a szám merő mennyiség, számolhatóság lett, és szellemi tartalmát elvesztette. Az a tudás, hogy a szám isteni-szellemi-természeti hármas jelentésével és gyökhelyzetével a lét körei között levő kapcsolatot fenntartja és irányítja, eltűnt. Elkallódott a tudás, hogy az analógia alapja: a szám. Ez a szám, amit Püthagorasz harmóniának, Hérakleitosz logosznak nevezett - mert a logosz szó a többi közt két számnak egymáshoz való viszonyát is kifejezi, vagyis: mértéket jelent.

2.

A szám az a lánc, amely a létező dolgokat egybefűzi

A számelméletre vetett egyetlen rövid pillantás nem mond sokat. Az archaikus tudásban semmi sincs, ami hamar érthető és átlátható. Az alkímia, az asztrológia, a Ji king, a számkhja és minden archaikus szintézis igazi mélységeit és nagyságát csak hosszas és bensőséges foglalkozás után tárja fel. S ez egyetlen őskori egységre sem vonatkozik annyira, mint a számelméletre. Első pillanatra csak érdekes játéknak látszik. Ha a történeti ember aztán behatóbban foglalkozik vele, megzavarodik. A gondolatmenetet nem tudja követni. Az analógiákat nem érti. A metafizika komolyságáig kevesen jutnak el. A teljes megértéshez talán senki.

Eckartshausen, a XVIII. század végén élt gondolkozó volt az újabb korban az, aki főként a Kabala ritka könyvei alapján az őskori számelméletet a lehetőségekhez képest helyreállította. Ő volt az, aki a platóni gondolatot: "a világ az ideáknak a számok szerint való képmása" - megértette és tudta, hogy: "az érzéki tapasztalat hamis kalkulus". A számelméletben Hermész Trismegisztosz nagy analógiatétele: az, ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van, így hangzik: "Semmi sem jelentkezhett lent a világban alakban, ami fent ne lenne erő." Ennek az erőnek a jele a szám. Jele pedig úgy, hogy közvetlen jele, mert a szám jelzi azt az erőt, amely az alakot és az erőt összeköti, más szóval: a szellemvilágot az anyagi természettel egybekapcsolja. A szám a törvény, amely szerint a dolgok nemcsak megnyilatkoznak, hanem: - vannak. Ahogy a püthagoreus Philolaosz írja: "A szám az uralkodó összekötő lánc, a nem teremtet és öröktől fogva létező, amely a dolgokat a világon egybefűzi. A számelmélet az a tudomány, amely minden anyagi, de minden gondolható dolog törvényét is a szám értelmi haladványa segítségével felfogja és megérti." Mert a természet törvényei pontosan fedik a szám felfelé és lefelé menő haladványát. A számot nem az értelem alkotta: a szám az ősi szellemi létezőnek tiszta szellemi képe. Az idea ennek a képnek már csak levonata. A szám a szellemi valóságot azon a fokon fedi fel, amikor még: erő, teremtő akarat, megfoghatatlan alkotó gondolat. Ami a dolgok alakjában megnyilatkozik, az nem egyéb, mint ez az erő, ez az akarat, a gondolat, de a haladványnak más-más fokon. Mert az erő, a teremtő gondolat: az Egy. Ez az Egy, amely a Minden. A Minden Egy. Ez a hen kai pan és a hen panta einai. Ennek az első Egynek, az Erőnek hatása és megnyilatkozása van. Ez a hatás: a Kettő. A hatás eredménye és következménye: az Alak. Az alak a Három. Az egész teremtet világ alapján a hármas szám nyugszik: az Erő - az Egy, a Hatás - a Kettő, az Alak - a Három. A Három minden testi és értelmi valóság alapszáma. Eckartshausen a következőket mondja: "A világ természetfölötti egyszerű erő manifesztációja." A világ dolgai úgy tartoznak össze, ahogy a dolgokban levő számok haladványa viszonylik az egyszerű erőhöz, vagyis ahogy a dolgokban levő szám viszonylik az Egyhez. "A szám az az eszköz, amellyel az értelem a világ egészének összefüggését és egységét megérti. A szám azoknak a dolgoknak, amelyeket az ember tárgyaknak és eseményeknek és jelenségeknek lát, kezdete, és mivel a dolgok kezdete, csak az értelmes lélek láthatja."

"A szám az a médium, amellyel az ember az isteni teremtő tulajdonságokat megismerheti. A szám az az eszköz, amellyel az ember a teremtet világot, és e világban levő viszonyokat a maguk tisztaságában szemlélheti. - A szám az a médium, amely az elemek keletkezését, és azt, ami az elemek alapján van, megmagyarázza. A szám az a médium, amely az anyagi világba rejtett erőket felfedi." A számelméletet magára a számelméletre alkalmazva a helyzet ez: "Az Egy az erő; a haladvány a hatás; a szám a következmény." Így áll a szám maga is, mint minden létező, a Három jegyében.

3.

A Kettő keletkezése az Egyből

Egyetlen, a számelméleten nyugvó analógiás elemzés az archaikus ember gondolkodásáról többet fog tudni mondani, mint a számelméletnek bármilyen extenzív további magyarázata. Az elemzés tárgya legyen egyelőre: a Kettő.

A történeti ember a számban csak mennyiséget lát, s ezért azt hiszi, hogy a kettő több, mint az egy. Az archaikus ember, aki a számban a mennyiséget is a minőség és az idea haladványának látja, tudja, hogy a legnagyobb szám az Egy. A kettő nem kétszer annyi, hanem feleannyi. Az Egy tulajdonképpen nem is szám. Az Egy az egység. A lét és az abszolútum. Az első szám a kettő, ez az első mennyiség - a sokaság első jelentkezése. Az Egy a Forma, a Kettő az Anyag. Ezért a Kettő a gonosz száma, az ellentété. Püthagorasz szerint az egy Apollón, a kettő a Viszály. A kettes a binarius, a kígyó száma, a Rosszé. A kettes a tudomány száma, a mesterséges és szándékos elkülönítése, a szembenállásé. Püthagorasz szerint a kettő nem egyéb, mint az Egy megzavarodása; ahogy a színtelen ragyogó fény első megtöréséből és elhomályosodásából keletkezik az első szín: a fehér - ami nem egyéb, mint zavaros fény, úgy keletkezik a ragyogó Egyből, ha megtörik, a Kettő. Ha az Egy megtörik, kettévál. A kettő nem két egy, hanem két fél - de a két fél sohasem lehet újra Egy és nem válhat újra egységgé. Nagy misztériumnak kell elkövetkeznie, hogy az Egység új fokon helyreálljon. Ez a misztérium azonban a kettőn túlvezet. Ez: a Három.

A kettő keletkezését a következőképpen lehet elképzelni: az Egy a teljesség, az egész - az Egy geometriai analógiája a Pont, amely ugyanakkor kör és gömb. Ezért a világegyetemet sohasem tudta senki geometriai szemlélettel másképpen érzékelhetővé tenni, mint az egy analógiáival: a ponttal, amely kör és gömb. A világegyetem a teremtető Isten manifesztációja és mása: - analógiája. Ezért a világ is az az Egy, aki a Teremtető; ezért pont és kör és gömb, Egyben Egy.

A legelső elválkozás, amit a kör és a gömb és a pont elszenved, hogy eltorzul. Úgy torzul el, ahogy a színtelen fény megtörik, és keletkezik az első megzavarodás, a fehér szín. Az eltorzulás eredménye, hogy a kör és a gömb ellapul, és mivel ellapult, középpontja kettévált. Ez az ellipszis, illetve a tojás. Az ellipszisnek pedig nincs egy középpontja, hanem két fókusz. Ez az a pillanat, amikor a kör eltorzulva az egyetlen középpontjában kettévál, két fókusszá. Ez a kettő keletkezése. Fókuszuk hívják az ellipszis két gyújtópontját azért, mert a kör középpontja kiegyensúlyozott, nyugodt, örök fény pontja; amikor ez az Egy pont kettévál, a két pontban rögtön feltámad a szenvedélyes kívánság a tökéletesség visszaszerzésére, az Egység helyreállítására, s ettől a szenvedélyes kívánságtól a két pont lánggra gyullad. Ezért ezek a gyújtópontok a fókuszok, az égő pontok. Eggyé azonban nem lehetnek, hiába égnek egymásért. Ahhoz, hogy a közösségben, az Egyben ismét találkozassanak, a két pont lángja kevés. Az egyesítőre is szükség van. Ez azonban már ismét a Három misztériuma.

Az őskori hagyomány szerint a Binarius azért is a gonosz és a kígyó száma, mert a kígyó a középpontját elvesztett lény jelképe, s amikor a kígyó farkába harap, középpontot keres. Amit azonban talál és amit körülzár, az nem középpont, hanem az üresség. Ez az Én jelképe. És a kígyó tulajdonképpen a középpontot nem is tudja megfogni soha, mert amikor farkába harap, ő maga sohasem léphet a középpontba, mindig csak a kör felületén marad. Ez a periféria. S ez újra az Én jelképe. Középpont csak egy van, s ez az: Egy. Minden lény középpontja: Egy. Minden lény Énje: Isten. Ezért az Egytől való elválás után hiábavaló kísérlet középpontot keresni, főképp középpontot alkotni megkísérelni: csak megragadhatatlan úr keletkezik és periféria. De az úr és a periféria egymáshoz való viszonyában ugyanaz, mint a két fókusz viszonya: mind a kettő eggyé akar válni és nem tud. Ahhoz, hogy a kettő ismét egyesüljön és találkozzék, a periféria és az úr ereje kevés - valami újnak kell jönni, hogy a kettő egyesülhessen. S ez ismét a Három misztériuma.

4.

A szakrális labdajáték, a pár, az ellentét, a duál, a két pólus

A Kabala azt mondja, hogy a lelkeket földi útjukra párosával küldik el, mindenkinek van párja, akivel az anyagi természetben a fókuszok sorsát át kell élnie, égni kell, lángolni

kell az egyesülés szenvedélyében és az eggyé válás kívánságának szomjúságában. Ezt a ketté szakadt és egyesülést kereső életet jelképezi a mexikói szakrális labdajáték. A labdajátékot ketten játsszák. Mind a ketten körben állanak, a körből kilépni nem szabad, s a két kör egymással csak kerületének egyetlen pontján érintkezik. A körben futkosnak körös-körül, előre-hátra, a középpontból ki és vissza, s az egyik körből a másikba tollal díszített labdát dobálnak. Ez a labda olyan, mint az egyik lélekből a másikba dobott szó, mint az egymást összekötni akaró szenvedély, mint a kívánság. De csak üzenet a másik körből. A két kör tulajdonképpen a két fókusz nagyított alakja: a középponttalan kétpontúság, ami a férfi és nő viszonya, a találkozás minden reménye nélkül. A labda az egyik fókuszról a másikba repül, visszadobják, elkapják, újra visszadobják. Nem találkozhatnak. A körből nem szabad kilépni. Nem lehet kilépni. Mindegyik kör olyan, mint amilyet a kígyó alkot, amikor farkába harap: pont és felület. Mert az egyes körök sem Egyek, hanem mindegyik Kettő. Sem az ember önmagával, sem a férfi a nővel, sem az egyik fókusz a másikkal nem találkozhat. Az egyetlen, amit tehetnek, hogy egymásnak üzennek. Ahogy a tollas labdát egymásnak dobálják. Jól tudják, hogy ketten tulajdonképpen és valahol egyek és valamikor egyek voltak és egyek lesznek, olyan egyek, mint amilyen egy a labda, amit dobálnak, a tollas labda: - ugyanaz, ami a tollas kígyó, ami nem egyéb, mint a meglelkesített anyag. Mert a kígyó az anyag, a toll a lélek jelképe - ezért a madár lélekjelkép és lélekanalógia, és a mexikói tollruhák, tollfejdíszek a papok és fiatal leányok és a halottak díszé volt, mindazoké, akik a lélekkel mélyebb kapcsolatban álltak, mint a többiek. A pár a kettőnek nem egyetlen megnyilatkozása. Kettő az ellentét, kettő az eredeti és a másolat, kettő a két iker, a két nem, a kettősség, az egyik és a másik, a pont és az ellenpont, a duál, a két pólus. A pár minden kettős megnyilatkozás közül a legközelebb van az egyhez. "A pár ugyanabban az időben kelt ki ugyanabból a tojásból: az Egy két gyermeke, az Egy, amelyből két lángnyelv csap elő."

Ezt hívja a hindu hagyomány Purusa- és Prakritinak, a kínai hagyomány jang- és jinnek. Ez a Siva és a Sakti. Egyiptomban Ozirisz és Ré: Ozirisz leszállt a Tattuba és ott találkozott Ré lelkével; a két "isten megölelte egymást és ebben a pillanatban születtek az isteni ikrek."

De ugyanolyan ikrek Ízisz és Nephtüsz, a kettős Maati, a világ szülőanyjának ikeralakja. A hermetikus hagyományban a Nap az értelem jelképe, s a Nap ikre a Hold, a Hold az a bizonyos másik Nap. Peruban a két zemi éppen úgy, mint Mexikóban a szakrális játékban, találkozik, s ez a játék a drámai tánc. A páros táncok mindenütt a Napnak és a Holdnak, mint égi ikreknek találkozása és feszültsége és ellentéte és harmóniája és kiegyenlítése és mindenütt az egy megkettőződése.

5.

Ahura Mazda és Ahriman

Íránban Zurvan ikreket szült. Zurvan a hindu Varuna és a görög Uranosz. Az ikrek: Ahura Mazda a világosság és Ahriman a sötétség. "Kezdetben teremté Isten a mennyet és a földet". Ezekben az ikrekben találkozik a kettő minden ellentétével, feszültségével, párosságával, duplaságával, minden nehézségével és kétségével. A jemában, az ikrekben fejeződik ki teljesen, hogy a kettő az Egy két fele, mint Siva és Sakti, jang és jin, Nap és Hold, Ozirisz és Ré. Mert ami öröktől fogva volt, van és lesz, az csakis az Egy. Ami nem egy, az már ennek az Egynek másodpéldánya. Az iráni hagyományban a maetha ez az egyszerű. Az egyszerű az égi őskép, az örök. Ami született és él, már dupla: már kettő, már a kép és a lény, már a minta és az alak. És ez minden analógia alapja. Analógia annyit jelent, mint földi lény és dolog és jelenség, amely az égi-szelleminek megfelel. A megfelelést hívják analógiának.

A görögöknél az idea az őskép, az eredeti, a minta; az eidólon a másolat, az alak, a leszármazott. Idea és eidólon viszonya az, ami az analógiában megfelelés az egyik és a

másik jelenség között. Minden formának van ezoterikus duplikátuma, s minden lénynek van ezoterikus duálja - ez az, amit Egyiptomban kának hívtak. A ka az elliptikus duál-lélek; hieroglifája a két fölemelt kéz. Ez az, amiről a Kabala beszél, amikor azt mondja, hogy a lelkeket a világba párosával küldik, ez az, amit egyes hagyományok asztrálestnek neveznek, ez a hindu szuksma sarira, a szubtilis szellemtest, ez az, amit korcs formában a primitív népek megőriztek mint magas tudás elhomályosodott alakját: a totemben. Az analógiában a kettő törvénye nyilatkozik meg, mert az ember, amikor megfelelést lát, fölfedezi, hogy az egyik az idea, a másik az eidólon, az őskép és a másolat.

Ez a kettő öltött testet a perui zemiben, az iráni jemában, a hindu asvinokban, a görög dioszkurokban, a római gernimben. Mindegyik szó azt jelenti, hogy: ikrek. Az ikrek ellentét is, pár is, fél is, egyik a másiknak a duálja, egyik a másiknak az ideája, s ha egyik az idea, a másik az eidólon, ha a másik az idea, az egyik az eidólon, az eredeti és a másolat, az őskép és a duplikátum, állandóan úgy ugrál egyikből a másikba és vissza, mint a mexikói szakrális játékban a tollas labda. Ahogy a férfinak a nő egyszer anyja, egyszer leány; a nőnek a férfi egyszer apa, egyszer fiú. Ez minden földi viszony kettőssége és kétértelműsége és kétélűsége; rejtélyes megduplázódás, amelynek értelmében azonban, hogy a lény nem kétszer olyan erős lett, hanem csak fele olyan erős, mert nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a kettő nem több, hanem kevesebb, mint az egy, és a kettő a vizály száma ezért a páros szakrális harci játékok, a gladiátorjátékok; a kettő nem egyéb, mint az egy megzavarodása, a tisztátalan szám, a felbomlás száma, az elalvásé, a meg nem engedett aktivitásé, amely önkényesen elválk és az egyből kilép.

Az iráni ikertestvérek, Ahura Mazda és Ahriman e világnak ezt a kettős voltát jelentik. Mindegyik istenség nagy szellemi sereg - "légió" fölött rendelkezik. Ahura Mazda segítő szellemei a daénák, Ahriman szellemei a drugok. Minden daénának drug felel meg, mint annak ikre. Ahogy minden emberben él daéna és él drug, és egyik a másiknak elliptikus duálja, és az emberek egymásnak daénák és drugok, mint barát, testvér, férj, feleség, gyermek. A lét állandóan lüktet a két pólus között, és hol ez, hol az - ji jang ji jin - így mondja a kínai: egy fénysugár, egy sötétségbe való elmerülés. Egy felragyogás, egy elhomályosodás. Egy kigyulás, egy elalvás. Egy igen - egy nem. Egy pozitív - egy negatív; egy nap - egy éj; egy tél - egy nyár; egy vonzás - egy taszítás. Az ősi Egyben, a körben, amelynek egy középpontja van, az egy középpontban ült az erők összessége mint saját teltsége. Amikor az Egy köre ellipszissé torzult, az Egy Kettővé vált, az egy középpontból két fókusz keletkezett. Az erő különvált, az egyik magnetikussá lett, a másik elektromossá. A magnetikus vonzó, húzó, a jin, a női, a sötét, meleg, Sakti, Ízisz; az elektromos az aktív, a támadó, a jang, a fény, a hideg, a férfi Siva, Ozirisz. Így a meleg sötétség és a hideg világosság között leng a lét: ji jang - ji jin - egy igen, egy nem, Ozirisz-Ízisz, Ahura Mazda-Ahriman, daéna-drug. Ezért a lét olyan, mint az ikrek, olyan, mint Janus, kétarcú, olyan, mint a kettősfejű balta. Tézis és antitézis, pravritti-nivritti, kitágulás-összehúzódás, szarga-apavarga, kilégzés-belégzés, evolúció-involúció, integráció-dezintegráció, formáció-disszolúció.

6.

Az elliptikus lét

A Kettő az Egy első haladványa, s így az első szám. Az Egy az egész, a kettő az első tört, mert a kettő nem kétszer egy, hanem az egy fele. De hogy a két fél tényleg két fél legyen, vagyis egyetlen pár és a kettő együtt ismét egy legyen, az lehetetlen: a kettőben levő egyik és másik tulajdonképpen kevesebb, mint az Egy fele. Igazi tört. Olyan tört, amely sohasem lehet többé egész. Ez a kettő negatív oldala.

A kettőnek van azonban pozitív oldala is. Amikor a kígyó farkába harap és megkísérli, hogy önmagában középpontot alkosson, tulajdonképpen az egészet eléri: ez azonban a

hamis és Ellen-Egy. Nem az egész, hanem annak csak látszata. Az eidólon, nem pedig az idea. Ez a felület és az általa körülzárt űr kettőssége. Ez a kép az emberi Én jelképe: a felülettel bezárt hamis középpont.

A kettő pozitív oldala és pozitív tevékenysége, amikor ezt a hamis felületet áttöri és ezt a hamis pontot kioldja és felszabadítja. A farkába harapó kígyó jelképe a zárt élet jelképe, mert a zárt életben nyugszik az Én a felülettel körülzárva az űrben. A kettő aktivitása pedig, hogy a zárt élet megnyílik és kinyílik, és az életben való kapcsolatok sok száza helyreáll, az ingamozgás megindul az Én és Én között, mint a zemi-játékokban Peruban, a gladiátorjátékokban Rómában, a páros táncokban a mexikói szakrális labdajátékokban.

A jemák, a dioszkurok, az ikrek tevékenysége a bezárt Ént kiszabadítja és a zárt életet megnyitja. Mert az Én a hamis pont, amely nem ég: ahhoz, hogy valaki éljen, égnie kell, fókusszá kell lennie, meg kell gyulladnia és gyújtania kell. Át kell élnie a gyújtópont-létet, hogy aztán ismét középponttá lehessen, vagyis az Egybe ismét beleolvadhasson. Ahura Mazdának és Ahrimannak, az ősikreknek ez a másik, az előbbivel teljesen egyenértékű jelentése. - A másik jelentése, mert a kettő annyi mint kettő, és két jelentése van: két oldala, két értelme, kettős tevékenysége. Az ikrek kettőssége itt felszabadulás. A mexikói labdajáték megértéséhez ez is hozzátartozik. Az ember zárt egy pontúságából kilép és kapcsolatba kerül elliptikus duáljával, gyújt és gyullad, és a láng, mert a toll a lángot is jelenti, az egyik gyújtópontból a másikra száll és ugrik: ji jang - ji jin; egy férfi, egy nő; egy bal, egy jobb; egy világos, egy sötét; egy meleg, egy hideg.

A férfi Énnek meg kell gyulladnia egy női Énen, és a női Énnek a férfi Énen, mert ha zárt marad, sohasem lép viszonyba a kettővel, nem éghet el és nem válhat soha Egygé: örökre pont marad és felület, örökre kettő marad.

Csak a kettőn lehet a kettő ismét egész: Castor és Pollux jelképe, a barátságé, az ikreké; ez a polarizált élet titka, kényszere és feladata, hogy a zárt Énnek pólussá kell lennie és tüzet kell fognia. Ez a nász jelentősége: csak a kettő együtt, kettősségben érheti el azt az Egyet, amelynek már nincs két pólusa, hanem egyetlen középpontja. A kínai és a hindu, a szufi és a mexikói, a tibeti és a perui aszkézis éberén és világosan alkalmazza ezt a polarizálást, amennyiben önmagát állandóan saroknak, pólusnak, gyújtópontnak, fókusznek, ellentétnek állítja, hogy elérje a pólusmentes, ellentétmentes abszolút Egy állapotát a vu veit, a taót. A kettő a nyílt és kinyílt élet jelképe, és amikor az őskori király, vagy főpap az országot és a népet Istennek felajánlotta, a népet Istennel polarizálta: Isten a nép égi párja, felső fókusza. Isten tüze gyújtja a népet, ahogy a férfi tüze a nőt, a barát tüze a barátot. Így lesz a nép Isten népe: Isten párja, Isten arája. Így lesz a nép az isteni idea eidólonja: az eredeti ősképmásolata. Így lesz a nép Isten elliptikus duálja-ikre. Mert a kettő az, ami megtöri a hamis középpont köré vont felületet. A gyűrű ennek a hamis pontú, vagyis középponttalan, merő felületnek jelképe, a gyűrű a farkába harapó kígyó analógiája. A jegygyűrű nem egyéb, mint az emberi Énnek, amely a gyűrűcsere idejéig középponttalan, merő felület volt, középpontot adni, úgy, hogy fókusszá tenni és meggyújtani: az emberi Ént elliptikus duállá tenni. A nőnek középpontja a férfi és a férfinak középpontja a nő lett, ahogy az ikreknél Castor középpontja Pollux és Pollux középpontja Castor.

Mindannak, ami a kettő körébe tartozik, kettős jelentése van, és mindaz, ami kettő, az embernek mind a két életére vonatkozik; ezért mindannak, ami kettő és mind a két életre vonatkozik, örök jellege van. Ezért a kétneműség az öröklét jelképe, ahogy a kétélű balta és a kétélű kard és a kétarcú Janus és az Ikrek az örök élet képei. A szóma, a théleszma, a manna jelentik ezt az öröklétet, ahol a kettő, a földi élet és a túlvilági élet, az élet és a lét, az idő és az örök találkozik.

IV. A három kaszt és a négy évszak

1.

A Három. Az egyiptomi nagy Kilenc

Az első szám a kettő, az Egység első haladványa. A kettő az Egyhez képest deficit, mert nem egyéb, mint az egység megfelezése. Ez az illegitim szám. A gonosz száma; mert a gonosznak az Egység idegen és elviselhetetlen. A kettő pedig az Egybe soha vissza nem térhet és újra egységgé nem válhat. Ahhoz, hogy a kettőben levő ellentét és feszültség, kétség és kettősség és szembenállás feloldódjék, nem az Egységbe kell visszatérni, hanem az Egy újabb haladványába kell lépni. Ez az új haladvány: a három.

A három a tézis, az antitézis és a szintézis. Az Apa, az Anya és a Gyermeke. Ozirisz, Ízisz és Hórusz. A hármat mondja ki a hindu szent szótag: az A, az U és az M, a betűsor első, középső és utolsó betűje, az élet, az ellentmondás és a kiegyenlítés; az igen, a nem és az összefüggés. Az Egy az erő, a kettő az anyag, a három az idő száma. A kettőszakadt két tört és fél rész a háromban találkozik újra, új egységben, kiegyenlítve. A három a poláris feszültség feloldódása: a három a közösség száma, ahol a kettőszakadt lények ismét találkozhatnak és egésszé válhatnak.

Vannak hagyományok, amelyek az Egyre épültek fel; ilyen elsősorban a hindu hagyomány, mindenekfölött a Veda. Vannak hagyományok, amelyek a kettőre épültek, ilyen Mexikó és Irán. Háromra épült fel az egyiptomi hagyomány. Az egyiptomi hagyomány nem egyéb, mint a háromban levő erők felélesztése és kibontása.

Egyiptomban az emberi élet alapját a háromban látták: az ember nem egyéb, mint háromszor három. Az első a chat, az anyagi test. A második a ka - ez a kettő, az asztrális duál, aki a halál után a testet elhagyja, de a testhez mindig visszatér. A föld kája ősszel a földet elhagyja, tavasszal újra megjelenik, s a földet feltámasztja. Az emberben levő háromnak megfelel: a ba. A ba a tollas lélek, a repkedő, éneklő lény, a testhez tartozó madárlélek. Ez volt az első három.

A második három: az ab, a chaibit és a ren. Az ab a szív. Itt hordja az ember sorsát, itt küzd meg a jó és a rossz. A szívet teszik a túlvilágon a mérlegre, a másik serpenyőbe egy szál tollat ejtenek. A toll lélekanalógia, mint Mexikóban. Ha a szív tiszta, könnyű, mint a toll. A túlvilágon a mérleget negyvenkét bíró figyeli. Negyvenkét betűből áll a Kabala szerint Isten legnagyobb neve. Negyvenkét napig olvassa az elköltözött ember mellett a láma Tibetben a Bardo Tödolt. Negyvenkét lépcső vezet fel Mexikóban a Nap legszentebb templomához. Negyvenkét lapból áll a tarot - a hermetikus hagyomány nagy titka.

A chaibit az árnyék. Nemcsak a test árnyéka, hanem a lélekben sötétben hagyott rész is, amelyet Ozirisz fénye, az éberség nem járt át; ez a tudattalan, amit az ember az anyag elfeledett sötétségéből hozott, de életében nem világított át. A chaibit nem válik el az embertől; a túlvilágra is elkíséri és árnyék marad, sötétség, tudattalan, homály, kábaság. A ren a Név. A név nem pusztán annyi, hogy valakit Sebestyénnek vagy Kristófnak hívnak. A Név a logoszban való részesedés. A névtelen ember annyi, mint akit a lelkek közösségébe, s így az örök életbe nem vesznek fel. Nincs hogyan szólítani. Az ember nevét őrangyalától, védőszellemétől, védőistenétől kapja: a magasabb lény és az ember egy nevet visel, mert az ember a védőisten elliptikus duálja, s a név az a harmadik, amely a kettőt összeköti. A név a szakrális szó, amelyen Isten az embert hívja.

A harmadik három: a chu, a szechem és a száhu. A chu a chaibit duálja: nem az árnyék, hanem a Tündöklő. A chu az, ami az emberben az Éber, míg a chaibit, az árnyék az, ami az emberben az Alvajáró. Ez az emberben levő Nap. Aki egészen chu, az Ozirisz, éberség. A chu az isteni intelligencia, a világ rendező, megértő, teremtő, látó hatalma. A chu az alkimisták aranya és az asztrológusok napja és Püthagorasz Apollónja. Semmi sem olyan fontos, mint az, hogy a chunak az ember életében milyen szerepe van. Ha az

anyagi természetbe beleragad, akkor az ember nagyobbik fele chaibit marad, vagyis árnyék. Ha az anyagból megszabadult és a természet káprázatán keresztüllátott, chu lett, vagyis fényesen ragyogó, amit a Veda buddhinak hív: éber értelemnek.

A chu rokonságot tart a purusával és a középkori Eckehart Fünkleinével, mert ez az égi szikra, a kis láng, aki az embert állandóan Isten létére és az ember eredetének isteni voltára figyelmezteti. A chu a lelkiismeret is. Az örökmécses, amit a vallásos szokás akár a halottak emlékére, akár egyéb alkalomra gyújt, nem egyéb, mint a chu felébresztése. A szechem a ka elliptikus duálja: az égi test, az örök alak, az emberi lény ideája. Az emberi lény ennek a szechemnek csak eidolonja, másolata, elanyagiasodott és eltorzult alakja. A szechemmel találkozik az ember, amikor a túlvilág hídján átlép - abban az esetben, ha visszaszerezte elvesztett isteni származásához való jogát.

A száhu az egész ember ősképe testi, lelki, szellemi, asztrális lényével, egész sorsával, individuum-jellegével, egyszerűségében és oszthatatlanságában, mint Egy, mint a Nagy Egy mása; a legmagasabb egység: háromszor három.

2.

Az AUM és az AUR jelentése

Az egyiptomi Nagy Kilenc értelme, hogy az egész világrendszer alapjában a Hármasszám három haladványa fekszik. Ez a három a három haladványban a szellem és az anyag minden viszonyát kimeríti. Éppen ezért, mondja a hindu hagyomány, hogy az életnek három minősége van. Ez a három guna: a szattva, a radzsasz és a tamasz. A szattva a kiegyensúlyozott belátásból fakadó harmonikus boldogság; a radzsasz a szenvedély tüzeiben égő tevékenység; a tamasz a rest és vak tenyészet. A lét e három minősége távoli, de bizonyos tekintetben analóg kapcsolatban áll az alkímia három elemével: a sallal, a sulphurral és a merkurral. A sal a világos, kristályos elem; a sulphur a tüzesen lángoló; a merkur a mindent feloldó, mozgékony és hangzó. Távoli kapcsolat ez; mert az archaikus egységek jelképei egymást sohasem fedik; a megfelelés analógia. Már csak azért is analógia, mert a szattva és a sal színe a fehér, a radzsasz és a sulphur színe a vörös, a tamasz és a merkur színe fekete. A fehér, a vörös és a fekete egymáshoz úgy viszonylik, mint a hindu szent szótagban az A, az U és az M: a kezdet, a közép és a vég - az akció, a reakció és a kiegyenlítés -, az erő, a hatás és a következmény - a tér, az idő és a teremtés, a püthagoreusok szerint a sors, a szükségszerűség és a rend. Az alkímia szent szótagja AUR, annyit jelent, mint ragyogó napfény - ez az a fény, ami az élet igazi tartalma, ami könnyű és illanó, aminek sűrítése, gyűjtése az alkímista igazi feladata, s amit éppen úgy gyújt, mint az archaikus kultusz az asát.

A három a kettészakadt lét egyesítése, a viszály kibékítése, a két nem találkozása a nászban, az egymástól elszakadt emberi Ének találkozása és visszatérése a közösségbe. Ezért a három az első reintegráció száma, amikor az ember és az élet az emberiség nagy kollektív egységében újra egyé válik; a második reintegráció száma a hét, a szellemi egység, a hét bölcs; a harmadik reintegráció száma a tíz, az istenember fokozata, a legmagasabb fok. Mert a reintegrációt, az embernek őseredeti állapotába való visszatérését és az isteni intelligenciával való egyesülését a hármasszám irányítja. Az élet három minősége a szattva, a radzsasz és a tamasz megfelel a Kabala három hármasszámának: a szellemi hármasszám, az égi hármasszám és az elemi hármasszám. A számok világában pedig az egyjegyű alapszámok a szellemi világ dolgainak, a kétjegyű tízes számok az égi világ dolgainak, a háromjegyű századok az elemi világ dolgainak felelnek meg.

3.

A három guna és a három kaszt

A három jelentése: az Egység - az Egyből való kilépés - az Egybe való visszatérés. Ezért a három a kollektívum száma, az emberisége. S ezért a három guna pontosan megfelel a

három kasztnak, illetve az alkimista három elemnek: a szattva, a fehér, a sal, a kiegyensúlyozott belátásból fakadó harmonikus boldogság megfelel a szellemi kasztnak; a radzsasz, a vörös, a sulphur, a szenvedély tüzeiben égő tevékenység megfelel a kormányzói, harcos, lovagi kasztnak; a tamasz, a fekete, a rest és vak tenyészet megfelel a gazdasági kasztnak. Ez a három kaszt a brahman, a ksátrija és a vaisja az emberi közösség, az emberiség egysége, amely az élet három minősége szerint rendeződik el, és amely e három fokozatra épült fel. A brahman, a szellemi kaszt analógiája a fej, a gondolat, az idegzsztancia, a sal; a ksátrija, a kormányzó-lovagi kaszt analógiája a törzs, a szív, a tevékenység, a vér, a tűz; a vaisja, a gazdasági kaszt analógiája a láb, az alsótest, mert ez a test anyagi része, ez a fekete, a tenyészet. A hármas szám alapján fejti meg Saint-Martin a tíz első számjegyet. A tiszta szellemi számok (szattva-számok): 1, 4, 7, 8, 10; a kevert, aktív, zavaros számok (radzsasz): 2, 5; az anyagi (tamasz) számok: 3, 6, 9. Az emberi közösség a természetben az anyag körébe tartozik, ezért száma a három.

A szellemi kaszt a kiegyensúlyozott belátásból fakadó harmonikus boldogság hordozója; ez nem azt jelenti, amint a történeti ember gondolná, hogy mivel a lét e tulajdonságát hordozza, ezt a maga számára használja fel. A szattva nem magántulajdon, hanem a lét tulajdonsága, amelynek a szellemi kaszt őre és kisugárzója. Ugyanúgy sugározza a ksátrija az erőt, a tüzet, a tevékenységet és ugyanúgy sugározza a vaisja a termékenységet. A brahman teszi az emberiséget kiegyensúlyozottá, meggondoltta, szellemivé és boldoggá; a ksátrija teszi tevékennyé, igazságossá, erőssé és hatalmassá; a vaisja, amennyiben a föld gazdagságát elosztja, hozza az anyagi jólétet és tünteti el a szükségét.

A lét minőségei közül az egyik sohasem állhat meg a másik nélkül, ahogy a hármas számban a lényeg a három mint egész szám, amelyben külön elemeknek önállósága nincs. A három tulajdonsága, ha nem is Egy, de egész, amelyben a kettő veszélyes dezintegrált feszültsége megoldódott. Ezért kell, hogy a három a közösség száma legyen: a rendezett közösségé, amelyet a dharma, vagyis a világ törvénye kormányoz. S ezért az őskor minden közössége a hármas számon nyugodott, más szóval, minden archaikus közösségnek három kasztja volt.

4.

A Négy misztériuma. A Tetraktüs. A kereszt. Jod-Hé-Vau-Hé

A püthagoreusok azt mondták, hogy olyan ember, aki az Egység következő haladványát meg tudta volna érteni, még nem született. Nem volt még emberi lény, aki a háromból a négyet meg tudta volna magyarázni. Az Egyen nincs mit érteni; ez az, ami logikai evidencia. Bizonyításra nem szorul, magyarázatra még kevésbé. A kettő, ahogy az alkímia és a hermetikus hagyomány tanítja: a materia prima erőszakos kettéválasztása. Ezért jelzi a salt a kettévágott kör, a földet a csúcán álló kettévágott háromszög jelével. A kettő a szakadás, a romlás, az elválás, a felezés száma. A három ennek a kettészakadt két félnek új egésze. S úgy tűnik, hogy itt a haladványok sora bevégezhető: az egész újra helyreállt. De nem. A három után következik a négy. A legnagyobb misztérium, az érthetetlen és megrendítő új haladvány, amit soha senki meg nem értett és senki meg nem magyarázott. A négy keletkezése a háromból olyan irracionális, olyan meglepő, olyan kiszámíthatatlan, amit csak emberfölötti értelem foghat fel. Ezért volt a püthagoreusoknál a Négy - a tetraktüs - az isteni szellem jelképe, s ezért kellett annak, akit a püthagoreusok ezoterikusainak, beavatottainak körébe felvettek, a Négyes számra megesküdni.

Hogy a történeti ember csak homályosan is fogalmat nyerjen arról, amit a négy az archaikus ember számára jelentett, részletesebb elemzésre van szükség. Mindenki tudja, mi a kereszt, mi a szvasztika, a keresztben álló egymást metsző két vonal, a vonalak végén visszahajló ágakkal. Ez a kör négy egyenlő részre vágva. A négy is egész.

Egész, mint a három, de másként egész. A négy részre vágott kör és a szvasztika az archaikus korban az örök jelképe volt. Az örök mozgás, az örök körforgás, az örök élet jelképe.

A kereszt vízszintes vonala a föld színével párhuzamosan fut és jelenti a föld felszínét. A kereszt függőleges vonala, amely a vízszintes vonalat középen metszi, jelenti a föld felszínvonalának áttörését. Ez a vertikális vonal, amely a föld színét keresztülmetszi, akár alulról felfelé halad, akár felülről lefelé, a földbe hatol és a föld egységét megbontja. Úgy látszik, mintha a kereszt a kettő új jelképe lenne: két vonalról van szó, a vízszintesről és a függőlegről. De nem kettőről van szó, hanem négyről, mert a keresztnek négy szárnya van. A négy szárny négyfelé mutat: keletre, nyugatra, északra és délre. Jobbra, balra, fel és le. A négy égtáj felé, ami azt jelenti, hogy az egész világon minden irányba, mert a négy égtáj nem egyéb, mint a szélrózsa leegyszerűsítése, illetve a szélrózsa nem egyéb, mint a négy égtáj kibővítése. Mert csak négy égtáj van.

A hármasban az Egységnek az Egész-tulajdonsága diadalmaskodik, mert a három azzal, hogy a kettőt legyőzi, új Egésszé válik. A Négyben az Egység új tulajdonsága üt át. Ez az új tulajdonság: a Teljesség. Ezért a négy égtáj nemcsak az egész világot jelenti, hanem a teljes világot: a beteljesedett világot, a maradéktalan és az örök világot. Ennek az örök és teljes világnak jelképe a kereszt, amely összekapcsolja a vízszintest a függőlegessel, a földet az éggel, az időt az örökkel, a természetet a természetfölöttivel. Ezért hívták az őskorban Kínát, Egyiptomot, Perut a Négy Égtáj Birodalmának. A teljesség birodalmának. Ezért esküdött az uralkodó, amikor az uralmat a nép fölött átvette úgy, hogy mind a négy égtáj szellemét tanúként idézte. Ez az esküformula maradt meg primitív formában az indiánoknál, akik a tanácskozás pipafüstjét a négy égtáj felé fújták, s azoknál a népeknél, akiknél a koronázás alkalmával a király kardjával a négy világtáj felé sújtott.

A Kabalában Isten teljes neve négy betűből állt. Ez az a név, amit a magánhangzókkal Jahvének mondanak: Jod - Hé - Vau - Hé. Ez a négy világtáj teljességét jelenti. A geometriában: a pont, a vonal, a sík és a test. A fizikában a tér három dimenziója és az idő.

Az aritmológia egyébként azt tanítja, hogy a hármas után a négyes érthetetlen csoda, Isten titka, soha fel nem fogható. Ezzel a négyessel tulajdonképpen minden további haladvány lehetősége megszűnik. Nincs több szám. Az Egy minden további haladványa ebből a négyből levezethető. Az öt nem egyéb, mint kettő és három; a hat három és három; a hét három és négy; a nyolc négy és négy; a kilenc háromszor három; a tíz pedig ismét a legnagyobb titkok egyike: az első négy szám összege: egy plusz kettő plusz három plusz négy egyenlő tíz. Több szám pedig sem égen, sem földön nincs, mert a tízes, a húszas, a harmincas, a százas, az ezres számok az első tíz haladványainak megismétlődései a lét különböző köreiben.

A négy tér: a láthatatlan ég, ahol a Teremtő szellemisten lakik - az éter, ahol a csillagok és az angyalok laknak -, a levegő tere, ahol a földtől megszabadulni nem tudó, s az újjászületésre váró halottak lelkei laknak - végül a föld, ahol az élőlények laknak. E négy tér fölött az égboltozatot négy arkangyal tartja, a tavasz, a nyár, az ősz, a tél angyala, a négy nagy világsarok, az Aldebaran, a Regulus, az Antares és a Fomalhauta Bika, az Oroszlán, a Skorpió és a Vízöntő csillagképeiben. Indiában az élet reintegrációjának négy foka van, a négy asrama: a brahmácsarja - a brahmannövendék, a grihaszta - a családfő, a vanaprastha - az erdei remete, a szannjaszin - a minden földi vagyonát elhagyó zárándok. Az orphikusoknál a négyes szám teljesség-természete abban fejeződik ki, hogy a Négy a legfelsőbb szellemi lény kétneműségének jelképe, s a négy jelzi az emberi világban azt a fokozatot, amikor valaki nemiségét teljesen legyőzte, "nők között nő, férfiak között férfi tud lenni".

5.

Közelebbi és távolabbi analógiák a számelmélet alapján

Ezen az úton csak néhány lépést kell továbbmenni, s az ember, ha futólagosan is, mégis valamelyes képet szerez arról, miképpen gyökerezett az archaikus analógiák rendjében az aritmológia.

Nemcsak a püthagoreus és az orphikus hagyományban, hanem Mexikóban, Kínában és Júdeában is a szám első anyagi megjelenésének a hangot tartották. A hangok harmóniája és diszharmóniája a számokon alapszik. A zene, mondja Saint-Martin, nem egyéb, mint számolás, s amikor az emberi lélek a zenében gyönyörködik, nem tesz egyebet, mint tudattalanul a számok haladványait követi. Nyugodtan lehet mondani, hogy a lélek ilyenkor a számokon táncol, mert a tánc alapja éppen úgy a szám, mint a muzsikáé vagy a szobrászaté vagy az építészeté vagy a költészeté; vagy a kristályoké, a növények leveleié, a virágoké, a színeké. Az emberi test, amikor táncol, az arányoknak megfelelő mozgást tesz: számokat él át és mond ki. Hogy az építészet a számokon nyugszik, egészen természetes, nemcsak azért, mert az építészet a zenével belső kapcsolatban áll, hanem azért is, mert az arányokat, az egyes anyagokban levő törvényeket, a súlyt, a minőséget, a harmóniát figyelembe kell vennie. Az építészet éppen úgy számolás, mint a gondolatrendszerek felépítése, vagy az államrend megalkotása, vagy az eposz, a dráma és a költemény. A számokat semmiféle emberi tevékenység nem nélkülözheti. Van költemény, amely a hármas számra épül fel, van, amely a négyesre. A dráma teljes egészében a kettő feszültségén alapszik, mert a dráma feszültsége a dialógus, a párbeszéd. Az ösdráma a mexikói labdajáték. Az emberi test éppúgy számarányoknak megnyilatkozása, mint a zenemű. Mindenki tudja, milyen arányban áll a láb hosszúsága a törzsével, a fej hosszúsága a karéval, a lábfej és az arasz között levő arány éppen olyan törvényes, mint az arány az arc egyes részei között. Minden jelenség gyökerében a szám áll, mondja Püthagorasz.

Ha az ember aztán még tovább óhajt menni; fölfedheti a szám és az idő között levő viszonyt. Az időnek az a sajátja, hogy a tízes számmal nem harmonizál. Az idő a kettő, a három és a négy bonyolult kombinációja, s ezért mértéke csak a hat és a tizenkettő lehet. Viszont van idő, mint amilyen a Hold ideje, amelynek uralkodó száma a hét. Ezért van kétféle idő, Nap-idő és Hold-idő, s e kettő egymást sohasem fedi. Hogy ez a kétféle idő miképpen jelentkezik az emberi sorsban, arról az archaikus korban sokat tudtak, s újabban ismét kezdik sejteni.

A női lényen általában a Hold-idő uralkodik, és a női lény általában a Hold számaival harmonizál. De a férfi életében a hetes számnak szintén döntő szerepe van. A hetes nemcsak a reintegrációt, a szellemvilágba való felemelkedést szabályozza, hanem a sors ritmusa is: hét. Ez a hetes harmonizál a hét bolygóval, s a csillagok világa szintén nem egyéb, mint a szám közvetlen megnyilatkozása, mint a zene, a költészet, a tánc vagy az épület.

A világegyetem roppant tér, amelyben minden a számok rendje alapján történik. A világegyetem számrendje alól azonban a Föld sem kivétel, és mindenki, aki az elemekről valamit hallott, tudja, hogy ezek az elemek egymáshoz a szám haladványai szerint viszonylanak. Hogy aztán ezeknek az elemeknek számtermészete az elemek kristályosodásában is megnyilatkozik, az magától értetődik. Magától értetődik, bár a kulcsot még eddig nem sikerült megtalálni.

De sehol a számnak olyan döntő szerepe nincs, mint a lélek világában. Természetesen nem a modern lélektan felfogása szerint, amely a farkába harapó kígyó lélektana: a felületé, s belül az ürességé. A belső és a külső viszonyát a szám irányítja: a lélek és a testi alak között levő összefüggés a számon alapszik. De a belső tulajdonságok is úgy tartoznak össze és úgy válnak szét, ahogy a számok, s ezek a számok mindig megfelelnek azoknak a számoknak, amelyek az ember születésének pillanatában az égbolton mint az

állatkör jegyei és a bolygók állottak. Mert ami fent van, az ugyanaz, mint ami lent van. A szám irányítja az ember sorsát, főként az involúciót, az Egyhez való visszatérését. S ahogy az involúció és az evolúció egybeesik, ez már nem egyéb, mint a kettő - az involúció és az evolúció kiegészülése a háromban: az Egészben. Az Egész után az ember eléri a Teljességet. A Teljesség nem egyéb, mint a Négy. A Négy után még egy lépés van: a Minden. A Minden száma a Tíz. Ez a három lépés, amit a léleknek, hogy Énjét elérje, hogy Eggyé legyen, hogy Istenhez visszatérjen, meg kell tennie. A hármas fokozás törvénye ez, amely alól a világban kivétel nincs.

6.

Az Egész, a teljes, a Minden. Szám és Idő.

A négy évszak, a négy korszak a négy elem és a négy életkor

A Négy a Három és a Tíz között áll; a Három az Egész, a Tíz a Minden s a kettő között van: a Teljes. Ez a Négy. De a négyes a kettővel és a hárommal együtt az idő száma. Így jelenti a négyes a teljes időt. Ezért van négy évszak: tél, tavasz, nyár, ősz. Ezért van négy korszak: aranykor, ezüstkör, rézkor, vaskor. A négy évszak és a négy korszak analógiája világos: az aranykor a tavasz, a kezdet, a virágzás - az ezüstkör a nyár, a kibontakozás, az érlelés - a rézkor az ősz, a szüret, a betakarítás, a kihűlés a vaskor, a tél, a megmerevedés, a sötétség, az alvás. A gyermekkor, az ifjúkor, az érett kor és az öregkor. A tavasz megfelel keletnek és a reggelnek; a nyár megfelel délnak, annak az időnek, amikor a Nap tetőpontjára ér; az ősz megfelel a délutánnak és nyugatnak; a tél megfelel az éjszakának és északnak. A négy évszak megfelel a négy elemnek: a tavasz a levegőnek, a nyár a tűznek, az ősz a víznek, a tél a földnek. A levegő megfelel az embernek, a tűz az állatnak, a víz a növénynek, a föld az ásványnak. A levegő - megfelel az ember isteni Énjének, a tűz a szellemnek, a víz a léleknek, a föld az anyagi testnek. Mindenképpen a Teljesség.

A hindu hagyomány azt tanítja, hogy az aranykor, a Krta-juga négyezer istenévig tart. Egy istenév háromszázhatvan ezer Napév. Az istenek az emberek között tartózkodnak, az emberek között egyenlőség van, a tulajdont és az Ént nem ismerik, állandóan bőségben és derűben élnek. Az élőlények testvérek. Főoglalkozásuk a Veda tanulmányozása és a tapaszt, az önmegtagadás. Az élet alapérzése az öröm. Hiba, bűn és rossz nincs. Az egész emberiség egy nyelvet beszél, amit az istenek, az állatok, a madarak, a növények is értenek. Mindenki elégedett, igazmondó és tanult. Az emberi lények az istenekhez hasonlóan szépek, erőteljesek, egészségesek, mert a betegség a földön ismeretlen. Az átlagos élettartam négyezer év.

A második kor a Treta-juga, az ezüstkör. Az emberek átlagos életkora háromezer év. Megjelenik a szenvedés, a betegség és a bűn. De önmegtagadással és az isteni tudásba való elmerüléssel még le tudják győzni. Az emberek már nem olyan szépek, mint az aranykorban voltak. Az emberiség testvérisége megszűnik, már két kaszt van: a szellemi és a nem szellemi. Az élőlények is elváltak, az ember a többi lény nagy közösségéből kilép. Az igazság ereje csökken, és megjelenik a hazugság. Az istenek még a földön laknak, de már távoli hegységeket, magányos erdőket, tengeri sziklákat keresnek. A jólét és bőség szűnőfélben van, megjelenik az éhség és a szegénység.

A harmadik kor a Dvapara-juga. Az emberek életkora átlagosan kétezer év. A Dvapara-juga kétezer istenévig tart. A Veda egyes emberek számára tilossá válik. Az önmegtagadást mind kevesebben tartják az élet legnagyobb feladatának. Az istenek a földről eltávoznak. A szükség, az éhség és a szegénység egyre nő. Az emberiség már három kasztra oszlik. Megjelenik a pénz, a jogtalanság, a tudatos kegyetlenség. Az áldozat és a rítus már csak a szellemi kaszt kiváltsága. Az első korban a betegség szellemi volt, és csak az értelem megzavarodása, a fej homálya volt; a második korban kiterjedt a tagokra. Most, a harmadik korban a betegség már ellepte a törzset és testi lett.

A negyedik kor a Kali-juga, a sötét kor, a vaskor. Az emberek átlagos élettartama ezer évtől lefelé egyre csökken; a korszak végén már nem több, mint tíz esztendő: Az emberek egyre jobban összezsugorodnak, egyre kisebbek, véznábbak, csúnyábbak lesznek. A korszak végén már az egyméteres magasságot sem érik el, a nők három éves korukban anyákká lesznek, s ötéves korukban elvirágzanak. A Védát senki sem olvassa többé, s az önmehtagadást senki sem gyakorolja, mindenki eszeveszetten rohan, hogy gyomrát megtöltse, mert a föld ura az éhség és a szükség lett. A kasztok megszűnnek, mert mindenki kaszttalanná, kitaszítottá lesz. Az igazságot nem ismerik többé. A földön borzasztó háborúk dühöngenek, és az erőszaknál és kegyetlenségnél csak az egyes emberek irigysége, kapzsisága, érzékisége és romlottsága nagyobb. A betegség már kiterjed az egész testre, és mindig újabb kínos, szörnyű nyavalyák lépnek fel, amelyekben az emberek évek hosszú során át szenvednek, amíg összeaszva és félig megrothadva meghalnak. A vallástalanság általános, az istenekről senki sem akar tudni, az egész szellem képmutatássá lesz. A műveltség aláhanyatlík, a jólneveltség és a jó modor kihal. Az emberek szenvedélytől elvakultan legázolják egymást. A házasságok uralkodó hangja a viszály lesz. A barátság ismeretlenné válik, és az emberiséget nagy járványok tizedelik. A belső és külső tisztátalanság nyomán szellemi elsötétedés és utálatos külső megjelenés válik általánossá. A világ körforgása lezárul. A Kali-juga végén azonban néhányan ismét megtalálják a Védát, elkezdik olvasni, és elkezdenek önmehtagadó életet élni. Az, amit az ember belső világosságban elér, a külsőben is jelentkezni kezd: az élettartam meghosszabbodik, az alak és az arc megszépül, az ember kezdi megérteni és megtartani az igazságot, a jogot, elkezdik az erőszakot, a kapzsiságot, az irigységet kiküszöbölni, barátságok keletkeznek, a házasságok boldogabbakká válnak. A tél ismét átlép a tavaszba, az öregség megifjodik, a sötétség kiderül, a föld bővebben ontja kincseit, s a Kali-juga eléri a Krta-jugát, a vaskorból aranykor lesz.

V. A betegség

1.

Az analógia és az univerzális intelligencia

A történeti ember egyes analógiákat esetleg könnyen megért, sőt az archaikus ember analógiás gondolkozását is néha követni tudja. De sem maga analógiákat alkotni nem tud, sem az analógiás gondolkozást magáévá tenni nem képes. Amit tud és amire képes, az mindössze a hasonlat, ezt pedig úgynevezett költői alakjában alkalmazza; ami viszont azt jelenti, hogy számára a hasonlatnak hiteles jelentése nincs. Analógiát látni és analógiásan gondolkozni csak univerzális intelligenciával lehet, vagyis sem individuális, sem kollektív intelligenciával nem lehet. Aki nem éber értelemmel kíván analógiákat megállapítani, legfeljebb a hasonlatig jut el. A történeti embernek ahhoz, hogy analógiákat mondjon ki, eszköze nincs. A történeti nyelv az analógiára alkalmatlan. A nyelvnek nincsenek jelképei, nincs mítosz ereje, nem eléggé kozmikus, nem univerzális, nem metafizikus, egyszóval nem éber. A középkor óta a szimbólum is fokozatosan háttérbe szorul, és a nyelv legmagasabb, legszabadabb és legvilágosabb fokát a metaforában éri el. A metafora azonban a köznyelvben frázissá válik. Ahol egyetemesebb jelekre van szükség, s ahol még a mélyebb metafizikai tartalom él, ott a történeti ember kénytelen archaikus szavakat használni. A nyelv hovatovább megszűnik az analógiák tárháza lenni és elszegényedik. Ez az újkori, úgynevezett kijózanodott nyelv, és az őskori analógia egész erejében és mélységében csak kivételes nagy költőknél él.

A történeti ember számára csaknem érthetetlen az állatok és az istenek analógiája. Nem tudja követni azt a gondolatot, amely az állati lényben a lét kvintesszenciájának valamely jelképét látja, ugyanazt a jelképet, amelynek hordozója az istenség. Nem

látja, hogy a Nap körébe tartozó állatok, mint az oroszlán, a bátor, nyílt, heroikus lélek jelképei. A kasztok jelképei szintén lehetnek állatok is: a brahman-szellemi kaszt jelképe a medve, a keltáknál és az indiánoknál éppen úgy, mint Indiában; a lovagi-kormányzói kaszt jelképe a vadkan; a gazdasági kasztjelképe a termékenység és bőség állata, a hasznos állat, a disznó; a kasztatlan szolga jelképe a kutya. De az isteneknek növény-analógiáik is vannak: van Nap-virág, Hold-virág, van virága és növénye minden egyiptomi, görög, iráni, hindu, kínai, mexikói, kelta, perui istenségnek. Görögországban a tölgy Zeusz-jelkép, a babér Apollón-jelkép, az olaj Pallasz Athénéé jelképe, Iránban a lilium Bahmané, a legfőbb Amsaszpandé, a vörös jázmin Ahura Mazda, a rózsza Din. Az analógia az élet egyetlen területéről sem hiányzik. A ruhák analógiájánál alig van komolyabb, s ez nemcsak az egyes kasztok öltözetén látszik, hanem az egyes emberi rangok külső megjelenésén is. "Aki a logosz értelmében él - mondja az alexandriai feljegyzés -, annak kozmikus jelekkel ellátott ruhát kell viselnie." A középkorban már látványos és komolytalan lett az égi jelekkel díszített bő palást, amit azok az iráni, kaldeus és babilóniai asztrológusok hordtak, akik az Atyák szellemével kapcsolatban állottak. Az őskori hagyomány szerint minden népnél szent ruhadarab volt az öv, a hindu koszt, amely "a lélegzetet szabályozta, s így az embert a lélegzet által összekötötte istennel". Ezért az övre akasztották azt, amit mindenképpen meg akartak őrizni (kései visszasüllyedt emlék, hogy az indián övére akasztja a skalpot és a békepipát), és a tanítványok mestereik szavát öveikre írták. Az öv alatti és öv fölötti részek elválasztása, amire a történeti ember gondolna, már moralizáló, s így elég lapos magyarázat: az öv Isten és ember szövetségének jele volt, az övet a halott magával vitte a sírba. Az ételek analógiáiról külön kellene szólni, főként azért, hogy miért voltak egyes ételek bizonyos létfokon élő emberek számára tilosak és miért voltak egyes ételek tisztátalanok. Bizonyos létfokon élő embernek nem volt szabad érintkeznie a reá veszedelmes lét köreivel ez pedig nem azt jelentette, hogy nem volt szabad egyes emberekkel közösségben élni, hanem azt, hogy a létnek ezt az egész körét kerülnie kellett: e körbe tartozó növényt, állatot, embert, ételt, gondolatot. Ezért voltak égi ételek és démoni ételek, anyagi ételek és tisztátalan ételek, s ezért volt analógia Görögországban a búza és Déméter, Mexikóban a kukorica és Kenteotl istennő között: ha az ember kenyeret evett, belépett Déméter és Kenteotl világába és az analógiák ezreit idézte. Így volt analógiája a történet minden eseményének a csillagos égen éppen úgy, mint a madarak repülésében és az áldozati állat beleiben és a legmagasabb szellemi körökben. Ezért voltak jószok és asztrológusok, akik a kozmikus helyzetet, a madarak repülését s az áldozati állatok beleit kutatták, és ott olvasni tudtak. Az állatok húsa éppen úgy tudott gyógyítani, mint az, hogy az emberekben fölébresztettek bizonyos állati vagy isteni tulajdonságot. Ugyanilyen gyógyító hatásuk volt egyes növényeknek és ásványoknak is - a lét egyes köreit megerősítették és felszabadították. De ugyanilyen hatásokat ismertek Indiában, Kínában és Tibetben éppen úgy, mint Egyiptomban és Mexikóban más irányokban is. Toth titka volt Egyiptomban a szín és a hang és a szó és az illat; amely ölteni tudott - de az az illat és hang és szó és szín is, amely halottakat fel tudott támasztani.

2.

A betegség és az ötös szám analógiája

A történeti ember azt gondolja, hogy az, amit betegségnek nevez, a legkülső nehéz anyagi rétegből megérthető és gyógyítható. Tény az, hogy a történeti ember még a legkülső, nehéz anyagi életben élt életével sem tud mihez fogni és nem tud vele elkészülni. Mélyebb rétegekről nem is szólva. Már a pszichológiai és társadalmi körökben teljes tájékozatlansággal küzd, az asztrális és szellemi köröket pedig nem is sejti. A betegségnek egészen elenyésző része a felületen levő nehéz anyagi burok betegsége. Túlnyomó részben mélyebbről fakad, s a mélységet megérteni másképpen, mint

analógiával nem lehet.

Hogy a betegségre magára egészen egyetemesen és természetesen, a lényeket éppen csak érintve, némi világosság derüljön, meg kell találni a betegség számát. A betegség száma: az öt.

Az öt ugyanabban a viszonyban áll a tízzel, mint a kettő az eggyel. Megfelezi, kettészeli, elválasztja. A kettő az eggyel szemben a viszály, a kétség, a szakadás száma. Az öt a tízzel szemben ugyanaz. Az egységnek az a haladványa, amely túlhaladt az összes lehetőségeken, a tízes számban elérte a legmagasabbat, a Mindent. Mert a tíz nem egyéb, mint visszatérés a Mindenhez. Az öt ezt a Mindent kettétöri. Egyiptomban az ötös szám hieroglifája a számárfej volt, a számár pedig Széth állata, és a külső sötétséget jelenti. Az ötösben jelentkezik a világnak az a gonosz és támadó ereje, amellyel Széth megölte Oziriszt, és feldarabolta. Az öt az ellentmondás, az ellentét, a Minden megbontásának és lerontásának száma. A Vízözön óta a jelenkor az ötödik korszak, hindu elnevezéssel a Jamarászana, forrása mindannak, ami elaggott, nehéz, halálos, tele gonddal, sötét, szenvedő. Egyiptomi tudás szerint az ötödik korszak ura Széth, és Széth egyik jelentése az ötszög: a feneketlen mélység, a duat, az alvilág. A Kabala szerint az ötös szám teszi az embert képessé arra, hogy rosszat tegyen. Ha csak a négyest ismerné, egyenlő lenne az istenekkel. Saint-Martin szerint az ötös a bálványok és a romlás száma. A betegség nem egyéb, mint az ötös szám uralma az emberen: az ember a Minden analógiája, az öt ennek a Mindennek a megfelelése és kettétörése. Az öt felidézi a külső sötétséget és megmozdítja az alvilágot. Az ötös hozza a gyengeséget és a romlást, a gondot, a fájdalmat, a görcsöt, a kínokat. Az öt az embert szétmarcangolja, mint Széth Oziriszt. Persze nem úgy, hogy az ötös szám az erőközpont, ahonnan a romlás sugárzik. Az öt mindannak, ami betegség, fájdalom, görcs, sötétség, értelemmel még követhető analógiás jelképe. A dolgok további összefüggései az ember számára már követhetetlenek. Az ötös tulajdonképpen nagy és erőszakos katabázist jelent olyan alvilágba való leszállást, amelyet nem az élet küszöbét átlépő lélek él át, sem a beavatás nagy lépcsőit átélő tanítvány, hanem amit kísértésszerűen idéz a sötétség démonikus hatalma, s amit természetellenesen és felkészületlenül kell az embernek átélnie. Éppen ezért a betegség rokonságot tart a beavatással és a meghalással is: az ember olyan ajtókon lép be, amelyek élő ember számára tilosak - csak egy esetben szabadok, ha azt szakrális tudásért, éberségért teszi.

A beteg olyan tapasztalatokat szerez, amelyek kivétel nélkül törvényellenesek és amelyeket az élet szellemei nem engedélyeztek. Ezért van a betegség kapcsolatban a bűnnel és a gonosszal. A betegség a tisztátalan sötétségbe vezet, a vétkes homályba, Széth világába, a Hádeszbe, a Seolba, ahol tiltott módon bűnös érintkezést folytat a gonosz hatalmakkal, s ezek a gonosz hatalmak megmérgezik, csábítják, fogva tartják. Minden betegségben van valami csábító, ami a tehetetlen lelket kíváncsivá teszi: olyan borzongató élményekkel kecsegtet, amilyenekről az egészséges léleknek sejtelve sincs és nem is lehet. De boldog az, aki a bűnös kíváncsiságból támadt vágyaknak nem enged és nem szédül meg a reszketés borzongató gyönyöreitől, amit a sötétség ígér: az ájultságoktól, a roskadozó gyengeségtől, a félelmetes megrázkódtatásoktól, a természetellenesen felfokozott, de tisztátalan életérzéstől, a kísérteties remegéstől, a betegség hatalmainak lassú dagasztásától, amelyben a lélek csak akkor tudja inár pokoli örömét lelteni, ha az egészséges, világos élet szépségét és nagyságát teljesen elfelejtette.

3.

A betegség és a hierarchiák

Ezek után az inkább általános szavak után, amelyek eléggé aláhúzták, hogy a betegség nem kivétel, nem elszigetelt valami és nem olyasmi, amit az emberi életből ki lehet űzni - legalábbis nem olyan módon, ahogy ezt a történeti korban, főként az újkorban gondolják -, könnyű belátni, mi az, ami a betegségben az anyagi test burkán messze

túllép, más szóval: miért van és miért kell minden betegség okának és eredetének messze az anyagi test határain túl feküdnie: A hangsúly különös módon és egész határozottan arra esik, hogy ez minden betegségre és kivétel nélkül minden, az emberi lényt érintő támadó és gyengítő állapotra vonatkozik. Az emberi testen egyetlen tűszúrás és egyetlen karcolás sem eshet meg az anyagi természetből érthető és magyarázható okból. Mert az, amit véletlennek hívnak, démonikus hatalom és a sorsnak éppen olyan ereje és tényezője, mint bármelyik más: a véletlen az a daimón, amely a törvénybe betör és azt olyan pontokon, ahol éppen tudja, megbontja, olyasvalamivé teszi, aminek látszólag sem előzménye, sem következménye nincs.

A betegség sohasem lehet valamely szerv elszigetelt betegsége, hanem mindig az egész életet, vagyis az egész embert érinti. A betegség száma az öt, az öt pedig a romlás és a gonosz száma. A legközelebbi analógia a lélek. Persze nem az a lélek, amit pszichének hívnak, nem az atman, de még csak a dzsiva sem, hanem a toll-lélek, a madár, akit Egyiptomban bának hívtak, az elröppenő thümosz, aki teljesen bele van nőve a pranába, a lélegzetbe, vagyis az anyagi és szerves testbe, és csak a test rothadása után repül vissza a paradicsomba az Élet fájára. Ez a lélek olyan érzékeny, mint a toll; az idegszálakban lakik, de érzékenysége nemcsak kifelé irányul, hanem fokozottabb mértékben befelé is. Az emberi tudat nappali köre számára hozzáférhetetlen helyekről nyeri élményeit, s ezeket az idegeknek továbbadja. A testi betegséget az idegeken át a ba irányítja, illetve hozza. De honnan hozza?

A föld közvetlen körében laknak azok az elköltözött lények, amelyek az anyagi természettől nem tudnak elszakadni és mindig azt remélik, hogy visszatérhetnek. Ezek a sötét és botor hit kényszerében élő lelkek, akik az anankét, a szükségét nem tudták legyőzni, s így örületszerű megzavarodásban, abhimanában szenvednek. Itt kóvályognak szüntelenül mint kísértetek, és a legkisebb alkalmat és lehetőséget is felhasználják arra, hogy az élet dolgaiba beleavatkozzanak, hogy ezzel önmagukkal az élet látszatát elhitessék mert földi jelenlétükben is látszat lét volt az, amit éltek, s a kettő között most se tudnak különbséget tenni. A Kabala ezeket a lelkeket embrióknak hívja, olyan korcs lényeknek, amelyek mások életén élösködnek. A ba innen nyeri benyomásainak nagy részét, mert ez a világ fekszik hozzá legközelebb. Ez a világ vetíti képeit az álmok többségében az emberi tudatra.

Ezen a közvetlen asztrális körön túl, a tágabb asztrális térben élnek a démonikus erők és a sors hatalmai, az előbbieknél mérhetetlenül éberebbek: angyali és sátáni erők és lények, minden élet jó és rossz jelenségének feltétlen urai. A ba ezt a világot már nem látja közvetlenül, ha az ösztönzéseket, parancsokat, utasításokat állandóan kapja is. A ba különösen érzékeny a sors hét körének hét urára - ez a hét úr az, akiket az asztrológia analógiarendszere a hét bolygónak nevez. Mind a hét bolygónak és az állatkör mind a tizenkét jegyének az emberi test egy-egy része felel meg. A Kosnak a fej, a Bikának a nyak, a Ikreknek a tüdő, a két kar és a váll, a Ráknek a gyomor, és így tovább. A napnak a szem, a hátrész, az arc, a homlok és a vér; a Holdnak a nyálka, a gyomor, a Merkúrnak a kar, a motorikus idegpálya, az agyvelő, és így tovább. A csillagos égen a bolygók vándorlásának megfelelő konstellációk analógiában állnak a földi anyagok elváltozásával és az emberi test elváltozásával is. A sors hét ura küldi az egészséget és a betegséget. Minden úr csak saját birodalmában úr: - a Nap a hátfájást, a szívbajt, a szembajt idézi elő, a Hold a gyomorbajt, az emésztési zavart, idegbajt, érzelmi megzavarodást, a Szaturnusz a köszvényt, reumát, csúzt, csontbetegségeket, fogfájást, csonttörést, lassú, emésztő, kínos sorvadásokat.

Az asztrális körön túl a betegség eredete követhetetlen. Az őskori szakrális szubjektumok rendelkeztek tudással és intuícióval, amellyel a rossz eredetét egészen a gyökérig, egészen az ötös szám alapjáig tudták követni. Ez a tény világosan látható azokból a gyógyításokból, amelyeket ezek a szakrális szubjektumok nem kivételesen, hanem egész természetesen végrehajtottak. Az archaikus beavatott mesterek, Toth és

Aszklépiosz papjai ismerték a betegség gyökerét. Ami a történeti korra maradt, mindössze annyi, hogy a testi betegség gyökereit az ember a sors hatalmaiig követni tudja.

4.

Az alacsonyabb rendűtől való függés törvénytelen állapota

Az emberi test betegsége annak a kozmikus világténynek felel meg, hogy az Egy haladványainak során eléri a romlást és azt érinti. A betegség nem az anyagi testben keletkezik, hanem elérhetetlen szellemi szférában, innen száll le a sors körébe és az eredeti szellemi szférában keletkezett egyetemes zavar valamely körben realizálódik. Innen száll le tovább az anyagi világot közvetlenül körülvevő körbe és csak innen az emberi lélekbe: a lélek továbbadja a képzeletnek, a tudattalannak, végül az idegeknek, és az idegeken át keletkezik az a szervi elváltozás, amit betegségnek hívnak. Baader azt mondja, hogy a betegség az emberi test törvényes állapotának elvesztése és átképződése a törvénytelen állapotba: a beteg ember nem ideáktól függ és nem tőlük kapja a fényt és az erőt, hanem függ az ideák ellentététől, Paracelsus szavával: az evestrumoktól kapja a sötétséget és a leromlást. Így tehát a betegség a magasabb rendűnek az alacsonyabb rendűtől való abnormis függését fejezi ki - az ember lefokozódik, saját létéhez méltatlan -, az anyag válik rajta uralkodóvá, vagy ami még rosszabb: az anyagban lakó nehéz sötétség. A Kabala tanítása szerint a betegség a szándékos rosszakarát eredménye - a szándékos belépés az ötös szám körébe. Mert sohasem a testi betegség az elsődleges. Ugyanaz a viszony, írja Al Ghazali, ami a test és az árnyék között van, ugyanaz van a spirituális és az anyagi világ között. Az archaikus korban senkinek sem jutott volna eszébe az árnyék betegségéről beszélni. Először megnézték, hogy a test milyen állapotban van, az igazi test, vagyis a láthatatlan. S ezzel természetesen egyenértékű, hogy senkinek sem jutott volna eszébe merő külső eszközök birtokában oly reményeket táplálni, hogy a betegséget az anyagi életből teljesen száműzni lehet. A betegségek egy része olyan életrend eredménye, amely a helyes életrendbe való visszatéréssel jóvátehető és kiküszöbölhető. Van azonban betegség, amely bizonyos határozott arculata és bélyege a sors elkerülhetetlenségének a következménye. Ez magából az individuális létből fakad, és csak akkor oldódik fel, ha az individuális lét az egyetemesben újra feloldódik. Hiszen az emberi lét sem egyéb, mint magasabb rendű spirituális lénynek az alacsonyabb rendű anyagi erőktől való abnormis függése. Ez a betegség a lehető legszorosabban azzal függ össze, amit a hagyomány elanyagiasodásnak, az Egységből való kiszakadásnak, bűnbeesésnek vagy eredendő bűnnek nevez.

5.

Archaikus gyógyítás

Az őskori emberiség a betegséget lényegében másképpen értette meg, mint a történeti emberiség, s éppen ezért a gyógyításnak is lényegesen más módszerei fölött rendelkezett. A legelső teendő mindig az volt, hogy meg kellett állapítani, a betegség a lét melyik köréből indul. Ha az idegek köréből indul, más a betegség természete, aránylag egyszerűbb, simább, felületesebb, könnyebben gyógyítható, mert csak az anyag színén úszik. Ha a lélekből (thümosz, ba, prana) fakad, más gyógyítási eljárást kell alkalmazni, mint ha a föld közvetlen szférájából indul, vagyis ha az úgynevezett hádeszi, alvilági inspirációjú betegségről van szó. Ismét más gyógyítást kell alkalmazni, ha az asztrális körből fakad, és a gyógyításnak egyszerűen nincs lehetősége és értelme, ha a betegség az ember sorsának, anyagi inkarnációjának természetes következménye. Ilyenkor a gyógyító egyetlen kötelessége az emberben a világosságot, az erőt és az éberséget felnyitni, hogy sorsát elviselje. A betegség az emberhez tartozik, mint sorsának ötödik fejezete.

A gyógyszer igen sok esetben állati vagy növényi vagy ásványi anyag. A megválasztást mindig az analógiás gondolkodás irányítja. Az állati és növényi és ásványi anyagok hatása analóg a lét egyes köreivel, asztrológiai nyelven szólva: a növényi, állati és ásványi anyagok asztrális hatalmak uralma alatt állanak; az alkímia nyelvén szólva pedig: az anyagok mindig metafizikai esszenciákat képviselnek. A Nap-betegségeket a Nap erejének növelésével kell gyógyítani. Ha csak felületi betegségről van szó, elég a felületre hatni. Ha a betegség mélyebbről fakad, tartósabb hatású gyógyszerre van szükség. Az idegek és a lélek (thümosz) betegségénél gyakorta használták a szakrális alvást, így Egyiptomban, Indiában, Tibetben, s még a történeti idő emlékezetébe esik az Aszklépiosz szentélyében, Epidaurosban alkalmazott gyógyítás. Kellő előkészítés után, amely nagyjából az volt, hogy Aszklépiosz papjai bizonyos képek felkeltésével a betegben bizonyos lappangó erőket szabadítottak fel, a beteg a szentélyben lefeküdt és aludt. Álmában a felkeltett képek hatása kibontakozott. A gyógyulás rendszeren álmokkal járt együtt. A hagyomány szerint Egyiptomban ez volt a gyógyítás legáltalánosabb módja.

A gyógyító személy természetesen éppoly kevésbé volt közömbös, mint más: nem mindenki orvos, aki racionális értelmével bizonyos külsőségeket gépiesen megtanul. S itt a legtöbb esetben ismét az alkímia vagy az asztrológia analógiáit használták fel, hogy valakiről megállapítsák, van-e benne elég gyógyító erő. A gyógyítás a személyes lelki, szellemi, asztrális és misztikus hatások nélkül teljesen reménytelen; a tisztátalan ember, a kapzsi, az önző, az irigy, a hiú, az ostoba a beteget még csak betegbé teszi. A gyógyítás a lehető legszemélyesebb hatás, még akkor is, ha az növényi vagy ásványi anyag közvetítésével történik, és személyes lelki és asztrális és misztikus erőket visz át az orvostól a betegbe. Az őskorban csak olyan beavatott gyógyíthatott, aki önmagában az egészség istenségének erőit megtanulta realizálni és nem saját emberi képességeit sugározta, hanem az isteni erőt. Volt olyan beavatott, nem is ritkán; aki az isteni erő olyan intenzíven élte, hogy kézzel tudott gyógyítani. S ilyenkor senkinek sem jutott eszébe az orvosnak hálálkodni vagy csodáról beszélni.

A gyógyítás magas eszköze volt a mantra - az ige, a hatalmi szó. Később varázsmondatnak hívták, de a mantrának a varázslathoz semmi köze. Az ige feltámasztotta a betegben szunnyadó egészség-erőt, és a parazita démonikus hatalmát el tudta űzni. Mantra hatása volt egyes fémeknek és drágaköveknek és mozdulatoknak is. Az összefüggés ismét analógiás. A középkor végén a beteg fület úgy gyógyították, hogy imát írtak le, s a papirost a fülbe dugták; ez már értelmetlenné vált, groteszk csökevénye volt az őskori szertartásnak, és sok tekintetben hasonlít a legújabbkori orvosláshoz, amely a betegnek kémiai készítményeket ad, s a gyógyulást ettől várja. A legmélyebb gyógyítás, amikor a betegség eredete túlnyúlik még a sors körein is, a vallásos gyógyítás volt. Minden betegség a katabázis egy neme, vagyis alvilági és démonikus érintkezés. A beteg azonban nem éber értelmével száll az alvilágba, mint a beavatásra váró tanítvány, hanem elvakult gyönyörre, uralomra, élvezetre vágyó szenvedéllyel. S ezért minden betegségben része van a szégyentelen életéhségnek, amely az embert a sötétség hatalmainak kiszolgáltatja. A betegség ezért egyben bűn és bűnhődés és büntetés, ha a lélek nem is tud róla. Ezért kell a mély gyökerű betegségeket - fokozottabban, mint az enyhébbeket -, a legmélyebb metafizikai erővel, a vallással gyógyítani. Mert amiről szó van, hogy a rossz katabázist jó anabázissá kell fordítani. Erre néha elég a mantra alkalmazása; néha elég a szakrális alvás; néha hosszabb és alaposabb eljárásra van szükség. Mert minden gyógyítás felébresztés, persze ott, ahol lehet és kell ébreszteni, a rejtett lélekben és szellemi birodalmakban. Az egyetlen gyógyszer a világosság. Az a világosság, amit a lélek önmaga, kell hogy fakasszon önmagából és önmagában. És a gyógyításnak sohasem szabad negatívnak lenni. Nem egészséges még az, aki a betegségek körén kívül áll. Az egészség valami pozitívum: a földi életben a legnagyobb testi pozitívum. Új erőket kell felszabadítani és az életet el

kell mélyíteni. Ebből a szempontból a betegségnek ösztökélő hatása van: mélyebb életre és nagyobb világosságra kényszerít. A helyes gyógyítás után az ember egészségesebb, mint azelőtt volt.

Az analógia azt mondja, hogy minden betegség részesedés a szenvedő Isten sorsában. Az ember az Isten sorsát választhatja éber elhatározással, s akkor a szenvedés, a betegség, bármilyen legyen is, csak az anyagi test köreire vonatkozik, mélyebb és magasabb részt nem érint: az ember belül, lélekben és szellemben egész, érintetlen, egészséges marad. Ha az ember az isteni sorsot nem vállalja, tiltakozik; mivel tiltakozik, negatív, s mivel negatív, éppen mély és magas szellemében és lelkében kell szenvednie. A betegség eredete minden esetben túlvezet az anyagi szervezeten és minden esetben metafizikai természetű. Ha az ember tudja, hogy szenvednie kell, mert a szenvedő isten sorsából részt kell vállalnia, az isten sorsát magára vette - az méltóságot, nyugalmat, biztonságot és mindenekfölött világosságot hoz. Ha pedig a lélek világos, a test minden romlásán mosolyog.

6.

A szent váza

Az emberi test maga is analógia: a teremtet világ minden egészének analógiája. Az emberi test analógiája pedig: a szent váza.

A középkorból még emlékezetes a Grál mítosza, s még a mai emberben is él néha különös, távoli sejtelem, amikor ősi görög, egyiptomi, kínai, perui vázákat lát; és érti is, meg nem is, hogy ennek az edénynek valamilyen rejtett értelme és jelképe van: Peruban a vázakészítést beavatott asszonyok végezték: a munkát böjt, tisztálkodás, fürdés, aszketikus ima előzte meg, s a készítés szakrális titok volt éppen úgy, mint az anyag megválasztása, a festék keverése, az égetés.

A vázakészítés alkimista tevékenység volt: az emberkészítés jelképe, mert az embert is agyagból teremteték és alakították. A váza a szent edény, amelynek tartalma a szoma, az élet szubsztanciája, a lét, a thészma, az örök és halhatatlan lény. A szent edényt az emberre bízták, hogy benne gyűjtse a szent folyadékot, a bort vagy az olajat vagy a szent anyagot: a búzát vagy az aranyat, s ezzel a világ üdvösségét növelje, a világot gazdagabbá és fényesebbé tegye. A váza az asa gyűjtőmedencéje, amely az isteni adományok gyűjtésére való - ezt mondja el a Grál mítosza, erről beszél, alakjának szépségével és megjelenésének misztikus jelentőségével a görög, a kínai, a perui, az egyiptomi, a mexikói váza.

Az ember a szent edényt nem mindig arannyal és borral vagy búzával tölti meg, s ha az edénybe olyasvalami is kerül, ami nem asa, nem az örök és a halhatatlan lényhez méltó, akkor az oda nem való szenvedély, vagy vágy, vagy kívánság, vagy akarat, vagy emlék a váza tartalmát megerjeszti és megrontja. Ez a romlás a betegség. Az archaikus szertartás ilyenkor a vázát a templomokba vitte, gondosan megtisztította, a templomban a pap illatos füstölőkkel a szent anyag befogadására újra alkalmassá tette. A nagy misztikus edények, mint a Grál, önmaguktól megtisztultak, az évnek ugyanazon a napján megteltek újra szakrális vérrel. A váza tisztítása, friss vízzel való megtöltése, a friss virág behelyezése az ősi szertartásnak már kezdődő elhomályosodása, de a rítus magas volta még mindig érezhető benne. A virág a lélek jelképe, s a lélek a vázában levő vízből él - a testben a vér által él: a vérből táplálkozik, ahogy a virág a vizet szívja. A virág a testben élő lélek, a test pedig a szent váza, amely a szakrális folyadék edénye, az életadó nedvesség tartója, hogy benne a virág nyíljon és illatozzék.

VI. A víz

1.

Az analógia és az archaikus ember realizmusa. Transzcendentális valóságlátás

Az analógia az archaikus ember realizmusa. Az őskori emberben megvolt az a képesség, hogy a dolgok láthatatlan szellemi összefüggését lássa; ezek az összefüggések megfelelőek: az alacsonyabb és a magasabb, az érzéki és az érzékfölötti, a földi és az asztrális, az anyagi és az anyagtalan között. "A dolgok az időben és a térben - szól a Kabala - azáltal keletkeznek, hogy az isteni dicsőségről leválnak. A levált dolgok aztán lassan elsüllyednek; eleinte még emlékeznek eredetükre, de aztán mindig nehezebbek és áthatolhatatlanabbak lesznek; végül az anyagban teljesen elmerülnek." Az ember az őskorban még emlékezett az ideákra, amelyekről a dolgok az idők kezdetén leszakadtak; később az ideát már csak a kivételes ember látta, s egyedül ő volt annak a tudásnak, hogy a dolgoknak felső eredete és megfelelőe van, a birtokában. Aztán ez a tudás is elhomályosodott, és az ember azt kezdte hinni, hogy az anyagi világ egymagában áll. Az ember ébersége homályba süllyedt. Nappali tudatával az ember az analógiákat már nem látta. A megfelelőesről az éberségnek ma is van tudomása: az ember álmában vagy az ihlet és a sugallat perceiben, mikor éberén él, ezekben a megfelelőekben lát. Újkori szavakkal szólva: a tudattalan ma is analógiákban gondolkodik. A nappali tudat azonban teljesen a nehéz anyagba merült.

Az őskori embernél az a sajátságos, mintha sohasem a dolgot magát látná, hanem a dolog maga olyan, mint a rés az érzéki világ sűrűn szövött takaróján - ezen keresztül a dolog mögött levőt, s a mögötte levőt, ismét a mögötte levőt, egymás után és egymásból a megfoghatatlan távolságokig megjeleníteni látja. Az egymáshoz kapcsolódó s egyre mélyülő megfelelőekben és összefüggésekben élt az, amit az őskori ember realitásnak látott. Ez volt a valóság: a dolgok egymásba nyíló és egymásnak megfelelő végtelen sora, amely sorban az érzékkel tapasztalható valami csak a külső ponton és felszínen helyezkedett el, önmagában azonban sem értelme, sem realitása nem volt. A lényeket, az eseményeket, a tárgyakat az őskori ember metafizikai távlatban, belső mélységben végigtekintette, és szellemi látása az ideáig és az istenekig meg sem állt, de meg sem tudott állni. Ezért volt az ideáknak tényleges realitásuk, s ezért voltak az istenek ténylegesen jelenlevő lények: mert az ember látta őket. Az őskori ember az anyagi dolgokban nemcsak azt látta, amik, hanem azt is, amit jelentettek. A jelentés mögött azonban ennek megfelelő új jelentés állt, s e mögött ismét újabb jelentés.

Újabban megkísérelték Swedenborg analógiás látása alapján az őskor egyes jelképeit megközelíteni. A jelképeket olvasva kiderül, hogy az egyiptomi fáraó homlokán levő kígyó éberséget jelent. "Legyetek éberek, mint a kígyó." Az a tény, hogy ez a kígyó az uralkodó homlokán van, azt jelenti: az éber bölcsesség nem öncél, hanem az emberek javát szolgálja. Mert a homlok az emberek iránt való jóindulat jelképe. A bölcs király éberén gondját viseli alattvalóinak. A kígyót körülvevő fejdísz, amely a nyakat körülfogja és a mellig ér, azt jelenti, hogy a jóakarat nem áll meg a fejnél, vagyis a gondolatnál, hanem ténylegesen meg is valósul a testi világban.

Amikor Hérakleitosz azt mondja, hogy a láthatatlan összhang erősebb a láthatónál, azt mondja: a döntő a dolgok között levő láthatatlan kapcsolat, mert ez a mélységbe megy, míg a látható összhang csak a felületen úszik. A dolgok igazi lényegét a láthatatlan mérték, a logosz határozza meg, mert minden látható dolog végtelen láthatatlan összefüggésnek csak külső felülete. Az ember a világot nem akkor ismeri, ha felszínét látja, hanem ha az összefüggő megfelelőek láncolatát az ideáig, az istenekig, a metafizikai abszolútumig megérti.

2.

A természet isteni és nem emberi ismeretet kíván

Az őskori ember fülében különösen hangzana, ha valaki azt mondaná, hogy mivel valamit lát, már ismeri. Az érzéki tapasztalat csak annyi, hogy valaminek felszínes jelenségét pillanatnyilag megállapítom, egyéb semmi. Ha valaki a Nílust látja, csak látja, de még nem ismeri. Ahhoz, hogy valaki tudja is, hogy mi a Nílus, tudnia kell: ez a Nílus itt a

földön az égi Nílus mása. Ahogy ez a sivatag az égi sivatag mása, a tenger az égi tenger mása, a Gangesz és a Brahmaputra és a Jangce-kiang és a Fudzsijama az égi folyók és a hegyek mása, s ahogy az egész föld az égi föld mása, s ahogy a földi ember az égi elliptikus duál mása. A dolgokat csak az ismeri, aki tudja, hogy az eredeti a láthatatlan metafizikai világban van, s aki a dolgokat csak érzékeivel látja, a felszínüket érinti. Az archaikus ember analógiákban élte át a földrajzot éppen úgy, mint az anatómiát, a kozmológiát, és a kémiát éppúgy, mint a fizikát, a pszichológiáról nem is szólva. Az analógiás látás transzcendentális realizmus, amely az érzéki dolgok természetfölötti és tapasztalaton túli megfeleléseiben élt. A természet lényegét az érzékek nem is érintik. Hé phüszisz theian ga kai ouk anthrópinén endekhetai gnószin, mondja Philolaosz: a természet isteni és nem emberi ismeretet kíván. Isteni pedig annyi, mint érzékfölötti, vagyis metafizikai. Az érzéki tapasztalat a hamis kalkulus. Semmit a természetben a metafizikai, az isteni ismeret nélkül megérteni nem lehet.

A történeti időből visszafelé nézve az ember az őskori jelenségekkel szemben csaknem pontosan ugyanúgy áll, mint az álom jelképeivel. Az álom is állandóan használ állati és növényi és kozmikus jelképeket, olyan eseményeket, amelyeknek átvitt értelmét és megfelelését az ember homályosan sejti - hall szavakat, átél megrázkódtatásokat, találkozik elköltözöttekkel és démonokkal. Az őskori ember a világot úgy értelmezte, ahogy az ember álmai értelmezik ma: a dolgok transzcendens mélységében. Ez a transzcendens látás, amit a görög a theorein-theoria szóval fejez ki, a merő érzéki látnál mérhetetlenül egzaktabb, lényegesebb, mélyebb és reálisabb. A szellemi területen való tudás pedig, ahogy Saint-Martin mondja, az anyagi területen való tudásnál végtelenül biztosabb.

3.

Thalész víz-metafizikája

A Szókratész előtt élt görög gondolkozókat az újkor naiv természetfilozófusoknak tartja. Kezdetlegesnek találja, hogy az egyik gondolkozó a világot a vízből származtatja, a másik a levegőből, a harmadik a tűzből, a negyedik a homályos apeironból. Nem is találhatja másnak, mert az újkori ember a vízről azt hiszi, hogy az a víz, amit érzékeivel tapasztal, és a tűz, a levegő az a tűz és az a levegő, amit az anyagi természetben lát. Ilyenformán nem nehéz eldönteni, hogy melyik ember a primitívebb: az, aki a világot metafizikai látással jelképesen gondolja el, vagy az, aki azt hiszi, hogy csak anyagi és megfogható dolgok vannak. A Szókratész előtt élt gondolkozók metafizikusok voltak, akik ugyanazt gondolták és tudták, amit Philolaosz: a természet isteni és nem emberi ismeretet kíván. Istent, ami azt jelenti, hogy transzcendenst, s ami viszont azt jelenti, hogy az elem; amelyből a világot származtatják, méreteiben lenyűgöző, mélységeiben lemérhetetlen kozmikus analógia alapján érthető meg.

Ha valaki Thalész archaikus víz-metafizikáját legalább körvonalaiban helyreállítani megkísérelné, csakhamar arra a belátásra jutna, hogy itt sem kezdetlegességről, sem naivitásról szó sincs. Bizonyos idő múlva pedig kénytelen lenne megállapítani, hogy bátorságban, mélységben, szépségben és igazságban Thalész egyetemes víz-világához az újkori metafizikák közül egyetlenegy sem hasonlítható.

Az előzetes megértést ajánlatos ezúttal is a számelmélettel kezdeni. Mert a szám, mint a püthagoreus Philolaosz mondja, az az uralkodó összekötő lánc, amely a teremtet világtól független, s amely a dolgokat belül összefűzi. Tiszta szellemi módon a szám jelzi az anyagi természet és az idea kapcsolatát azon a ponton, ahol az idea éppen anyagivá lesz. A számelmélet azt tanítja, hogy a víz száma: a hat.

A magyarázat a következő: a dolgok keletkezését és anyagi megvalósulását nézve az őanyag-őslényeg-őskezdet, az első lépés az anyagi megvalósulás felé a fény. A fény: az Egy. Az Egy első tevékenysége a vonzás. Ez a kettő. A vonzás az anyagi természetben mint oxigén jelentkezik. A második jelenség a taszítás. Ez a három. A taszítás a

természetben megfelel a hidrogénnek. A vonzás és a taszítás egyesül és teljes lesz. Ez a négy. Az oxigén és a hidrogén egyesülése légnemű anyag.

A légnemű anyag száma a négy. Az oxigén és a hidrogén összekeveredik és meggyullad. A gyulladás, a tűz: az öt. A meggyulladt hidrogén és oxigén kettéválk. Mert az ötös szám az elválasztó és a felbontó. Az anyag a szellemtől elválk. A szellemi rész felszáll, az anyagi rész leülepszik. Ez a leülepedett rész: a víz. A víz: a hat. A víz bázisa a tűz, a tűz bázisa a légnemű anyag, a légnemű anyag bázisa a fény. Ezeken a bázisokon nyugszik a víz, az első tényleges, megfogható anyag. A légnemű elemek felrobbanásából keletkezett és csapódott le és öltött testet. Ezért mondja Thalész, hogy a világ őanyaga és első anyaga a víz.

A vizet Böhme is úgy érti meg, hogy roppant katasztrófa eredménye: a világegyetemben működő ötös szám ereje, a szétválasztó a légnemű gázokat felrobbantotta. Az elégett anyag tulajdonképpen a víz. A víz összetett anyag: a hatos összetett szám. Az elemi víz a föld alapja, a föld bázisa a víz, ahogy a víz bázisa a tűz és a tűz bázisa a légnemű anyag, a légnemű bázisa az első anyagi megnyilatkozás, az őanyag: a fény. A víz elégett anyag. Baader párhuzamot von a lélek zuhanása, az angyalok bukása, az ember bűnbeesése és a víz keletkezése között. Ezek között az események között megfelelés van. Mindegyik eseményben az ötös szám explozív, robbantó, szétválasztó tevékenysége a döntő, amely elválasztotta a hűséges és a hűtlen lelkeket, az isteni és a lázadó angyalokat, a paradicsomi boldogságot és az embert, végül a légnemű és tűznemű láthatatlan természetet az anyagi természettől. A víz a testet öltés első foka.

De Böhme mást is mond. A légnemű felrobbanásakor a szellemi és az anyagi világ elválk. Így tulajdonképpen kétféle víz keletkezik: a felső és égi víz, a szellemi víz - az idea; de az anyagi, az alsó víz is, az eidolon. Ezért van égi tenger és vannak égi források és van égi Nílus, Gangesz, Brahmaputra. Ezért van élet vize. A földi víz az égi víznek csak mása, ez a nehéz anyagi víz, amely a gázok felrobbanásakor tehetetlenül lehullott és a mélységeket megtöltötte. De a tűz és a meleg hatására ez is megmozdul, s mint pára, vagy gőz, vagy köd, vagy felhő ismét megpróbál fölemelkedni. Súlya azonban lehúzza, s újra lezuhan. De a víz örökké felkívánczik, örökké párolog, s örökké visszaesik. Ez a víz körforgása, mint a bolygók és a lények és az idő örökös keringése, s a bolygók és a lények és az idő e keringést az ősvíztől tanulták, saját vízszerűségüktől tanulták, mert minden anyagi eredetében vízszerű.

Ezért mondta Thalész, hogy a világ őanyaga a víz.

4.

Víz-istenek és a víz az egyes őskori egységekben

Iránban a víz szellemét, Izedjét Abannak hívták. Aban volt az idő királya is. Mert az idő nem egyéb, mint víz, úgy folyik és buzog ismeretlen forrásból, olyan visszatarthatatlan - "senki sem léphet kétszer ugyanabba a folyóba", mondja Hérakleitosz. Az idő az a láthatatlan víz, amelyben a világ léte folyik, amelyben mindnyájunk léte oldott állapotban áramlik. A látható víz, a patak, a folyó, a tó, a tenger ennek az időnek csak nehéz anyagi testben való megjelenése és megfelelése. Analógiája. "A látható világ a láthatatlannak csak lenyomata és utánzata." Ez a lenyomat és utánzat az anyagi víz, az élet tápláléka, fenntartója, az Élet Anyja. A látható vízben is a lét van, oldott állapotban. A víz a levegő és a fény elliptikus duálja - vagyis felesége. Iránban Ahura Mazda első szerelme Arduiszur volt, aki a víz erejének istennője, a Vízistennő, az Élet Anyja. A víz nem más, mint a szellem elanyagiasodásának a fény után következő első foka. Mint anyagi szellem a nő jelképe és analógiája, Iránban Ainyahita istennő: a testet öltés, a születés és az újjászületés istennője. Egyiptomban az ősvízből, Nunból született Ptah, az alkotó és teremő. Ptah és Nun házasságából született az első nap: a Víz-Nap. Mert amikor a világ ősi első állapotában víz volt, semmi egyéb, amikor még minden élőlény a vízben volt, akkor a legfőbb isten, Visnu is, Indiában még hal volt, és a Nap

sem lehetett más, mint Víz-Nap. Peruban ezt a Víz-Napot Atonatiuhnak hívták, s ez a Nap volt az, amely a vízhalált, az özönvizet előidézte. Peruban egyébként a víz a gazdagság jele. A naptárban a tizedik napot jelezték a vízzel: másik jelentése a termékenység és a bőség szaruja. Ezért állott minden vízistenség kapcsolatban az asszonnyal, a föld termékenységével és a jó terméssel. Ezért volt az esőkultusz középpontjában Iránban Bahman, az első amsapand, akit a Hold és a víz alakjában tiszteltek. Ezért volt Mexikóban Tlalok az eső istene, Kenteotl a kukoricaasszony férje. Tlalok az eső, a sperma termékenyítette meg a szerelmes Kenteotl istennőt. De Tlaloc nemcsak esőisten volt. Tlalokannak hívták a vízalvilágot, a víz-Hádeszt, ahonnan a források fakadnak, és Tlalok volt az elköltözött lelkek ura, amely lelkek a földre visszatértek eső alakjában, hogy a földet megtermékenyítsék. Erről az Upanisádok részletesen beszélnek. A hindu Tlalok volt a Hold, ahol ugyanúgy, mint Mexikóban a Tlalokanban, laktak a halottak. A megtermékenyítő eső onnan hullott. Egyetlen elem sem teszi a földet annyira asává, mint a víz, annyira alkalmassá arra, hogy szép legyen, gazdag, termékeny, örömet, üdvösséget fakasszon. A víznek az anyagi világban az a jelentősége van, ami az emberi létben az asszonynak: a lágy elem, a tápláló, az érzélem, a mély, az átláthatatlan, a könnyen zavarodó, de ugyanolyan könnyen tisztuló, az üdítő, a veszélyes, a tükörsima és a viharos, a búbájosan vonzó, az, aki tele van rejtett édességekkel és szörnyekkel.

Az archaikus mitológiák közelről ismerték ezeket a vízlényeket: Görögországban Proteusz, Haliosz Gerón, a tengeri sós vizek örege, Néreusz, Okeanosz, Poszeidón a főistenek - de sok száz vízi lényvel élnek együtt, leányokkal, asszonyokkal, férfiakkal, lovakkal, szörnyetegekkel, sárkányokkal.

A víz eszkatológiáját az asztrológia a következőképpen látja: az állatkörnek három vízjele van: a Rák, a Skorpió és a Halak. A Rák elsősorban édesvíz, a lassú patakok, a tavak vize, amelyben rengeteg élőlény nyüzsög, ez a nádasokkal és sással körülvett, nagyjából mocsaras, zöldes, opalizáló langyos víz, az ingovány, valamennyi víz között a legpuhább. A Skorpió a tüzes, a vörös, a forró, az aktív, a párolgó, heves és maró, feldühített, szenvedélyes víz. A Halak a hűvös, a kék, a kristályosan átlátszó tengervíz, az éteri víz, Aphrodité Urania vize.

A három jel három ideának, három kedélyállapotnak, három emberfajtának, három szellemiségnek, három látásnak, három életrendnek felel meg. A Rák a matriarchális jel, s az ingovány a matriarchátus vize. A Skorpió az apokaliptikus ítélet vize, az elválasztás forró vize. A Halak a kék víz, a kék pedig nem egyéb, mint Schuler szerint az anyagi világ legelső színe, az izzás legelső foka - a világ a kezdetek kezdetén kékben ragyog fel: a mennybolt és a tenger. A Halak a szűzies leány, a Skorpió a szenvedélyes asszony, a Rák a tápláló anya. Mindhárom a Földistennő képe: a Halak vizéből született a szépség és a virág, a Skorpióból a szenvedély és a bor, a Rákból a gondoskodás és a kenyér.

5.

Bizonyos tekintetben az egyetlen elem

"A négy - szól Thalész -, amely oly sok szóbeszéd tárgya, amelynek elsejét víznek nevezzük, s amelyet bizonyos tekintetben az egyetlen elemnek tartunk, az, ami a földi dolgokat összeköti, egyesíti és egymással összekeveri."

A Négy, amelyről Thalész azt mondja, hogy oly sok szóbeszéd tárgya, polüthréletá tettara, a négy elem: a levegő, a tűz, a föld és a víz. Ezek közül az első és bizonyos tekintetben az egyetlen a víz. Miért? Nem nehéz megérteni. Mert ahogy a férfi lényéből keletkezett a női, amely lény időben későbbi, de idealításban, s éppen ezért az abszolútumban az előbbi, pontosan úgy keletkezett a levegőből és a tűzből az időben későbbi, de az idealításban előbbi elem, a víz. Ezért időben a levegő és a tűz a víz bázisa; az abszolútumban azonban a bázis: a víz. A víz ezért az őanyag, az anyaanyag, amelyből minden született, az elemek között az asszony, az anya, a szülő. Ezért mondja

Thalész, hogy az elemek elseje a víz.

Bizonyos tekintetben az egyetlen, szól tovább Thalész: mert a víz az egyetlen elem, amely mind a négy tulajdonságaival rendelkezik, a legmozgékonyabb, a legalakíthatóbb, legkönnyebben cserél halmazállapotot, legkönnyebben válik levegővé és tűzzé és földdé. És ha a víz ősképe analóg is az asszonnyal, a férfi tulajdonságait is állandóan magában tartja. A víz az anya, belőle születik az élet, de a másik oldalon a száraz földre a víz úgy hull, mint a kigyúlt méhbe a sperma, és a földet megtermékenyíti. Ezért az alkímia háromféle vizet ismer: hímnemű sperma-vizet, nőnemű szülő és tápláló vizet, és az androgün vizet, amelyben férfi és nő kiegyenlítődik, és nemföldről válik. Ez az aqua ignificata volt, az égő víz, a tűz-víz, amit az asztrológia Skorpiónak nevez. Ez a víznek és a logosznak, az égő szellemnek, az igének, a gondolatnak, a teremtető tűznek a találkozása.

Annak a tanítványnak, aki a víz-beavatás útját járta - s Thalész bizonyosan ezt tanította -, a hímnemű vízből először nőnemű vizet kellett készítenie, s aztán a kettőt egyesítenie kellett nemföldtől vízzé, hogy hasonló legyen az ősvízhez és a Teremtőhöz, akinek a víz csak anyagi jelképe, mert a Teremtő a víz által teremtetette az elemeket, a földet, a lényeket, és az idők elején, amikor az élet még a Teremtő gondolatában aludt és nem volt semmi egyéb, mint a Teremtő szelleme, amely a sötét vizek fölött lebegett. "Az Úrnak lelke táplálta a vizeket." Mert a beavatás nem egyéb, mint reintegráció, vagyis az eredeti őállapotba való visszatérés: aki a víz-beavatás útján jár, annak fel kell számolnia a "vizek elválasztását a vizektől". Mert a Szent Könyv azt mondja: "Legyen kiterjesztett uralom a víz fölött, amely elválasztja a vizeket a vizektől." Így vált el a víztől az ég - a levegő és tűz, az első szó, a logosz. A beavatásra váró tanítványnak a tüzet és a levegőt és a vizet újra egyesítenie kellett, hogy helyre tudja állítani az Egyet. Minden elem alkalmas arra, hogy belőle metafizikát bontsanak ki és az analógiákkal a világ teljes megértését elérjék - de egyetlen elem sem alkalmasabb, mint a víz, már csak azért is, mert az élet végtelenül vízszerűbb, mint amilyen levegő- vagy tűzszerű. Az élet termékeny és anyai és érzékeny, és nincs élőlény, amelynek testi lény ne lenne túlnyomó részben víz. Theiosz hüdör ouden esztin, mondja Zoszimosz: az isteni víz nélkül nincsen semmi. Az egyik arca férfias, a másik nőies, az egyik arca az öröklét: a tenger, a másik a megállíthatatlan élet: a folyó. Ezért volt a rejtélyes szellemi ősvíz, a mare philosophorum, az alkímia őseleme: a szellem vize. Az élet vize, az örök forrás. Ahriman, a sötétség kígyó alakban megjelent a földön és megölte a termékenységet. De még mielőtt megölhette volna, Ahura Mazda megteremtette az Élet Vízét.

Egyiptomban a hármas szám uralkodik és három vizet ismertek: az égi, földi és alvilági vizet. Amikor a Sirius csillag hajnalban megjelent, július 17-én, a három víz egyesült és a Nílus áradása megindult. A három víz: a női - alvilági, a termékeny, az Anyák vize; a férfi - a földi, a tevékeny víz; az androgün - az égi víz, az élet vize, a víz-idea, az ősvíz. Az a víz, amit az ember iszik, ami a Nílusban folyik, amelyben a tengeri lények élnek, az ősvízhez úgy viszonylik, mint az élet az ideához, a másolat az eredetihez. Iránban hét vizet különböztettek meg: a növények, a hegyek vizét, az izzadságot, az esőt, a sperma vizét, a nyálat és a vizeletet. A Kabala azt tanítja, hogy a víz az az elem, amely a világ részeit összeköti és egyesíti és egyben tartja, vagyis lényegében azt mondja, amit Thalész. Samaim, az égő víz volt az, ami a világ tüzeit, amely a földdel hiába akart egyesülni, ég és föld között közvetítette: a víz kapcsolta össze az ég tüzeit a tehetetlen földdel, s azóta is az ég a földdel a vízen át érintkezik. A víz táplálja a földet, megtermékenyíti meg, s a víz az élet fenntartója: a víz az, amely az emberi lényre ragadt szennyet feloldja és lemossa. Halade műsztai! - tengerbe műsztészek, mondja a görög misztérium: a vízben megfürödve az ember megújul, mert a fürdő a test beavatása és megtisztulása.

6.

A létező világ kezdete

Hüdön einai arkhé tón ontón - a víz a létező világ kezdete. De arkhé nem azt jelenti, hogy az őanyag, amiből minden készült, hanem jelenti azt, hogy az összubsztancia, amely minden létező lényege, az eredet, a dűnamisz, az első Hatalom, az Egy. Minden létező élet első Hatalma, minden lény eredete, összekötő, fenntartó, tápláló szubsztanciája. Az élet a felületen mozog, hullámszik, folyik, árad, lüktet, habzik, az időben változik, nyugtalan, szenvedélyes, rohan, minden pillanatban más - de a mélységben nyugodt, állandó és változatlan, az örökben állhatatos és végleges. Az élet az idő felszínén úszik - a lét az idő mélyében van. Az élet a hullámszó víz és a siető folyó; a lét a tükörsima és mozdulatlan tenger. Az emberi történet folyónak látszik, mintha valahol fakadt volna s valahová igyekezne - de az emberi lét tenger, mert öröktől fogva volt és van és lesz. Ami történik, az csak az óceán felszíne, itt ring, hullámszik, kering. A lényeg azonban az óceán mélye, az átlátszó, nyugodt, tiszta mélység. Mintha hullámok hegye és völgye, áramok örvénye lenne mindaz, ami történik; de minden elcsendesedik és kisimul. Merülj a vízbe - szól a Véda -, és meg fogod látni az isteni Máját. Meglátod, hogy csak a felszínen van mozgás és változás, hullám és nyugtalanság, örvény és habfodor. Csak a felszínen van májá, káprázat, varázslat. Csak a felszínen van idő. Bent az óceán mélyén nincs hullám, nincs örvény, nincs varázslat, nincs idő, csak örök állandóság és megváltozhatatlan lét.

Azt, ami van, lehet nézni az időben mint folyót, mint varázslatot, mint máját, mintha valahol fakadt volna, s mintha valamely irányba sietne. De azt, ami a világban van, lehet nézni az idő mélyében mint a nyugalom, a megváltoztathatatlan lét megnyilatkozását. Ha valaki a világot folyónak látja, az idő felszínén látja, s akkor történetet lát. Azt látja, hogy minden halad, mozog, változik, siet, akar, célja van, amelyhez közeledik, vagy amelytől távolodik. Ha valaki a világot óceánnak látja, akkor nem lát folyamatos történetet, nem lát haladást, mozgást, hanem látja az óceán mélységeinek megnyilatkozásait, az ősi valóságokat, a kezdeteket, az arkhét, a dűnamiszt, magát az Óceánt, az Egyet, s ennek az egynek arcát. Aki az idő felszínén jár, történetben él, változásban, és nincsen sejtelve a mélységekről, amelyek alatta nyílnak - a májá varázslatában él. Aki az idő mélyén jár, a történet fölött él, vagy a történeten kívül, vagy azon belül a nyugalomban, és szemtől szemben áll az örök Egy valóságával. A víz benne van abban is, hogy történet és káprázat és mozgás és folyó; de benne van abban is, hogy idő mélye, állandóság, nyugalom, óceán. A víz mindenben ott van. Theiosz hüdör ouden esztin: az isteni víz nélkül nincsen semmi. A víz a létező világ kezdete: arkhé tón ontón. A történet is víz, az örök is víz, mert az idő felszíne is víz, mélysége is víz. Az emberben lüktet a vér óceánja, ahogy a föld vére, a tenger lüktet s lüktet az éter és örvénylik és kering: az időben, az óceánban, a felszínen, a káprázatban. Belül, mélyen nincs lüktetés, nincs örvény, csak változatlan örök Egy.

HATODIK KÖNYV

A király és a nép

I. Az archaikus közösség

1.

Az őskori közösség hierarchiája. Hierarchia és osztály

Az őskorról szólva a történeti korról, az újkorról és a jelenkorral való összehasonlítást az ember bármennyire kerülje is, vannak esetek, amikor nem mellőzheti. Ha az összehasonlítást megteszi, könnyen szemrehányást vált ki. Az összehasonlítás úgy hangzik, mint a vád a történeti emberiség ellen. Erről persze nem lehet szó. A történeti

emberiség itt nem mint értékben több vagy kevesebb szerepel, hanem mint számunkra ismerős alap, amelyen az archaikus közösség rajza megjelenhet. Az összehasonlítás tehát nem értékelés, hanem módszertani fogás. Mert ha valaki minden összehasonlítás nélkül az archaikus közösségről azt mondaná, hogy az őskori emberiség hierarchiában élt, aztán magyarázatba fogna, a hierarchia analógiáiba és elemzésébe, az újkori ember nem értené meg. A helyzet azonnal más, ha azzal kezdi, hogy az újkori közösség alapjait feltárja. Ha a materiális alapokon nyugvó természet-, illetve társadalomtudomány gyökereit, a politikai, a jogi, a törvénykezési törekvést megmutatná, rövidesen kiderülne, hogy mind egyetlenegy alapon áll: a természet. Így aztán, ha a természetre épített közösséget sikerült néhány alapvető vonallal felvázolnia, és az elválasztó vonalat meghúzni, az is kiderülne, hogy az archaikus közösség alapja nem a természet, hanem a szellemi hierarchia.

Az újkori ember ilyen körülmények között kénytelen tudomásul venni nemcsak azt, hogy voltak közösségek, amelyeknek életrendje, egészen más volt, mint amilyen a jelenkori. Így a hierarchia lényegét is megértené, sőt talán még azt is, hogy a hierarchiára épített társadalom a természetre épített társadalomnál talán magasabb rendű.

A jelenkori közösséget osztályokra szokták tagolni. Az osztályok: a paraszt, a munkás, az iparos, a polgár, az intellektuális középosztály, a születési és pénzarisztokrácia: az uralkodó osztály. Ezeknek az osztályoknak szellemi értékrendje nincs. A tagozódás, mint mondják, természettől alakult így és természetes. Ami csak más kifejezés arra, hogy az anyagi természet életrendjének, amelyet az újkori ember követ és helyesnek tart, megfelel. Ezzel az osztályozással az újkori ember a természet rendjét maga fölött elismeri, és hallgatólagosan a természetnek azt a törvényét fogadja el, hogy a sorrendet és az értékfokozatokat mindig az erősebb dönti el. Amíg az arisztokrata az erősebb, az az uralkodó osztály; ha a polgár, akkor az; ha a paraszt vagy a munkás az erősebb, akkor az az uralkodó. Az erősebb néha egyszersmind a számosabb. Ez a természet rendjére épített közösség.

A hierarchikus közösség eredetét nem alulról veszi, rendjét nem alulról építi és létét nem az anyagi természetre alapítja. A hierarchikus közösség kozmikus és metafizikai értékeken, emberen kívül álló magasabb szellemi valóságokon nem felépül, hanem azoktól függ és azoknak megfelelően tagozódik. A közösségnek nem alapja van, hanem feltétele, és nem az a fontos, ami alul van, hanem ami felül, s nem az, amin nyugszik, hanem amitől függ, s aminek megnyilatkozása. Az értékekről az archaikus metafizika tanítása szól. Az értékeknek szellemi, minden vonatkozástól független jelképei a számok. Ezért ha valaki arra a kérdésre, hogy az őskori közösség milyen rendre épült fel, egzakt módon válaszolni akar, azt kell felelnie: a számok rendjére.

Püthagorasz és Orpheusz ebben a tekintetben ugyanazt vallja, mint a beavatott egyiptomi papság, az iráni közösség alapja éppen úgy a tíz Amsaszpand, mint a palesztinai közösségé a tíz Szefirot, a hindu közösségé a tíz Pradzsápati. Ami nem jelenti azt, hogy a közösség alapszáma a tízes. A tízes szám az Egész-Minden-Teljes képe. Ennek a jelnek anyagi megnyilatkozása: a világ. A világnak emberi megnyilatkozása pedig: a közösség. A közösség alapszáma, a három: az Egész, a négy: a Teljes, a hét: a Teremtés és a tíz: a Minden. De a közösségben valamennyi szám megvan és él. És természetesen megvan és él a szám első megfogható alakjában, mint: idea. Platón szerint a közösség alapja az idea, s a közösség nem is egyéb, mint az ideák alkalmazása. A lélektan, az antropológia, a metafizika, az asztrológia, a geometria, az alkímia ezeknek az alaplényegeknek a lét különböző köreibben való alkalmazása. Az alaplényegek azonban természetüket minden körben megtartják. Ezért van a lét különböző körei között analógia. Analógia van a lélektan és a társadalomtan és az asztrológia és az alkímia között. A metafizika úgy hívja, hogy szattva - ez a kiegyenlített, a szenvedélyek fölött álló megnyugvás. A szattva megfelel a lélekben a buddhinak, az emberi értelem legmagasabb fokának, a fémek között megfelel az aranynek, a bolygók közül a Napnak, a

közösségben megfelel a szellemi kasztnak: a brahmannak. A metafizika úgy hívja, hogy radzsasz - ez a szenvedélyes tevékenység, a létnek másra vissza nem vezethető minősége, a radzsasz megfelel az Énnak, a fémek között az alkímia sulphurának, a kozmikus erők között a Marsnak, a közösségben a kormányzó, a tevékeny, a harcos lovagi kasztnak, a ksátrijának.

A hierarchiák világtényeknek felelnek meg: létköröknek, asztrális szellemeknek, fémeknek. A kaszt eredetileg hierarchia volt, de amikor metafizikai kapcsolatait elvesztette, a rokon létkörökkel való viszonya megszűnt, s ezért az analógia elhomályosult. Most úgy tűnt, mintha természeti lenne. Az újkori osztálytagozódásról tévesen hiszik, hogy az merőben a természet rendjén nyugszik és a természetből nőtt ki. Az újkori osztálytagozódás sok tekintetben nem egyéb, mint olyan hierarchia, amelyben az eredeti értékfokozatokra már senki sem emlékszik.

2.

A brahman, a ksátriya és a vaisja

A hierarchikus közösségben nem az alap a fontos, hanem az őskép, amelynek megnyilatkozása. Az őskép és az idea, amelynek jelképe a szám, a lét minden körében megnyilatkozik. Ezért van a közösség életrendje és a bolygók közt levő kozmikus rend és a lélek rendje és a fémek rendje között megfelelés, vagyis analógia.

Ha a közösségben a vezető a szellemi ember, és a szellemi emberé az uralom, ez pontosan megfelel annak, hogy az egyes ember életében és sorsában az irányító hatalom és tulajdonság a világos értelem. Ha a közösségben a vezető a tevékeny ember, ez megfelel annak, hogy az egyes ember életében az irányító hatalom és tulajdonság a tevékeny szenvedély. Ha a közösségben az uralom a gazdasági rendé, ez megfelel annak, hogy az egyes ember életében az irányító hatalom a haszon, a szerzés, az anyag túlbecsülése. Ha a közösségben az uralom a szolgaságé, ez megfelel annak, hogy az egyes emberben az irányító hatalom a tudattalan.

Ha a szellemi osztály uralkodik, az egyes ember sorsát a világos értelem kormányozza, az állam formája a királyság; a rend megfelel a metafizikai rendnek, a moralitás az abszolút értékeken nyugszik, a tagozódás hierarchikus. Ha a tevékeny osztály uralkodik, a tevékenység szenvedélye viszi az államot is, és ez a hódító állam; a morál a lovagi morál, a tagozódást a lovagi erények fogják megszabni. Ha a gazdasági osztály uralkodik, az egyes ember sorsát a gazdagodás és a vagyonszerzés kormányozza, az állam formája a polgárság; az uralkodó morál, hogy a gazdag embernek igaza van, a szegény embernek nincs igaza. Ha a szolgaság uralkodik, az emberi sors ki van szolgáltatva a tudattalan erőknek, s az embert ezek az erők önkényesen befolyásolják, az állam formája az önkényuralom; az uralkodó morál a gyűlölet minden egyéni kiemelkedés ellen.

Teljesen ki van zárva, hogy az emberi közösség polgári életrendben éljen, és ugyanakkor az ember sorsát a világos értelem vezethesse; ahogy teljesen ki van zárva az is, hogy az államforma az önkényuralom legyen és a közösségben a szellemi moralitás uralkodhasson. Kivételesen, egyes emberi egyéneknek az egyetemes törvényszerűséget sikerülhet megtörni, de ha szóhoz jutnak, sohasem cselekszenek és beszélnek a közösséggel összhangzásban. Ha a közösségben a szolgaság uralkodik, abban a pillanatban az egyes emberek sorsa fölött a vezetést a vak tudattalan vette át, s abban a pillanatban az értelmes szó úgy hangzik el, mintha a közösség egységének megbontása lenne, forradalminak hangzik minden elszánt cselekvés, csakis azért, mert az életrend tudattalanná vált, és a tudattalan nem tűr meg semmit, csak ami homályos és ösztönszerű. Ha a közösségben a szolgaság uralkodik, az emberiség az értékek rendjén kívül áll; léte olyan, mint a meg nem születettség egy neme: visszasüllyed az anyag elfeledettségébe és sötétségébe. Ilyen körülmények között a közösség teljes egészén elárad az anyag elfeledettsége: a tudattalan. Az egyes embernek legnagyobb erőfeszítésébe kerül világosan gondolkodni. Ami a hierarchikus közösségben természetes

és magától értetődő: az értelem, az itt most kivételes lesz. Az értelmes ember itt a közösséggel szemben áll, mert a közösség homályban él, az értelem világosságát nem fogja fel, csak érzi, hogy más, mint ő, s ezért gyűlöli s üldözi. A szolgaságnak a lélek tudattalan állapota felel meg, s ha a szolgaság uralomra jut, a lélek tudattalansága sorshatalommá lesz.

A hierarchia nem egyéb, mint az archaikus metafizikára alapított tudás alkalmazása az emberi közösségekre. Az, hogy az egyes emberi jellegek uralmának az egyes kasztok uralma felel meg. Az emberiség pedig nem akkor boldog és nyugodt, ha szenvedélyek tépdesik, ha anyagiassá válik, nem akkor rendezett, arányos, kiegyensúlyozott, ha a tudattalan erők marcangolják, hanem akkor, ha a világos értelem kormányozza. Éppen ezért józan dolog az értelemre hallgatni: az értelmes ember vegye át a vezetést, a tevékeny ember kormányozzon, a gazdasági ember maradjon a gazdaságnál és gyarapodjon, a szolgaság pedig szolgáljon. Ez így megfelel a világ egyetemes rendjének, nemcsak a közösségben, hanem az egyéni ember sorsában, a lélekben, a morálban, az államban, a fémek között és az ideák világában. A közösség rendje a világ meg nem változtatható értékrendjén nyugszik: Ez a hierarchia.

3.

Hierarchiát helyreállító törekvések a történeti kor határán

A hierarchia nem önkényes emberi értéksor, hanem a lét szakrális értékeinek rendje. Időszámításunk előtt a hatszáz év körül a lét e szakrális értékeinek rendjében zavar támadt. Konfu-ce szavai szerint a szakrális rend az, hogy "a király legyen király, a szolga legyen szolga". A rend az, hogy mindenki legyen az, aki, azon a helyen, ahol van. A zavar abban támadt, hogy a király elkezdett nem király és a szolga nem szolga lenni. Az ember egyszerre elkezdett más lenni, mint aki, más helyen, mint ahol állt. A hierarchia kezdett megbomlani.

Az őskor határán álló Kínában a hierarchia helyreállítását ketten kísérelték meg: Lao-ce és Konfu-ce. Ez volt az az idő, amikor az Út, a tao elveszett, s az emberiség léte elkezdett merő élet lenni. Az élet az, ami az anyagi természetből fakad, csakis biológiai jelenség, semmi más. "Ha nincs tao, jön az élet" - mondja Lao-ce. De a dolgok itt nem álltak meg. Kezdődik a visszafejlődés, az elkorcsosulás, a szellemtelenedés, a primitivizálódás. Az élet is elkezd fogyni. "Ha nincs élet, jön a szeretet." Tovább: "Ha nincs szeretet, jön az erkölcs." - "Az erkölcs nem egyéb, mint kényszer. Az ember kényszerből hisz és kényszerből hű." Az Út merő látszat; a szellem csak maszk. "A világ a szellem látszatából indul ki, s itt kezdődik a felfordulás." Lao-ce azt mondta, hogy az értékek rendjét a nemcselekvéssel kell helyreállítani. Nem irányítani, nem beleavatkozni, hanem hagyni, hogy a dolgok maguktól ismét megtalálják magukat és helyüket. "A magas életnek nincs szándéka és nem cselekszik." Annak, hogy az élet ismét lét legyen, annak, hogy az, ami zárt, ismét kinyíljon, virágozzon, megnyugodjon és olyan rendezett legyen, mint az Ég örök rendje, egyetlen módja van csak: hagyni, hogy a magas erők az életet ismét szabadon áthassák. "A tao nem cselekszik, de semmi sem marad megtétetlenül." - "Ha a király és a herceg használni tudná, minden dolog önmagától irányulna." Szenvedélytelennek, vágytalannak, kívánság nélkülinek kell lenni; nem szabad beleavatkozni, nem szabad tevékenykedni. "A világ szellem, amivel nem lehet cselekedni; aki cselekszi, elrontja." - "Amiért a világ elromlott, azért van, mert az uralkodók túl sokat cselekszenek."

Konfu-ce a tevékenységet választotta. Sokat tanult, tanítványokat gyűjtött, állást vállalt, miniszter volt - beszélt, tanított, dolgozott. Uralkodói házaknál járt, és a királyokat igyekezett meggyőzni, hogy az államkormányzás lényege az erkölcs. Azt mondta, hogy a rendet csak a Csün-ce, a tevékeny, nemes és bölcs ember tudja helyreállítani, aki önmegtagadással magát teljesen a közösségnek szenteli. Kung és Lao után a kínai hagyomány kettészakadt. Kung tanítványai a tao híveit babonás

metafizikusoknak és irreális fantasztáknak nevezték. A reális követelmény: a tett, a beavatkozás, a tevékenység, mert elvégre a jóérzésű ember a romlást nem nézheti tétlenül. Lao hívei Konfu-ce tanítványait kigúnyolták. Csuang-ce Kung mestert így leckézteti meg: "Mondd csak, Kiu, igazán nem vagy képes kihívó viselkedésedről leszokni, hogy végre tisztességes ember légy? Arra sem vagy képes, hogy egyetlen nemzedék szenvedését hordozzad, és szüntelenül ezer nemzedék gondjával törődsz... Eszedet vesztetted? Gondolkozni tanítasz? Minden gondolkozás baj forrása; minden tevékenység zavar forrása. A bölcs ember csak akkor cselekszik, ha muszáj, de akkor sem törődik vele, sikerül-e, vagy sem. Tetteire csak a kevély és önhitt ember helyez súlyt."

Lao-ce a hierarchia legmagasabb pontjáról beszél. A tao a nemcselekvés, amely tevékenység nélkül hat. Ez a lét intenzitása, a nyílt lét ereje. De az idő akkor már elmúlt, hogy a nyílt lét hatását a közösségben kibonthassa; ez a történet kezdete, az élet kora, a zárt s az egyre jobban lezáruló lété. Konfu-ce tevékenysége pedig a kormányzó rend cselekvő szenvedélyének megnyilatkozása. A kormányzó, a Csün-ce, a görög arisztosz, a hindu ksátrija az életet nem tudja másként elképzelni, csak mint szüntelen tevékenységet. Lao-ce taójában az őskori királyság útja jelentkezik még egyszer, ahogy a föld túlsó oldalán, Püthagorasznál még egyszer fellobban az orpheuszi ősi szellemi uralom hagyománya: a kormányzat nem a tevékenységen, hanem egyedül a szellemi hatáson múlik.

Konfu-ce tanításában és tevékenységében már a ksátrija jelentkezik, mint a föld túlsó oldalán Platónnál: a szenvedélyes kívánság, hogy a közösség rendjét cselekvéssel helyreállítsa. Lao-ce taójának el kellett veszni, mert a közösség már nem értette, s az idő megváltozott. Konfu-ce tanítása pedig, mint Platóné, eleve hibás volt: soha a lovagi rend a közösséget vezetni nem tudta, mert erre nem is alkalmas. Aki a közösséget vezetni tudta volna, azt az idő már nem fogadta el, akit pedig az idő szólított, az a közösség vezetésére természeténél fogva mindig alkalmatlan volt és az is maradt. Ez az adott helyzet pontosan jelzi, hogy a közösség életében a hierarchia mit jelent: törvényszerű, transzcendens eredetű értékek rendjét, amelyet ha a közösség megtagad, saját létének törvényét tagadja meg, de amelyet ha elveszít, semminemű erőfeszítéssel és tevékenységgel visszaszerezni nem tudja.

4.

Hármas és négyes hierarchia

Az inka hagyományban Vicsama isten a teremtéskor három tojást dobott a földre: egy aranyat, egy ezüstöt és egy vasat. Az aranyból keltek ki a szellemi rend tagjai, az ezüsből a lovagi rend tagjai, a vashoz a gazdasági rend tagjai. A három tojás pontosan megfelel a hindu hagyomány három gunájának: a meggondolt szellemnek (szattva), a tüzes tevékenységnek (radzsasz) és az anyagi termékenységnek (tamasz). Ez a közösség létének három köre: a szakrális, a kulturális és a naturális; ez a morál három fokozata: a dharma, a káma és az artha, az egyetemes törvényen alapuló morál, az élvezet morálja és a haszon morálja; ez az alkímia három eleme: a sal, a sulphur és a merkur -, röviden: ez a lét visszavezethetetlen és primér három értéke és minősége, amin a hierarchia, a közösség életének rendje nyugszik.

A szellemi rend életének értelme a világtörvény megragadása. Ez az első rend, mert a világtörvény, a dharma tudása nélkül az emberi közösség nem emberi, hanem gyülevész csőcselék. A szellemi rend az igazság őre, a szellemi rend őrzi a hagyományt, a szellemi rend teszi alkalmassá az emberiséget arra, hogy életével az isteni létben részesüljön. A brahman az áldozó; aki az istenséggel való kapcsolat folytonosságát fenntartja, aki az embert Isten előtt, s az Istent az ember előtt képviseli.

A ksátrija nem a dharmát, hanem a kámát jelenti, az örömet, az élet mozgékonyágát, színeit, érzéseit, szenvedélyeit. A lovag nem a szellem, hanem a heroikus lélek. A lélek,

amikor a földtől elszakad, első elváltozásában hősiessé válik. Ez a sulphur, a tűz, ez a szabad és égő lobogás, a ksátrija. Ha a lovagi rend a brahmantól eloldódik, sudrává, szolgává lesz. A lovag hierarchikus léte kizárja a despotizmust. Földi eszközökkel ő szerez érvényt a világtörvénynek, amely mindig szellemi. A lovag jelképe: a kard; a kard nem más, mint a logosz, a szó, a cselekvő ige, a szellem megnyilatkozása, de a tevékenység világában, mert a kard az abszolút aktivitás jelképe. A kard a tevékeny szó eszköze, amit a lovag a szellemi kasztól kap mint szakrális eszközt, hogy vele a törvényt megvédje.

A vaisja a gazdasági rend, az artha, a haszon rendje az anyaggal érintkezik, a földet műveli, az élet eszközeit készíti, kereskedik. Feladata, hogy az életben az anyagi bőséget és termékenységet fenntartsa. Ezért a tamasz a sötét és rejtélyes anyagi termékenység hordozója. A vaisja a kötött rend: köti a tulajdon, a vagyon, a haszon, a föld. Ez a nehéz, a földszerű, az anyagi kaszt.

Az őskori hagyomány a négyes számra alapított hierarchiát is ismeri. Ezt az értékrendet a négy juga, a négy világkorszak analógiájával érti meg. Az aranykornak megfelel a brahman: az isteni léttel való teljes egység, az abszolút szellemi uralom. Az ezüstkornak megfelel a ksátrija: amikor fellép az emberi Én külön akarata, a szenvedély. A rézkornak megfelel a vaisja: amikor az ember már elanyagiasodik, de még a dharma rendjében él. A vaskornak megfelel a sudra: a szolgaság.

Kínában a királynak négy segédje van: Si Tu, a tanítás mestere, aki a tavaszt jelenti - Si Ma, a kard mestere, aki a nyarat jelenti - Si Kan, a földek mestere, aki az őszt jelenti - Si Kung, a munka mestere, aki a telet jelenti. Mert a szolgaság, a sudra, ahogy a hindu hagyomány mondja, csak a munka mestere, semmi egyéb.

A négyes számnak felel meg az őskori közösség vertikális rendje, a négy asrama. A négy asrama az egyes ember életsorsának körén belül az élet négy alapvető értékfokozata:

Az első fok a tanítvány, a brahmácsarja. Brahmatanítványnak hívják, mert minden ifjú a tanító pap közvetítésével tulajdonképpen Brahmantól, a legmagasabb istenségtől tanul.

A második fok a grihaszta, a családfő. Amikor valaki megtanulta azt, amit az emberi lénynek meg kellett tanulnia, az életet továbbszövi, családot alapít, az állam kormányzásában részt vesz, aszerint hogy melyik kaszt tagja, pap, kormányzó, kereskedő, földműves, mesterségét gyakorolja, tökéletesíti és gyermekeket nevel. Az emberek többsége feljebb sohasem kívánczik. Az emberi sors itt, a grihaszta fokozatán is lehet tökéletes, szép és teljes.

Ha azonban magasabb fokozatot óhajt elérni, az erdőbe vonul. Ez a vanaprasztha, az erdei remete. Idejét szemlélődéssel, további tanulással és aszketikus gyakorlatokkal tölti.

Ha még feljebb kívánczik, minden vagyonát elajándékozza, darócruhát ölt, a vezeklő csészéjét, egyetlen tulajdonát övére akasztja és vándorol. Az út árkában alszik és könyöradományokból él. Rendesen még nevét is megváltoztatja. Ez a szannjaszin.

5.

A kétszerszületett. A tisztátalan

Az emberi közösségnek eredetileg három értékfoka volt, s ezek az értékek a világ egyetemes szakrális rendjének feleltek meg. A legalsó értékfokozat, a vaisja azonban az idők folyamán kettévált, és így keletkezett a "negyedik kaszt", a sudra. A beavatott közösségnek a szolgaság, a sudra nem tagja. A szolgaságról egyetlen archaikus törvénykönyv sem úgy beszél, hogy az a közösségnek egyenjogú része. Platón is csak mellékesen említi meg, mint Manu. A sudra iránt a magasabb kasztok magatartása: a távlat és a könyörület. A sudra az eszköz, Brahman isten lába, az anyagtól még nem szakadt el teljesen. Ezt a megkülönböztetést Manu törvénykönyve azzal teszi meg, hogy azt mondja: a közösség tagja csak a dvidzsa, a kétszer született ember lehet. Az egyszer született csak az anyagban születik, és a szakrális közösségnek tagja nem lehet. - Az

archaikus közösségnek alig van ténye, amit a történeti ember kevésbé ért, mint a sudra kizárását az áldozati rendből. A meg nem értés oka mindenekelőtt az, hogy a történeti ember a hierarchia iránt eltompult, és nem tudja, hogy a szakrális életrendnek nem emberi, hanem transzcendens eredete van. A második ok nem metafizikai, hanem társadalmi és lélektani természetű. A történeti ember lefokozott éberségében nem hajlandó és nem is képes megérteni, hogy az apokaliptikus korban szükségképpen minden emberi közösségnek kell hogy legyen és van is sudrája, sőt avarnája (kasztos kívülije) és csandalája (tisztátalanja, kiközösítettje) is. Minden társadalom kivétel nélkül törvényes és törvénytelen tagokból áll.

A szakrális őskori rend a sudrát csupán eszköznek tartja, amellyel valamit végrehajt és megtesz. A lovagi közösségben, mint Platónéban is, a tisztátalanok a rabszolgák, akiknek a közös sors irányításában szavuk nincs. A polgári-gazdasági közösségben a tisztátalanok az úgynevezett "szegények", akiknek nincs módjuk rá, hogy a közösségben mint a nagy gazdasági vállalkozásban tevékenyen részt vegyenek, s ezért nincs szavuk. Végül a kevert közösségben a tisztátalanság változó és meghatározatlan valami, amit néha vallásfelekezethez, néha nemzetiséghez, néha fajhoz, néha politikai magatartáshoz igyekeznek kapcsolni. Kiközösített mindig van, akárhogyan is hívják: protestánsnak, hugenottának, proletárnak, burzsoának, zsidónak vagy másnak. Minden közösségnek van "tisztátalanja", csak a nem hierarchikus közösség a tisztátalanság bélyegét egy bizonyos emberi csoportra nem az egyetemes rend, hanem a történeti szenvedély értelmében üti rá.

Az őskori közösségben a brahman, a ksátrija, a vaisja a szakrális rend tagjai, mert a kasztok tagjai nem csupán az anyagban születnek meg mint test, hanem a beavatás révén még egyszer az isteni értelem rendjében. Ezért lehet a közösség tagja csak kétszer született: dvidzsá. Beavatáskor az ember megtudja, hogy nem az alap a fontos, amin áll, hanem a szellemi szál, amin függ. Megtanulja, hogy - mint Manu mondja: "Jobb a világra egyáltalában meg se születni, mint benne alacsonyrendű, vak, ostoba, értelmetlen, zavaros életet élni, s a nagy igazságok tudásában nem részesülni."

Beavatáskor az ember megtanulja testét tisztán tartani, az egyszerű ételeket elkészíteni, az egészség szabályaira ügyelni, a káros és tápláló ételeket megkülönböztetni, a tiszta erkölcsre vigyázni, szellemben elmélyedni, meditálni, a komoly szóra hallgatni, az anyag és az érzékek csábításától óvakodni. Az ember megtanulja, hogy a testileg tiszta élet összefügg az erkölcsileg tiszta, s ez a szellemileg tiszta étellel. Megtanul higgadtan és értelmesen beszélni, mert "minden értelem, eszme, szándék, terv, érzelem, tudás, mind beszédbe öltözve jelentkezik. Aki a beszédet nem becsüli, nem tanulja, nem fejezi ki magát röviden, okosan, szépen, egyszerűen, komolyan, az semmit sem ért és nem is vehet komolyan".

Az emberiségnek pedig minden időben van része, amely ezeket a törvényeket magára kötelezőnek nem ismeri el. Ezt nevezi a hindu hagyomány csandalának, kasztos kívülinek. Csak az ösztön szavára hallgat, az illemmel nem törődik, a tisztasággal, az erkölcsi érintetlenséggel szintén nem, a szokásokat, az udvariasságot nem tiszteli. Elragadtatja magát, indulatos, alacsony vágyak rabságában él, s ezért még csak szégyent sem érez, testi vágyait kiéli, sőt még kérkedik is azzal, hogy gátlásai nincsenek, szennyes szavakat, durva és bárdolatlan hangot használ. Ezt az embert nem az értékek rendje ítéli arra, hogy a szakrális közösségnek tagja ne lehessen. Ez az ember maga helyezi magát törvényen kívül. Nem azért tisztátalan, mert ezt valamely törvénykönyv önkényesen így állapította meg, hanem azért, mert ez az ember a tisztátalanságban van otthon, oda való, ez a világhelye és ott érzi magát jól. Csak egyszer születik, az anyagban, s ezzel tökéletesen meg is van elégedve, és a magasabb rendbe való fölemelkedés vágya benne fel sem ébred. A szellem magasrendűségéről sejtelve sincs, és ha róla hall, hitetlenül áll, vagy gúnyolódik. Életének magas célja a bő táplálkozás és a hosszú alvás, mint a kutyanak. Ezért volt az őskorban jelképe a tisztátalan és

szégyentelen állat: a kutya.

A beavatás lényege végül is semmi más, mint az a belátás, hogy a magasabb rendű élet alapja: az önmegtagadás. Ez a tapasztalat, az önmegtagadás avatja az emberi életet szakrálissá. S ez az, amit a csandala nem ért és nem akar érteni, amit nem hisz és nem tud elhinni. A csandala az ösztönöket szabadon ki akarja élni. Ezért válik tisztátalanná. A hierarchikus közösség szava ezért: a törvény; a csandala szava ezért: a korlátlan kiélés.

Ennek a tömegnek jelenléte a közösség számára állandó veszély, és a közösséget csak a szakrális rend gondos fenntartása őrzi meg, hogy a sötét tisztátalanság lent maradjon, lenyomva, fékentartva, mert ha a tisztátalanság feltör, iszapjában az egész közösség elmerül és megfullad. A tisztátalanságot az egyes embernek önmagában és a közösségnek a társadalmi rendben szigorúan féken kell tartania, mert jaj annak, amelyben a tisztátalan szóhoz jut, és százszor jaj annak a közösségnek, amelyben a tisztátalan, aki nem ismeri a szellemet, a függőséget, aki nem látja az értékrendet, vezetővé válik.

6.

A hierarchia és a négy juga

Amikor a Li Ki azt mondja: "A rendezett közösség jele, ha a miniszter hűséges, a hivatalnok megbízható, a nép őszinte, a munkás egyszerű, a kereskedő becsületes, a leány szűzies, az asszony alázatos" - tulajdonképpen hierarchiát mond ki. Amikor Lao-ce a taót, Zarathusztra az asát, Platón az alétheiát, Püthagorasz a számok örök rendjét, Manu és a Veda a ritát kimondja, tulajdonképpen mindegyik hierarchiát mond ki. A hierarchia nincs egyetlen alakhoz kötve. Az egyik a három gunán épül fel, a másik a négy korszakon, a harmadik a kettes számon. Egyiptomban a közösség a Tizen nyugodott, mint Iránban a tíz Amsaszpandon és Palesztinában a tíz Szefiroton.

A hierarchia a Veda-szmriti szerint nem egyszerre alakult ki. Az aranykorban a lét arany volt, és csak szellemi ember, brahman élt. Az ezüstkorbán született a ksátrija, a lovag. A rézkorbán született a vaisja, a gazdasági kaszt embere. A vaskorbán, a kali-jugában, a sötét korszakban született a sudra. A kasztoknak szerepe éppen ezért csak a kali-jugában lenne, de a sötét kor éppen a rendetlenség és az értékek felbomlásának kora, amikor a lelkek nem saját kasztjukba születnek, és nem ott élnek, ahol természetük szerint helyük lenne. A korszak végén az egész emberiség kaszttalanná lesz, és a közösség teljes egészében tisztátalanná válik. Ennek a korszaknak kezdete volt az időszámításunk előtti hatszáz év.

II. A kocsihajtó

1.

A delphoi kocsihajtó. Antarjamin. Krisna

Az archaikus kor legvégéről Delphoiban szobor maradt reánk. A szobrot általában a delphoi kocsihajtónak nevezik. Csaknem bokáig érő hosszú ruhában fiatal férfi áll, mintha kezében gyeplőt tartana; ruhájának redői olyan szabályosak, mint az oszlop vájatai; magatartása nyílegyenes, arcán a tudás és az erő ül. Egyetlen őskori szobor se mond ennyit szemével, ezzel a holtbiztos, felhőtlenül tiszta pillantással. A szobor nyílegyenessége és hajthatatlansága a szemben ér tetőpontra. Hajthatatlan? Igen. Mert ő a hajtó. A kocsihajtó. Semmi lágy vagy engedékeny, puha vagy érzelmes ebben a szemben nincs. De az értelem nem hasonlítható ahhoz az emberi értelemhez sem, amelyben mindig van valami számítás, érdek, viszonylagos és Én. Ez a teljesen éber értelem tökéletes biztossága. Nem az ember hajt, nem a test, nem a kéz; a szem a kocsihajtó.

A művész, aki a szobrot faragta, valószínűleg már nem állt a szellemi kaszt utasításainak

befolyása alatt, mint ahogy a művészek Egyiptomban, vagy Mexikóban, vagy Júdeában a szellemi kaszt utasítására alkottak. De a szobrász még nem vált világivá, klasszikussá, mint mondani szokták, mert ihlete tisztán szellemi.

Afelől, hogy ki ez a kocsihajtó, pillanatig sem lehet kétség. "A belső kocsihajtó, szól a Veda, aki ezt a világot és a túlvilágot és az összes világokat belülről irányítja." Szanszkrit szóval: antarjamin. Zarathusztra így szól: "Én vagyok a főpap, az, aki a legelső kocsi hajtóm, az első ember." Iráni nyelven: ratha eszthar. Sankara írja: "Tulajdonságainál fogva az istenek birodalmában éppen úgy, mint a földön, ő a kocsihajtó." És hozzáteszi: "Csak az atman, a halhatatlan Én lehet az, aki a belső kocsihajtó." A Katha upanisád: "Tudd meg, hogy kocsihajtó vagy, s anyagi tested a kocsi." A Zohar: "A természet a kocsi, az égi ember a kocsihajtó." "Az égi ember az isteni értelem." Ez az isteni értelem Toth, Hermész, Mercurius, Manu, Kecalkoatl, Manko Kapak. "A kormányzás - szól a Li Ki - kocsihajtás. A szellem ereje a gyeplő, hogy az uralkodó a népet vezesse; a hivatalnok a hám, a büntetés az ostor. Az Ég Fia a kocsihajtó. A vezér és a tanácsadó a jobb és a bal kéz." Peruban, Egyiptomban és Indiában csaknem egyforma külsőségek között vonult fel a király nagy ünnepeken: kocsin, kezében gyeplő, fölötté négyyszögletű baldachin, lába alatt kör alakú szőnyeg, az állatkör tizenkét és a Hold állatkörének huszonnyolc képével, s az egész képet kerék fogta körül, ami nem egyéb, mint a kereszt (szvasztika), az örök körforgás jelképe, a világ elmúlhatatlanságának jele: négy oldalt a négy évszak és a négy korszak: az arany-, az ezüst-, a réz- és a vaskor képe és a tetőn a világbéke harangja. Minden valószínűség szerint nem a képek véletlen egyezéséről van szó, annál is inkább, mert nem képekről van szó. Az őskorban semmi sem a képen, hanem az értelmén múlik, az értelem meg az analógián, vagyis a lét köreinek megfelelésén. Az analógia az, hogy él a földön lény, aki a földi élet gyeplőjét kezében tartja és az élet kocsiját hajtja. Ez az antarjamin, a kocsihajtó: az égi értelem, Hermész, Toth, Kecalkoatl, ez a ratha eszthar, Manu: az Ember, az egyetemes isteni ember, az ősi és örök és első ember: az isteni intelligencia. Ő a nyílegyenes, éber, világos, aki a tudás és az erő, aki hajthatatlan, mert ő a kocsihajtó. A test, a természet, az anyag, a föld, az állam, a nép: a kocsi. Az értelem a kocsihajtó, az, aki nem ismeri a lágy érzelmeket, a hiú Ént, a személyes érdeket, az önző számítást. Ő az abszolút szem: a látás, a felhőtlen, holtbiztos, lankadatlan és oszlopegyenes éberség. Ő az atman, a halhatatlan Én, az istenek birodalmában és a földön ő a kocsihajtó: fölötté a csillagos ég, körülötte a korszakok és évszakok örök változása, ő azonban az állhatatos, megmozdíthatatlan, befolyásolhatatlan tudás. Ő az Ég Fia, a kormányzás, a kocsihajtás. Fölötté a világbéke harangja szól, mert az értelem nem ismeri a viszályt, a kettősséget, a szakadást, a háborút, a széthangzást. Ez az antarjamin, a kocsihajtó.

2.

Az Egy megnyilatkozása az emberi életben

A kocsihajtó a király.

A vezetésnek két megnyilatkozása van: az uralom és a hatalom. Az uralom a nem cselekvő szellemi vezetés; a hatalom a tevékeny vezetés. A kocsihajtó túl van uralmon és túl van hatalmon. A szellemi uralmat a szellemi rend, a brahman gyakorolja; a tevékeny uralmat a kormányzói rend, a ksátrija gyakorolja. A király több mint brahman és több mint ksátrija; a király vezetése több mint szellemi és nem cselekvő, több mint tevékeny. A kocsihajtó az Ég Fia, aki a földi rendből kiemelkedik, mint az oszlop, egyedül, mással összehasonlíthatatlanul, aki csak éberség és értelem és tudás és erő. Aki csak néz és lát, mint a delphoi kocsihajtó. Kínában azt mondják: délnek néz. Délnek nézni annyi, mint élni. A király az a lény a földön, aki él; hozzá képest mindenki már csak anyag és eszköz, gyeplő vagy ostor, jobb vagy bal kéz. Ő a szem. Az uralom és a hatalom már kettő, már viszály és fokozat, az Egynek csak két fele. A király az Egy - a megmagyarázhatatlan és megközelíthetetlen, emberi értelem fölött álló égi értelem

megnyilatkozása, a piramis csúcsán álló legmagasabb kőköcka, amelynek ellentéte és pólusa nincs: vagyis pólusa a világ maga, a természet, a nép. A király a sokkal szemben álló egyetlen Egy, a Közepont és a Szív és a Fej.

Nem a nép, a sokaság, a föld az érthető és természetes, és nem az Egy, a király az érthetetlen és természetellenes. Ahogy nem a világegyetem, a természet, a csillagok, a lelkek sokasága az érthető, és az Egy Isten az érthetetlen. Az Egy Isten a természetes, magától értetődő, és a csillagok és lelkek sokasága csodálatos, különös, nem magától értetődő. Mert az Egy az, aki és ami: van. Ő a lét, az Egy - amihez és akihez képest minden egyéb már esetleges. A király: van. A király a természetes. A király az értelmes, magától értetődő és világos, mert ő az Egy, és hozzá képest a népek sokasága, a kasztok és rendek, szavak és törvények, történet, események már alárendelt és mellékes esetlegességek. Ami a királyon kívül van, csak a kocsi, a kerék, a gyeplő, a ló. Ő a kocsihajtó.

Az újkorban a legtöbb, amit egy király magáról mondani tudott, hogy: az állam én vagyok. Ez teljesen hamis. Hamis pedig azért, mert kicsiny és kevés. A király több, mint az állam, annnyival, amennyivel Isten több, mint a világ. A király az a szakrális személy, akinek viszonya az állammal, az, ami Istennek a teremtet világgal. Király nélkül az emberiség "sokadalom", mint Hérakleitosz mondja, és az emberi élet értelmetlen zavar.

3.

A Tao te king és a királyi beavatás

A Tao te kingről a történeti ember azt tartja, hogy filozófia vagy jogrendszer, vagy a legjobb esetben metafizika, de mindenképpen úgy érti, hogy az az Út, amit a tao jelent, mindenkinek útja lehet. Mintha erre az útra bárkinek jogában állna lépni, s mintha bárki, bármikor megtehetné, hogy erre az útra lépjen. A hiba forrása ugyanaz, mint ami másutt és sok helyen: a történeti embernek a hierarchia iránt nincs érzéke; az emberi rangok között nem tud különbséget tenni. Ezért fejlődött ki az egyenlőség gondolata, amely a közösség értékrendjét végképp aláásta. Mert a társadalmi különbségeket nem az egyenlőség gondolata rombolta le, hanem az emberi életben levő értékrangok iránt való érzéketlenség következtében minden ember rangját vesztette, s külsőleg egyenlővé lett a többivel, mialatt szellemi Énjének különbsége megmaradt. A történeti ember azt hiszi, hogy a tao olyan út, amelyre bárki ráléphet, s amelyen bárki járhat.

A tao a király útja: az az út, amelyen a kocsihajtó a kocsit vezeti. A Tao te king a királyi beavatás könyve. Aszkétikus tanítása, jogája, filozófiája, metafizikája másodrendű. A taoóban nagyobb titokról van szó. A tao az emberiség útja, a kocsihajtó útja, csak a beavatott király léphet rá, és csak a király járhat rajta.

A királyban az az érthetetlen és megmagyarázhatatlan rejtély jelenik meg, amely a földön élő minden lénytől és dologtól oly megrendítő módon különbözik, hogy amikor az ember vele szembekerül, értelmének épségében vagy tapasztalatának hiteles voltában kezd kételkedni. Semmi a földön hozzá nem hasonlít, semmi az ő létét igazolni nem tudja; sőt a földi lét az, amit előtte igazolni kell, és a lények, dolgok sokasága az, ami az ő megjelenésére értelmét egyszerre elveszti. "Az ember nézi és nem látja; neve: az egyenlő. Az ember fülel és nem hallja: neve a nem érzékelhető. Az ember fogja és nem tartja, neve: a minden fölött levő... Szüntelen cselekszik és meg nem nevezhető... alakatlan alaknak hívják és látható láthatatlannak... jelenség, de megjelenés nélkül."

Amit a királynak először meg kell tudnia, hogy az egész földi létben tényleges realitása csak neki van. A király viszonya a földdel és a néppel, az egész anyagi természettel ugyanaz, ami a lélek viszonya a testtel; az, ami az isteni, halhatatlan Én viszonya a mulandó földi Énnel. Csak az atman a valóság, az atman a lét, a többi elmúlik, káprázat, valótlan, álm, varázslat. Csak a lélek a reális, a test mulandó kép. Csak a király valóságos, a nép, az állam, a sokaság, a föld olyan, mint a testi valóság. A király a nép halhatatlan Énje, a király az ország lelke, a király a valóság: az antarmajin, a belső

kocsihajtó. "Ha a nép fia meghal - írja a Li Ki -, azt mondják: meghalt. Semmi több. Ha a hivatalnok meghal, azt mondják: nem kap több fizetést. Ha a hatalmasok közül valaki meghal, azt mondják: ki kell józanodni. Ha a király meghal, ez az összeomlás."

"Négy nagyság van a világon: az Ég, a Föld, a tao, s a negyedik a király."

A király nem cselekszik. A király van. Ő a lét: az atman - a halhatatlan lét és Én, az antarcjain, az isteni ember jelenléte a földön. "A világot cselekvéssel meghódítani? Még senkinek sem sikerült. A világ szellemi dolog, amivel nem lehet cselekedni. Aki cselekszi, elrontja; aki megtartja, elveszti." Ez a második, amit a királynak tudnia kell. "A magas létnek nincs szándéka és nem cselekszik. Az alacsony élet csupa szándék és csak cselekszik, cselekszik." - "Az állam kormányzásához fegyelem kell; a harci fegyverhez erős gyakorlat kell; de a királyságot az teremti, aki minden tevékenységtől távol áll."

Ez a Tao te king mondanivalója. Ez a királyság. Ez a királyi beavatás. Tudjad meg, te vagy a király, a kocsihajtó, és hozzád képest semminek és senkinek ezen a földön valósága nincs. Te vagy a Lét. Te vagy a realitás. Te vagy a halhatatlan, isteni lélek, az egyetlen személy, az egyetlen szubjektum. És tudjad meg, hogy feladatod csak egy van: lenni. "Délnek fordulni és nézni." Mindent látnod kell, mindent tudnod kell - de nem jelentésekből és besúgóktól és kémektől. Tudnod kell úgy, hogy előbb tudod, még mielőtt megtörténik. Te vagy az éber - te jársz az úton, te vezetsz. A vezetés nem tevékenység. A vezetés a lét maga. A kocsihajtás nem cselekvés. A kocsihajtás annyi, mint az úton járni, s az úton járni annyi, mint lenni - teljes éberséggel, napfényes isteni értelemmel lenni. Az, hogy egyedül te vagy az, aki: van, te vagy az, aki lát, te vagy az, aki tud, az tesz téged erővé. Ez az erő nem cselekvés. Ez a sugárzó lét. A te fényedben ragyog a nép; a te erődből él az ország; a te parancsodra nő a gyümölcs és a gabona; a te szavadra kel és nyugszik a nap. De nem szabad tenned semmit és mondanod semmit, csak adni, de csak magadat. Ez az, amit úgy hívnak, hogy: áldás. Te vagy az áldás a földön, az isteni értelem feloldó érintése. "Az Ég taója: áldani."

Ami pedig nem tao, az értelmetlen, örületszerű zavar. "Az úton kívül minden úttalan."

Ha az élet az útról letér, az egész életet elveszti. Törvény? "Minél több tilos dolog van, a nép szegénysége annál nagyobb." Gazdagság? "A jólétnek minél több eszköze van, az államban annál nagyobb a zavar." Műveltség? "Minél több ügyes ember van, annál több az ellentmondás." "Minél több a törvény és a rendelet, annál több a tolvaj és a rabló."

"Hogy a nép nehezen vezethető, azért van, mert sokat tud. Ezért aki országát tudással vezeti, országának rablója; aki országát nemtudással vezeti, országának áldása. Aki ezt a kettőt ismeri, az Ég törvényét megtalálta." "Amiért a folyók és a tavak a völgyek hódolatát fogadni tudják, azért van, mert tudnak alul maradni. Ezért ők a királyok."

A tao nem törvény, nem jog, nem uralom, nem hatalom, nem gyakorlat, nem beszélő, nem kimondható. Tao annyi, mint Út. A Lét útja. A tao annyi, mint: lenni - ártatlanul, gondtalanul, gyermekien, egyszerűen, közvetlenül lenni. "Az egész világ azt mondja, hogy a tao nagyszerű. De úgy látszik, megvalósításra nem alkalmas. Éppen az benne a nagyszerű, hogy megvalósításra nem alkalmas. Mert az alkalmazhatóság elaprózódásra vezet. Három kincs van: a szeretet... az elégedettség... és az alázat. A szeretet teszi az embert bátorrá; az elégedettség teszi az embert nagylelkűvé; az alázat teszi az embert képessé arra, hogy uralkodjon."

4.

A beavatás és a hierarchia feje

A beavatásnak a szellemi és kormányzóiban is döntő jelentősége van. A beavatás a második, az igazi születés. Beavatás nélkül az ember csak egyszer születik, mint az állat, vagy a szolga. A beavatás által részesedik az ember a világtörvény, a dharma tudásában, vagyis felébred: nem az érzéki, hanem a természetfölötti világban, vagyis az ember igazi világában. A beavatás misztériumában a lélek azon a metamorfózison esik át, amelyen

az emberi test az anyaméhben: a csírából autonóm Élőlény lesz, amennyiben megérlelődik annak a tudatnak elviselésére, hogy isteni származása van, és halhatatlan. A királyi beavatás azonban a szellemi és kormányzói rend beavatásánál határtalanul fontosabb. Egyetlen léleknek sem kell abból az embrionális állapotból, amelyben az anyagi természetben él, olyan jelentékeny és nagy utat megtennie. Igaz, hogy a királyi lélek természeti születésének pillanatától fogva minden más földi lélektől különbözik. Ezt a kozmikus helyzet világosan jelzi és mutatja. A királyi léleknek már fogamzását is jelek előzik meg. Nem minden idő alkalmas arra, hogy király fogamzására alkalmas legyen. A szakrális időszakokról, amelyeket elsősorban a Nap, a Vénusz, a Jupiter, másodsorban a Hold, a Merkúr, a Mars, a Szaturnusz helyzete jelez, a királyi lélek apjának és anyjának is tudomása van. Fontos, hogy a születés olyan időszakra essék, amikor a Nap pályája felfelé halad - december 21. és június 21. között levő időre; hogy a Hold növekvőben legyen. Hogy a Merkúr a Naptól ne legyen túl távol, vagy hozzá ne legyen túl közel. A bolygók közül egy se haladjon visszafelé. Ez a születésnek azonban csak asztrológiai előfeltétele. Fontos a szülők táplálkozása éppúgy, mint a környezet, főként az anya környezete. Vegye körül sok növény, lehetőleg virágzó, de nem bódító illatú növény. Környezetében legyen sok fiatal és szép ember, kellemes, de nem kihívó és díszes ruhában.

A királyi lélek születésének pillanatától fogva minden ember fölött áll. Egyiptomban a száhut, az örök és halhatatlan testet az ember halála után lemérhetetlen erőfeszítéssel tudja csak megszerezni: aszkézissal, önmegtagadással, tanulással. A király az egyetlen földi lény, aki földi létét is a száhuban, a halhatatlan és örök testben éli. Ez a balzsamozás és a múmia ősi értelme. Nem akármilyen testet tartottak meg az örök idők számára, csak a száhut. A tulajdonképpeni beavatás a gyermekkor végével kezdődik. A beavatás irányítója mindig a főpap. S az első, amit az ifjú királynak meg kell tanulnia az, amivel más beavatás végződik: meg kell tudnia isteni származását. A történelem és az eposz ősi formájában nem egyéb, mint a hagyomány, amelyet az ifjú király számára készítettek, hogy belőle a nagy ősök természetét és tetteit megismerje. Története csak a királyoknak van, s az őskori emberben szánalom ébredne, ha a történeti korban, főként az újkorban a különböző történetek sokaságát látná. A királyok történetén kívül más történetnek semmiféle jelentősége nincs.

A beavatás nagy tudása, amit a Li Ki így mond: "Az Ég Fiától egész a legközöségeesebb emberig mindenkire ugyanaz a törvény érvényes: az ember művelése. Mert hiszen az, hogy valakinek gyökerei rendetlenek és ágai rendesek legyenek, teljesen ki van zárva. Az, hogy valaki a fontosat ne vegye komolyan, de viszont a lényegtelenet komolyan vegye, lehetetlen. A gyökereken kell kezdeni, és azon, hogy valaki a dolgokat komolyan vegye." Ez az, amit ősidőkben tudásnak neveztek. "Mit jelent az ember művelése? Az emberi élet helyes használata. Az ember művelése az élet helyes használatán múlik. A helyes használat pedig, mint az őskor mesterei mondták, mindössze ennyi: sohase áltasd magad."

A beavatás senkinél sem olyan fontos, mint a királynál: senkire sem érvényes annyira az, hogy az egyetlen lényeges az ember művelése, mint a királyra. A király egyebet se tesz, csak műveli magát: egyre jobban érti nagy őseinek jellemét és tetteit; egyre mélyebben látja a világ törvényeit; egyre világosabb előtte a lét minden eltakart rejtélye; egyre jobban érti önmagában a halhatatlan Én titokzatos ragyogását; egyre közelebb lép az isteni értelem világosságához; egyszerűen: egyre éberebb. Már meg tudja szerezni azt a határtalan tiszteletet a benne lakó isteni Én iránt, amivel alattvalói adóznak neki. Már érti, hogy a hódolat nem az emberi kicsiny testi Ént illeti, hanem az istenséget; de már érti azt is, hogy az egész országban ő az egyetlen, akiben a lélek isteni volta a testi megnyilatkozás isteni voltával egybeesik, hogy a király száhu, örök test, halhatatlan megnyilatkozásban él. S ezért ezerszeresen kell tisztelni önmagát, és ezerszeresen kell vigyáznia minden szavára, tetteire és gondolatára. Egész létét annak a gondolatnak kell

áthatnia: Isten lakik bennem, és ehhez az Istenhez méltónak kell lennem, mert én vagyok az. Anyám a Föld maga volt, Apám az Ég, én vagyok az Ég fia. Mindenki engem vesz példának. Szavam törvény; gondolatom befolyásolja alattvalóim tetteit és álmait. Tetteim ereje száz és száz évre kihat. Egyetlen hibám százezer ember boldogtalanságát idézheti és milliók könnyét fakaszthatja. "Az emberi létben a legtöbb: uralkodni. Uralkodni pedig annyit jelent, mint törvényszerűen élni. A király mint Egyiptomban mondták, Istennek a földön élő kép mása, a király Isten fiának születik, és halála után egyenesen a Legmagasabb Lényhez tér vissza. A királyság ezért csak földi hivatal; ő az állam ura, személyében azonban több: ő a hierarchia, a szakrális világrend feje.

5.

Csuang-ce, Bhagavadgíta, Kohelet

Az őskorból a Tao te kingen kívül egész sereg olyan királyi beavatás maradt reánk, mint a Szunahszepha, a Kohelet, a Bhagavadgíta, de nincsen archaikus szent könyv, amelynek a királyi beavatással vonatkozása ne lenne. A szakrális könyvek mind a szellemi rend művei, s a szellemi rend elsősorban nem más, mint a király közvetlen szolgálata. A történeti és az újkori emberiség abban a hiszemben van, hogy a világban az elsődleges az anyagi természet; de ha nem ezt hiszi, akkor meg van győződve róla, hogy az elsődleges a szellem. A szellemi rend, a brahman tudja, hogy nem a szellem az elsődleges, a legfőbb és a legtöbb, hiszen akkor ő lenne a hierarchia legmagasabb pontján, a piramis csúcsán. A szellem nem primér. A primér a szellemen túl levő: Egy, a tao, az Ég - az abszolút, a szellemfölötti, érthetetlen, megfoghatatlan szubjektum: az atman, a lélek-Én, a halhatatlan isteni lény. "Nem érted? - kérdezi Csuang-ce. - Nem is értheted, mert szellemi úton akarod megfogni." "Akiről az emberi dolgok leperegnek, annak égi természete van. Akinek pedig az Ég erői segítenek, az az Ég fia." Ez az Ég az érthetetlen és megfoghatatlan és szellemfölötti első Egy - ez az elsődleges, ez a hierarchia legfelsőbb csúcsa. Őrültek, akik megkísérlik, hogy megismerjék: "Aki értelmével tisztelettel megáll az előtt, ami megismerhetetlen, az elérte." "Amit szavakkal meg lehet jelölni, s amit tudással ki lehet méríteni és meg lehet ismerni, az csak dolog, s ezért a dolgok világához tartozik."

A király a hierarchia feje, s amikor a földön a népen uralkodik, szakrális tevékenységét folytatja: áldozatot hoz. Az uralkodás a király önmegtagadása és lemondása. A király az atman, a lélek, a lélek pedig természete szerint nem cselekvő és nem tevékeny, a tett számára szenvedés. A királynak beavatáskor azt a fokot kell elérnie, hogy számára minden tevékenység szenvedés legyen, hogy ő maga ne legyen más, csak a tiszta, abszolút, mozdulatlan, felhőtlen, ragyogó lét. Azt a fokot kell elérnie, hogy mint uralkodónak az uralkodás önmegtagadás és áldozat legyen: türelmes lemondás és szenvedés, hogy amikor uralkodik, akkor zavartalan és szabad nyugalmaról és az élet élvezetéről lemondjon.

Ez minden királyi beavatás legnagyobb tanítása és mondanivalója: a Bhagavadgítáé, a Koheleté, a Szunahszepháé, a Tao te kingé. "Add fel a cselekvés szenvedélyét - szól a Bhagavadgítában Krisna, az isten, a kocsihajtó -, és ha mégis cselekedned kell, gondold ezt: szenvedést vállaltam, de kötelességből és áldozatból megteszem." A tett nem dicsőség, nem hoz hírt, csak szenvedést, mondj le arról, hogy tetteiddel győzol vagy vesztesz, vagy nagy leszel, vagy kicsiny. "Hiúság, minden hiúság - írja a Kohelet; nagy műveket alkottam, építettem, kerteket ültettem, szolgákat gyűjtöttem, aranyat, ezüstöt, földet... hiúság, a szél elsuhanó fuvallata az egész, semmiség, levegőre való vadászat."

"Az igazi udvariasság nem törődik az emberekkel; az igazi igazság nem törődik a részletekkel; az igazi bölcsesség nem sző terveket; az igazi szeretet nem elfogult." - "Aki a népet szereti, a népet tönkreteszi." - "Aki a háborút igazságos békével fejezi be, az a következő háborút készíti elő." Mit kell a királynak tennie? "Amikor a Sárga Föld Ura egy

pásztorfiút megkérdezett, ez így szólt: az állam kormányzása olyan, mint a lovak őrzése. Egyszerű dolog: távol tartani azt, ami a lovaknak árt. Semmi több."

6.

A király létevel irányítja az emberi közösség reintegrációját

"Megértettem, hogy a Nagy Út nem rejtélyes." Nincs benne semmi titok, nem nehéz, nem homályos, nem bonyolult. Mindössze ennyi, az Úton járni. Az Úton járni pedig annyi, mint tisztának lenni, jótakarónak, nem elfogultnak, nem szenvedélyesnek, hanem egyszerűnek, nyugodtnak, békésnek, értelmesnek. Ez a legkönnyebb, mert ez az Ég és a Föld örök törvényeivel egybehangzik. Ahol az örök törvények érvényben vannak és élnek, az a királyság. "Ha rend és törvény uralkodik - szól a Li Ki -, és a szellem él, azt nevezik királyságnak. S a rendért, a törvényért, a szellemért, a tisztaságért, a békéért, az emberek értelmes életéért a király felelős, egyedül a király, más senki." "Ha a rendelkezések nem érik el a kellő hatást, az az uralkodó hibája." Még több: "Ha az ég csillagai nem keringenek szabályosan, azért történik, mert a királyi palotában rendetlenség vált úrrá." A király a rendért és az emberek erkölcséért éppúgy felel, mint a jó termésért és a miniszterek becsületéért és a harcosok bátorságáért és az asszonyok termékenységéért. A Seng Te volt az ősi Kínában az eleven élő szellemi erő, amely fölött a király rendelkezett. "Az Ég Fiának életén múlik, hogy az emberek erkölcsösök és tiszták legyenek, a háziállatok között ne pusztítson járvány, a gabona bőven teremjen, a hűbéres kormányzó hercegek között ne legyen viszály és a népet ne kelljen büntetni." Az ország élete az egyetlen középponttól, a Létező magjától, a királytól függött, ahogy a világ léte az egyetlen Egy Teremtőtől függ.

A király a megújulás őre. Öröklik afölött, hogy mindaz, ami felület és külső, anyag és káprázat, a lényegről leváljon, de a lélek megmaradjon, erősödjön és ősi otthonába, az isteni létbe visszatérjen. A király öröklik afölött, hogy "a külső ember vesszen el, de a belső megújuljon". Ezért kell ügyelnie a csillagok járására éppúgy, mint a miniszterek rendelkezéseire s a papok áldozataira. A király jelképe Egyiptomban a kettős korona: kormányzó és pap, tevékeny és szellemi, az uralom és a hatalom közös egy ura. Neve nem Ozirisz, nem Széth, hanem: Hórusz. Isteni megjelenés ő, akinek a királyság csak vállalt emberi sorsa, feladata és elhivatása. Peruban a király homlokán kardot viselt. A kard pedig nem a hatalom jelképe, hanem azé a hatalomé, amit az uralom megszentelt. Ez a szellemivé vált erő. A kard logoszjelkép: de a tevékeny rend logosza, mert a kormányzói rend karddal őrzi és műveli a földet, ahogy a szellemi rend szóval teszi ugyanezt.

A kocsihajtó végső értelme pedig ez: az idők elején az anyagba zuhant lelkek számára készítette az Ég az Utat, hogy akik vissza akarnak térni, azok visszatérhessenek. Az Út egyedül csak egészen kivételesen járható: az Ég magányos Ént vissza nem fogad, csak kegyelemképpen. A reintegráció csak közösen történhet, mert közösen, a "seregekké" történt az elpártolás és a zuhanás. A közösségnek az Úton a vezetője a király.

A király a közösség szakrális személye, aki tudja és látja az Utat. Szellemi rend, kormányzói rend, gazdasági rend, szolgaság mind őt követi. A király pap és katona, bíró és miniszter, a föld és az arany ura, a szolgák parancsolója. De semmi sem az övé, mert ő több, mint pap, katona, kormányzó, gazdag ember és parancsoló. A király a kocsihajtó. A vezető az Úton, amelyen az emberiség közösen az eredethez, az isteni létbe visszatér. A király ezt a reintegrációt nem tetteivel és szavaival, hanem létevel vezeti, semmi egyébbel. A király életében minden a király létének szakrális fensőbbiségén múlik. A király nem parancsoló és cselekvő és nem gondolkozó és nem keres új igazságokat és nem kutatja a szellemet és nem tanul és nem szerez tudást. A király nem tesz egyebet, mint: művel. Szakrálisan műveli önmagát, hogy fénye fényesebb, értelme értelmesebb legyen, hogy ez a fény és értelem szabadon és

lenyűgözően sugározzon a nép egészére, hogy példa legyen és világosság. Ez az antarcjain, a kocsihajtó.

III. Uralom és hatalom

1.

Az őskor és a történet

Az a céltalan, de összefüggő zaklatottság, amit történetnek neveznek, az idő felszínén zajlik le. Céltalan, mert bár, különösen újabban, haladásnak mondják, senki sem tudja, mi felé halad, hol a cél, mi az, mikor érik el, kik és hogyan. Éppen ezért azt, hogy a történet haladás, olyan káprázatnak kell tartani, amelyet a célját nem ismerő ember talált ki, hogy létének értelmetlensége tartalmat nyerjen, ha ez a tartalom illúziószerű is. A történet folyamatos zaklatottság, és az ember nem tud kilépni belőle. A lét egyetlen ponton sem nyílik meg és egyetlen ponton sem oldódik fel. Mindig és örökké ugyanazok a nehézségek, ugyanazok a gátak, ugyanazok a veszélyek és ugyanazok a bilincsek: ugyanaz a csapda, amelybe jutott és ugyanaz a zavar, amely zaklat. S ez a zaklatottság nemcsak folyamatos, hanem összefüggő is. Az események egymásból következnek és egymást törvényszerűen megelőzik és követik, sőt az események törvényszerűen meg is ismétlődnek. Mindez az idő felszínén zajlik le, egy síkban, mialatt az idő mélyén a lét változatlanul áll; ahogy az emberiség a föld felszínén háborút üzen, békét köt, kereskedik, épít, siet, s ezalatt a föld mélyén az ősgnejsz tömege érintetlen -; s ahogy az ember tudatával tájékozódik, megfigyel, gondolkodik, erőfeszítéseket tesz, gyönyörködik, s ezalatt a mélyben a tudattalan, mint az ősgnejsz, háborítatlan nyugalomban él.

Ez éppen a paradoxon, hogy a történetben, mialatt az idő felszínén esemény eseményt ér, az idő mélyén semmi sem történik; az őskorban pedig, mialatt úgy látszott, hogy semmi sem történik, mert nem volt történet, az idő mélye megnyilatkozott. A történetnek csak élete van, léte nincs; az élet az idő felszínén lezajló káprázat, háború, béke, szerelem, állam, küzdelem, gyönyör, vagyon, hír - mindez értelem és cél nélkül, mélység nélkül, igazi kapcsolat nélkül, igazság és szépség nélkül, mint mulandó varázslat csak a felszínen tartozik össze, befelé értelmetlen, üres, hiábavaló és lényegtelen. A történettelen őskor az eseményeket nem egymáshoz kapcsolta, hanem mindazt, ami történt, az időtlenségből tudta és látta feltörni - ahogy az őskori ember a föld ősgnejsz tömegének állandó tudatában élt -, s ahogy a tudattalan mélységeivel megszakítatlan kapcsolata volt. Annak, ami a felszínen történik, önálló jelentése nincs. A felszínen csak az jelenik meg, ami már kilobban: az utolsó pillanat ez, amikor már valami eltűnik. Az őskorban nem a felszín eseményeit, a kilobbanásokat kapcsolták össze, hanem azt, ami láthatóan megjelent, összekapcsolták a láthatatlannal. S így az összefüggés nem a sík folyamatosság volt, hanem a jelenség tényleges oka: az idő mélyében, a létben, a láthatatlanban.

A Veda az ősök útjáról és az istenek útjáról beszél. Az ősök útjára lép halála után az elköltözött lélek, aki életében a vallás szokásait megtartotta ugyan, nagy vétket nem követett el, könyörületes volt, és a törvényt tisztelte, de nem ébredt fel, s így a káprázat világában kell maradnia. Jótetteiért a jutalmat megkapja, a boldogságot elnyeri, de a világév elteltével a szenvedésbe vissza kell térnie. - Az istenek útjára lép az a lélek, aki emberi életét arra használta fel, hogy az éberséget megszerezze. Halála után sem kívánczik a boldogok közé, mert tudja, hogy a boldogságot boldogtalanság követi, az üdvösséget szenvedés, az életet halál, az örömet bánat, a világosságot sötétség itt a káprázat világában, mint Hérakleitosz mondja, "az út fel és le ugyanaz", s ahogy a kínaiak: ji jang, ji jin, egy világos, egy sötét, egy jó, egy rossz, örökké s megállíthatatlanul. A lélek túllép a boldogságot ígérő mennyországokon, eléri az atmant, a ragyogó éberséget és az isteni értelem nyugalomát.

A történeti emberiség az ősök útján jár: a káprázatban, ahol jelentősége van a jónak és a rossznak, a világosságnak és a sötétségnek, az Énnak és a Tenek, a rokonszenvnek és az ellenszenvnek. Ez a pitrijána, a görög hagyományban a hodosz makarón, a boldogok útja, mert ezen az úton az ember a boldogságot keresi. A boldogság a felszínen van, s a történet nem egyéb, mint a boldogság keresésének története. Az idő felszínén kell maradnia, de amit elér, nem más, mint a szüntelen zaklatottság és szenvedés. Az őskori emberiség az istenek útján jár, ahol annak, ami jó vagy rossz, barát vagy ellenség, jin vagy jang, jelentősége nincs. Ez a dévajána vagy a srutir dévah, a görög hagyományban a hodosz theón, mert itt senki sem a boldogságot keresi, hanem az éberséget. A történet a boldogságot kereső földi Én története; az őskor azért történettelen, mert nem a boldogságot kereső földi Énnel, hanem az éberséget kereső halhatatlan Énnel gondolt. René Guénon azt mondja, hogy az őskori közösség az autorité spirituelle, a történeti emberiség a pouvoir temporel jegyében élt és él. Az autorité spirituelle a szellemi kinyilatkoztatás fensőbbisége; a pouvoir temporel az erősebbnek az időben alkalmazott fölénye. Az előbbi átvitt értelemben és egy szóval: az uralom; az utóbbi ugyanolyan értelemben: a hatalom. Az uralom gyökere szellemi; lenyúlik az idő mélyébe; az emberiséget az istenek útján vezeti; a boldogságot kereső Ének nyüzsgő tömegére nincsen tekintettel, s így azt, ami az idő felszínén zajlik le, a zaklatott és céltalan rohanást, figyelemre se méltatja. A hatalom gyökere ezzel szemben földi és anyagi; mindig az erősebbé, mindig a felszínen marad, a cél mindig a boldogság és a szereplő mindig az Én, és az emberiséget mindig az ősök útján vezeti.

2.

Homérosz és a filozófusok

Az az időpont, amelyet a történet kezdetének neveznek, időszámításunk előtt a hatszázas év, amikor az emberiség az istenek útjáról letért és az ősök útjára lépett. A történet az ősök útjának története; az istenek útján történet nincs. Ez a hatszázas év a történet kezdete, az apokalipszis kezdete, az emberi lét válságának kezdete, amikor a szellemi kinyilatkoztatás uralma megszűnt, és az erősebbnek az időben alkalmazott fölénye lépett helyébe.

Ez az idő egybeesik a szellemi-papi kaszt lehanyatlásával és a kormányzói-harcos-lovagi kaszt fölemelkedésével. Az istenek útja nem egyéb, mint az az út, amelyen az emberiséget a brahman vezeti: az éberség útja. Az ősök útja nem egyéb, mint az az út, amelyen az emberiséget a lovagi rend, a ksátrija vezeti: a boldogság útja.

Kínában elmerül a tao, és Konfu-ce a Csün-ce, a lovag erényeit kezdi hirdetni.

Görögországban elmerül az orpheuszi hagyomány, és a lovagi élet - a homéroszi látásmód előretörése - az életet átalakítja. Indiában fellép Buddha, aki születése szerint ksátrija, és harcot indít a brahmanok ellen. Egyiptomba betör a harcos elő-ázsiai nép, és az őskori papság hagyományait megsemmisíti. Iránban az utolsó Zarathusztra még egyszer megkísérli, hogy az egyre terjedő haoma-kultusznak határt szabjon, de halála után gyorsan elfelejtik, és az ember az egyéni boldogságért kezd rohanni.

A történeti ember egyáltalában nem értette, hogy a görög gondolkozók miért hadakoztak oly kemény szavakkal Homérosz ellen, és Hérakleitosz haragját csak azért nem merte érzelmi elfogultsággal magyarázni, mert hiszen a homéroszi költemények ellen a többi között Xenophanész és Platón éppen úgy küzdött. Homérosz költeményeiben ugyanaz jelentkezik, mint Kung mester tanításában: a lovagi ember, szemben a szellemi emberrel. Hérakleitosz, illetve Xenophanész és Platón nagyon jól látta, hogy itt az emberi közösség létét fenyegető folyamat van indulóban: a lovagi ember, aki a szellemi kaszt transzcendens kapcsolataival nem rendelkezik, az eseményeket a felszínen kezdi látni és a felszínt kezdi megítélni. Homérosszal elkezdődik a történet. Az a történet, amely azelőtt a királyi beavatás egyik lényeges fejezete volt: a nagy Atyáknak, mint példáknak és eszményképeknek, realizált ideáknak

tevékenysége most felszínes látványossággá válik és a nyilvánosság martaléka lesz. Ez a látvány, amikor először megjelenik, csupa fény - még magával hozza az őskor szellemét, s ezért ragyog. De már megszakította kapcsolatát a szellemi emberrel. A lovag már függetlenítette magát, már saját külön létében kezd tetszelegni, már megtagadja a szellemi renddel való együttélést, és ami a legfontosabb: életében már a hatalom vágyát és képét hordja, nem az uralomét.

Hérakleitosz és Xenophanész és Platón; akik a szellemi rend hagyományának megtagadását Homéroszban közvetlenül látták és értették, haraggal, szenvedéllyel, értelmes érveléssel, ki ahogy, erőfeszítést tettek az ellen, hogy a szellemi ember uralma az erősebb ember hatalmává alakuljon át. E gondolkozók tanításukkal a történetet igyekeztek megállítani és megakadályozni: az értelmetlen, de szüntelen zaklatottságot. Hérakleitosz helyzete Platónétól természetesen alapvető módon különbözik.

Hérakleitosz a szellemi rend tagja volt (baszileusz), szanszkrit szóval: brahman, és egész lényével az őskor hagyományában élt. Platón azonban már lovag, ksátrija, akinek érzülete és gondolata lehetett ugyan szellemi, de lénye nem. Ezért Hérakleitosz sorsának párhuzama: Lao-ce. Tudását leírja és elhallgat. Tehet többet? Nem. Platón sorsának párhuzama: Konfu-ce, már nem az uralom, a vei vu-vei, a nemcselekvés, a szellem embere, hanem a cselekvő tevékenysége. A ksátrija erről a tevékenységről ismerhető meg mindig és mindenütt. A brahman a scientia sacra, a szent tudás őre és kimondója. A ksátrija az ars regia, a kormányzás művészetének végrehajtója. Platón gondolkozása nem scientia sacra volt, hanem ars regia.

3.

Brahman és ksátrija

Azt a pillanatot, amikor az uralom és a hatalom helyett, hogy mint az őskorban, egymást kiegészítené, egymással először szembekerül, csak úgy lehet megérteni, ha az ember a lovagi kaszt emberét ismeri. A ksátrija a hatalom légkörében annyira benne él, hogy a hatalom és az uralom között nem tud különbséget tenni. Azt hiszi, hogy az uralom is aktív hatalom; abban a hiszemben van, hogy a szellemi rend fölötte áll és neki parancsol. Abban a meggyőződésben él, hogy ő a brahman kiszolgálója. Sejtelve sincs arról, hogy a szakrális rendben minden kasztnak helye van és helyének betöltése adja meg életének és sorsának teljességét és kielégültségét. Nem látja, hogy az uralomnak semminemű földi, alkalmazható, parancsszerű, gyakorlati vonatkozása nincs. Az uralom a szellemi szó kinyilatkoztatása, a követéstől, a megvalósítástól, sőt a tudomásulvételtől is teljesen függetlenül: - van. Mindezt a ksátrija nem is értheti, hiszen azért ksátrija.

Nem szellemi, hanem tevékeny ember, akiben az uralkodó jelleg nem a szattva, a kiegyensúlyozott szellemi meggondolás, hanem a tüzes tevékenység. Nem kontemplatív, hanem aktív. A lovagi osztály nem a buddhinak, az intellektuális intuíciónak felel meg, hanem az ahamkárának, az énteremtőnek. Ezért természete az aktív Én érvényesítése. De mert a ksátrijában az értetlenség él, él az, ami minden lovagban meg nem változtatható jellemvonás: a szellemi rend iránt érzett olthatatlan ressentiment. Abban a hiszemben, hogy az uralom a hatalom fölött áll, irigységében az uralmat is meg akarja szerezni, hogy Énje korlátlanul parancsolhasson. Persze amit megszerez, az nem lehet az uralom, csak a hatalom és mindig csakis a hatalom; a hatalom pedig amúgy is az övé. Az uralom sohasem lehet az övé, mert a ksátrija sohasem lehet kívülálló, érdektelen, személytelen, szenvedélytelen, kontemplatív. Sohasem érheti el a vei vu veit, a nemcselekvést. Az autorité spirituelle-t és a pouvoir temporelt összekeverni nem lehet, senki sem járhat egyszerre az ősök útján és az istenek útján.

Időszámításunk előtt a hatszázas év körül a közösségben elkövetkezett változás tevékeny tényezője a lovagi ressentiment. Ez dolgozik Konfu-cében, a ksátrija Sákja Muniban, akit később Buddhának neveztek, s Platónban. Ez volt a mexikói Akamipihlti király döntő tette, mint az indián hagyomány följegyezte: a szellemi és kormányzói uralmat és

hatalmat egymástól elválasztotta. Az idő mélyével fenntartott kapcsolatot, amit a brahman rend őrzött, megszakították. A világ eseményei nem a mélyből lüktettek, hanem a felszínen maradtak. Ezeknek a felszínen úszó jelenségeknek első eseményei az olyan költemények, mint az Iliász vagy az Odüsszeia. Ez a történet kezdete. Amit a ksátrija nem tud, hogy az uralomnak és a hatalomnak egymást ki kell egészítenie úgy, ahogy a gondolat és a tett, a szellem és a tevékenység egymást kiegészíti. Az emberi közösségben az emberi gondolatot és tettet olyan emberfajta képviseli, amely soha, semmi körülmények között sem lehet tevékeny. A tevékenységet pedig olyan ember képviseli, amely soha, semmi körülmények között nem lehet meggondolt és szellemi és kontemplatív. "Az Ég műve a világosság, a Föld műve a Termékenység - írja a Li Ki -, és az embernek a földön a kettőt össze kell kapcsolnia, mert csak a kettőből együtt fakad a közösségre áldás." A szakrális szentnek és a szakrális hősnek a közösségben harmóniában kell élni, mert soha a szent nem lehet hős, a hős nem lehet szent. Ha pedig a szent elbukik, el kell buknia a hősnek is - és ebben a bukásban elbukik a rend, a világtörvény megbomlik és a közösség széthull. Az aktív ember soha nem válhat kontemplatívvá, a kontemplatív nem válhat aktívvá: de ahhoz, hogy a közösség a világtörvény, a dharma szerint éljen, mind a kettőre szükség van. A brahman, a szellemi kaszt az isteni törvény uralmát őrzi: az egyedül hiteles tudást, az éberséget. És: "minden jólét az igaz tudástól függ", szól Manu. "Ha a közösségből az igaz tudás kivész, egyetlen tett se lehet termékeny, nem lehet törvényes, nem lehet még csak hasznos sem." Ha az isteni törvény uralma megszűnik, a közösség százezer darabra hull szét. A birodalmakat nem az erő, nem a hatalom, nem a tevékenység tartja össze, legyen a ksátrija mégoly nemes, mégoly bátor, igazságos, hősies. A birodalmakat az isteni törvény uralma tartja össze, s a törvény abban az emberben él, aki a szellemvilággal állandó kapcsolatban áll. A brahman nem ember olyan értelemben, ahogy ember a közösség minden tagja: a brahman az isteni szellem kinyilatkoztatásának eszköze, az uralom hordozója. A főpap a logosz inkarnációja. Egyiptomban Toth isten nevét viseli, Indiában a szellemi kaszt neve brahman, Brahman teremő isten nevéől. Mexikóban a főpap neve teotikutli, ami annyit jelent: Isten és Úr.

4.

A ksátrija ressentiment. Az életrérend megváltozik

Az uralom első feltétele: az alázat. Ezért kell a szellemi embernek aszkétának lennie. Ezért kell életét önmegtagadásban eltöltenie, az Én minden boldogság-szenvedélyéről lemondania, hogy az isteni szellem megnyilatkozásának megértésére és kimondására alázatában alkalmassá váljék. Aki az uralmat képviseli, annak az emberi céloktól távol kell maradnia, szemlélődésben kell élnie, a szellemi világ eseményeivel összhangban kell lennie, és a világ látható jeleinek valódi jelentését ismernie kell. Tudnia kell az idő, a csillagos ég, az elemek változásának jelentőségét, és az emberiség életét befolyásolnia kell azzal, hogy a szertartásokat pontosan elvégzi, az áldozatokat meghozza, az ifjúságot neveli, a kormányzóit tanáccsal látja el, és az isteni akaratot az emberiséggel közli.

A hatalomban ezzel szemben semmi transzcendens nincs. A hatalom az emberi közösségben az emberi rend és igazság fenntartása, a jutalom és a büntetés elosztása, a védelem és a támadás. A hatalom gyökere az uralomban van, mert értelmet a cselekvésnek a gondolat ad. A hatalom önmagában csak emberi. A ksátrija feladata, hogy a hatalmat és az uralmat egyesítse. Az embernek az idők elején elkövetkezett bukásával, amikor anyag és szellem, látható és láthatatlan elvált, elszakadt egymástól az uralom és a hatalom is. Az uralom a szellemnek és a láthatatlannak felel meg; a hatalom a láthatónak és az anyagnak. Az uralom nyugodt sugárzás, mint a Napé; a hatalom működése tevékeny erőfeszítés, mint a sorsában küzdő emberé. A ksátrija feladata, hogy az emberit az istenihez visszavigye és az anyagot a szellemmel a

közösségekben ismét egyesítse: legyen igazságos, büszke, önmegtagadó, hősies, előkelő, nemes, szigorú, fáradhatatlan, legyen kormányzó és bíró és harcos.

Hogy az uralom és a hatalom elszakadásának azonnal milyen következménye támadt, arra nem kell sok példát felhozni, elég az egy Püthagoraszé. "Abban a pillanatban, amikor a középpont iránt való érzék elvesz, belép a felület érzéke." A felület iránt való érzék teremti a történetet. Az események ahelyett, hogy egyetlen központ irányító szelleméből fakadtak volna, a felületen szétfolytak és iránytalanul hanykolódtak. Az éber sors helyébe az értelmetlen zaklatottság lép. Püthagorasz megkísérelte az őskori hagyomány szakrális szellemi lényének uralmát újra helyreállítani: megkísérelte, hogy a közösség életét ismét a középponttól függővé tegye. Brahmanasztot nevelt, amelyet a szakrális uralom titkaiba beavatott. De erre akkor már sem az ember, sem az idő nem volt alkalmas. A ksátrija ressentiment fellázadt, dühös szenvedélye a hatalom tevékenységével az uralom minden szellemi megnyilatkozását keresztülhúzta. Később ugyanez történt Empedoklészszel. Még később Platónnal.

A föld túlsó oldalán ugyanaz történt Kínában. A Li Ki azt írja: "A béke és a háború tennivalóját a hagyomány őrzi. Ha van kellő és alkalmas ember arra, hogy a hagyományt megvalósítsa, a világ törvényével a kormányzat összhangban áll; ha kellő és alkalmas ember nincs, a hagyomány feledésbe merül." Akkor már kellő és alkalmas ember nem volt; az emberiség a világ törvényével összhangban élni nem tudott, és a hagyomány feledésbe merült. "Egyetlen szó mindent elronthat. Egyetlen ember az államot megerősítheti." Az egyetlen szó mindent elrontott; ez a szó: a hatalom. De olyan egyetlen ember, aki az egész államot megerősítette volna, már nem akadt többé. A lovagi hatalom feltörése alapvető életrendbeli változást hozott a közösségben. Az őskorban a mérvadó szó és a tisztelet az érett emberé és a higgadt öregsége volt. Ez volt a példa. Most a fiatal, testileg erőteljes ember részesült előnyben, mert a szellemi higgadtságra és érettségre senkinek sem volt érzéke. A higgadtságot félretették, és helyébe a szenvedélyes mohóság lépett. A meggondolás megszűnt, és helyét a lázongó forradalmiság követte. A gondolatra már senki sem hallgatott, mert az eszménykép a forró vér lett. A szattvát a radzsasz váltotta fel.

A szemlélődő nyugalom után a cselekvés heve következett. A tett erejét kezdték csodálni. A közösség példaképe nem a világos értelmű, érdektelen öreg bölcs lett, hanem a tevékenységében égő harcos.

A tudást, a nyugalmat, az önmegtagadást, az erényt felváltotta a becsvágy és a dicsőség után való szomjúság. Azelőtt a magányos hallgatás volt az élet legmagasabb színvonala; ennek felelt meg a szattva: a szellemi fölény; ennek felelt meg a négy asrama közül a szannjaszin: a szent koldus. Most minden a nyilvánosság felé kezdett tolongani: verseny, látvány, piaci vásár, színház: felület, történet lett az emberi lét. Ez az agón, a homéroszi életeszmény.

A brahman ősei istenek voltak; a ksátrija ősei már csak hőszok, vagyis emberek.

A szellemi uralom jegyében az emberi közösség az égi közösség mása volt: a nép. A hatalom jegyében a közösségben az uralom szavával eddig megfékezett földi szenvedélyek és démonikus erők egyszerre felszabadultak: egyszerre feltört a hiúság, a dicsőség, a hírnév, a becsvágy, és az emberiséget tépdadni kezdte. Az őskori közösség alapja, amely minden emberi élet alapja, az önmegtagadás, egy pillanat alatt eltűnt. Az önmegtagadás helyét az Én hatalmi ösztöne foglalta el.

5.

A vadkan

Az őskori hagyományban a ksátrija jelképe a vadkan, ahogy a brahmané a medve. A medve a nyugodt, a bölcs, a tanító állat. A vadkan a szenvedélyes, mohó és megfékezhetetlen dúvad. Iránban a vadkannak tíz inkarnációját ismerték: a szélvihart, az aranyzarvú bikát, a fehér lovat, a hím tevét, a vaddisznót, a tizenöt éves erőteljes

fiút, a sast, a kost, a kecskebakot és a harcos katonát. A vadkan ereje ezekben a lényekben lobog teljes tűzében. Hogy az ember ezt az ősi jelképet megértse, elég, ha egyetlen megjelenését veszi elemzés alá. Ez a megjelenés legyen: a sas.

A sas az égboltozatot tartó négy arkangyal közül az egyik. Az első a Bika (Aldebaran), a második az Oroszlán (Regulus), a harmadik a Sas (Antares), a negyedik az Ember (Fomalhaut). A Sas csillagképe az, amit később és más hagyományokban Skorpió néven ismernek. A Skorpió pedig a tüzes víz otthona, Mars csillagképe, a hindu hagyományban megfelel a három guna közül a radzsasznak, a tüzes szenvedélynek, az alkimista hagyományban megfelel a sulphurnak, az égő elemnek. A hindu mitológiában a sas az istenek királyának, Indrának volt a madara; Indra pedig az istenek között a legfőbb ksátrija. A sas minden népnél a hatalom, a katona, a fegyveres erő, a hadseregjelvénye. Ezért Zeusz és Jupiter madara, mert Zeuszé és Jupiteré a hatalom. A lélek tulajdonságai közül megfelel az akaratnak, de az akarat egymagában, ihlet nélkül nem teremtő erő. Az analógiákból ennyi elég. Csak még annyit: Iránban a lovagi kaszt neve khaetu. A szó hatalmat jelent, s egyik jelzője: verethragha, annyi mint aki az ellenállást megtöri, aki rendet teremt. A harcos a khvarenahnak, a tündöklő s égő világhatalomnak hordozója: a sulphur, a radzsasz, a tűz - a sas; Mars, Arész, az erős és legyőzhetetlen. A khaetu azonban mindig külső hatalom, csak az erő fizikai hatalma - azért a földön, a közösségben, az államban a külsőség öre, a világegyetemben a csillagok külső rendjére vigyáz. Egyiptomban a lovagok istene Széth, a vörös istenség, a zivatar, a földrengés, a forgószele istene: a természeti erők jelképe. Széth szobraiit vörösre festették, mint Mexikóban Huicilopohtli szobraiit, mert a vért jelentették, a szenvedélyes tevékenységet, a vérontást, a háborút, az anyagi erő megnyilatkozását, a sulphurt, a radzsaszt, szóval mindig az erősebbnek az időben alkalmazott fölényét, vagyis: a sast - vagyis: a hatalmat.

Ha ez a hatalom szellemi sugallatától elszakad, irány és törvény nélkül marad, és semmi egyéb, csak az értelmetlen erő korlátlan és zabolátlan tevékenysége. Ha a ksátrija a brahmantól elválk, a sötétség rabja lesz. A sötétség: a szenvedély, harag, vad erő; a háború: Széth Egyiptomban, Huicilopohtli Mexikóban, Arész Görögországban, Mars Rómában, a viszály, a forrongás, a lázadás, a felfordulás istenei. Ha a lovag magára marad, a politika halálisteneit idézi. A hatalom egyetlen ismertetőjele az erő; a hatalom az erősebbé. Ha nincs uralom, amely az erőt irányítja, a hatalom gonosszá kell hogy váljon. Ez a gonosz sötétség a halálisten, az állam szétmarcangolása, a nép boldogtalansága és a fényesség elpusztítása, Széth: Ozirisz gyilkosa. A ksátrija a halálistenekkel szövetkezik a brahman ellen. Ez a ksátrija ressentiment értelmé.

6.

A hatalom süllyedése

A világ rendjének fenntartásához az erő természetesen kevés, ahogy az állam és a nép rendjének fenntartásához is kevés. A lovag elvakult szenvedélyében ezt nem tudja, de nem is tudhatja; a ksátrija nem az, aki tud, hanem aki elszántan cselekszik. A brahman az, aki helyette tud és lát és gondolkodik. És ha az erő a rend fenntartásához kevés, de mégis az erőé a szó, a rend felbomlik.

De amit a lovag szintén nem tud: kezében a hatalom csak igen rövid ideig maradhat. Rövid virágzás után a lovagi világ minden népnél le kell tűnjön, a hatalom lejjebb merül, s most már egyre méltatlanabbak kezére jut. Ami merő politika, az merő cselekvés, szellem és meggondolás nélkül, az erő alkalmazása, merő történet, lényegtelen és törvénytelen. A lovag a rend fenntartására más módszert nem ismer, csak a fizikai erőt és a konvenciót. És nem tudja, hogy "a külső erő minden körülmények között belső ellenhatást vált ki. Mert ha a szó nem a szellemé, az erő alkalmazása csak hatalmi aktus, és a hatalom viszályt, ellenkezést, gyűlöletet szít".

Ha pedig a hatalom még lejjebb süllyed, a vajsja kezébe kerül: a polgár, a kereskedő, az

iparos, a földműves kezére. A gazdasági kaszt hatalma azonban már nem a szenvedélyes és tüzes nyers erő, amely bármilyen gonosz lehet, mégis sokszor nagyszerű. A polgár hatalma alattomos. A polgár nem az erő jelképe. Nem bízik magában. Ezért ez a hatalom képmutató machiavellizmus. "Ha a közönséges embert magára hagyják - szól a Li Ki -, rosszat rosszra halmoz és semmitől sem retten vissza. Ha a szellemi embert megpillantja, az elkövetett rosszat elkezd dugdosni és rejtegetni. Most igyekszik jó oldaláról megmutatkozni. A szellemi ember azonban keresztüllát rajta. Mit használ a képmutatás? Olyan, mintha egyszerre tíz szemmel nézne rád és tíz ujjal mutatna feléd: milyen komoly s félelmetes dolog is ez!" A polgár szabadelvűnek, humánusnak akar látszani, mialatt egyetlen célja van: az összes zsebeket kiforgatni. Már nem politikai, hanem gazdasági hatalomról van szó. A ressentiment fokozódik, és minél erősebb a humánus nyílt követése, annál kegyetlenebb a titkolt és rejtett vagyonéhség. A hatalom azonban itt sem áll meg. Konfu-ce azt mondja, hogy a lovagi rend hatalma háromszáz évig, a gazdasági kaszt hatalma százötven évig tart. A zuhanás üteme egyre gyorsabb. A hatalom minél lejjebb süllyed, annál rövidebb életű. S mi történik aztán? A zavar folytatódik. A zaklatottság nő, az egész céltalan és értelmetlen hánykolódás önmaga körül kering. Vagyis: a történet zajlik tovább. A sudra kezében a hatalom démonikussá válik. Ezt a démonikus hatalmi erőt hívják erőszaknak. A lovag és a polgár helyébe a türannosz, a diktátor lép. Az erőszak az erőnek nem fokozása, hanem eldurvulása. Az erő kozmikus megnyilatkozás, a sulphur, a radzsasz megjelenése, amelynek van istene: Mars, Arész, Huicilopohtli, Széth, Indra. Az erőszaknak nincs istene, csak felszabadított démoni tömege. Az erőszak már nem hatalom, hanem merő egyéni önkény. Az erőben van nemesség, szépség és nagyság; de az erő a képmutatásban elveszett; most az erőszakban már csak gonosz, félelmetes és alacsonyrendű ösztön forr.

IV. Brahma-pura

1.

Az égi város és a földi város. A lét ősfarmája

A történeti ember azt tartja, hogy a város, amíg a barlangból, a sátorból, a kalyibából, a tanyából, a faluból végre város lett, hosszú fejlődés útját járta meg. Éppen úgy, ahogy a történeti ember azt tartja, a közösség kialakulását, amíg a magányos barlanglakóból, a hordából, a törzsből végül az a közösség lehetett, amit ismer, hosszú fejlődés előzte meg. Az őskori hagyomány azt tanítja, hogy a közösség nem fejlődés eredménye; van elsődleges őskollektívum, amely a kezdetek kezdetén is élt, ez az őskollektívum: a nép. De van ősváros is, mert a város az emberi közösségnek a kezdetek kezdetén is létformája volt.

Az égi várost, Isten városát minden őskori nép hagyománya ismerte. Peruban Korikancsának hívták, és tiszta aranyból készült mása a főtemplom titkos udvarában volt. Indiában Brahma-pura volt a neve: Brahma városa. Kínában ez a Ta Csing, az égi város. Egyiptomban a város neve: Szmun. Alexandriában Ogdoadnak hívták, s ez ugyanaz, mint a palesztinai hagyomány Égi Jeruzsáleme.

A hagyomány a földi városok alapításának és építésének is különös jelentőséget tulajdonított. Nem lehetett bárhol, bármikor, bárhogyan várost építeni. A görög poliszokat éppen úgy szellemi törvények alapján építették, mint a mexikói városokat, amelyek annyira hasonlítanak ahhoz a városhoz, amely Atlantisz közepén épült; hasonlítanak Egyiptom és Babilon városaihoz, a kínai és tibeti városokhoz, nem is szólva Urról és Ázsia sivatagjaiban talált romvárosokról.

Az őskori hagyomány szerint a városnak két nagy analógiája van: az egyik az égi város, a másik az emberi test. Mind a kettő tulajdonképpen nem egyéb, mint a világegyetem mása, mikrokozmosz, ahogy a történeti ember mondaná. A város kezdetben az égben volt, ami azt jelenti, hogy anyagtalanság szellemi ősképe volt, és az első emberiséget a

városépítésre az angyalok, vagyis a szellemi erők tanították meg. Mert nem mindegy, hogy a várost miképpen építik. A város a világ értékrendjének megnyilatkozása, ezért építésének át nem hágható törvénye van. Aki várost ezeknek a törvényeknek ismerete és megtartása nélkül építeni megkísérel, az köveket hord össze egy helyre, de a kövek nem jelentik azt, hogy amit felépített, az város. Az építés titkát az emberrel a szellemi erők közölték, és minden városnak éppúgy saját, egyetlen titka van, mint minden embernek. A második analógia az emberi test. Mert "az ember a természetnek nem valamely tulajdonságát, vagy oldalát jelenti, hanem a világ egységének értelmét". A hindu hagyományban Brahma-purának, a júdeai hagyományban Új Jeruzsálemnek, az alexandriai Ogdoadnak az az értelme is van, hogy az emberben és az emberrel város épül. Az ember a szellemváros képe, de az ember maga építi fel jó gondolatokkal, jó szavakkal és jó tettekkel, mint az iráni hagyomány tanítja. S azáltal, hogy az ember önmagát mint szellemvárost felépíti, ahogy a puszta és kietlen anyagi természet közepén házakat emel, utcákat kövez, falakat, kapukat alkot, templomokat és palotákat épít, és rendezett, törvényes közösséget szervez, az ember tulajdonképpen az örök szellemvárost építi. Ogdoad sok tekintetben nem is egyéb, mint az Égi Város, amelyet az egész emberiség épít: minden jótett, jó gondolat, jó szó egy-egy téglá, amellyel az ember az örök város építéséhez hozzájárul, amíg a város teljesen felépül, befejeződik, s ha készen áll, az emberiség bevonul, hogy elfoglalja és benne lakjék. Az örök város az örök élet helye, amelyet a megszabadult lelkek elfoglalnak, és az örök életet ott, az égi város közösségében élnek.

Az anyagi természetben épített városnak lehetőleg az égi város és a belső lélek-város hű másának kell lennie. Külsőségekben éppen úgy, mint szellemben. S az égi városnak mása volt a földön az első emberi település. A város nem a tanyából és a faluból keletkezett, ideája a szellemvilágból szállt alá, s a falu és a tanya készült a város mintájára. A falu visszaképződött város, ahogy a tömeg visszaképződött nép, a vadember visszaképződött szellemi ember. Meg kell szokni, hogy az archaikus ember mindennek származását felülről veszi, vagyis azt, hogy a dolgokat valódi eredetükben nézi.

2.

A város és a szám. Architektúra

A városon a négyes szám, kivételesen, mint Ogdoad esetében, a nyolcas szám uralkodik, de ebben az esetben a nyolc nem egyéb, mint a négy kétszerese. Az égi városnak négy fala és négy kapuja van. A négy kapu megfelel a négy elemnek: a levegőnek, a tűznek, a víznek és a földnek; a négy égtájnak: keletnek, délnek, nyugatnak és északnak; a négy korszaknak: az aranykornak, az ezüstkornak, a rézkornak és a vaskornak; a négy évszaknak: a tavasznak, a nyárnak, az őszenek és a télnek. Ez a hagyomány még később, a római városok építésénél is élt, bár nem tudták világosan, a kapukat miért nevezik porta aureának vagy porta argenteának. Az égi város az ég közepén állt. A mozdulatlan öröklétet jelentette, s aki a várost elhagyta, az időbe lépett.

A négy kapun át négy nyílegyenes út a város közepén fekvő térre vezetett. A téren, a város közepén épült a város szíve, a szentély, a templom. A templomban őrizték azt, ami a város magja, ami az egész közösség értelme; azt, ami az egész közösséget egybetartja és megszenteli. A középkorban ez volt az ereklye. Az archaikus időben a középponti magnak nem kellett mindig látható dolognak lenni, ahogy Jeruzsálemben Salamon templomában a látható frigyládát őrizték: a frigyládát Isten parancsolataival, amely parancsolatokon nyugodott Isten és az ember szövetsége, vagyis a szellem és a természet házassága. Mert a város nem épülhetett bármilyen önkényesen megválasztott ponton - talán az anyagi hasznosság céljának megfelelő helyen. A szakrális hely természete pedig mindig arról ismerhető fel, hogy a föld valamely darabja a szellemnek alkalmas élettársa-e, alkalmas földdarab-e ahhoz, hogy ott a szellemi erők megnyilatkozzanak vagyis alkalmas-e arra, hogy a föld a szellemet befogadhassa s az égi

szellem házastársa legyen. A város létének és virágzásának legelső feltétele éppen a szakrális hely, ahol égi jelekkel ellátott hegy állt, forrás fakadt, vagy folyó folyt, vagy tengeri öböl nyílt. A föld a jin, a szellem a jang. A föld az asszony; a szellem a férfi. Az Apokalipszis Új Jeruzsálemet a Bárány menyasszonyának nevezi. Város szakrális életet csak ott élhetett, ahol a szellemi erők a földdel házasságot kötöttek, mert a város a világ mása, és a világ üteme az, ami benne az életet kormányozza és fenntartja. Ji jin - ji jang, egy jin, egy jang - ahogy a világegyetem szíve dobog, úgy kell dobogni a városban a közösség szívének.

A város közepén a templomban az istenségnek és a népnek szövetségét őrizték valamely formában: ez a közösség tulajdonképpeni helye, a szentély. A szentély megfelel az emberi lényben a purusának, a halhatatlan életszikrának; vagy a luznak, a halhatatlan és elpusztíthatatlan csontszilánknak, amit minden ember magában tart, mert ebből a luzból nő ki újra, ítéletkor az emberi test. A templomtól nincsen messze a lehetőleg dombon vagy hegyen álló királyi palota. A királyi palotát a szellemi és kormányzói kaszt tagjainak háza veszik körül. Itt van az ősök csarnoka és itt vannak az istenek templomai. Minden városban kell, hogy élő víz legyen, akár csak forrás; ha nincs élő víz, a víz jelenlétét mesterséges tó kell jelképezze. Kell lenni a városban olyan templomnak, ahol az örök tüzet ápolják. A tüzet rendszeren leányok szolgálják. Athénben és Rómában éppen úgy, mint Mexikóban vagy Kuzkóban.

A városban szabályosan elrendezve helyezték el a lakóházakat, a műhelyeket, a bazárt, az üzleteket, a szállókat, a katonák laktanyáit, a kereskedők, az iparosok és munkások lakásait. A kapuk mellett őrség állott. A paloták körül kerteket műveltek virággal és lombos fákkal. A tisztátalanokat és bűnösöket a városból eltávolították. Házakat csak megszabott rendben építhettek, mert a ház nem egyéb, mint a város kicsinyített képe: a házon éppen úgy, mint a városon a négyes szám uralkodik. A különbség az őskori és a történeti ember között itt is megvan: a történeti ember azt mondja, hogy a várost a házak sokasága teszi, az őskori ember azt mondja, hogy először volt a város, és a ház nem egyéb, mint kicsiny város, amelynek önálló léte csak anyagilag van, szellemileg nincs. A szellem a nagy és egyetemes közösségben él. A különbség itt is, mint egyebütt, alapvető.

3.

A nyílt lét palladiuma. Város és vidék

Schuler azt írja, hogy a város a népek életében "a nyílt lét tulajdonképpeni palladiuma". - "Egy bölcs egyszer azt mondta, hogy hatalmat csak vidéki ember fölött lehet gyakorolni... a város mélyebb fogalmát a görög asztü szó mondja ki, ami jelentésben egyértelmű a római vestisszel, és ruhát, leplet jelent, ellentétben a görög polisszal, amely mindig politikai középpont volt... a város ezoterikus értelmét az indiai városok is kimondják, amelyek alapjukba a szvasztikát építették."

Az elvadult és vad lélek jelképe és megfelelése az erdő és az óceán; a megszelídített és művelés alatt álló lélek jelképe és megfelelése a kert és a szántóföld. A szellemivé vált léleknek a táj a természetben nem felel meg; ez a teljesen kiművelt, - az anyagból teljesen kiemelkedett lélekkép: a város. A vad lélek az erdőben és az óceánon tudattalanul él; a világosodó és kinyíló lélek a kiművelés alatt álló földön él; az éber és a nyílt lélek a városban él. Így érti Schuler, hogy a város a nyílt lét palladiuma, s így érti azt, hogy hatalmat csak vidéki ember fölött lehet gyakorolni.

A városi embernek már nincs szüksége a hatalom korbácsára. Éber, világos, nyílt és szabad. És - a városban élő ember soha, még a sötét korszak végén sem süllyed el annyira, hogy ebből a nyíltságból és szabadságból valami keveset meg ne őrizzen. A város ennek a nyílt és szabad létnek ruhája és leple. Az archaikus városok egy részében e nyílt isteni világosság többnyire istennő alakjában élt. Így élt a szent Trójában Heléna, akit elrabolni a görög hadak eljöttek; így élt Athénban Pallasz Athéné, Epheszoszban

Artemisz. Az istennő a város szívében őrzött szikra, aki a város létének transzcendens jelentőséget, vagyis tulajdonképpeni értelmet adott. A templomok, szobrok, utcák, házak, falak az istennő ruhája és dísze, ezért a város mélyebb lényét az asztü, a vestis szó mondja ki.

A városnak és a vidéknek ez az értelmezése az őskorban mindenütt megtalálható, s még a történeti korban is élt egészen addig, amíg a szentimentális rousseau-izmus az eredeti értékek rendjét megfordította. Azóta az emberiség vakon hisz a vidéki életnek nemcsak magasabbrendűségében, de elsődleges voltában is.

Az archaikus értelmezésről semmi sem beszél világosabban, mint a Hiram-mítosz. Hiram a jeruzsálemi templom építőmestere, a világosságnak, a Napistennek volt egyik emberi megjelenése. Ő volt az, aki a templom megépítésébe a világ teremtetésének titkát számok és arányok jelképében belerejtette. A templom a tízes számra épült fel. A tízes szám a Mindent jelenti. A templom, a mindenség jelképe, és a mindenség magja állott a város középpontjában: aki az épületet megértette, az a világ keletkezésének isteni titkát értette meg. Hiram volt az archaikus építőmesterek mitikus alakja, aki egyetlen követ sem helyezett el anélkül, hogy annak ne lett volna transzcendens értelme és jelentősége. A templom a világegyetemet jelentette, s a város körülötte az örök várost, a szellemvárost, amelyben a megszabadult és kinyílt és felébredt lelkek éltek.

A kései, de részben az őskori hagyományon nyugvó rózsakeresztes tanítás azt mondja: "A város az első menny szelleméből született. Ez az első menny az öröm helye, a lét ott öröm úgy, hogy egyetlen csepp keserűség sincs benne. A szellem itt túl van az anyag befolyásán, túl van a földi állapotokon, és mindazt a jót, amit a földi életben élt, teljesen magába szívta és megneemesítette. Ez a nyugalom helye, s az élet minél nehezebb, küzdelmesebb volt, az örömteli megnyugvás itt annál nagyobb. Ez az a hely, ahol a lelkek gondolatai a Szent Várost építik. Csodálatos házak emelkednek virágos utak és kertek között. Az Égi Város házainak minden téglája a gondolatok szellem-finom anyagából készült. Ezek a házak azonban ott éppen olyan valóságosak és megfoghatók, mint a földön az anyagi házak."

A város az átszellemült emberi közösség ősképe, amely közösség az isteni törvény rendjében él. A város ezt a rendet, ezt a közös életet és ezt az átszellemült létet fejezi ki, akár Égi Város, akár földi. Ha az ember transzcendens oldaláról nézi: annak a közös léleknek arca, amely sok, mégis egy. Az egyesítő. Az egyetemes és a szakrális lét, amelyben minden lélek egy. Ennek az egyetemes létnek jelképe volt a lithosz empszükhosz - a meglelkesült kő. Ez az a kő, amelyből az ember az üdvözültek városát építi, de amely kő a földi város lelke is. Ha az ember a várost természeti oldaláról nézi, akkor a város a Magna Mater, a védelmező, tápláló, gondoskodó Anyaistennő. De az ember akár a transzcendens, akár a természet oldaláról nézi, a város minden esetben az egyetemes, nyílt, az anyagtól elvált és átszellemült lét helye.

De a város ugyanakkor a közösség létének helye is. A közösség létének magától értetődő sokszólamúsága csak a városban bontakozhat ki. Ez a sokszólamúság, ha eltorzul, bonyolultság; ha szellemi rendben él, a lét szimfonikus teljessége. A bonyolult és megzavart közösség: a tömeg; a tömeg lázong, tüntet, rabol, pusztít, zajong, tülekedik. A városban a lefokozott kába szenvedély válik úrrá, s ez a közösséget s a várost is lassan elemészti és felbontja. De ha a közösség éber világosságban él, akkor az egyetemes és nyílt létet eléri. Ez a szimfonikus élet. A harmonikusan együtt hangzó sokszólamúságból, a népből sugárzik az, amit Ramakrisna mondott, amikor Benares kapuján belépett: "A tömény spiritualitás intenzitását érzem áradni magamra."

4.

Ars regia

A város a közösség létének legmagasabb formája. Ezért építi a Napisten a várost, Hiram, az isteni építőmester; ezért él középpontjában Heléna, az isteni szépségű asszony; ezért

mondják, hogy a város építésére az embert az angyalok tanították; ezért a város a Bárány menyasszonya; ezért a földi város az Égi város mása. A város az átszellemült emberi közösség lakóhelye, a harmonikusan sokszólamú élet egyetemes és nyílt léte. S mert a város az a hely, amelynek rendje és léte a földtől teljesen elvált, ahol a kövekig minden anyag átszellemült, itt nincs mód többé az anyagi természetben élő ember fölött gyakorolt hatalom alkalmazására. A várost nem hatalommal kell kormányozni, hanem szellemmel vezetni. Ez az átszellemült létnek megfelelő uralmi eszköz. Ezt nevezték a régiek ars regiának, királyi művészetnek, mert nem szigor, nem büntetés volt, hanem magas tudás: művészet.

Ars regia csak ott lehetséges, ahol az anyagi és földi erők korlátlan hatalma megszűnt. Vidéken, ahol az úr a föld, a falu, a gazdaság, ott lehetetlen, mert ott az anyagi és földi erők hatalma teljes. Vidéken az anyagból még nem kiemelkedett és a szellemvilágból visszaképződő, elkorcsosuló élet keveredik. Az élet nagyjából anyagi erők befolyása alatt áll, s így ennek megfelelően kormányozni is csak erővel, szigorral, durván, vagyis hatalommal lehet.

A városban az anyagi és földi erők hatalma háttérbe szorul: a város a szent hely, amelyet a szent fal vesz körül, és a várost az utcák kövezete az anyagi földről levágja. A várost az isteni építőmester tanítása alapján a földről elmetszik. Nem anyag többé. A földi erők hatalma itt megszűnik. A város nem az anyagi erőknek, hanem a szellemnek szolgál: eszerint él, ez kormányozza, ez az értelme, ezt jelenti a szívében élő istennő, aki a szellem menyasszonya.

Aki az ars regiáról szóló tudást szóról szóra a mai nyelvre le kívánná fordítani, a királyi művészet tulajdonképpen metafizikai értelmét elvenné. A jelképek, analógiák, mítoszok, természetfölötti kapcsolatok elhomályosodnának, részben teljesen el is vesznének. Pedig amiről itt szó van, az a jelképek, analógiák, mítoszok, metafizikai vonatkozások szövevénye. A város a közösség sokszólamúságának teljes megnyilatkozása, s az ars regia, amely a város életét vezeti és fenntartja, éppen olyan sokszólamú, mint a lét, amelyet kormányoz. Az archaikus kifejezés lefordításáról ezúttal le kell mondani. A képek, amelyekben a régiek a királyi művészetet őrizték, maradjanak érintetlenek, és az ars regia is maradjon az a misztérium, amelynek az őskori ember tudta.

A város alapításáról mítosz beszél. Ez a mítosz az alapítás értelmét őrzi. Mert a vidék értelme mindig általános és mindenütt ugyanaz; de minden város keletkezésének saját külön szubjektív és egyéni és egyszeri titka van. Minden város egyetlen megbízatást teljesít, s ez az övé, mint az egyéni embernél a sors vagy a jellem.

A mítosz hősi tett emlékét őrzi. A hős az idők kezdetén azon a helyen a sárkányt legyőzte. Sárkányt legyőzni annyit jelent, mint az anyagi természetet legyőzni: a földi szenvedélyeket, az anyag démonikus erőit. A sárkány az élet fájának őre, a fa gyökerei között ül. Az élet fája a természetfölötti, a metafizikai tudás és éberség - a világegyetem fája. A fa istennője - a koré koszmou, a Világszűz, a Heszperiszek vagy Pallasz Athéné, Andromeda vagy Ariadné. Aki a sárkányt legyőzi, az a szűzet megszabadítja. Mert a szűz a sárkány rabságában a szörnyeteget kénytelen szolgálni: a transzcendens Én, amíg nem szabadítják meg, az ember testi létének alá van vetve. A szűz megszabadítása és a sárkány elpusztítása nem egyéb, mint a beavatásnak a világ misztikus erőire való alkalmazása. Aki a beavatást átéli, a sárkányt önmagában legyőzi, a szűzet kiszabadítja, az Élet fájának ura lesz. Az Élet fájának gyökerei között fakad az élet forrása, a kiapadhatatlan, kristálytisza víz, a halhatatlanság vize. Aki a beavatást a világ valóságában alkalmazza, a szellemvilág alkotásában részt vesz, és tevékenyen közreműködik abban, hogy a világot az anyagi erők uralma alól felszabadítsa.

A sárkányt azonban a világban csak az győzheti le, aki előzőleg önmagában legyőzte. A hős az az emberi lény, aki a beavatás legveszélyesebb küszöbét átlépte, felszabadult és istenült. Istenülni pedig annyit jelent, mint saját magát maradéktalanul az isteni erők rendelkezésére bocsátani, hogy az ember a szellemi erők közvetlen megnyilatkozása

lehessen és legyen. Aki ezt elérte, az elérte: az Utat. Ez az, amit a kínai hagyomány taónak nevez. Tao annyi, mint: nem cselekedni többet, nem tenni többet semmit és a tevékenység szenvedélyét teljesen feladni, hogy az ember magát fenntartás nélkül az isteni erők szolgálata alá tudja rendelni. Aki a taót elérte, nem cselekszik többet; az istenség eszköze s az istenség tetteinek végrehajtója. Ez a hérosz, az isteni szellem eszköze; ez a sárkány legyőzője, Héraklész, Perszeusz, Thészeusz; a szűz megszabadítója; a hős, aki az élet forrását megtalálta, a sivatagban vizet fakasztott s az élet vizéből az emberiségnek inni adott.

Amikor a heroikus lélek a sárkányt legyőzte és a szüzet megszabadította, a szűzzel házasságra lépett. A hős a Világszűzzel egyesült. A szűz a Világ maga, az Anya, a Magna Mater. S a házasság a misztikus incestus, amikor a hérosz saját anyját veszi feleségül. Ez a nagy visszafordulás jele: a metanoia. A visszafordulás értelme, hogy a sárkány legyőzése után a hősi lélek a szűzzel egyesülve: megfordul. Visszafordul az Anya felé. Nem kifelé, hanem befelé, az eredet felé, a gyökerek felé, a szellem és az istenség felé. Ez a misztikus incestus értelme: az anyagi természet káprázataitól való elfordulás és a szellemvilágban való felébredés. A szellemi valóságban való felébredés pedig annyi, hogy felébred benne az isteni Én, az egyetemes emberi Én.

A város szívében ez a mitikus dráma él. Ez a városi lét transzcendens, vagyis tulajdonképpen értelme. Városban élni annyi, mint ennek a misztériumnak részese lenni. A városi lét tulajdonképpen azt jelenti, hogy az ember kollektív beavatásban vesz részt. A beavatás az ars regia, a királyi művészet, amit azért neveznek így, mert a művész a hierarchia feje: a király. Az ars regia azonban nem tevékenység; ennek éppen az ellenkezője. Ez a misztikus drámában való részesedés. A király nem azért a kollektív dráma és a beavatás mestere, mert ő irányítja, hanem azért, mert ő a heroikus lélek példaképe és jelképe, aki a misztérium mozzanataiban az egész város helyett áldoz, vagy imádkozik, vagy bűnbocsánatot tart, vezekel, gyón, vagy ünnepel.

5.

A város a történetben. Utópiák

A történeti időben a város látszólag éppen úgy elvesztette értelmét, mint az uralom, vagy a hatalom, vagy a királyság, vagy a hierarchia, vagy a nép. A város merő külsőséges együttlakás lett. A szakrális létet már senki sem értette. Igaz, hogy csaknem minden időben voltak törekvések, amelyek az őskori hagyomány szellemét valamely formában ápták. A középkorban igen sok ilyen törekvés volt, de egyiknek szerepe sem emelkedett túl a gyanút keltő és rejtőzködő titkos társaságén. Ezekben a titkos társaságokban egymást a szakrális városépítés titkaiba összeesküvésszerűen avatták be, és az őskori városközösségnek csupán keretét vagy látszatát tartották fenn.

Hogy a város az emberi életben mit jelentett, arról beszél az, hogy ilyen titkos társaság még a teljesen visszaképződött népi csoportoknál, a primitíveknél is megtalálható. A magas élet színvonalától már sok ezer éve elszakadtak, és az anyagi természetbe való lassú elmerülésük igen régen tart. Ennek ellenére még csaknem minden pápua, néger és indián törzsben vannak titkos férfiszövetségek, amelyeknek szabályain, szertartásain, szavain, szokásain az archaikus városi lét misztériuma torz alakban felismerhető. A különböző Nap-szövetségek az észak-amerikai indiánoknál ezt jelentik; erre mutatnak az ausztráliai világszűz társaságok. Európában a szabadkőművesség és ezzel rokon szövetségek a hagyományból ugyan sokat megőriztek, de tevékenységük nagyjából hatalmi helyzetek megszerzésében merül ki.

Az ars regia másik nyoma a történeti korban az, amit Platón Politeiától kezdve, Augustinus Civitas Dei-jén, Campanella Napállamán, Bacon Új Atlantiszán, Morus Utópiáján át a legújabb mesterséges és absztrakt közösség-konstrukciókig általában utópiáknak neveznek. Az utópia a szellemi város építésének hagyományát tartja fenn, anélkül természetesen, hogy erről sejtelve lenne, de főként anélkül, hogy az archaikus

város szakrális misztériumára emlékezne. Az utópia Platónnál és Augustinusnál még nem felejtette el eredetét. Az újkortól kezdve azonban már értelmetlen racionális konstrukciónál és naiv, irreális képzelődésnél nem egyéb. Az utópista sajátságosképpen az emberi lét misztérium voltát akarja felszámolni, azt, amin az emberi, s így a közösségi lét is nyugszik.

6.

A város és a közösség Száhuja

A város az egyetemes emberi közösség megvalósulásának helye, de tulajdonképpen nem hely, hanem a sokszólamú lét harmonikus, éber és nyílt egysége. Ezért mondták a középkorban, hogy a város nem az Atya és nem a Fiú, hanem a Szentlélekjegyében áll: nem a Teremtő, nem a Megváltó és Fenntartó jegyében, hanem a lesüllyedt és szétszakadt világ újra felemelkedésének és egyesülésének, a lét végső megoldásának jegyében.

Az archaikus Egyiptomban azt tanították, hogy a város a közösség száhuja. Száhu az örök szellemtestet jelenti, a megdicsőült lényt, akinek sikerült a reá bízott anyagot átszellemíteni és a reá eső természetet megváltani. Az átszellemítés és megváltás nem az ember egyéni sorsának feladata, csak egészen kivételesen. Az ember célja nem az, hogy önmagát megváltsa. A megváltás az egyetemes emberiségnek egyszer s mindenkorra közös feladat, és csak közös teljesíthető. Az egyetemes emberiség feladata, hogy az egész földet visszavigye oda, ahonnan az idők elején, az elanyagiasodáskor magával lerántotta. Az embernek az egész természetet át kell szellemítenie.

Éberén és világosan ez az átszellemítés folyik a városban. A városban minden élettevékenységnek jelen kell lennie, de mindegyiknek felfokozott módon és az anyagtól már eloldva. Ezért a város az egész földi élet jelképe, s ezért esik egybe ez a földi jelkép az égi jelképpel, az anyagi kő a lithosz empszükhosz-szal, a földből épült város az égi várossal, a külső város a belső várossal, Brahma-purával, Ogdoaddal és Ta Csinggel. A város az asa intenzív helye. Itt gyűjtik az aranyat. A théleszmát. A király a város hőroza, a sárkányölő Thészeusz és Héraklész és Hórusz és Brahma és Kecalkoatl, ahogy a különböző hagyományok nevezik. A király a kvintesszenciális lét hordozója. A városban az ősi lét ismét megvalósul: az első és isteni lét - az egyetemes közösségben. Ezért a város a közösség száhuja, a közösség halhatatlan, elmúlhatatlan, megdicsőült szellemteste. Ezért vágta el Hiram a várost a földtől a négy fallal, és metszette le a földről az utcák kövezetével és a házak padlózatával, hogy a város az anyagról leválasztható legyen és teljes egészében fölemelkedhessen. A város egy test: a reintegrált közösség, az egységbe visszatért sokaság teste, amely magát az anyagi világtól elhatárolta, és minden oldalon zárt, csak fölfelé maradt nyílt

V. A nép

1.

Az őskollektívum

Az a gondolkozás, amelyet a történeti, főként az újkori ember tudománynak nevez, a lét nagy tényeit az egyéni Én intellektusával, nem pedig az egyetemes ember közvetlen intuíciójával igyekezett megérteni. Mivel a kiindulást fordítva kezdte, fordított eredményhez is kellett jutnia. Így alakult ki az a felfogás, hogy a lét eredete lent van; így alakult ki az alulról felfelé való haladás vagy fejlődés gondolata.

Elég, ha az ember átgondolja azt, amit Saint-Martin arról a Newton-féle gravitáció-törvényről mond, amely az egész újkori természetszemlélet meg nem ingatható dogmája lett. A gravitáció törvénye alapvető félreértésből fakadt. Newton azt mondja, hogy a fel nem függesztett és alá nem támasztott tárgyak azért esnek le, mert azokat a föld

nehézségi ereje vonzza. Saint-Martin ezzel szemben azt mondja, hogy az erő poláris: a föld vonzóerejével teljesen párhuzamos a tárgyaknak a centrum felé való törekvése. A szabadesésben a föld középponti erejébe való visszatörekvés éppen olyan jellegzetes, mint a középpont vonzása. A tárgyak nem merő passzivitásból "hullanak vissza a földre", hanem a középpontba való visszatörekvés "aktivitásából".

A zavar azonban sehol se nagyobb, mint abban a tudományban, amely az egyéni Én intellektusának a leginkább ki volt szolgáltatva: a társadalomtudományban. A közösség életében minden mozzanat az ember belső életének egzakt analógiájára él és van, mert minden mozzanat a pszichológiai világ pontos megfelelése. Minden jelenség csak metafizikailag érthető. A tudomány ezzel szemben az emberi közösséget hosszú fejlődés eredményének látja, s ez a közösség az élet úgynevezett elemeiből tevődik össze: kezdetben volt a magányos vadember, aztán következett a család, több családból alakult a törzs, a törzsből a nemzet és így tovább: egészen az emberiségig. Mintha az emberi szervezetben először keletkeztek volna külön-külön a sejtek, azok összeálltak volna sejtcsoportokká, kifejlesztették volna a szerveket, s aztán valamely rendben elhelyezkedve megvalósították volna az élőlényt.

Az őskori emberiség hagyománya tudta, hogy a közösség élő szervezet, és keletkezése pillanatában, amely nem alulról, az anyagi természetből, hanem felülről, a teremtettség gondolatából, az ideából indul, éppen olyan egész, mint a legnagyobb kiterjedése idején. A közösség minden pillanatban közösség: egy a sokban és sok az egyben; az az élő szervezet, az a közösség, az az őskollektívum, amely a közösség ideájának az anyagi természetben való realizálása: a nép.

A nép nem határozható meg, mert nem fogalom. A népet nem a közös nyelv teszi: a közös nyelvet is a nép alkotja. A népet nem a közös sors teszi: a közös sorsot is a nép alkotja. A népet nem a faj teszi: a faj a nép közös életének élettani jele. A népet nem az együttlakás teszi: az együttlakás a nép életének szükségszerű következménye. A népet nem a külsőségek teszik, a nép maga minden külsőséget megelőz és minden egyébnek előfeltétele. A nép a primér közösség létének ősképe. A nép az őskollektívum.

Azok, akik az archaikus világból valamit megsejtettek, de főként azok, akik a hagyományt, ha csak töredékeiben is, de ismerték, legfőként azonban azok, akik az újkori tudomány megállapításait elvetették és nyugodtan intuíciójukra bízta magukat, az európaiak közül akár Böhme, akár Saint-Martin, akár Baader, akár újabban igen sok tekintetben Goldberg, világosan látták, hogy a nép nem kései, úgynevezett fejlődés eredménye, hanem elsődleges léte. Goldberg, ha tudományos szótárral is, de kifejezetten hangsúlyozza, hogy a nép léte nemcsak hogy transzcendens eredetű, hanem azt is, hogy a nép életében a legfontosabb tényeket: a nyelvet, a mítoszt, a morált, a szokást, a törvényt másként mint transzcendens úton megérteni nem lehet. "A nép léte nemcsak hogy az anyagi természetből nem magyarázható, hanem a nép léte ellentmond mindannak, ami az anyagi természetből való, vagy abból keletkezett." - "A nép nem a természetből keletkezett, hanem a természettel szemben áll." A nép a közösség egyetemes létformája: ahogy van individuális és univerzális ember, úgy van természeti és univerzális közösség is. A nép pedig univerzális, más szóval szellemi létforma. A nép létét mindig és minden esetben, ahogy ő mondja: a teljesítmény felfokozott volta jellemzi. A sok ember együtt még nem nép; a nép csak az a valódi közösség, amelyben az ember tevékenysége meg tud hatványozódni és meg is hatványozódik. Metafizikai, vagyis egzakt nyelven: a nép az a valódi közösség, ahol az egyéni ember létének intenzitása felfokozódik, csakis és egyedül azért, mert a többivel együtt a létnek olyan fokán áll, amely az egyéni létnél lemérhetetlenül intenzívebb: világosabb, magasabb, szellemibb, priméribb. Egyéni ember soha nyelvet, mítoszt, művészetet, morált alkotni nem tud és nem is tudhat. A nyelv, a mítosz, a morál a nép alkotása: a közös lét intenzitásának virágzása és kiragyogása. A népet a merő emberhalmaztól éppen ez választja el. A merő sokaság, a tömeg az ember egyéni létének lefokozását jelenti, a

nép, a szellemi, a transzcendens eredetű ősközösség az ember egyéni létének felfokozása. Aki tömegben él, az értelmileg, érzelmileg, tevékenységében, tudásában, életének abszolút értékében lesüllyedt állapotban él. Aki viszont a népben él, az értelmileg, érzelmileg, tevékenységében, tudásában, életének abszolút értékében fölemelt állapotban él. Ennek a fölemelt létnek megnyilatkozása a nyelv, a szokás, a mítosz, a rítus, a művészet, a morál. A tömeg a merő számbeli sokaság, nem valódi közösség: csak véletlenül egy nyelvet beszélő és egy helyen lakó emberek halmaza, különmemű és anyagszerű. A valódi közösség, a nép, amelyet természetfölötti erő teremt és tart egybe, az egynemű lények egysége.

Valószínű, hogy a történeti embernek, s így a tudománynak is, népélménye azért nincsen, mert a történeti kor határa körül a népek tömegekké lettek, és a nép létének transzcendens lehetősége megszűnt. Ezért új mítosz nem keletkezett és nem keletkezhett; a rítus lassan külsőséggé, majd képmutatássá vált; a nyelvek nem mélyültek el és nem szellemültek át többé, hanem ellenkezőleg: elszegényedtek és elszáradtak. A nép feloszlott, és a lét intenzitásának színvonala is alászállt. A közösség merő tömeggé vált, amelyben az emberi egyén élete ahelyett, hogy kinyílt és felfokozódott volna, bezárult és lesüllyedt.

2.

A király és a nép, a két pólus

A legelső, amit az archaikus népről, amely a történeti kor határán bomlásnak indult és lassan teljesen széthullott, merő anyagi tömeggé lett, tudni kell, hogy az emberi közösségben minden ember kivétel nélkül a nép tagja, egyedül egyetlen lény nem: a király. A király a kocsihajtó, a nép a kocsi; a király az atman, a nép a test; a király a lélek, a nép a természet; a király a férfi, a jang, a nép az asszony, a jin. A király az ég és a szellem, a nép a föld és a természet. A nép tagja a főpap, a pap, a katona, a kormányzó, a lovag, a bíró, a kereskedő, a földműves, a munkás, a szolga. A nép az emberi nem közössége, az együttélés primér egysége. A három kaszt a hármas szám jegyében áll, s ezért a három kaszt együtt: az egész. A nép azonban a négyes szám jegyében áll, s ezért a nép: a teljesség. Ezért az archaikus birodalmak mind nem a három rend, hanem a négy égtáj birodalmi: Kína, India, Peru, Irán, Egyiptom egyaránt, mert a négy az egészen kívül a teljesség is. A nép az emberi közösség létének teljessége, a hierarchia teljessége, amelynek feje és ura, férje és kocsihajtója a király. A király és a nép a lét két pólusa, és a kettő összetartozik. Egyik a másik nélkül éppen úgy nem gondolható el, ahogy nem gondolható el férfi nő nélkül, sötétség világosság nélkül, ég föld nélkül. A király az Egy, aki szemben áll a Sokkal; de a sok annyi, mint nép: Egy a király által, aki egyé teszi. Ezért lesz a nép teljessé. S az archaikus kor határán, amikor a nép felbomlik, eltűnik a király is. Így kerül a királyság a brahman kezébe és válik a királyság uralommá; így lesz később, mikor a ksátrija kerül fel, merő hatalommá. Ha elvész a jang, vele együtt vész a jin. A lét üteme most megáll: nincs többé ji jang - ji jin: egyszer jang, egyszer jin. A gyújtópontok kialszanak, a lét intenzitása alábbszáll: a nép létének felemelt szintje lesüllyed, az emberiség rendezetlen halmazzá válik. Ez az állapot az, amelyet Hérakleitosz polloinak, sokaságnak nevez.

3.

Az isteni epiphania

"Isten a barátságban kétszeresen van jelen mondja az iráni szent könyv -, a társaságban háromszorosan van jelen; Isten a családban ötszörösen van jelen, a testvérek között kilencszeresen van jelen; apa és fiú között tízszeresen van jelen, az országban százszorosan van jelen, a népben tízezerszeresen van jelen."

Ennél pontosabban azt, hogy mi a nép, elmondani nem lehet. A nép nem az egyszeres

isteni jelenlét, ami az emberi Én, nem a kétszeres, ami a barátság, nem a tízszeres, ami az apa és a fiú viszonya, nem a százszoros, ami az egy országban lakók viszonya. A nép a százszor százszoros, vagyis tízezerszeres isteni jelenlét. A dhajában, az országban csak százszorosan él, de a daénában tízezerszeresen él. A nép Isten tízezerszeres jelenléte, vagyis az emberiség tízezerszeres jelenléte Istenben. Mert azzal, hogy a népben élek, az isteni létben nemcsak magam jelentem és képviselem magam, hanem jelent engem és képvisel engem minden lény, aki velem együtt a népben él, és én képviselem és jelentem mindazokat, akik velem együtt a népben élnek. Ez az első: a nép a szakrális, és pedig a tízezerszeresen szakrális közösség.

A második lépés pedig ez: az ember saját sorsát sem érti, saját létét sem látja, mégis azt, ha álmosan és kábán is, de feltétlenül és mindig tudja, hogy igazi Énje isteni arculat. Az ember soha nem tud olyan mélyre süllyedni, ébersége soha annyira nem tud elsötétedni, hogy önmagában az isteni lény jelenlétét ne érezné. Ezért alakult ki a történet folyamán az Istenről alkotott kép úgy, hogy Isten személy, halhatatlan lélek, örök lény, mint az emberben lakó atman vagy purusa vagy lélek vagy szellemi Én. Az archaikus korban azonban tudták, hogy az ember szellemi Énjében élő Isten a sok arculat közül csak egy, a másik arculat az, hogy Isten a közösségben él, és mint közösség, éppen úgy él. Egy a sokban és sok az egyben, mint tízezer lény együtt, egyetlen arcban. Hogyan lehet az, kérdezi Baader, hogy Isten az egy Énben éppen úgy él, mint a közösségben? Igen, hogyan lehet az, hogy Isten mint a közösség sokasága éppen úgy Isten, mint az egy Én? Úgy lehet, hogy Isten egyetlen személy és számtalan sokaság is, és az egyik éppen úgy, mint a másik. És ez a számtalan sokaság, ahol Isten ténylegesen él és van, és amely sokaság éppen úgy az isteni arculat megnyilatkozása, mint az egyetlen ember, ez a sokaság az igazi és a valódi közösség: a nép.

Ezért van a daéna-közösségben Isten tízezerszeresen jelen, ezért van az, hogy a nép a lét felemelt voltát jelenti, hogy a nép az egyéni élethez képest felfokozott lét, hogy a nép a szakrális közösség, mert a nép Isten arca és jelenléte, de annál az arcnál, amely az emberi egyéni Énben nyilatkozik meg, mérhetetlenül intenzívebb és valóságosabb. Ez a király és a nép viszonyának értelme is. Mind a két lét szakrális, mind a kettő isteni arc megnyilatkozása: a király az Egy - a nép a Tízezer, a százszor száz, vagyis a sok. Az archaikus ember tudja, hogy az Egy a legnagyobb szám, az Egy olyan nagy szám, amilyen csak a végtelen sok, a megszámlálhatatlanul sok, a legtöbb, aminél több már nincs. Ez a legtöbb egyenlő az Egyel: a végtelen sok ugyanannyi, mint az Egy, mert mind a kettő a legnagyobb. A királyi lét arcában és a nép létének arcában Isten két legnagyobb arca nyilatkozik meg.

A harmadik lépés pedig a következő: a daénában élt lét nemcsak isteni arculatot, isteni epiphaniát és Isten tízezerszeres jelenlétét, vagyis a szakrális közösséget jelenti, hanem azt is, hogy a földön a királyt kivéve minden ember számára az egyetlen törvényes lét rendje a népben élni, mert a nép nem más, mint az égi közösség földi mása. Ez az égi közösség, amit később görögül ekklésziának neveztek, ami nem egyéb, mint a kiválasztottak közössége, a szellemi közösségnek, a lelkek örök közösségének, az öröktől fogva tartó összetartozásnak pontos és hű mása. Miként a földi Nílusnak az égi Nílus, a földi Gangesznek az égi Gangesz felelt meg, ahogy a földnek is az égi föld, a tengernek az égi tenger, mert mindennek, ami az anyagi természetben látható, szellemi elliptikus duálja van, égi analógiája van, úgy felelt meg a földi népnek az égi nép, az égiek szent közössége. A különbség csak az, hogy a föld, a tenger, a folyó, a hegység, az ország, az égi megfelelés, öskép, idea - már megnyilatkozás. A nép nem megnyilatkozás, hanem maga Isten, Isten arca, léte, lény, mint a király: csak nem ez az Egy-arc, hanem a Sok-arc, nem a jang, hanem a jin, végül is nem a király, hanem: a nép.

4.

A nép analógiái. Föld, asszony, jin, természet. A nép és a szám. A tizenkét törzs

Az természetesen, hogy a nép a jin, a sötét elem, az asszony, a föld, a passzív, nem merő metafora, ami esetleg mond valamit, de úgy tűnik, csak látszatot és hasonlóságot. Az archaikus emberiség a népet azért mondta földnek, mert a nép és az anyagi természet között megfelelés, vagyis analógia van. Az analógia pedig nem a külső hasonlóságon nyugszik, hanem azon a tényen, hogy ugyanannak a szellemi valóságnak a lét különböző köreiben analóg megnyilatkozásai vannak. Azonos ideák megnyilatkozásai között minden esetben törvényszerű megfelelés van. Az archaikus ember semmit sem gondolt külsőségesen, mert mindent metafizikusan, éberén látott. A hagyomány az őskori embert megtanította arra, hogy a valóság megértése csak meta ta phüszika, a természetén túlról lehetséges. Éppen ezért, amikor az őskorban a föld és a nép között az analógiát meglátta, a nép és a jin, a nép és az asszony, a formálatlan, de formáló elem között az analógiát felismerte, észrevette, hogy a nép az anyagi természetnek felel meg. A nép a hierarchia ágya: a népben nyilatkozik meg a világértékek rendje, és a nép hordja magában az értékek rendjének az emberi létben való megfelelését. A nép tartja magában a kasztokat: a szellemi, a tevékeny és a termékeny lét minőségeit - a három gunát: a szattvát, a radzsaszt, a tamaszt. A nép fogadja magába a szellemi uralom rendjét; a nép engedelmeskedik a tevékeny rend hatalmának, és a nép él a természet termékenységeiben. A nép az emberi létnek az a lehetősége, ahol és amelyben az értékek élhetnek és megvalósulhatnak, kormányozhatnak és uralkodhatnak, növekedhetnek és virágozhatnak. A nép a négy asrama, a négy életstádium megvalósításának helye: a brahma-tanítványé, a családfőé, az erdei remetéé és az élet zarándokáé. A népben nyilatkozik meg a nagy tíz, a tíz Amsapand és a tíz Szefirot. Az archaikus emberiségben a nép törzsei vagy a tízes, vagy a hetes, vagy a négyes számnak feleltek meg, és pedig nem azért, mert tíz, vagy hét, vagy a négy egymástól különálló törzs különmemű embercsoportjai így alakítottak egységet, hanem azért, mert a nép életében a kozmikus hierarchiának meg kellett nyilatkoznia, hogy a világértékekkel analóg életet élhessen. Peruban és Egyiptomban a hármas és a tízes számok uralkodtak. Peruban a tízes hierarchia megtartása oly pontos volt, hogy soha egy ajllu, egy tízszer tízes közösség a mértéket egyetlen emberrel sem léphette át: ha a száz as ajlluban gyermek született, valakit azonnal más ajlluba helyeztek át. Babilonban, Kaldeában, Palesztinában a tizenkettes hierarchia uralkodott: ezért volt Júdeában tizenkét törzs, és felelt meg minden törzs a kozmikus állatkör egy-egy jegyének. A tűzjegyek közül Júda törzse felelt meg az Oroszlánnak, Iszakár a Kosnak, Zebulon a Nyilasnak; Júda köve volt a rubin, Iszakaré a topáz, Zebuloné a smaragd; Júda bolygója volt a Nap, Iszakaré a Mars, Zebuloné a Jupiter. Levegőjelű törzsek voltak: Efráim az Ikrek, Manassze a Mérleg, Benjámin a Vízöntő megfelelői. Minden törzsnek állat, növény, emberi foglalkozás, ruházat, természetéhez mért föld, tevékenység, feladat felelt meg. Ugyanez a rend élt, más analógiák alapján Indiában, Kínában, Tibetben és Mexikóban.

5.

Daéna, az égi közösség

Ha az archaikus idő és a történeti kor határán a nép felbomlása magában álló jelenség lett volna, azt lehetne mondani, hogy ez volt a legnagyobb katasztrófa, ami az emberiséget földi életében egyáltalán valaha is érte. A felbomlás azonban nem állt egyedül, sőt nincsen az emberi létnek olyan területe, ahol a katasztrófa, a szó szoros értelmében a leszállás, ugyanabban és ugyanolyan mértékben és ugyanúgy ne jelentkezett volna. A nép felbomlásával teljesen egy időben rendült meg az emberiség örök hierarchiája, kezdődött a kasztok viszálya; de a megrendülés csak azért történhetett, mert - mint Konfu-ce mondja - a király nem volt király, a szolga nem volt szolga, az apa nem volt apa, a fiú nem volt fiú. A király azonban azért nem volt király többé, mert az archaikus emberiség ősi, egyetlen metafizikája elhomályosodott, és kezdtek megjelenni az egyéni úgynevezett filozófiák; ugyanakkor az emberi létben az

egyetemes szellemi Én ébersége egyre jobban elálmosodott, és az anyagi Én kába, érzéki tudata vált uralkodóvá. Az ember isteni származásának tudata rohamosan eltűnik; a beavatás merő külsőséggé lesz, majd külsőségeiben is titkos társaságokba rejtőzik el. Ezeket a társaságokat a nyilvános és hivatalos kormányzói, gazdasági és szolgai hatalmak üldözni kezdik. Az időtlenség az emberiség életéből néhány nemzedék élete alatt tökéletesen elvész, és helyébe lép a történeti tudat, a folyamatos zaklatottság. Az egység és az összefüggés olyan szoros, hogy egyetlen jelenséget sem lehet megérteni anélkül, hogy az ember valamennyit ne értené. S amikor itt most csak a nép felbomlásáról van szó, rejtve a lét valamennyi tényezője ott szerepel: a közösség mellett a metafizika, a hierarchia, a lélek, az éberség és a kaszt.

Az emberi közösség számára a nép léte teszi lehetővé azt, hogy legyen mély és lényeges nyelve, legyen rítusa, legyen mítosza, legyen királya, legyen hierarchikus életrendje és törvénye. A nép léte teszi lehetővé azért, mert a nép az isteni szellem epiphániája az emberi közösségben: az egyetlen lehetséges epiphania, s ezért a nép a közösség egyetlen törvényes létformája. A nép léte teszi lehetővé azt, hogy az ember egyéni élete felfokozódjék és a természetfölötti valósággal érintkezésbe jusson. De - és itt következik a meghatározó mozzanat - a nép léte másvalamit is lehetővé tesz. A felfokozott, intenzív létben, amely az isteni szellem tízezerszeres jelenléte, az ember nem az anyagi természetben él - nem az anyagba elmerülten, vakon, az anyagi erőknek kiszolgáltatva, hanem az anyag fölött: a természet fölött lebeg, mint aki a természetnek kezdettől fogva ura. És ami az egészben a legfontosabb: az emberi létben az anyagi természet erői az ember szolgálóivá lesznek. Az anyagi erők ebben a létben megolvadnak, és elerőtlenednek, és veszedelmesen sötét hatalmukat az emberi természet fölött elvesztik.

"A nép nem a természetből keletkezett, hanem a természettel szemben áll." A nép nem alulról fejlődött, hanem felülről szállt alá. A népnek természeti megfelelője nincs: megfelelője - a daéna, az égi közösség, az ekklészia, a kiválasztottak örök egysége. Ezért a nép nem a természetből jött és nem a természetben van, hanem a szellemvilágból jött és a természet ellen van, a természet fölött való uralomra és a természet megfékezésére.

Az anyagi természet törvényeinek hatása, ereje és érvénye nem állandó és nem abszolút, kezdettől fogva egyforma és meg nem változtatható, hanem mindig az ember elanyagiasodásának fokától és mértékétől függ. Elképzelhető az emberi létnek olyan állapota, hogy az élet fölött egyedül és csakis az anyag törvényei uralkodnak, s rajtuk kívül semmi egyébnek hatása nincs. A sötét korszak végén az emberiség ehhez az állapothoz közel áll, és ezt csaknem teljesen eléri. Az őskori életet azonban nem szabad ezzel a mértékkel mérni. A történet előtti időben az anyagi, úgynevezett természettörvényeknek az ember fölött aránytalanul kevesebb hatalma volt, és minél régebb korról van szó, az anyagi természettörvények hatalma annál kisebb, végül egy kezdeti ponton teljesen eltűnik. Az anyagi és szellemi világ törvényeinek hatása mindig attól függ, hogy nem az egyes ember külön-külön, hanem az emberiség egésze létét milyen Hatalmaktól és milyen mértékben teszi függővé és milyen Hatalmaknak szolgál. Az archaikus időszakban a nép vezetői, főként a király, az evolúciónak és devolúciónak ezt a rendjét ismerték, és tudták, hogy a vezetőnek és a kocsihajtónak legelső feladata az emberi életet nem az anyagi természet, hanem a szellemi világegyetem Hatalmaitól függővé tenni. Ezt tette a brahman, a szellemi rend, de mindenekfölött a hierarchia feje, a király. A király volt az, aki az emberi életet a szellemvilágnak felajánlotta, kiszolgáltatta és feláldozta, főként azért, hogy az emberi életben a szellemvilág hierarchiájának mását fenntartotta, és a világértékek feltétlen uralmára felügyelt. A nép az az emberi közösség, amelynek létében az anyagi természet törvényei megolvadnak, s amelyben az anyagi erők a szellemi uralom légkörében megtörnek. A nép a közösség életének az a szakrális köre, amelynek területét szentségtelen,

alacsonyrendű anyagi erő nem lépheti át. Ha pedig ilyen erő a kör kerületét mégis átlépi - az a nép vétke, amely az elanyagiasodás bűnébe esett, s ezért vezekelnie kell. Erről a kollektív bűnről - még ha a történeti embernek sejtelve sincs arról, hogy ez a kollektív bűncselekmény mit is jelent - a különböző szent könyvek eleget beszélnek. A jelentés ez: a nép a szellemi uralom törvényét megszegte, a hierarchiát megsebezte, az isteni szellem iránt hűtlenséget és árulást követett el. Ennek a bűnnek következménye azonnal jelentkezett abban, hogy a nép köréből a szellemi erők visszavonultak, és a közösség bűnének mértékében a kegyetlen, szellemtelen, vad, démoni anyagi erők hatalma alá került. Így jelent meg mint az istenéhez hűtlen nép büntetése: a szükség, a csapás, a járvány, az aszály, amit a népnek a királlyal együtt ismét áldozattal és vezekléssel kellett jóvá tenni. A szellemi hierarchiát helyre kellett állítania, mert ha ezt nem tette, az anyagi erők hatása egyre nőtt, egyre nagyobb lett, és a nép egyre jobban a vak, részvétlen szükségyszerűség erőinek martaléka lett.

Ez a tudás Egyiptomban, Babilonban, Kaldeában, Júdeában, Kínában, Mexikóban, Peruban, Indiában a hagyomány őreinek birtokában volt, s utoljára a történeti kor küszöbén Görögországban Püthagorasznál jelentkezett. Püthagorasz volt az utolsó őskori ember, aki a szakrális rend helyreállításával a népet a felbomlástól meg akarta menteni. Tudta, hogy ez csak egyetlen úton lehetséges: ha az anyagi természet erőit fokozatosan hatálytalanítja, illetve, ha a szellemvilág erőit fokozatosan fölemeli és a szellemi erőknek egyre nagyobb befolyást biztosít. Empedoklész kísérlete, amely ugyanezt kívánta elérni, már reménytelen volt, a nép már a természeti erők hatalma alatt állott. Platónnak pedig erről a tudásról, minden valószínűség szerint, már sejtelve sem volt.

6.

A nép visszaképződése. Zarathusztra

A történeti kor határán az őskori emberiség utolsó szakrális szubjektumai, amikor Kínától Görögországig a közösség megmentéséről és megújulásáról beszéltek, egészen jól látták, hogy az emberiségben az anyagi erők egyre hatalmasabbakká válnak, s ezek a szellemi erőket egyre hatálytalanabbakká teszik. És mert látták, hogy mi történik, tudták, hogy az anyag vak erőit a nép kollektív vétke idézi elő. A szakrális körbe olyan sötét hatalmak törtek be, amelyeknek tehetetlenül vissza kellett volna hullaniok, ha a nép a szellemi értékek rendjében él. A nép felfokozott intenzitású létébe vak erőknek behatolási lehetősége nem volt soha, s ha mégis egy-egy fedetlenül hagyott résen valamelyik sötét erő betört, azt a szakrális lét ereje visszataszította. Most úgy látszott, az egész nép egyszerre fedetlenné vált: létének intenzitásából néhány év alatt annyit veszített, hogy nem tudott ellenállni. S a szörnyű az volt, hogy a közösség katasztrófája az egyes ember éberségének elhomályosodásával párhuzamosan következett be. Mert az, ami a közösségben történt, csak a dolog egyik fele, a másik fele az, ami az emberben történt. Ami kint van, az mindig párhuzamos azzal, ami bent van. Ami fent van, szól Hermész Triszmegisztosz, ugyanaz, mint ami lent van. Az emberben az éberséget a kába aluszékonyság kezdte felváltani. A közösségben a népet a tömeg kezdte felváltani. Az egész emberiségben az intenzív létet a lefokozott lét, a nyílt létet a lezárt élet kezdte felváltani.

Ebben a kába tömegben, amely lezárt és lefokozott életet kezdett élni, az anyagi vak erők hatalma néhány év alatt megsokszorozódott. Olyan erők, amelyekkel azelőtt törődni sem kellett, hirtelen megjelentek, és az élet köreit egyre nagyobb mértékben kezdték meghódítani. A sötétség irtózatos ütemben terjedt, a vakság nőtt, és az emberiség alig néhány év alatt már a védekezés eszközeit is elfelejtette, sőt elvakult kábaságában megmentőit sem ismerte fel többé, hanem azokat üldözni kezdte. Itt kezdődik az anyag uralma az ember fölött, az úgynevezett fizikai törvények elsőbbsége a szellemi törvények fölött, az anyagi természet hatalma az ember fölött: a táplálkozás, a ruházkodás, a földművelés, az időjárás, a fizikai és vegyi folyamatok döntő

jelentőségének eredete mind itt van. A nép bűne volt, hogy létének szakrális körét nem tartotta többé tisztán. A sötét erők betörtek, és a népet elpusztították. A lét intenzitása elveszett, a közösség felbomlott. Az emberiség megszűnt nép lenni: különmemű lények összefüggéstelen halmazává lett. Ez a halmaz: a tömeg.

Az őskori ember végső erőfeszítése egyetlen népnél sem volt megrendítőbb, mint az iráninál. Zarathusztra az archaikus szakrális személy egész tudásával és természetfölötti erejével még egyszer megkísérelte a népet visszarántani. Zarathusztra tudta, hogy ha az emberiség önmagát az anyagi természet erőinek kiszolgáltatja és az anyagi erőknek az élet fölött a hatalmat átengedi, ez a folyamat nem állítható meg többé. Az emberiség teljesen anyagi természetté válik, élete merő biológiai jelenséggé lesz, értelme mindössze állati gyakorlatiassággá alakul át, ösztöne animálissá, léte fölött a nyers és otromba fizikai és kémiai törvények döntenek, és ami a legkevésbé jóvátehető: a közösség maga is egyre jobban közeledik a szellemtelen és értelmetlen tömeghez, először primitívvá lesz, barbárrá, vademberré, aztán a lefelé vezető úton kezdi levetni még emberi alakját is, egyre sötétebbé válik, visszakorcsosul, egyre gépiesebb, álmosabb, lustább, amíg lefelé szállva elhagyja még a nemesebb állati lét köreit is.

Az iráni hagyományban a hangyának mindig különös jelentősége volt: a hangya annak a közösségnek a képe, amely kezdetben szintén emberi, szakrális, magasrendű nép volt, de a nép vétket követett el, s a vétket nem tette jóvá. Így kellett tömeggé lennie, értelmetlen halmazzá felbomlania. Az anyagi erők hatalma egyre nőtt, mindig vakultabb, alacsonyabb erőknek egyre tehetetlenebbül engedelmeskedett, és a sötét erők szava egyre nagyobb lett. Így vált meg a nép lassan az emberi alaktól, és vált rovarrá. Ha valaki egyéni életében az éberségtől eltávolodik és egyre kábább lesz, a külső sötétségbe érkezik: a középpontból a perifériába ér, és mindig periférikusabb lesz. A legperiférikusabb létforma, a külső sötétség állati jelképe: a kígyó - a megátkozott állat. Iránban tudnak arról, hogy a kígyó lét visszakorcsosult emberi lét - olyan emberi lét, amely középpontját teljesen elvesztette és merő kerületté, merő külsőséggé, merő külső sötétséggé vált: ezért nincs a kígyónak sem szárnya, sem lába, az állat alakja maga sem más, mint középpont nélküli kerület. Ha az ember kollektíven korcsosul vissza és közösségben lép ki az emberi létből, rovarrá kell lennie, nyüzsgő, gépszerű, rohanó, robotoló hangyává. A leszűkült, egyre sötétebb, egyhangúbb lét egyre jobban visszaképződött. A hangyának már nincsen sorsa, léte, a szakrális körről semmit sem tud, nem ismeri sem Istent, sem a szellemet, sem a megszabadulást, sem az élet virágzását, sem az örömet, sem a szépséget, csak a monoton rohanást, értelmetlen kötelességet, gépies munkát a reménytelen szürke egyformaságban.

VI. A törvény

1.

Az artha, a káma és a dharma

Rendezett közösségben az őskori hagyomány az emberi életnek három célját és értelmét látja. Ez a három cél a három erkölcsi rendnek felel meg, a három erkölcsi rend a három kasztnak felel meg, a három kaszt a lét három minőségének felel meg, a három minőség háromféle törvényt tesz lehetővé.

A rendezett közösségben az élet három célja az artha, a káma és a dharma. Az artha körülbelül úgy fordítható, hogy haszon, nyereség, anyagi gyarapodás. Semmi sem szól az ellen, hogy az arthát az ember ne állítsa párhuzamba a három guna közül a tamasszal, az anyagi termékenységével, a kasztok közül pedig a vaisjával, a gazdasági kaszttal, a kereskedővel és a földművessel. A három lehetséges erkölcsi rend közül pedig ennek felel meg a pragmatikus morál. Az artha törvénye az a törvény, amely a népnek hasznát, előnyét, gyarapodását kívánja biztosítani.

A káma fordítása nehezebb. Káma az, amiben szenvedély és érzés van, ami örömet és

kielégülést, testi és szellemi gyönyört hoz, s ezért az őskori Indiában káma volt éppen úgy a szerelem, mint a művészet egy része, volt káma-tudomány, amely az emberek gyönyörét és kielégülését szolgálta. A kámának felel meg az eudaimonista morál. A lét három minősége közül a káma a radzsasszal, a három kaszt közül a ksátrijával áll párhuzamban. Ha a törvényt a káma hozza, akkor a cél, hogy az embernek örömet és kielégülést szerezzen.

A dharma fordítása csaknem lehetetlen. Tulajdonképpen világtörvényt jelent, de sorsot is, rendet is, mert dharmája van a világnak is, a népnek, az országnak, az embernek, a családnak, minden dolognak - a történet sem egyéb, mint a dharma megnyilatkozása, de a jellem is dharma, a cselekvés ösztönzése is dharma, és a kozmikus világrend is dharma. Az a kaszt, amely a dharmával párhuzamban áll: a brahman. A létnek az a minősége, amely vele párhuzamban áll: a szattva, a kiegyensúlyozott értelem meggondolása. A dharma erkölcsi analógiája: a normatív morál. Az a törvény, amelyet a dharma hoz, egyetemes metafizikai és a kinyilatkoztatáson nyugszik. Ilyen dharma-törvény a héber biblia tíz parancsolata és Mózes törvénykönyve, Manu és Menesz és Csamuragga törvénye.

A történeti korban, amikor az emberi közösség egyetemes egysége fajokra, nemzetiségekre, a nép egyetemessége pedig osztályokra szakadt, természetesen nem hozhatnak más törvényt, mint olyat, amelyik vagy a kielégülést, vagy a hasznat szolgálja, de mindig csak egy nemzet, egy faj, egy osztály kielégülését vagy hasznát. S a történeti kornak így sejtelve sincs arról, hogy nemcsak lehetséges és nemcsak van dharma-törvény, hanem az tulajdonképpen az egyetlen és az abszolút. A kielégülést és az örömet hozó törvény gyökere az érzésben és a szenvedélyben, a hasznat hozó törvény gyökere az anyagi gyarapodás kívánságában van. Ezért a káma-törvényt a ksátriya hozza, természetének, a radzsasznak megfelelően, mert a lovag természete a szenvedélyes tevékenység. Az artha-törvényt pedig a vaisja hozza, természetének, a tamasznak megfelelően.

A történeti ember nem gondol arra, hogy ami kielégülést vagy hasznat hoz, az az idő felületén úszik, pillanathoz kötött és a legnagyobb mértékben mulandó. Éppen ezért a káma és az artha törvénye törvénynek nem tekinthető. Amíg csak kielégülésről és haszonról van szó, ideig-óráig egészen jól megfelelhet. Mihelyt azonban már mélyebb dologról van szó: szellemi jelentőségű döntésről, a közösség rendjéről, a káma és az artha csődöt kell hogy mondjon, és csődöt is mond. Semmiféle közösséget olyan törvénnyel, amelyet a kielégülés vagy a haszonvágy hoz, fenntartani nem lehet. Ezért kell, hogy a történeti ember közössége az első lépésnél, a törvényes rend megalkotásánál elbukjék. A történeti törvények mögött vagy pragmatikus, vagy eudaimonista morál lappang, s azt vagy a szenvedély (radzsasz), vagy a haszonvágy (tamasz) hozza, de sohasem a hierarchikus és normatív morál, és sohasem a szellemi meggondolás (szattva).

A törvény csak akkor teremt rendet, a közösség életét csak akkor szabályozza kielégítően, ha a közösség törvénye a világtörvényt fedi, vagyis ha a közvetlen forrás: a dharma. A történeti kor határán így bukott el Konfu-ce, aki a közösség sorsát a nemesi érzületre, a Csün-ce, a lovag, a ksátriya tevékenységére kívánja bízni. Így bukott el Plátón, aki szintén a ksátrijából akart uralkodót teremteni. A ksátriya csak kielégülés-törvényt tud hozni; a kielégülés-törvény pedig lehet nemes, komoly, szép, nagyszerű, de soha a közösségben végleges rendet teremteni nem tud.

A történet későbbi korában pedig, amikor a nemesi érzület is kihűlt, és a törvényeket a haszonvágy kívánta hozni, a közösség rendje még jobban felbomlott. Nem lehet eléggé szánakozni azon, hogy a történeti kor végén, részben avatatlan és haszonvágytól hajtott vaisjából, részben hataloméhes, türelmetlen, szenvedélyes ksátrijából, de többnyire teljesen tudattalan ösztönöktől megszállott sudrákból álló gyülekezet írott rendelkezéseket hoz, s azt hiszi, hogy törvényt alkotott. Az eredmény természetesen

nem lehet más, csak az, ami ténylegesen bekövetkezett, hogy a közösség élete egyre ziláltabbá, a kasztok között levő feszültség egyre veszedelmesebbé, a közösség szelleme pedig egyre sötétebbé válik.

2.

Törvény és kinyilatkoztatás

A lét értelme a világ teremtésével egykorú. Külön hangsúlyozni ezt nem kell, hiszen a Teremtő a világot nem értelmetlenségből alkotta, hanem éberén, s amikor a teremtés megnyilatkozott, vele együtt nyilatkozott meg a teremtés értelme is. Ennek az értelemnek testet öltött alakja az ember, az Első és Ősember, az egyetemes ember, az isteni értelem hordozója. Az egyetemes ember a lét értelmét közvetlenül és éberén tudja, mert hiszen ez az értelem ő maga. A lét értelméről való közvetlen és első tudás az, amit az őskori hagyomány őriz, s amely az őskori népek metafizikájának lényege és tartalma. Ez a sruti, amint a hindu hagyomány tanítja, a közvetlen kinyilatkoztatás. A világ teremtésének második mozzanata: a lét fenntartásáról való gondoskodás. A lét fenntartásának szabálya, rendje, törvénye van. Csak egyféleképpen tartható fenn, minden más esetben a lét szenved vagy sorvad vagy romlik vagy sötétedik vagy fogy. A lét értelméről való tudást közvetlenül követi a lét fenntartásáról szóló törvény. A törvény a második mozzanat, a szmriti, amint a hindu hagyomány tanítja, az, ami kezdettől fogva emlékezetes, amit meg kell tartani, hogy a lét fennmaradjon. A létről szóló tudás és a lét fenntartására vonatkozó törvény szorosan egybetartozik; a törvény mindig a lét értelmének tudásából fakad, és abból kell hogy fakadjon. A törvénynek metafizikai alapja kell legyen. A törvény csak akkor törvény, ha kinyilatkoztatás.

A törvény nemcsak az emberi közösségben élő lények együttélésének szabályait mondja ki. Mindig a lét alapvető tulajdonságain épül fel, és beszél a lélek sorsáról, a nevelésről, a nemek kötelességeiről, az étkezésről, a ruházatról, az áldozatról, a halálról, az örök életről, a beavatásról, a hierarchiáról, a túlvilági élet köreiről. A törvény az egyetemes lét törvénye, amely a Teremtő értelmében mint a teremtés fenntartásának egyetlen helyes lehetősége a teremtés pillanatában a teremtéssel együtt keletkezett. Ez az egyetemes léttörvény, amely a léttel együtt nyilatkozott meg, az, amit a hindu hagyomány dharmának hív.

Törvényeit minden őskori nép közvetlen kinyilatkoztatásként Isten kezéből kapta, az egyiptomi éppúgy, mint a kínai, az iráni vagy a görög. A törvény isteni kinyilatkoztatás, akár Manu könyve, akár a Tóra. Az istenség maga közvetlenül közli, hogy mi a lét és hogyan kell fenntartani, mi az, amit tenni kell és mi az, amit megtenni tilos; milyen rendet kell megtartani, milyen embereket kell vezetőnek megtenni, milyen emberek uralkodjanak, milyenek kezében legyen a hatalom, milyenek kezében a vagyon, milyenek legyenek a munkások. Ez a törvény teljesen független attól, hogy az ember szenvedélyeit kielégítik, vagy sem; teljesen független attól, hogy hasznos, vagy sem. A törvény alapja nem a káma és nem az artha, hanem a dharma, és a dharma nem egyéb, mint ez a törvény maga, messze minden emberi kívánság és vágy fölött és haszon fölött. A dharma az a pont, ahol a törvény és a lét kinyilatkoztatása egybeesik, ahol a létről szóló tudás törvénné válik, s ahol a törvény maga nem egyéb, mint a létről szóló örök tudás.

3.

Manu. A közösség szellemi rendje

A hindu Manu, az egyiptomi Menesz, a görög Minosz, a kínai Vang, a mexikói Kecalkoatl, aki a kinyilatkoztatott törvényt följegyezte és az emberiséggel közölte, tulajdonképpen nem más, mint: az Ember, az egyetemes ember. Az isteni intelligencia. "Manu - szól a hindu törvénykönyv - a szent ülésben elhelyezkedett, éberségét a legmagasabb lényre

irányította, s akkor mély tiszteletadás után az isteni bölcsesség számára megnyilatkozván a következőképpen beszélt: Engedd meg, Világ ura, hogy a szent törvényekre és a világ rendjére, az emberi közösség négy fokozatára megtanítsalak, s arra, hogy miképpen kell követni a rendet ennek és amannak. Mert csak te, a halandó lények közül egyedül te vagy az, aki ennek igazi értelmét felfogod, hogy mi volt a világban az Egy és az Első, mi a szertartások jelentősége, mit jelent a természetfölötti tudás, a Véda, amelynek nincs határa, kimeríthetetlen és nem lehet eléggé tisztelni. - Mikor Manu, akinek értelme kifogyhatatlan, az isteni bölcsességnek ezeket a mély szavait felfogta, meghajolt és ezt a sokértelmű választ mondotta: Hallja meg a világ azt, amit meg kell hallania."

Az első, amit a bölcsesség Manuval közöl, hogy a világ kezdetben Isten gondolatában nyugodott, mint a szellem képe. "Ez az egész, amit látsz, az idők elején isteni képzelet volt, kiterjedése nem volt, sötétségbe burkolva élt, észrevétlenül, az ész számára megmagyarázhatatlanul, megnyilatkozás nélkül, mintha valaki álomba sülyesztette volna. Ekkor jelent meg háborítatlan fenségében a mindennekfölött levő Erő, aki maga is láthatatlan, és teremtette a világ öt elemét, aki a képzeletben elrejtett gondolatot láthatóvá tette, és a sötétséget eloszlatta. Ő volt az, akihez az embert értelme fűzi csupán, nem az ember érzéke, ő volt az, akinek nincs egyetlen látható része sem, aki öröktől fogva volt, ő volt az, a Lélek, minden lény lelke, akit egyetlen lény se foghat fel, ő nyilatkozott meg teljes személyében."

A megosztatlan ősi lét, az Egy így vált ketté: Lélekké és Világgá, láthatatlan szellemi Énné és megnyilatkozott személlyé.

A második dolog, amit a bölcsesség Manuval közöl, hogy miképpen keletkezett a három, a lét három minősége, a három guna.

Kezdetben a világ Egy volt: a Lélek, a Lét. Ennek az egynek jelképe a gömb - az egység képe. Amikor a kettő keletkezett, a gömb elváltozott, az egyetlen középpont kettévált: ez a tojás. A világtojás. "Ebben a tojásban nyugodott a nagy Erő, a teremtő lélek egy egész világévig, mialatt nem tett mást, csak gondolatait egymástól elválasztotta. S a tojás egyik feléből alkotta az Eget, másik feléből a Földet... és alkotta az élő lelket, az isteni szellem gondolatának első megnyilatkozását, a lét három minőségével: a tiszta értelemmel, a szenvedélyes tevékenységgel és a sötét termékenységgel."

A világban megjelent három: a három guna az értelem, a szenvedély, a termékenység ; a szattva, a radzsasz és a tamasz, tulajdonképpen kettő: a teremtő lélek és a megnyilatkozott világ feszültsége, a tojás két gyújtópontja. De a kettő tulajdonképpen egy: az isteni szellem örök és láthatatlan Énje. Az Énből lépett elő a lélek és a világ kettőssége, s a kettősségből lépett elő a három: a lét három minősége, az értelem, a szenvedély és a termékenység.

Az emberi létben az Egy az Én, a halhatatlan lélek; a kettő a két nem: a férfi és a nő feszültsége; a három pedig a közösség. Ezért van a közösségnek három rendje: a szellemi-papi rend, a lovagi-kormányzói rend és a gazdasági rend. Ezért kell a közösség életében minden gondolatnak, tevékenységnek, törekvésnek, mozzanatnak a lét valamelyik minőségével kapcsolatot tartani; ezért kell a brahmannak felül állni és az uralmat gyakorolni, mert ő képviseli az értelmet, ezért kell a ksátrijának tevékenynek lenni, mert a szenvedélyt képviseli, ezért kell a vaisjának az anyagi termékenységet művelni, mert a sötét termékenységösztönt képviseli. Ezért nem vezetheti soha a közösséget a ksátrija tevékenysége, de a vaisja termékenysége sem, mert létének minősége és köre sohasem lehet az értelem. Ezért kell a tevékenységnek a kámával, a kielégüléssel, a termékenységnek az arthával, a haszonnal kapcsolódnia. De ezért soha nem mondhatja meg sem a káma, sem az artha, mi az, ami a közösséget vezesse. A dharmával csak az értelem kapcsolódik, és csak a brahman tudja megmondani, hogy a kinyilatkoztatott világtörvény alapján mi a helyes, mi a helytelen, mi az, ami a közösséget vezesse, mi az, ami ne vezesse. Csak a brahman lehet a hierarchia őre; csak

a brahman tarthatja fenn az örök értékek uralmát az emberi közösségben: a morált; csak a brahman taníthat és nevelhet és vezethet, mert a dharma tudása az ő birtokában van; ő őrzi a hagyományt, a létről és a lét rendjéről szóló kinyilatkoztatott tudást.

4.

Szagrális megnyilatkozás. A törvény követése és megszegése

A dharma a teremtő szellem kinyilatkoztatott törvényes akarata, amely a létet nemcsak teremtette, hanem rendjét fenn is kívánja tartani; s amely egyedül tudja, mert csak egyedül tudhatja, mi ez a rend és miképpen tartható fenn. Az őskor elején az isteni ember ezt a kinyilatkoztatást felfogta és leírta. Ez a törvény eredete. Ez az egyetlen legitim törvény. Minden dharmán kívül megállapított, törvénynek mondott rendelkezés csak emberi önkény, akárhol és akárki hozta. Törvény csak egy van: az isteni szellem kinyilatkoztatása. Az őskor legvégén utoljára ez a felfogás Platón Nomoiában jelentkezik, s azóta eltűnt.

A törvény szava arról ismerhető fel, hogy mindig az anyagi természet határvonalán túlról szól.

Manu azt mondja: "A tanító Isten földi képe; a test apja Brahman, a Teremtő Szellem képe; a test anyja a Föld képe; az elsőszülött a Lélek képe. Éppen ezért a tanítót, az apát, az anyát és a család elsőszülöttjét fokozott tiszteletben kell részesíteni... Azt a sok fájdalmat és gondot, amit az apa és az anya a gyermek születésénél és neveltetésénél átélt és amit elszenvedett, száz év alatt sem lehet meghálálni. Minden embernek úgy kell cselekedni, hogy a szülő és a tanító meg legyen vele elégedve... azok az imák a legfontosabbak, amelyeket az ember a szülőkért és a tanítókért mond... mert az apa, az anya és a tanító a három világot jelenti, a teremtő erő, az anyagi természet és az örök szellem világát, és a három világ a három Védát jelenti... az apa a garhapatja, a házasság tüze, az anya a daksina, a szertartás tüze, a tanító az ahavanija, az áldozat tüze, és minden tüzek közül ez a három az, amit a legjobban tisztelni kell." "Ha az ember saját maga családfővé lesz, és erről a háromról nem feledkezik meg, az uralmat mind a három világban eléri: teste megdicsőül és istenivé lesz, a túlvilágon szüntelen boldogságban fog élni. Ha anyját tiszteli, elnyeri az anyagi világ örömeit, ha apját tiszteli, elnyeri az éteri világ örömeit, ha tanítóját tiszteli, elnyeri az égi világok gyönyöreit."

A törvény arról ismerhető fel, hogy az anyagi világ határvonalán túlról szól. Nem a közösségi életben alkalmazott szigor, ami a ksátrija-törvény jellemvonása; nem a törvény mögött meghúzódó nyereségvágy, mint a vaisja-törvény jellemvonása; nem a meztelen erőszak értelmetlensége, ami a sudra-törvény jellemvonása. A dharma-törvény nem parancsol, hanem kinyilatkoztat. Nem azt mondja, hogy ez az, amit könnyörtelenül meg kell tenni, különben az embert bírsággal sújtja, börtönbe zárja vagy lenyakazza. A dharmának nincsen szankciója. A dharma szagrális megnyilatkozás, amit a teremtő szellem kimondott, és az ember szabadságában áll, hogy megtartja, vagy sem. Ha megtartja, szól a törvény, ez az út vár reád: növekszel, világosodsz, olyan lelkek körébe lépsz, akik hozzád hasonlóan tiszták, komolyak, mélyek és isteniek. Ha nem tartja meg, ez az út vár reád: egyre sötétebb leszel, lesüllyedsz a tisztátalan lelkek közé, és szenvedni fogsz. A dharmában nincs kényszer és parancs. Mindenki megtarthatja, vagy megszegheti, szabadságában áll, ám lássa, mi következik. És amit a dharma mond, elkövetkezik. A törvény felelős embereknek nyilatkozik meg, akik sorsuk fölött képesek éberén dönteni. A közösségnek is jogában áll a dharmát megtartani vagy elvetni, a kinyilatkoztatás szavát meghallgatni, és aszerint élni, vagy engedni a szenvedély vagy a haszonvágy vagy a tudattalan ösztön szavának. De: ám lássa a közösség is! Ha a dharmától eltér és a kinyilatkoztatott törvényt nem tartja meg, el fog veszni a rendetlenségben és a reménytelen zavarban. Senki sem fogja fölötte a szigorú büntetést végrehajtani. A büntetést a közösség maga hajtja végre önmagán azzal, hogy a

dharmától eltért, s az eltérés nem hozott mást, mint felfordulást, szenvedést, szükségét, igazságtalanságot, vérengzést, szüntelen küzdelmet, gondot és kétségbeesést.

5.

A törvény az emberi közösséget a szellem elé állítja

A törvény még a sötét korszak jelentéktelennek látszó, merő anyagi természetű rendelkezéseiben is megőrzött valamit ősi és eredeti jellegéből. Ez a jelleg az, hogy az anyagi világot a szellemi világtól teszi függővé. A törvény, még ha semmi egyéb, mint egyszerű rendelkezés, közönséges parancs, az anyagi természetet akkor is valami értékben fensőbbrendűvel szembesíti.

A sötét korszakban a káma és az artha törvényei ugyan fensőbbrendűségüket már nem tudják másképpen kifejezni, csak fenyegetőzéssel, mert hiszen a közösség kormányzatának eszközei között egyetlen szellemi eszköz sincs, s az egész, mint Baader mondja, csupán erőszak és konvenció. "A kormányzat szellemi tényezője fagypontra alacsonyodott." Már nem érti senki, hogy megingathatatlan, éles és biztos törvényre nem a hatalmi osztálynak van szüksége, hanem a közösség minden tagjának, hiszen "a külső világ szabályozott törvényszerűsége a lélek belső szabadságának feltétele" -, a sötét kor csak külső szabadságot lát, és nem tudja, hogy az igazi szabadság a választás, az önuralom, az önmegtagadás, az önfegyelem, vagyis a lélek szabadsága. A törvény jelenti a közösség életében azt a meg nem másítható és abszolút rendet, amelyre az emberi lélek vagy igent mond, vagy nemet, de szabadon és felelősen és éberén. A törvény által válik az emberi lélek a közösségben szabaddá, teheti azt, amit akar, és azt, amit elhatározott.

A törvény az embert az abszolút szellemvilág elé állítja, és élete minden pillanatában felszólítja, hogy: igen, vagy nem. Alku nincs. Megkerülés? Lehetetlen. Jössz, vagy maradsz? Vagy követsz, vagy ellenem vagy. S ebben a felszólításban nincsen semmi anyagi. Ez az, amit még a mellékes rendelkezésekből sem lehetett teljesen kiirtani. A törvény az embert visszavonhatatlanul az értékek szellemvilága elé állítja és szüntelen elhatározásra kényszeríti. Aki a törvényt megszegi vagy megkerüli, közvetve a szellemvilágot tagadja meg. S a vétek értelme nem az, hogy valakiknek kárt okoztam. A vétek az, hogy önmagam a szellemvilággal való kapcsolat alól kivontam.

6.

Kollektív reintegráció. Sziddhata

A törvény végső értelme pedig a következő: aki a dharmát követi, az az örök szellem kinyilatkoztatott szavát követi, nem kényszerből, hanem szabadon, mert tudja, hogy a törvényt az ő javára s az ő érdekében mondta ki az idők elején a teremő Lény.

Mi ez az érdek és mi ez a jó? Akárminek is nevezzék: reintegrációnak, az ősi állapotba való visszatérésnek, megváltásnak, megszabadulásnak - csak a szavak mások, a dolog maga egy. Mondják nirvánának és atmannak, átszellemülésnek és üdvözülésnek.

Mindegy. A törvény az isteni létbe való fölemelkedés útját jelöli meg, és nyilatkoztatja ki. A törvény természetében pedig a legfontosabb a közös fölemelkedés útja. Mert egyenként az életet megnyitni csak egészen kivételesen lehet; az egyéni megváltás olyan kegyelem, amit a Teremő szelleme állandóan fenntart ugyan, de csak mint lehetőséget, és csak végső esetben alkalmazza. A törvény értelmében az isteni létbe egyenként lépni nem lehet. Csak közösen, csak mint nép, egyetemesen és kollektíven, más szóval: összegyűjtve és megtisztulva. A törvény a lét ősi szellemi állapotába való visszatérés útjának megjelölése. Ezért mondta ki a Teremő szelleme az idők legelején a lét értelméről szóló kinyilatkoztatás után azonnal: ez a lét, ez a lét értelme, ez az út a lét egészébe vissza; ez az út ahhoz, hogy a világ ismét Egy legyen - szellem legyen - Isten legyen.

A törvény kollektív reintegráció, a nép közös megdicsőülésének módját mondja ki. Ezért nincsen szüksége szankcióra, fenyegetésre, büntetésre. Amit a törvény kimond, az az emberiség közös java éppúgy, mint minden ember egyéni java. De ebből a jóból nem származik kielégülés, vagy haszon, vagy hatalom. Az egyetlen, ami ebből a jóból fakad: az élet megnyílása, virágzása, megnyugvása és átszellemülése.

A törvény szavához semmi anyagi nem tapad, s amely törvényhez az anyagi világnak csak egyetlen porszeme is tapad, az nem törvény, csupán hatalmi aktus. A törvény semmi mással nem törődik, csak azzal, hogy az ember az isteni létbe visszatérjen, de nem az egyes üdvözülésre szomjas egyéni Én, hanem az egyetemes ember, a nép. A törvény nem az embernek szól, hanem a népnek: az egyetemes emberiségnek. A törvény megszenteli az életet, de csak azt az egyetlenegy életet, amelynek célja az isteni létbe való fölemelkedés - a megszentelt életet aztán újra magába fogadja: minden egyebet elereszt, hadd legyen a vad, anyagi, természeti, asztrális és démoni erők zsákmánya, hadd legyen kiszolgáltatva ösztönöknek, homályos vágyaknak, haszonnak, szenvedélyeknek. Ez az élet maga hagyta el az utat, amit a Teremtő szellem az idők legelején kivétel nélkül mindenki számára kimondott. A lét csak a törvény határvonalán belül törvényes. A dharma ez a törvényes lét. Ami a dharmán kívül, a kinyilatkoztatáson kívül van, az az anyagban lehet hasznos, az kielégíthet, az hozhat hatalmat, de törvénytelen. Törvénytelen pedig azért, mert nem törvényes célja van.

A törvény a szakrális létről szóló kinyilatkoztatás. Megszeghető, még büntetés sem jár érte; a megszegés az anyagi természetben esetleg sikerre is vezethet: hatalmat hoz, vagyont, kielégülést, de aki a törvényt megszegi, akár ember, akár nép, akár egyéni módon, akár közösen, önmagát a szakrális létből kizárta. "A népek - szól Zarathusztra -, amelyek a reájuk kötelező és megbízatásszerű törvényt elhanyagolták és azzal visszaéltek, azt nem követték és nem tisztelték, istentelen népek, szolgaságba süllyedtek, életük az erőszak és a megalázottság között hánykolódott, és helyzetükből addig nem szabadulhattak, amíg meg nem törtek, amíg nem hullottak térdre és nem imádkoztak megmentőjükért."

Ami most elhangzott: sziddhanta. Sziddhanta pedig annyit jelent, hogy: végleges értelem.

1943. augusztus - 1944. február

Hauvas Betz

**Scientia
sacra
III.**

m

HAMVAS BÉLA MŰVEI

Az életmű-kiadást szerkeszti: Dúl Antal

10

Scientia sacra

II. rész

A kereszténység (1960 -1964)

Első kiadás

m

MEDIO KIADÓ

E könyv megjelenéséhez a Magyar Hitelbank Művészeti Alapítványa nyújtott támogatást.

© MEDIO Kiadó, 1996 Kiadja a MEDIO Kiadói KFT 2000 Szentendre, Kucsera F. u. 1.

Szedés, tördelés: Dúl Antal Kötésterv: Horváth Péter Nyomás, kötés: Reálszisztéma Dabasi Nyomda Rt.
ISBN 963 7918 000 (Összkiadás) ISBN 963 7918 108

I.

A kereszténység és a hagyomány

1.

Vallás, filozófia, tudomány könnyíteni akar, mint mondják, az élet terhein, a hagyomány az embernek visszaadja önmagát.

2.

Az ember itt, a természetben semmi egyebet nem kíván, mint az életet gátlástalanul élvezni, ezért amikor a vallás, a filozófia és a tudomány a terheken könnyíteni akar, az élet szomjúságának szolgálatában áll.

3.

Az élet élvezete, és az, hogy az ember önmagát visszanyerje, tulajdonképpen egymást nem zárja ki. Mégis, aki az életet élvezi, önmagát elveszti, és aki önmagát vissza akarja nyerni, annak az élet gátlástalan élvezetéről le kell mondania.

4.

Gátlástalan életszomjúság az embernek nem eredeti magatartása, hanem azért keletkezett, mert valamit, ami az életnél fontosabb, elveszített. A szomjúság - az Upanisádok *kámája*, Buddha *trishnája*, Böhme *Gierje* - a primordiális létezés teljessége elvesztésének következménye. Mivel a teljesség elveszett, az ember lefokozott állapotba került. A lefokozott állapot kínzó hiányérzete az, amely sóvárrá teszi, és a lefokozott állapot homálya akadályozza annak, hogy önmaga lehessen. Nem az élet élvezetét kell megszüntetni, hanem a lefokozott állapotból kell kilépni.

5.

A primordiális állapot elvesztésének következménye a lefokozott létezés. E lefokozott létezés eredménye a *turba*, amint Böhme mondja, vagyis a

megzavarodás. A *turba* az értelem, a morál és a testiség korrupciója: az elhomályosodott értelem, a bűn és a betegség.

A vallás, a filozófia és a tudomány az élet gátlástalan élvezetének megkönnyítése. A hagyomány a létezés intakt állapotát akarja helyreállítani.

6.

A szomjúság a korrupt lét ismertetőjele. A korrupt lét korrupciójának homályában él. Az ember ebben a helyzetben nem tudatosítja, hogy mi történik, sőt tiltakozik, ha életélvezetében világossággal háborgatják. Ezért a sóvárgásban az élet lefokozott, és a lefokozódást az egyre növekvő szomjúság tovább növeli. Ebben az állapotban az ember végül önmagát teljesen elveszíti.

7.

A vallás, a filozófia, a tudomány roppant készültséget teremtett a kezdetleges eszközöktől, később a gépektől az intézményekig és a vallásos tanításokig és az elméletekig. A készültség szövevényét, ha abban egység és rendszer nyilatkozik meg, civilizációnak is hívják. A cél a védelem és a biztonság. Ház, város, állam, ruházat, világnézet, ipar, fegyver, vagyon, dogmák, törvények. Bonyolult apparátus, hogy a terhekből legalább valamit levegyen.

A különös nem az, hogy a könnyítések között egyetlen állandó sincs. Sem eszköz nem volt, sem gép, amely ne mondott volna csődöt, nem volt elmélet, amely ne omlott volna össze, és tudás, amelynek biztossága ne morzsolódott volna fel, és senki még nem szőtt maga körül olyan védelmet, amelyet ne téptek volna szét. A különös az, hogy nincsen könnyítés, amely ne lenne valamiképpen a valóság elől való kitérés. Talán lehetne, de ténylegesen annyira nincs, hogy az élet úgynevezett terhei könnyebbek, mint a súly, amit az ember a könnyítésekkel magára vesz.

8.

Valami van, amin könnyíteni akar és ami elől védelmet keres, ami elől elrejtőzik és amiről nem akar tudni. Nemcsak csoportokba tömörül, hanem a csoportokat rendezi és a rendet törvényesíti. Az együttélést szabályozza, és hiába borul fel, újra kezdi, ha tudja is, hogy nem megy, mégis csinálja. Gondolatrendszereket szerkeszt, amelyekben valamiről ereje teljes bevetésével sem szerez tudomást. Élethamisítást követ el, és ha mindig újra leleplezik,

továbbra is elköveti, megpróbál mellébeszélni, és ha nem sikerül, az ellenkező oldalról kezdi ugyanazt. Egyetlen könnyítés sem vált be, mert azzal akar könnyíteni, hogy valamit elrejt. Azt a valamit, ami nélkül az egésznek semmi értelme. Minden könnyítés a valóságtól való félelemből fakad. Ezért védekezik és gyűjt vagyont és fegyverkezik és szervez, rejtőzik vallásba és világnézetbe, csinál tudományt és technikát, és épít civilizációt, és sző álmot világokról és népekről és eszmékről, amelyek nincsenek sehol.

9.

A civilizáció és mindaz, ami hozzá tartozik, nem tanítás, hanem magatartás. Életrend, amely a legkönnyebbnek látszó megoldás irányában mozog. Védelmet nyújt, amelyről úgy tűnik, hogy biztos, és hangzatokat eszel ki a félelmek elaltatására. Nem kényelem és nem anyagi biztosítás, mert akkor elég lenne a vastag fal, a meleg ruha, a magtár és a fegyver. De a házzal egy időben elkerülhetetlenül megjelenik a világnézet, és az ember nemcsak a meleg szobába bújik, hanem a langyos eszmevilágba. Ha elveszti kapcsolatát a nyers természettel, még nem lenne baj, de lehetetlen a kapcsolatot megszakítani anélkül, hogy az ember ugyanazt el ne veszítse azzal, ami nélkül a lét értelmetlen. Fontos, hogy minden másnak lássák, mint ahogy van. Főként amiben kellemesen lehet szenderegni.

10.

A szisztematikus könnyítéssel szemben, amit a civilizációban a vallás, a filozófia és a tudomány valóság-megkerülése és az embernek a valóság elől való elrejtőzése, az intézmények élethamisítása és a vallások valóságfélelme jelent, van a másik magatartás. A kettő sohasem vegyül és nem téveszthető össze. Mindig van *vidvan* (a tudás képviselője) és *szophosz* (a bölcs), *bodhiszattva* (a megvilágosodott) és *is ha-ruah* (a szellemi ember). Van, aki a civilizációban negatív magatartást vesz fel. Nem a civilizációt tagadja, a könnyítés az, amit nem fogad el. Mert a könnyítésben a valóságtól való félelem annyit jelent, hogy az ember elveszíti önmagát. Élethamisítás annyit jelent, hogy a lét értelme elvész. A *vidvan* és az *is ha-ruah* vissza akarja szerezni önmagát. Az élet maga szubsztanciátlan, és ami csak élet, nem egyéb, mint elmúlás. A *bodhiszattva* azt akarja, ami a halált is kibírja. A civilizációban nem azért nem vesz részt, mert tudja, hogy reménytelen védekezés valami ellen, ami ellen nem lehet védekezni,

és legfeljebb a tudomásul vétele elől lehet elrejtőzni, de ha az ember elrejtőzik, önmaga és létének értelme elől rejtőzik el. A szophosz számára az élet nem feltétlenül élvezet, és nem akar zavartalanul örökre itt megtelepedni. De tudja, ennek az életnek sajátsága, hogy minél könnyebbé akarják tenni, annál jobban megzavarodik, összezsugorodik, elveszti derűjét és szépségét, fényét, varázsát és misztériumát, igazságát és mélységét, elveszti tragikumát és zenéjét és költészetét. Nem lehet egyebet tenni, aki az élet tisztaságában részesülni akar, annak vissza kell szereznie önmagát. Az eredeti életrenden való mindennemű változtatás kiszámíthatatlan következményekkel jár, mert minden változtatás elrejtés, és nem a nehézségek tűnnek el, hanem az élet valósága. Aki az életet csak élvezni akarja, elveszti, mert amit kap, az lényegtelen és üres. Aki minden nehézségével vállalja, az a valósággal együtt megnyeri az egészet.

11.

A hagyomány eredetileg közel volt, közvetlenül a civilizáció könnyű fátyla alatt, és csak érte kellett nyúlni. Az idők folyamán egyre mélyebbre merült, és a védelmi szövevény egyre mélyebb rétege takarja el. Egyre könnyebb a tartalmatlan félálomban elmerülni, és egyre nehezebb megtalálni azt, ami az embernek visszaadja önmagát. Eredetileg elég volt felelősséget érezni, később egész civilizációkat kellett lebontani, hogy az ember saját lényegéhez jusson. Ha a civilizációk természetes törekvése időnként nem nyilatkozna meg, ha vallások és tudományok és filozófiák eredendő halandó volta nem válna szembetűnővé, és a könnyítések káprázatszerűsége nem önmagától lepleződne le, a felelősség még nehezebb lenne. De éppen amivel az ember a könnyítést véglegesen meg akarta teremteni, mint ma a technika, a kategorikus ideológiák és a totális államok esetében, ez a könnyítés arcát egyik percről a másikra hirtelen megmutatja, és kitűnik: amit védelemnek alkottak, az a legnagyobb veszély, és az emberi világ maradéktalan elpusztításával fenyeget. Milyen jó lenne, ha kevesebb védelem alatt lehetne élni.

12.

A hagyomány tudás, és pedig tudása annak, hogy az élet nem önálló és nem egyetlen és a lét többi körétől nem független állapot. Nemcsak hogy nincsen sajátos lényege, hanem csupán a lét lényegének megszerzésére nyíló alkalom. Az emberi életet alapjaiban érintő lényeges valóságot, mondja Sankara, a hagyomány nélkül felismerni lehetetlen. A teljes értékű élet, mint René Guénon

mondja, a lét minden állapotával, főképpen az életnél magasabb rendű állapotokkal való kapcsolat megteremtésének lehetősége. A tudás sohasem rendszeres, hanem a lét végtelenségének megnyitása, és az életnek a természetesnél, vagyis a merő érzékileg tapasztalható világnál magasabb rendű állapotának megismerése, amely magasabb rendű valóság az életben állandóan jelen is van, és az emberi életet irányítja.

13.

Az értelem homályának, a morál romlottságának és a testi törékenységnek egyik következménye, hogy a szellem és a magatartás elszakadt. A szó nem fedi a tettet, más szóval, az elmélet a gyakorlatot. Ez a korrupció legmélyebb ismertetőjele, vagyis a korrump lét legmélyebb tisztátalansága. A szóló helytállása nélkül a szónak nincs tartalma, és aki valamit beszél, de nem teszi, az nem mondott semmit, csak fecsegett. A tett a szó nélkül viszont merő biológiai reflex. A hagyomány, amikor az embernek visszaadja önmagát, a szó és a tett között az egységet helyreállítja. Ezért amit a hagyomány mond: tudás, és ugyanakkor gyakorlat.

A gondolat csak akkor érvényes, ha azt tettben beváltották, a tett csak akkor, ha azt az értelem rendjében megalapozták.

14.

Ahhoz, hogy a hagyomány az embernek magát vissza tudja adni, a mindenkori ember mindenkori helyzetének mértékét ismernie kell. Ez a mérték: az alapállás.

15.

Az archaikus időtől fogva a mai napig nem volt komolyan vehető gondolkozó, aki az alapállás tényével ne számolt volna, sajátságosképpen azonban azt alig nevezték meg. Néha olyan megjelölése volt, mint a hindu *szatja-juga*, vagy a görög aranykor. Több esetben megszemélyesítve szerepelt: a hindu Manu, az egyiptomi Menesz, a görög Minos, a kínai Nagy Sárga Úr az alapállást képviselte. Társadalmakban a magától értetődő primordiális rendet jelenti, és a törvénykönyveket általában az alapállásra való hivatkozással hozták. A hindu metafizikában ez a *szatjasza-szatjam*, ami annyit jelent, mint a lét színültig teltsége igazsággal. Más változatban *szat-csit-ananda*, a lét igazságának, az értelem világosságának és az üdvnek egysége.

A héber hagyomány szerint az alapállás a Tóra. A Kabala azt tanítja, hogy az ember az anyaméhben az egész Tórát ismeri, de amikor a földre megszületik, egy angyal azt a szájából kitörli. Ezért az ember az alapállásról tud és nem tud. S ezért, amikor hangját hallja, emlékszik reá. Sőt ezért életének gravitációja, hogy az alapállás az élet egyetlen mértéke, és az élet nem egyéb, mint az alapállás realizálása. Kezdetben az ember, mondja a Talmud, az időközön keresztül látott, és szeme az elsőtől az utolsóig elért, mert a fény birtokában volt. Mikor azonban az ember megromlott, az Úr a fényt elvette tőle és elrejtette. Kinek rejtette el? Az igazaknak. Hová rejtette el? A tanításba. Hogyan jutnak az igazak a tanításhoz? Életükkel kell azt kiásniuk.

16.

A kínai és a japán hagyományban, amikor a világ szót használják, az ember társadalmi helyzetét értik, a családban, a városban, a hatósággal, az alattvalókkal, a feljebbvalókkal való szövevényes kapcsolatait, a sok száz apróbb és nagyobb ravaszkodást, bujkálást és rejtőzést, kitérést, óvatosságot, éhséget - és annak takarását, kapzsiságot - és annak megszépítését, ösztönöket - és azoknak átfestését, egyéni szenvedélyeket - és becsvágyat és érvényesülést, hiúságot és tudatlanságot, erőtlenséget és szomjúságot, mindazt, ami az eredeti embertől idegen, és amit most, ha fenn akar maradni, meg kell tanulnia. Az emberben levő eredeti, és az, amit magával hozott, az igazi és a valódi, és ami minden emberben kezdettől fogva él, az egészen más. Az valami egyszerű és tiszta. Ami a világban van, azt be kell gyakorolnia. A világ szót ilyen értelemben az európai középkor is használta, és később is az, ami világias, az színészes, képmutató, az eredetihez képest hamis és maszk. Még később a világot realitásnak nevezték el, mintha a tényleges valóság ez lenne. De mindenki tudja, hogy a világban semmi sem valódi, és azt, ami itt van, meg kell ismernie, mint tőle távol fekvő és vele meg nem egyező mást. Amit nem kell megtanulnia, mert azt magával hozta, az az alapállás, *szat-csit-ananda*, értelem, igazság és üdv.

17.

Az, aki a világot és az alapállást elválasztja, vagy aki feltételezi, hogy az *is ha-ruah* és a *bodhiszattva* és a *szophosz* a közönséges embertől akár mint ellentét, akár mint fokozat elválasztható, a vallás hibáját követi el, amely szellemet és anyagot, eszmét és valóságot, szakrális és profán világot különböztet meg. A hagyomány az *advaita* magatartást követi. *Advaita* annyit jelent, mint nem kettő.

Nem kettő, hanem egy. Ez az *advaita* a létezés első jegye és a létről való tudás legfontosabb tétele. Mindaz, ami van és volt és lesz, és minden lény és lélek, anyag és szellem, minden gondolat és érzület, emberi rang és fokozat, világosság és sötétség, egymást közösen áthatja, és folyik, mozog és sugárzik egyszerre. Ebben az egyetemes *interpenetrációban* minden megkülönböztetés az egységesítésért történik. A határtalan eggyé válás - mondja Hölderlin - a határtalan megkülönböztetésben tisztul meg.

18.

Az alapállás mindennemű etnográfiai különbséget és történeti alakzatot és pszichológiai szövevényt megelőző antropológiai *status absolutus*.

19.

René Guénon az alapállást *état primordialnak* nevezte. Ez a kifejezés rokon Böhme *Urstandjával*. Az *état primordialra* jellemző, hogy az emberi lét legelső helyzete és minden későbbi bázisa. Második vonása, hogy az alapállás a hagyomány minden beavatásában az elérhető és elérendő legmagasabb fokozat. A harmadik pedig, hogy az alapállással együtt adott tudás a szellemi (*brahmán*) kaszt ezoterikus tudása.

20.

Az alapállás Szabó Lajos szava. Az elnevezéshez több ösztönzés vezethetett: Böhme *Urstand* kifejezése (amely ősi állapotot jelent), a modern antropológiai kutatás több irányzata is. Szabó Lajos szerint az alapállás olyan metafizikai státusz, amelyben az ember normális logikai, etikai és esztétikai helyzetben áll, és amelyhez okvetlenül és minduntalan vissza kell térnie, mint ahogy a táncolónak ritmikusan a tánc alapállásából kell kiindulnia és azon át kell haladnia, s ahogy a zenének az alaphármason meg kell nyugodnia, miközben a tánc is, a zene is abban, és kifejezetten csakis abban az esetben érthető, ha az ember az egészet az alapálláshoz viszonyítja.

Az alapállás teóriáját Szabó Lajos nem fejtette ki. De gondolkozásának egészével ellentmondana, ha valaki a fogalmat merőben formálisan értelmezné és azt hinné, hogy ez a metafizikai státusz csupán az emberi szellem tabula rasa. Az alapállásnak tartalma van. Ez a tartalom minden hagyománynak éppen olyan bázisa, mint az emberi egzisztencia primordialis rendje. Az alapállás tartalma az úgynevezett *fix-systém* (Szabó Lajos), az egyetlen rendszer.

21.

Az archaikus időben az alapállást mint a történet első korszakát értették meg, mert akkor az alapállás nem egyéni kiváltság volt, hanem az egész emberiség helyzete. A hindu hagyomány a korszakot *szatja-jugának* nevezi. Ez a béke, a rend, az életteljesség, a nyugalom, a virágzás, az egyszerűség, a tisztaság, az igazság kora. A héber hagyományban ez az Édenkert. Az orfikusoknál az aranykor. Empedoklész azt mondja, hogy ennek az időnek uralkodója Küpris, és a lét olyan könnyű és átlátszó, mint a boldog szerelem.

22.

A hagyomány, amikor a beavatásokban az alapállás helyreállításáról beszél, különbséget tesz az üdv és az alapállás között. A hindu tanítás szerint az üdv az igazi életben gyűjtött tettek (karma) következménye. Az ember az igazságban élt élet után tetteinek eredményeit, az üdvet élvezi, de ha a tettek üdvtartalma kimerült, az embernek az élet körébe ismét le kell szállnia. Az üdv nem végleges állapot. Az őskori hagyományokban az a paradicsomi üdv csupán a jótettek eredménye. A végleges állapotot a hagyomány megszabadulásnak nevezi, és ez az alapállás helyreállítása.

23.

Az alapállás nem boldogság, nem gyönyör, nem béke, nem rend, semmi köze a virágzáshoz és az élvezethez. Az alapállást a nyelv csak negatív kifejezéssel, mint az élet tartalmától mentes állapotot tudja kimondani. Ezért hívja a hindu hagyomány az alapállást *nirvánának*, a mahájána *sunjátának* (ürességnek), a héber hagyomány *Én szofnak* (kezdettelennak), Guénon *état inconditionnének*, mindennemű kondíciótól való független állapotnak mondja.

24.

Az emberi életben az alapállás a gyermekkorból és a kiérett öregségből érthető meg. A korai gyermekkorból azért, mert az emberi kedély csak hét éves kora előtt egyszerű és tiszta és derült, mint később csak kivételesen a játék pillanataiban tud lenni, amikor a *turbából* kilép és a világ egyáltalán nem zavarja meg. A kiérett öregségből azért, mert az érett öregségben az ember újra egyszerűvé lett és kitisztult, és a *turbából*, amennyit csak lehetett felszámolt. A kínai hagyományban az alapállás megszemélyesítője Lao-ce, akinek neve egyesíti a gyermeki és az öregkori kedélyt (csecsemő-bölcs), a kezdet és az

érettség derűjét.

25.

Az alapállás tudatos helyreállítását a hagyomány a beavatásokban tanította. Ilyen tanítás írásban nem maradt fenn, már csak azért sem, mert a beavatás nem írható le és az könyvből nem tanulható meg. A beavatásról azonban a hagyomány több művéből az ember nagy vonalakban fogalmat szerezhet. Ilyen mű mindenekelőtt az Upanisádok és Sankara kommentárja, ilyen a szánkhja és Patandzsali Jóga szútrája, ilyen a mahájána - tibeti, kínai és japán változataival, az egyiptomi Pert em Heru töredékei, a Kabala (Széfer Jecirah és a Zohár), az alkímia és a szufi.

26.

A beavatás technikája az egyetlen megbízható módszer arra, hogy ember a *turbát* maradéktalanul felszámolja és önmagát visszanyerje. Böhme azt mondja, hogy az alapállás mindig jelen van, de ma nem érzük el. Ugyanezt tanítja a kínai tao, Sankara, Patandzsali, a mahájána, az alkímia és a szufi.

27.

Az alapállás megzavarodását a hindu hagyomány az értelem elhomályosodásának tulajdonítja. Az eredeti éberség (*vidja*) lefokozódik és az ember álmokórossá lesz. Ez a homály, az *avidja*, a csökkent éberség. A *turba* nem egyéb, mint az *avidja* következménye. Minden zavar és bűn, minden betegség és szenvedés egyetlen oka az eredeti éberség elvesztése nyomában fellépő aluszékonyság. Éberség nélkül az emberi lét örületszerű megzavarodás (*abhimána*). A megszabadulás nem egyéb, mint az éberség visszaszerzése. Megszabadulás éberség nélkül lehetetlen, mondja Sankara. *Dnyána moksa*, írja a Szánkhja, a megismerés megszabadulás. Az éberség az egyetlen képesség, amely a *turbát* likvidálni tudja és amelyben a világ teljes egészében felszívódik úgy, hogy az ember a megszabadulást (*nirvána*) eléri.

28.

A Tóra szerint kezdetben az első ember bűnt követett el. Hogy az eredendő bűn mi volt, arról sejtelmünk sincs, írja Baader, valószínűleg azért, mert már nem tudjuk elkövetni. Az is lehet, hogy azért, mert létünkbe teljesen beépült. A bűn

az emberi létet tisztátalanná tette, és ezért a bűn a korrupció egyetlen oka. Mindannak, amit a Tóra mond, morális jellege van, és a megtérés itt annyit jelent, mint a bűn levetése, a lélek és a világ eredeti tisztaságának helyreállítása.

A hindu hagyományban az értelem fokozatos megvilágosodása visszahat az ember tetteire és az éberség realizálásával kell kezdeni. A héber hagyományban a cselekvés megtisztítása visszahat az értelemre és a törvényszerű tettek realizálásával kell kezdeni.

29.

Minden hagyomány beszél a testiség megromlásáról, mint a kezdeti korrupció következményéről, de kivéve néhol a görögséget, sehol a korrupció elsődleges okát a testben nem látták. Ahogy a modern korszakban a romlás csíráit a fizikai valóságban keresik, nem hiteles, és ezért nem megbízható. A testiség korrupciója többnyire következménye az értelmi és a morális romlásnak, sok esetben azzal párhuzamos és soha az előbbiektől nem választható el.

30.

Minden hagyomány tud az alapállásnak erről a kezdetek kezdetén elkövetkezett megrongálódásáról, amelynek következménye az értelem elhomályosodása, a morális romlás és a testi betegség. A korrupció az alapállás eredeti szerkezetét felbontotta és az emberiség primordiális tudását eltemette. Később maga az alapállás ismerete is elmerült, és az emberiség a korrupciót tekintette eredetinek. Ezért tartja a kínai és a japán hagyomány a világot, a modern Európa a külső természetet elsődlegesnek.

31.

Mivel ember és kozmosz nincsen külön, az ember kezdeti korrupciójával együtt az eredeti világegyetem is megromlott. A mai fizikai kozmosz, szól Baader, nem egyéb, mint az eredetinek füstölgő romhalmaza. Ma is vannak, akik azt mondják: lehetetlen, hogy a világegyetem, amelyben élünk, feldúlt állapotában az eredeti legyen, minden valószínűség szerint roppant tűzvész következtében vált olyanná, amilyennek tapasztaljuk (Weizsäcker).

32.

Ha csak alapállás lenne és korrupció, egyikről sem szerezhetnénk tudomást. A

korruptióból azonban van út az alapállás helyreállítására. Ennek az útnak iránya sajátságos. Ha úgy tűnik, mintha az ember visszatérne, előrehalad, ha úgy tűnik, hogy előremegy, visszatér. Az alapállás a lét első és utolsó helyzete, a kezdet és a vég.

Ezt az utat a különböző hagyományok különféleképpen nevezik. Kínában tao, amely szó utat is jelent. Indiában a megszabadulás, Júdeában a megtérés. Az alapállás az éberség, a morális intaktság és a testi egészség megvalósítása.

33.

Az ember, mondja Baader, mikor a létét megrontotta, a romlásba magával rántotta a világegyetemet. Ha az alapállást önmagában realizálja, ezzel a kozmoszt is eredeti helyére emeli vissza. Ez a megszabadulás végső értelme a hindu hagyományban, ez a buddhizmusban a bodhiszattva feladata, a Kabalában és a szufiban ez a megváltás jelentősége.

34.

Aki magában az alapállás realizálásáért semmit sem tesz, életével a merő biológiai körben áll, vagyis bármilyen magas civilizáció részese a föld állati és növényi lényekkel egy szinten marad. Ezt a szintet az életszomjúság jellemzi, mert a civilizáció nem az, ami az embernek vissza tudja adni önmagát, mindössze az élet terhein akar könnyíteni. Aki gondolatával a valláson, a filozófián és a tudományon nem emelkedik túl, annak tényleges jelenléte nincs.

35.

Minden embernek, mondja Saint-Martin, az emberiség életében sajátos feladata van, amit senki más helyette elvégezni nem tud.

36.

Az alapállás megzavarodását Böhme az alkímia szavával *turbának* nevezi. Ez a kifejezés jelenti az értelem homályát, amelyről a hinduk, a bűnt, amelyről a héberek és a betegséget, amelyről a görögök beszéltek, és amit mindenütt mint megzavarodást értelmeztek. A *turba* azonban nemcsak szellemi megjelölés, mert jelenti a kozmosz erőinek megzavarodását az asztrális világegyetemben, és az elemek között levő primordiális rend megbomlását is. A hagyomány arról is tud, hogy a korruptió az állatok és növények világára is kiterjedt, mert az állatok

vadsága éppen olyan kevésbé természetes, mint a kártékony férgek elszaporodása, és arról is, hogy a növényekben a mérget és az élősdit és a gyomnövényt az aranykorban nem ismerték.

37.

A *turbán* nyugszik az alapállásról levált emberiség legfontosabb fogalma, a történet. A korrupció elhatalmasodása óta az embernek nem hagyománya van, hanem története. A történetben az ember nem eredeti létét éli, hanem a *turbát*, mert a történet zűrzavart jelent és vizályt, egymáshoz nem tartozó elemek összekeveredését, rendezetlenséget és rendezhetetlenséget. Nincs irány, mérték és középpont. A történet a korrupció magával ragadó sodra, szédület és támoltyás, iránytalanul és tisztázhatatlanul és tisztátalanul. Gond, melankólia, szorongás, erőtlenség, rossz lelkiismeret, öncsalás, hitetlenség, erőszak, rossz közérzet, anélkül, hogy megállapítható lenne, mindez honnan fakad. Feltételezi, hogy amit lát, kezdettől fogva így volt, a permanens válság, az események hazard egymásutánja, ahol előzményekből következményekbe út nem vezet. A történet negatív hagyomány. Mert a hagyományban az emberiség az alapállás végleges állandóságában, vagyis az abszolút időben él. A történet a korrump időn alapszik. Az idő az örök elfelejtése, írja Guénon. Nincsen stabil halhatatlanság-élmény, hanem individuális önkény. Történet annyi, mint egyetemesen kivétve lenni a centrumból, a merő történésben élni, bázis, cél és értelem nélkül.

38.

Nem szabad hűtlennek lenni az időhöz és nem szabad elszakadni az abszolúttól. Az időhöz való hűség ma annyi, mint a válság tudatában lenni, az abszolúttól nem elszakadni annyi, mint hagyomány. A hűség tesz autentikussá, az abszolút nyújtja a tudást. Egyik a másik nélkül érvénytelen. Legalább két helyen kell állni egyszerre, lehetőleg úgy, hogy a kettő egymással feszültségben legyen, mint a pillanat és az abszolút. Mert a létezés száma az egy és az egy feltétele, hogy legalább kettő legyen, ami az egységet megteremti. Egység a különbözőségben van, ahogy a különbözőség is csak az egységben, mint rész az egészben és egész a részben.

39.

Vallásnak kell hívni a kísérletet, amely a történet permanens válságában élő ember legsúlyosabb terhein kíván könnyíteni. Amikor az alapállás elmerült, az ember elvesztette létének abszolút pozitívumát, halhatatlanságtudatát. Ezt a tudatot a korrump eszmény helyettesítette, amelyet a sokféle vallás őrzött és táplált. A vallásnak semmi köze a hagyományhoz. A vallás arról ismerhető fel, hogy először turbában él, másodszor külső Istent tételez fel, akinél védelmet keres, harmadszor, hogy a világban való szenvedésnek gyógyulását az üdvben keresi. A hagyomány viszont: a *turba* felszámolásában él, az isteni lényt minden lénnyel azonosnak látja és az alapállást realizálva a megszabadulást keresi.

40.

Nem szabad azt a hibát elkövetni, hogy az ember a kereszténységet a hagyományok közé olvassza, és úgy tekintse, mint egyet a többi között. De nem szabad elkövetni azt a hibát sem, hogy az ember a kereszténységet a hagyományokból kitépje, és számára teljesen külön, kivételes, egyetlen helyet biztosítson. Abba a felfogásba, hogy a kereszténység kiváltság, bezárkózni nem lehet, és e felfogás bőszült mérgeit magunkban nem tenyészthetjük. A kereszténység hagyomány, mint a kínai tao, vagy a hindu Veda, vagy a szánkhja, vagy a héber talmud, vagy a Kabala, az egyiptomi hagyomány, az alkímia, vagy az orfika. De hibát követ el, aki nem veszi észre azt a többivel össze nem egyeztethető és teljesen magában álló helyzetet, amelyben a kereszténység áll.

Bizonyos tekintetben vissza kell térni a korai egyházatyákhoz, és meg kell nézni, milyen küzdelmet folytattak, hogy az Evangéliumot a héber, az egyiptomi, a görög, az iráni, sőt még távolabbi hagyományoktól megkülönböztessék és azokkal összeegyeztessék. Minden hagyomány az emberi lét körében emberfölötti szellemi hatalom megnyilatkozása, és mivel e megnyilatkozás asszimilálása az elképzelhető legnagyobb feladat, sokszor hosszú idő múlik el, amíg ez az asszimilálás, néha csak tűrhető alakban is megtörténik. Az egyházatyák közül sokan bármilyen előítéletekkel rendelkeztek is, ezzel a ténnyel tisztában voltak, és tudták, hogy a kereszténység nem vallás, hanem hagyomány. Itt és most ezt a lehető legkifejezettebben hangsúlyozni kell. Ma, amikor a kereszténység mint vallás szellemi erejét felemésztette, a történet hatalmai felőrölték és mint exotéria helyreállíthatatlan, viszont a kereszténység mint hagyomány (ezotéria) kétezer év alatt nemhogy semmit sem változott, hanem azt még csak meg sem értették és abból semmit meg nem valósítottak.

A hagyomány és a hagyományra épülő vallás között igen lényeges különbség van. Ez a különbség nagy a taoizmusban, a hinduknál, a buddhizmusban, a muszlimoknál, de sehol sem nagyobb, mint az eredeti evangéliumi és a történeti kereszténység között, ahol a kereszténység elsődleges alakja és történeti megjelenése között aránylag rövid idő alatt az eltérés száznyolcvan fokos lett, mert a vallás már igen korán saját forrásával szembefordult, ezt a szembefordulást századokon keresztül táplálta, végül sűrű válságok közepette saját alapjait megsemmisítette, és az emberiséget abba a szcientifikus pszeudoszellemiségbe sodorta, mely pszeudoszellemiség korlátoltságánál és immoralitásánál csak ízléstelensége nagyobb.

41.

A keresztény hagyománynak Európában három ellensége volt: először a belülről való ellenség, a klérus (nem az egyház!), másodsor a politikai hatalom, harmadszor a szcientifizmus. Ez a három ellenség tudattalanul közös megegyezéssel megakadályozta azt, hogy az evangéliumi kereszténységből bármi is megvalósuljon.

42.

A kereszténységet a hagyomány távlatából két gondolkozó értette meg. Leopold Ziegler az örök ember egyetlen életvonalát húzza meg, és itt a gondolatok túlságosan simán futnak a legelső kinyilatkoztatástól a mai korig. Az összefüggés megteremtésében van valami nagyszerű, de az Evangélium megrázkódtatása iránt érzéketlen. René Guénon a vallást és a hagyományt határozott mozdulattal választja el, de a keresztény hagyományt mint az előbbieket közvetlen folytatását és változatát fogja fel.

Ziegler és Guénon nemcsak a hagyományok között levő párhuzamos megértés lehetőségét teremtette meg, és nemcsak a modern historizmus által feldúlt látást tisztította meg, hanem először fejtette ki, hogy vallás sok van és még több képzelhető el, mert a vallás a történetben keletkezik és a történetben fel is oszlik. Hagyomány azonban csak egyetlenegy van, és minden vallás a hagyománynak az időben megjelent alakja. Ziegler és Guénon tette lehetővé, hogy az ember *status absolutusát* fel lehessen tárni.

43.

A hagyomány az ember alapállásáról, a primordiális lét korrupciójáról és a megromlott lét helyreállításáról szóló tudás.

44.

A hindu hagyomány csak az értelmi homály eloszlatását tanítja és az értelem alapállását állítja helyre. A héber hagyomány a morális rongáltságot küszöböli ki. A görögöktől kezdve a betegséget, vagy az ember fizikai lényének megtörtségét gyógyítják. Ezért mindannak, amit a hindu hagyomány mond, értelmi, amit a héberek mondanak, morális, amit később mondanak, annak fizikai egészség jellege van. A keresztény hagyomány számára a korrupció három alakja egy. A közös gyökeret érti meg és magát az alapállást látja.

45.

A kereszténységnek nincsen teremtetstanítása, nincsen kozmológiája és antropológiája, pszichológiája és társadalomtana. Ez az, ami még az igen mély elméket is megzavarta. Azt hitték, hogy a kereszténység, mivel nem úgynevezett komplett hagyomány, és nem teljes archaikus egység, csupán fragmentum. Ezért századokon át számtalan gondolkozó azzal foglalkozott, hogy az Evangélium tanításához genezist és mitológiát, aszkétikát és társadalomtant építsen. A kereszténység nem kiépített hagyomány, mint az egyiptomi vagy az orfikus, a hinduról és a kínairól nem is szólva. A kereszténység semmi egyéb, mint a tanítás az alapállásról, a *turba* felszámolásáról és az alapállás helyreállításáról. A kereszténységnek külső útja nincs, csak belső. Ezért mondja Guénon, hogy a kereszténységnek nincs exotériája, csak ezotériája. A kereszténység nem tanít semmire, amit tesz, hogy a korrupciót legmélyebb pontján megérinti és az alapállást megmutatja.

46.

A vallásnak az alapállásról nincs tudomása. A vallásokat a népek saját terheik megkönnyítésére alkották. A vallás történeti és szociális képződmény és merő exotéria.

47.

Ha az ember a kereszténységet az utolsó pillanatból visszafelé kívánja megérteni, nem láthat mást, mint azt a sajátságos kollektív megszállottságot, amely kétezer év alatt Európát, újabban az egész földet elárasztotta, a humánumnak egyfajta látszatát teremtette meg, valójában az emberiséget válságba sodorta, s a huszadik század közepén, úgy látszik, hogy e válság többé nem oldható meg. A megoldásnak még néhány nemzedékkel ezelőtt több lehetősége volt. A lehetőségeket mind elmulasztották. A klérus, a politikai hatalom és a tudomány. De visszavonhatatlan helyzet nincs, és az utolsó pillanatig van legalább egy út, amelyen a megoldás megteremthető. A helyzet arra vall, hogy az ember erejének teljes bevetésével a legértelmetlenebbet akarja megvalósítani, s végül esetleg kénytelen lesz az egyetlen értelmeset megtenni.

48.

A válságnak egyetlen oka van, s ez az, hogy az ember primer realitásnak tekinti azt a világot, amely nem az eredeti, hanem annak korrupt alakja.

49.

A vallás az újkor elején helyet adott olyan gondolkozásnak, amely már nemcsak a vallással, hanem a hagyománnyal is szembefordult. Megkezdődött az úgynevezett felvilágosodás, amely ha nem is tudatosan, de tagadja az alapállást, a rongált világból indul ki, ezt tekinti mértéknek, és ehhez a rongált világhoz tartozó értelemmel gondolkodik. Ezt a helyzetet Saint-Martin és Guénon kifejtette, és De Rougemont úgy fogalmazta meg, hogy a hiba nem annyira a számításban, mint inkább a hibás kalkulusban (számban) van. A kalkulus hamis volt.

50.

A kereszténység csak előlről, az eredet felől érthető. Már a középkorból

jobban, mint a XX. századból. Az egyházatyák korából még jobban, és egyre világosabban a héber és a görög, az iráni és a hindu hagyományból. Ez a szemlélet nem történeti, hanem éppen annak fordítottja. Történet elvégre nem több, mint nem tudni, mi történt, mitörténik és mi fog történni. A történet éppen úgy, mint minden szcientifikus diszciplína, hamis kalkulussal számol. Ezt a hamis kalkulust korrupt időnek hívják.

A kereszténység csak előlről, a kezdet felől érthető, mert elől van a mérték, amellyel mérhető. És előlről nézve nemcsak az derül ki, hogy nem vallás, hanem hagyomány, de az is, hogy rokon a hindu és a kínai és a héber hagyománnyal, és az is, hogy az alapállást ezeknél mélyebben alapozza meg.

51.

Egyetlen hagyomány sem áll az időben, hanem az abszolútumban, végül is az extramundális valóságban. Ami annyit jelent, hogy a hagyomány lerombolhatatlan. Egyetlen hagyomány sem veszíti el jelentőségét. Ha egy hagyomány a háttérbe került, nem a hagyomány vált le az emberről, hanem az ember a hagyományról. Időben egyetlen hagyomány sem veszhet el. Valamennyi minden időben szimultán. Ezért beszéltek az egyházatyák preegzisztens kereszténységről és a világ teremtése előttről keltezett megváltásról.

52.

Korrupcióval nem számolni és a merő abszolútumban maradni annyi, mint a létezés rongáltságáról nem tudomást szerezni. Az intakt alapállásról nem tudomást szerezni annyi, mint a lét gyönyöréről leszakadni. A korrupcióból az alapállást nem újra megvalósítani annyi, mint a homályban, a bűnben és a betegségben ellenállás nélkül elmerülni.

Aki nem tud az alapállásról, nem tud az emberi rangról. Aki nem vesz tudomást a korrupcióról, irreális. Aki az alapállást nem állítja helyre, az lényegtelen.

53.

Egy-két gondolkozótól eltekintve Európában a középkor végétől kezdve senki

sem rendelkezett azokkal a fogalmakkal, amelyekkel a kereszténység megérthető lett volna. Semmi sem jellemzőbb, mint a kereszténység ellen intézett általános, vagy burkolt hadjárat Bacontól kezdve a mai napig, a reneszánsz, a humanizmus, a reformáció, és az úgynevezett felvilágosodás. Már elég korán parázs háborúk keletkeztek dogmák árnyalatai körül, a negyedik századtól szekták burjánzottak, végül elkövetkezett a hitszakadás, amelyet a vallás sohasem tudott kiheverni. A támadások mind a vallásra irányultak, holott nem a vallást célozták, hanem a klerikális hatalom visszaéléseit, korlátoltságát és hatalmi törekvéseit. De egészen a legújabb időkig támadók és védelmezők abban a hiszemben voltak, hogy kereszténység alatt a dogmákat, a mítoszokat, a papi szervezetet, a religiózus morált kell érteni.

54.

Háromféle ember van, a történeti, aki a *turbában* él és a korrupt létet magától értetődőnek tartja, a teremtett ember, aki a természetet tartja magától értetődőnek, és a teremtés előtti ember, aki részt vett az első, intakt világ teremtésében. A *homo sapiens*, a *homo mikrokosmosz* és a *homo mikrotheosz (aeternus)*. A legutóbbi az, aki az alapálláson tartózkodik. A realizálás útja a *turbából* a teremtésbe, a teremtésből az alapállásba. A kereszténység tanítása ez az alapállás. Amit a kereszténység megváltásnak mond, az a *turba* és a természet hatalmainak feloldása.

55.

Az alapállásról szóló tanítás hasonlít az axiomatikához. Az axiomatika valamely tudás olyan előfeltételeit keresi, amelyeken a tudás felépült, de amelyek rejtett módon a küszöb alatt maradnak. Az alapállás tartalma azonban nem axióma, hanem antropológiai státusz, magatartásról szóló tudás és a tudás realizálhatósága.

56.

A realizálás aktív jelenléte annak, ami több mint élet, ami az életben nem oldódik fel, hanem ami az életet oldja és megszilárdítja, az abszolúttal átítatja és véglegessé (halhatatlanná) teszi.

57.

A hagyomány tartalma, hogy a *turba* a korrump lét következménye, az ember ebben a turbában él, de a *turba* felszámolható és az alapállás helyreállítható.

Az alapállás az éber tudat, a morális intaktság és a testi egészség közös kiindulópontja.

58.

Az alapállás nem különleges állapot, hanem ez az, ami a normális. Ez az ember abszolút státuszáról szóló állandó és elveszíthetetlen tudat és annak megvalósítására való állandó készség. A *turbában* az alapállás, vagyis az ember normális állapota csak úgy valósítható meg, ha az ember a *turbából* kilép. Ezt a kilépést eksztázisnak hívják, amely szó annyit is jelent, mint kívülállás.

59.

Az alapállást teljes egészében nem tárták fel. Olyan feladat ez, amely megvalósításra vár. Semmi sem kevésbé ismert, mint az emberi lét normális állapota. Egy biztos, hogy az alapállás csak olyan mértékben ismerhető meg, mint amilyen mértékben azt valaki megvalósítja. Ki van zárva, hogy valaki akár merő spekulációval, vagy akár merő aktivitással, merő szellemi, vagy merő fizikai úton egyetlen lépést is tehesen. Európában a normális lét részleges megvalósítói többnyire a szentek voltak.

Az alapállás feltárása csak intenzív szellemi elmélyedés és konkrét életgyakorlat egységében lehetséges.

60.

A hagyományok középpontja Európa lett, mert mindaz, amit Ázsiában és Afrikában elfelejtettek, részben elárultak, egészen új értelemben és egységben itt gyűlik össze, és válik egésszé. De ha az alapvető felismerésnek birtokában vagyunk is, az összes részletek hiányzanak. Ahhoz képest, hogy mit kellene tudni, elképzelhetetlenül keveset tudunk. Nem mennyiségben, bár a határok még itt is több mint szerények. A nehézség, hogy az ember a tévúton igen messzire haladt. Egy pillanatra sem szabad elfelejteni, hogy a téveszmék Európát a szakadék szélére sodorták. Anélkül, hogy az ember megfordulna, az egészet át

kell értékelni. A folyamat már megindult, és ha a válság megoldására van lehetőség, csak azért, és kizárólag csakis azért van, mert a rejtett európai és az Európán kívül levő hagyomány hatása már ott is érezhető, ahol senki nem is sejtené.

61.

Az alapállás nem vallás, nem filozófia, nem tudomány, mert valamennyinek alapja. Az alapállás feltárása értelemteremtő tevékenység. Semmi sem marad meg, csak amit az ember saját életében és életével realizál. Gyakorlat és elmélet nem választható el. Kétféle álláspont lehetetlen. Világnézet többé nincs, legfeljebb a korrupció különböző fokán álló elmélet, amely a korrupt életrendből, homályos értelemből, rongált moralitásból fakad, és tovább terjeszti a lefokozott értelmet, a korrupt morált és a betegséget.

62.

Az alapállás nem stratégiai hipotézis. Stratégiai hipotézis az a feltevés, amelyet tudatosan konstruálnak, hogy a kutatás számára kedvező hadállást biztosítsanak, és azt felhasználják még akkor is, ha annak valóságáról nem győződtek meg, sőt még akkor is, ha irrealitása kézenfekvő. Az alapállás a humánus *status absolutus*, minden korban és népnél azonos és első magatartás.

63.

A keresztény vallás, mint minden vallás, vasárnapi jelenség. A keresztény hagyomány viszont a hétköznapi értelem, étosz és testiség dolga. A vallás az erényekben és a tisztaságban él. A hagyomány az emberben, a világban és a világegyetemben az eredeti lét helyreállítását valósítja meg.

64.

A vallás számára Isten az a mindenható hatalom, akinél védelmet keres és akinél elrejtőzik és aki sorsának terhein könnyít. A hagyomány azt mondja, hogy az ember semmit sem tarthat bizonyossággal sajátjának, amit nem a maga erejével szerzett meg. Nincsen szükség védelemre, és nem méltó, hogy az ember bármi előtt, bárki védelmében megbújjék. Az elrejtőzés mindig elrejtőzés a valóság előtt, és önmaga előtt az Istenben való elrejtőzés végső értelme: elrejtőzés

Isten előtt. Az ember ne legyen hunyász még Isten előtt sem, és ne bújjék el sehová, még Istenbe sem. A legelső nyílnak lenni. Éberség. Mindazokkal az erővel, amelyekkel a legfőbb lény, az ember is rendelkezik.

65.

A vallás a jutalom és a büntetés jegyében áll. A hagyomány azt mondja, hogy amit az ember gondol, vagy tesz, csak akkor helytálló, ha az életben és a túlvilágon való jutalomról eleve lemond (*ihamutrarthaphalabhogaviragah*).

66.

Amit a vallás el akar érni, az az üdv. A hagyomány azt mondja, hogy az üdv is a *turbához* tartozik, csak nem a korrupt lét, hanem annak éppen ellenkezője. Nem a korrupció ellentétét kell megvalósítani, hanem a korrupt létet kell kiküszöbölni.

67.

A vallás a korrupt lét terméke. A hagyomány tudás az eredeti létről és a korrupció felszámolása.

68.

Az embernek azt a pillanatot, amelyben él, nem szabad megtagadnia, nehogy a kapcsolatot az abszolúttal elveszítse. A történeti helyzet és a sors megtagadása és az abból való menekülés, a valóság előtt való elrejtőzés. A megszabaduláshoz az utat csak a pillanathoz való hűség nyithatja meg. A pillanatban való élethez a vallás elengedhetetlenül hozzátartozik, ezért kell, hogy minden embernek legyen vallásának, mint ahogy kell, hogy valamely nép nyelvén beszéljen, valamely nemzethez tartozzék, valamely társadalomban és családban éljen. A történeti egzisztencia az örök ember konkrét megjelenése.

69.

A vallás vigasztal. De a vigasztalás csak következmény. A vallásban levő igazság következménye az, hogy az ember megvigasztalódik.

70.

Nietzsche azt hitte, hogy a végleges állapot a vallásos ateizmus. A hagyomány szerint a vallástalan teizmus.

71.

A keresztény hagyomány tanítás az istenember realizálásáról. A legfelsőbb hatalmakat szuverén tudással és erővel belevinni a legalsóbb rétegekbe, és a létezés teljességét eredeti helyére visszaemelni. A hagyomány ezt a műveletet *theurgiának* hívja. Theurgia annyi, mint a korrupciót kiküszöbölni, és az embert, a világot és a világegyetemet normális állapotába helyezni.

72.

Minden hagyomány az egész emberiségnek szól. De nem általánosságban, hanem történeti adottságában csak a kereszténység tudja, hogy az egész emberiség, az összes fajok és népek és idők és civilizációk és osztályok és kasztok és vallások egysége, és pedig az az egység, amelyben minden különbség megtartja sajátos vonását, és ezzel az egyéni jellegének súlyával az egységen belül saját helyét elfoglalja. A kereszténységben bomlik fel az emberiség autonóm személyekre, akik a közösségben nem tehetetlenségükkel, hanem éberén helyezkednek el.

73.

Amikor százötven évvel ezelőtt azt kérdezték Baadertől - aki a hagyományok nagy részét ismerte és a kereszténység jelentőségével is tisztában volt -, hogy sokrétű tudását miért nem építi ki egyetlen rendszerré, a gondolkozó azt válaszolta: a történeti idő még nem érett meg ahhoz, hogy ezt bárki is megtehesse. Ma ennek a megállapításnak jelentősége már felismerhető. A differenciálódásnak és az integrálódásnak, vagyis a személyiség képződésének és az egység kialakulásának a történetben mindig szabálytalan és egyenetlen, de a végső realizálódás szempontjából minden esetben egymást kiegészítő folyamata az elmúlt százötven év alatt szemmel látható volt.

74.

Alexandriában azt mondták, hogy az archaikus időben az egész emberiség Szet vallását követte. Mai nyelven úgy fejezhető ki, hogy az egész emberiség Szet azonos és egységes szellemi bázisán állt. Ezt a bázist nevezzük hagyománynak. Szet a héberek szerint az első emberpár harmadik fia volt. Az első ember „képe és hasonlatossága volt mindannak, ami fent van és ami lent van - írja a Zohar -, egysége mindannak, ami él”. „Az ember volt a világ középpontja, és abban a pillanatban, amikor láthatóvá vált, lett láthatóvá a világ.” A kínai hagyományban az ég (tien) és a föld (ti) együtt az ember mint a közép jelenti a nagy hármast (*la grande triade*, mint Guénon írja), amelyen a világegyetem nyugszik.

Az első emberpár első gyermeke Káin volt, a „föld” sarja, aki alulról jött, és aki a sötét természetben fogant és az éjszaka magjából született. A második gyermek, Ábel, felülről jött, az égi természetből származott. Egyik sem volt igazán ember. Az egyik kevesebb volt, a másik több. A lét a sötétség és a világosság között ingadozott, mintha afelől, hogy miképpen folytatódjék, bizonytalanságban lett volna.

A sötétség volt a hatalmasabb. Biblikus nyelven: Káin megölte Ábelt. A mi szavainkkal: az angyalok lázadása és az ember bűnbeesése után ez volt az alapállás korrupciójának harmadik mozzanata. A gyilkosság után a Kabala szerint az Úr angyalát elküldte Ádámhoz, és azt üzenté: semmit abból, amit a lét első állapotából magaddal hoztál, Káinnak el ne mondj. Küldök neked harmadik fiút, és titkaid erre bízod, „hogy az ősi létről való tudás az idők végezetéig el ne vesszen”. Így született meg Szet. A héber hagyomány azt mondja, hogy Ádám Szet nevében az ábécé két utolsó betűjét, a *szint* és a *taut* tette össze, és ha a két betű közé teszük a szakrális *jodot*, ez a *szit*, ami szó szerint alapkövet, fundamentumot jelent. A Kabala más magyarázata szerint az Úr a világ teremtése előtt az űrbe követ dobott, ez a *set-hjah* (*siet-jah*), a báziskő. Ugyanaz, ami a mohamedán hagyományban a kába.

Szet a sötétség és a világosság között való ingadozás után a végleges megállapodás közepén, a démoni és az angyali lét között a mérték, az ég és föld között a kiegyenlítődés, aki a kettőt elválasztja és összeköti, vagyis az egységet megteremti, az első igazán ember. Kínában *tai-csinek*, nagy kezdetnek nevezik. Mexikóban Kecalkoatl, a szárnyas kígyó, aki egyszerre a világosságba repül, mint a madár, és a sötétségben a földön csúszik, mint a kígyó.

A héber hagyomány azt mondja, hogy Ádám a kezdetről (alapállásról) szóló tudását leírta és Szetre bízta. Szet továbbadta utódainak, akik ébren tartották a vízözönig. A vízözön után Noé a könyvet elásta. Az a legelső létéről (*état édenique*, mint Guénon mondja) és a romlásban a legelső lét visszaállításáról való tudás, amit a Kabala Ádám könyvének nevez. Aki ezt a könyvet elolvassa, az a közvetlen forrásból (az első emberből) merít.

Szet a humánus jelképe, a szélsőségek között levő közép, a tulajdonságok mértéke, nem az alsó és felső erők nevekben és formákban (*námarúpa*, mint a hindu hagyomány tanítja) színgazdag keveredésének sokszerűsége, amit ma tehetségnek hívnak, hanem éppen az összes színek intenzív egysége, a színtelen fény. Minden tehetség korrupció jele, olyan erőtlenség, amely nehogy el vesszen, kénytelen a mértéken túlnőni. Az alapállás az egyszerűség és az egység jegyében áll. Egyszerű, mint a lélegzet, és éppen olyan szakrálisan banális, amelyhez képest minden tehetség bonyolult és származékos, zavaros és komikus. Ahol az alapállásról való tudat él, ott az eredeti lét átlátszó nyugalma és óceáni békéje megóvjaa magát a tehetségek szélsőségeitől. Ami igazsággal telt (*szat*, mint a hinduk mondják), annak nincs szüksége erőfeszítésre. A tehetség túlzás, amelynek alapja hiány. Csuang-ce tiltakozik a zshiványok ellen, de ugyanúgy a szentek ellen is. A béke és a hétköznapi élet és a bölcsesség. A bölcsesség és a tehetség egymást kizárja. Sem Káin, a természeti erők tenyésztete, sem Ábel, az angyali hatalom megnyilatkozása, hanem Szet, a lét átlátszó tisztaságában megmozdíthatatlan egységes nyugalom. A vezér és a tudós, a szónok és a művész az alapállást nem éri el. Óvakodni kell valamely tehetséget túlgyakorolni, mert ez a normálistól való eltérés, az eredeti arányok megbomlása, zavar és nyugtalanság oka, tudatlanoknak hiába a bámulat tárgya, mindig félelmetes és utálatos. A többi rovására kifejlődött képesség az ember életének rendjét felbontja, de a közösség életrendjét éppen úgy -, mert minden tehetség egyszeri és kivételes konstelláció dolga, senki más számára nem elérhető és hazard. Az alapállás pedig általános és minden ember által megvalósítható. Azt kell élni, ami egyetemes, mondja Hérakleitosz. Ezt az ürességet kell megszerezni, mondja a szánkhja és a jóga és a mahájána. „Adjátok fel a szentséget, dobjátok el a tudást, és a nép százszorosát nyeri. Adjátok fel az erkölcsöt, dobjátok el a kötelességet, és a nép visszatér a meleg otthonhoz és a szeretethez”. Megszüntetni a tarkaságot, a jót és a rosszat, a zshiványságot és a szentséget, és megvalósítani a színtelen egyszerűséget. Azt, amit „az ember néz és nem látja, amit hall és nem hallja, amit megfog és nem érez” (Lao-ce).

76.

Az alapállás a hiteles emberi egzisztencia. Nem természeti adottság és nem történeti képződmény, hanem abszolút metafizikai státus, a normális lét, amelyen a megromlott természet és a történet is nyugszik. Ami az embert valódivá teszi, az nem különleges és egyszeri és egyéni képesség, hanem az, ami benne mindenkivel azonos. Egy az, ami kell. Amit nem érint sem értelmi homály, sem a megrongált morál, sem a beteg testiség, ami nem akar szent lenni, és üdvözülni és örök boldogságban élni, hanem lényének elmúlhatatlan valódiságát akarja realizálni.

77.

A Szet mítosz explikációjára egyes-egyedül azért van szükség, mert az alapállás az európai ember életéből nemcsak hogy nem érthető, hanem Európában annak valóságáról is csak néhányan tudnak. A szent könyveket itt úgy fogták fel, hogy azok vallások törvénykönyvei és mitológiák, és sejtelmük sincs róla, hogy azok a primordiális tudás alapján a normális emberi lét helyreállítását tanítják.

78.

Európának nincsen szentkönyve. Miután a klérus évszázadokon át az Evangélium hitelét belülről felőrölte, a szcientifizmus kívülről destruálta, és miután a politikai hatalom érvényét maga fölött sohasem ismerte el, kultúrtörténeti témává lett, és szellemi hatóereje elveszett.

79.

A pillanatnyi helyzetnek két motívuma van: a kétezeréves barbárság hallatlan megkönnyebbülése, hogy a kereszténység terhét róla levették, és hogy nincs többé mérték, démoni ösztöneit gátlástalanul kiélheti és korrupt voltaért nem is vonják többé felelősségre.

A másik a fejlődésben hiszékenyek megrettenése, akik látják, hogy az elementáris hatalmak minden szellemi fegyelemtől elszabadultak, és az észszerűség leple alatt az egész emberi létet az örvény szélére sodorták. Mert az a tulajdonság, amit az újkorban észnek, és az irány, amit racionalizmusnak

hívtak, nem világosság, és ehhez az értelemnek semmi köze. Az ész hasznosságösztn, eredete ugyanaz, ami az elementáris szenvedélyeké, (Böhme *Sternengeistnek* mondja), s ezért éppen olyan démoni és sötét, mint a körébe tartozó többi, a félelem, a kapzsiság, a hiúság, a féltékenység, a gyűlölet és a hatalmi ösztön.

80.

Az az ember, akinek nincsen spirituális bázisa, arról ismerhető fel, hogy minden esetben csak azt látja, ami rövid távon tetszetős. Az újkori ember felébresztette az ésszt, mert az pillanatnyilag a középkori vallás ellen hatásos ellenszernek látszott. És felébresztette a primitivizmus iránt való nosztalgiát, mert a civilizáció fegyelmét tehernek érezte. Hosszú távon kiderült, hogy olyan világ keletkezett, amely a középkori vallásénál sokkal rosszabb, mert nem az ész ébredt fel, hanem az élet gyökerében támadó démoni mechanizmus. A primitivizmusról pedig kiderült, hogy a természeti embert nem az egyszerű és ártatlan jóság jellemzi, hanem a bestialitás. Két évszázadon át álmodoztak az idillikus vademberről regényekben és elméletekben és művészetben és zenében, és utánozták és dicsőítették mindazt, ami barbár és elementáris, amíg, a népirtások és a munkatáborok, a tömeggyilkosságok és világháborúk lehetőségét (nem is szólva a közösség felbontásáról, a család összeomlásáról, a morál megsemmisüléséről és a szellemi anarchiáról) sikerült megteremteni. Mert ami a XIX. és XX. századot ténylegesen jellemzi, az távolról sem az egyre nagyobb teret hódító humánus gondolata, mint ahogy előszeretettel hirdetik, és mint ahogy rövid távon látszik. Nem szocializmus és demokrácia, szabadság és egyenlőség, igazság és béke és jólét, hanem az őserdei emberevő vad ösztöneinek az a felszabadulása, amit a szentimentális rousseauizmus és tolsztojánizmus, a primitíveken tájékozódó festészet és szobrászat és zene, az elemi ösztönöket ébresztő és gátlásokat felszámoló pszichoanalízis terjesztett és táplált. Szabadság és egyenlőség, demokrácia és szociális igazság a vadember bestialitásának csupán fedőneve, és amit a XX. század közepén az emberiség él, annak semmi köze sincs többé sem eszményekhez, sem humánushoz, viszont annál inkább egy elvadult és primitív állapotba visszamerült elaljasodáshoz. Hogy ez az elaljasodás milyen megkönnyebbülést hozott, arra jellemző az elméletben és a művészetben és a társadalomban, és a temérdek új nemzetiségi állam között támadt siketítő zivaj és vásár, amelyet ismét rövid távon, általában példátlan virágzásnak és felszabadulásnak és az igazság megnyilatkozásának tartanak.

81.

A spiritualitás területén csak az az ember otthonos, aki tudja, hogy egyetlen pont kivételével minden ellentétekben mozog, és ezek szerint tudja, hogy az ész nincsen sötét démoni hatalom, és túlméretezett humanizmus nincsen bestialitás nélkül, és minél egyeduralkodóbb az ész, az életpusztító mechanizmus is annál erősebb, és minél kizárólagosabbá teszik a humanizmust, a bestialitás is annál elemibb erővel tör ki. Csuang-ce nem azért utasítja vissza a szentet és a zsványt egyaránt, mert szerette a paradoxont, hanem azért, mert a lét poláris természetével tisztában volt. Ezért tartozik össze jó és rossz, igazság és igazságtalanság, idealizmus és materializmus, szabadságösztön és terror. Egyetlen pont van, ahol a lét erőinek ellentétes feszültsége megszűnik, ahol nincs vonzat és ingadozás, mert a végső kettőt a legvégső egy tartja egybe. Ez az, amit a héber hagyomány Szetnek nevez. Ez a világ bázisa, ez Csuang-ce taója, vagyis az *état primordial*, az alapállás.

82.

A barbárság ösztöneinek gátlástalan kiélése lehetségessé vált, de aki ezt a kiélést realizálja, nem tudja megtenni rossz lelkiismeret nélkül. Mindenki tisztában van azzal, hogy ezzel a legmagasabb dolgokat árulja el. A pillanatnyi helyzet mérge ezért nem annyira a barbár ösztön gátlástalan kiélése, és ennek következtében a külső világválság, mint sokkal inkább a kiélés miatt és a megkönyebbüléssel összekevert lelkiismeretfurdalás hasztalan elaltatására tett erőfeszítés következtében fellépett áltatás-szövevény, a kifelé és a befelé élt hazudozás zaklatott bonyodalma. Ez alól senki, aki az Evangélium iránt hűtlenséget követ el, nem mentes.

83.

Az evangéliumi egzisztencián kívül minden egyéb törvénytelen. Az illegitim egzisztencia nemcsak azt jelenti, hogy nincsen súlya, nincs komolysága és nincs jelentősége, s ezért lényegtelen. Jelenti elsősorban azt, hogy a földön levő illegitim fennhatóság és a fennhatóság bármilyen kis mértékben való elismerése is a korrupció hatalmát növeli, és az egész emberiségre kiterjedő akadály annak, hogy a „nappalba ki lehessen lépni”.

84.

A fejlődésben hívők megrettenését figyelembe sem kellene venni, ha nem lenne paradigmatiszarr, ami Európában kétezer éve történik. Elméletek, és többnyire ha korlátoltak is, de jóhiszemű elméletek, amelyekből a szerzőt is beleszámítva soha senki semmit sem realizált. Ez a passzivitásba vonult értelem, amely régebben is mindig meghódolt a *turba* erői előtt, most sem tesz mást, mint aláveti magát azoknak a hatalmaknak, amelyeken való felülemelkedésen kellene kezdenie.

85.

Annak a ténynek, hogy Európának nincsen szentkönyve, döntő jelentősége van. Csupán vallás és filozófia és tudomány, vagyis csupán valami, ami a *turbából* fakad és a *turbával* szemben tehetetlen. *Turba* a lét értelmének félreértéséből származó zűrzavar. Vallás és filozófia és tudomány a korrupció terméke, és annak a korrupció fölött nincs hatalma. A szentkönyvek azok az írott művek, amelyek elmondják, mi az eredeti lét, mi a megzavarodás, hogyan lehet azt eltüntetni, és az eredeti létet helyreállítani.

86.

Arra a kérdésre, hogy mi a lét értelme, a válasz: az értelmet mindenki lényével együtt hozza, egyszeri, személyes, helyettesíthetetlen és pótolhatatlan, és erről az ember tud és rajta kívül senki más. Az értelmet az ember magában mint feladatot tartja nyilván. A feladat teljesítése nem egyéb, mint a lét értelmének realizálása. Ez az, amit az ember életével életében életéből életéért cselekszik.

87.

A válság igazi értelme: mi ma itt mindnyájan már régen olyan valóságban élünk, amely messze megelőzi realizáltságunk fokát. A realizált és a valóságosan élt világ között sok száz évnyi hézag van. Valóságról lemaradt állapotban vagyunk. Önmagunkat nem tudjuk elérni. Olyan világba ragadtunk bele, amely már régen nincs, csak tehetetlenségünkben hisszük, hogy itt van bennünk és körülöttünk. Ez a valódi létezés és az irreálissá vált, elavult, érvénytelen világ között lévő különbség és válság első oka. Lehet, hogy az emberiség csak ezer év

múlva ér el oda, ahol már réges-régen van. Ha ugyan arra a időre realizálni fogja azt, amit már a mai napig realizálnia kellett volna. Az a valóság, amelyben ma és már régebben ténylegesen élünk, az egész emberiség egysége, és ezen belül minden emberi élet személyes értelmének helyreállítása.

88.

A válságban a realitásnak kettős értelme van. Az egyik a szenvedés és a szenvedésen való könnyítés. Ez a vallás, a filozófia és a tudomány realitása. A másik a korrupt lét és a korrupcióból való megszabadulás. Ez a kereszténység realitása. A kettő között kétezer év különbség van. Az ember kétezer éve a kereszténység realitásában él, és a kereszténységet kétezer éve nem realizálja. Ezért az ember életének értelmét nem érti.

Védelembe kell venni az életet az élőkhöz ellen.

89.

Ahelyett, hogy az ember a szenvedés eltüntetésére és a terhek könnyítésére vállalkozna, vállalnia kell a szenvedést, s azt értelmessé kell tennie. Szenvedés nélkül az életnek nincs értelme. Ez az, amit úgy hívnak, hogy az élet komolysága. Amit a terhek könnyítése kíván, az a *laissez aller*, az, hogy lesz ami lesz. Ennek a bűnhöz semmi köze. Ez annyi, mint a dolgot elviccelni. Lényegtelennek és komolytalannak és jelentéktelennek maradni. Az élet nem a bűnben aljasodik el, hanem, ha az ember link lesz és svihák.

A játék komolysága.

90.

A spiritualitás bázisa minden népnél és minden időben a szentkönyv volt. Ha pedig valaki az alapállás kulcsával rendelkezik, felismeri, hogy minden szentkönyv ugyanabból a forrásból merít. Ahol szentkönyv nincs, vagy ahol annak autoritása elveszett, ott nincs fundamentum. Ha az abszolútban nincs bizonyosság, a fejetlenség még az elemi dolgokban is teljes. Ha végső gondolatok nincsenek tisztázva, az emberek még azt sem tudják, miképpen köszönjenek egymásnak.

91.

Európának nincsen szentkönyve, s ezért létének nincs állandó értelme. Más szavakkal: Európának nincsen hagyománya, csupán története. Ismét más szavakkal: Keleten még a legutóbbi időkig a népek bármilyen elnyomatás alatt és gyarmatként, de mégis a hagyomány légkörében éltek, ha nem is voltak képesek abból semmit megvalósítani, de tudták, hogy az aranykor emlékét kell őrizniük. Ezért a gondolatban és a művészetben, az erkölcsben és a társadalomban maradt valami az eredeti lét szelíd ragyogásából és fenséges állandóságából. A XX. század közepén Tibetben és Indiában ebből még néhány szikra élt.

92.

A kereszténység sohasem vált hagyománnyá, mindig csak vallás maradt. Európában az utolsó hagyomány az orfika. Az archaikus hagyomány valamely alakjában Plótinosz után csak egy-egy gondolkodónál, költőnél, művésznél maradt fenn, úgyszólván csak Scotus Eriugenánál, Dionüsziosz Areopagitánál, Eckehart mesternél, Cusanusnál, Leonardo da Vincinél, Böhménél, Baadernél, az angol praeraffaelitáknál, Guénonnál.

93.

A hagyomány grandiózus nyugalma elveszett. Mindaz, amit Európa bármilyen területen alkotott, az őskorhoz és a hagyományos keletihez képest híg és üres. Semmi stabil, semmi a valódi fényből, semmi az eredeti abszolút voltából, semmi végleges értelem. Végül is mindaz, amit Európa kétezer év alatt alkotott, gondolat és művészet, tudás és szépség, másodlagos. A hagyomány bizonyossága helyett az individuumok különlegességeinek varázsa, abszolút bázis helyett káprázat és vásár, becsvágyak versenye, önkényes és alaptalan.

94..

Még ma is, amikor már minden vonalon a külső mozzanatok is arra kényszerítenek, hogy az ember bizonyos belátást tegyen, vagy az emberben legalábbis gyanú ébredjen, hogy kétezer éve homályban jár, ragaszkodnak ahhoz a tévedéshez, amely szerint a tao vagy a Védanta, a Kabala vagy az orfika úgynevezett filozófia, mint amilyen például Descartes-é, vagy Kanté. Legújabbán valaki azt a monstruózus idiotizmust írta le, hogy Jézusnak filozófiája volt.

A hagyomány - bármilyen alakot öltön - az emberi lét fundamentumának legalább megérintése. A filozófia a privát értelem önkénye. A filozófia legfeljebb

a zsenialitás jegyében áll. *Homo sapiens*. A hagyomány arról ismerhető fel, hogy bázisa az abszolút státusz. *Homo mikrotheosz*.

95.

Az érett ember mértékével mérve Európában egészen kevés könyvtől eltekintve állandó olvasmány (az ember egész életét betöltő egyetlen mű) nincs. Minden gondolatrendszer a történetből eredt, ami meghaladható, és amit meg is haladtak. E pillanatban egész Európa elavult. Nem kell egyebet tenni, mint összehasonlítani Sankara és Aquinoi Tamás művét. Sankara kommentárja az abszolút státusz közvetlen megismerésének könyve. A Summa az arisztotelészi filozófia és a vallássá lett kereszténység keveréke, korának terméke, és rögtön azután érvénytelen. Ugyanez a viszony az egyik oldalon a mahájána, a zen, a szufi, a preszókratikus gondolkozók, a másikon bármely európai filozófus között. Az európai filozófia nem a tudás forrása, csupán szubjektív konfesszió.

96.

Amit filozófiának hívnak, az nem a valóság erőiben való végleges felébredés és kijózanodás, hanem az úgynevezett koreszméktől, vagy a pillanatnyi homálytól való magas, finom, de annál bódultabb szédület, és nem a világosság felé vezet, hanem kizárólag a *turbában* élő ember eltévelyedésének tükre. Ez Európában még a legnagyobbakra, Platónra, Augustinusra, Kantra és Nietzsche-re is vonatkozik.

97.

Mindazt, amit Európában gondoltak és tettek, a történet kategóriájában értették meg. A történet szekularizált forma, és nem a valóságot akarja, hanem eszméivel az élet terhein akar könnyíteni. Amit mond nem megbízható. Európa gondolkodóinak új elrendezése szükségessé vált. Ebben az elrendezésben az eddig számontartott rendszerek és elméletek nagy része mint jelentéktelen fölöslegessé válik. Az elv az volt, hogy kicsoda milyen mértékben tudta megformálni saját korának gondolatait. Egyszerűbben: művében kicsoda milyen mértékben jelezte a *turba* hatalmainak jelenlétét. Az új elv, hogy kicsoda milyen mértékben tudott a *turbából* kilépni és saját kora fölé emelkedni. Aki ezt az elvet alkalmazza, annak Európa gondolkozása tizedrészére zsugorodik össze. Gondolkodókról és áramlatokról, iskolákról és irányokról, amelyek még egy

félszázad előtt hatalmas eredményeknek látszottak, kitűnt, hogy éretlenek és súlytalanok. Nagy egyéniségek hirtelen kicsinyek lettek. Döntő ideák gyermetegek. Több esetben kártékony és félrevezető rögeszmék. Első helyen álló nagyságrendek mellékes érdekességek lettek, viszont elfelejtett nevek előtérbe léptek. Ha a válságvonalat sikerül átlépni, olyan európai gondolkodás alakul ki, amely a régihez nem is fog hasonlítani.

98.

A gondolkodás súlyát az dönti el, hogy miért keletkezett: mentségnek, igazolásnak, búvóhelynek, menekülésnek, terheken való könnyítésnek, vallásnak, tudománynak, vallásszurrogátumnak, vagy pedig az alapállás felé való áttörésnek, hogy az az embernek visszaadja önmagát. A kétféle gondolkodás között levő alapvető különbség, hogy az elsőnek, mivel a szót és a tettet elválasztja, semmi féle reális következménye nincs, a második, mivel a szót és a tettet nem választja el, feltétlenül kötelez. Az első mint hiú tantárgy az egyetemen marad. A második követel, és pedig az embertől élete megváltoztatását követeli. Közeli példa az elsőre Hegel, a másodikra Nietzsche.

99.

A hiteles orosz gondolkozók, Szolovjov, Florenszkij, Leontjev, Bergyajev, Bulgakov azt mondják, hogy a kereszténység a személyiség metafizikája. Ehhez csak annyit kell hozzátenni, hogy a személyiség ebben az alakjában nem a vallás, hanem a hagyomány gondolata, vagyis nem búvóhely, hanem a valóságban való magatartás. A személyiség a jelenlegi - nemzetekre, népekre, fajokra, osztályokra és vallásokra felbontott - világban nem valósítható meg. A megvalósulás csupán az egész emberiség egységében lehetséges. A személy és az emberiség egysége egymást feltételezi. A kereszténység, ha a személyiség metafizikája, kell, hogy ugyanakkor az emberiség egységének metafizikája legyen.

100.

A kereszténységben levő egység-gondolat abban a pillanatban, amikor kimondták, elemi erővel tört át. A kis héber gyülekezetet, amely abban a

hiszemben volt, hogy számára készült vallás, felrobbantotta. A kereszténység mértéke már az első pillanatban is az egész föld volt. Az egység nagy arányokban először Alexandriában bontakozott ki. A gondolkozók kísérletet tettek arra, hogy mindazt, ami a kereszténység előtt volt, egybeolvasszák. Ha a klérus és a politikai hatalom az alexandriai gondolkozást nem üldözte volna, a hagyomány alapjára épített emberiségegység megvalósítására lett volna lehetőség.

101.

Amikor a kereszténység vallássá lett, univerzális jellegét elvesztette, mint minden hagyomány, amely vallássá válik. A buddhizmusban a hinájána vallássá sápadt és történetivé lett, a mahájána megmaradt hagyománynak. A kereszténység teljes egészében exoteriává lett. A vallás nem szabadít fel többé, csupán védelmet nyújt, és nem az emberfölötti körökkel való érintkezést hozza, mindössze ezen a világon lehetőleg a terheken akar könnyíteni.

102.

Az univerzalitás, ugyan nem mint közvetlen életgyakorlat, hanem csupán mint szellemi igény a középkor végéig megmaradt, és a XIII. századig a hagyományos tudásokban, az asztrológiában és az alkímiában, de a misztikában és a skolasztikában, rövid időre még a költészetben is (Dante, trubadúrok, német udvari eposzok) áttört. Mindez azonban csupán a történet jelensége volt és nem állandósult. Ezután mindjárt az a szétszóródás indult meg, amely a mai napig tart.

103

Nem mintha a fölfeslett középkori rendért kár lett volna. De ami következett, annyit sem ért. És mindenképpen különös, hogy a földrajzi és úgynevezett természettudományos fölfedezések korában a felhígulást ujjongással fogadták, és hivatalosan újjászületésnek nevezték el. Egyszerre minden kint volt. Az ember kifelé felszakadt és befelé sötétség borult reá.

E fordulat rendkívül hasonlít a kollektív sokkhoz. A modern lélektan a sokkot extraverzióknak hívja, és hajlandó az ép elme egyik magatartásának nevezni. Az extraverzió azonban ebben a formában a válságban való tájékozottság elvesztésének tünete. Az ember nem tudja, hol van. Az extraverzió elnevezése

természetesen téves. Ami itt történik, az nem kifeléfordulás. Ahelyett, hogy az életerőket összegyűjtenék és egy helyre összpontosítanák, csak azért, hogy magukon könnyítsenek, azokat szétszórják. Csaknem minden esetben a semmibe. A koncentráció ellenmozgása, a semmibe való szétszóródás az élet értelmének elvesztése következtében fellépett kétségbeesés tudattalan gyakorlata, és ennek újabban a neve: nihilizmus.

104.

Az újkori Európa vallásának, filozófiájának, tudományának, művészetének, társadalmi és egyéni életgyakorlatának, moráljának és elméletének egyetlen mozgatója van, a szenvedélyes életéhség.

105.

Az életéhség a lefokozott létezés eredménye. A lét minél mélyebbre merül, annál sóvárabban kell hogy legyen. A *turba* minél intenzívebb, az ember annál mohóbb. De viszont minél sóvárabban és mohóbb, a *turba* annál sűrűbb.

Ebben a zavarban az ember önmagának már nem teljes valóságát éli, sőt minél szomjasabb és türelmetlenebb, annál több az, ami kimarad és értelmetlenül elkallódik. Az élet összezsugorodik. Egyre kisebb körök. Egyre szűkebb távlatok. Egyre alacsonyabbra szabott életcélok. A nagy egyre kisebb lesz és a magas egyre alacsonyabb.

A lefokozott lét legsúlyosabb következménye a nem élt élet bosszúja. Ami az életből kimarad, nem marad tétlen, hanem ha nem nyilatkozhat meg, a küszöb alatt marad és démonná változik.

106.

A démonizmus életformái: kapitalizmus-szocializmus, individualizmus-kollektivizmus, vallás-szcientifizmus.

107.

Régebben a világvégről apokaliptikus látomásokat tápláltak. Később entrópiaelméletektől borzongtak, aztán hogy elfogy a szén és az olaj. Újabban a túlnépesedéstől, és attól, hogy a légkör telítődik rádióaktivitással. Végül az

atomháború. A megzavaró, hogy az értelmi homályt tekintve mindennek van valószínűsége. A katasztrófa teljesülésére minden feltétel kész, főként a két legfontosabb, a korlátolt ember és a pusztuláshoz szükséges eszközök. A katasztrófaelmélet azonban nem értelmes, legalábbis nem értelmesebb, mint a sötét korszakban bármikor volt.

108.

Az újabbkori eszméket az az irány szentesítette, amelyet felvilágosodásnak neveztek el. A világosság szó használata a felvilágosodásban egyszerű visszaélés. Többen beszéltek róla, s erre kitérni fölösleges. A szétszóródás objektív dokumentuma az enciklopédia, amelynek szerzője a *homo mikrotheosz* ellentéte, a szakember. Elfordulás a középponttól, és felbomlás a szakszerűbe és a felületbe. Az enciklopédia nem tudás, csupán emlékezet.

109.

Hogy az embert a szétszóródás mennyire depraválja és milyen háziállattá tudja tenni, azt a politikai hatalom már régen észrevette. Az ember fölött való könnyű uralomnak nincs hatékonyabb eszköze, mint a szórakoztatás.

A szétszóródás az életerők csökkentése, a sorsvonalak határozott irányának felbontása, vagyis a gondolat sűrűsödésének és feszültségének megakadályozása. Ha az embert jóllakatják, legfeljebb elálmosodik. Szórakoztatással egész népeket idiótákká lehet tenni.

110.

A szétszóródás jellegzetes egzisztenciáléja az időpánik. Amikor az élet mindig szűkebb lesz és elfogy az idő. Sietség, hajsza, felület, türelmetlenség, kapkodás, zaklatottság, szomjúság, éhség, mohóság.

111.

A felvilágosodás ellenfolyamatára van szükség.

112.

Az idő, amelyre be kell rendezkedni:

Buddha mondja, hogy valahol a földön roppant márványnál keményebb kőkocka áll. A kocka ezer lépés hosszú, ezer lépés széles és ezer lépés magas. Ezer évenként jön valaki, és puhábbnál puhább gyapjúkendővel a kockát könnyedén megsimítja. A márvány hamarabb kopik el, mint ahogy a világév elmúlik.

113.

A pillanatnyi helyzetben az eddig érvényes kollektív megértési kategóriák érvénytelenné váltak.

A kollektív kategória olyan általános fogalom, amely az emberi létben individualitás fölötti egyöntetűséget jelöl meg. Ilyen fogalom a vallás, a nemzet, a nép, az osztály, a kultúra, a történet.

Az imént utalás történt Baader százötven évvel ezelőtt tett kijelentésére, amely azt mondja, hogy a dolgok végleges megfogalmazásának ideje még nem érkezett el. Akkor, a napóleoni háborúk után, a restauráció korában még előtte voltak annak, aminek ma részben már utána állunk. Még nem ismerték a francia forradalom végső kibontakozását, a polgárság és a proletariátus összeomlását, a szcientifizmus még nem lepleződött le teljesen, nem ismerték a technikát, az osztályharcot, a hazugság, az erőszak, a kizsákmányolás arányait, a világháborúkat, még tartalékban állt rengeteg el nem használt elmélet, és voltak fel nem fedezett népek. Ma az egész föld ismert, sőt külön történet és külön nép és faj és osztály létjogosultsága megszűnt. Nincs egymástól elválasztható kultúra, állam és független vallás, és a művészetek egymásra halnak időben és térben, tízezer évben és Kambodzsától Alaszkáig. Összetartoznak nyelvek és államformák, és azt a koncepciót, amely nem az emberiség egységére épít (mint amelynek érvénye a korra, népre, vallásra vagy osztályra korlátoz), mint a közelmúlt egész arzenálját, irattárba lehet helyezni. Az, amit Baader mondott, ma is érvényes, de az összes megértési kategóriák érvénytelenségéhez már elértünk.

114.

Egyetlen tartós és hiteles megértési kategóriánk van, és ez a szent könyvek

kinyilatkoztatása. Nem is volt és nem is lesz több. Ez a valóság megértésének egyetlen lehetősége. De amíg ezt a kategóriát az összes többi kísérlet csődje nem szilárdította meg, a végső megfogalmazásokról szó sem lehet. Az egyetlen kategória, amely a megértést megnyitja, a hagyomány.

115.

Az egyetlen vallás megvalósulásának lehetősége megszűnt. Ezzel együtt a belátás megérett arra, hogy egyetlen vallásra nincs is szükség, mert ha lenne sem változna semmi. Megszűnt az egyetlen nemzet és nép és nemzetközi nyelv lehetősége, de ilyesmire sincs semmi szükség, mert ha meg is valósulna, semmi lényeges nem változna. Megszűnt az egyetlen osztály megvalósulásának lehetősége, de ilyesmire sincs semmi szükség, mert a feladat nem az egyik vallás vagy nép vagy osztály megszüntetése a másik rovására, hanem a természetben az étellel együtt adott kollektív kategóriák élettehetségeinek - és ezzel a létezés sokszerű gazdagságának, felszabadításának és a kategóriák létjogosultságának - teljes elismerése. Pillanatnyilag Európa a vallásháborúkon túl van, részben a nemzetek között lévő háborún is, és az osztályharc is napról-napra értelmetlenebb. Egyetlen kollektív kategória érvényes, és ez az egész emberiség egysége. Az egység csak úgy valósítható meg, ha az ember megérti, hogy történeti és szociális, faji és földrajzi adottságok nem likvidálhatók. A tulajdonságokat nem lehet eltüntetni, csak felhasználni. Minden vallásnak és népnek, osztálynak és fajnak, mint minden emberi lénynak olyan sajátos feladata és értelme és szerepe van, amely mással nem helyettesíthető.

116.

Többen (Frobenius, Spengler, Max Weber, Sorokin, Toynbee) azt tanították, hogy az emberiség mindig kultúrákban élt. E kultúrák vallásokat és filozófiákat, társadalmakat és művészeteket fejlesztenek, ezek formavilágában népek néha több ezer évig élnek, de azok végül el-elhalnak. A kultúra fogalma azért látszott jelentékenynek, mert az a népnél és a nemzetnél, osztálynál és vallásnál egyetemesebb és összefoglalóbb. Olyan megértési kategória ez, mondják, amellyel minden létezés meghatározható.

Ma lehanyagló kultúrában élünk. Nagy baj nincs. Mert ha az egyik kultúra elpusztul, utána rögtön keletkezik a másik. Válságok idején, mint tapasztaljuk, vannak megrázkódtatások, de jön az új, mint tél után a tavasz és éjszaka után a hajnal. E kellemességnek még a komolyabbak is felültek, mert valóban alig van

bódítóbb, mint arra gondolni, hogy semmit sem kell tenni, főként nem kell aggódni, hiszen a halódó kultúrából automatikusan vadonatúj és friss születik, és veszély nincs.

117.

A szellemi restségnek ez a tüneményes téveszméje dogma lett. A kultúra az a fogalom, amely a válság terheit az ember válláról ledisputálja. A tudomány tevékenységének jellegzetes példája, amely kedvét leli olyan gondolatokban, amelyekben remekül lehet szundikálni.

Nem mintha nem lenne helytálló. Viszont egyáltalán nem olyan egyetemes megértési kategória, mint ahogy szeretnék feltüntetni. Mindenesetre több diszciplína, mint a szociológia, vallástörténet, etnológia, történetfilozófia, művészettörténet (többnyire elég hevenyészett egységekről van szó) megkísérli, hogy a világtörténeten belül a kultúrát mint matematikai állandót fogja fel.

A XX. század közepén, amikor a romlás erői egyre hatalmasabbakká váltak, és olyan pusztulás méretei bontakoztak ki, amelyek az egész emberiség megsemmisülésével fenyegettek, vagyis amikor a régi kultúra hullabúze az egész világot elárasztotta, az új azonban még csak csírában sem akart sehol sem jelentkezni, az egész elmélet gyanússá vált. Nincs szó realitásról. Improvizált kísérlet, és nem azoknak készült, akik vissza akarják szerezni önmagukat, hanem azoknak, akik a *turba* terhein bármilyen áron, de könnyíteni akarnak.

118.

Megkísérelték, hogy a történetből is egyetemes megértési kategóriát készítsenek, annak ellenére, hogy még sehol sem merült fel a gondolat, lehet-e az egész emberiségre kiterjedő közös *turbát* történetnek nevezni, és ha lehet, érdemes-e. A történetnek nincsen szilárd pontja. Újabban sokan azt hitték, hogy ez a fejlődés, viszont kiderült, hogy ez sületlenség.

A történet több, mint szcientifikus fogalom. A történet a korrupst ember rossz lelkiismeretének emlékezte, amely nem engedi, hogy sötét tetteiből bármit is elfelejtsen. Ezért a történet csak annyiban a tényleges terheken való könnyítés, hogy mindazt, ami megtörtént, természetesnek fogja fel. A világtörténetből azonban nem hagyható ki, hogy az a korrupst ember elfelejthetetlen bűnkatalógusa.

119.

A történetnek csak emlékezete, így tanulsága van, de egyetlen lépést sem tud tenni előre. A történet önmagának ellentmond, mert nem halad, hanem egy helyben forog. A görög hagyomány ezt az egy helyben való körforgást *trokhosz geneszeosznak*. mondja, a hindu *szamszárának*, Böhme *Angstradnak* nevezi. Az orosz gondolkozók apokalipszisnek értelmezik. Az alapállásról levált emberiségben a romlott lét megnyilatkozása.

120.

Lehet beszélni gondolkodók, költők alapszavairól - nem több, mint egy, két, esetleg három vagy négy szóról -, amelyhez az összes többi odakötötték, és ha ezeket elveszik, az egésznek többé semmi értelme. A hagyományok is többnyire alapszavakon nyugszanak. Európa teljes egészében a görög-római, vagyis az utolsó intakt és komplett hagyományból vett szavakból él. Ha a logosz szó nem lett volna, nem lett volna Európa. De ha elvennék az ideát, a kozmoszt, kétezer évből alig maradna valami. A nemzeti nyelvek ezekből az univerzális szavakból élnek, és ha az ember valamit az egész világgal közölni akar, ezeket a szavakat használja.

A görögség és az őskor között azonban az elválasztó határ leomlott, az emberiség egysége időben és térben megvalósulni készül, és az egyre tágabb szótár követelése egyre sürgetőbb. Életünk, gondolkodásunk, távlatunk a hagyományok nélkül nem érhető többé.

A hindu hagyomány az, ami a XX. század közepéig a leginkább asszimilálódott. A műveltek a buddhizmust olvasták, széles körben a jógát és a szánkhját, de a Védantát alig. Egész sereg szóról illik tudni, és van, amelyet érteni is kötelező. Létezésünk túlnőtt nyelvünkön, és bizonyos szavak nélkül saját életünkkel nem bírunk. Néhány ilyen szó: *atman*, *mája*, *vidja*, *szamszára*, *dharm*a, *brahman*, *ksátrija*.

A káldeus asztrológia asszimilálása egyetlen nemzedék alatt megtörtént. Az egyiptomi eredetű alkímia körül nehézségek vannak. Pedig az ember egyéni és közösségi életének irányítása az alkímia gondolatai nélkül nem lehet megbízható. A kínai hagyomány mindkét ága - Lao-ce és Kon-fu-ce hagyománya - csaknem közismertnek tekinthető. Így a buddhizmus is a hinájánával és a mahájánával. Az utóbbi években a Kabaláról is több alapvető könyv jelent meg. A nagy forrásművek még ismeretlenek. Irán felől még alig

tudnak valamit. A szufi és a mohamedán hagyomány sem került előtérbe. A Kolumbusz előtti Amerika hagyománya, a mexikói, a yucatani és a perui még az etnológia stádiumában van.

Tiszapalkonya, 1960. november 13.

II.

Az Evangélium és a levelek

1.

Isten nem rejtély. Rejtély az, hogy van valami Istenen kívül. Isten a nyilvánvaló láthatatlan. A misztérium nem Isten, hanem a világ, ahogy nem a szellem a misztérium, hanem a természet, nem a lélek, hanem a test. Isten megismerése nem nehéz. *Deu et Jahve*, mondja a próféta, ismerd meg Istent. *Gnóthi ton kürion*, írja Pál apostol. Szűkös és szegény emberiség volt az, amely a delphoi feliratot úgy értelmezte, hogy ismerd meg önmagadat. A *gnóthi szeauton* értelme eredetileg minden bizonnyal az volt: ismerd meg, hogy isteni vagy. Amikor Jézus lényének isteni voltáról beszélt, a zsidók jajveszékelní kezdtek. Jézus pedig a zsoltárokból idézett (Zsolt. 82,6), és azt mondta: Nincs-e megírva törvényetekben, hogy istenek vagytok (*elohim atem*), mindnyájan a legfelsőbb fiai?

2.

Az Evangélium sok helyütt Isten és a lélek azonosságáról beszél. Minden valószínűség szerint ilyen hely sokkal több volt, és ezek a helyek világosabbak voltak, de a lényegeseket később kigyomlázták. Azokat, amelyek megmaradtak, úgy alakították át, hogy Jézus saját lényének és Istennek azonosságát jelenti ki. Ezek a helyek is elég zavarosak. Jézus önmagát leginkább *ben ha-adamnak*, vagyis az ember fiának nevezi. Ez a kifejezés csaknem teljesen megfelel a hindu *dzsivának*, és azt jelenti, hogy élőlény, mulandó és természeti ember. A héber hagyományban ez szemben áll az *enos ha-ruahhal*, amely szellemi embert jelent, a *ben ha-elohimmel* (Isten fia) és az *is ha-ruahhal* (*anthróposz pneumatophoros*, szellemhordozó ember). Ezek a héber hagyománynak mindenki által ismert antropológiai kategóriái voltak.

3.

Jézus Istent és önmagát azonosította. „Aki engem lát, látja az Atyát.” „Én az Atyában vagyok, az Atya énbennem”. „Mindaz, ami az Atyáé, az enyém.” „Mindnyájan egyek legyenek, ahogy te énbennem vagy és én tebenned vagyok.” „Nem magamtól cselekszem, hanem az Atyától, aki bennem cselekszik.”

Amikor Jézus önmagát Istennel azonosította, az azonosságot nem saját maga számára foglalta le. Soha Jézus önmagát a többi ember közül ki nem emelte, soha senkihez felülről nem beszélt. Ezért hívta magát az ember fiának. Istennel az embernek minden fia azonos. Az Isten-ember egység mindenre kiterjed. Lényeges dolgokban emberek között különbséget tenni erkölcstelen. Jézus felszólította az embert, hogy az Isten-ember azonosságot magába vegye fel. Csak más megfogalmazásban mondja ugyanazt, amit a Védanta: *aham brahma aszmi* - én Isten vagyok. Az Atya és én egyek vagyunk — *ani vha-av echad*. Ugyanaz, amit az arab hagyomány mond: *ana hoa* - én az vagyok.

4.

A vallásból nézve rettenet, ha valaki magát Istennel azonosítja, mert a vallás ezt a kijelentést úgy értelmezi, hogy az ember egynek tartja magát a lét hierarchiájának legmagasabb fokán álló lénnyel. A hagyomány azonban nem vallás. A hagyomány a lélek valóságának természetét keresi, és tudomást szerez arról, hogy Isten valósága és a lélek valósága azonos. Ez a világban levő egyetlen azonosság. A hindu hagyomány ezt a *tat* szóval fejezi ki. *Tat* annyi, mint „az”. Annyi, mint *aham brahma aszmi*, vagyis én brahma vagyok. *Tat tvam aszi*, mint a Cshándogja upanisád írja, *vai tat*, mint a Kathaka upanisád, - „ez vagy te” és „ez nem más, mint az”. Minden egyéb azonosság üres tárgyi tautológia. Az egyetlen azonosság, amelynek tartalma és mondanivalója van, amely kijelentést és tudást közöl, azt, hogy „tat”, vagyis hogy a lélek az isteni lénnyel azonos.

5.

Az egyetlen azonosság a hagyomány fundamentális mondanivalója. És mindaz, amit a hagyomány ezen kívül tanít, ennek az egynek következménye. A vallásos ember arról ismerhető fel, hogy teremtménynek tartja magát, legfeljebb Isten gyermekének, esetleg szolgájának, mindenesetre valakinek, aki Istentől el van választva, akinek védelemre és rejtekhelyre van szüksége, protektorra és uralkodóra, hogy a hatalom árnyékában magát biztosítva érezze.

Az ember porszem és hamu. Mindaz, amije van, ajándék, esetleg jutalom, amitől szenved, büntetés. Az Úrtól félnie kell, az Urat szolgálni kell, mert az a hűtlenséget megtorolja. A vallás Istene külső Isten. És ha a misztika belsővé is teszi, a különbség nem lényeges. A külső és a belső megkülönböztetése ezen a

helyen törvénytelen.

6.

Akinek az egyetlen azonosságról nincs tudomása, annak halhatatlanságtudata korcs. A korcs halhatatlanságtudat a lét korrupciójának első jegye.

7.

A Védanta szerint a konkrét élőlény (*dzsiva*), a halhatatlan és örök lénnel (*atman*) azonos (*tat*). Sankara azt mondja, hogy a *dzsiva* és az *atman* azonosításakor tulajdonképpen nem történik semmi. Az ember tudomást szerez arról, ami mindig volt és van és lesz, és amiről mindig tudomása volt. Nem gyakorlás, és nem erőfeszítés kell hozzá. A valóságot tudomásul kell venni. A valóság tudomásulvétele pedig annyi, mint felébredni (*vidja*). Az ember nem emelkedik fel sehová és nem egyesül senkivel és semmivel, és nem kerül önkívületbe. Ottmarad, ahol van, és önmaga lesz. A *vidja* nem misztikus tapasztalat. Az azonosság az éber értelem megállapítása.

8.

Európa az alexandriai teológia két útját örökölte. Az első a világ egészét és minden részletét isteni tulajdonságnak értelmezte, ez Órigenész iskolája, az *apophatikus teológia*. A másik azt tanítja, hogy nincs olyan név és szó, amely Isten tulajdonságait nemhogy kimerítené, hanem akár csak meg is érintené. Isten tehát ismeretlen volt és maradt. Ez Dionüsziosz Areopagita vonala, a *kataphatikus teológia*.

Az alkímia szerint az előbbi a megismerés száraz, a másik a nedves útja. Száraz azért, mert minden dolgot különválaszt és Istennel mindegyiket külön azonosítja. Nedves pedig azért, mert az egész létezést a negatívumban oldja fel és Istent a negatívummal azonosítja.

Indiában mindkét utat ismerték. Az egyik a *tat tvam aszi* - ez vagy te. Az ember mindennel külön és az egésszel együtt azonos. A másik a *neti, neti* - ez sem, az sem, mert valódi lényemben nem vagyok sem ez, sem az. Az ember a világ minden dologáról leválasztja magát, semmivel sem azonosul. Végül az, ami marad és ami semmivel sem azonosítható, az az egyetlen és megfoghatatlan, megismételhetetlen és elnevezhetetlen, az az élőlény.

9.

Ha Európában az egyetlen azonosság tudata néha áttört, abból csak bonyodalom és botrány támadt, a klérus részéről megbotránkozás és átkozódás, úgy, mint az a hébereknél történt. Gioacchino da Fiore a XII. és XIII. században több szekta iniciátora volt. A szekták mindegyike abból indult ki, hogy amint a korabeli feljegyzések írják: „természettől fogva az ember minden különbség nélkül Isten” - „az embernek nincsen szüksége Istenre és istenségre” - „az ember maga a mennyek országa”. Néhány szekta még az Evangéliumot is elvetette, és nem volt hajlandó követni mást, mint saját belső sugallatát.

Amennyire ez a gondolat az abszolút státuszban helytáll, a vallásban éppen olyan abszurd lehet. A vallásban az ember erőtlen és korrump, és homályban él, és felsőbb gondoskodás nélkül egy pillanatig sem lehet meg. Nem lehet nagyobb hibát elkövetni, mint a magasabb létkategóriába tartozó gondolatot az alacsonyabban alkalmazni. A szekták az azonosság realizálásából kihagyták azt, ami a konkrét ember számára a legfontosabb, a korrupciót, és abban a hiszemben voltak, hogy az azonosságot egyetlen ugrással elérik. Ennek következménye nem az éberség, hanem a még nagyobb zavar, mint ahogy ténylegesen is az lett. Gioacchino da Fiore gondolata korának emberét mégis úgy megrázta, mint rajta kívül semmi. És ez nem abban nyilvánul meg, hogy hatása Aquinoi Tamáson és Albertus Magnuson és Eckeharton kézzelfogható, hanem abban, hogy a klérus uralmának csúcspontján az Evangélium tanítását megismételte. Az abszolút halhatatlanságtudatnak, az eltévelyedés bármilyen nagy, időnként át kell törnie. Az emberi lét bázisa nem a hatalom, nem az organizáció, nem a dogmatika, hanem minden emberben külön és az egészben együtt az élő szellemnek az a jelenléte, amelyet az eredeti kereszténység tanít.

10.

Mint a Jézus korabeli héberek, az egyetlen azonosságot Európában is vallásosan értelmezték és így annak a maradéktalan felszabadulásnak, ami e tudás következménye, részese senki se lehetett.

Az azonossággal a vallás tulajdonképpen nem tud mit kezdeni. A vallásban az azonosság beválthatatlan. Nem élhető, tehát üres marad, legfeljebb valamely eltévelyedés forrása.

11.

Egyetlen gondolkodó volt Európában, Cusanus, aki minden valószínűség

szerint keleti útján érintkezésbe került a vallás által nem eltorzított hagyománnyal, könnyen lehet, hogy az arabbal, mert abban az időben éppen a Koránnal foglalkozott. Cusanus az azonosságnak Európában egyetlen megfogalmazását adta a *non aliud*-ban. Ez a mű nem került a nyilvánosságra, és annak egyetlen példányát csak ötszáz évvel később, a múlt században találták meg.

Cusanus első könyvében az elrejtőzött Isten (*Deus absconditus*) gondolatából indul ki. A negatív teológia e gondolatát a klérus nem kedvelte, de megtúrta. A *Deus absconditus* ha több is volt, mint vallás, még misztika volt. Cusanus ezt így nem tekintette véglegesnek. Második lépése így hangzott: *possest*. Ami annyit jelent, mint az összes lehetőségekre való állandó szabad képesség. Viszont ez is csupán analógia. A harmadik lépés volt a *non aliud*. *Non aliud* annyi, mint „nem más”. Ez a hindu *tat* erőtlenebb megfogalmazása. Ami nem más, mint „az”. Isten: ez nem „más”. Az a nem más, amely mindenben jelen van, mint „nem más”. Ami azonos. Ez a meghatározás „...nyilvánvalóan és csodálatosképpen magát az örököt érinti meg. Mindabban, ami van, a nem más az, ami a lényeg”. A nem más az, amin a dolgok nyugszanak, amin a világ áll, a világ, az ember, a lét. „A nem más nem más, mint a nem más”. A logikai tautológiák e halmozásában erőlködés lemérhetetlen távolságban áll a hindu *tat tvam aszi* (ez vagy te) könnyű és elegáns tételétől. De Európában néhány gondolkodót kivéve Cusanus az, aki az „ismerd meg önmagadat” olcsó demokrata fecsegésének nem ült fel, és tudta, hogy miből kell kiindulni. *Deu et Jahve*, vagyis, *gnóthi ton kúrion* — ismerd meg az Urat. Isten megismerésével kell kezdeni. Istenben az ember már amúgy is benne van. Egyszerre az egészet, és ott, ahol minden összefut és minden egy. Az ember megismeréséből nem következik semmi, Isten megismeréséből következik az egész.

12.

A vallás azt mondja: „Isten az, aki, és aki Isten, az enyém, és aki az enyém, azt szeretem, és akit szeretek, az szeret engem, az magához vonz, és aki magához vonz, az inkább én vagyok, mint saját magam” (C. Brunner).

13.

A hagyomány azt mondja, hogy Isten és ember viszonya fedetlen. Az ember Istent felismeri Istenben és önmagában, mint azt, aki az egyetlen biztos és

abszolút és igaz és valódi. Ebben a viszonyban semmi homálynak, vagy árnyéknak nem szabad lenni. Ezt az abszolút tudást nem szabad megzavarni hódolat, alázat, szolgálat, áhítat, tisztelet, félelem, de még szeretet sem. Mindez az azonosságot nem előzi meg, hanem az azonosságból következik. Az azonosság csak akkor igaz, ha tiszta, egyenes és nyílt. Mint ahogy a világban minden „van” kétséges, és az egyetlen biztos az, hogy „vagyok”, az ember egyetlen „vagyok”-ban bizonyos, és ez az istenazonosság.

14.

Az a kérdés, hogy Jézus Isten fiaként született a Szentlélektől és a Szűzanyától, olyan körülmények között, amelyeket az Evangélium leír, vagy pedig emberi alkattal, és mindaz, amit tanított, bármilyen módon, de csak később ébredt fel benne, tulajdonképpen nincs. Jézus pontosan olyannak született, mint minden ember, és a többitől csak abban különbözik, hogy az egyetlen azonosságot komolyan vette. Egy az, ami kell, mondja az Evangélium. De ha nem mondaná, amúgy is mindenki tudná. Ez az egyetlen fontos, ez a tudás és ez a tudat, amely minden egyébnek bázisa. Embernek, és pedig normális embernek született, úgy, mint mindenki, ugyanolyan létfeltételek között. Mindarra, amit később a tisztelet és az áhítat rendkívüli körülményekről és eseményekről mondott, a vallásos embernek volt szüksége, aki az isteni és az emberi lény között levő szakadékon nem tud átlépni, és aki a végső azonosságot nem tudja elérni.

15.

Az egyetlen azonosság nem Isten megismerésének eredménye. Az azonosság előbb van, és a megismerés ennek kibomlása. Az azonosságot elhomályosítani lehet, de eltörölni nem. Mindenki azonnal ráismer. Csak meg kell érinteni, és az ember tudja, amit mindig tudott. Az emberi lélekben, szól Spinoza, megvan az Isten tökéletes megismerésének képessége. Vagy ahogy Pál írja: Az emberi értelem mindent felkutat, még Isten mélységeit is.

16.

Ha valaki a vallásos tudaton felülemelkedik, első tapasztalata, hogy Isten nincs kint és nincs fent, de lent és bent sincs. Isten a világban a nemlétezés helyén van. A nyilvánvaló nem-létező. Isten a világnak nem korlátlan és mindenható félelmetes ura, aki hódolatot és dicsőítést vár. A hatalom már csak következmény, és pedig következménye annak, hogy maradéktalanul eltűnt, és a világot mint a tudomásul nem vehető tartja fenn. Ezt a tapasztalatot az ember közvetlenül megteheti, mert ami az emberben mint hatalom és uralom, erő és nagyság nyilatkozik meg, az éppen kivétel nélkül minden esetben a valódi erő és

nagyság hiánya.

17.

Jézus Istent úgy érti meg, hogy Isten az Atya, akinek lény a világ megteremtésében és a világról való gondoskodásában nem-létezővé vált, és semmi egyebet nem tesz, mint a világot szolgálja olyan helyről, ahol az ember még dicsőítésével sem éri el. Isten minden lénytől ebben különbözik; abban, hogy szolgál és alázatos, és hogy ezt észrevétlenül teszi, szeméremből és szelídségből, gyengédségből és tapintatból. A világról való gondoskodást, mondja Sankara, az örök tökéletes Isten önmaga számára tartotta fenn. Jézus tapasztalata, hogy Isten megismerésében ennél mélyebb pont nincs. Benne sincs mélyebb, mint az akarat, hogy alázatban éljen. Nincsen mélyebb, mint a készség az áldozatra. Istennel szemben természetes hátránya, hogy mindez észrevehető. Nem tud teljesen eltűnni. Ezért már nem is lehet olyan szerény. Ebben az érzékileg tapasztalható világban mindenki kénytelen szemek láttára élni és cselekedni. Az ember az isteni szemérmét soha nem éri el. Jézus tudja, hogy sem türelemben, sem alázatban, sem tapintatban senki Istent meg sem közelítheti. De azt is tudja, hogy az Isten-azonossághoz való hűség első követelménye minél csendesebbnek és szelídebbnek lenni, a szolgálatnak a nem-lét határát érintő észrevehetetlenségben tartózkodni.

18.

Az istenismeret első paradoxona, amit az Evangélium hirdet, és ami az ismeret egzisztenciális feltétele, hogy aki létét odaadja, az megnyeri, aki nem adja oda, az elveszti. Isten pedig azért Isten, mert az egyetlen lény, aki létét maradéktalanul odaadta. És mert feladta önmagát, azért nyerte meg maradéktalanul. Mert teljes lényével a szolgálatban él, azért mindenható. A lét minden pozitívuma az önfeladásból fakad. Ez az áldozat. Ez az a félelmetes tanítás, amely - úgy látszik - azt mondja, az embertől el kell venni önmagát, ez az, amellyel szemben olyan állhatatos ellenállást tanúsítanak, abban a hiszemben, hogy valaki bosszúból, vagy életirigységből, nehogy életéből bármit is megtarthasson, lényét mindenestül a sötét semmibe akarja szórni.

De tudjuk, hogy ez a paradoxon igaz, mert az ember minél makacsabb módon védi önmagát, annál inkább széthull, és életének kincseit minél féltékenyebben őrzi, annál biztosabban szóródik el az űrben. Az istenazonosság legelső jegye a lét önfeladása. Ez vezet a lét megnyeréséhez.

Az istenismeret második paradoxona, hogy aki lemondott, aki alázatban és áldozatban él, aki szelíd és türelmes, és aki szolgál, azé a hatalom és az uralom. Aki alázatában elrejtőzik úgy, hogy még hálát sem lehet mondani neki, és a nemlétezésben marad, nehogy dicsőíteni lehessen, a mindentudás és a mindenhatóság azé, és csakis azé.

19.

Ha Istent az alázatban ismertem meg, és abban, hogy létét a világnak szüntelenül feláldozza, és látom, hogy Isten a szolgálatban van, és ha felismertem, hogy lényem Istenével azonos, életemet az önfeladásra kell berendeznem. Jézus istenismerete semmivel sem megy túl azon, amit mások is megtettek. Az egyetlen különbség, hogy Jézus számára „egy az, ami kell”. Ez az egyetlen. És ami ebből következik, hogy egész élete ennek az egyetlenegynek realizálása. Az áldozat. „Jézus nem tanított új erkölcsant, hanem minden további következményre való tekintet nélkül élte azt, ami az egyetlen fontos”.

20.

Az önmegtagadást tizenhat évszázaddal később Jákob Böhme gondolkozásának középpontjává tette. Böhme szerint a lényeket tekintve a szellemi és a fizikai valóság megértésében különbség nincs. Minden egy. Anyag és szellem gyökerében azonos szubsztancia. Ugyanazt, ami Böhménél az isteni lét legelső mozdulata, egy nemzedékkel később Newton gravitációnak nevezte el. Simone Weil a gondolatot a huszadik században a modern ember számára újból megfogalmazta. A gravitáció persze nem merő nehézkedés, vagyis tehetetlenség, mint a természettudomány hiszi, hanem a dolgok ellenállásából és a középpont felé való törekvéséből, ugyanakkor az isteni taszításból és vonzásból álló, igen összetett mozdulat.

21.

Az önmegtagadás a hagyomány három alapfogalma közül az egyik. A szó metafizikai, kozmológiai, morális és fizikai jelentésében az Upanisádoktól kezdve Böhméig állandóan visszatér.

Az önmegtagadást Európában a morális aszkézis értelmezésében használták és használják. Itt az életnek azt a megkínzását jelenti, amely önsanyargatásban és mások sanyargatásában nyilvánkozik meg, vagyis jelenti a középkori önkínzást és

az inkvizíció kínvallató módszereit együtt. Az öngyötrés és a másgyötrés nem választható el. Európában az önfeladásba az élet meggyötretésének bestialitása rejtőzött. Ezért lett irtózat itt az önmegtagadásra gondolni is, és ezért attól, hogy ezt komolyan vegye, vagy gyakorolja, minden épelméjű ember visszariadt. Ennek a fogalomnak ahhoz, amit a hagyományban jelent, semmi köze. Józan ember azt, ha valaki testének épségét megsérti, nem tekinti *tapasznak*, mondja a Móksa-dharma.

Aki a görögségben aszkézist, vagy ennek megfelelően Indiában *tapaszt* gyakorolt, az egyáltalában nem az életet kínoztta, hanem az élet megkönnyítésére tett gyakorlatot utasította vissza. Sehol a hagyományban arról az életkínzásról, amit Európában önmegtagadásnak tartottak, nem tudtak. A legkevésbé tud róla az Evangélium, amely még az étkezés és a Sabbat megtartásának szabályain is átlép.

22.

Böhme a Kabalát minden valószínűség szerint ismerte. A hindu hagyományt azonban egészen biztosan nem, mégis úgyszólván nincsen lényeges gondolat, ahol azzal ne egyezne.

Isten első alakja, mondja Böhme, az az emésztő tűz, amelyről az Ótestamentum és a Véda beszél. Ez a szükségszerűség vak és tudattalan éjszakájában a dermesztő semmi emésztő tüze, a sötét erők hatalmainak bőszült őrjöngése. Világ nincs. Csak az Egy, önmagában és önmagának, önmagát önmagához szorítva sóvár görcsben. Csak ez a nemlét van, ez a nincs, mert minél bőszültebben ragadja magát önmagához, annál biztosabban hull szét és oszlik fel, és a semmit fogta meg. Nem tudja magát magának megtartani. Miért? Mert csak önmagát akarja. Jéggé fagyott keserű düh. Ez a lét legmélyebb alapja. Ez a jégpokol mérge, hogy az egésztest összekaparja és behúzza és magába vonja és lenyelje.

23.

Az isteni természet azonban lényének ezt a vak és tudattalan éjszakáját egyetlen pillanatig sem tűrte. Mindazt, ami a vonzás vad hatalma volt, ami méreg és irigység, kapzsiság és mohóság és sóvár szerzés, nem eresztette szenvedélyes kitörésben őrjöngeni, és nem engedte át magát annak az erőnek, hogy önmagát magába vonja, és ezzel a nem-létben semmivé tegye, és sötét ürességgel töltse meg önmagát. A kezdetek kezdetének időfölötti mozdulatában

a sóvárgással szembefordult. Az én görcsét feloldotta, és elengedte önmagát. Mindazon, ami dermesztő volt és éjszaka, tudattalan és vak düh és sóvárgás, erőt vett azzal, hogy oldottan engedett, és nem szorított, hanem kinyílt, nem szívta be, hanem kilehelte önmagát.

24.

Isten nem az emésztő tűz és nem a bősziült és bosszúálló hatalom, amely önmagát magához szorítja és énjének görcsében soha nem enged fel. Isten nem az első természet. De Isten nem is a derült értelem világossága és az abszolút rend és a jóság és a magas és végleges nyugalom. Isten az a hatalom, aki saját első természetét az én éjszakájában feloldotta és megfékezte. Istennek kell hívni azt a világhatalmat, aki az első természet emésztő tűzét az önmagában meggyújtott második természet világosságával legyőzte. Aki erősebb önmagánál. Aki a sötétséget önmagából nem vetette ki, hanem szüntelen erőfeszítéssel létének minden pillanatában átváltja fényé, és a bősziultséget önuralommá, és a dühöt békévé, a haragot szelídséggé, az önzést nyíltsággá, a sóvárságot önfeladássá. Két természet áll egymással szemben, de Isten egyik természetben sincs, csak úgy, hogy mind a kettőben egyszerre van mint a harmadik, aki az elsőből szüntelenül a másodikat teremti. Isten a két természetet összekötő villám (*keraunosz*, mint *Hérakleitosz*, *Blitz*, mint Böhme mondja), úgy, hogy e villám lángoló fényében az első természet szüntelenül második természetté változik.

25.

A hagyomány a teremtés szót nem használja. A Tórában lévő *bara* („teremtette”) szónak nem tulajdonítható az a jelentés, amelyet annak később a vallás adott. A héber hagyományban a *berijah*, a világ létrehozásának az *aziluth*, a *jezirah* és az *asszijah* mellett csupán egyik mozzanata. Böhme inkább *Geburt der Dingéról* és *Geburt dér Weltról* beszél, vagyis a dolgok és a világ születéséről. Az első természet bősziült szenvedélyét a szenvedélynél is nagyobb erő, az önmegtagadás megtermékenyítette, és a világ az önmegtagadás magvából született.

26.

A világ keletkezése nem álmétkodtató és érthetetlen mirákulum, mint ahogy a vallás tanítja, hanem annak az erőfeszítésnek eredménye, hogy Isten az első

természet erőit, amelyek lényét eszeveszett őrjöngésbe, és ezért az űrbe és a sötétségbe szórták szét, önmaga felé és önmaga ellen fordította, és ebből az erőfeszítésből csapott ki a világ első alakja és csírája, a fény.

Ez az önmaga felé és önmaga ellen fordított - az első természetnél is hatalmasabb tűz - az önmegtagadás.

27.

Az Anugíta azt mondja, hogy a világ az önmegtagadás tüzéből gyulladt ki. A Mahábhárata így szól: „Aki a lényeket kiválasztotta, hogy rajtuk önmegtagadását gyakorolja, a lények első szülője.”

A világ a *tapasz*ból született.

28.

A *tapasz* egyik jelentése az, hogy tűz. A hindu hagyományban tüzet jelent az *agni* is, de ez a napfény szakrális tüze, a tűzisten. Tüzet jelent a *tédzsasz* is, de ez a tündöklő világosság tüze. A *tapasz* a szellemtűz, amely a természetet féken tartja. „A nap és a hold azért világít, mert benne a *tapasz* ég”. „A szenvedélyt és az ösztönt csak egyetlenegy erő fékezi meg, a *tapasz*”.

29.

Az aranykorban az egész emberiség az önmegtagadás fényében élt. Később az önmegtagadás gyakorlata a szellemi (*brahman*) kaszt kiváltsága lett. A *brahman* létének értelme, hogy a *tapasz* világosságát fenntartsa és továbbadja. Aki nem önmegtagadásban él, az a szellem megtagadásában él.

30.

Az önmegtagadás mint a tűz analógiája a hagyományokban mindenütt szembevetőd. Az alkímiában a fémekből (tulajdonságok) tűzzel (önmegtagadás) égetik ki a salakot, hogy a lélek végső tisztaságát (aranyat) megvalósítsa. Kínában *sai-keng* annyit jelent, mint a tűz útján haladni a szellemi tökéletesség felé. Tibetben a *tumo* tüze az, amelynek segítségével az aszkéták a szellemi ösvényen feljebb haladnak. Júdeában ugyanaz a *hiszpastot ha-hasmajoth*. Hérakleitosznál a tűz a világ ítélete, amely mindent elhamvaszt, ami szenny, és a tűz a világ értelme (logosza). Böhme írja, hogy csak az marad meg, ami a tűz ítéletét kibírja.

31.

Az életnél csak egy hatalmasabb van, az élet megfékezésének tüze.

32.

A Kathaka upanisád azt tanítja, hogy a halhatatlanságot csak az éri el, aki önmagában az áldozat tüzét meggyújtotta. Ez a tűz, „...amely az üdvhöz vezet”. „A tűz, amely azért ég, hogy a világosságot elérjük”. „A mennybe vezető tűz az önmegtagadás tüze”.

33.

„Alkotni akarok és sokasággá akarok lenni, szólt Isten, és elsőnek az önmegtagadást alkotta”.

„A világ az önmegtagadásból született”.

34.

Aki csak önmagát akarja és az első természet sóvár őrjöngését nem fékezi meg, és aki nem önmegtagadásban él, az nem merült fel teljesen a dermesztő nem-létezésből és az emésztő üresség fagyos és sötét tüzében ég.

Létezővé az embert az önmegtagadás világos tüze teszi.

35.

„Az önmegtagadás hevével tette magát lehetővé” (Atharva véda 2,1).

36.

A hindu hagyományban Isten legfőbb neve *atmaparadzsita*, ami annyit jelent, mint aki erősebb önmagánál.

37.

Az ember a létből csak annyiban részesül, amennyiben az önmegtagadás világos tüzét önmagában meggyújtotta.

38.

A hagyomány különbséget tesz az első természet hideg emésztő tüze és az önmegtagadás (a második természet, a szellem) meleg és világos tüze között. Az előbbi az, amit ösztönnek és tudattalannak, az utóbbi, amit tudatnak és értelemnek hívnak.

39.

Isten jelenléte nem az első természet keserű és vad sötétségében van. De nincs a kiegyenlítőedésben és a nyugalomban és a világosságban sem. Isten abban az átváltozásban van, ahol a bősziűtséget a nála nagyobb erő torkon ragadja.

Isten abban a mozdulatban van és abból sugárzik, amely az önmegtagadásban saját természete ellen fordul, és e fordulatból diadalmasan kilép, ugyanakkor a sötét erőkkkel máris szemben áll, újra önmaga ellen fordul, és újra legyőzi önmagát. Erőfeszítés, hogy szüntelen önmaga legyen, ugyanakkor önmaga fölött. Hogy éljen és önmagát legyőzze. Hogy szabadon eressze minden szenvedélyét és azokat féken tartsa. Hogy a sötétségben elmerüljön, és azt mint fényt tárja fel.

40.

A villám, amelyben a tudattalan és vak nem-lét világgá változik, a szó. A hindu hagyományban, a Kabalában, Hérakleitosznál, Böhménél. A szó (*logosz*) az, amely összeköti a természetet a szellemmel. Amely az érthetlent érthetővé teszi. Az értelmetlent értelmessé. Az alaktalant alakká. Amely a dolgokat a láthatatlanból kiemeli és láthatóvá teszi. Láthatóvá tenni annyi, mint megnevezni. A nyelv az élő tűz, amely teremt. Csak az van, amit a nyelv kimond. Ezért mondja a hagyomány, hogy Isten a világot szavával teremtette. A Kabala szerint az első ember ismerte a dolgok valódi nevét. Alexandriában azt tanították, hogy Jézus a *logosz* testetöltése.

41.

A hagyományban a világ keletkezését más képpel is megpróbálták megközelíteni. A Kabala, az alkímia és Böhme azt mondja, hogy Isten az első természet emésztő tüzeit a vízzel fékezte meg. Ezért a hébereknél a világ jelképe: a csúcsával felfelé álló (tűz-)háromszög. Hérakleitosznál ez a *présztér*, a lángoló lehelet párája. A tűz-víz egysége az alkímiában a *sal*, a világ alapanyaga. A Kabalában a tűz (*és*) és a víz (*majim*) együtt az örök világ, vagyis a mennyország

(*samajim*). Ez ugyanakkor az *androgünosz* jelképe, mert a tűz lényegének testetöltése a férfi, a vízé a nő. A férfi szenvedélyét a nő odaadása (önmegtagadása) oltja. Ami a világban öröktől fogva történik, analógiája és megismétlése annak, ami Istenben a világ teremtetésekor történt.

42.

Természet is, szellem is, úgy látszik, mintha Istentől független lenne, mert azt Isten mint a világot önmagától függetlenné tette. Ezért Isten ebben a világban nem konstatálható. Aki Istent meg akarja találni, annak a természetet és a szellemet szét kell feszítenie. Isten ott él mint az áldozat tüze, mint önmagának megtagadása.

43.

Az ember helyet foglalhat a természetben, ahol aszerint, hogy milyen feltételek között született, élhet a homályban boldogabb, vagy boldogtalanabb életet. Helyet foglalhat a szellemben, ahol aszerint, hogy milyen álmokat sző, álmodozhat. Az egyik éppen olyan nem-létező, mint a másik. Az ember az űrben marad. Nincs más, mint a mozdulat, hogy a természetből szellem fakad. Világ nincs másutt, mint a villámban, ahol az éjszakából világosság születik.

44.

„Megnyilatkozik, mint fehér, mint piros, mint fekete, mint fém-színű, mint nap-színű. Sem a földben, sem a levegőben nem lakik, a tenger nem hordja. Nem ragyog a csillagokban, nem cikázik a villámban, nem látható sem a felhőkben, sem a szélben, sem az istenekben, sem a holdban, sem a napban. Nincs a versekben, nincs az áldozati énekekben, sem a himnuszokban, nincs a dicsőítő dalokban, és nincs az esküben. A sötétségen túl, a legyőzhetetlen, ha az utolsó perc elérkezett, benne még a halál is megolvad. Kisebb, mint a legkisebb, a borotvaélnél keskenyebb, és nagyobb, mint az óriás hegyek. Itt állunk mindnyájan, ez a halhatatlan, ez *Brahman*, a fenség, mert a lények belőle származtak, és benne merülnek el. Nem tudja mi a betegség, a hatalmas, aki, mint az ég, mindent eltakar. Csak a szóra változik, mondják a bölcsek. Ez a világ alapja, s aki megismeri halhatatlan" (Szanatszudzsáta parvan).

45.

Az Evangélium istenismerete azon nyugszik, hogy Isten önmegtagadását

megérti. Azt, hogy Isten a világból visszavonult, semmi módon senkinek sorsába nem avatkozik és mindenkinek szabad elhatározása iránt tiszteletet tanúsít. A héber hagyomány erről mindig tudott. Később *zim- zum*nak nevezték. Jézus biztosan tapasztalta Isten dicsőségét és mindentudását és mindenhatóságát. Nagyságát azonban nem ebben látta, hanem a tapintatban, ahogy senkinek és semminek útjában nem áll. A gyengédségben, ahogy enged, a kedvességben, ahogy kitér. Ahogy azt tudja mondani: legyen a te akaratod szerint. Az alázatban, ahogy örületet és gátságot elvisel és ahogy igazságtalanságot és becstelenséget megtűr. Ami Jézust megrendítette, az nem Isten félelmetes ereje, és össze nem hasonlítható tudása és tündöklő értelme és világalkotó akarata, amely előtt leborult. Ami szívét megindította, az volt, hogy Isten apa, akit nem imádott, hanem akit szeretett. Apa volt, ahogy önmagát nyújtotta és adta válogatás nélkül mindenkinek, gondoskodó és nagylelkű és szelíd apa, aki önmagát kilehelte és önmaga teljességét a világnak adta és számtalan élet lobogásának magát alávetette és önmagának magából egyetlen szikrát sem tartott meg.

46.

„A legtöbb és a legnagyobb - mondja Kierkegaard -, amit élőlényvel tenni lehet, ami több, mintha bármilyen javakkal halmozni is el, ha szabaddá teszik. De ahhoz, hogy ezt valaki megtehesse, mindenhatónak kell lenni... Mert egyedül a mindenhatóság tudja megnyilatkozását önmagába úgy visszavonni, hogy aki a mindenhatóság hatásának körében áll, független maradjon. Arra, hogy a másikat teljesen szabaddá tegye, egyetlen ember sem képes. Mert ha a hatalom valaki mellé áll, akkor az ember a hatalomban fogva marad, és nem képes hatalmát nem gyakorolni. Csak a mindenhatóság tudja azt is, hogy ad, és ugyanakkor önmagát visszaveszi. Minden véges hatalom függő helyzetbe hoz. Csak az isteni hatalom tesz függetlenné.”

47.

Minden szent könyv az életfölötti birodalmak megnyitása. Egyedül az Evangélium az a szent könyv, amely az életfölötti birodalmakat úgy nyitja meg, hogy Istent megszólítja, és pedig a valódi nevén mint apát szólítja meg. Jézus ismerte a szót. A szó nem mondható ki. Ez a gondolat és a szó és a tett egysége, vagyis a lélek, a beszéd és a cselekvés azonossága.

48.

Az Istenember az Istennel való azonosság megvalósítása. Nem annak megvalósítása, ami előtt meghódolnak, mert végtelen, és amit imádnak, mert félelmetes, hanem annak az egyetlennek, ami nélkül az ember nem teheti magát azzá, ami Istenben a legfontosabb: áldozattá. Csak a valóság korrupt felfogásán nyugvó vallás tételezheti fel, hogy Jézusban az első természet vad hatalmai nem éltek, és Jézus nem tudott a szenvedélyek és a sóvárság sötétségéről. De soha egyetlen percig sem esett abba a tévedésbe, hogy azt másnak tekintse, mint tűznek, amelynél mérhetetlenül magasabb tűzzel rendelkezik, és amely azt meg tudja fékezni.

49.

Ez a rettentő erőtlenség, az erő erőtlensége, ájultság, a hatalom ájultsága, sötétség, a tudás sötétsége. Ez a rettentő erő, az önmegtagadás ereje, ez a hatalom, a szelídség hatalma, ez a tudás, a szeretet tudása.

Jézus biztosan nem kereste Istent, hanem kezdettől fogva ismerte, és csak azért vonult a pusztába negyven napra, hogy a következtetéseket levonja. „És ijesztő, hogy Jézus Istenben való bizonyosságában hogyan él és mit tesz.” „Nem tanúsít ellenállást, nem haragszik senkire, nem becsül le senkit, a maga jogait nem védi, nem tagad semmit, sem államot, sem háborút, sem munkát, sem társadalmat, sem közösséget”. Élet nem az, ahol az ember egzisztál, hanem csak az, ahol tényleg van, ahol valódi, ahol Isten. Azt, aki van, úgy hívják, hogy Isten.

50.

Jézushoz a héber hagyományból legközelebb a zsoltárok álltak. Alig van megnyilatkozása, melyben a zsoltárookra ne tenne célzást, ne használja belőlük szót, ne idézne belőlük sorokat. A zsoltárok egyik legfontosabb szava az, hogy *heszed*. A szó a görög *kharisznak* és a latin *gratiának*. a mélyebb árnyalatok nélkül és nagy vonalakban megfelel. Európában a nemzeti nyelvekben hasonló szó nincs. Kegyelemmel fordítják, teljesen értelmetlenül, durván és hamisan. *Heszed* olyan mérhetetlen hatalom, amely nem tud másként megnyilatkozni, mint gyengédség. Kegyelem tulajdonképpen a megenyhült szigorúság, az ítélő és bíró szigorúságának megszélidülése. A *heszedben* ilyesmi nincs. Inkább az öröm szava. Héber köszöntés, amit Pál is használ: *heszed va-salom* - szeretet és béke. Sokszor ujjongás, néha áldás, bizonyosság, gyönyör, elragadtatás afölött, hogy a világ színültig van *heszeddel*, vagyis szeretettel teljes szelíd

gyengédséggel. De a *heszed*, mint a *kharisz* és a *gratia*, kedvességet és bájt is jelent. Sok benne a mosoly és a simogatás, és ha az embert a *pneuma tesz kharitosz* (*ruah neddibbah*) elragadja, nem képes maga körül elviselni boldogtalanságot és zavart, kétséget és homályt. *Heszed* az ítélet másik oldala, amikor a bíró emelvényéről lelép, a vádlottat magához szorítja és megcsókolja.

Az Evangélium azt mondja, hogy az Úr a messiásra ruházta az ítélet jogát, és ezzel neki adta a *heszedet*, a szelídséget és a tapintatot és a bájt. Senkit soha meg nem bántott és mindenkinek megbocsátott. Hogy Isten mindentudó és mindenható, ez nagyrészt teológia. Ha Jézus Istennel beszél, úgy látja, hogy szelíd és kedves. Ezért Jézus mindenkit úgy szólít meg, mint akiben Isten lakik.

51.

„Nem élt soha senki, aki így beszélt”.

Amikor valakihez szólt, azt azonnal mindennemű emberi és társadalmi, hatalmi és rangbeli viszonylatából kiemelte és saját valódiságába állította. Mindenkiel úgy beszélt, mint a másik Istennel. Egyik sem volt sem a másik fölött, sem a másik alatt, nem volt sem több, sem kevesebb. Ketten szemtől szembe. Ebben a viszonylatban nincsen alá, vagy fölé. Mindenkiben Istent szólította meg.

52.

A félelem tisztátalanná tesz. Isten arcát az emberben beszennyezi. „Minden bukáson és kudarcon, legyőzetesen és zátonyon és összetörésen túl az ember igazi otthonának ajtaja nyitva áll”.

53.

Az élet növekedés afelé az abszolút felé, amit mindenki magában hord. Afelől, hogy az abszolút bennem van, nincsen kétség, és ez az abszolút közvetlenül beszél Istennel. Nem kell aszkétikus gyakorlatot folytatni, hogy az ember elérje. Nincs szükség böjtre és különleges praxisra. Jézus elég szemrehányást kapott, amiért minden ételt megevett, tanítványai nem böjtöltek, és a szombatot sem tartották meg. „Egy az, ami kell”. Az isteni törvénynek való engedelmisségen kívül semmi sem jelent semmit, mert minden egyéb annak az egynek következménye. Úgy látszik, mintha az Istenember a világ rendjéből kilépett volna. Nincs így, mert mindazt, ami igaz „nem törli el, hanem megerősíti”. Ami

pedig nem igaz, az abban, amit mond, „legyen az rendszer és kegyesség, érzélem, tétel, mondás, ész és törvény, felmorzsolódik”.

54.

Az Istenember ítélet nem gondolataink és tetteink és szavaink, vagy életünk egésze, hanem lényünk fölött. Az Istenember az emberinek teljes megvalósulása. Mindaz, ami az ember életében igaz és teljesült, korra, világnézetre, népre, pszichológiai motívumra való tekintet nélkül, mint egyetemesen és véglegesen megfogalmazott emberi, csak az ő mértéke szerint az. Nem aszerint, amit mondott, vagy tett, nem élete, példája, hanem lénye szerint. Társadalom vagy állam, egyén vagy család, mű, tett vagy eszme, csak hozzá képest lehet igaz. Mindaz, ami nem sikerült, hozzá képest bukás, vagy töredék, gyalázat, ostoba, vagy tévedés. Mindaz, ami eltér, tőle tér el, ami vétek, hozzá képest az, megkerülése és elárulása, és őt sérti. Nem tudomást szerezni felőle nem korlátoltság, hanem mulasztás. Letagadni reménytelen kísérlet. Jézus az Istenember azonosságának megvalósulása.

55.

Több egyházatya jelentőséget tulajdonít annak, hogy Jézus leigázott népben hébernek született, alacsony kasztban, mélyen lent, az *am ha-areben*, a „közönséges gyűlevésben”, mint egy a sok közül. Tudjuk, hogy ellenségei gyalázkodó elnevezéssel illették, havi tisztulások asszony fattyának (*mamszer u-ben ha-nidda*) nevezték. C. Brunner valahol (nem mondja, hol) célzást talált, és ez megszégyenítő a későbbi Krisztus-ábrázolásokra, amelyek kellemes megjelenésű férfiakat ábrázoltak. C. Brunner forrása szerint Jézus igen alacsony, vézna, ijesztően sötétbőrű és fekete hajú, szőrös, erőtlén ember volt, testi hibával. „Nehogy bárki is hivatkozhassék arra, hogy torzabb és törékenyebb”.

56.

Jézus, amikor Istent önmagában jelenlévővé tette, nem a képet és a gondolatot, nem az eszményt és nem a tudást valósította meg, hanem az isteni létezés aktusát, azt a fellángoló megvilágosodást, amelyben az első természet éjszakája értelmes napfénné változik.

57.

Az önmegtagadás fellángoló megvilágosodása: te az enyém vagy, és én a tied vagyok, - Halladzs: „Láttam az urat és azt kérdeztem, ki vagy, mire azt felelte: te

vagyok", - „...aki én vagyok, az ő, és aki ő, az én vagyok" (Aitaréja áranjaka, 22,4,6).

58.

Az illumináció, ami az Evangélium tartalma, csak másodsorban megrendítő és mély, hatalmas és szent, elsősorban értelmes. Ezért el sem gondolható, hogy emberi élet akár egyénben, akár társadalomban, államban vagy családban másként, mint az Evangélium szerint teljesülhessen. Ami ettől eltér, mint a héberek mondják, *elilim*, semmirevaló fikciók káprázata, amely az embert egyre nagyobb homályba taszítja, és amelynek következménye az egyre nagyobb szenvedés.

59.

Illumináció az átlátszó értelem, amely számára a világ teljesen átlátszóvá lett. Aki ennek birtokában van, az rendelkezik a főhatalom fölött. Ezt a főhatalmat az Evangélium *exousziának* (héberül *resuta*) nevezi. Jézusról írják: úgy beszél, mint akinek főhatalma van. Ha megszólal, valami megnyílik. A homály eloszlik. Minden szava beavatás. Beavatás annyi, mint belépés a nappalba. *Exouszia* az a hatalom, amely a tisztátalanságot és a sötétség hatalmait elúzi és a fény világának erőit felszabadítja. *Resuta* fölött a héber hagyomány szerint csak az rendelkezett, aki Istentől külön megbízást kapott.

60.

Akinek főhatalma van, az uralmat gyakorol a természet fölött, mint ahogy elcsendesíti a sóvár erőket, megfékezi a szeleket és megnyugtatja a háborgó tengert, három hallal jóllakat ötezer embert, és halottat támaszt fel. Jézus számára az *exousziának* ez a gyakorlata nem rokonszenves. A csodatevő erő megtanulható mágikus praxis, nem is különösebben magas képesség és gyakorlata nem veszélytelen. Különbséget kell tenni jel (*szémeion*) között, ami a főhatalom jelenléte, és a bűvészet (*terata*) között, amely a világ törvényes rendjét megváltoztatja. Az előbbi mindig világosságot hoz, az utóbbi gyakran megzavarodást. Indiában az *exouszia* neve *sziddhi*, és a magasrendű ember lehetőleg ritkán él vele. Jézus erejét csak ott alkalmazta, ahol egyebet nem tehetett, és ha valaki számára ezzel a nappalt megnyitotta.

61.

A főhatalom gyakorlata Jézus számára csak egyetlen esetben kedves, amikor valakit bűne alól feloldhatott. „A bűn az ember megvalósulásának legalacsonyabb foka”. Sok esetben nem más, mint restség és rossz ízlés. A bűn Jézus számára Istennel szemben kezdetben elkövetett hűtlenség következménye. A bűn az embert morálisan korrumpált, értelmében lefokozottá és testileg beteggé teszi. A bűn alól feloldozott ember - értelem, morál, egészség, - Istennel újra törvényes viszonyba lép. Amíg az ember értelme lefokozott és korrumpált és beteg, az egyetlen azonosság megvalósíthatatlan. Jézus a bűnöst szavával megérinti (*elohim atem*, — istenek vagytok), és az megtisztul. „Eredj és mutass be áldozatot”. „Ne vétkezz többet”. „A te hűséged megtartott”.

62.

Amit az Evangélium *pisztis*nek (latinul *fides*nek) mond, és amit a nemzeti nyelvek hitnek fordítanak, az az eredeti szó teljes eltorzulása. Hit az intellektus tulajdonsága, és csak Alexandriában került szembe az intellektus másik oldalával, a tudással (*gnószisz*). De ott is *pisztisz* bizalmat, *gnószisz* szakismeretet jelentett. E félreértésből keletkezik az az értelmetlen hit-tudás vita, amely ezer éveken keresztül tartott, és a mai napig is tart. Az Evangéliumban a *pisztisz* jelentése hűség, vagyis *emunah*, a zsoltárok egyik leggyakoribb és legfontosabb szava, súlyban éppen olyan, mint a *heszed*. Az Evangélium különálló, szabad, le nem kötött intellektuális képességet nem ismer. A helyesen élt életben nem integrált tulajdonság nincs. Ezért nem is beszélhet hitről mint tulajdonságról, amely a többi tulajdonságtól külön áll, vagy azzal szemben. Maga a szöveg mindent megmagyaráz, amikor így szól: „a hit hegyeket mozgat meg”, - „erős hit”, - „a te hited megtartott téged”.

63.

Az *emunah* a zsoltárokból Isten és az ember kölcsönösségét kifejező szó, úgy, hogy a szöveg Istent folyamatosan hűségesnek nevezi, és az embert Istenhez hűnek. Isten és ember összetartozik. Ha ez a hűség csak annyi, mint a mustármag, hatalom, amely hegyeket mozgat meg. Istennek és embernek egymáshoz való minden kényszertől és törvénytől ment szabad vonzata. A hűség a legnagyobb erő. Aki hűtlenné lett, elveszett. „Ó hűtlen nemzetség, meddig leszek még veled!”

64.

Ábrahám, mondja a Zohár, Istent kereste a kövekben és a növényekben és az

állatokban, a porszemekben és a csillagokban, és nem találta. Végül a nemtalálásban kereste, és ott megtalálta.

65.

Isten a világban nem található. Ha az ember kifelé néz, nincs sehol. De ha befelé néz, akkor sincs sehol. Isten nem objektíválható. Isten ott van, ahol „...én őbenne vagyok, és ő énbennem”. „Az Istenről szerzett tapasztalat az abszolút jelenlét tiszta pillanata” (G. Marcell). Ahhoz azonban, hogy az ember itt meglássa, sajátos szemre van szükség. Töretlen pillantás a középpontba. Nem látható, mondja az upanisád, mert ő az, aki lát. Nem megismerhető, mert ő az, aki megismer. Minden tettől és gondolattól és szótól független személy. „Aki Brahmant megismeri, az Brahman” (Mundaka upanisád 3,2,9). Ha valaki Istenhez emelkedik, annyi, mintha belépne önmagába, de nemcsak önmagába, hanem elérné önmagában azt, ami benne a legmélyebb (Hugo St. Victor).

Az azonosság (*szvarúpatvam*) nem a töretlen pillantás következménye. Az azonosság tudata minden egyebet megelőz. Azonosságot nem felismerni annyi, mint homályban élni.

66.

Európa a bőszült természet és a szelíd apa feszültségével nem tudott és nem tud mit kezdeni. Az ember kétezer évig önmagában, az isteni lény világossága és a világosság ellen tanúsított ellenállás között tanácstalanul és tehetetlenül áll.

Jézus nem szakadt el az első természettől a világosságért és a világosságtól a természetért. Az Istenember a felsőt és az alsót összeköti. Realizálni annyi, mint hogy az ember a felsőt magára vonja és az alsót felemeli. Egyiket sem külön, mert a kettő egy. Azt mondja: Nekem adatott minden hatalom a földön és az égből, és ugyanakkor tanítványa lábát megmossa.

67.

A világ mindig idegen volt és idegen marad, mindig külső és kint is marad, amitől az ember távol áll, amiben az ember soha nincs, ami számára legfeljebb kényszer és végzet és nehéz, és ami számára legfeljebb a realitás, amivel számolni kell, amit meg kell ismerni, amit el kell viselni, és amit bármennyire is megközelít, azt soha nem éri el, mert mindig más marad. Az ember és világ viszonya az ember részéről a befejezhetetlen alkalmazkodás. Soha nem lehet teljes, még csak kielégítő sem. A világban van valami, amit az ember nem fogad

és nem fogadhat el. Legfeljebb gyönyörködik benne, annak legfeljebb örül, abban legfeljebb hosszabb-rövidebb ideig jól érzi magát. A világ idegen és megszokhatatlan.

Az Evangélium a világ ellen nem tanúsít ellenállást, de nem is alkalmazkodik, legfeljebb néha elkerüli. A világhoz nem közeledik, de azt nem utasítja el. A világban van valami hatalom, amely mint bitorló uralkodik, és törvénytelen. De nem küzd ellene. Jézus a profán és a szakrális között nem tesz különbséget. Minden egy. Jézus jogot formál az emberre és a világra, ezt a jogát fenntartja és nem enged. Ő az, aki otthon van. Ez itt mind az övé. Semmit nem ad fel.

68.

A kereszténység a világ ellen való lázadásba fulladt. A valóságot kettészakította külsővé és belsővé, alsóvá és felsővé, anyaggá és szellemmé, természetté és világossággá. Ezzel a világot feladta. Abban a hiszemben volt, hogy a világ elől el kell zárkózni és azt meg kell vetni és ellene tiltakozni kell.

Böjt, nőtlenség, magány, papság, szerzet, aszkézis. Európában alig van gondolkozó, aki nem a világ megtagadásából indul ki. Bosszú az életen. Többnyire csak azért, mert abban túl sok az öröm. Kereszténynek nevezték, aki arcát a világ elől eltakarta. Aki pedig az örömet elfogadta, azonnal szükségesnek találta, hogy bosszút álljon a szellemen. A világ gyűlölete és a szellem gyűlölete. Később idealizmusnak és materializmusnak nevezték.

A természetet elárulják a szellemnek, a szellemet a természetnek.

69.

Az ember magára marad. Különös, hogy úgy látszik, mintha Isten vált volna hűtlenné. Ez az állapot az elhagyatottság. És ez a történeti emberiség helyzete. Hatalmasok és főpapok és császárok és inkvizítorok, vagy egyéb bűnözők hajmeresztő igazságtalanságok seregét követték és követik el, és Istennek még csak szeme sem rebben meg. Túri, hogy a világtörténet sok-sok millió embere szenvedjen vérengző uralmak alatt, túri a gyarmatokat és a tömegirtást és a rendőri kínzást, túri a hazudozást. A gonosztevők mind holtbiztosan számíthatnak arra, hogy Isten büntényeikben nem fogja őket gátolni. Ez az elhagyatottság. Isten a világot cserbenhagyta. Kétségbeesés az igazság fölött. Mindenki, aki Isten határtalan türelmével és szelídségével számol és kis és nagy, véres és vértelen gázságot elkövet, nyert. Isten az igazságot nem fogja érvényesíteni. És az igazság évezredek át megtiporva és megkínózva és

leköpdösve és elárulva, és a gonosztevők és az árulók diadalmasan és gazdagon és hatalommal. Nem kell efölött kétségbeesni? Mit mondhat az ember? Miért hagytál el engem?

70.

De mondhat mást is.

Hogy az igazság mellett teszek tanúságot, annak következménye a keserves élet és az üldözés, a szegénység és a megalázás, a gúny és a szidalom. Aki az igazságot komolyan veszi, a világot zavarja. Ki lehet? Havifolyásos asszony fattya. De ha úgy is látszik, mintha Isten cserbenhagyott volna, azt mondom, és ehhez ragaszkodom, hogy bármit tesz, vagy főképpen nem tesz, én nem fogom őt cserbenhagyni. Hogy ő nincs velem és egyedül hagy, attól félek, mert elképzelhetetlenül erőtlenség vagyok. De én őt nem eresztetem el. Halljad Úristen, hűségem a tied - *semáj Jahve Elohim, emunatha!*

71.

Jézus a világ helyébe Isten országát teszi. Isten országa a hagyományban (Indiában *Brahmapura*, Iránban *khsatra vahista*) az alapállásnak az egész emberiségre kiterjedő megvalósulása. A hébereknél *malkuthnak*, vagy *malkuth ha-samajimnak*. mondják és a Kabala azt tanítja, hogy ez a kezdetben kisugárzott isteni tulajdonságok (*szephiroth*) végleges kikristályosodása és az örök birodalom teljesülése. Az Evangéliumban Isten országának neve *baszileia tou theou*. A görög *baszileia* eredeti értelme annyi, mint papkirályság. Az uralkodó személyében a *brahman* kaszt szellemi fensőbbisége és a lovagi kaszt világi hatalma (Guénon szavával az *autorité spirituelle* és a *pouvoir temporel*) egyesül. A *baszileiában* a népek aranykorban éltek. A sötét korban a világi királyság (első természet szenvedélye) és a szellemi fensőbbiség (az értelem világossága) egymást elvesztette és nem találja.

A távolkeleti hagyomány azt mondja, hogy az emberiség bármilyen sötétségben éljen, minden korban és minden nemzedékben kell hogy legyen - és van is - legalább egyetlen egy ember, aki a felsőbb világokkal a kapcsolatot fenntartja. A világ királya. A szellemi és a politikai hatalomban a legfőbb úr. Legtöbbször ismeretlenségben él, rejtve, kolostorban, vagy magányban, csak néhányan tudnak róla, de ő az, aki a magas valóság erőit itt a földön jelenlévővé teszi.

72.

Az ember nem képes elviselni a tudatot, hogy Isten a történetben mint a legfőbb hatóság nem vesz részt, és arra, aki az igazságot megsérti, nem sújt le.

A lázadás első következménye a kétségbeesés az igazság fölött. Amikor az ember elhagyatva tudja az igazságot és önmagát. Ez az, amit Nietzsche úgy hív, hogy Isten meghalt.

Mindez vallás. A jó pártját fogni és a rosszat elpusztítani. Milyen könnyű lenne. Csupán erkölcs... Legtöbbször démoni eltévelyedés.

Az Evangélium nem lázad. A lázadás az eleelementáris szenvedélyek kitörésének és a megsértett igazság szellemének konfúziója, mindig negatív, az értelem és a böszültség sajátságos összezavarodása, de a lázadásban felszabaduló erők mind sötétek, és a lázadásból sohasem fakadhat világosság.

73.

Isten országának a valláshoz semmi köze. Nem szabad összetéveszteni a mennyországgal. Aki Isten országába lép, az nem az üdvözült, különösen nem az, aki büntelen életének jutalmát nyeri el.

74.

A mennyország az élet gátlástalan élvezetének helye. Üdv, amikor az emberről minden terhet levettek. A sóvár szomjúság annyit ihat, amennyit akar. Itt végre jól el van rejtve a boldogságban, biztosítva van és védelem alatt áll.

Aki vissza akarja szerezni önmagát, az a mennyországot elkerüli. Az ember megvalósulása a világ megvalósításától nem független. A világ úgy, ahogy van, a megtiport igazsággal, a törvénytelen hatalmasok alatt, idegen, és az is marad, és amíg korrupt, nem fogadható el. Az embernek a világot az alapállásba vissza kell helyeznie. A megváltás pedig a teremtésnél nagyobb mű. A megváltásban, mondja Baader, Istennek mélyebbről kell megragadnia önmagát. És Isten országa az a hely, ahol azok tartózkodnak, akik a világot realizálják.

75.

A mahájána beszél *sravakákról*, akik a maguk üdvén dolgoznak, semmi mással nem törődnek, a törvényt megtartják, tiszták és egyszerűek, nemesek és értelmesek, de végül is valahol le akarnak telepedni. Védelmet keresnek és meg akarnak nyugodni. A *sravaka* a *lokadhatuban*, az üdv helyén lakik. De beszél a

bodhiszattvákról is, akik „minden rossz szenvedély tüzét eloltották, és leromboltak minden hamis véleményt és vágyat és képzelődést, és megszabadultak az üdvörekvéstől és a mágikus erők gyakorlásától és a tudományoktól”. A *bodhiszattva* a Buddhákkal a *dharmadhatuban* lakik. Ez az Isten országa. Számukra sincs boldogság, védelem, megnyugvás. Nem kell. Egy az, ami kell. Isten országának a világban való megvalósítása.

76.

Isten országának ősképet minden ember magában hordja. Ezért Jézus Isten országáról nem mond semmit, csak hogy „az tibennetek van”. Mindenki tudja, mi az. Nincsen külön igazság, szépség, szentség, öröm, arány, fény, nyugalom, béke. Az emberi lélekben mindez egyetlen szövevény, és e szövevény lenyomatát minden lélek magán viseli. A kezdetek kezdetének világa, amelyet az ember megrontott, de amelyet helyre kell állítania, és amit helyre is fog állítani.

77.

Isten országa „lakása mindazoknak, akik bár a teljes megszabadulást elérték, a világba mégis visszatérnek, hogy minden élőlényt megérleljenek... akikben annak ellenére, hogy a Buddhák nyomaiban haladnak, mégsem ébred becsvágy, hogy Buddhák legyenek... akik bár a romlottak között élnek, mégis szabadok a vágyaktól és a gyönyörökre való éhségtől... akik bár magukba minden gondolatot befogadnak, de egy sem válik rajtuk uralkodóvá... akik bár testiségben élnek, még sincs bennük önző gondolat... akik bár minden elképzelhető időben élni kívánnak, a hosszú élet vágyától mégis mentesek... akik a jóakaratban laknak és minden embert átkaroló szeretetben... akik örömeiket lelik abban, hogy megérinthatetlen szívvel állnak a romlás fölött... akik gyakorolják az önmegtagadást, de nem kívánják, hogy maguk számára üdvöt szerezzenek... akik a létezés minden útja fölött állnak, de annak érdekében, hogy a lényeket tanítsák és a különböző utakon való megvalósulást mutassák meg... akik közömbösséget gyakorolnak, de a mindenkivel való együttérzést nem adják fel... akik szívükben vidámak, de mindig szomorúak a lények szenvedése láttán... akik az egyéni fölemelkedést gyakorolják, de sohasem szűnnek meg másokon segíteni... akik a világ megmentésére szentelték magukat... akik elvégezték munkájukat az egyik országban, tovább mennek, és erőfeszítésük az idők végezetéig tart, mert minden lényt meg akarnak menteni...” (Gandavjuha).

78.

Amit a mahájána ír, azt az Evangélium ebben a mondatban fejezi ki: Ha fölmegetek az égbe, az egész világot magammal emelem.

79.

Jézus nem ígér boldogságot és megnyugvást, gondtalanságot, elégedettséget, és nem ígéri az élet gátlástalan élvezetét sem itt, sem a túlvilágon. Éppen ellenkezőleg. Lehet, hogy erre célzott, amikor azt mondta: Nem békét hozok. Ami pedig a földi létre vonatkozik, éppen csak annyi, hogy az ember fenntartsa magát, és ezzel sem kell törődni. Egy az, ami kell. Dolgozzatok Isten országán, és a többi odahajítatik nektek.

80.

„Birodalom, amely számotokra készült a világ teremtésétől fogva" (Máté 25,34).

„Ki akarom nyilvánítani, ami a teremtés óta rejtve van" (Máté 15,35).

81.

Aki az Isten országán dolgozik, nem az igazságszolgáltatás, hanem a könyörület (*heszed*) jegyében áll. Nem ítélt, hanem szeret. Nincs szó bűnről, hanem eltévelyedésről. Aki az egyetlen azonosságot felismeri, az igazságot ismeri fel, az „igazság pedig felszabadít". De nincs nehezebb, mint az emberben a büntelenség tudatát felébreszteni. A korrupció az embert demoralizálta, és nem az a nehéz, hogy tisztátalanná lett, hanem hogy elkezdte magát a tisztátalanságban jól érezni, sőt elkezdett az ébresztő ellen ellenállást tanúsítani és ellenszenvet érezni, és megtanulta, hogy önmagát ebben a szennyben igazolja és megvédje. Restségből és gyávaságból különös gyönyör lett számára egyre jobban megkoszosodni, s a tisztátalanság már gyönyör lett és édes, és már elméleteket kohol, hogy ez mindig így volt, és így is lesz, sőt ennek így is kell lennie, és fantazma ép elméről és morálról és egészségről beszélni.

A világ korrupcióra épült. A próféták az embert füllelt bűvőhelyéről megpróbálták korbáccsal kiűzni. A nép a próféták dühétől félt, sőt még tisztelte is őket, nehogy vackából meg kelljen mozdulnia. „Jézus az ember iránt nem igényeket támasztott és nem követelést, nem ösztökélt és nem buzdított... mert

Jézus nem az akaratot szólította meg, hanem a nép szemét megnyitotta valamire, amit az addig nem látott" (Brunner).

82.

Isten országa a alkímiában a *Magnum Opus* (a Nagy Mű). Az alkímia anyag, lélek, szellem között nem tesz különbséget. A kezdeti bukás a teremtés egészét legkisebb részéig megrontotta. Ha az eredeti teremtést helyre akarom állítani, egyszerre kell dolgoznom az értelmi homály, a bűn és a betegség eloszlatásán ott, ahol az egy. Az alkímia azt a centrális eljárást keresi, amellyel a korrupció folyamatát vissza lehet fordítani. A *Magnum Opus* nem egy ember műve, hanem azoké, akik - mint a mahájánában - magukban a romlás hatalmát legyőzték, de nem nyugszanak meg az üdvben, hanem magukat a világ megváltásának szentelik.

83.

Apokalipszis annyi, mint a korrupció folyamatosságában (világtörténet) telítődni értelmi homállyal, bűnnel és betegséggel, és végül a katasztrófához elérkezni, amelyben a világ felbomlik. Az apokaliptikában a föld föld, a világ világ, az ember ember marad. Az apokalipszis az időben áll. Eszkaton annyi, mint végső helyzet. Az első és az utolsó. Alfa és ómega. Időn kívül áll. Az alapállás eszkaton. Isten országa ilyen időn kívül és idő fölött álló végső állapot. Az eszkatológiában föld, világ, ember, természet, lét, Isten egy.

A kereszténység teljes egészében eszkatológia.

84.

Az alapállást, és ezért Isten országát egzisztenciális kérdésnek tekinteni „fatális profán filozófiai zűrzavar... Itt az embert nem egzisztenciális érdekek vezetik (örök boldogság, üdv), hanem a szomjúság az isteni lény megvalósítására, amely nélkül az ember nyomorúságosan elsenyved."

85.

Böhme a Szent Szellemről azt mondja, hogy *heilige Begierde*, szent szomjúság - a megvilágosodott sóvárgás - átszellemült természet - megszelídült böszültség.

86.

A Szent Szellemet az Evangéliumok *pneuma hagionnak*. nevezik, s ez a kifejezés szó szerint fordítja a héber *ruah ha-kodest*. *Ruah* nemcsak szellemet

jelent, hanem lélegzetet is, szelet is, démont is, kísértetet is, hatalmat (*dünamiszt*) is, általában erőt, világosat és sötétet, szelídet és vadat, értelmeset és értelmetlent, természetit és természetfölöttit. Ahol az élet túlcsap önmagán és önmagát meggyújtja, ott megjelenik a *ruah*. A világ telítve van *ruahhal*. *Ruah* a valóság intenzív jelenléte. Van ember, aki meg tudja idézni, mert a *ruah* engedelmeskedik a szónak. Csak a logosznak van hatalma fölötte. *Ruahot* idéz a festmény és a zene, a költemény és az ima, a díszes ruha és a tánc és a szertartás, de sehol sem nyilatkozik meg olyan közvetlenül, mint a próféta látomásaiban és elragadtatásában. A *ruah* és Isten kapcsolata nem kizárólagos és feltétlen. *Ruahja* van Istennek (*ruah elohim*), de van a bölcsességnek (*ruah hohma*), van a gondolkozónak (*is ha-ruah*), és ha az élet határain túllép és valahol valami megnyilatkozik, ami az életnél több (*ruah ha-hajjah*), az *ruah*. „Mintha az élet forrása lenne és a világ minden erejének kezdete”.

87.

János Evangéliumában néhány helyen a Szent Szellem neve *pneuma tész alétheiasz*, ami annyit jelent, mint az igazság szelleme. Jánosnál az, „ami az embert megszabadítja”. A Szent Szellem így a megszabadító. Aki az igazságba beavat. Beavatás mindig annyi, mint belépés a nappalba. Akit beavattak, az újra megszületik, mint a hagyomány mondja, nem apától és anyától, hanem Istentől. A beavatott kétszer született (*dvidzsa*). A hébereknél is állandóan újjászületésről van szó. A keresztség beavatás (*baptidzein*). Lásd Keresztelő János. Jézus tanítványaira lehelt, és így szólt: Vegyétek a Szent Szellemet. A teremtéskor az ember Isten leheletétől támadt életre. Ez itt nem a teremtés, hanem a megváltás lehelete, a második életrekeltés. Jézus leheletével átadta és jelenlévővé tette magát az örök emberben. „Veletek vagyok mind e világ végezetéig.”

88.

A Szent Szellem az az erő, amellyel az ember az Isten országát megvalósítja. A megvalósítás egyetlen lépése milliárd fényévekben sem fejezhető ki.

89.

A *pneuma tész alétheiasz* az univerzális orientáció és a transzparens egzisztencia egysége. Az első fokozat az igazságot felismerni, a második az igazságban lenni, a harmadik az igazságért lenni. Az igazságnak olyan légkörében élni, hogy az embernek külön bizonyítékra ne legyen szüksége. Itt van az egész, és az határtalanul több, mint ami érzékeim számára felfogható. Aki

az egésznek megnyílik, önmaga átlátszóvá lesz. A rejtekhelyből kilép, a biztosítást feladja. Nem az üdvöt várja, hanem a megváltás végtelen művét veszi magára. Nincsen szüksége védelemre, sem vallásra, sem elméletekre, mert nem könnyíteni akar magán, és magát nem akarja kivonni, hanem éppen belevetni, és önmaga és a világ valóságát akarja helyreállítani. Minden homályt eloszlatott. Fedetlenül áll és nem takar el magában és magából semmit. Mindenki számára állandóan készen és nyitva. *Alétheia*, ez a fedetlenség. Részesülni az igazságból, amely teljes egészében mindig itt van. Csak aki megnyílt, az tud megnyilatkozni.

90.

Az igazság szelleme Jézus személyes lényéhez kötött képesség. De Jézus ezt a képességet átadhatóvá és mindenki számára gyakorolhatóvá tette. A Szent Szellemet az ember számára megnyitotta. A kereszténység a felső és az alsó erők összekötésébe való beavatás. Megérteni, hogy nincsen külön sem sötét sóvárgás, sem világos értelem, hanem az első természet éjszakájából szüntelenül kigyulladó fény. Az első természet átváltása szellemmé. Egyszerűbb szóval realizálás. Mert valóság csak az, ami megmarad. Ami pedig megmarad, az a szellem. A felsőt az alsóban, az alsót a felsőben jelenlévővé tenni. Istent belevinni az emberbe és az embert belevinni Istenbe.

91.

Mondják, hogy a keresztény beavatott az első két évszázadban (később ez a képesség elveszett) a „szellemek megkülönböztetése” fölött rendelkezett. Ez a *diakriszisz pneumaton* - héberül: *livhon et ha-ruhoth*. *Diakriszisz* alatt azt kell érteni, hogy az emberről le tudták választani mindazt, ami járulék (Indiában: *upadhi*), vagyis ami csupán tulajdonság, ami a világban felvett lényén biológiai, vagy pszichológiai, vagy asztrális fátyol, ami természet és szín és név és alak (Indiában: *námarúpa*), ami éppoly kevésbé tartozik az emberhez, mint társadalmi rangja, vagyona, szerepe, vagy címe. Ami az első két század után történt, s ami azóta is állandóan történik, hogy az embert tulajdonságaival, vagyis nem lényéhez tartozó járulékaival összetévesztik. Mintha az ember a fizikai erő, a tehetség lenne. Ez benne a kiválóság. Ez a bűne. Ez az egyénisége. A *diakriszisz* le tudja választani azt, ami nem ő. Az észlelhető biológiai és pszichológiai és asztrális szervezettől meg tudja különböztetni a konkrét élő személyt, azt, aki valóban itt és jelen van, akit meg tudok érinteni ha megszólítom, aki válaszol, és aki, mint az Evangélium mondja: „veled beszél”. Akiben a *diakriszisz* tudatossá vált, a testetöltés következményeinek sűrű szövetén keresztüllát, és tudja, hogy

mindaz, ami szerv, a lét különböző rétegeihez tartozó elem, és a lény szervezetét ezekből az elemekből építi fel, mialatt maga változatlan marad. A Kabala azt mondja, hogy amit tulajdonságnak hívnak, az az asztrális világban szédelgő szellemkorcs, amely életsóvárságból az élő emberre tapad, azt megszállja és az ember parazitája lesz. A héber hagyomány mesterei ezeknek a korcsoknak neveit ismerték és azokat el tudták űzni. Ennek a tudásnak nyoma az Evangéliumban is megvan. Nem az individuum ellen kell küzdeni, hanem az azt megszálló erők ellen. Mindenesetre aki tehetségeiben él, az nem tesz mást, mint tulajdonságait gyakorolja, anélkül, hogy igazi lényéről tudomást szerezne. Nem lát mást, mint felületet, alakot és nevet, színt és fátylat, és amiben él, az bonyodalom, tehetetel, súly, zavar és káprázat.

92.

Egyetlen beavatás sem határozható meg. Ha valaki akár csak felületesen is, de ismeri a szufit, a taót, a jógát, a kínai csant és a japán zent, a khasszidizmust, tudja, hogy a megnyilatkozó fény mindenütt ugyanaz. A kezdet és a vég időtlen egysége az időben megjelenik. És csak egy az, ami fontos, amit az ember megvalósít. A beavatásnak nincsen extenzív megnyilatkozása. A kereszténységnek sincs se kozmológiája, se társadalomtana, se törvénykönyve, se természetfilozófiája. A kereszténység beavatás. Egyetlen lépés. Belépés a nappalba.

93.

Buddha több mint félezer évvel élt Jézus előtt, és mindaz, amit életéről és tanításából megőriztek, hiteles. Nem úgy, hogy minden lépése ellenőrizhető, és minden szó, amit följegyeztek, tényleg elhangzott. Erre azonban nincs is szükség. A fontos, hogy nem vettek el belőle semmit, és amit hozzátettek, a tanításból magától értetődően következett. Mindaz, amit a kereszténység kezdetéről tudunk, nem ilyen kétségtelen, és megrendítő, hogy nem mítosz és legenda szövi át, nem vallásos buzgalom és túlzás, hanem valami egyéb súlyos és szégyenletes. A gyanútlan nem is sejti, hogy az Evangélium mai alakjában milyen csapdák rejtőznek, és milyen tudásra és érzékre van szükség ahhoz, hogy valaki a kétes helyeket helyesen értelmezze. Egyetlen próba van: a szöveget sohasem hátulról, a mi időnk felől kell megközelíteni, hanem mindig előlről, a hagyomány felől.

94.

Az Evangélium tanítása nem vallás, a kereszténység mégis már elég korán vallássá lett. De ha már vallás, nem világhatalmi elv, mégis azzá lett. Vajon a vallásnak szüksége volt-e arra, hogy utólag becsempésztett részekkel és az eredeti elferdítésével önmaga létét igazolja? Igen. De a világhatalmi elvnek még inkább szüksége volt arra, hogy önmagát a vallással igazolja. Kétezer év óta alig volt nemzedék, amely valamilyen alakban - akár mint szekta vagy filozófia vagy szerzet -, ez ellen ne tiltakozott volna. De akármilyen alakban jelentkezett is, eredetéről tüstént megfélemedkezett és elkezdett berendezkedni a világban. A kereszténység első idejében tudatosan és világi érdekből, rosszhiszeműen, egészen biztosan a hatalomért a hamisítások egész seregét követték el. Az Evangélium szövegét igen sok helyen megmásították, sokat elhagytak, még többet hozzátettek. Éppen ezért azok a modern, körülbelül kétszáz éve folyó íráskritikák, amelyek az Evangéliumban oly otrombán garázdálkodnak, a kisebb hibát követik el. A nagyobbakat azok követték el, akik az első századokban bizonyos hatalmi csoportok számára a veszedelmes részeket kihagyták és ugyanazok érdekében kellemes mondatokat toldottak be, hogy legyen mire hivatkozni. A különös, hogy akkor ez ellen senki sem tiltakozott. Annál az erőnél, amely az Evangéliumban megnyilatkozott, csak az az erőtlenség volt nagyobb, amely Jézus után elkövetkezett.

95.

A kereszténység ellen viselt hadjárat a XX. században érkezett ahhoz a ponthoz, hogy Jézus történeti létét kétségbevonta. Miután ezt a feltevést már előbb többen megkockáztatták, Arthur Drews több könyvben részletesen kifejtette. (Krisztus mítosz, Márk Evangéliuma, A kereszténység eredete a gnoszticizmusból, és így tovább). Drews szerint Jézus nem élt, és az Evangéliumot Alexandriában írták egyiptomi, iráni, görög és héber elemekből. Drews könyvei inkább a mai korra jellemzőek, és a való helyzetet nemigen érintik. Szcientifikus szofisztikáról van szó, amellyel minden bizonyítható, a módszer gyakorlata már a hatalom politikai eszköze lett, és a hivatalos történethamisításokat ezzel a tudományos szofisztikával követik el.

96.

A kereszténységnek úgynevezett pozitív elmélete szerint az Evangélium a

kinyilatkoztatás és a monoteizmus vallása. Hogy a kereszténység nem vallás, az kézenfekvő. De hogy kinyilatkoztatás és monoteizmus, ez úgy hangzik, mintha a kereszténység minden egyéb szellemi megnyilatkozással szemben több lenne. Minden hagyomány forrása kinyilatkoztatás, mert mindegyik az emberfölötti valóság megjelenése. És nincs hagyomány, amelynek bázisa ne az Egy lenne. Az ember minél mélyebbre halad a történetelőtti időkben, ez a tény annál biztosabb.

97.

A kereszténységben mindennek meg kell jelennie, amit az ember belőle letagadott, és a kereszténységből mindennek el kell vesznie, amit az ember hozzáhozott.

98.

Az első keresztény gyülekezet kicsiny szekta, amely hagyatékával nem tud mit kezdeni. Ezt a gyülekezetet sokszor leírták, de a pietistákat kivéve senki nem volt, aki felőle különösen magas véleményt tudott volna formálni. Még a legvalószínűbb, ugyanakkor leglesújtóbb ítélet Nietzschéé. A kis héber család fülledt és korlátolt elfogultsága, nehéz és levegőtlen gettó-atmoszféra, ijesztően kicsinyes és jelentéktelen viszályokkal. Ami az egészben megrendítő, hogy ez a tényleg szellemben szegények - *anijé ha ruah*, mint Jézus mondta -, vagyis szellemre éhesek tanácstalan, szorongó, ijedt csoportja miképpen tarthatott olyan súlyt, amely alatt később a művelt és gazdag és hatalmas világ összeroskadott.

99.

Pál apostol farizeus volt, ami azt jelentette, hogy abban a látszatban, amelyben élt, minden remekül egyezett. A papság a törvény látszatát tartotta fenn hajthatatlan szigorral, és e törvény látszata kitűnően megegyezett a világi hatalom jogosságának látszatával és az erkölcs látszatával.

Mikor Damaszkuszba ment, hogy a keresztényeket üldözze, mintha villám érte volna, a lóról lefordult, Jézus hangját hallotta, és minden látszat egyszerre szertefoszlott. Útját folytatta, de most már nem a keresztények ellen, hanem mellettük. A Mediterrán tenger egész keleti medencéjét beutazta, gyülekezeteket alapított, rengeteget beszélt és rengeteg levelet írt.

100.

Jézus arcáról a *plérophoria* sugárzik, a szív közvetlen bizonyosságának nyugalma. Nincs látvány, amely ezen az arcon önmagát ne jelezné, de nincs,

amely az örökben megtisztult kedély világosságát megzavarná. Jézus az isteni *heszedet* önmagában maradéktalanul megvalósította, azt a gyengédséget, amely az emberfölötti tudásból, és azt a szelídséget, amely a megmérhetetlen erő hatalmából fakad. Jézus hangja nem inog, egyenes és rövid, mindent egyszer mond, és ez elég.

101.

Mindebből Pálban semmi sincs. Hangja extatikus, amelyen hallatlan szavakat mond gyötrő sietséggel és hajszott izgalommal. Folyton ismételi, mint aki érti, de nem tudja csinálni, és bele akarja magát hajsolni. Valami mindig kimarad, nincs kapcsolata saját életének gyakorlatával, vagyis nem tud megvalósítani, nem tudja átvinni azt, amit gondol, az elvadult hétköznapi életbe. Arcán az elkínzottság, ami Augustinusén, Terézén, Keresztes Jánosén, Pascalén, Kierkegaardén -, az eltorzult elragadtatás, amelyről Nietzsche annyira félt. Pál az istenazonosságot nem érti. Amiben él, az nem az azonosság, csupán az entuziasmus, de ezt sem tudja, miért. Pál hajlandó a magához hasonlókat bolondnak tartani (*moroi dia Khriszton*). Értem, de nem tudom. Tiszta bolondság. Igaz, hogy ez a bolondság, amiért liheg és lohol, hajótörést szenved, amiért bezáratja magát, amiért megverik és üldözik és végül megölik...

102.

Pál apostol, mondja Harnach, az úgynevezett természetmorállal, a jócselekedet-erkölcs egész rendszerével, a vallásos ceremóniákkal és mindennemű Krisztus nélkül való kereszténységgel hajthatatlanul szemben állt, és kétezer év alatt, aki ezen a vonalon a küzdelmet felvette, mindig Pálra hivatkozott. Pál a megtérés extatikus izgalmát egyetlen percre sem felejtette el, és aki leveleihez nyúl, azt ez az elragadtatás érinti meg. Ez benne a bizonyosság és ez a védelem. A nyeregből kivette lenni. Az élet terhein nem Isten könnyít, hanem az ördög. A kényelmes élet igazi veszélye nem az ördög, hanem Isten. Ettől kezdve mindaz, ami a kereszténységen kívül van, érdektelen. Békesség? A messiás a békét és a nyugalmat és a biztonságot elvetette. Ebben az örök háborúban kell megnyugodni. Százezer újjászületés szenvedését kell vállalni.

103.

Pálnak az alapállásról sejtelve sem volt. Szemben az első teremtéssel és az első emberrel folytonosan az új teremtésről (*kainé ktiszisz*) és az új emberről (*kainosz anthróposz*) beszél. Nem tudja, hogy amit újnak mond, az a régi. A

megváltás világa mélyebb, mint a teremtése. Eckehart: ez az első megjelenésnél magasabb világ áttörése. Damaszkusznál a megtérést (*metanoia, tesuvah*), vagyis a szellemtől való második, igazi születést átélte, és Jézus saját maga nyitotta meg neki a végtelent, és saját maga avatta az emberfölötti létezésbe. Ezért egyet nem ért félre, és ez az, hogy nem az egyéni vagy szociális üdvről, és nem életprogramról van szó. Az emberi élet itt a földön a szellemek vádolásában valahol mélyen lent áll az egyre világosabb fokozatok alatt, s ezeket a lélek csak akkor éri el, ha a beavatásban megtisztul (*metanoia, tesuvah*). Az Evangélium nem exoterikus tanítás, hanem a lét felső fokozataiba való fölemelkedés.

104.

Az alapállás az ember *status absolutus*-a. Mint tartalom: az egyetemes tudás felé való nyíltság, mint élet: az átlátszó tisztaság. Pál kísérletet sem tesz arra, hogy elérje, vagy legalább megértse. Ami pedig nem *status absolutus*, az szükségképpen relatív, nem a hagyomány, ami egy van, hanem a vallás, ami sok van. Aki alapállás nélkül él, vallásban kell hogy éljen. Annak életét azonban már a történet erői oldják. Az időbe szövődött, és az ellentétekbe, és dialektikussá kell lennie, amint Európa nagy vallásos lényei, Augustinus, Teréz, Keresztes János, Pascal, Kierkegaard, Nietzsche azok.

105.

Pál nem érti a Szent Szellemet. Ami benne él és dolgozik, főképpen beszél és ír, tervez és tanít és nevel, dorgál és dicsér, főképpen ahogy magát áldozatul hajítja, az inkább olyan, mint egy felbőszült angyal.

106.

A *dikaioz* Pál leveleinek egyik alapszava. Jelentése az, hogy igaz ember. A *dikaiozt* meg kell különböztetni az *aléthész*től. A *dikaioz* igazságos, aki maga igaz, és akinek igaza van, és akinek az igazság birtokában van. A szót magas jelentésében Platón használja a *Politeiá*ban, amikor azt mondja, hogy a közösség alapja a *dikaiozüné*, vagyis az igazságosság. *Dikaioz* az, ami törvényes és jogos. A világrenddel egybehangzik. *Diké*, az igazság istennője az ember tetteire éppúgy felügyel, mint arra, hogy a csillagok pályájukon keringjenek (Hérakleitosz). Az *aléthész* az, akiben a gondolat és a szó és a tett egymást fedi, ezért ez az átlátszó és tiszta ember. A *dikaioz*ban van valami morális hangsúly, az *aléthész* csaknem teljesen egzisztenciális.

Pál azonban héberül gondolkozott és számára a *dikaioz* igazi jelentése az,

hogy *caddik*. A *caddik*ban a két görög szó valamiképpen egybeolvad, ez az igazságos ember, de az igazi ember is, a valódi ember, akiben nincsen semmi homály. A *caddik*, mondják a khasszidok, a sziklatalapzat, akin a világ megnyugszik. Iránban az igaz ember szakrális szubjektumot is jelent, és gyakran használják az atyák megfelelőjeként.

Pálnál a természetes ember nem lehet igaz, mert Ádám utóda. A bűn a primordiális korrupció, a létezés megromlása. Bűnösnek lenni annyi, mint a gondolat-szó-tett széttörtségében élni. Mást gondolni, mint amit az ember mond, és mást mondani, mint amit az ember tesz. „Legyetek igaz emberré” (*dikaiothészetai*). Igazzá lenni eddig nem volt lehetséges. Az Evangélium elhozta a korrupciótól való megszabadulást,

107.

és az ember Jézushoz való hűségében válhat igazzá. Az igaz ember hűségből él (*hé dikaios ek piszteosz dzészetai — caddik beemunatho jihjeh*). A *pisztisz* nem hit, hanem *hűség*. A hűség Pálnál magasabb fokozat, mint az igazság. Az igaz ember kristályok százainak tündöklésében él, a megváltozhatatlan rendben és az örök szabályok között. Pál számára a hűség óceánja több, a szabad oldottság és a határtalan megnyílás. Pál hűségének óceánjában a világot el akarja nyelni. Az igazság fegyelem. A hűség elragadtatás.

108.

Pál nem általában keresztény. Krisztus nevébe maga Krisztus avatta be. Valakinek a nevébe beavatva lenni annyi, mint nevét felvenni, lényével azonosulni és lényét magában realizálni. Amikor azt mondja, hogy Krisztust felöltözte, ez az, hogy önmagában jelenlévővé tette. A lény és a név (*sém*) azonosságának a héber hagyományban különös jelentősége van.

Aki a megváltóval azonosult, annak többé nincs pogány és zsidó és görög, „...sem szolga, sem szabad, sem férfi, sem nő, mindnyájan egyek vagyunk” „...egy a test, egy a szellem, egy az Úr, egy a hűség, egy az avatás... egy az Isten”. Ez az új teremtes (*berijah khadasah*). A kereszt jegyében minden különbség leromboltatott (Efez. 2,14). Pál mint minden beavatott, beavatásának eksztázisából él, és amit megért, azt az eksztázisból érti meg. Az elragadtatásban nincsenek kétségek. A legnagyobb gyönyör a hűség óceánjában úszni. „Hűséges, aki elhívott” (1.Tessz. 5,24). „Hűséges az Úr” (2.Tessz. 3,3).

109.

Pál elutasítja azt a gondolatot, hogy a megszabadulás a jócselekedetek

következménye („Senki se kérkedjék”). A megszabadulást az ember isteni *heszedből* (szeretet, gyengédség, tapintat, együttérzés, kedvesség) kapja (Efez. 2,8). Pál azt, amit aktivitásnak hívunk, egyébként sem becsüli. A tett önmagában semmit sem jelent. Egyetlenegy a fontos, a teljes életmű, az egész. Ezt azonban az ember nem tetteivel, hanem hűségével építi.

110.

Jézus a történet fölött áll. A pillanattól nem sodortatta el magát, az időbe mindig tudatosan lépett, és azt, amit az idő nyújtott, sok lépésre hátra és előre holtbiztosan látta. Tudásából nem adott fel semmit, sőt annak egész hevét a pillanatba tudta vinni. Jézusnak a történeti egzisztencia és a bölcsesség feszültségében abszolút mértéke volt. Ez a kereszténység eszkatológiai pozíciója.

111.

Pál apostol tette a kereszténységet történetivé. Az Evangéliumnak olyan helyeiből indul ki, mint ez: „...elrejtetted a dolgokat a bölcsek és az értelmesek elől” (és kinyilatkoztattad azt a gyermekeknek). Ez a héber prófétai hagyomány egyik jelmondata. Izajás: „A bölcsek bölcsességét eltörlöm, az okosak eszét elvetem” (29,14). A héber hagyomány a bölcsesség iránt egyébként is különös bizalmatlanságot tanúsít. De Pál azt az időn kívül megvetett bázisától megfosztja és a történet kellős közepébe hajítja.

112.

Nem szabad kilépni a *turbából* csak azért, hogy az ember saját bőrét mentse, de nem szabad a *turbában* maradni hamis hűségből, csak hogy esztelen felbomlás hőse legyen. Nem szabad menedéket keresni és védelmet építeni az idő veszélyei ellen, a történeten kívül meghúzódni, ezt megoldásnak tekinteni, és azt mint menekülést tanítani. De nem szabad a történetet értelmes folyamatnak tartani, amiért helyt kell állni, mert a történeti idő esztelen és bűnös és ostoba és sötét és iránytalan zűrzavar (*szamszára*), és ha az ember kiléphetne belőle, de mégis benne marad, gyengeelméjű. Ez a kettősség Európa legnagyobb kérdéseinek egyike, szabad-e a történeti hűség ürügye alatt elárulni az emberiség magas rangját, mint amilyen a bölcsesség, vagy szabad-e vízben hagyni a világot és egyedül a magas régiókban elszigetelődni. Aki a *turbát* nem ízlelte meg, számításba sem kerülhet, de aki a *turbában* marad, annak csak szubjektív mondanivalója lehet, semmi egyéb.

113.

A bölcsesség a *turba* felszámolásán kezd. Nincs benne semmi hősie. A bölcsesség nem mutató, mert nem szenvedélyes, nem szerep és nem mások számára készült. Ha nincs is a nem-tevékenység oldalán, de a tevékenységet a legszükségesebbre csökkenti, és azt is lassan, igen lassan. Nem próféta és nem apostol, nem költő és nem filozófus, nem művész és nem politikus. A bölcsesség létjelenlét. Ezért történettelen. A bölcsességnek nem története van, hanem léte.

114.

Ha a bölcsesség merőben biztosítás és a történet erőitől való elzárkózás, hamis. Ebben az esetben az élet elárulása, nem is bölcsesség, hanem okosan stilizált oportunizmus. Erre a polgári korszak nyújtott néhány példát (Goethe). Bölcsesség csak akkor valódi, ha az élet és a lét találkozik. Az életet és a létet csak a beavatás tudja összekötni. Beavatás nélkül a bölcsesség legfeljebb magas, de izolált passzivitás, a történeti egzisztencia elszánt és őszinte, de iránytalan hánykódás lehet.

115.

Történeti egzisztenciának bölcsesség nélkül nincs stabilitása. Az alaptalanban szétszóródik. Bölcsességnek történeti egzisztencia nélkül nincs aktualitása. Légmentes térbe zárkozik. Bölcsesség önmagában lényegtelen. Történeti egzisztencia önmagában abszurd.

116.

Az európai újkor végzetes tévedése, hogy az életet a léttel összetéveszti. Ha az ember az életet az egyetlen valóságnak tartja, ebbe lezárja magát. Az élet Európában ezért nem fokozható létté.

A beavatás lehetetlensége.

117.

A történeti egzisztencia mellett - igen korán - Augustinus foglalt állást azzal, hogy a kereszténységet a sors magára-vételeként (kereszthordozás) értelmezte. Ez az *amor fati*. A sorsot ugyan tényleg magára veszi, de mert az életnél erősebb fénnel nem világítja át, nem tud vele mit kezdeni. Az erősebb fényt nem is érti, legfeljebb megrészegedik tőle. A bölcsesség nála elrejtőzés a valóság előtt. Eszerint aki a történetből ki merészel lépni, hogy nagyobb távlatot szerezzen és mélyebb összefüggést lásson, aki a *turbát* felszámolja, vagy legalábbis annak felszámolását komolyan veszi, az a kereszt magára vételét megtagadja. Ez a magatartás Európában kizárólagossá vált. Minden ellen, ami nem élet, tiltakozni.

Nietzschénél már megszállottság. A XX. században mindaz, ami nem történeti egzisztencia, a valóság elhazudása (*Verlogenheit*). Csak egy hiteles életrend van, a „lesz, ami lesz” elvetéltsége (*Geworfenheit*) és a véletlen (Bataille: *Vouloir de chance*). Egyik pillanatról a másikra vetődni. A kockajáték mint életprogram. Aki nem áll a küzdő hatalmak terében, az egzisztenciális valóságát elveszti (Jaspers).

118.

Az *amor fati* hősi nagyság és a szellem hatalma. De aki úgy dönt, hogy a pillanat teljes súlyát magára veszi és csak ezt fogadja el, a horizontot lezárja. Ha a történeti jelenlét hevéből semmit sem ad fel, a fejvesztettséget vállalja.

És ha a vád igaz, mint ahogy tényleg igaz, hogy a tétel, a dogma, az elv, a meggyőződés búvóhely lehet, és a nyíltság rovására megy, akkor lehetséges a történeti jelenlétből is búvóhelyet készíteni. A valóság elől sehová sem lehet jobban elrejtőzni, mint a nyíltságba, és pedig úgy, hogy ezt az embert senki soha többé nem találja meg. Nincs veszélyesebb fogság, mint a szabadságban megfogva lenni. Az ember valódivá lesz, de lényének igazságát elveszti.

119.

A történet merő élet. Az igazságtól (Istentől) való elhagyatottság. Aki életét a történetben alapozza meg, az elhagyatottságot választja.

120.

A történeti egzisztencia a válságba veti magát és szemét minden bizonyosság elől lehunyja. Haladás - fejlődés - minden folyik - létért való küzdelem - dialektika. Mivel az abszolút feladja, a következmény a rossz lelkiismeret. De a rossz lelkiismeretbe is beleveti magát és a megkínzottságban is gyötrődik (*amor fati*).

Életünk csaknem teljes egészében az éjszakában zajlik le - betegségben, bűnben, alvajárásban -, és életünk csaknem teljes egészében küzdelem az éjszakával. De az örület jele, ha valaki felhőkig érő húséggel ragaszkodik az éjszakához, és életéből a sötétségnek dicsőséget emel, csakis azért, nehogy az elvetéltség tudatán kívül egyetlen bizonyosságot is szerezzen. Nehogy a hamis megnyugvástól való félelmében más bázist találjon, mint azt az egyet, amelyről minden véglegeset feldúlhat. A történeti egzisztencia az idő mámorától ájultan életerőinek szétfoszlását kell nézze.

Tiszapalkonya, 1960. december 16

III.

Az Antikrisztus

1.

Az Antikrisztus, mondja Ferdinand Ebner, az Evangélium által keltett szellemi nyugtalanság legerősebb egzisztenciális megnyilatkozása. A nyugtalanság abban a pillanatban kezdődött, mikor Jézus első szavát kimondta:

- a zsidó népben, amely az elhivatottság bűvöletében, kettős rabságban, a rómaiak és saját hatalmasai alatt, rangjának megtartásáért küzdött, és a megszabadítót várta,

- de a tanítványok között is, akik egyébként többször aludtak, mint nem.

Amit az Evangéliummal szemben történeti kereszténységnek hívnak, semmi egyéb, mint Jézus által keltett hallatlan irritáció eredménye. Kétezer évig tartó küzdelem, hogy az Evangéliumból semmi se valósulhasson meg. Jézus az embert olyan világba állítja, amelyet nem tud többé nemlétezőnek tekinteni; olyan isteni lény elé, aki elől nem tud többé kitérni; saját lényének olyan eddig el nem képzelt fokára, amelyről nem tud többé nem tudomást szerezni. Úgy látszik a kitérés egyetlen módja úgy tenni, mintha semmi se történt volna.

2.

Az első mozdulat, hogy letépje magát róla, holott tudja, hogy ez nemcsak életének, hanem az egész emberiség öröklétének egyetlen komolysága, nemcsak saját, de minden ember sorsának végleges rendje. Meg van zavarva korrupciójában, és ezért meg van zavarva földies kényelmében. Azt kellene tennie, ami a legegyszerűbb, de nem teszi. Nem látja be azt, ami egyedül értelmes, és nem fogadja el annak ellenére, hogy tudja, minden egyéb érvénytelen. Ez a hallatlan sötétség, amelyről János beszél, s amely a világosságot nem képes befogadni. Mert a sötétség, szól Baader, nem a fény távolléte, hanem *terror lucis*, a fénytől való rettegés. A belátás határai körül tévelyeg, és minden lehetőséget végigjátszik, nehogy azt az egyet, ami kell, megtegye.

3.

Maga az Evangélium tanítása egészen rövid idő alatt elmerül az Evangélium ellen tanúsított ellenállásban. Az ellenállás teljes egészében reménytelen és kétségbeesett. De már nem látni, hogy van kereszténység, csak néhány tiszta és világos főt, aki egyedül áll. Nemsokára már csak az irritáció révén tudjuk, hogy kereszténység van. Hogy van valami, amit közmegegyezéssel elhallgatnak. Semmi sem jelzi, sem a vallásban, sem a papságban, sem a társadalomban. Már csak mint megtagadott és elárult van itt. Mint Antikrisztus van itt. Ez csinálja a történetet, és ez ösztönzi az eseményeket. Minél hangosabb és diadalmasabb tömeg veszi körül, az eredetről annál inkább megfeledkeznek. És amikor Nagy Konstantin a vallássá lett kereszténységet hatalomra emelte, már alig volt mit rontani.

4.

A hagyomány az emberi lét nagy formája. A nagy formának két jellemzője van, az abszolút orientáció és a transzparens egzisztencia. Egyik sincs a másik nélkül. Az értelem egész horizontja nyílt és érzékeny. Az emberi lény maga teljesen átlátszó. Mert a világ a maga egészében csak annak és olyan mértékben nyílik meg, akiben és amennyire a gondolat-szó-tett egysége szilárd. Minden hagyomány a nagy forma testetöltése.

5.

A hagyomány mindig ugyanazon a legérzékenyebb helyen törik ketté, ott, ahol az univerzális értelem és az átlátszó egzisztencia találkozik. A kettétört egység két darabja a vallás és a világ. Társadalmi megfogalmazásban a szellemi (*brahman*) és a lovagi (*ksátrija*) kaszt. A szó és a tett nem fedik egymást. A kettő viszonya, hogy egyik sem tud meglenni a másikkal, és egyik sem tud meglenni a másik nélkül. A vallás és a világ az emberi lét középformája. Itt válik ketté az individuum és a kollektívum. A társadalomban a szellemi és a kormányzói kaszt egymástól elszakad. Az emberi életben a szó és a tett elszakad.

6.

A középforma ismét kettétörik, filozófiává és tudománnyá. A szellemi kaszt hagyatékát a filozófia örökli, a kormányzói kasztét a tudomány. A filozófia mindig elmélet, a tudomány mindig gyakorlat. Idea és praxis. A filozófia nem tud meglenni a tudománnyal, de nem tud meglenni a tudomány nélkül, a tudomány sem tud meglenni sem a filozófiával, sem a filozófia nélkül, mert a létforma ott törött el, ahol az egység a legérzékenyebb. A filozófia a transzparens egzisztenciát akarja realizálni univerzális orientáció nélkül, a tudomány az

univerzális orientációt átlátszó egzisztencia nélkül. A filozófia így lett önkényes, a tudomány pedig elmerült az értelmetlen ész démonizmusába. A legjellemzőbb példája ennek az emberi lét és eredet kutatási stratégiája, ami kettős alapra épít: a zoológiára és a masinizmusra.

7.

A hagyomány hitelességének mértéke a kinyilatkoztatás. Ez a mérték abszolút. A kinyilatkoztatás közvetlen. A kinyilatkoztatásban az igazságnak olyan köre nyilatkozik meg, amely bizonyításra nem szorul, mert a bizonyíthatóságon túl van. A kinyilatkoztatás az élet megértése abból, ami több mint élet. Hitelességet a hagyományon kívül csak a tudomány tudott teremteni. A tudomány hitelességének mértéke az egzaktság. Az egzaktság a kinyilatkoztatás nyomán és mintájára készült, de a kinyilatkoztatás egzaktsága sohasem tárgyi, hanem a kifejezés pátosza. A hagyomány és a tudomány hitelességének mértéke alapján nem abban különbözik, hogy a kettőnek egymástól eltérő pátosza van. A tudománynak nincs igazsága, csupán valósága (úgynevezett tényei), s ezért az egzakt tudomány valóság igazság nélkül. Ami annyit jelent, hogy abból, amit a tudomány mond, még ha a valóság teljes egészének meg is felel, nem következik semmi. Nem megértés, csupán értesülés, és ennek egzisztenciálisan kötelező érvénye nincs.

8.

A tudomány ismét kettétörik természettudománnyá és szellemtudománnyá. A természettudomány a mágiából eredt, jellegzetesen ismeret és nem tudás, ezért áll a mechanizmus és a zoologia, nem pedig a humánium alapján. Következménye annak, hogy a lét egy kategóriával szegényebb. Mivel csak valósága van, igazsága nincs, nincs érzékenysége az értékekre, ami annyit jelent, hogy közömbös és semleges. Ami közömbös, nem kényszerít állásfoglalásra, és még ez benne a legjobb. A természettudomány ezért végül szolgálni kényszerül, és szolgálja is Európában a hatalmi ösztönt, megalapozza a hazugságot, az erőszakot és a kizsákmányolást.

A szellemtudomány tulajdonképpen beavatás volt, eredetéről azonban megfeledkezett. Egy részében természettudománnyá igyekezett válni, vagyis hatalmi (világnézeti) szolgálatba állt és eszményét az egzaktság pátoszában

kereste. Más részében mértékeit elvesztette és merő individuális önkénnyé vált.

9.

Sem vallás, sem filozófia, sem tudomány arra, hogy az ember abszolút tudást érjen el és életét megalapozza, nem alkalmas. Mindhárom az élet terhein való könnyítés, vagyis elrejtőzés az igazság elől. Életté leszűkített lét, amely abban a hiszemben van, hogy az élet önmagából érthető. Az igazságtól való elhagyatottság. A vallásban és a filozófiában a nosztalgia még él, a tudományban nem. Amit a tudomány mond, bármi legyen is, nem kötelez semmire. Igazság nélkül élni (*alétheia* nélkül, ahol *alétheia* a lét felé való nyíltságot jelenti), annyi, mint a *léthében*, vagyis elveszetten és elfeledve élni, rejtőzve, homályban, burokokban, elbújva a *turbában*, nem tudomást szerezni arról, hogy az ember hol van, mit csinál, és annak, amit tesz, mi az értelme és következménye.

10.

A hagyomány lét-teória, és három ontológiai evidenciája van:

Az *alapállás* - ami ha nem lenne, az ember nem tudna a kortól, a konstellációtól független, mindenkire kiterjedő, kezdeti és egyetemes magatartásáról.

A *turba* - ami ha nem lenne, az ember nem tudna arról, hogy a világban való élete az eredetinek korrump alakja.

A *megszabadulás* - ami ha nem lenne, az ember nem tudna arról, hogy a *turbából* ki lehet lépni, és az alapállást helyre lehet állítani. A kereszténység a hagyományon belül a korrupciót nem külön az értelemben (mint a hinduk), vagy a morálban (mint a héberek), vagy a testiségben (mint a görögség, a modern kor) keresi, hanem megtalálja az utat, amely az egész korrupciót egyetlen ponton számolja fel. Azt a tanítást, amely az ember és a világ eredeti helyére való visszaemelését mondja el, hívják Evangéliumnak. Azt az életrendet, amely az Evangéliumon alapszik, hívják kereszténységnek.

11.

A történelmi kereszténység az evangéliumi kereszténységnek depravált alakja. Ilyen alakzatok a történet folyamán: a klerikalizmus, a feudalizmus, a

humanizmus, a reformáció, a felvilágosodás, a demokrácia, a szocializmus, a szcientifizmus, amely mind álrealizálás és történeti tévelygés.

12.

Az Evangélium ellen nem azért tiltakoznak, mert tanítását nem tartják helytállónak, hanem mert az élet terhein való könnyítést teljes egészében elveti és teljes értékű életnek csak azt ismeri el, ha az ember eredeti állapotát visszaszerzi és a korrupciót önmagában megszünteti.

13.

Az Evangélium tanítása nem az, hogy a megváltást az ember védelemnek tekintse és abban elrejtőzzék, hanem hogy a megváltás útjára lépjen és a megszabadulást megvalósítsa.

14.

A megváltást bűvőhelynek (az élet terhein való könnyítésnek) tekinteni - így lett Jézus tanításából vallás.

A vallás inkább szédület, mint eszmélet. Ami az élet terhein való könnyítés jegyében áll (mint a vallás, a filozófia és a tudomány), az eszméletlenség egy neme.

15.

Jézus személye történetileg és irodalmilag a héber hagyományból elég könnyen érthető. A hagyománynak a hébereknél két nagy magatartása volt (Indiában: *mahamudra*): a prófétikus és a zsoltári. A hűség (*emunah*) két változata, a szenvedélyes és elkeseredett purifikáció dühe, amely a köz- és a magánéletben minden immoralitást üldözött, átkozódott és fenyegetőzött -, mert a próféta szakrális böszültsége elől senki, még a király sem rejtőzhetett el; és a másik, a szelíd és imádkozó aszkéta, aki a tisztaságban való hűséget önmagán kezdte. Jézus a prófétai és a zsoltári hűség kettős hűségét magában egyesítette, a hűtlenekkel szemben az alázatos türelmet gyakorolta, amelynek zsoltári zenéje minden tanításán áthangzik. A zsoltár költészete a hébereknél az volt, ami a hinduknál a Véda, az orfikus görögöknél a himnusz: az élet valódiságát és

tisztaságát éneklő imára alapozták, mintha az igazsághoz való hűség csak versben lenne kimondható (*bath kol*).

Jézus korában a prófétikus magatartás már elvadult alakban élt, mert nem annyira a rómaiak, mint inkább saját hatalmasaik ellen szüntelenül felkelő lázadó vezérek, akik Palesztinát csaknem állandó forrongásban tartották, csakis a prófétai morális igazságérzetből érthetők. A szekták pedig a zsoltári igazságra hivatkozva a korrupt közösséget nem viselték el, azt elhagyták, és kisebb csoportokban társadalmon kívül éltek (esszénusok, Keresztelő János).

16.

Jézusnak Palesztinában egyetlen ellenfele volt, lényének pontos ellentéte: a farizeus, aki a prófétizmus helyett agresszív világi érvényesülésben élt és a zsoltári ima helyett kenetteljes képmutatást gyakorolt.

17.

Tudjuk, hogy a hindu hagyomány szerint a lét romlása az értelem elhomályosodásával kezdődik. A vétek itt nem morális, hanem intellektuális aktus. Az igazság a gondolkozás igazsága. Az eredendő bűn a lefokozott értelem. Később a történeti görögség, majd Európa a korrupció kezdetét mint testi romlást értelmezi. A vétek itt nem morális vagy intellektuális aktus, hanem a megbetegedés. A héber hagyományban (a Kabalát kivéve) a korrupció morális romlás. A vétek a bűn. A bűn az eredetileg tökéletesnek teremtett világban a primordiális rendet (Mózes: szám, súly, mérték) megrontó egyetlen tett, az eredendő bűn, amely nemcsak az egész emberi létre terjedt ki, hanem amely a természetet is megrontotta. Mint Baader írja: az ember vétke a világ egészét magával rántotta.

A héber hagyományban a morális aktivitásnak éppen olyan ontológiai súlya van, mint Keleten a gondolkozásnak és mint Európában a testi életnek. Keleten minden romlás kezdete az értelmi homály, Európában a betegség, a hébereknél a korrupttá vált lét ősténye az eredeti világ rendjét sértő tett.

18.

A bűnnek, mint a teremtés primordiális rendjét megrontó törvénytelen aktivitásnak gondolatát később a történeti kereszténység és a mohamedánizmus is átvette. Ezzel olyan sajátos magatartás alakult ki, amely az összes

hagyománnyal szemben a létezés értékét kizárólag a mérhető tettektől tette függővé. A jó és a rossz erkölcsi jót és rosszat jelentett. Az embert a közösségben tettei alapján ítélték meg. Éppen ezért sehol másutt a látható tett és a valódi magatartás között az ellentét nem éleződhetett ki úgy, mint a hébereknél, sehol a képmutatásnak olyan döntő szerepe nem volt. A látható tett és a valódi magatartás között levő egzisztenciális résben, vagyis a léthazugság sajátos területén, a szó és a tett között helyezkedett el a héberek szellemét uraló kaszt: a farizeus.

19.

A farizeizmus nem szimpla képmutatás, hanem kidolgozott életrend, és nem azon alapszik, hogy valakinek a vásáron vemhes szamarat adok el, holott a szamár nem vemhes, hanem morálisan intakt, sőt magasrendű embernek tüntetem fel magam, aki a humánus értékek megvalósítását tartja fontosnak, holott kizárólag világi gyarapodásra törekszem és a morális magatartást fedezéknek használom fel.

20.

A farizeizmus egzisztenciális életszerkezet, amelynek értelme a következő:

- aki azt kívánja, hogy a társadalomban komolyan vegyék, annak erkölcsi értékeket kell megvalósítani (tisztesség, becsület, igazmondás, segítőkészség);
- aki azt kívánja, hogy gyarapodjék, annak fel kell ismernie, hogy erkölcsi magatartással célhoz nem ér, s így tisztességet, becsületet, igazmondást, és így tovább, mellőznie kell.

A kettő együtt nem megy. A farizeizmus azt csinálja, ami nem megy, és azt szisztematikusan kiépíti, a gyarapodás életrendjét a morális magatartás látszatával fedezi.

21.

A farizeus morál a hírben, tekintélyben, vagyonban, hatalomban való gyarapodásnak önvédelmi stratégiája, hogy az ember szociális súlyát megőrizze. Az ember azt akarja, amit nem lehet, egyszerre az életben győztesnek és emberileg igaznak lenni. Nem vemhes szamarat vemhesnek eladni nem lehet, mert az vásári trükk, gazdasági sérelem, a szocialitás síkján lezajlott egyszerű

csalás és jogi eset. A farizeizmus azzal, hogy kizárólag világi gyarapodásra épített életrendjét morális képmutatással fedezi és nemcsak meg akar gazdagodni, hanem intakt fensőbbtség látszatában kíván élni, az nem trükk, és nem csalás és nem jogi eset, de még csak nem is immoralitás, hanem léthazugság, mert nem tárgyi tény, hanem lényének valódi arca felől téveszt meg. A farizeizmus nem társadalmi és nem morális romlottság, hanem organizált létkorrupció.

A farizeizmus az antikrisztusi egzisztencia legelső és legáltalánosabb megnyilatkozása.

22.

A héber hagyománynak mindenesetre két alakját ismerjük, az egyik a talmudi, a másik a Kabala. A talmudi hagyomány (rabbinizmus) bázisa a rigorózus morál, s ezt a farizeizmus, vagyis az a kaszt tartotta fenn, amelynek célja merőben a világi gyarapodás volt, de amely nem engedett magán keresztüllátni, s ezért magát dogmatikus morállal, a vallásos szabályok kínosan túlzott és a nagy nyilvánosság előtt hangsúlyozott magatartásával fedezte. Közismert tény, hogy a túlhangsúlyozott rigorózus morál minden társadalomban és minden időben a rejtett hazugságot jellemezte. A héber társadalomban figyelemmel lehet kísérni, hogy a farizeizmus megerősödésével milyen arányban növekedett a Talmud tilalmi szabálysövevénye, és (a rítus örve alatt) milyen módon terjedt ki az öltözködésre, a mosdásra, az ételek elkészítésére, a szólamokra, a mozdulatokra, a hanghordozásra és a formulákra. Az emberi egzisztencia szüntelenül a *bűn-nem bűn* között szorongott, és a farizeusok minél elvetemültebben vetették magukat a világi gyarapodásra, a tilalmi szabályok hajszálnyira való megtartását annál kegyetlenebb szigorral követelték meg, és annál szörnyűbb következménye volt annak, ha valakit bűnösnek mondtak ki.

23.

A héber hagyomány másik alakja a Kabala. A lét megromlásának első oka a hinduk szerint az értelmi homály, az európaiak szerint a testi törékenység, a talmudi hagyomány szerint a morális rossz, vagyis a bűn. A Kabala állásfoglalása és tanítása ebben a kérdésben még a legrégibb források alapján sem elég világos. Valószínűnek látszik, hogy az esszénusok és a rokon szekták egy orfikus-pitagoreus szerkezetű közösségben éltek. Tudjuk, hogy az orfika és a Kabala rokon, már csak azért is, mert aritmológiája csaknem azonos. Egy biztos,

hogy a rabbinizmust teljes egészében elvetették. Később (Alexandriában, a középkorban, Spanyolországban) a Kabala olyan vonásai nyilatkoznak meg, amelyek igen közeli kapcsolatot látszottak fenntartani a hindu és az ezoterikus mohamedán hagyománnyal, vagyis a korrupció sötét pontját az értelmi eltévelyedésben vélték felismerni. A legrégebbnek tartott iratokban (Széfer Jecirah) a primordiális számrendnek és a nyelvi primordiális rend helyreállításának törekvése azonban még mélyebbre mutat. Lehet, hogy a Kabala a lét megromlásának első mozzanatát sem az értelemben, sem a testiségben, sem a morálban nem kereste, hanem ott, a létezésnek azon a középponti helyén, ahol az értelem, a testiség és a morál találkozik, vagyis azon a mélyponton, amely kétségtelen elnevezést egyetlen hagyományban sem nyert.

24.

A Kabala a rabbinista hagyománnyal mindig szemben állt és a rabbinizmus a Kabalát elnyomta és üldözte. Ennek ellenére a Kabalának mint titkos tanításnak (misztika, szekta) mindig elég súlya volt ahhoz, hogy általa a rabbinizmus magát fenyegetve érezze. A súly nem a számbeli többségre esett, éppen ellenkezőleg. A kabalisták mindig kisebbségben voltak. A Kabala azonban a farizeus léthazugságon keresztüllátott. Nem azt tanította, hogy az emberi normalitás helyreállítását, vagyis a kezdeti korrupció felszámolását a moralitáson, vagyis a látható tetteken kell kezdeni, hanem azt, hogy az emberi lénynek teljes egészében meg kell fordulnia (*tesuvah*).

25.

A *tesuvah* azt a végleges értelmet, amelyet kétezer éve őriz, az Evangéliumban nyerte el. A szó evangéliumi értelmezésének nagysága nem abban van, hogy új, mert nem az, sőt ez az, ami a lét elemi tudata után közvetlenül következő legrégebb, viszont ami annál rejtettebb és homályosabb. A nagyság abban van, hogy Jézus, mint rajta kívül soha senki, a megromlott embert megértette és éppen ezért a homályt és a rejtettséget képes volt maradéktalanul átvilágítani. Ez magától értetődően csakis úgy volt lehetséges, hogy a létezést, amit Jézus önmagában realizált, a kezdeti romlottság meg sem érintette. Ilyesmi nem lehet gondolkodás, de nem lehet egzisztenciális küzdelem eredménye sem. Ilyen lény, főként ilyen egyszerűen és nyíltan csak az abszolút tiszta lét inkarnációja lehet.

Ezért tartja a hagyomány Jézust büntelennek (a korrupciótól intaktnak) és Istennek, (mivel a primordiális és abszolút létezést valósította meg). És ezért lehetetlen másnak tartani, mint ténylegesen minden romlástól mentesnek, vagyis Istennek. Csakis és egyedül a létezésnek erről a fokáról volt látható és kimondható az Evangéliumnak az a tanítása, hogy a kezdeti korrupció (eredendő bűn) az emberben a primordiális létezés centrumával szembe ellencentrumot teremtett - a lét eredeti és tiszta forrásával szemben ellenforrást -, amelyből a megromlott lét (halál) fakad.

A korrupció sötét és rontó hatalmat szabadított fel, amelyet mitikusan megszemélyesítve sátánnak és ördögnek neveztek, de mindenesetre olyan lehetőséget, amely nem a létezést, hanem annak megromlását és pusztulását nyitja meg. Ez a törvénytelen létrontó forrásból származó hatalom nem külön az immorális tettben, nem külön az értelmi homályban, nem külön a testi törékenységben nyilatkozik meg. Morális rossz, értelmi homály és testi betegség a centrális létromlás következménye. A megfordulásban (*tesuvah*) az ember hiába kívánja részlegesen tetteiben a jót megvalósítani, hiába oszlatja el az értelmi homályt, hiába kíséri meg egészségét fenntartani, ha a létezés centrumával szemben teremtett ellencentrumot nem számolja fel. A létrontás forrását kell megsemmisíteni.

26.

Jézus mindenesetre a farizeus morál-terror körén kívül állt. Hogy a Kabalával milyen viszonyban volt, nem tudjuk. A Talmud egyetemes bűnösség-tanítása ellen azonban állást foglalt, az étkezés, az öltözködés, a szokások szabályait nem tartotta meg, és a legrettentőbb, a sabbatot sem tisztelte. Nem tudunk arról, hogy az értelem megvilágosodására különös súlyt helyezett volna, arról sem, hogy a testi egészségnek fontosságot tulajdonított volna. Viszont az Evangélium minden szava a létrontásnak arra a centrális helyére mutat, amely az intellektuális, a morális és a testikorrupció, vagyis az egész humánus lét gyökerében van.

27.

Guénon írja, hogy a kereszténység nem vallás, hanem beavatás. A beavatás nem értelmi világosságot nyit meg, nem erkölcsi tökéletességet tanít és nem betegségmentessé tesz, hanem a mindennemű romlás középpontjában levő sötétséget, amely lehet értelmi is, erkölcsi is, testi is, felfedi és átvilágítja. A

beavatás a lét abszolút tisztaságára, épségére és rendjére utal. A létnek ez az eredeti épsége és tisztasága és rendje azonban nemcsak az, ami kezdetben volt, és nemcsak a vég, amit a jövő rejt, hanem ez az, ami minden emberben állandóan és örökké, ha megvalósíthatatlanul is, de a jelen pillanatában is él, mert ez minden létező eredeti és tényleges létcentrumba, és enélkül senki sem maradhatna fenn egyetlen másodpercre sem. A kereszténység nem üdvöt hoz és nem gyógyít, hanem a lét romlottságától szabadít meg, mert attól elfordul (*tesuvah, metanoia, megtérés*), és az embert a valódi lét felé megnyitja. Ez a tudás a lét megromlása óta homályban volt, és ennek felfedezése minden ember képességét messze meghaladta. A megfordulás jelentőségét csak a messiás (istenember) fedhette fel és a megtérést csak ő valósíthatta meg. Ezért mondja Jézus: „Kinyilvánítom azt, ami a teremtés óta rejtve van” (Mt. 13,35). Ez az, ami nem visszatérés a paradicsomba, és nem az édenkerti lét megújítása, hanem a romlás hatalma fölött aratott győzelmen alapuló új birodalom, amit a héberek *malkuth ha samajim*nak (égi királyságnak) neveztek. Ez az iráni *dzsjotismat khsathra*, a ragyogás birodalma. A diadalmas igazság országa. Ez az ország az emberben van: *baszileia tou theou entosz hümon*. Ez a föld, átvilágítva tündöklő dicsőséggel, dicsőség - *khsathra, kavod, gloria, doxa* — minden hagyomány egyik alapszava. A kereszténység olyan beavatás, amely a bukott teremtés (megromlás) után új ontológiai bázist teremt, és pedig az eredeti létet az édenkertnél mélyebben alapozza meg. A teremtés bázisa gyermetegnek és törékenynek bizonyult. A megváltás fundamentuma mélyebb, mint a teremtésé (Baader). Ezért mindezt vallásnak, személyes üdvkérdésnek tekinteni, mondja F. Otto, fatális profanizálás, hitvány és silány filozófus félreértés. Ez itt olyan igazság megnyilatkozása, amely a megújult lét egész hatalmával minden ellenerőn áttör akkor is, ha abba „test és lélek belepusztul”.

28.

Az *asma* szó a héberben árnyalatainak gazdagságában csak egészen ritkán jelenti nyersen azt, hogy bűn. Az *asma* (sötétség, sár) értelme belejátszik, de az *asmaj* (durva, tudatlan, gonosz) szintén. Asmodaj pedig a démonok fejedelmének neve. Mint ige annyit jelent: vétkezni, a vétek következtében bűnhődni, szenvedni, nyomorultnak lenni, elpusztulni. A szó leglényegesebb zöngéje, amely minden mellékjelentésből kihangzik az, hogy tisztátalanság, annyira, hogy az Evangéliumban az *asma* sokszor csak tisztátalansággal fordítható. Aki *asmát* követ el, az bemocskolódik, és pedig nem társadalmilag és

nem is vallásosan, hanem ontológiailag. Az nem szennyes dolgot követ el, hanem maga szennyessé lesz. És a szennynek ettől a fajtájától az ember éppen úgy megborzad, mint a szakrálistól, csak éppen az ellenkező oldalon, ez a félelmetes undor megrettenése. Különös primitív és eszeveszett vakság, béna tehetetlenség és testi abnormitás következménye, ezenkívül oktalan és bárgyú hiszékenység, amely az *asmától* valami pozitívumot vár. A szenny ragad és bűzölög és mérgez és mintha kibírhatatlan lenne. Eckehart mester azt írja, hogy ez az *asma* olyan, mint az aszott, a gyomok közt leghitványabb, szívós, makacs és mohó növény, amelyet az ember hiába tép ki, ha gyökeréből szemernyi is a földön marad, újra kihajt és még dühödtebben terjeszkedik. A Kabala azt mondja, hogy a gyomok, mint a kártékony férgek és rovarok, a ronda és parazita lények a földön az ember kezdeti megromlásának (*asma*) következményeképpen terjedtek el.

29.

Az *asma* jelentésében a legfontosabb, hogy elkövetésével az ember nemcsak önmagát teszi tisztátalanná, hanem a létezést egész egyetemességében szennyezi be. Ezért Schellingnek az a meghatározása, hogy a *Beraubung des Seins* - a lét megrablása, teljesen egzakt. A lét beszennyezése és megrablása minél nyíltabb, súlya annál kisebb, az *asmát* minél tökéletesebb rejtési eljárással követik el, annál súlyosabb. Ezért a legnagyobb vétek nem az, ami kétségtelenül mindenki által szemmel látható, hanem amelyet titokban követnek el, fejlett fedőtechnikával és folyamatosan, és azt szilárd rendszerré építik ki. A legsúlyosabb *asma* a tökéletesen elrejtett létrontás-szisztéma.

30.

Az *asma* megszemélyesítése (sátán, ördög) mindenesetre téves. Az egész valószínűleg azt jelenti, hogy a létrontás az emberben és a világban olyan pozitív hatalom, mintha személy lenne, vagyis nem valami, hanem valaki, akit nem lehet megkerülni. Az ördög azonban nem személyes lény, mert ha az lenne, a megfordulást (*tesuvah, metanoia*) benne föl lehet ébreszteni, ami nonszensz. Az ördög nem exorcizálható. Az ördögből az ördögöt nem lehet kiűzni. Az ördög megtérítése abszurd feladat. Az ördög a teremtésben rejtett hatalom törvénytelen felébresztése, a létezésnek az a lehetősége, hogy a lét bizonyos ponton, közvetlenül saját forrása mellett, önmaga megromlására fordítható.

31.

A létrontás különösen jellegzetes és állandó törekvése, hogy önmagát eltitkolja és úgy tüntesse fel, mintha bűn egyáltalán nem, vagy legfeljebb csakis a nem épelméjű ember sajátságos kényszerképzete lenne. Ilyen törekvés a többi között a modern tudományé, amely a bűnt pszichopatologikus jelenséggként értelmezi, és abban a hiszemben tetszeleg, hogy a bűn ténye a természetből megérthető, és a legtöbb esetben nyomtalanul eltüntethető.

A létrontásról való tudat azonban kivétel nélkül minden emberben megvan, már csak azért is, mert a létrontás jóvátételére való feltétlen kötelezettség minden emberben elnyomhatatlanul él. Mindenki tudja, hogy valami történt, ami így nem maradhat és azt helyre kell hozni. Nem úgy, hogy az eredetit visszaállítja (visszatér), bár a legnagyobb kedve erre lenne. Ez a szenvedély a kezdet paradicsomi állapotát kívánná helyreállítani. De ez visszahozhatatlan. A jóvátétel azonban újonnan teremtetett fundamentumra felépített, az eredeti teremtnél magasabb és tökéletesebb létezés megvalósítása, amely önmagában a létrontás erejét feldolgozza, amennyiben megfordul (*tesuvah, metanoia*), a rontást önmagában megszünteti és életheletőséget kizárólag a pozitív erőknek nyújt.

32.

Az evangéliumi megváltás gondolata világosan csak a jóvátételből érthető.

A jóvátétel kötelezettség, amit ha az ember elmulaszt, az adósság terhét veszti magára. Az adósságot törleszteni kell. Ha nem törlesztik, növekszik. A megváltó: aki helyettem az adósságot kifizeti, vagyis az adósságtól megvált.

33.

Arról, hogy a létrontást feltétlenül jóvá kell tenni, mindenki tud. A lét így, ahogy van, tűrhetetlen. A beszennyezett lét elviselhetetlenségét mindenki egészen közeliről ismeri, és az adott humánus étellel együtt mindenki tudja, hogy nem minden emberért, és nem minden élőlényért, de az egész létezésért, az eredeti tisztaságnak magasabb fokon való helyreállítása érdekében tett erőfeszítésben neki magának személyesen és felelősen részt kell vennie. Ha nem teszi, visszavonulásával a szennyet önmagában is növeli. A létrontásban való részesség tudatát, ha nem is lehet eltüntetni, el lehet homályosítani, és az emberiség mindig bővelkedett olyan altatókban, amelyek a tudat fölött

szundikáltatták. A jóvátételre való kényszer azonban nem csillapítható, és ezért mindenki fel kell ébrednie a kérdésnek: jóvátétel, - de miért? A jóvátétel ösztöne az emberben elhallgathatatlan, és az ember tudja, hogy elkövetett és állandóan elkövet valamit, ami jóvátétel nélkül nem maradhat. A létrontást nem egy ember követte el, és minden további létrontás nem egy ember vagy csoport, hanem annak az egész létnek rovására történik, amelyben mindnyájan részesülünk. Éppen ezért a jóvátétel is mindenkire kötelezően érvényes. Aki magát kivonja, újabb létrontást követ el.

A követelés persze túl nagy, de még nagyobb, ha az ember tudja, hogy ez nem külső presszió vagy kondicionálás nyomán történik, hanem az ember ezzel a követeléssel született. Az ember a teljesítéshez vezető utat azonban nem ismeri, de ha ismerné is, éppen megrontott léte miatt abból semmit, vagy csak jelentéktelent tudna megvalósítani. A megváltás az a tevékenység, amely az ember helyett az első és elhatározó lépést megteszi. Aki az ember helyett a jóvátételre az első lépést megteszi, a messiás. A messiás (megváltó) azzal, hogy a létrontást, bár abban semmi szerepe nincs és nem is volt, magára veszi, úgy tekinti, mintha abban neki tényleg része lett volna, a létrontásért való felelősséget és annak egész súlyát átveszi, de ez nem elég, hanem a jóvátétel pozitív eredményét, a magasabb fokon tisztult létezését az embernek engedi át, mintha azt az ember szerezte volna meg. A megváltás azt jelenti, hogy a megváltó a jóvátételt az ember helyett elvégzi. Ennek a jóvátételnek, vagyis a megváltásnak éppen ezért jelképe a Golgota és a kereszt, más szóval az áldozat.

34.

A lét beszennyezése (a létrontás elkövetése) mindenkit érint, ezért minden ember minden emberért jóvátételre köteles.

35.

Megváltás a jóvátételtől való megváltás - az ember helyett adósságát kifizetik -, és ez akkor válik érvényessé, ha az ember ezt megérti és elfogadja, de az elfogadás attól függ, hogy az ember hűségével a megváltóhoz csatlakozik, vagy sem. Hűség (*emunah, pishet, fides*) az Evangélium alapszava, nem pedig a hit (*faith, foi, Glaube*).

36.

Antikrisztusi mozzanat: természeti lények vagyunk - nincs bűn - nincs

létrontás - nincs egymásért való felelősség - nincs lelkiismeret - nincs jóvátétel - nincs adósság - nincs felelősség - nincs megváltás - az élet az élvezetekért van.

37.

Minden hagyománynak van megváltástudata. A megváltás jellege a kezdeti korrupció értelmezésétől függ. Indiában a romlás értelmi eltévelyedés és a megváltás éppen ezért az eredeti értelem helyreigazítása. A hébereknél a korrupció a morális rossz, s ezért a megváltás a jócselekedet. Az archaikus görög hagyományban az erkölcsi és az esztétikai romlást összekapcsolták, és a megváltás ezek szerint a lét szépségének és erkölcsi intaktságának együttes helyreállítása (*kalokagathia*).

A megváltásról szóló tudás a történeti korszakban még a legjobb esetben is csupán *tantra*, vagyis emlékezet- és könyvtudás, később pedig már csak tudomány. „Bár a tanítást elsajátították, a tanítás értelmét bölcsességgel keresik, s ezért belátásban nem részesülnek. Csak azért tanulnak, hogy beszélhessenek róla és felőle véleményüket nyilvánítsák, s ezért a helytelenül felfogott tanítás csak további romláshoz és szenvedéshez vezet.” (Buddha)

38.

A lét romlottságának ténye elől nem lehet kitérni már csak azért sem, mert abban az ember saját létével is érdekelt. Csak el lehet szenvedni, és pedig mint a megzavart értelmet, a betegséget, a beszennyeződést. A lét intakt voltát helyre kell állítani, és a jóvátétel kötelezettsége mindenkire érvényes. Kibújás, tagadás, elkenés az eredeti rontást azzal tetézi, hogy az ember a létrontáson felül még léthazugságban is él. Aki a jóvátételt vállalja, tovább szenved, de legalább a hazugságot elkerüli.

Jézus a különböző hagyományok által tanított bűnbeesések mögött a centrális korrupció gyökerét felfedte. A korrupció tünetei a lefokozott értelem, az immorális tett és a betegség, de mindenek centruma magának a korrupciónak, a létrontás erejének kiáradása. Az a hatalom, amit Jézus a létrontó erővel nem szembeállított, hanem a hatalom, amely a létrontó erőnél nagyobb, és amely a kezdeti létezés tisztaságánál véglegesebb tisztaságot teremt, különös módon nem valamely hallatlan és győzedelmes, hanem megrendítően szelíd és erőtlenséggel, hatalmát teljesen feladó túlhatalom, amely minden erőnél erőtlenebb, puha és engedékeny és gyengéd. Az Evangélium szeretetnek nevezi. A szeretet az a hatalom, amely a létrontást megfékezi és azt helyreigazítja úgy, hogy a

létezésnek az eredetnél magasabb szintjét teremti meg. Ez az a szint, amelyen az égi királyság, a diadalmas igazságnak fundamentuma nyugszik.

39.

A szeretet nem erkölcsi erény és nem vallásos érték és nem érzelem, hanem a létrontás erőinél magasabb erő (erőtlenség), amely nem a lét alapállását igazítja helyre, hanem a létezés végleges alapját teremti meg.

40.

A szeretet tökéletesen erőtlen, mert minden agressziót feladott. A szeretet teljesen bevehetetlen, mert a létezés legnagyobb hatalma.

41.

Az Evangélium a centrális létrontás felfedése és az egyetlen remedium (szeretet) feltárása.

42.

Ha a lélek nem szeret, a földre zuhan, ami a pokollal csaknem egyenlő (Simone Weil). Vagyis, amit Empedoklész tanít: a szeretetben meglazult lélek istenéről leszakad és tízezer testétöltésben kell megtisztulnia, amíg visszatérhet.

43.

A létrontó hatalmak és a léthazugság rendszerek kétezer év óta állandó erőfeszítést tesznek, hogy a szeretetet kompromittálják. Gondolkozásban, világnézetben, filozófiában, tudományban ez maradéktalanul sikerült. A definíció így szól: a szeretet szentimentális papi csalás. Az emberi lét középpontja nem a szeretet, hanem a létért való küzdelem.

A szeretet azonban az egyetlen létező, amely nem tagadható meg és nem szennyezhető be. Ami beszennyezhető, az a szeretettel való visszaélés, a hazug és álszeretet, a szeretettel való csalás, a hamis és egoista szeretet. A kompromittálás hatása csak addig tart, amíg az autentikus szeretet megérinti. Abban a pillanatban erről a tökéletesen erőtlen és hatalomtalan, szelíd és türelmes, puha és engedékeny gyengédségről minden agresszió visszapattan, és ez a védtelen lágyság a gyémántnál is keményebbnek bizonyul.

44.

Az antikrisztusi létrontás nem történeti tényezők, nem az értelem, a tudás, az erkölcs, a hatalom, az emberi intézmények, a vallás ellen, hanem a szeretet ellen irányul.

45.

A szeretetlenség az értelemben mint őrültség, a morálban mint bűncselekmény, a testi életben mint betegség nyilvánul meg. Szeretetlenség annyi, mint létromlottság. - A szeretet a létezés mértéke.

46.

A szeretet paradoxona: a szeretet az ember legmélyebb lényének megnyilatkozása, éspedig abban, hogy a legmélyebb lény önmagával szembeszáll és maga ellen dönt (Oetinger). A szeretetet az ember azzal szabadítja fel, hogy megköti.

47.

A lét (a szeretet) alpművelete:

- az önállóságban, mint egy én a közösben kiegyenlítődni,
- a közössel való egyesülésben abszolút egy énné lenni. (Ez Böhme logikájának bázisa, az *inqualieren*. Az egymás kölcsönös áthatásának törvénye.)

Az Egynek a végtelen számsorban való differenciálódása, a végtelen számsornak az Egyben való integrálódása.

48.

A szeretet matematikai természete: a matematika a szeretet műveleteit képezi le.

A szakrális aritmológiák (Ji king, szánhja, Kabala, Püthagorasz, orfika) után a szeretet matematikai természetét Európában alig néhányan értették meg. Plótinosz, Cusanus, Eckehart, Böhme. Minden matematikai művelet alapja - a primordiális létről való tudat - nem egyéb, mint a szeretet egységesítő művelete (a lét alpművelete).

A szeretet műveletei a fizikában, a kémiában, a biológiában, az asztronómiában, a pszichológiában, a szociológiában.

49.

A szeretet logikája az egységlogika. (Upanisádok, Plótinosz, Hérakleitosz, Cusanus, a zen, a szufi, Böhme, a khasszidok).

A szeretet a létet megnyitó és átvilágító szó. Logosz.

50.

Ami a szeretetből nem érthető, annak szavahihetőségéről le kell mondani.

51.

A szeretet az eredeti teremtésnél magasabb rendű és egyszerűbb élettechnikát teremtett, szilárdabb lélekjelenlétet, felsőbb tudást, emberismeretet, valóságismeretet. Ez az életrend, mivel több, gyermekibb, vagyis törékenyebb, szelídebb, lágyabb, világosabb, kiműveltebb, értelmesebb, tágabb, derültebb, önérzetesebb, finomabb - és főként érzékenyebb és sebezhetőbb.

52.

Minden szeretet ősképe a golgotai áldozat: önmagamat maradéktalanul odaadni.

53.

Annak a divinális megnyilatkozásnak, amit az Evangélium Szentléleknek (Szent Szellem, *ruah hakados*, *pneuma hagion*) nevez, a leglényegesebb tevékenysége, hogy átvilágítja azt, ami rejtve van. Létezési méreteken ez Jézus tevékenységének kvintesszenciája. „Kinyilvánítom azt, ami a teremtés óta rejtve van.” Ez az, amit Jézus örökölt hagyott („...elmegyek, hogy elküldhessem...”). Ez a Szent Szellem *exousziájának*, vagyis főhatalmának megjelenése. Ez a világon az első *fiat lux* után a második „legyen világosság”. Hogy semmi se maradjon többé rejtve senki előtt. Ezért a Szent Szellem természete apokaliptikus, mert apokalipszis szó szerint annyit jelent, mint megnyilatkozása annak, ami eddig rejtély és titok volt. Az átvilágítás annyira a Szent Szellem tevékenysége, hogy János apostol a szellemet az igazság szellemének (*pneuma tész alétheiasznak*)

nevezi, mert az igazság szellemének műve a transzparens egzisztencia, vagyis a tökéletesen átvilágított emberi lény. Nyílnak lenni a titokban.

54.

Az Antikrisztus a Szent Szellem ellenerejének is felfogható, mert a szellem fel akarja fedni, ami rejtve van, az Antikrisztus pedig azt, ami már megnyilvánult, el akarja rejteni. Az Antikrisztus nem a teremtés, hanem a megváltás világából lép ki, ezért nem a primordiális létrontás, hanem az egyetemes létmegújulás megrontásának fejedelme. Az Antikrisztus a szeretet oppozíciója, nem a golgotai áldozat, hanem az egocentrizmus, nem az érzékeny és sebezhető, derült és nyílt gyermeki bizalom, hanem az érzéketlen és páncélozott, zárt és kedélytelen bizalmatlanság, nem a megnyílás, hanem az elzárkózás, nem az egység, hanem a felbontó szétszórás, ezenfelül a dolgok elrejtése, az elrejtésnek megtévesztő rendszerben való kiépítése, végül még ennek a rejtésnek is, nehogy felismerhető legyen, elrejtése. Az antikrisztusi rejtőzködés végtelen folyamat, amit a Szent Szellem csak végtelen átvilágításával tud ellensúlyozni. Az Antikrisztus hatása azonban ott a legnagyobb, ahol a szeretet erőtlenségével áll szemben, ahol azt a látszatot tudja kelteni, hogy ami erőtlen, az kivetni való, és amit meg kell szerezni, az a hatalom.

55.

Az Evangélium tanítása nem vallás alapítása, hanem beavatás. A tanítványok tévedtek, és ez a tévedés igen hamar kiderült. Az Evangéliumra nem lehetett közösséget építeni. A kereszténység olyan beavatás, amely a beavatottak fensőbbiségével, vagyis brahmani tevékenységével meg tudja alapítani az emberiség egységét, vagyis az Egyházat. Nem mint organizációt, hanem mint a végleges és tényleges valóság körülvételét olyan emberekkel, akik az Evangélium, vagyis az áldozat szellemében élnek, mindennemű világi hatalom nélkül, szegénységben, igazságban és tisztaságban, figyelmüket az embernek „az életért és a hallhatatlanságért folyó kettős küzdelmére fordítva”, soha egy pillanatra sem elfelejtve, hogy az, amit itt életnek nevezünk „az ember örök sorsának csak töredéke” (Bergyajev). Végül pedig: hiteles élet csak egy van, az evangéliumi -, és a hiteles életen kívül minden egyéb mellékes.

56.

Aki azt hiszi, hogy az Evangélium vallást alapított és e vallásra emberi

társadalom építhető, méltán rendül meg, mert ez a kísérlet igen hamar és visszavonhatatlanul megbukott. A keresztáldozat óta tíz év sem telt el, csak öt, vagy még kevesebb, amikor Jeruzsálemben a szeretet közösségéhez csatlakozók minden vagyonukat felajánlották, hogy közösen a közösből éljenek. Ananiás és felesége Szafira is eladta a házát, de annak árából jó részt a maga számára elrejtett. Az antikrisztusi ábrázat.

Ezzel a legelső közösség máris zátonyra jutottnak volt tekinthető. Nem azért, mert Ananiás és Szafira az árulást elkövette, hanem mert a közösség az árulást merőben a héber farizeus konvenció alapján mint bűnt ítélte meg. A közösség az Evangéliumból egy szót sem értett. Amit értett, az csak a talmudi morál volt. Az ember valódi beavatás nélkül társadalmi vadállat (*bête sociale*), akinek gondoskodásra van szüksége, különben nyersen zabálja a húst. A hitelesen evangéliumi keresztény mosolyogva elküldte volna szegény Ananiást és feleségét: - Eredj és pénzedért házat vedd vissza, iparkodj tiszta életet élni, s ne hidd, hogy üdvödet úgy meg tudod vásárolni, mint a piacon a bárányhúst, mert úgysem más valamiért jöttél ide, csak mert hallottad, hogy az örök mennyei boldogságot itt olcsón árusítják. Nem baj. Ha aztán úgy érzed, hogy a messiás szavaitól meg kellene világosodnod, gyere el.

57.

Minden olyan közösség organizációja, amelyet a lehető legközönségesebb és legdurvább anyagiasságra alapoznak, a történet e kései fokán teljesen lehetetlen. A megtérés, vagyis az alacsony életértékeknek a magasabbért való elhagyása a többség számára nem megvalósítható feladat. De a megtisztultak sem alapíthatnak közösséget, mert létük súlya messze a társadalmon túl esik.

Amire a brahmannak szüksége van, nem a hatalom, hanem az autoritás. Az autoritás a hiteles élet aurája.

A lehetőségek egyetlenje, hogy a szellem embere (*brahman*) az emberi organizációban helyet (kedvező esetben fontos helyet) foglal el, és a közösséget belülről érleli. Ezért a pitagoreus társadalom nem lehetett életképes, az esszénus csupán szekta maradt, Platón államáról pedig jobb nem beszélni.

58.

Nem a meglévő társadalmakat kell átalakítani, nem teljesen új társadalmat kell alapítani, hanem az örök emberi közösség egységének (Egyház) abszolút tényét kell kimondani és fenntartani, és annak megvalósulását az egész emberiségtől és

minden embertől külön, szüntelenül követelni. (Jaspers: ha nem élünk mindnyájan együtt és egymásért, mindnyájan együtt fogunk elpusztulni.)

59.

Ami nem Egyház, az *ergastulum*, vagyis rabszolgaistálló.

60.

Markion görög kereskedőről, ha mindaz, amit felőle feljegyeztek, igaz, azt mondják, hogy felfogása szerint a kereszténység a kíváncsú mértékben azért nem terjedt, mert a többi népek, főként a görögök - és egyes kasztok, főként a műveltebbek, a rabbinista moralizmustól idegenkedtek. Markion a héberség önmaga felé forduló és minden mást kizáró füledt és kicsinyes familiarizmusát (amely ellen Nietzsche is oly bőszülten tiltakozott) nehezen viselte el. Azt tanította, hogy a világegyetem uralmában rezsimváltás történt. Jézus Atyaistene nem az Ótestamentumé, hanem egészen más lény, nem bosszúálló és haragvó, hanem igazságos és jó, és nemcsak a hébereké, hanem az egész emberiségé, mint mondta: az Idegen Isten. Jézus előtt erről az Istenről nem tudtunk. A Megváltó volt az, aki az Idegen Isten igazságát a földre hozta, és ezzel azt, ami azelőtt volt, eltörölte. A törvény (Tóra) és a próféták ezzel érvényüket veszítik. A világteremtés tulajdonképpen nem sikerült. A teremtés embere (Ádám) megbukott. Amit a teremtés elhibázott, azt a megváltás helyrehozta. Markion ezért az Evangéliumot az Ótestamentumtól elszakította, az eredeti (arameus) Újszövetséget úgy írta át, hogy az Evangéliumot olyan vallásfélének fogta fel -, de valószínűbb, hogy még annak sem. Markion valószínűleg még csak vallásos ember sem volt, csupán politikus, aki a szervezésben és a propagandában hitt. Markion tevékenysége a kereszténységen belül annak a héber-hellén antagonizmusnak első kitörése, amely egész Európa történetében a mai napig tart és igen különböző alakban jelentkezik, mint például a hellenizmus hatása a reneszánszban, ugyanakkor a hebraizmus áttörése a reformációban. Mert a hellén hatás minden esetben mint elvilágiasodás (művészet, tudomány, filozófia), a hebraizmus mint vallás (moralizmus, rítus, puritanizmus) jelenik meg.

61.

Az alexandriai nagy könyvtár gyűjtőhelye volt nemcsak a hellén és a héber, de az egyiptomi és az iráni, és minden valószínűség szerint a távolabbi népek iratainak is. Clemensről és Origenésről tudjuk, hogy Buddhát ismerte, és vannak, akik föltételezik, hogy alexandriai ügynökök Tibetben és Kínában is jártak és onnan is hoztak kéziratokat, amelyeket aztán itt görögre fordítottak. Ezek szerint Alexandria a *tantra-jugának*, vagyis a könyvkorszaknak első nagyszabású realizálódása. A tantra korszak az a kései idő, amikor a hagyomány már nem a mester-tanítvány személyes viszonyában él, hanem hogy fennmaradjon, a tudást írásba fektetik le, persze legtöbbször nem kielégítő alakban, mert a hagyományt a leírók általában már csak hézagosan értették. A másik veszély fenyegetőbb. A mesterhez csak az közeledett, akiben a tudás szomjúsága ténylegesen megvolt, és a mester joga fennállott, hogy kinek mit mond el. A könyv a kíváncsi és a szélhámos előtt is megnyílt.

A tantra a sötét korszak egyik fázisa. Sok tekintetben az involúció ideje, amikor a hagyomány gondolatai téli álmukra készülve, sajátságosan megdermedve (vagyis leírva) begubóznak, vagy mint a halak, önmagukat elvermelik, élettevékenységük lefokozódik, a gondolatok részben lerövidülnek és képletekké válnak és kivonatokká lesznek. A jellegzetes alakok azok az epigrammák, (a héber bölcsesség-irodalom: Példabeszédek, Jézus Sirák fia; a görög filozófusok: Parmenidész, Hérakleitosz, Püthagorasz, stb.), amelyek a gondolatot törvény alakban őrzik, vagy az indiai szútrák, amelyek a főszavakat és a mondatokat csupán emlékeztetőül használják. Az eredeti tanításnak ez csupán lárvája. A könyvben lévő spiritualitás nem aktív. Az ember nem azért ír, hogy élő szavát helyettesítse. A beszéd egészen más formából fakad, mint az írás. A beszéd kommunikáció, az írás pedig mű (karma). *Gott will nicht, daß ich schreibe, aber ich muß* — Isten nem akarja, hogy írjak, de kell (Kafka). A tantra éppen az, hogy a könyvből, még a legmagasabb rendűből is, a személyes hitelesség hiányzik. Az ember és az írás között lévő egzisztenciális távolság túl nagy, ami soha át nem hidalható: ezért abszolút emberek nem írtak. A könyv a spiritualitást jobban vagy kevésbé jól sűríti és tárolja. A könyv azonban mindig kivonat, és ma már a kinyilatkoztatást is csak könyvnek tudjuk felfogni. Ami tulajdonképpen annyi, hogy kinyilatkoztatás nincs, csak annak emléke és kommentárja. A kinyilatkoztatás a létnek olyan körébe húzódik vissza, amelyből közvetlenül kilépni nem tud, és ezért hatalma az élet fölött nincs.

A könyvtől semmi sem várható, mert az csupán tartály. Amennyiben életünkben még van valami nagyság, azt a könyvből vesszük és a könyvbe tesszük, de létünk ájult, semmit sem tudunk sehonnan közvetlenül venni, csak közvetve: a könyvből. A tantra-korszak végső mozzanata pedig a könyv

szekularizálódása, ami annyit jelent, hogy a könyv spiritualitása az időben feloldódik és szofisztikus lényegtelenységbe szétszóródik. A kéziratról is le kell mondani, és a személyes hitelesség még kevesebb. Ez körülbelül a könyv nyomtatás következménye.

Clemens Alexandrinus ezért veti fel a gondolatot: szabad-e könyvet írni? Mint a spirituális lények közül a legtöbb, könyvét mégis megírja.

62.

Az alexandriai könyvtárat valamely keletkező egyetemes távlatú egység teremtette meg. Alexandriában univerzális orientáció volt kialakulóban, a világtörténet folyamán minden bizonnyal a legjelentékenyebb. A rendelkezésre álló összes hagyomány ismeretében, és az Evangélium után következő században már az Újszövetségről is tudomást szerezve az egyetemes távlatú egység megteremtésére a reális alap megvolt.

Az orientáció fundamentuma a megismerés. Alexandria nagy alakjai a tudattalanság bűnét (*to tész agnoiasz hamartéma*) kívánták felszámolni, és ez teszi az alexandriai gondolkodást az indiaihoz olyannyira hasonlóvá. „A bűn legtalálhatóbb neve az, hogy megzavarodás (*szünkhüszisz*) - mondja Philón -, bizonyítható ez azzal, hogy az értelmetlen tele van megzavarodott beszéddel és szándékkal, és zavarában cselekszik". A megzavarodás értelmi korrupció, és e szó csaknem teljesen fedi a hindu *avidját*, amely értelmi homályt, csökkent éberséget és alvajárást jelent.

63.

A gnózis, vagyis a megismerés (a latin *cognosere*, a szanszkrit *dnyána*) az univerzális orientáció segítségével az értelmi megtisztulás útja. A megismerés értelme, hogy szakrális megismerés, amely az emberi lényre visszahat, s így meg kellene jelennie-, és fordítva, ahol átlátszó emberi lény realizálódik, annak tájékozódása egyetemesen nyílt kell legyen. Egyik a másik nélkül nincs.

Európa legújabb időszakában a lényeges létények iránt való érzéketlenséget nemcsak az jellemzi, hogy az egzisztencia tisztultsága és a tájékozódás egyetemessége között levő összefüggésről sejtelmünk sincs. A nonsens abban a gondolatban kulminál, hogy a filozófiát mint az univerzális orientáció szegényes maradványát nem az egyetemes tájékozódás, hanem a részlettudományok jegyében kívánják megérteni, s ezzel a filozófiát tudománnyá degradálni.

Ezért az alexandriai spiritualitásnak a modern egyetemhez való hasonlítása is teljesen hamis. A modern európai egyetemet Leontjev bábeli szajhának nevezte, nemcsak azért, mert minden tévtannak szót biztosít, hanem mert a szellem korrupciója iránt érzéketlen, sőt abban tetszelgő és lefuvalkodott. A modern egyetem részben az univerzális orientációt kiegészítő emberi lényről, a transzparens egzisztenciáról semmit sem tud, részben pedig fokozatosan az univerzális orientációról is lemond, és vagy az egzisztenciátlan szaktudásban szóródik szét, vagy az enciklopédizmus khimérájává lesz.

64.

A gnózis jelentése az, hogy *dneyána jóga*, vagyis a szakrális megismerés, vagyis *dneyána móksa* - a megismerés általi megszabadulás. A gnózis alapja, hogy annak a műveletnek, amely az emberi egzisztenciát teljesen átvilágítja és így megszabadítja, a megismerésből kell kiindulnia. Az ember tökéletes transzparenciáját az univerzális tudásra való nyíltsággal kell megvalósítania, egészen addig, amíg „nincs külső, nincs belső és nincs semmi egyéb, mint kristálytisza megismerés”. (Brihadáranjaka upanisád 4,5,13)

65.

Minden hagyományhoz genezis tartozik. Kozmológia, aritmológia, és gyakorlati életrend, rítus, mitológia és antropológia, amely ugyan a hagyomány lényegét nem mondja ki, mert az kizárólag a szellemi kasztban érett felsőbb létszinten megnyilatkozott tudás lehet (*sruti*), ez pedig legfeljebb, ami az emberi életben kezdettől fogva emlékezetes, vagyis amit „mondanak” (*szmriti*). A nagy és komplett hagyományok, mint a kínai, az iráni, a héber, az egyiptomi, az orfikus görög, teljes létrendszerek, amelyek a világ keletkezését, az ember származását, természetét, a lét célját, értelmét mondják el, a rend elvéről beszélnek, amelyre a világ felépül, a fizikai valósággal, a társadalommal és az emberi lénnel.

A kereszténységnek úgy, ahogy az az Evangéliumban megnyilatkozott, ilyen építménye nincs. Nincs is rá szükség, mert amit más hagyomány mond, annak érvényéből az Evangélium semmit sem vesz el, sőt fenntartja („a törvényből egyetlen jod sem vész el”). A kereszténység a lét megromlásáról és megújulásáról szóló (ezoterikus) tudás. Jézus tanítása kizárólag a lét elhomályosodott középpontjának átvilágítása. Alexandriában úgy gondolták,

hogy a tanítást a világ keletkezéséről szóló teóriával, kozmológiával és a teljes világképhez tartozó diszciplinák seregével sürgősen körül kell építeni. Ez a munka meg is történt. A diszciplinák egy része azonban fölöslegesen misztifikáló zavaros és okkult elmélet. Egy része - könnyen meglehet - jóhiszemű, de önkényes kommentár. Egy része biztosan korlátolt ostobaság.

66.

Plótinosz a gnóvizt kései és leromlott alakjában, nem is a legjobb szerzők alapján ismerhette. Ezért az a tanulmány, amit a gnosztikusoknak szentelt (*Prosz tousz gnosztikousz*), az alexandriai iskolára nézve elég lesújtó, de nem is jellegzetes. A tanulmány tárgya végül is nem a gnoszticizmus, hanem az akkori profán világvárosi félműveltség szurrogátuma, mintha valaki a mai tudományt a népszerű képes füzetekből akarná megismerni. Plótinosz a gnosztikusok világtagadásából indul ki, és azon az állásponton van, hogy aki a világ berendezését szidalmazza, káromlást követ el. A gnóviz világmegvetését olyan gondolkodásból származtatja, amely a kozmikus kiegyenlített megismerést nélkülözi. A földi életben levő rendetlenséget pedig az alexandriaiak nem értelmes, hanem gyanúsan mágikus módon akarják felszámolni. „A rossz - szól Plótinosz - semmi egyéb, mint hiányos belátás, a jónak alacsonyabb szintje, és azt fokozatosan el lehet tüntetni”. A rossz nem a létrontás következménye, hanem emberi erővel helyreállítható hiba. E felfogás, mint tudjuk, a görög racionalizmus naivitása. A kései gnosztikusok viszont a földi lét feldúltságát felsőbb hatalmak segítségével, a rossz démonok elűzésével kívánják kiküszöbölni. Ez ellen Plótinosz irtóztva tiltakozik. Hozzá lehet tenni, hogy e varázslatok nem is jóhiszeműek. Nem tartja valószínűnek, hogy a felsőbb erők „dallamokkal és kiáltásokkal, bömböléssel és sziszegéssel és más praktikákkal” befolyásolhatók lennének. Úgy látszik, mindez nem egyéb, mint a gyanútlanok megtévesztése.

67.

A gnóviz eredeti alakjában még rendelkezett az értelemnek azzal a világosságával, amely egy-két nemzedékkel később nyomtalanul eltűnt. Ezt a világosságot *diakriszisz pneumatómnak* nevezték, és ez annyit jelent, hogy az értelemnek az emberi egzisztencia valódiságára vonatkozóan csálhatatlan ítélőképesége van. A görög kifejezés szó szerint annyi, mint: „a szellemek

szétválasztása". Megkülönböztetése annak, ami jó és rossz, valódi és nem valódi, helyes és helytelen, igazság és létrontás. Nem társadalmi szempontból, nem pszichológiailag, nem az erkölcsi normák szerint, nem vallásilag. A *diakriszisz* ítéletének alapja nem a konstelláció és nem a biológiai alkat és nem a viselkedés, hanem a tovább nem elemezhető és másra vissza nem vezethető végső jelleg, az emberi lénynek mint az abszolút szellem inkarnációjának súlya és tisztasága. A kereszténység legelső idejében azt tanították, hogy a *diakriszisz* a Szent Szellem (az igazság szelleme, János szerint: *Pneuma tész alétheiasz*) adománya, ez a minden emberen átvilágítani tudó igazság ismerete. A *diakriszisz* az igazságra és a léthazugságra való csálhatatlan érzékenység.

A megkülönböztetés képességének elhomályosodásával, végül teljes eltűnésével az emberekben dolgozó szellemi erők mérlegelésének lehetősége megszűnt. Aminek következménye, hogy a helyes tanítást a tévtantól, a hiteles magatartást a pseudo-egzisztenciától többé nem tudták megkülönböztetni. A mérték elveszett, és így lehetőség támadt arra, hogy az emberi életbe a léthazugság akadálytalanul betörhessen.

68.

Ha a gnózis semmi egyéb, csak az archaikus tudás összegyűjtése lett volna, érdeme a történet fordulópontján akkor is egyedülálló lenne. A fordulatot akkoriban az idők teljességének nevezték. A görög *pléroma tou khronou* azonban az alexandriaiak szóhasználatában sem szónoki szólam, sem pedig misztifikáció, mint későbbben gondolták. *Pléroma* a gnózis egyik legfontosabb szava, a létnek maximális gazdagságában és tökéletesen integrált alakjában önmagával való színültig teltségét jelenti. Erről a tömény léttel való telítettségről a kinyilatkoztatások mint a kezdeti lét tartalmáról beszélnek (Édenkert, aranykor, *szatja-juga*), és ezt a létteljességet az Evangélium is a középpontba állítja. A *pléroma* gnosztikus mítosz, az Egynek a végtelen különbségekben való megnyilatkozását jelenti. Nem minden idő alkalmas arra, hogy tetszés szerint bármely tudás realizálható legyen. Az idők teljessége, az időkkel való tömény teltség, amikor a felsőbb szférákból a végtelen különbségekben megnyilatkozó Egy az emberi életben realizálódik. Voltak gnosztikus iskolák, amelyek a *plérómát* megszemélyesítették és istennőként beszéltek róla, mások *Szophiával*, a bölcsesség istennőjével vonatkozásba hozták, és analógiája lehetett a héber

hohmának, aki a Kabala szerint a teremtés második princípiuma, a lét minden lehetőségét magában hordó világanya-szellem. A gnózis azt mondja, hogy az idők teljességében (amelyben a megváltó megszületik), az ősi tudás teljes egészében esedékessé válik. Ez az az idő, amikor az univerzális orientáció lehetősége az ember számára megnyílik. A tudások teljességét a tökéletesen átlátszó emberi egzisztencia teszi lehetővé, az, aki az igazság létnyíltágában él (*alétheia*). Az idők teljessége a történeten kívül és felül álló fokozat, úgy is mondható, hogy a beavatás magas lépcsőfoka.

69.

Clemens Alexandrinus pontosan az ellenkező álláspontot képviseli, mint Markion. A kereszténységet kizárólag a héber hagyományból származtatja, de ami felfogására jellemző, az nem ez. Clemens az egész görög gondolkozást a héberségből vezeti le. A hagyományok között lévő analógiákat, akárcsak a modern tudomány, Clemens sem képes úgy értelmezni, hogy a néha szó szerinti megegyezések leírói egymástól függetlenül az abszolút időben lévő és állandóan adott egyetlen forrásból merítenek. Feltételezi, hogy az egyik hagyománynak régebbinek kell lennie, és a gondolatokat az újabbnak a régítől mint hatást kell átvennie. Tudjuk, hogy ez a feltevés tökéletesen téves. Minden hagyománynak a *status absolutusszal* külön közvetlen kapcsolata van, s a hasonlóságok, sőt az azonosságok innen, nem pedig hatásukból adódnak. Clemens tehát hibát követ el, amikor a Szókratész előtti görög gondolkodást, sőt Platón a Tóra hatásából kívánja magyarázni. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy a görögségnek önálló eredete, de a héberséggel közös alapállása van. Clemens jelentősége egészen más. Az egyik, hogy ő az első gondolkozó, aki a kereszténységet a megismerésre alapozza. A másik, hogy a gnosztikus szektákkal egzisztenciájának teljes bevetésével szembeszáll.

70.

Órigenész egészen biztosan az egyetlen alexandriai gondolkozó, akinek műve érinthetetlen volt és maradt. Amit Órigenész csinál, az a szakrális filológia egy neme, ami azt jelenti, hogy a kinyilatkoztatással való kommunikáció lehetőségét megnyitotta, és a kommunikáció fenntartására módszert teremtett.

Órigenész módszere sajátos. A kinyilatkoztatás szavait hét nyelvből világította meg, (mint feljegyezték, előadásait hét nyelven tartotta egyszerre),

és pedig mert szerinte a szó végső értelmét egyetlen történeti (korrupt) nyelv sem képes maradéktalanul közvetíteni. A hét nyelven való értelmezés legalább az irányt meg tudja jelölni, amelyben a kezdeti és az alapjelentés kereshető. Éppen ezért Órigenész filológiája nem tévesztendő össze azokkal a fenomenológiai elemzésekkel, amelyeket Arisztotelész Metafizikájának ötödik könyvében, vagy az Organonban alkalmazott, sem a modern szcientifikus filológiával, amely olyan fiktív (tudományos) grammatikából indul ki, amely nincs sehol.

Órigenész szófejtéseinek eljárása gyakran rokon a Kabala szófejtéseivel (sok száz példa a Zohárban). A középpontban minden esetben a *logosz* áll (Hérakleitosz értelmében, vagyis a *dabar*, mint a héberek mondták). Szóelemzéseivel a nyelven keresztül tulajdonképpen alapállás-rekonstrukciót művel. Ez az, ami a történetben példátlanul álló vállalkozás, különösen, ha valaki meggondolja, hogy itt Európában Szókratész és a föld túlsó felén Konfu-ce az emberiség egyetemes megzavaródását csak abban az esetben tartja kiküszöbölhetőnek, ha az ember a szavak eredeti értelmét (a szavak helyes használatát) helyre tudja állítani.

71.

Órigenész az egészen ritka emberek közé tartozott, akik a kinyilatkoztatásnak ragyogó elméletekkel való körülépítését ugyan nem elvetendőnek, de a végső tudást tekintve elégtelennek tartották. Az a valaki, aki a világ keletkezéséről és a világrendszer felépítéséről, az ember származásáról, és egyébről beszél, mindenesetre hasonlít a Szent Szűz bohócához, aki, mivel semmi mással Istenét dicsőíteni nem képes, szívének egyszerűségében Szűz Mária oltára előtt bukfenceket mutat be. Sok tekintetben a tudomány teljes egészében a végtelen hatalmassága előtt való ilyen bukfencezés, ilyen gyermekes és ártatlan mutatvány (liturgia és szakrilégium), amelynek a lét ura előtt semmi jelentősége nincs, azt az egyet kivéve, hogy hódolatát ilyen ügyetlenül mutatja be. Mint a Prédikátor mondja: a bölcsök minden bölcsessége bolondság.

Órigenész igénye nem szerény. A kinyilatkoztatást végső vallomásra akarja bírni. Órigenész gnosztikus volt, vagyis gondolkozásának bázisa, hogy a megismerés megszabadulás, és nem mellékes részleteket kívánt megismerni, hanem azt, ami lényeges („egy az, ami kell”). A kristálytisza megismerés.

A héber hagyomány egy kifejezése: *bath kol*. A szó azt jelenti, hogy aki a kellő tudást meg tudja szerezni, az égi leány hangját meghallja. Az égi leány az igazságot énekli. Az igazság pedig nem a rézfúvósok hangján szól, hanem a lepkeszárnyú szellők fuvalmain. Mondják, hogy sokan (mesterségszerű zenészek

és költők) égi hallásukat, ahogy sokan (mesterségszerű festők, szobrászok, színészek) égi látásukat elvesztik, és ahogy sokan (szakemberek és tudósok) a *bath kolt* nem hallják többé, mert a mesterség a spirituális kapcsolatok iránt érzéketlenné tesz, a szakemberségben a hallás ártatlansága elvész. Órigenész az égi leány hangját kereste. Minden bizonnyal a kereszténységben egyike volt azoknak, akik a hangot a legtisztábban hallották. Tudta, hogy az ember életében egyáltalán nincs fontosabb, mint a szűzies fül. „Az ember nem boldogságát keresi, hanem lényének sajátságos fajsúlyát” (Saint-Exupéry), s ezt csakis azzal a mértékkel tudja lemérni, amit felülről kapott. Az igazság a normalitás. A tudás előkészület a halhatatlanságra. („Az igazság megszabadít” - *dnyána móksa*). Az ősi tudás ismerete annyi, mint az örök igazság ismerete. De mindennek fölött tudta, ha a kinyilatkoztatást már nem is hallja közvetlenül, a kinyilatkoztatás minden feljegyzett és megmaradt szavában a létmegnyitó és átvilágító igazságokat kell keresnie.

72.

Órigenész tulajdonképpen nagyszabású fordító, olyan módon, hogy a transzcendenciában lévő végleges értelmet akarta emberi nyelvre átültetni. Két nyelvből indult ki, a görögből és a héberből. A görögből, mert Alexandriában az univerzális orientáció nyelve ez volt. Végeredményben Európa világnyelve is, nemcsak abban a pillanatban, hanem az maradt a mai napig. Európát a huszadik században is a görög nyelv tartja egyben. Világnyelv az, amelyen a más nyelvről való mondat nem szóról szóra, és nem adekvát módon, hanem magasabb színvonalon fogalmazható meg. A másik nyelv a héber, amely „...ugyan nem az ősnyelv, de megromlott alakjában is az ősnyelvhez a legközelebb áll” (Baader). A héber nyelv ismerete nélkül az Evangélium mélyebb értelméből egyetlen szó sem érthető.

73.

Irenaeus a gnózis befolyása alatt először beszélt arról, hogy a világnak három korszaka van, a teremtés, a bűnbeesés és a megváltás. Ezzel tulajdonképpen először beszélt a történetről. Ami azelőtt volt, nagyobbára krónika, mítosz, elbeszélés, vagyis rögtönzött összefüggés; később is minden alkalommal ez maradt, amikor valaki kizárólag a történések egymásutánjában merült el, és a dolgokat nem gondolta elejétől végig. A modern történetek nagy része nem

egyéb, mint krónika vagy elbeszélés, legfeljebb önkényes értelmezésű (történettudomány), filozofikus tartalmú kollektív regény, s ilyen módon fantazma. Valódi történet, amikor a világ (ember) élete egyetlen eszménytől függ, és pedig úgy, hogy a dolgokat az esemény hatása dönti el, vagy azokat az eseményre való felkészülés jellemzi. A történet feltétele, hogy a két legfontosabb létesemény, a kezdet és a vég megvilágosodjék, és ha az teljes nyíltsággal nem is válik láthatóvá, de mint abszolút realitás, megjelenjék.

Mert mindazt, ami közben történik, az első és az utolsó esemény határozza meg. A kiindulás és a megérkezés, mert az ember oda érkezik meg, ahonnan kiindult. A gnózis számára az Evangélium megismerése előtt a leglényegesebb az első esemény volt. Az Evangéliummal az utolsóról is tudomást szerzett, és pedig nemcsak János Apokalipsziséből, hanem az egész iráni-héber apokaliptikus irodalomból. Az apokalipszis nem annyira a korszak jellegzetes magatartását, vagyis a végvárakozást fejezte ki, az apokalipszis sokkal inkább ténylegesen azt jelentette, amit az apokalipszis szó jelent: lelepleződést -, más szóval az eddig elrejtett végső értelem megnyilatkozását. Mert apokalipszis szó szerint annyit jelent, mint a homályba burkolt megvilágosodása.

A kezdet felől nem volt kétség. Ez az édenkerti kezdet, és ezután mindjárt annak az ember által való megrontása. Ez az, amit magunkban hordunk mint a tiszta létezés világosságát és a létrontást. Az aranykort és a korrupciót. Az Evangélium azt tanítja, ha az ember a kezdeti lét tisztaságát nem állítja helyre önmagában és a világban, nyomorultan és irtózatos katasztrófában végzi. Ez a mindenkori történet mindenkori értelme, olyan hihetetlenül lapos közhely, hogy lehetetlen felőle nem tudni. Az esemény, és pedig az egyetlen esemény. Mindaz, ami valaha is történt, ennek az eseménynek volt alávetve, és ami történik: az esemény kérlelhetetlen következménye.

A történet úgy is meghatározható, hogy a kezdet felől holtbiztos tudomásunk van, létünk a vég felé azonban nyílt. Ezt a történet vége felé való nyíltságot hívják szabadságnak. Nincs mechanikus és automatikus történés, nincs emberi akarat nélküli fejlődés vagy visszafejlődés, de főként nincs semlegesség. Az ember nem vonhatja ki magát, mert a történetben elszigetelten élni nonszensz.

74.

Különös, hogy Philón, alexandriai héber gnosztikus, gondolkozásának teljes egészével a tér világában áll. Tér alatt a kozmoszt, vagyis a természetet, mindenesetre a külső szükségszerűségnek stabil és statikus rendjét kell érteni.

Clemens Alexandrinus-nak, aki Philónnak csaknem kortársa, van valamije, ami Philónnak nem volt: tudata a kezdetről és a végről. Clemens nem a fix természetben és nem a kozmosz architektúrájának örök állandóságában él. Philón világa épület, Clemensé szimfónia. Ez itt a folyékony és illanó elem, amit időnek neveznek, valami, hogy nem lehet megállni és megmaradni és megnyugodni, mert ebben az elemben az egész állandóan oldódik és foszlik, összeáll, de csak percekre, alakot ölt, hogy újra megbomoljék. A két gondolkozás, mint az építészet és a zene. Ami a tér világában a megnyugtató, hogy tapintható, sűrűbb káprázat, mint a hinduk mondanák: ami az időben a súly, a megfoghatatlanság. Az ember a kereszténységben nem a zárt kozmosz terében, hanem a történetben él, belehajítva, nemcsak megnyitva, de feltépve és elvetélve. Az idő sem nem archaikus, sem pedig abszolút értelmes, az ember teszi ezzé vagy azzá, de nem egészen. Mindig marad fenn imaginárius - nem perc, nem nap vagy év -, hanem valamely nem mérhető sötétség, amely magát az ellenőrzés alól kivonja. A stabil kozmosz teljes egészében gomolygásban és hömpölygésben oldódik fel, ezért mondják, hogy az ember ebben az aióban nem a világrendszerben, hanem a történeti időben, az előzmények és a következmények kérélelhetetlenségében él, amely megfékezhetetlen hatalom. A történet a végvárakozás szomjúságából (apokalipszis), a katasztrófától való szorongásból, az aggodalomból és a gondból, az élet végzetesen elhibázott voltának következményeitől való irtóztatós ijedelemből lépett ki. Mindez a történet kétségtelen jegye, de nem az egész. Az ember ki van szolgáltatva, minden védelme összeomlott. El van hagyatva. (Mintha az idő a létben a nem-lét állandó jelenléte lenne). A történetben egyetlen boldogság van, nem az időből kilépni, hanem az idők teljességét megvalósítani.

75.

Különbség van végvárás és a vég tudata között, ez a különbség az apokaliptika és az eszkatológia között. Az apokalipszis a kedély dolga, az eszkatológia a végső dolgokról való tudás.

76.

A történeti kereszténységben igen korán, később soha jóvá nem tett, sőt súlyosbított és ezért végzetes hibát követtek le. Ez a hiba, hogy a gnóvizist nem olvasztották be, hanem eretnekséggel bélyegezték és a kereszténységből kizárták. Ezzel pedig a megismerés szabad szellemi tevékenységének lehetőségét a kereszténységben megszüntették.

Plótinosznak a gnózissal szemben tanúsított ellenállása érthető (menthető). Visszavonultan élő magánember volt, és információi sem lehettek hitelesek.

A keresztény papság viszont magas autoritás, értesülései kimerítőek és megbízhatóak lehettek, és biztosan voltak is. Éppen ezért a gnosztikusok ellen indított hadjáratot nem lehet úgy megítélni, mint Plótinoszét.

A kereszténység történetében ez volt az első eset, amikor a papság keresztényellenes magatartást vett fel. A történetben ez volt az első eset, amikor a papság hatalmát az Egyház szelleme ellen érvényesítette.

77.

A gnózisnak voltak tévtanai, és minden bizonnyal fölösen voltak rosszhiszemű gnosztikusok, de kérdés, hogy ez a gnózis felszámolására elegendő ok volt-e. A gnózis a szakrális megismerést jelentette. A papság háborújában pedig, mint később kiderült és mint ahogy ez a magatartás a történetben ismétlődött és állandósult, a hatalom nem is a tévtanok, hanem az értelem átvilágító tevékenysége ellen vette fel a harcot. A gnózis üldözésének eredménye az volt, hogy az univerzális tájékozódásra való lehetőség megszűnt. Az, ami történt, nem volt félreérthető. A már félig hatalmon levő papság, amely az Egyház sok fontos helyét elfoglalta, és amely kezdte magát hiteles Egyháznak tekinteni, a gnosztikusok szabad értelmi tevékenységét nem nézte jó szemmel. A papság a szabad szellemmel szemben ugyanazt a magatartást vette fel, mint a farizeizmus.

78.

A gnózis azon a tényen nyugszik, hogy a megismerés értelmi műveletének kezdeményére az emberi magatartás megváltozik. Bármilyen gondolat legyen is, az embert valamely irányban ösztönzi. A gondolatnak ez a létformáló tulajdonsága aszerint növekszik, hogy valaki milyen mélyről, milyen rendszeresen, részletesen és állandósággal fejti ki. A gondolkozásnak, a megismerésnek, a tudásnak mint létalakító (megszabadító) módszernek tudatos és rendszeres alkalmazását a gnózis az egyiptomi hagyományból vette, és ez a módszer alkímia elnevezés alatt maradt fenn. Az alkímia (aranykészítés) tulajdonképpen értelmi tevékenységgel az elemek belső megtisztítása, átvilágítása és átalakítása. A cél a megtisztult emberi lény (aranykészítés nem más, mint az aranykori lét realizálása), vagyis a transzparens egzisztencia.

A hiba, amit a korai kereszténységben a papság elkövetett, hogy az értelmi átvilágítást (univerzális orientációt) mint létformáló erőt elvetette és helyébe,

azzal az indoklással, hogy az ember üdvét kizárólag tettei révén éri el, a tevékenységet tette. Ezzel az értelem átvilágító munkáját kikapcsolta, és így az ember életét megcsonkította, a kritikus intellektust kizárta és az ész nem olvasztotta magába. Ami oka lett annak, hogy e megoldatlanság miatt a kereszténységen belül állandó bizonytalanság és nyugtalanság (lázadások, szekták, eretnekségek) lett úrrá.

79.

A klérusnak sikerült a szabad megismerés értelmi tevékenységét Egyházon belül és kívül több mint ezer évig dogmatikai tilalmakkal megakadályoznia, de az újkori racionalizmusban az értelem csonka és torz alakban a felszínre tört, és a klérus rejtett hatalmi ambícióját leleplezte. Ebből a szempontból a racionalizmust a kereszténység által nem asszimilált értelem bosszújának lehet tartani.

80.

A gnózis és a klérus antagonizmusát Schmitt Jenő Henrik vette észre, és a szembenállás lényeges mozzanatait ő dolgozta ki. Gondolkozásában azonban azt a hibát követte el, hogy a klérust az Egyházzal azonosította, vagyis e két merőben más létdimenziót összetévesztette. Az értelem (szellem) és a hatalmi ösztön feszültségét világosan látta, de a kereszténységen belül az Egyház és a klérus (az evangéliumi és a történeti kereszténység) között lévő feszültséget nem vette észre. A kereszténységet nem lehet és nem szabad a klérussal azonosítani. Ha Schmittnek igaza lenne, és az értelem világosságát nem a klérus, hanem az Egyház üldözte volna, az egész kereszténységet el lehetne temetni.

81.

A görög *ergon* elsősorban teljesítmény, vállalat, vállalkozás, tevékenység, olyan tett, amely soha sem áll egymagában, hanem valamely egész összefüggésében. Valami, ami kezdődik és befejeződik, ami elkészül, s ezért az *ergon* tulajdonképpen mű (a latin *opus*). *Ergomai* annyit jelent, mint valamely cél érdekében tevékenynek lenni, műért dolgozni és valamit elvégezni. A görög *pragma* (*praxis*) viszont egyszeri és külső fizikai tett, inkább elfoglaltság, valamit csinálni, és az egyes *pragmák* között összefüggés nincs (a latin *actus*).

Ergon tevékenység, amit az ember ház építésével végez, és a tevékenységben benne van a ház mint kész mű, ha téglát hord, meszet kavar, gerendát farag.

Pragma az, ha az ember egy üres gyufásskatulyát a vonat ablakán kihajít.

82.

Európában, különösen az újkorban, az ember a modern időkhöz minél jobban közeledik, annál inkább abban a hiszemben van, hogy amit tettek nevez, az kizárólag *pragma* (*actus*). Ilyen, a folyamatos emberi életműből kiszakított, összefüggéstelen, egyetlen aktus lehetséges ugyan, de tulajdonképpen rendkívül ritka. A hagyományban, az emberi normalitás életrendjében tudjuk, hogy a *brahman* kaszt feladata a megismerés, a kutatás és a tudás megőrzése. Indiában ez a jóga, a szakrális megismerés. *Dnyána jóga* a brahmani út, szó szerint annyit jelent, mint az abszolút szellemmel a megismerés útján egyesülni. A megismerés megszabadulás (*dnyána móksa*). A szellemi kaszt is tevékeny, de ezt a tevékenységet, mivel az nemcselekvés, nem-tevékenységnek hívják. A nem-tevékenység paradigmája Kínában a császári mű (úgy kormányozni, hogy ujját se mozdítsa meg). Mint mondják: semmi egyéb - dőlnek fordulni. A *brahman* is felépíti művét, de nem-cselekvéssel építi. A szellemi kaszt soha nem követ el aktust, külső fizikai tettet, hanem épít, éspedig életművét gondolatokkal és gondolatokból építi fel (*ergon*, *opus*).

Indiában a szellemi kaszt mesterei azonban ezt a nem-tevékenységet is elvetették. Semmit sem építeni. Nem-cselekvés. Nem kell életmű. Csak leépíteni. Csak nem cselekedni. „Akinek lényét a káprázat megzavarja, testet ölt és össze-vissza tesz-vesz” (Kaivalja upanisád). A Mahábhárata azt mondja: a tevékenység (mű, *karma*) az, ami az embert megköti, a megismerés (tudás, *dnyána*) az, ami az embert eloldja. Csak akinek lényé „kristálytisza megismerés”, az szabadul meg. A világteremtő (*visvakarman*) a világot megzavarodásában alkotta. Akinek értelme felébredt, semmi okot nem lát arra, hogy bármilyen művet is alkosson. Leépíteni, lebontani, szétszedni, feloldani. A jótett éppen olyan hiba, mint a rossz. Erényes tettek, mondja Eckehart, a szellemet nem teszik gazdagabbá. Ha az ember művet alkot, legyen az akkora, mint egy daraszem, a mű ide ismét visszahozza, és mindaddig vissza kell térnie, amíg művének még nyomait is teljesen el nem törli. A *visvakarman* (világalkotó) sem tesz mást, mit az aluszékonyságában megteremtett világot, amely megkötötte és fogva tartja, megismerése tisztultságának arányában és foka szerint szétbontja és feloldja.

Minden tettben a tevékenység (alkotás, cselekvés) ösztöne dolgozik, hogy valaki művet teremtsen. Ezt a művet hívja a hindu hagyomány *karmának*. Karma a ház, az állam, a költemény, a gondolatrendszer, a megvarrott ruha, a kovácsolt kard. Ez a karma, amit az ember gondolataival és cselekedeteivel magában

felépít, amelyet halála után magával visz, amely minden mozdulatát itt és az összes világokban meghatározza, egészen addig, amíg az éberség küszöbét átlépi és tevékenységét leállítja. A karma életmű, amelyet az ember az életben tett tapasztalatok értelmezéséből épít, amely láthatatlan, de amely szilárdabb és szívósabb, mintha ősgnászból építették volna, és amelyet semmi sem old fel, kivéve az éber megismerést.

83.

A tevékenység sajátos helye a lovagi-kormányzói kaszt (*ksátrija*) élete. A lovag karma-jógát gyakorol, ami nem egyéb, mint a legfelsőbb lénnyel a szüntelen tevékenység útján való egyesülés. A *brahman* életműve (*karma*) a leépítés, a nem-cselekvés, a minden tétől való tartózkodás; a *ksátrija* életműve a nagy tettek végrehajtása, a rend, az igazság, az erények jegyében, a gyengékért, az üldözöttekért, a tudatlanokért és a szegényekért. A *dnyána jóga* hagyományát kizárólag a szentkönyvek őrzik, míg a *karma jóga* hagyományát a Ramajána, a Mahábhárata, az Iliász, az Odüsszeia, a Grál-eposzok. A jellegzetes karma-beavatás a Bhagavadgíta első része, amelyben az istenség a hőst, Ardzsunát a heroikus életműbe beavatja és a hősi erényekre megtanítja. Nem arra, hogy bölcs és értelmes legyen, hanem hogy bátor és nemes, elszánt, önfeláldozó és előkelő. A heroikus élet nem a legmagasabb, de feltétlenül a legszebb és legragyogóbb. A *ksátrija* karmájában minden tett egyetlen irányba mutat, ez a hősi életmű, amelyben a hősön önmagát az igazságért való küzdelem áldozatának tekinti, és ebben a tevékenységben megdicsőül. A hősi életmű nagysága és komolysága a szellemi kaszt művével egyenértékű: a hősön, ha művét tetteivel maradéktalanul teljesítette, megszabadul.

84.

A *vaisja* és a *sudra* (a gazdasági és a szolgáló rend) a normális társadalmak életrendjébe hierarchikusan beépített kaszt, és így életművének éppen olyan értelmes és következetes összefüggése és egysége van, mint a *brahmané*nak vagy a *ksátrijáé*nek, csak ez az életmű nem olyan fenséges, mint a *brahmané*, és nem olyan ragyogó, mint a *ksátrijáé*. A gazdasági és a szolgáló rend nem a tudás és nem a lovagi erény, hanem a lét fenntartása érdekében éppen olyan jelentékeny. Ez a jelentőség azonban a haszon. A hindu hagyomány szerint a legutolsó szolgáló is, ha karmáját helyén teljesíti, a létezésben magasabb rendet érhet el, mint akár a király vagy a főpap, aki eredeti rendeltetését (*dharma*) nem tölti be. A gazdasági kaszt az emberi közösség anyagi szükségleteiről

gondoskodik (földművelő, állattenyésztő, iparos, kereskedő és mások), és karmája az emberiség számára a bőséget és a tenyészetet, a gazdagságot és a jólétet megteremti. A szolgáló kaszt karmája a testi munka tevékenysége. Minden esetben az életműbe épített és az életmű törvényszerűségéből következő tetről (*ergon, opus*) van szó, és e tettek együtt, egyetlen *karmát*, egyetlen alkotást jelentenek, ami az embertől nem függetleníthető.

85.

A *pragma* az életműből kiszakított és magában álló, előzménytől és következménytől független aktus (nem karma), tulajdonképpen azt jelenti, hogy a cselekményt a cselekvőtől elválasztják, és az üres és a személytelen tett fogalmát vezetik be. Azt, ami történik, nem az emberhez tartozó összefüggésben értelmezik, hanem mint bárki által elkövethető aktust. Júdeában a rabbinizmus a bűnt ezzel az aktus-fogalommal magyarázta és az embert ezzel fogta meg és igazta le. Nem kérdezte, hogy kicsoda, miért, hogyan, milyen kapcsolatban és milyen életműben. A merő *pragmán* kívül egyebet nem volt hajlandó figyelembe venni. Farizeus az, aki jámbor - tisztátalan szándékból. Ez a farizeus egyáltalán nem kedvelte, ha az ember személyét is számításba veszik és mérlegre teszik; e tétel törvényesítésével magát fel is mentette az alól, hogy valaki a merő *pragmán* kívül egyebet figyelembe vegyen. A korai keresztény klérus a farizeizmustól ezt a program-fogalmat vette át. Ez volt a legbiztosabb mód arra, hogy lényét a cselekményből kivonja és elrejtse, és a nyilvánosság előtt csupán reprezentatív aktusokban mutakozzék, de ez volt a mód arra is, hogy ne legyen szükség személyes kérdéseket feltenni, és a pusztá aktus alapján lehessen fölötte ítélni.

A farizeizmus tulajdonképpen a léthazugságban élő ember védelmi technikája: saját lényé megítélésében egyes mutatós tettekre hivatkozik, hogy lényére vonatkozó kérdést ne lehessen feltenni, s így lényét homályban lehessen tartani; viszont másokat egy-egy olyan tetten akar rajtakapni, amelyek a külső morált esetleg sértik, és így azokat lényükre vonatkozó kérdés feltevése nélkül bűnösnek lehet bélyegezni. A klérus ugyanazt a magatartást vette fel, amely ellen Jézus küzdött, és ezzel az Evangéliumot megkísérelte hatálytalanítani. A különbség mindössze annyi volt, hogy a klérus nem a rabbinista morált, hanem olyan, a történet folyamán a klérusban kialakult sablonmagatartást vett fel, amely a héber külsőségekhez alig hasonlított. Ettől a pillanattól kezdve a klérus számára az evangéliumi tanítás nem teljesíthető életmű volt többé, hanem hallatlan irritáció, nem fény volt, hanem éppen *terror lucis* (a fénytől való rettegés), még csak nem is vallás, hanem hatalmi gyakorlat.

86.

Az Evangélium tanítása a létrontás ellen irányult és a létezésnek az eredetnél tisztább állapotát valósította meg. A klérus azzal, hogy a farizeizmust restaurálta, életének középpontjába ismét a bűn aktusát tette, és ezzel a létrontásról és megtisztításról szóló tanítást elhomályosította. A klérus hebraizálódott, az értelmi tevékenységet (gnóvizst), amely ezen a műveleten keresztüllátott volna, üldözni kezdte, végül elhallgattatta, és pedig nem tévtanaiért, hanem mert az értelem világosságát jelentette. Ettől a pillanattól kezdve a kereszténység középpontjába a létrontás és a megfordulás gondolata helyett ismét a bűn és a büntetés gondolata lépett.

87.

A farizeizmus és a klérus tevékenysége között mindenestre lényeges különbség volt: a farizeus hazugság az életben való gyarapodás jegyében állt, a klérus hazugsága azonban a hatalmi ösztönt szolgált. Ezért a farizeus hazugság-rendszer alacsonyabb élettechnikai szinten csupán az élet színvonalán mint hazugság, erőszak és kizsákmányolás jelent meg, a klérus, hogy világhatalmi célját elérje és fenntartsa, léthazugság-rendszert épített ki. Azzal, hogy a megismerés, amit a kereszténységben a gnóvizs jelentett, tiltott műveletté vált, az ember megítélése kizárólag a tettek (*pragma, actus*) szerint történt. Ez a klérus helyzetét (mint a farizeusokét) rendkívül megkönnyítette. Semmi sem könnyebb, mint a külső aktusok alapján ítélni. A klérus az ember fölött korlátlan hatalmat nyert, mert a klérus volt, amely eldöntötte, mi a jó, mi a rossz, mi az erény, mi a bűn, és semmi egyéb (gondolat, személy, érzület, szándék, magatartás) ezen kívül figyelembe sem került. A szabad megismerés lehetősége megszűnt. A tettek üdvözítenek. Az értelem mint tevékeny hatóerő a történetben elveszett, és a gnóvizs (*dnyána*) csak illegitim módon, rejtve élhetett szektákban, vagy mint egyéni önkény (misztika). Kr. u. a harmadik és negyedik században a klérusnak az Evangélium előtti időt sikerült csaknem teljesen helyreállítani, és az emberiség úgy élt, mintha közben semmi sem történt volna.

Aminek eredete nem az evangéliumi lét, antikrisztusi. Vagy-vagy. Szellemiekben kompromisszum nincs, semlegesség még kevésbé.

88.

Amióta a korai keresztény klérus a gnóvizst elnyomta, és ezzel sikerült a maga számára hatalmi bázist teremteni, Európában minden törvénytelen hatalom

egészen a mai napig azzal kezdi, hogy a szabad gondolkozást (és a szólásszabadságot) betiltja, az embert életműve felépítésének lehetőségétől megfosztja, és pragmatikát, vagyis adott esetre szabott részlet-tetteket követel, nem egzisztenciális művet, hanem személytelen aktust. Mert az *ergon* mindig az egészre irányul és egészet akar alkotni. A tett minél specializáltabb, az ember annál inkább közeledik a rovarhoz, amelynek életében szűk specializáltságon kívül (abszolút munkamegosztás) életlehetőség nincs. A rovarosodásnak a modern korban kétségtelen jelei vannak, különösen amióta az ember repülni tud, mint a rovar, de nem szállni, mint a madár. Ezzel a klérus nemcsak azt érte el, hogy az embert tudattalanságban tartotta, hanem hogy döntő élettényekben, mint amilyen a tett valódi értelme (*ergon-pragma*), félrevezette. Mert az ember azt, ami van, személyes cselekedetével érti meg, ahogy Vico mondja, valamit teljesen megérteni annyi, mint azt megtenni. A klérusnak a hatalmi kérdést sikerült megoldania. A klérussal szemben tanúsított ellenállás kockázata túl nagy lett, a megijesztett ember jótetteket kényszerült mutatni. A jótett- vallás mindig kifejleszti a képmutatást, a stréberséget, az alkalmazkodást, a hazudozást.

A klerikális hazugságszisztéma a farizeus léthazugság helyreállításával az Evangélium előtt lévő állapotot szilárdította meg. Persze a klérus fejlettebb hazugságtechnikával nem familiárisan szűk határok között, mint a farizeizmus, hanem világtörténeti távlatban a népek fölött dolgozott. A kereszténység tanítása a jóvátételről egyik napról a másikra eltűnt. Antikrisztusi mozzanat: nincs létrontás, nincs egymásért való felelősség, nincs jóvátételi kötelezettség, nincs adósság, nincs megváltás. Ismét csak, mint volt, bűn van és büntetés, nem Isten, hanem sötét és komisz hatóság.

89.

A hatalom, amelynek lelkiismerete rossz, a leleplezéstől fél, ezért az értelem világosságát tiltja, és aktusokat követel, mert ezeket hűségnyilatkozatnak fogja fel, és mert az embert gondolatában nem, csak tetteiben tudja megfogni. Ez a farizeizmus bázisa, a bűn a tettben van. Nem lehet olyan megrettenést elképzelni, mint amilyen a farizeusoké volt, amikor Jézus tanítása felől tudomást szereztek: a romlás nem a tettekben van, hanem abban, hogy ki milyen életet él, a létrontást, vagy a tisztult (*tesuvah*) életet. A rossz és a tisztátalanság (*asma*) nem a gondolatban és nem a tettben van, hanem a megrontott létben. A bűnös nem az, aki egyszer rosszat követett el, hanem aki folyamatosan a rosszban él, mert észre sem veszi mit és hogyan él, ezerszer rossz, aki ezt a rosszban való folyamatos életet nemcsak helyénvalónak, hanem mint mondják, reálisnak tartja,

és még százezerszer rossz, aki ezt a tisztátalan életet mint helyeset tanítja és mástól követeli. Semmi sem könnyebb, mint beszennyezni, és semmi sem nehezebb, mint megtisztítani. A Hegyi Beszéd volt a vádbeszéd a farizeusok ellen, a tiltakozás a tett-morál ellen, és végleges megalapozása annak, hogy minden tetten és gondolon és testi korrupción túl a rossz a létrontás sötét ösztöne (Antikrisztus). A látható külső bűnök és kimondott gondolatok és korrump testek egy, az emberi lény legmélyén megromlott lét következményei, amelyek képmutató jótettekkel és kegyes gondolatokkal és külső gyógyítással nem tüntethetők el. Egyedül a teljes megfordulással (*tesuvah*, *metanoia*) tehetők jóvá. Ez a jóvátétel mindenkire kötelező, minden emberre érvényes, ha valaki ezt elmulasztja, a létezését tovább rontja, hiszen a lét nemcsak egyedül és egyénien az övé, hanem az egész emberiséggel, minden létezővel, ezért Isten létével is közös és azonos. (A lét megrablása).

90.

A középkor végéig az írás letéteményese a szellemi kaszt (*brahman*), vagy annak depravált alakja (farizeus, klerikus). Más kasztokban, a főúri, nemesi réteget is ideértve, az írástudásnak még az igénye sem merült fel. Az uralkodó *ksátrija* kaszt az írás-olvasás ismeretét hivatásától idegennek tartotta, és ügyei intézéséhez íródeákot, „klerikust” alkalmazott. Amikor a klérus e természetes kaszt-privilégiumát, a szellemi uralom gyakorlását a világi hatalom megszerzéséért elárulta, a társadalom analfabétizmusát is hatalmi céljainak szolgálatába kellett hogy állítsa. Nemcsak őrizte és gondozta a szent szövegeket, de ha érdeke úgy kívánta - mint egykor a farizeus - el is zárta azokat, és a könnyebb kormányzás érdekében így az embert a hiteles evangéliumi orientáció lehetőségétől megfoszthatta. Később, a hatalom szekularizálódásával, a felvilágosodás, a reformáció, majd a demokrácia és a szocializmus hatalmi koncepcióváltásaival a helyzet semmit sem javult, inkább romlott. Az embert ugyan kötelezően megtanítják írni-olvasni, de csak azért, hogy cenzúrákkal, a nem tetsző iratok betiltásának gyakorlatával, ugyanakkor az írás soha eddig nem tapasztalt vulgarizációjával, napi sajtóval, tömegkommunikációval, képes mellékletekkel, népszerű tudománnyal és pártbrossúrákkal még az analfabétizmusnál is alaposabb dezorientációt, vagyis mesterséges tudatlanságot teremtsenek.

91.

A klérus mint hatalom, amelynek lelkiismerete rossz, hadat üzent a gnózisnak, vagyis a szabad szellemi tevékenységnek, és mint a farizeusok, a tetteket kezdte követelni, mert a hatalom az embert szellemében nem, csak tetteiben tudja megfogni. A vallási hűséget a tettektől tette függővé, a tiszta életet a tettektől tette függővé, az üdvöt a tettektől tette függővé, a klérus rangjait, minél kövérebbek voltak, annál inkább a tettektől tette függővé. Persze a klérusban elkövethettek jótetteket is, de ez nem számít, mert ami az Evangélium szerint számít, nem a *pragma*, hanem az *ergon*, az életmű, az élet mint egész. Az ítélet egyetlen alapja, hogy a jótett a lét igazsága, vagy a léthazugság jegyében történt-e. A tettek mérhetetlen többsége farizeus tett volt, a nagy nyilvánosság előtt játszott szerep, amely mögött most már nemcsak gyarapodásvágy állt, mint Júdeában, hanem a kereszténység esetében a hatalom megszerzésének szándéka, később pedig a világhatalom fenntartásának vágya. A Hegyi Beszéd mintha el sem hangzott volna. Attól a pillanattól kezdve, hogy a klérus az ember átvilágító tevékenységét betiltotta, a hatalom számára a kényelmetlen problémák megoldásának leghatékonyabb módszere az elhallgatás lett. A gnózis ellen folytatott hadjáratral párhuzamosan folyt az Evangélium írásbeli meghamisítása, a kellemetlen helyek eltüntetése és a klérust támogató mondatok beférfelése. Irenaeus püspök könyvében a pápák katalógusát Péter apostolig vezette vissza. Ha valaki kérdést tett fel, mindig a kinyilatkoztatásra hivatkoztak. Bésier-t az inkvizíció hadserege elfoglalta, és a vezér a bíborost megkérdezte, hogyan állapítsák meg, ki az eretnek és ki nem, s ezért kit öljenek meg. Öljetek meg mindenkit - válaszolta a bíboros - az Úr majd kiválasztja báránykáit. Mintha a jeruzsálemi rabbik tanácsát teljes egészében áthelyezték volna Rómába és Milánóba, Párizsba és Strassburgba, és ott a farizeizmust tovább gyakorolták egyfajta egyre leplezetlenebb cinizmussal, amely cinizmusból később a tudományt csinálták.

92.

Akit igazságában sértenek, meg se rezzen, legfeljebb elmosolyodik. Akit mániájában, csapkodni kezd, ordít és felbőszül. Akit gazságában sértenek, elkomorodik, és Istenre fog hivatkozni.

93.

A klérusnak a gnózison való teljes győzelme nem következett volna el, ha a gnózissal Augustinus nem szállt volna szembe és a klérus mellett nem foglalt volna állást. Keresztes Szent Jánoson, Pascalon és Nietzschén kívül

mindenesetre Európában senki sem élt, aki a létrontástól Augustinusnál mélyebben szenvedett volna. A romlást azonban úgy élte át, mint ahogy később is a kereszténységben példaszerű lett. Az Evangéliumot vallásnak fogta fel, a rontást bűnbánattal és vezekléssel kívánta feloldani, és ezt a feloldást, mint olyan sokan, az Egyház akaratának történő maradéktalan alávetésben találta meg, abban a hiszemben, hogy az Egyház és a klérus ugyanaz. Augustinus permanens önvádja és a végső tisztaságra való szomjúsága nagyrészt azonban lírai megszállottság, amely az értelem átvilágító tevékenységének jelentőségét nem fogta fel. Augustinusban a transparens egzisztenciára való szomjúság intenzíven élt, és érthetetlen, hogy az univerzális orientációval szemben miért tanúsított ellenállást, holott biztosan tudta, hogy átvilágított lény egyetemes értesülés nélkül nincs.

Augustinus nyomán és hatása alatt a kereszténységnek nem új, de olyan felfogása és gyakorlata terjedt el, amely rohamosan közfelfogássá lett. Augustinus a kereszténységet lézaklatottságnak (*turba*) fogta fel, és ezzel visszanyúlt Pál apostolig, akinek értelmezése pontosan ugyanez volt. Az Evangélium nem lézaklatottság, hanem igenis zaklatás, de a korrupcióban való elégedettség és megnyugvás elleni zaklatás (nem a „test”-ben, hanem a romlásban lévő „tövis”). Pál apostoltól keleződik a modern ember arcán az a megkínzott vonás, amelytől olyan sokan megrettentek, és amely ellen Nietzsche tiltakozott, és amelynek letörlésére vállalkozott. Augustinus óta vált kötelezővé az Evangéliumtól szenvedni és megnyúzottnak lenni, holott az Evangélium, mint a szó értelme is jelzi, elsősorban örömhír, a megtisztult lét megjelenésének örömhíre. Később Augustinus páratlan ékesszólása és személyének szuggesztivitása következtében a kereszténységnek mint lézaklatottságnak értelmezése az autentikus egzisztenciák számára kísértés lett, egészen Tolsztojig és Dosztojevszkijig, akik kereszténységüket azzal igazolták, hogy szerettek szenvedni. (A klérus erre a felfogásra persze bólintott, hiszen az olyan embernek, akit szubjektív gyötrelmei foglalnak el, eszébe sem jut a világban körülnézni, szenvedésén kívül mással nem is foglalkozik, s így az ilyen lényen - aki amellet a legtisztább, és így a legértelmesebb is - a hatalom gyakorlása fölöttébb könnyű volt.)

94.

Különbség a farizeus és a keresztény között:

- farizeus a létrontás erőit ahelyett, hogy átvilágítaná és felszámolná, elrejt,

- a keresztény ahelyett, hogy a létrontás erőit elrejtene, átvilágítja és felszámolja.

A keresztény, mivel a létrontás erőit nem rejti el, a nyilvánosság előtt hátrányban van. A rontást vállalja, azt bevallja, magában tudatosítja, felőle magát nem téveszti meg, és másokat sem téveszt meg. A keresztény a bűnös ember, és nem is hajlandó nem-bűnös lenni, és soha nem mondja magát ártatlannak, sem tisztának.

A farizeus (klerikális), mivel a létrontás erőit elrejt, a nyilvánosság előtt előnyben van. A létrontást nem vállalja, nem vallja be, magában nem tudatosítja, felőle magát is és mást is megtéveszt. A farizeus a bűntelen ember, aki semmi rosszat nem követ el, és sohasem mutatja magát másnak, mint ártatlannak és tisztának.

A különbség a farizeus és a keresztény között, hogy a farizeus léthazugságban él, a keresztény önmagát a lét igazságával átvilágítja. Ezért farizeizmus nincs szofisztika nélkül, kereszténység nincs anélkül, hogy a szavak egyértelműségét keresse és követelje. Szofisztika viszont nincs rafinált élettechnika, egyértelműség nincs az életrend primordiális egyszerűségének (az idillnek) nosztalgiája nélkül. A jellegzetes farizeus a hazugságvirtuóz, a jellegzetes keresztény, aki átlátszóan (hitelesen) él. E két ember még Istenben sem találkozik.

95.

Az Evangélium a valóság elszenvedésének megfogalmazása. Hogyan lehet a valóságot létrontás nélkül elviselni és hitelesen élni. Olyan igazság, amellyel ha bármely történeti igazságot szembesítenek, hozzá képest annak nyomorúságos és abszurd volta lelepleződik. Inkább a keresztfa, mint a létrontásnak hajszálnyi engedmény. Őljetek meg. Nem öröm, meghalni, de beszennyezve élni lehetetlen. Jézus, mondja Jaspers, a világból nézve abszurd. A világ Jézusból nézve: Gyertek hozzám mindnyájan, különben nem tudok rajtatok segíteni.

96.

Az antikrisztusi egzisztencia a farizeus (klerikális), aki a gyakorlatban alkalmazott létrontást morállal és vallással és törvénnyel és joggal szofisztikusan védi. Vagyis aki korrupt voltát az igazsággal védelmezi, és e védelmet rendszerré építi ki, amellyel a világon való hatalmát korlátlanul gyakorolhatja. Nincs elviselhetetlenebb, mintha valakinek a hazugságban igaza van. Ezt a hatalmat megtörni az Evangéliumnak sem sikerült, sőt az Evangéliumban tanultak alapján

a létrontás technikája hatványozottan tökéletesedett. A klérus tökéletesebb lett a létrontásban, mint amilyen a farizeizmus volt. És amikor később a felvilágosodásnak sikerült a klérus hatalmát megtörni, megszületett a politikai és a tudományos klerikalizmus, amelynek létrontás-technikája hatványozottan tökéletesebb lett, mint amilyen a klérusé volt.

97.

A lényeges esemény, amely Európa történetét ezeröttszáz éve jellemzi: a klérus antikrisztusi tevékenysége és az evangéliumi Egyház hallatlan antagonizmusa. Klérus alatt a hatalmat kezében tartó papság organizációját kell érteni. Egyház pedig az Evangélium által megtisztított és fölemelt lét jegyében az emberiség egyetemes egysége.

A gnózis ellen indított hadjáratról kezdve a bolsevizmusig Európában, sőt a huszadik századtól az egész lakott földön minden történeti esemény valamely alakban ezt az antagonizmust kívánja feloldani, és pedig farizeisztikusan úgy, hogy a tettek (*pragma*) által való üdvözülést követelik (amerikai-orosz pragmatizmus). Az egyik oldalon a becsapás és a hazudozás és az erőszak és a világi gyarapodás, gazdaságelméletek, technika, hadseregek, fület tépő ordítózással és vérbe áztatva a világtörténetnek nevezett antikrisztusi létrontás, a másik oldalon az alig hallható, legázolt és megtagadott és kinevetett és tudományosan semmisnek bizonyított és leköpdösött, erőtlén evangéliumi hang.

98.

A hagyomány kor, nép és egyéniség fölött áll, a történetben azonban csupán néhány helyet ismerünk, ahol a hagyományon nyugvó alapállás a maga merő tisztaságában (kivételes emberekről nem szólva) megnyilatkozott. A Talmud az alapállásnak sajátosan a héber népre való alkalmazása éppúgy, mint a Manavadharmasztra (Manu törvénykönyve) a hindu népre, vagy mint ahogy a történeti kor küszöbén a *szophoszok* (Szólón, Lükurgosz, Phereküdesz) az egyetemes emberi státust a különböző görög városállamok számára törvénykönyvekben alkalmazták. Az alapállás a kinyilatkoztatás (*sruti*); a kinyilatkoztatás az, ami az alapállásnak *logosz*-szilárdságot biztosít. Ezért kell a kinyilatkoztatáshoz szó szerint ragaszkodni. Úgy is mondható, hogy a kinyilatkoztatás az abszolút szó (nyelv). A kinyilatkoztatás azonban a történeti korszakokban közvetlenül nem alkalmazható csak mint *szmriti* (mítosz, törvény, vallás). A Talmud ilyen *szmriti*. Keletkezése körülbelül ugyanaz, ami a Védá-

magyarázatoké. (Lásd Órigenész filozófiáját.) A kinyilatkoztatás szavainak helyes megértése fölött többnyire nyilvános megbeszéléseket tartottak, a mesterek szófejtéseiről feljegyzést készítettek, és a feljegyzéseket összegyűjtötték. A Talmud, mint a többi *szmriti*, alapállás-magyarázat. A középkori dogmatikát is ilyen módon kell érteni, mert a dogmatika nem primordiális kinyilatkoztatás, hanem csupán a kinyilatkoztatás alapján álló, az emberi elme, a kor, a nép számára készült történelmi értelmezés. Ha a pápai csalhatatlanság dogmája igaz lenne, azt jelentené, hogy a pápai székből mondott *ex katedra* szó a kinyilatkoztatással lenne egyenértékű igazság, ami nonsens. A dogmatika szakrális, amennyiben forrása az abszolút-, de humánus és történeti annyiban, hogy nem az abszolút szó. Dogmatika nélkül történeti létezés nincs, de a dogmatika mégsem érinthetetlen, sőt mialatt az alapértelem intakt marad, a történeti idők alatt szüntelenül változik.

A dogma kettős értelmezése:

Egyházi, amely a kinyilatkoztatás igazsága és a történeti élet között hidat ver, és az emberi egzisztencia számára az eredeti tanításról biztos tájékozódást nyújt.

Klerikális, amely a hatalom fenntartása érdekében egy tétel betűjéhez ragaszkodik és azt fenntartja. Ezért a történet folyamán minden dogmatika (keresztény, Talmud, hindu, stb.) kétértelmű.

99.

A középkor, mondják, sötét, de még inkább dermedt és szűk, amiről mindenki fogalmat alkothat, ha látja, hogy az újabb középkor (Bergyajev) a huszadik század első felében miképpen kezd kialakulni egyre fokozódó leszűkülésével, az emberi lét miképpen zsugorodik össze, az igények miképpen fokozódnak le, az opportunizmus hogyan nő meg, az életszint miképpen válik még a polgárinál is alacsonyabbá, és az ember miképpen bújik el egyre laposabb és jelentéktlenebb életmegoldásokba és irreálisabb fantazmákba. Az ateizmus igen korlátolt, sok kompenzációt igénylő feltevés. A középkori álomkórban már senki sem tudja, hogy az egyetemes tájékozódás csonkasága az első ok, amely az egzisztenciát elhomályosítja, vagy pedig fordítva, az egyre homályosodó egzisztencia az első ok, és ez szűkíti le az univerzális orientációt. Körülbelül ezer év alatt az egyetlen lényeges, infernális esemény az volt, hogy a klérus hatására a világi hatalom is lépésről lépésre kialakította létrontó életgyakorlatát, ugyanakkor a kereszténység egyre növekvő mértékben realizálhatatlanná vált. Elettechnikailag fejletlenebb szekták és szektariánusok, akik az igazságnak némely szálnalmas

fragmentumáért lázadást kíséreltek meg, sorra a szentség nevében uralkodó megszenvedett hatalom áldozatai lettek. Hiszékenységek és hitetlenség. Kendőzetlen hatalom, az igazság minden súlya nélkül, *ad hoc* teremtett szofisztikus formulákkal. Az értelem felsőbb ellenőrzése tökéletesen megszűnt, és az ellenállás következménye a börtön, inkvizíció, máglya. Az eretnek-perekben, mint amilyen Galileié, Savonaroláé, Húsz Jánosé, Giordano Brunóé volt, a klérus nem igazságát, hanem hatalmi helyzetét féltette és védte. Hol volt akkor már a klérus igazsága!

100.

Jézus minden valaha testet öltött emberi lét legmélyebb gyökerére apelláló magatartással, a biztos kudarc és a nyomorult halál tudatában, de arra való tekintet nélkül, a harcot a létrontással egyszerűen és nyíltan felvette, és önmagán megmutatta, nem hogy mit kell tenni és mit kell mondani, hanem hogy miképpen kell élni.

Egyház helyett, amely ennek az életnek szakramentuma kellett volna legyen, organizációt teremtettek, és ez a létrontást - „megrothadt szívvel” - Jézus tanításának tisztaságával szemben megvédte, azt fenntartotta és elmélyítette, és a földön egyeduralkodóvá tette.

A létrontás az a bűncselekmény, amelyet az Evangélium a Szent Szellem (az Igazság Szelleme - *pneuma tész alétheiasz*) ellen elkövetett véteknek nevez, s amelyre bocsánat nincs.

Azért, mert Egyház helyett klérus van, evangéliumi élet helyett létrontás van és Jézus helyett Antikrisztus van, kell feltétel nélkül, mindenkinek és azonnal kereszténnyé lennie.

101.

Amit az evangélium szeretetnek nevez, az emberi egzisztencia végső érettsége, a létezés tisztultságának legmagasabb foka, hindu nyelven: a megszabadulás.

102.

Az antikrisztusi taktikában tulajdonképpen kezdettől fogva semmiféle változás nem történt. A héber farizeus alakjában azonban az első fiziognómia, még ha a későbbi lehetőségeket magában rejtette is, elég primitív volt. A jellemvonás már akkor is a galád csínyekre mindig kész, vad gonoszság szívós és alattomos készültsége volt, és az élet diadalmas magatartása később is ez maradt. (Lásd

Konstantin mellszobrát, Velázquez Ince pápa portréját, vagy egy modern tábornok, diplomata vagy tudós arcképét.) Már akkor megszilárdult a közfelfogás, hogy a jótett esztelen és ostoba (idealizmus), egyedül a gazság a hasznos (realizmus). A tettek, mindig a tettek! A hatalom a szellemi (értelmi) valóság elnyomására épül -, nem szükségképpen, de nem tudják másképpen csinálni. Képtelenség az igazság szellemében való kormányzásra.

103.

A reformáció tanulsága, hogy a klerikalizmus ellen a küzdelmet a vallás síkján felvenni nem lehet, mert a reformáció az egész vonalon a lehető legrövidebb idő alatt szintén, sőt fokozott mértékben klerikalizmussá vált.

A reformáció tulajdonképpen nem is volt esemény, csak történés, bizonyos előzmények következménye, kiszámítható, semmi váratlan, főként semmi lényeges. A léha hellenizált olasz reneszánsz visszahatása, vagyis nem egyéb, mint újabb hebraizálódás, eddig nem is sejtett farizeizmus, aminél még a pökhendi, de legalább világos színekkel tarkított olasz is jobb (mindig az a korruptabb, ami rejtettebb), mert nem jelentett és nem is hozott mást, mint szüntelen felháborodásra kész bűn-fanatizmust és még az ókori Jeruzsálemhez képest is elképzelhetetlen képmutatást.

A reformáció sötét pontja, hogy megkísérelte a szentírás szekularizálását, bizonyos szempontból ugyanazt, amit a buddhizmus kísérelt meg Indiában a védikus hagyománnyal, s ezért Guénon Buddha tanítását egyfajta reformációnak tekinti. A buddhizmus azonban Indiában nem tudott tartósan meggyökerezni, s igen rövid idő alatt onnét el is tűnt. A nép nyelvének a liturgiába való bevezetésével, a bibliafordításokkal azonban ez a törekvés tökéletesen megbukott. A Szentírás nem szekularizálható, vagyis időben nem oldható fel (ennek jele, hogy aki nem éli, *eo ipso* egy betűt sem érthet belőle), mert ami nem az időben és nem az időnek készült, az teljes egészében az időn kívül áll, és azt az idő meg sem érinti. Ezért a Szentírás szekularizálásának későbbi kísérlete (a tudomány úgynevezett kinyilatkoztatás-kritikája), szintén csődben van. Az Evangélium létesemény, amely nem történeti, és nem történés következménye, hanem éppen a történetet teremti. A kísérletnek, amely szekularizációra vállalkozik, zátonyra kell futnia. Az ilyesmi, mivel pozitív alapja nincs, csupán demokratikus experimentum, hierarchia ellenes, és azt a lét még leromlott állapotában sem tűri el. A szekularizáció végül is farizeusi aktus, amely azért történik, hogy még a Szentírással is üzletet lehessen csinálni, mint ahogy ez meg is történt.

A reformációval kezdődött a vallás és a politika kettéválasztása. A vallás magánügy lett. Így választották el a magánügyet a közügytől, a belügyet a külügytől, és innen kelteződik, hogy a belügyekbe avatkozni tilos. Minden külső hatalomnak tétlenül kell néznie, ha valahol úgymond tisztán belügyi alapon vérengzés folyik. Persze mindenki tudja, hogy nincs vallás és politika, külügy és belügy. Létrontás van és a lét tisztaságáért tett erőfeszítés van, és minden ügy mértéke ez. Mivel azonban nincs Egyház és nincs szellemi főhatalom, ezért minden önkénynek érvényt lehet szerezni.

104.

Az Egyház és a klérus között a különbség, hogy az Egyházat a szellemi kasztnak (*brahman*) kell fenntartania, a klérus papsága viszont aktív volt, ami annyit jelent, hogy a lovagi kaszt (*ksátrija*) életét élte. Valószínű, hogy erről az ezer éveket eldöntő alapvető tényről Európában Órigenészen kívül senkinek még csak sejtelve sem volt.

Aki nem *brahman*, vagyis aki nem a szellem (értelem, kontempláció, megismerés, tudás, kutatás, gondolkodás, nem-cselekvés) életét éli, az a dolgok végső jelentőségével tisztában nincs, nem is lehet, az az ember pedig, aki tetteiben (*karma*) és történetben elmerül, az az időből nem lát ki, ezért a végső dolgokban tudatlan kell legyen és maradjon. Az európai klérus feladatának mindig a kormányzást, a törvénykezést, az igazságszolgáltatást (földön és égben!), nem pedig a nem-cselekvő belátást tartotta. Ezért Európában a szellemi kaszt megalapítására kísérlet sem történt, és éppen ezért Európa mindig *brahman* nélkül, szellem és értelem és magasabb belátás nélkül, a történeteknek kiszolgáltatva élt. A lovag legfeljebb eszméket ad, de sohasem végleges értelmet, példa rá Platón. Európa történetének a mai napig alapvető jellemvonása, hogy nincs ember, aki tudná, ténylegesen mi történik.

Néhány erőtlen próbálkozás ugyan megkísérelte, hogy az eszeveszett tett-vallással szemben a kontemplációt meghonosítsa. Ilyen volt St. Victor, Richard és Hugo kora, amely igaz, hogy csupán kolostori légkörben, de mégis e nem-cselekvő belátást kívánta megvalósítani. Itt mintha valami keresztény szellemi beavatásféle is kezdett volna kialakulni. De ilyen volt elsősorban a tizenhetedik században a spanyol Soledad. A Soledad epidémiaszerűen tört ki Molinos, az egyszerű szerzetes valószínűleg hindu vagy szufi befolyás alatt írt könyvének hatására. Molinost börtönbe vetették és a római kazamatákból nem került ki többé élve. A Soledadnak sok ezer híve volt, a magányba vonulók többnyire a spanyol s portugál tengerparton kicsiny barlangokban laktak, mint a tibeti lámák

vagy a hindu *szannjaszinok*, alig elképzelhető lemondásban, szigorú névtelenségben és nem-cselekvésben. A járvány egyre nőtt, és voltak, akik magas állást, jólétet hagytak ott, műveltségéről és civilizációról mondtak le, egyik napról a másikra darócot öltöttek, a hegyek közé vonultak, és mint Buddha szerzetesei, magukat koldulásból tartották fenn. A klérus a Soledadot egyetlen szóval söpörte le, azt mondta, hogy eretnek kvietizmus, ma úgy fogalmaznák meg, hogy menekülés a társadalom iránt való munkakötelezettség elől. A hatalmi organizáció mindig tisztában volt vele, hogy afölött az ember fölött, aki barlangjában él, hatalmát elvesztette. Hogy a Soledadban milyen szellemi erő tört át, abból látszik, hogy Loyola csaknem egész életében a nem- cselekvésbe való visszavonulás és a klerikális szolgálat között ingadozott. Ebből a hallatlan feszültségből született meg a jezsuita rend gondolata, a jezsuitizmusé, amely kifejezetten nem-cselekvés ellenes, sőt szélsőségesen aktív, harci-katonás (*ksátrija*) misszió. A jezsuitizmus a farizeizmus egyik tömény inkarnációja, terrorizmussal megerősítve, s így szervezetében a modern politikai pártok archetípusa. Egy-egy korszakában inkább bünszövetkezet, mint militarista organizáció. Az új benne ugyanis az - világsikerét is annak köszönhetette -, hogy a klérus érdekében tett cselekvést minden morális gátlás alól eleve felmentette. Az új organizációból a klérus új bázist teremtett (ellenreformáció), és a jezsuitizmust minden korábbi hatalmi szervezeténél eredményesebben tudta hatalmi céljaira felhasználni, mert az a legsötétebb aktusokban is vakon hű eszköze lett. A Soledadot az inkvizíció tűzzel-vassal kiirtotta. És mint mindig, az opportunisták jutalom fejében a klérus körébe visszatérhettek, az elszántak pedig börtönbe vagy máglyára kerültek. Vagyis bevett és jól bevált farizeus-klerikális szokás szerint a hűséges egzisztenciákat felszámolták, a svihákok pedig jó állást kaptak.

105.

A taktika a farizeizmus óta nem változott, mert azt a klérus folytatta, és ez a hatalom gyakorlatának automatizálása. Ezért a farizeizmus vagy a klérus sohasem jelentkezett erős bürokrácia, szövevényes joggyakorlat, a betűhöz való ragaszkodás nélkül. A zökkenőket nem kedvelték. Az automatizált hatalmi gyakorlat előnye, hogy bármilyen kirívó esetet le tud egyszerűsíteni, simán, egyszerűen, feltűnés nélkül likvidálni tud. A klérus automatizálása csúcspontját az inkvizícióban, aztán a jezsuitizmusban érte el, amely csak végső esetben rendezett teátrális máglyaégetéseket, legjobban azt kedvelte, ha a kellemetlenkedőket börtönbe dughatták és ottfelejtették. Gépesíteni az igazságszolgáltatást, a tanítást, a hadsereget, a nevelést, a közigazgatást,

előnyben részesíteni az egyenruhát és a kollektív magatartást (díszlépés, felvonulások). Megkezdődött a folyamat, amely a társadalomban nem a spirituális, de az organikus kapcsolatokat is felbontja és azokat mechanikus funkciókkal helyettesíti. A farizeus és a klerikális minden létkérdést adminisztratív kérdésnek fog fel. Legjobban szeretne volna, ha az embert embertől függetlenül működő gépies szisztémájának maradéktalanul ki tudja szolgáltatni. A baj az volt, hogy a vallás, amelyet hirdetett, útját állta. A vallást mint a gépesedés legfőbb akadályát el kellett távolítani. Ez az antikrisztusi történet harmadik, modern fázisa.

106.

A Descartes által sugalmazott irányzatnak be nem vallott, esetleg nem is tudatos és homályba takart tétele, mint a logisztika mondja, rejtett axiómája van. E tételbe burkolt szándék a világhatalom érdekében olyan gondolati rendszert kidolgozni, amely a hatalom gyakorlatát könnyűvé, megbízhatóvá, egyszerűvé és véglegessé teszi. A tétel úgy hangzik, hogy a lét tulajdonképpen racionális apparátus. A létgépesítés gondolata a középkori klérusban is jelentkezett, de abban még igen sok hiedelemre épített eszme volt. Ezek az eszmék hatásukat sorra elvesztették, és így a klérus hatalmi rendszere válságba került. A kérdés most ilyenképpen merült fel: a klérus bukása után a megtámadhatatlan és megkerülhetetlen hatalom akkor áll biztos alapon, ha bázisa az ésszerű apparátus. Descartes az apparátus elméletét dolgozza ki, és ez az elmélet az, amit racionalizmusnak hívnak. A racionalizmus nem megismerésmódszer, mint ahogy önmagáról hirdeti, hanem a klérus mintájára készített világhatalmi gyakorlat elméleti alapja.

107.

A racionalizmusnak az észhez semmi köze. De nincs ok annak feltételezésére sem, hogy az ész fogalmába rejtve valamilyen idegen félelmetes és kísérteties erő, mondjuk démoni intellektus nyilatkozik meg (Klages). A racionalizmus olyan elméleti rendszer, amelyet a megismerő ész jegyében állítottak, valójában azonban nem a megismerés, hanem a végleges világhatalmi gyakorlat számára fundamentumot teremt. A hatalmat a racionalizmus pontosan úgy értelmezi, amint azt a klérus (farizeizmus) tette, hogy a hazugság-erőszak-kizsákmányolást (Szabó L.) fedő elmélettel kell ellátni, mert így igazságnak lehet feltüntetni. Ezért nemcsak létrontás, hanem ugyanakkor léthazugság. A hatalom koncepciójában változás nem történt, a racionalizmus azt a klérustól átvette, de

az elavult organizációt megújította. A középkori primitív üdvgépezet tudatosan kiépített apparátussá alakult át, amely arra ügyelt, hogy szigorúan zárt és megcáfolhatatlan legyen. Ezzel a racionalizmus a létrontást nem világította át, hanem hatványozottan megerősítette. Aminek kétségtelen jele, hogy az emberi létezés nem lett sem világosabb, sem igazabb, sem humánusabb, sem rendezettebb, hanem éppen még sötétebb és még feldúltabb, még embertelenebb, még hazugabb, vagyis a racionalizmus olyan organizált létkorruptió, mint a farizeizmus és a klerikalizmus volt, csak egy fokkal magasabb élettechnikai szinten. A racionalizmusban a tudomány kulminál. A racionalizmus a tudományban teremtetten meg azt a megkerülhetetlen és megcáfolhatatlan rendszert, amely a létrontás-szisztémát fenntartja. A tudomány a descartes-i racionalizmusnak az az apparátusa, amely a létezésnek minden mozzanatát az apparátus nyelvére fordítja le.

108.

Descartes gondolkozása és az egész modern tudomány sarkaiból egyetlen pontból kifordítható. A tudomány primer valóságnak ezt az itt és most fennálló világot tekinti. Ez benne a megkerülhetetlen, mert ténylegesen és ma itt mindnyájan ebben a világban élünk, és reánk ténylegesen ez a realitás érvényes. De ha a tudomány megkerülhetetlen is, nem megcáfolhatatlan, mert kivétel nélkül minden ember tudja, és pedig anélkül, hogy arra bárki is megtanította volna, hogy ez a világ szekunder, nem pedig primer. Az emberben a kezdeti primordiális világról való tudat (aranykori alapállás) él, és ennek az itt és ma adott világ valóságától lényegében különböző valósága van. Ami ebben a tudatban a legfontosabb, nem az, hogy az kezdeti és elmúlt, és ezek szerint történet. Ez a világ, ha elérhetetlenül és megvalósíthatatlanul is, de állandóan jelen van. Nem mint idealitás, hanem mint az emberi létnek önmaga iránt támasztott kiengesztelhetetlen követelése. A tudomány olyan szisztéma, amely ezt a minden emberben lévő tudatot kikapcsolja, és minden lépésnek tévedése, hogy azt kikapcsolhatónak tartja. Ezen a ponton Descartes racionalizmusa és a tudomány bármit állít; érvénytelen. A dolgoknak csak a felét mondja ki, másik felét pedig elhallgatja. Azzal, hogy a primordiális létezés intakt igazságát és abszolút rendjét, amely éppen úgy jelen van, mint a korrupt világ realitása, a számításból kihagyja, e számítás önmagától semmissé válik. Az egyetemes emberi tudás egy percre sem felejt el, hogy ez a világ ma és itt nem az egyetlen természet, hanem a megromlott létezés következtében fennálló korrupt kozmosz, és az ember nem nyugszik bele, és nem is fog és nem is tud belenyugodni abba, hogy ezt a világot és ezt a valóságot úgy, ahogy van, elfogadja. Ezért még az elképzelhető legkorruptabb ember sem hiszi azt, hogy ez a világ apparátus, és

nem járul hozzá, hogy az embert gépezetnek tekintsék és életét üzemesítsék. A tudomány a világ középpontjába a korrump megismerést teszi, és ezt nevezi észnek. Ezért nevezi a hatalmat is ésszerűnek, holott ez a hatalom a létrontás következtében fennálló valóságon nyugszik, azon, amit likvidálni kell, és amely helyett a lét eredeti igazságát kell visszaállítani.

109.

A modern gondolkozás, amely a létezés gépesítésének mozzanatait régen figyeli, azokat többféle elmélettel magyarázza. Az elméletek közül az egyik azt állítja, hogy az apparátus az ész (nem az értelem) abszolutizálásának következménye. Az ész abszolutizálása pedig az ember személyes szellemi lényének megtagadásából keletkezett. Hogy ez mikor következett el, bizonytalan, valószínűleg az újkor elején, ezért Guénon a reneszánsz korát nem az újjászületés, hanem az enyészet korának nevezte el. Ha az ember spirituális egzisztenciájában meginog, feltétlenül valamely megzavarodás áldozatává kell váljék. Ebben az esetben az ész vak fényének áldozata lett és a kozmikus gépezet khiméráját „a totális tudás fantazmagóriájában” eszelte ki. A spiritualitás megtagadása a lét realitásának elmulasztása, alapvető valóság kihagyása, a realitás leszűkítése, végül is a döntő tényező kihagyására tett kísérlet. A lét megcsonkítása árán teremtetett apparátus működőképes ugyan, de biztos, hogy ezen belül teljes értékű humánus, éppen ezért valódi létezés nincs.

Az ész-rendszer elkerülhetetlen tulajdonsága, hogy nincs okkultizmus nélkül. A racionalizmus és az okkultizmus két verziója ugyanannak a magatartásnak, az *ineptia mysteriine* (a misztérium iránti érzéketlenségnek). Minél intenzívebben világít, árnyéka annál nagyobb. Az ész-rendszer (tudomány) végső megfogalmazása a materializmus, tulajdonképpen okkult babona-szisztéma. Bizonyos tekintetben az apparátizmus is az okkultizmus egy neme. A gépezet, ha technikai (robot, gólem), ha társadalmi szervezet (hivatal, hadsereg, párt, szcientifizmus), nem tényleges emberekből, hanem homunkuluszokból áll.

110.

A klerikalizmus idejében feltételezték, hogy a szentek általában több jócselekedetet követtek el, mint amennyire személyes üdvük eléréséhez szükségük volt. E fölösleges jócselekedeteket a klérus, mint a sózott halat, el is raktározta, és annak, aki érdemesnek bizonyult, ebből adományozott. Íme az *ergon* és a *pragma* között lévő szakadék. Később a bűnök (mindig a bűnök!) bocsánatát úgy is el lehetett érni, ha az ember az ezzel megbízott vándorszerzetes

által áruba bocsátott cédulát megvásárolta, kisebb bűnért alacsonyabb, nagyobbért magasabb összeget kellett fizetni, s így teljes bűnbocsánatban részesült. Az üdv pénzkérdés. Mindez üzemszerűen. A klerikalizmus már a tizenötödik században üdvgépezetté alakult át, amelyben automatikusan minden bűncselekmény alól a felmentés elérhető volt.

Úgy látszott, hogy ez a gépezet a felvilágosodással megszűnt. Bizonyos időnek el kellett telnie ahhoz, hogy az ember észrevegye: az üzem még hatásosabban működik. De most nem az üdv kérdése, hanem a maga a teljes élet gépiesedett el. Az a hiedelem terjedt el, hogy az egész létező világ, lélek, élet, vallás, gondolkodás tulajdonképpen egyetlen kolosszális, ésszerűen megszerkesztett apparátus. Nincs szükség arra, hogy a lét értelmére vonatkozólag nem-mechanikus elemeket is felvegyünk. Bizonytalan tényezőkre szükség nincs. Isten, lélek, akaratszabadság elvégre nem is bizonyítható, mondja Kant. Az emberi létezést nem gondolat vagy szellem, de még csak élet sem, hanem a *mechanon* irányítja. Az ember az apparátusban maga is apparátus és nagyobb üzem alkatrésze, nem spirituális lény, hanem funkció. Nincs szükség lelki és szellemi életről való feltevésre, a létezést formális aktusok teljesítése biztosítja. Az egész rendkívül ésszerű. A kozmosz a nagy apparátus, az emberiség ebben a kisebb, ezen belül az ember a legkisebb. Az apparátusok szinkronban vannak. Az egész létezés valamely vezénnyelőlőteremből gombnyomásra működik, éspedig önmagától. A vezénnyelőlő személy feltételezése olyan fikció, amely fölösleges.

111.

Az antikrisztusi fiziognómia közismert ábrázolása Dosztojevszkij Nagyinkvizítora. Dosztojevszkij elbeszélésében a földön újra megjelent Krisztust a Nagyinkvizítor börtönbe veti és máglyahalálra ítéli, de éjszaka elmegy hozzá és rábeszéli, hogy távozzék, a mennybe térjen vissza is az ember dolgaiba, amelyeken úgysem lehet változtatni, ne avatkozzék.

Az ábrázat a középkori klérus és a racionalizmus összetételéből készült, és már Dosztojevszkij idejében sem volt időszerű. A Nagyinkvizítor még személyes, vagyis emberi lény, ami annyit jelent, hogy megszólítható. A személyes Antikrisztus azonban akkor már régen személytelen apparátussá vált. Lehet, hogy az első modern apparátus a jezsuitizmus volt. Ilyen apparátus az iparvállalat, a pénzügy, a hatóság, az állam, a hadsereg, a hivatal, és ismertetőjele, hogy a humánusot teljes egészében elnyeli. Nem a gyár mintájára készült a társadalom gépezete, hanem az egész modern technika a lét-apparátus gondolatának megvalósulása. Az apparátus nem az utópia, nem a szocializmus,

nem a fasizmus, nem a bolsevizmus. Az apparátus mindezt megelőzi, és mindez az apparátus különböző népekre és történeti helyzetekre való alkalmazása. Az apparátusban hatalom nincs, mert nincs sem uralom, sem szolgálat, a személytelen ész által konstruált gépezetben csak alkatrész van, amely bizonyos funkciót végez, király, diktátor, közkatona, munkás, tudós, művész, földműves vagy matematikus. Az apparátusban nincs többé akarat, értelem, életmű, szándék, érzelem, becsvágy, csupán üzem, a humánus lét eltörlése (létrontás) jegyében, mert az apparátus a létrontás aktivitásának végsőkéig való fokozása. A Nagyinkvizítor rémuralma ehhez képest még elviselhető volt, mert az ember élőlényel állt szemben, akit ha bármilyen eredménytelenül is, de még meg lehetett szólítani. Az apparátus nem szólítható meg. Dosztojevszkij antikrisztusi inkvizítora emberi magatartás, az apparátus embertől független rendszer. Az apparátusnak nincs igazsága, az embernek pedig kell, ha igazsága nem is, legalább hazugsága legyen. Az apparátus előtt a humánus minden szava üresen kong, elnyelte a farizeust, a klérust, az inkvizítort, a máglyát, a börtönöket, az államokat, a népeket, a vallást és a művészetet, a gazdagokat és a szegényeket, a hatalmasokat és az elnyomottakat.

112.

Az Antikrisztus első arca: a farizeizmus, a morális feddhetetlenségbe öltözött világi gyarapodás. A második arc a klérus, a vallásos dogmatikába öltözött világhatalmi ösztön. A harmadik arc az apparátus, a személytelen észbe öltözött létrontás-rendszer.

Ezzel szemben áll a lét pozitívumainak organizálhatatlansága -, a pozitívum minél magasabb, annál kevésbé organizálható. A szeretet tökéletesen organizálhatatlan.

113.

A modernizált létrontás-rendszer rémuralma körülbelül a múlt század végén kezdődött. A tüneteket Kierkegaard, Dosztojevszkij, Szolovjov, Nietzsche pontosan feljegyezte. A létzaklatottság eleinte csak Európában, később az egész földön olyan fokát érte el, amelyben mint előre látható volt, és mint ahogy az ma, a huszadik század második felében még inkább előrelátható, az emberi élet az apparátusban merő formális aktusok sorozatán kívül semmi egyebet nem

jelent. A rendszer tökéletesen lezárult, kiterjed a csillagok mozgására, a fizikai jelenségekre, a matematikára, a sejtekre, az atomokra, a vallásra, az emberi tette, a mítoszokra, a metafizikára. A gépesített nevelés és tanítás, a munka és hivatásgyakorlat, a gondolkozás és érzelmek kizárólag az apparátuson belül zajlanak le, és ennek magától értetődő következménye az egyre növekvő éhség valami valódira, legyen az szexus vagy politika vagy politikai rémtett, bűnügy vagy valamely rafinált izgalom és narkotikum, amely az életéhséget mégis csillapítani tudja. Az élet elfogyásának és felhígulásának, megritkulásának és összezsugororodásának arányában főként a metropolisokban az életszomjúság sajátságos delíriuma alakult ki hajszából és sóvár mohóságból és őrzőngő kicsapongásból, mert a lét az apparátusban egyébként nem lenne kibírható. Mivel saját életét senki sem éli, és önmagát nem éri utol, az emberben elvetemült önsóvárgás keletkezik, amely a valódi híján önmagának bősziült és görcsös megóvásáért küzd, viszont értelmét már ez is teljesen elvesztette.

114.

Amit a huszadik század második felében már mindenki tud: a középkori vallásos klerikalizmus az ember részére messze magasabb rendű létet biztosított, mint a modern politikai-bürokratikus-szcientifikus klerikalizmus biztosít. Lényegében változás nem történt, mert a létrontás rendszer ott is, itt is a lehető legjobb hatalomnak tüntette fel magát. A középkor tarka maszkja előtt azonban még ha hipokrizissel is, de lehetett hivatkozni valamire. Az apparátus előtt már a képmutatás sem ér semmit. Ott még legalább volt bűn és máglya és hazugság, itt már csak létemésztő monoton zakatolás van, amelyet a közönynek kolosszussá kiépített észrendszere véd.

115.

Miután az ember másfélezer évig olyan hatalom alatt élt, amely rendszer volt az igazság (értelem) ellen, most olyan hatalom alatt él, amely rendszer igazság (értelem) nélkül. Akkor az igazságért meg lehetett halni, az igazság iránt közömbös rendszerben nincs szenvedés, és a börtön, a halál értelmetlen. A Nagyinkvizítor korába már csak orr-befogva lehetett belépni, ide már csak úgy, ha létéről lemond, és merő fennmaradásért cserébe egész életét nyújtja. Az igazság ellen tanúsított bősziült agresszióban az ember létének igazságáról még tudhatott, most a létigazság, ha még egyáltalán jelent valamit, legfeljebb botrány

és nevetség. Az apparátust egyhangú üzemében nem érinti zshiványság, cudarság, hazugság, szenny, a gépezetté fagyott létben jó és rossz, bűn és erény, igazság és hazugság között nincs különbség.

116.

A jelszó az alkalmazkodás volt. Most már erre nincs szükség. Az apparátushoz nem lehet alkalmazkodni, mert az emberi lény gépesítése nonsens. Fenntartanak valamit, amit az egész földön egyetlen ember sem fogad el; és nem is tud elfogadni. Fikció, amely kivétel nélkül mindenkre érvénytelen. Senki sem alkalmazkodik, senki sem fogadja el, senki sem vállalja, nem is lehet, mert nincs. Ez a nincs az egyetlen, ami van.

117.

Századokon át nyomon követhető, hogy az égi leány hangja miképpen menekült tudós szóelemzésekbe (Órigenész), misztikába (Dionüsziosz Areopagita, Eckehart, Ruysbroek), matematikába (Cusanus, Pascal), költészetbe, festészetbe, zenébe, regénybe, filozófiába, miképpen halkult és szigetelődött el. Néha úgy tűnt, mintha az üldözés a hang tisztaságának még kedvezett volna. De aztán elterjedt a felfogás, hogy mindig szenny és hazugság volt. Végül a huszadik század metropolisaiban a huligánok és a terroristák és a kurvák civilizációjában az égi leány hangja teljesen elnémult, és az apparátus hamu szürke, rekedt szignáljaiban elveszett. A hiteles a gépesített objektív hang lett (tudomány), inkább zöreij, a hivatalnok-hang, a hirdetmény-hang, a rendelethang, a rádió és a fénykép-hang -, a múzsátlan, ahogy a görögök mondanák.

118.

Miután az emberiséget sikerült ugyan hazugsággal, erőszakkal, kizsákmányolással, becsapással, háborúkkal, vérengzéssel és rabszolgasággal megrontani, de még mindig nem kielégítő mértékben, a huszadik század második felében már csak egy lehetőség nyílt, a világot elpusztítani és az emberiséget kiirtani kegyes eszmékkel, humanizmussal, jólét-eszményekkel és világbéke gondolatokkal. Ez a módszer a klérusénál hatékonyabbnak bizonyul.

Vladimir Szolovjov azt mondja, hogy a válság mélypontját a háborús huszadik század után a világbéke huszonegyedik századában fogja elérni. A föld régen

egyetlen állam. Nemzeti és faji és osztályellentétek eltűntek. A munkaidő napi négy óra, éhező, koldus, szegény nyomorgó nincs. A helyváltoztatás lehetősége korlátlan. A kényelem és a jólét és a műveltség mindenki számára elérhető. Csend van, elégedettség és rengeteg cukor. Az élet kibírhatatlanul édes, mindenki mosolyog, és a béke olyan kiegyensúlyozott, hogy az emberiség kilencvenöt százaléka meghízik és idegrohamokban szenved. A fennmaradó öt százalék öngyilkosságot követ el. Nem azért, mert csend van és jólét és műveltség, és mert nincs többé analfabéta, nincs járvány, csak higiéné, és remek a konzerv és a befőtt. Attól, hogy mindez olyan olvatag, és semmi sem igazi. Az emberiség ezt a tisztátalanságot nem bírja ki, fellázad, és az Antikrisztus ellen indított háborúban a döntő csatát Armageddonnál vívja meg.

119.

Mivel a történet e pillanatában az Evangélium jegyében mindennemű organizáció megvalósíthatatlan, az embernek egyetlen kényszerű lehetősége van: a létező, de nem megvalósult Egyházban, amely az emberiségnek Jézus életére alapított szakramentuma, egyedül és személyesen - nem „ex catedra”, hanem „ex existentia transparente” és „ex orientatione universale” (átvilágított egzisztenciából és egyetemes tájékozódásból), vagyis „ex existentia veritatis”, az igazság lényéből az Evangélium jegyében élni, és annak egyetlen betűjéből semmiféle körülmények között sem engedni.

Az apparátus teljes egészében létrontás. Pillanatnyilag számunkra nem maradt más, mint az apparátusban is tanúnak lenni és maradni. Ez a tanúság ma az egyetlen autoritás, ez a hiteles élet egyetlen lehetősége.

Az igazság lényében való magatartás nem azt jelenti, hogy az ember maradéktalanul igazzá lett hanem, hogy amit gondol és amit tesz, azt az igazságtól átvilágított és megtisztult lényéből a következményekre való tekintet nélkül gondolja és mondja és teszi.

Mivel ez ma közösségben nem, csupán egyénien és személyesen lehetséges, mindaddig amíg a közösség (Egyház) megvalósul, a szakramentum kizárólag az emberi egyénben van. Aki ezt az igazságot elárulja, antikrisztusi egzisztencia.

120.

A huszadik század második felében a történeti távlat teljesen világos. Mivel béke is van, háború is, illetve se béke nincs, se háború, és mivel sem ennek, sem

annak megvalósítására egyelőre semmiféle kilátás nincs, e közbeeső állapotban kényszerű megdermedés kezd kialakulni, de ez sem stabilizálódik, és nem is stabilizálódhat, mert a helyzet jellege éppen az, hogy bár minden pillanatban ez is lehetne, az is, mind a kettőnek leküzdhetetlen akadálya van. Mindaz, ami van, ideiglenesen van, süppedékes, bizonytalan és hazard. A helyzetre nem az a jellemző, ami van, hanem az, ami nincs. Az ember azt mondhatná, hogy egyetlen jellemző, hogy nincs semmi. Kényszeredett szorongás a kettő között, mindig a kettő között. Ezért az ember erőfeszítése arra irányul, hogy magát valami desperát védelemmel körülépítse, az állagot megóvja, és a jelen helyzetet úgy, ahogy van, fenntartsa. Csak semmi új. Semmi, ami változás, mert az megrázkódtatás. A legjobb elbújni, és a leghelyesebb, ha száját befogja, vagy amint a Veda mondja: „egyedül eszik”. A hatalom minden erejét arra fordítja, hogy pillanatnyi státuszát biztosítsa. Nem egyre konzervatívabb lesz, hanem egyre reakciósabb. A reakciót természetesen haladásnak nevezik, mint ahogy a béke háborút és a szabadság szolgálatot jelent. A század közepén már nincs állam, amelynek egyetlen törekvése ne a mai állag megőrzése lenne bármely áron, és ne üldözné azt, aki a státuszon bármely irányban változtatni kíván. Tulajdonképpen középkoriság, elvek megdermedése, szofisztikus skolasztika, szigorú külsőséges kasztrendszer, hivatalnok-terror, inkvizíció (államvédelemnek hívják), bonyolult védelmi szisztémák szövevénye, amelyeket a változástól való félelem tart fenn. Nem az az erősebb, aki agresszívabb, hanem aki jobban fél és körültekintőbben védekezik. Ezen felül mindennek a feszültséghez semmi köze, inkább letargia. A legfontosabb jól félni.

Menthetetlen helyzet persze nincs, egyetlen egyet kivéve, és a föld népe abban reménykedik, hogy ez itt most nem ez az egy. Az ember sohasem volt farizeusabb, a hatalom klerikálisabb. Farizeus és klerikális, aki virtuóz technikává fejlesztette az intaktság látszatát, és morális példaképnek tudja magát feltüntetni, mialatt félig lerágott csontért négykézlábra áll és csahol. Van, aki az idealításban vétkes, aki tudatosan félrevezet, vagy a realitásban vétkes; a léthamisító, aki az élet látszatában győzedelmes, ez a kompromisszumoktól messzire bűzlő egzisztencia, mert a bűnre mindig van mentség, de korrupttá senki sem válik kényszer alatt.

Tiszapalkonya, 1963. január 19.

IV.

Az androgünosz

1.

Androgünosz görög szó, annyit jelent, mint hímnő-lény.

2.

Az *androgünosz* nem tévesztendő össze a hermafroditával. Az előbbi a hím és a nő egy emberben való egyensúlya, és még több, mert az *androgünosz* lényt is jelent és lényeket is (*essens* és *existens*). A hermafrodita nem egyensúly, hanem abnormitás. Az *androgünosz* a két nem egysége, a hermafrodita nemi torzszülött.

3.

Az *androgünosz*ról minden hagyomány tud. A Tóra szerint az Úr az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette férfinak és nőnek. Isten tehát hímnő-lény, és az első ember is az volt.

4.

A Szánkhja azt mondja, hogy az egységes léten belül az első megkülönböztetés a férfi-szellem (*purusa*) és a nő-természet (*prakriti*). Ugyanezt tanítja a kínai hagyomány, az első elválás az ég és a föld között történt, ez a *tao* és a *teh*, a hím és a nő, a későbbi *jang* és *jin*. A kínai császár neve, mert a császár az ősegyeség jegyében uralkodik, *fu-mu*, ami annyit jelent, mint apa-anya.

5.

A világ kétneműségét a legszilárdabban hímnemű és nőnemű szavaival a nyelv őrzi. A hímnem és a nőnem általában a névszó tulajdonsága, van azonban nyelv (semita), amelyben a nemi karakter az igében is megvan, és valamely hangzó jelentéséből tudjuk, hogy a cselekvő személy férfi vagy nő.

6.

A semlegesnem eredetileg minden valószínűség szerint *androgünosz* volt. Nem mint most, amikor mind a két nem, vagyis mind a két vonzat iránt közömbös, hanem mind a két nem felé érzékeny. A semlegesség a primordiális *androgünosz* elfajulása. Olyan vonzatnélküliség, mint a fizikában a neutron. Amit semlegesnemnek nevezünk, az tulajdonképpen nemnélküliség. Mivel tényleg neutrális, nem jelöl meg semmit, és fölösleges. Ezért sok nyelvből a neutrum el

is tűnt.

A hímnő-lény a hím felé is, a nő felé is nyílt, és a két nemet összeköti. A semlegesség a két nem felé zárt, ezért a két nemet elválasztja. Mivel azonban minden létezőnek kell hogy neme legyen, a nemi semlegesség nemtelenség, és csak a lét korrupciójának tüneteként fogható fel.

7.

A hím- és nő- tulajdonképpen nem a teljes nem, hanem a teljes egynek kettétört volta. A hím is félnemű, a nő is félnemű. A teljes és az egész neve az *androgünosz*. A bukás után az *androgünosz* az aranymetszet szabálya szerint oszlott meg, éspedig úgy, hogy az *androgünoszból* a nagyobbik rész a hímre, a kisebbik a nőre jutott. Ami körülbelül azt jelenti, hogy a férfi nagyobb arányban vált hímnő-lénnyé, mint a nő.

A létkorrupció növekedésével azonban az aranymetszet aránya is elveszett, és egy emberen belül a hím és a nő aránya teljesen szabálytalan, a törésvonal egyenetlen, egyénenként más és más. Összeillő hím és nő kizárt esetté lett. Ettől kezdve a hím és a nő egyeztetése emberi létfeladattá vált, éspedig ez egyike a legnagyobb és legnehezebb feladatoknak.

8.

„A lét akkor válik tökéletessé, ha az ég és a föld, a szellem és a természet, a teremtő és befogadó lény egymást kölcsönösen áthatja, mert akkor a világegyetem örök rendje megvalósul (Konfu-ce: Ji king kommentár).

9.

„Mikor azt kérdezték tőle, a teljesség mikor következik el, azt válaszolta: Ha a kettő egy lesz, ha nem lesz többé külön férfi és nő, hanem eggyé válik és egy lesz". (Az Úrnak szájhagyományban fennmaradt ígéje).

10

A Kabala a Genézisnek az Édenkertről szóló fejezetéhez kommentárt fűz. A héber hagyomány szerint ez a fejezet is olyan, mint a többi: jaj annak, aki az írást szóról szóra magyarázza, és százszorosan jaj annak, aki azt nem szóról szóra értelmezi. A kommentár azt mondja, hogy a bűnbeesés következtében a férfi és a nő eredeti paradicsomi természetét elvesztette. Hím és nő elszakadt. Az ember alapállásának bázisa széttört. A férfi kiegészítő női része a paradicsomban maradt, és a férfi helyette Évát kapta. Az eredeti nő *hohma*, akit a gnózis később *Szophiának* nevezett el. Éva az a lény, akivel az egység, mivel nem az eredeti,

kiegészítő rész, teljes egészében meg sem teremthető. Így a férfi tudatában eltörölhetetlenül él az emlék, hogy valódi fele nem él vele. Ott él, ahol, mint Böhme mondja, számunkra e korrupt létben elérhetetlen, mint ahogy az egész primordiális életrend, az idill, elérhetetlen. Az idill életrend, s ez éppen az, hogy a hím-nő-egység megvalósult. A földön az élet bármilyen romlott legyen, ha van az idillnek akár csak múló pillanata, ahhoz legalább két ember kell, egy férfi és egy nő.

11.

Ahol a modern pszichológia a hagyományt még megközelíti, középkori gondolatot újítt fel, és animáról beszél, aki a minden férfi lényéhez tartozó kiegészítő nő. A pszichológia az *animáról* azt tartja, hogy az a férfinak a nőről szerzett minden tapasztalata egyetlen alakzatban sűrítve (anya, feleség, szerető, leány, testvér, barát, őrangyal, boszorkány, istennő). Az *anima* a férfi lényének leghatalmasabb pszichológiai realitása, és a férfi létének nincsen mozzanata, amelyet többé-kevésbé ne az *anima* irányítana. Persze, amit a modern korban *animának* neveznek, nem más, mint az édenkerti nőről megőrzött emlék és tudat, nem a nőről szerzett tapasztalatok összességéből egybeöntve, hanem *Szophia*, a korrupt létben szerzett tapasztalatok által eltorzítva, de még így is a férfi létének legfőbb hatalma, mint ahogy a nő létének legfőbb hatalma a lényéhez tartozó kiegészítő férfi (*animus*). Az *anima* a férfi-lény romlott létezésének mélyére süllyedt eredeti nő, mint ahogy az *animus* a női-lény romlott létezésének mélyére süllyedt eredeti férfi. *Anima* és *animus* pedig az ember fél-nemét kiegészítő lény, akivel együtt az ember a kezdeti *androgünoszt* őrzi és tartja fenn.

12.

A pszichológia ha másról nem is, arról a tényről mindenesetre sejtelmet szerzett, hogy az emberi lét legérzékenyebb pontja a szexus. A szexus hatalma nagyobb, mint az éhségé, amely éhséget a korlátolt tudomány a szexussal együtt alapösztönöknek mond (létfenntartás-fajfenntartás). Az éhségnek csupán ténye van, igazsága nincs. Az éhség az ember megoldatlan függőségének ténye, és annyit jelent, ha fenn akarja magát tartani, ezt csakis rajta kívüli erők asszimilálásával teheti. Az éhségnek nincs morálja, világossága, nincs boldogsága, nincs idillje. Ezért az éhség csak az élet, a szexus azonban a lét körébe tartozik. Az éhség tárgyi ínség, a szexus több, fragmentális létezés.

13.

Az *androgünoszt* tökéletesen félreérti, aki abban a hiszemben van, hogy az a szocialitásban a férfi és a nő viszonyát akár csak meg is érinti. Az *androgünosz* nem a szerelmet vagy a házasságot vagy a barátságot oldja meg, hanem mindig az emberen belül marad. Az *androgünosz* annak a kezdeti és elementáris kettős valóságnak a neve, amely a konkrét emberi szociális életben a férfi és a nő kapcsolatának a neve, amely a konkrét ember szociális életében a férfi és a nő kapcsolatának bázisa volt és marad. Bázisa mindannak, ami a két fél nem között párhuzam, súrlódás, ellentét, kiegyenlítődé, feszültség, vonzás. Az *androgünosz* a két fél-nemnek az emberen belüli primordiális egységét jelenti, olyan módon, ahogy a növényben egymást közös áthatásban a két fél nem mint egy egész, együtt és egymásból él.

14.

Az alapállás helyreállításának legfontosabb következménye, hogy a hímnő-lény megvalósul. Nem biológiailag és nem pszichológiailag. A két fél nem egysége abban a sajátos körben történik meg, amely éppen a szexus köre, és amely semmi mással össze nem téveszthető. A primordiális hímnő-egység pedig feltétele annak, hogy az ember a szocialitáson belül sikerült életet tudjon élni. Kizárt, hogy az emberen belül teremtett kiegyenlítődé nélkül az ember külső sorsában rend legyen. Az *androgünosz* realizálása a normális emberi létezés alapja.

15.

Az éhségnek nincs dupla valósága: az éhes ember és a táplálék világa ugyanaz. Ami a szexusban a ki nem küszöbölhető nehézség, hogy a hím és a nő világa más, és ugyanannak a valóságnak kettős arca van, és az egyik a másikat nem látja. Csupa polaritás, nyár-tél, észak-dél, nappal-éjszaka, nap-hold, hideg-meleg, fent-lent, természet- szellem, jobb-bal. Ha az egyik hím, a másik feltétlenül nő. Az éhség az életnek önmagában való törekénysége, hogy az élet nem lét, hanem létéhség, *Begierde des Wesens*, ahogy Baader mondja. A szexus, a kettétépelt alak kiegészülésének vágya mindig a lét éjszakájának betörése, az ember akár kielégülést nyer, akár nem. Szenvedés akkor is, ha hiány, akkor is, ha nem az, mert a kiegészülés nem teljes. Teljes kiegészülés pedig nincs. A szexus mindig az abszolútát követeli, ideiglenes vagy álmegoldás elviselhetetlen.

16.

Az ember minden helyen és minden időben a legtöbbet a szexusában szenvedte, és a civilizáció minél magasabb volt és az ember minél magasabb rendű, annál inkább. Sem igazságtól, sem betegségtől, sem ínségtől az ember nem válhat oly mélyen zaklatottá, mint szexusától. Az egyetlen, amit az újkori Európában tehettek, hogy megkísérelték az eredeti igényt lefokozni, és a zaklatottságot az állati gátlástalanságban feloldani. A tudomány - mint mindenütt - itt is abban a hiszemben van, hogy a normalitás, az egészség a zoológiai mechanizmus korrekt működésén múlik. Amiből persze egy szó sem igaz. A zaklatottság azóta sem csökkent, sőt, az úgynevezett szexuális felszabadultsággal csak növekedett. A biológiai apparátus kifogástalan üzeme ellenére a zaklatottság a legtöbb ember esetében a koituszok százai ellenére fennmaradt. Mivel más megoldás e koncepció számára nem volt, az egyetlen, amit tényleg megvalósítottak, hogy olyan szexuális idiótákat neveltek, akiknél a nehézségek persze mind megmaradtak, csak az érzékenység fokozódott le -, vagyis amennyire lehet, a nehézségek meglétének tudatát eltörölték. A szexuális katasztrófák sok milliója nem élettani rendellenesség, hanem a démonizált szexus következménye, s ezt az állati gátlástalanság gyakorlata nemhogy nem szünteti meg, de a legtöbb esetben meg sem érinti. Az egészség nem egyéb, mint a hímnő-lény helyreállítása.

17.

A szexus zaklatottsága a modern korban kétségbevonhatatlanul minden szociális és gazdasági és hatalmi *turbán*nál döntőbb és mélyebb. Különböző életcsődök által idézett boldogtalanság a szexus katasztrófái mellett számításba sem kerülhet. Mert a szexus semmiféle organizáció alá nem vonható, nem szabályozható, hatalmi szóval nem kényszeríthető és nem fékezhető. Nem azért, mert elementáris, hanem mert sajátosan egyetlen, és egyszeri léttörvényének teljesítésén kívül semmi egyebet elfogadni nem hajlandó. Mihelyt elfojtják, vagy útjából el akarják téríteni, infernalis erőket szabadít fel. Az egyetlen cél pedig nem a testi egyesülés, hanem a két fél-nem egységének helyreállítása.

18.

A szellemnek vannak *androgün* tulajdonságai. Ha egyéb nem is, a tény fennáll, hogy a szellem örök forrása *hohma* (*Szophia*), vagyis a szellemanya (bölcsség). Erre a szellemre azonban az embernek csak férfi-fele érzékeny, mert *Szophia* (*anima*) csak férfi részünkben él. A férfi Szophiától kapja értelmének fényét. A héberek *ruahot*, a világszellem szót néha hímneműnek,

néha nőneműnek mondják, mintha *androgün* lenne. A szellem azonban, különösen az a szellem, amit Európában annak neveznek, a természet világa-hoz tartozik. Mint a szánkhja tanítja, a szellem (*buddhi*) a világtáncosnő (*prakriti*) elsőszülöttje. A szellem nem androgün. Úgy látszik, az egész természet feminin: minden, ami érzékelhető és látható és aktív, minden, amiről van és lehet tapasztalatunk és aminek van neve. Az egész világ nő, egyetlenegy láthatatlan végső megfoghatatlan matematikai pontig, amely a világ centrumából az egészet áthatja, átvilágítja, megérti és rendezi.

19.

Pannwitz azt mondja, hogy a lét főtörvénye a szüntelen osztódás. Az egyből kettő, a kettőből négy. Ez a sokasodás, amelynek sodrában élünk. Mintha maga a szex is azért lenne, hogy a lét egyre gazdagabb legyen. Az *androgünosz* ennek a határtalan osztódásnak ellenmozgása. A négyből kettő, a kettőből egy. Ez viszont a reintegráció, az eredeti egybe való visszatérés.

20.

Ahhoz, hogy az ember a hímet és a nőt magában egyesíteni tudja, előbb önmagában fel kell olvasztania az egész létező világot, az állatokat és a növényeket, az atomokat és a csillagokat, a démonokat és az angyalokat és a szellemeket és a hatalmakat és minden létezőt önmagába vissza kell vennie, és mint végső lépést, a két nemet magába kell olvasztania.

21.

Az *androgünosz* helyreállítására vonatkozó őskori gyakorlatot az alkímia őrizte meg. Az alkímiában a végső egységben (*aranyban*) való létezés megvalósítását, az *aranykort* tudatos és lépcsőzetes rendszerré dolgozták ki, minden valószínűség szerint Egyiptomban, de a tanítás nyomai a legtöbb hagyományban megtalálhatók (Kína, India, orfika, Kabala). A gyakorlat legfontosabb művelete a megtisztulás, főképpen a tűz segítségével. Ez a tűz, Indiában a *tapasz*, az önmegtagadás tüze, az orfikusoknál az aszkézis tüze, a hébereknél a böjt, az ima, a mosdás, a középkorban a tisztító-tűz. Az arany a ragyogó fény, *zohar*, vagy *bahír*, ahogy a héberek mondják. Az arany lét az, amit el kell érni.

22.

Az alkímia technikája, hogy a tűzben (aszkézis, *tapasz*, önmegtagadás) a

természetes hímet és nőt meg kell erjeszteni, fel kell bontani, meg kell rothasztani, ki kell szárítani, hamuvá kell égetni. Ez a *putrefactio*, amelynek sok módszere van. A két legfontosabb út a száraz és a nedves. Mindezt állhatatosan, állandóan és szünet nélkül. Az ember tudatosan önmagán elvégzi ezt a műveletet, amit a sors (szükségszerűség) rajta életében amúgy is elvégezne - és el is végez, amikor benne minden fölöslegeset lisztté őröl. De tudatos és éber *putrefactio* az ember értelmének fennhatósága alatt történik, és ekkor szenvedése értelmes és minden mozzanatában átvilágított. Ha a sors végzi, gyötrelmes, de meg kell lennie: *Gottes Mühlen mahlen langsam, aber trefflich klein* — Isten malmai lassan őrölnek, de porrá, tökéletesen porrá.

A megtisztulás folyamatában a hím és a nő a zaklatottságot leveti, minden romlottságot kivet magából, minden sötétséget átvilágít, minden démont kiűz. És mintha a nem-létből most lépne ki, a vőlegény először találkozik a menyasszonnyal, aki ténylegesen valódi és eredeti lényének kiegészítője. Ezt a nászt az alkímia *conjunctiónak*, együttállásnak nevezi. Amikor Sol (a nap, a hím) és Luna (a hold, a nő), egymást fedi. A *conjunctio* a király (férfi) és a királynő (nő) házassága. Ez a házasság az *androgünosz* jelképe. Akiben a *conjunctio* kívánsága sohasem ébredt fel, és aki e nászról semmit sem tud, az szexusában állati marad, lényében félnemű, létében éretlen és teljesületlen.

23.

Amit az ember ténylegesen él, nem az élet, hanem saját halhatatlanság-ideálja. Ha az ember azt hiszi - mint ahogy ezt ma gondolják -, hogy csupán az életét éli, semmi többet, és nem is kíván mást élni, ez sem az az élet, ami a többi élőlényé. Az életet először ideállá kell tennie és maga fölé kell építenie. Csak ilyen módon tudja úgy élni, mint a tényleges elementáris valóság felsőbb fokozatát, valamit, ami ennél a valóságnál itt drágább és több és gazdagabb, főként élvezetesebb. Merő és pusztá élet az ember számára valószínűleg egyáltalán nincs. Üdvnek, véglegesen méznek kell lennie ahhoz, hogy ezt az életet egyáltalán érdemes legyen élni, vagyis halhatatlannak kell lennie ahhoz, hogy az ember itt akár csak egyetlen pillanatot is eltöltsön, és véglegesnek és végtelennek kell lennie ahhoz, hogy egyáltalán belefogjon. Az ember nem az életet kívánja élni, hanem halhatatlanság-eszményét, és ha csupán a merő életet kívánná élni, ezt is csak halhatatlansága tudatában tenné.

24.

A férfi halhatatlanság-ideáljáról nem kell sokat beszélni. Eleget beszélnek a

piramisok és a metafizikák, a hadjáratok és a szimfóniák. Mindig valami, ami az időtlenbe tör át, vagy legalábbis át akar törni. Ami az emberi lény életvonalát a végtelenbe meghosszabbítja, ami mint Egyetlen Én megmarad. A beavatások szerint az ember megszabadulását akkor éri el, ha két ellenállást le tud győzni, a világ érzéki alakját fel tudja bontani és ki tudja üresíteni, és az időből ki tud lépni. Megszabadulni annyit jelent, mint a testet-öltést felszámolni és a primordiális létezésbe visszatérni. Amit a férfi él, az ennek az eredeti megszabadulásnak eltorzult analógiája. Ahelyett, hogy önmagát az időtlen létbe átemelné, művet alkot és azt emeli át, de nem az időtlenségbe, csak a meghosszabbított időbe. Mert az időtlenségben csak lénynek van helye, műnek nincs. Ahelyett, hogy egzisztenciáját feloldaná, önmagának emlékművet emel. Az örököt a monumentumban akarja elérni. Nem úgy, hogy minden nyomát eltörli és önmagát megmenti, hanem hogy önmagát a műbe építi és itt eltüntethetetlen akar maradni.

25.

A nő halhatatlanság-ideálja ennek a hírvágynak és becsvágynak pontosan az ellenkezője. A férfival szemben a nő mindig természet, konkrét, közeli, mindig intim, mindig az időben marad és a földön. A nő halhatatlansága a mulandóságban van. Megtörténik, ami lehetetlennek látszik, ami nonsens és ami abszurd, halhatatlannak lenni nem a monumentumban, hanem a virágzó növényben, ami már este nincs, a pillanat visszavonhatatlan eltűnésében, az egyetlen felvillanásban, abban, ami elmerülés és elmúlás. Ezért női minden, ami ének és tánc, gyümölcs és virág, étel és ruha, évszak és hangulat, érzelem és gondolat, társadalom és test. Mindaz, ami eltűnik, és pedig nyomtalanul. Az örök és az elmúlhatatlan éppen ebben az illanó mulandóságban van; abban, hogy megfoghatatlan és mindig konkrét és közeli, és egyszer van és soha többé, és itt van és sehol másutt nincs, és nem is lehet, és megismételhetetlen és egyszerű, mint a levegőben elolvadó hópehely.

26.

Az *androgünosz* kettős jelenlét. Itt csak akkor, ha ott, és ott csak akkor, ha itt. És minél inkább itt, konkrétan, egyszer, mulandóságban, annál inkább az örök állandóságban, időtlenül. A mulandóság transzcendenciája. A végtelen pillanat. Az *androgünosz* egyszerre tud élni a nagyságban, mint Echnaton fáraó, aki metafizikájára világállamrendet épített, hogy az Én abban, örök nagyságában megmaradjon, és egyszerre tud a délutáni napfény foszló pillanatában tánc lenni,

tünékenységében megdicsőülni és a végtelenségben időtlennek maradni. Az ittlét teljességében áll és a határtalan örökkévalóságba tör át azzal, hogy tényleg itt van és itt áll. A teremtett mű hatalmának erőfeszítése, ugyanakkor elmerülni az enyésző pillanatban. A két halhatatlanság-eszmény együtt. A nő nem tud és nem is akar másutt örökké lenni, mint az enyésző alakokban és az időben, de a bálban az arcfesték enyészete éppen úgy örök, mint a monolit obeliszk. Miért lenne maradandóbb a Tadzs Mahal, mint az alatta nyugvó asszony hangja? Amit a nő halhatatlanság-ideáljában tud, hogy itt, ebben a fátyolban, ezzel a hajdísszal és ebben a saruban, mint egy görög leány Leszboszon, örök lehet -, és az is. Nem az absztrakt tétel vagy az oszlopok, nem a rendszer és a dómok. Nem a teória. Nem a freskók. Az arany sem azért, mert drága és a rozsda nem fogja, hanem mert ujján melegen és lágyan csillog.

27.

A férfi halhatatlanság-ideálja az emlékezetben, a nőé a felejtésben van. A kettő teljesen egyenértékű.

28.

A férfi halhatatlanság-eszményének alapja a történet, a nőé a mítosz.

29.

Az ember nemében az egyetemes és az abszolút életet éli.

30.

Úgy is mondható, hogy a szexus az ember halhatatlanság-ösztönének megnyilatkozása. Erős szexus, erős halhatatlanság-ösztön. Erős halhatatlanság-ösztön, erős szexus.

Ezért a vallás bizonyos fokon egybefolyik az erősszal és az erősz bizonyos fokon egybefolyik a vallással. (Lásd középkori misztika, Szent Teréz, Keresztes János, bhakti jóga, szufi).

31.

Az egyesülés nem a szaporodás jegyében áll, hanem az az *androgünosznak* egyetlen pillanatra való megvalósulása és az emberi teljesség helyreállítása.

32.

Az egyesülés pillanatában az emberben nem a gyermek célja él, hanem a hímnő egység realizálása.

33.

Az egyesülés többnyire divergens halhatatlanság-ideállal történik, így ezek az ideálok nem találkoznak, mert a korrupció homályában egymást nem látják. Amit látnak, azok az állatok.

34.

A valódi nő jelenlétében a legtávolabbi dolgok is egyszerre közelivé és elérhetővé válnak. A valódi férfi jelenlétében a legkevésbé érthető dolgok is világossá és érthetővé válnak.

35.

A nő nemében teljes egzisztenciát tud élni, a férfinak mindig kell még hozzá valami, mindig meg kell értenie valamit önmaga fölött, hogy teljes legyen.

36.

A Kabala írja, hogy közvetlenül a kezdeti romlás után, amikor az édenkerti létre való emlékezet még éber volt, a hím a nőt gondolatának sugárzásával termékenyítette meg. Gondolataikkal egymást áthatották és egymás közös áthatásából a nő kilehelte gyermekét. A gyermek mint lélek lépett a világba és testét itt öltötte fel. Később ez már nem volt elég, a férfinak a nőt meg kellett látnia és a szem sugaraitól esett teherbe. Még később meg kellett szólítania, és a nőt a férfi szavával termékenyítette meg. Még később meg kellett érintenie. Még később meg kellett ölelnie. Csak a romlás e mély fokán van szükség arra, hogy a férfi és a nő ilyen durván egyesüljön.

37.

Az emberi tevékenység természetét teljes egészében és minden részletében a halhatatlanságideál szabja meg. A férfi tevékenysége: halhatatlanná válni az örök momentumban; a nő tevékenysége: halhatatlanná válni a mulandóságban. Mind a kettőnek van célja, és valamije, ami saját lényén kívül van, és amit el akar érni. Az *androgünosznak* nincs célja, értelme van. Ez a céltalan és szabad értelem, amelynek súlya önmagában van: a játék. Aki valaha is, és ténylegesen megértette, mi a létezés, mind tudta, hogy játék. A Védanta, Csuang-ce, Hérakleitosz, a Kabala, Böhme, Nietzsche. A játék az a tevékenység, amely

önmagán belül marad és a létezést teljes egészében és maradéktalanul kimeríti. (A munka korrump játék).

38.

A beszédben a férfi és a női elemek áthatják egymást. A férfi igyekszik beszédének mondanivalóját grammatikailag szabatosan felépíteni, eszménye a logikusan megformált mondat, a szónoki mű, amelynek összefüggő és értelmes gondolatmenete van, és így ahová el akar érkezni, oda többnyire meg is érkezik. A nő beszédének mindez nem kritériuma. A fontos a jelenlét a pillanatban. Ezért nincs jelentősége; ha a női beszéd illogikus és grammatikátlan, ha akár céltalan fecsegés, megszakítva könnyekkel és nevetéssel. A cél a megjelenítés: hangban, mimikában. Ezért nincs szüksége rá, hogy valahonnan elinduljon, és nincs hová eljutnia -, csak repked és tűzijáték. A logika kényszere fölött áll.

A halhatatlanság a logikusan megformált nyelv művében, és a halhatatlanság az ittlét felragyogó pillanatában.

39.

Olyan férfi vagy nő életében, aki az *androgünosz*ról nem tud, aki nem tudja, hogy a két félnem tulajdonképpen egy, a valódi egyesülés lehetetlen.

40.

Az *androgünosz* megvalósulásának első lépcsője, ha a férfi a nőt magába visszaveszi, érte helytáll, magát felelőssé teszi, a nőt fedezi, betakarja, megvédi, gondjaiba veszi, a nő a férfiba visszatér és bele visszánő, benne megnyugszik, virágzik és kiteljesedik és magából kibontja az arany kedélyt, intimitásába beolvasztja, ami nem egyéb, mint amit életközelségből adni tud, jó étel, csinos ház és tiszta béke. (Idill).

41.

Az *androgünosz* nem realizálódik, ha a két ember nem ismeri fel egymást. Felismerni annyit jelent, mint elválasztani. Ha az elválasztás nem történik meg, nem történhet meg az egyesülés. Egymást összetévesztik. Elkezdődik a végnélküli tükrözés, önmagát mindegyik a másikba vetíti, de visszakapja, ismét kivetíti, ismét visszakapja. A hibás persze mindig a másik. Kezdődik a

pszichológia, szemrehányás, vád, felelősségrevonás; ismét kivetíti, ismét visszakapja, tehetetlen kitörések, viszály, hazugság, méreg, bosszú, indulat, ingerültség, labirintusjárás; elveszti a másikat, elveszti önmagát, elveszti az utat, elveszti lényét, elveszti halhatatlanságát.

42.

Mintha a férfi halhatatlansága a nőben, a nő halhatatlansága a férfiban lenne, mintha nem egymásért, hanem egymás halhatatlanságáért élnének. Mintha a féltékenység az a félelem lenne, hogy az egyik a másik halhatatlanságát eljátssza.

43.

A férfi hozza magával az idillt, a nő hozza magával azt, hogy ez csak itt és most, ebben az életben valósítható meg.

44.

Az *androgün*osznak valamely alakban minden helyen és minden időben nyoma van, és a két fél valamely egységében mindig jelen kell lennie. *Sol* és *Luna conjunctió*ja ki nem iktatható alap, és fennállhat intézményben, metafizikában, eszményben, kultuszban, mindegy, de valahol meg kell lennie. Indiában ilyen az *atman*, az abszolút Én fogalma. Kínában ilyen a *jang* és a *jin* örök ritmusa; a középkorban az istenanyának, mint az ég és a föld között lévő közvetítőnek szerepe; a modern demokráciákban ez a férfi és a nő egyenjogúsága. A *Sol* és a *Luna* házasságának jelképe nélkül emberi élet nincs.

45.

Nemcsak hímnemű és nőnemű lények élnek, és a hím- és a nőnem nemcsak nyelvünkben jelentkezik. A dolgoknak is van nemük. Vad népek megkülönböztetik a nyilat, a lándzsát, a kést, a karót - a hímnemű tárgyat - az erszénytől, a fazéktól, a zsáktól, a gödörtől, a nőnemű tárgytól. Nincs semmi, aminek ne lenne neme. Bachofen azt mondja, hogy vannak hímnemű és nőnemű civilizációk, és a történetelőtti időben a modern férfi-civilizációt (patriarchátust) mindenütt az őskori nőuralom (matriarchátus) előzte meg. Az elmélet ebben az alakban tarthatatlannak bizonyult. Biztos azonban, hogy Bachofen az ember szemét az együttélés nemi jellegére megnyitotta, s azóta a patriarchátus és a matriarchátus megkülönböztetése kötelezővé vált.

Androgün életrendről sem Bachofen, sem másvalaki nem beszélt, kétségtelen

azonban, hogy bár elfajult alakban, de ilyen civilizációnak is van nyoma.

46.

Köztudomású, hogy a patriarchális civilizációban a családfő az apa, s ebben a név és a vagyon fiúágon száll tovább. Ebben az életrendben a szexust törvény szabályozza, és a házasság intézményének célja az ösztönök megfékezése. A civilizáció jelképe a nap (szoláris életrend). A természettel szemben a szellem hatalmát tartja fenn. A nő alárendelt helyzetben van. A lunáris életrendben (matriarchátus) az öröklés leányágon száll tovább, a jelkép a hold, a természeti ösztönök szabadok, a családfő az anya, alárendelt helyzetben a férfi él.

47.

Az őskori hetéra matriarchátusban - mondja Bachofen - „a sötét örvény sárkányával” (a hímmel) való egyesülés a nőnek csak kényszert és gyötrelmet jelentett. A lét a nőben csak pillanat, csak mulandó enyészet. A nő abban a tudatban élt, ha a lelket megszüli, a mulandóságba és a halálba szüli. Jobb lenne a lelkeket meg sem születettnek hagyni. Az áttörés a halhatatlanságba a férfi szellemének világosságával történik meg. Az egyesülés a szellem fényének rendjében törvényessé és véglegessé válik, ahol már nem gyötrelmet, hanem öröm és megnyugvás.

48.

A szoláris és a lunáris életrend változatai az apa- és az anyavallás. Apavallás elsősorban a héber. A megkerülhetetlen és feltétlen mindenható hatalom a világ fölött az egyetlen férfi, az apaisten. Ez a fő hatalmi szerkezet, amelynek analógiája maga az egész közösség és a család. Ilyen apavallásban élt, ha homályosabban is, Bizánc. Ez a vallás valósult meg Oroszországban, ahol a feltétlen és pólustalan hatalom az apacárban személyesedett meg. Ilyen apavallás a mohamedánizmus, amely egyetlen égi és egyetlen földi autoritást ismer el, Istent és a prófétát. Ezek az absztrakt és türelmetlen, despota hatalmak, geometrikus szerkezetükkel, zord moralitásukkal, centralizált és zárt hatalmi gyakorlatukkal. Előnyben a férfi van, főképpen az öreg. Az életrend a természet ellensége, az individualizmust nem tűri, kedvez annak, ami jog és erkölcs, szabály és hivatalos, ami abszolút és törvény. Az egyetlen könyv vallása (Tóra, Korán, Biblia).

Az anyavallás elsősorban a mítoszban él, politeista, a természetben van otthon, a központosított hatalmat nem viseli el, az államot sem kedveli, az átható értelmet még kevésbé, inkább demokratikus, de a legszívesebben anarchiában él.

A templomok az apavallásban puritánok, az anyatemplomok tele vannak képekkel, szobrokkal, dísszel, és lobogó gyertyákkal. Az anyavallás kedveli a gazdag és tarka társas életet, a sok könyvet, a zenét, a színházat, az eposzt és az erotikát, az egyéni szabadságot és az érzékek mámorát.

49.

Kétség sem fér ahhoz, hogy Európa a görökségnek Orpheusz után következő idejétől a mai napig anyavallást követ. Ennek az anyavallásnak három fénykora volt, a hellenizmus, a reneszánsz és a tizenharmadik-tizenkilencedik század. Az európai ember hajlik is arra, hogy civilizációnak csak az anyavallás eredetű életrendet fogadja el, és csakis azt tartsa civilizációnak, ahol az ember tarka sokszerűségben él, ahol a vallás mítoszokban oldódik fel, ahol virágzik a művészet, és a társadalom életét a versengés teszi izgalmassá. Ahol a közösség rétegezett és sokszerűen árnyalt. De nem hierarchikus, hanem demokratikus. Specializált munkamegosztás. Városok épülnek és kényelmes lakások. Az ipar és kereskedelem virágzik. Az államban az elvek mellékesek, a fontos a konjunktúra. Színház, divatbemutató, templom, gyászünnepek, bál. Sok festmény, sok vers, sok regény, cirkusz és bankok.

50.

A görökség Európa hajnalának archaikus homályába burkoltan, valószínűleg rövid ideig, csaknem emléktelenül, de mindenesetre a történeten kívül, csupán részlegesen az *androgünosz* jegyében élt, ugyanúgy, mint az őskori India és Kína. Mindaz, ami ebből az időből származik, és az, aminek alapja ebben a korban van, arra vall, hogy Orpheusz az életrendet tudatosan a létezés abszolút mértékére építette fel. Az orfika nem gyermeki, naiv és fejletlen, főként nem primitív szellem volt, hanem univerzális távlatú érett tudás a létről. Ezt látszik igazolni, mindenekelőtt az orfikus szám-teória és a teórián nyugvó geometria. De semmi sem annyira, mint az Egy-metafizika. Ezt igazolja a görög szobrászat és építészet és költészeti mérték, és a tragédia és a játékkultusz (Olümpia, Iszthmosz). Ami orfikus eredetre utal, abban a jellegzetes, hogy szűrt, szabatos, fegyelmezett, de a természet fölött gyakorolt kényszernek semmi nyoma. Minden a helyén van. Amennyire az eredetre vissza lehet látni, mindaz, ami orfikus alapon áll, az a Nap-Hold együttállás végleges átlátszóságával tiszta. Mint Bachofen mondja, az archaikus görökség nem Dionüszosz és nem Apollón, de nem is a kettő feszültségének jegyében, hanem az abszolút arányban állott,

ahol mámor és értelem, élet és lét, hím és nő, természet és szellem kiegyenlítődött. Az orfika ennek a mértéknek megvalósulása, és ez az, ami „ellenkezője volt mindannak, amit később hellenizmusnak neveztek” (Bachofen).

51.

Abból a világból, amit az orfika teremtett, csak egyetlen szót kell kiemelni, hogy az ember a megvalósított mértéket és arányt megértse. A nagy görög szavak, mint *logosz*, *kozmosz*, *idea*, *daimón*, *éthosz* és mások plasztikusak a szobrok plaszticitásával, és telítve vannak az élet nedvével; átlátszóak, mint a drágakő, de vérerek szövik át, mint az élő szervezeteket. Ilyen szó a *psziché*. A szót sokszorosan összehasonlították a latin *animával* és a *spiritus-szal*, a héber *nephessel*, *ruahhal*, és *nesamahhal*, a szanszkrit *buddhival*, *manaszszal* és *pranával*, és a későbbi európai nyelvek szavaival (*soul*, *Seele*, *âme*). Az orfikus psziché nincs erősz nélkül. Egymagában a lét és a nem-lét határán való szendergés, de elképzelhetetlen erősz nélkül, amely benne a ragyogás. A kettő csak együtt van. Csak együtt egy. A psziché a legmagasabb rendű hímlény tüzével átvilágított nőiség, olyan *androgünosz*, amelyben a hím és a nő el nem választható *conjunctictó*ban él úgy, mint a növényben és az abszolútban. Az ember a pszichében hordja önmaga ősképet, és a külső világában csak ott nyugszik és nyugodhat meg, ahol ez a psziché megnyilatkozik. Ami az orfikában templom és költészet, geometria és szobor, az mind testetöltött psziché, de ennél több. Kiragyogás, hogy az egész világot elárassza pszichével, és még ennél is több. A psziché az egyetlen, amit az ember magával visz, mint életének tömény tartalmát és esszenciáját, amely magába szívta életének illatát.

52.

A modern pszichológia, amikor azt állítja, hogy a lélek élete nem egyéb, mint erősz, igazat mond, de ezt az igazat olyan otrombán és olyan alacsony színvonalon fogalmazza meg, hogy az embert visszataszítja. A kínaiak előkelőbben mondják: *zen cse zen jeh* - ember annyi, mint a másikat szeretni. Vagy ahogy a keresztény hagyomány mondja, aki nem az evangéliumi szeretet szerint él, annak élete nem ér semmit.

53.

Az első görög gondolkodók tárgya kizárólag a *phüszisz* (természet). Ezt a *phüsziszt* egyáltalában nem szabad összetéveszteni azzal a természet-

fogalommal, amit a későbbi Európában használtak. A tizennyolcadik század természete még némi, rokonságot tartott fenn az eredeti göröggel, főképpen olyan világos és tiszta főknél, mint Helvetius és Goethe. Természet, amely mindig befejezett forma és mindig él (*Form, die lebend sich entwickelt*). A tizenkilencedik században a természet fogalma - mint minden lényeges létfogalom - apparátus jelentéstartalmúvá alakult át, és mint végleges eltévelyedés, ebben a felfogásában már nem tartozik ide. Az eredeti görög *phüszisz* csaknem teljesen azonos a hindu *prakritivel*. A *prakriti* pedig a hímszellem (*purusa*) ellenpólusa. *Prakriti* a varázslatos világtáncosnő, aki maga a természet. Értelmes és éber lénnel még soha nem történt meg, hogy a természetet, azt, amiben vagyunk és élünk, és ami éppen a természet, magától értetődőnek és első valóságnak tartotta volna. Ilyesmi csak késői és szofisztikus korok sajátsága, mint ahogy a tapasztalat, az érzékiesség, a materializmus fölénye mindig fáradt emberek és korok jellemzője. A természet az, ami meglep. Az, amin az ember csodálkozik. Ami pedig magától értetődik és ami a primordiális valóság az ember számára, az a láthatatlan, a szellem, a világosság, a szám, a mérték. Mint ahogy a magától értetődő mindig Isten, és az ateizmus csak a korrupt és szofisztikus korokra jellemző. Parmenidész és Xenophanész és Anaximandrosz számára a kérdés szintén nem az volt, hogy miképpen van szellem és világosság és rend és lét, hanem, hogy miképpen lehetséges változás, káprázat, szövevény, zűrzavar, tenyészet, homály, tévelygés, vagyis miképpen lehet természet. A *phüszisz* ezt a csodálatos és varázslatos természetet jelenti. Azt, hogy van abszolút lét és állandóság és fény, és ebben rejtélyes módon itt van körülöttünk ez az elhihetetlen nyugtalanság, ez az érthetetlen törékenység. A kérdés mindig az volt, hogy ha van szellemvalóság (a hindu *atman*), miképpen lehetséges ugyanakkor káprázat (*mája*). Platónnál ugyanez: ha van az időtlen létező, az ideák világa, hogyan lehetséges érzéki látszat -, az az érzéki látszat, amit józan ésszel nem is lehet valóságnak tekinteni. A Szókratész előtti görög gondolkodóknál bomlott fel az orfikus egység-világ. Az egyik oldalon a természet-teória, amely az anyavilágból indul ki, és a szellemet a természet kisugárzásának értelmezi. A másikon a kategorikus idea-teória, amely, mint Szókratészé, egyetlen fát sem néz meg, mondván, a természettől nincs mit tanulnia.

A görög *phüszisz*, bár más szóval mint természet nem fordítható, a mai természettel nem azonosítható már csak azért sem, mert a *phüszisz* metafizikai

fogalom, mint Guénon mondja, akár a szanszkrit *prakriti*je vagy Kínában a *jin* vagy a *teh*. A *phüszisz* princípium (kezdet). Az érzékelhető természethez semmi köze, és ez az anyagi természetvilág a *phüszisz*hez úgy viszonylik, mint a konkrét élőlény az archetípushoz, mint a másolat az ősképhez, vagy ha úgy tetszik, Éva *Szophiá*hoz. Az alkímia szerint a *phüszisz* a *prima natura*, vagy *prima materia*, amelyet nem szabad összetéveszteni a durva anyagi természettel. Az anyagi természet ennek az ősképeknek konkrét alakja a *secunda materia*, amely Platónnál a nem-létező (*mé on*), Indiában pedig *májá*, vagyis varázslat és káprázat.

55.

Az ember egyetlen hagyományban sem állt a természettel olyan viszonyban, mint Európában. Kínában - és főként Japánban - a séta és a kirándulás a nemesi kaszt életrendjéhez tartozott. Hogy valaki a természetben örömet lelje, erre szolgált a kert- és virágkultusz, és a rajz és a festmény tárgyát túlnyomó többségében a természetből vette. De ez a magasrendű esztétikai egzisztencia megnyilatkozása volt. Másutt még csak hasonlónak sincs semmi nyoma. Mi történik az európai emberben, ha langyos időben mezítláb a fűbe lép? Mi történik az emberben, ha a tengerparton üldögél órák hosszat, és a vizet bámulja, vagy magányos sétákon a szabadban barangol? Wordsworth inasa a vendégnek a házat megmutatta, és így szólt: ez itt uram könyvtára, a dolgozószobája (és a hegyre mutat) odakint van. Mindenekelőtt megnyugvás. Ami csak ahhoz hasonlít, amikor az ember az anya szoknyája mellé telepszik, abban a biztos tudatban, hogy ez minden egyéb védelemnél hatalmasabb. A *Magna Mater*hez megtérni. De ez a megtérés tele van mély erősszal. Semmi sem hasonlít e természethez kevésbé, mint a görög *phüszisz*. Ami Európában a legmélyebb, az kétségtelen a művészet, és ami a művészetben a legmélyebb, az kétségtelen a természettől való bővület. Akár Velázquez-portré, akár Ruysdael-táj, akár Mozart- szonáta vagy Schumann-dal. A kínai az ég fia, a héber Jahve gyermeke, a hindu maga Atman (*zsivatma*), az európai a földanya szülötte és szeretője.

56.

A középkorban az ember az Egyház által teremtetett életrendben élt, az Egyház pedig az Anyaszentegyház volt. Mint egy második és természetnél magasabb anya. A világ magától értetődően lunáris világ, inkább a félhomályban való szendergés, mint éber élet. Az Egyházanya nem *Szophia*. Nem a szellemi gondoskodásban megnyilatkozó bölcsesség, inkább a pompázatos testiségben

tenyésző hölgy, aki a világot derengő holdfényével sugározza be. A középkorban nincs ritkább, mint a szoláris fény, a szabad és nyílt gondolat. Nincs valódi spiritualitás. A költészet nőszolgálat (Minne, a trubadúrok), a művészet az Anyaszentegyháznak való hódolat. Ahol patriarchátus van, az mindig puritán, mint a reformáció, amely kísérlet a héber apavallás helyreállítására. A patriarchátus mindig morális, zárkózott, szófukar, oktató, egyszerű ételekkel és még egyszerűbb ruházkodással. Az élet itt feladat. Ahol matriarchátus van, ott az élet élvezet, dús ruhák, gazdag formák, sok fecsegés, kicsinyes aprólékosság, mint a skolasztika és a kézimunka, de nagy zsivaj, lakomák, díszes ünnepek és fűszeres konyha.

57.

A reneszánsz tulajdonképpen nem is volt zökkenő, csak az uralkodó hölgy szigora csökkent, a hellén szabadossággal az európai természetszerelme és életszomjúsága végleg felszabadult. Az Anyaszentegyház uralma kezdettől fogva burkolt matriarchátus, még később hazugság. Senki sem tudta, mi az, ami fals, csak azt, hogy semmi sem az, aminek mondják. A reneszánszban mindez lelepleződött. A matriarchátus teljes nyíltságában megnyilatkozott. Festészet, zene, költészet, pénzgazdaság, városias civilizáció, ipar és kereskedelem. Végül és legfőképpen a természettudomány.

58.

A középkori matriarchátus kellős közepében néhány ember áll, a többitől teljesen külön: Dante, Cusanus, néhány misztikus. Dante műve biztosan a tudatos hímnő-lény jegyében levő *androgün*, csaknem beavatás. Erre vall a *vita nuova*. Beatrice a gnózis óta a *Szophia-anima* egyetlen félreérthetetlenül világos és tiszta ábrázolása, s csak egy megfelelője van, Cervantes Dulcinea, viszont ez nem tudatos. Az anima a tudás és az ihlet forrása, a paradicsomban maradt nő képe az emberi lényben. Beatrice nem a nő májja-lényének dicsőítése, és nem az askétikus szent. Mint Bachofen mondja, a nő az, aki a misztérium birtokában van, a beavató, a tudás úrnője, a közvetítő a végtelen felé. Beatrice Éva ellentéte. A hiteles Luna, a ragyogó tükör. Beatrice az, aki az igazi Egyházba vezet.

Tudjuk, mi ez a misztérium. Ez az élet minden enyésző pillanatának mélyén szendergő halhatatlanság, amely kibontásra vár, amely szendergésből a lét végtelenségét csak a hím Nap tudja felébreszteni, és csakis azzal, amit szerelemnek hívnak, mert ha mással ébreszti fel, az alvilág bősziű hatalmai szabadulnak el, amelyek a nőt és a férfit széttépik. A hímnek és a nőnek a

szerелеmben való egyesüλέse, mivel mindaz, ami itt az életben történik, a magasabb világban való esemény analógiája, nem egyéb, mint az időnek és az öröknek egyesüλέse a pillanatban. Beatrice az anima, aki a tudást hozza, hogy nincs lét és élet külön, nem kell a földtől való elszakadás percét megvárni, az ember a halhatatlanságot földi életének minden mulandó mozzanatában megvalósíthatja és megszabadulhat.

59.

Valószínűnek tartják, hogy a keresztes háborúk alatt keletről sok olyan gondolat került Európába, amiről semmiféle feljegyzés nem készült. Eckehart, Tauler, Ruysbroek, később Cusanus, Merswin és mások műveiben a keleti hagyományokkal különös és Európában teljesen előzménytelen, meg nem magyarázható azonosságok serege található. Hogy a *Divina Commedia* rokonságot tart fenn a keleti túlvilágjárásokkal (Ardai Viraf), köztudomású (ld. Guénon: *L'Esotérisme de Dante*).

60.

A reneszánszban a halhatatlanság-ideál rövid idő alatt megváltozott. Az ember nem az öröklétre alapozott üdvben kezdett élni, hanem a pillanat örömében. A művészet *májá*-dicsőítéssé alakult át, mint a hellenizmusban, mert a reneszánsz nem a szophosz és a hérosz görögségét vette át, hanem a svihák és léha „graeculus”-ét, és nem Platónt, hanem Lukianoszt. Ez a hatás még Leonardón és Michelangelón is, de főként Raffaelón szembetűnő. A káprázatban való gyönyörködés a szellemet helyettesíti. Nem a mélység, hanem a felszín szépsége. Az élet feminin volta sehol és soha nem volt kézzelfoghatóbb. A világot nem törvények irányították, hanem hálósobákban sugdolózó intrikák, nem pápák és hercegek uralkodtak, hanem háremhölgyek, mert a patriarchátusban a közösség szerkezete brutálisan nyílt, a matriarchátus csupa függöny és szövevény.

61.

Európa mindig szellemi kaszt nélkül élt, rendjének ezért sohasem volt szolid alapja, mert *brahman* nélkül a törvényességet senki sem biztosíthatja. A reneszánsz a középkor szendergése után a lunáris ittasság egy neme, amelyben az Egyház felsőbb uralmának tudata igen gyorsan eltűnt, és minden fensőbbség földi hatalommá alakult át. Az újkori európai matriarchátus kétségtelenül

távolabbi hatásában elhatározó eseménye az univerzális nyelv eltűnése. A liturgia nyelve nem az egyetemes latin, hanem a váltakozó színvonalú népnyelv lett. A szentkönyvet partikuláris nemzeti nyelvekre fordították. Ez tulajdonképpen az *androgün logosz* szétrombolása. A gondolkozás nyelve még egy ideig a latin maradt, egyelőre az ezotéria, végül csak a terminológia kedvéért. A nemzeti nyelvek megjelenése nyomán, amelyeken a legfontosabb univerzális szavak vagy beszűkült jelentéstartalommal, vagy sehogyan sem voltak már kimondhatók, a nacionalizmusok kezdtek a föld alól kicsírázni, és megindult az a szekularizálódás, amely közeledett az elpuhuláshoz és feloldódáshoz, amelyben semmi sem állandó és biztos, hanem horizontális, szétfolyó, és már semmi egyéb, mint tényészet.

62.

Az alulról való származás fokozatosan és szívósan terjedő hite a matriarchátus első ismertetőjele. A gondolat, amely később a darwinizmusban kulminál. Ez a szülő és a tápláló nő fölényének követelése, hogy minden más élőlény fölött lévő hatalom ő legyen. Később, amikor az ember életét már egyáltalán nem a *philo-Szophia*, hanem a *philo- Phüszisz* irányította, vagyis nem az égi nő bölcsessége, hanem a földi nő, a két nőiség között egyre növekvő antagonizmus támadt. Ez a küzdelem *Szophia* és a természet között volt az, amely Európa újkorában a szellem szabad megnyilatkozását most már nem a középkori Egyház terrorjával, hanem egy átható és folyamatos animozitással megakadályozta. A gondolkozásban a *Szophia*- szellem iránt tanúsított ellenséges magatartás egyre erősödött, az ember magasabb származásáról való tudat elhomályosult, sőt, ami ennél súlyosabb, a természetből való születéssel szemben a fensőbb eredet gondolata nemcsak félrevezetéssé és hazugsággá (papi csalás), hanem komolytalanná és nevetségessé vált, s ezzel az ember gondolkozásából csaknem nyomtalanul eltűnt. Viszont arról, hogy ez a hiány az életrendet miképpen borította fel és miképpen tette a normalitást lehetetlenné, miképpen idézte a törvénytelenséget és a mértéktelenséget a gazdaságban és az államrendben és a művészetben és a szokásban és a jogban, főképpen a szexusban, arról senki sem beszélt. A szellemtől való elhagyatottság következtében feltétlenül egyfajta tébolynak kellett keletkeznie.

63.

Lassan azok a szavak kezdtek elterjedni és minden mást a gondolkozásból

kiszorítani, mint: tapasztalat, megfigyelés, tényekből való kiindulás, a valóság vizsgálata, tárgyi hűség. Emögött az új izgalom mögött magától értetődően valamely mélyebb izgalom lappang, amely az előbbi irányítja, sőt ez az egész módszert megnyitja és lehetővé teszi. A feminínium, még ha a kínpadra vonják is, inkább elviseli, mint ha nem foglalkoznak vele. A matriarchátusra jellemző, hogy csak olyan gondolatot fogad el, amely a nőt a középpontba állítja, amely kutatja és vizsgálja és kíváncsi rá és csodálja és beszél róla és szüntelenül vele foglalkozik. A patriarchátus szeret maga fölé mutatni, egészen a személytelen és absztrakt eszmeiségig, mindig és mindent maga fölé helyezni, ezért a patriarchátus archetípusa a héber monoteizmus, és mindig is az marad. A matriarchátus viszont más halhatatlanságra összpontosít, ez a halhatatlanság pedig saját mulandó testi lénye. Mindkét véglet személytelen, mert az egyensúlyt az egyik felfelé, a másik lefelé torzítja. Ami a tapasztalatban és megfigyelésben és anyagban való kutatásban megnyilatkozik, az végül is nem egyéb, mint követelés, hogy a természeti lényt a középpontba állítsák. Amit az újkorban valóságkutatásnak neveznek, az a feminin természet előtti tiszteletadás, az előtte való feltétlen hódolat és religiózus kultusz. A nő a természettudományos megismerést erotikus aktusnak fogja fel, ami persze tényleg így is van, az erősz és a megismerés sohasem volt egymástól elválasztható, és vannak nyelvek, mint a héber is, amelyekben megismerni annyi, mint szexuálisan egyesülni.

64.

Ez az erotika az újkori úgynevezett valóságkutatás - és így a természettudomány - rejtett axiómája, amellyel a feminin természetnek sikerült a maga iránt az érdeklődést felkelteni és a kutatás számára egyetlen és kizárólagos alanyává válni. Ezért a nőiség iránt kisebb érdeklődést tanúsító gondolkozást elutasítóan fogadták, és ha abban nem volt elég fenntartás nélküli hódolat, vagy különösen, ha abban kritika jelentkezett, azt elvetették. Amit természettudománynak hívnak, az a természetnő budoárjában levő tükör, amely egyedül arra való, hogy a feminínium önmagában gyönyörködjék. Hogy a vizsgálatok eredményének igaznak kell lennie, ez magától értetődik. Különösen ügyeltek arra, hogy az udvarlásban ne legyen üres bók (legfeljebb a költők részéről, akiket nem is vettek komolyan). Igaznak kellett itt lenni minden megállapításnak a Toricelli-féle úrtól Newtonig és Ruthefordig, mert a természet iránt való érdeklődés csak így tarthatott igényt állandóságra. Csak így támadhat iránta korlátlan bizalom és keletkezhethet feltétlen rajongás.

65.

Ezt csak az nem vette észre, aki e négyszáz éve tartó természet-ittasságban

józanágát teljesen elvesztette, vagyis aki sohasem tette fel a kérdést, hogyha ez az életrend, amit feltártak, ilyen világra szólóan egyetlen és messze minden régebbi és más civilizációt meghalad, és sikereiből ítélve mindegyiknél különb, mégis miként történhetett meg, hogy ebben az annyival magasabb rendű életrendben egyik infernális háború a másikat éri, és folyik a vérengzés, a gyűlölködés a vallások között, a népek között a béke megvalósíthatatlan, a társadalmon belül a kasztok egymásra vicsorítanak, az államok nyakig eladósodva csődökkel küzdenek, a spiritualitás elsorvad, az erkölcs és a jogrend felborul, és a nihilizmus készül az egész civilizációt mindenestől lenyelni?

A patriarchátus vérengzéseit az (isteni) törvény megsértésével indokolja, a matriarchátus ugyanezt az élet védelme nevében teszi.

66.

A dámát a tizennyolcadik században még természetnek hívták, kiadták a jelszót, ha bajba kerültünk, egyetlen teendőnk, hogy a természethez visszatérjünk (mert a dáma eredendő szentimentalizmusát sohasem vetette le), Nietzschével szólva faragjunk pásztorbotot, a vadvirágos mezőkre menjünk báránycsordát legeltetni és hallgassuk a galambok turbékolását.

A tizenkilencedik században azonban a hölgy neve már élet lett. Már nem olyan provinciális, mint a természet, urbánus lényvé vált. Imaginációjába már nemcsak az emancipált polgárasszony, a kurtizán, a színésznő, az énekesnő kap helyet, de ez az fordulat már előrevetíti árnyékát annak az időnek, amikor a gátlástalan élethölgyek, a kékharsányok ellepik az egyetemeket és a pódiumokat és a miniszteri székeket. Hol van már *Szophia*, a bölcsesség alázatos istenasszonya.

Az élet mindenesetre magasabb rang, mert uralma a mikrobáktól a megaloszaurosig terjed. Az élet a legfőbb név, mert az életéhség csillapíthatatlan. Ez a gondolat az, ami a legélvezetesebb: valakinek lenni, aki a csillapíthatatlan kívánságok középpontjában áll.

67.

A matriarchátus szellemüldözése veszélyes esetekben klütaimnésztrai aktusoktól sem riadt vissza, ahogy ezt ma is megteszi, éspedig egyre gyakrabban és egyre nyíltabban. A görög asszony ugyanis urát saját kezével ölte meg. Az üldözés sok esetben szellemgyilkossággá vált, de történeti példákat felsorolni fölösleges. Elég, ha az ember a huszadik században a különböző államhatalmaknak a már az egész földkerekségen stabilizált praxisára, a szellem

ellen való védelmi intézkedésekre utal (munkatáborok, börtönök, kivégzések, mérgezések, orgyilkosságok). Többen megrendülve állapították meg, és érthetetlennek tartották, miképpen lehet, hogy a középkori klerikális szellemüldözés után a modern korban ez még radikálisabb eszközökkel folytatódott. Azt sem értették, hogy újabban éles elméjű emberekben (mint Nietzsche, Strindberg) miképpen keletkezhetett e Klütaimnéusztrával szembeni eszeveszett nőgyűlölet, amely persze nem volt egyéb, mint irtózat e törvénytelen, puha, hízelgésektől félőrrült, elkent, alaktalan, émelyítő és buja szexualitásában tetszelgő, irigy, bosszúálló, érzelgős, korlátolt, pöffeszkedő, cifra és obszcén matriarchátustól.

68.

A matriarchátus egy bizonyos határon túl sajátos módon hasonlítani kezd a rovartársadalomhoz, éspedig nemcsak azért, mert itt a királynő anyának egyetlen és kiváltságos helyzete van, de azért is, mert e társadalomban a főhatalom az amazoné. Az amazon a nemi arányait vesztett feminin lény, a hermafrodita egy neme. Az alkímia a hermafroditát *Lunus-Lunának* nevezi, vagyis a hold jegyében élő hímnőnek, amelynek mind a két neméről csak elkorcsosult és homályos sejtelme van. E lény mindkét nemmel szemben áll a nemtelenség elaljasodott kegyetlenségével, ahogy ezt a munkás hangya, természet és méh teszi. Ez a nemtelen munkásnő és hivatalnoknő, főként a durvaságában a férfit messze fölülmúló női rendőr a matriarchátusban ijesztő módon nemcsak elszaporodik, hanem a modern világapparátusban mindinkább kizárólagos aktív szerephez jut, ez az élet egyetlensége iránt vak, semleges rovarlény, akiből a valódi nőiség (*Szophia*) már tökéletesen eltűnt.

69.

Persze a matriarchátusban sajátos ész dolgozik, ez a *lunáris luciditás* rendszere, amelyet racionalizmusnak hívnak. A racionalizmusról mindazok, akik valaha is tiltakoztak ellene - függetlenül attól, hogy tudták-e vagy sem, hogy miért teszik -, ezt már régen sejtették. Nem szoláris, vagyis nem közvetlen fényforrásból sugárzó, hanem visszavert, sarkított fény, mint a fizika mondja, vagyis szekunder. Végül is a tükör fénye, nem a forrásé. A meglepő ebben az észben a hallatlanul felfokozott fényerő, viszont az is, ami a racionalizmusra jellemző, és ami ennek a fénynek ismertetőjele, hogy a látótér igen nagy részét nem képes megvilágítani.

Hogy a racionalizmus a valóságnak melyik részét nem ismeri fel, arra vonatkozólag ezideig még nem készült egzakt felmérés. Minden valószínűség szerint e körbe tartozik mindaz, ami az anyag-természet-világra vonatkozólag nem hízelgő, sőt nem is kellemes, sőt talán kompromittáló. Mindenesetre fölöttébb gyanús, hogy a racionalizmuson belül a dolgok ennyire egyeznek, és nincs mit csodálnunk azon, ha elméjünkben gyengébbek az ilyen meghökkentő egyezéseknek felülnek. De azok után, hogy Párizsban a minap az ész istennőnek kiáltották ki, nem lehet kétség afelől, hogy a tüneményes holdfénynek ez a hatalma az ember létében uralomra jutott.

70.

Az Észistennő és az Életistennő olyan rang, amely nem fokozható. Amit elérhetett, mindent elért. A szoláris szabad szellem megnyilatkozása, főképpen a veszélyes pontokon teljesen megszűnt. A társadalom berendezése ettől a perctől kezdve mindenben a matriarchátusnak kedvez. Sikerült olyan életrendet felépíteni, amelyben a női elemek magától értetődő kizárólagos privilégiumokat élveznek (mert nem elég élvezni, a dicsőség akkor teljes, ha valaki valamit egyedül élvez). Sikerült a femininum lényét, az életet a földön főhatalommá tenni. Sikerült mindenekfölött kívánatossá tenni. Sikerült olyan igazolásrendszert kiépíteni, a természettudományt, amely nem tesz egyebet, mint a lét egészét a feminin természetre vezeti vissza, és kultikus módon csak a természettel foglalkozik. A természet titkaival, mint mondják. - És „titok!\": lehet-e ennél egyáltalán vonzóbb szó? A patriarchális Szellemistent kompromittálták, és a természet-anyag-élet mindenható hatalommá vált.

71.

A matriarchátus ősi bachofeni alakjában is a hímet élvezeti cikknek és ösztöne kiszolgálójának tartotta (mint fordítva: a patriarchátus a nőt). Az újkorban a feminin hatalom a férfit leigázta. Sikerült az emberben olyan lunáris ész realizálnia, amely a megismerésnek csaknem kizárólagos, de mindenesetre legitim szerve, és amely rendelkezik mindazokkal az eszközökkel, amelyeknek segítségével a közkeletű ellenvéleményeket meg tudja cáfolni. Csak éppen nem sikerült néhány számban jelentéktelen, de súlyban éppen elég jelentékeny szoláris elmét önmaga és tevékenysége felől megtéveszteni, akik azt, ami történik, fenntartással, sőt gyanakvással értékelték, és a világ primordiális rendje érdekében a matriarchális életrend ellen több-kevesebb tudás birtokában és eréllyel tiltakoztak. Mivel ezek az elmék az úgynevezett korszellemmel nem

egyeztek, kivétel nélkül mind magukra maradtak, de nem kallódtak el. Az ellenállás, ha nem csupán véleménynyé, hanem értelemben megalapozott éber magatartássá sűrűsödik, és ezen az alapon Európában sikerül a szellemi kasztot megvalósítani, e kétezer éves matriarchátust múltnak tekinthetjük, de addig nem.

72.

A matriarchátus legerősebb bázisa a huszadik században a feminin erőkből, a lunáris észből, a természetáhitatból, az alulról való származás gondolatából összeépített materializmus. Nem a tizenkilencedik század közepén lazán összetákolt úgynevezett világnézet, amelynél Thalész metafizikája is határtalanul magasabb rendű. A materializmus az intellektuális lágytestűség magatartása, azé az emberé, aki szinte nem is a föld felszínén, hanem a tengerben, a derengő víz színe alatt él, és akinek az autonóm létről, vagyis az egyenes tartásról, a látás perspektívájáról és a tényleges fényről nincs is tapasztalata, és akinek önreflexiója semmivel sem több, mint elmosódó vonzatok hatásában, igen korlátozott tudattal lebegni. A materializmus leginkább olyan az anyaméhben élő ember magatartásához hasonlít, aki nem is kíván megszületni, nem azért, mert így kényelmesebb, sokkal inkább, mert az autonóm lét gondolatára félelem fogja el, félelem a csontoktól és a naptól, és attól, hogy ki kell egyenesedni, fel kell állni és meg kell indulni, és ezért inkább ezt a megoldást választja, a porcogókkal és a holdkórossággal. Nem önálló létet indítani, hanem szervnek maradni. A materializmus, ha az ember benne van és marad, véglegesen zárt magatartás, az anyagban való abszolút védettség, csak éppen ha valaki megszületett, ennek értelme abban a pillanatban megszűnt, és alkalmazhatatlan. Ezért a materializmus egyfajta csecsemőség, nosztalgia, az anyagban rejtve maradni, anyatej, pólya és szundikálás.

73.

A huszadik Században az orosz nép éppen olyan szigorú apavallásban él, mint régebben száz évekig, sőt a diktátorok még feltétlenebb apák, mint amilyenek a cárok voltak. Népek karaktere még igen nagy megrázkódtatások következtében is ritkán változik. Az orosz nép a keleti kereszténység hagyományát tartotta fenn, reneszánsza, reformációja, úgynevezett felvilágosodása nem volt, sőt annak mindennemű befolyása ellen ösztönszerűen is, tudatosan is elzárkózott. Az oroszország Európától félt, de meg is vetette, előle elzárkózott és gyűlölte. Az orosz hagyomány gondolkodói (Florenszkij, Trubeckoj, Leontjev, Szolovjov,

Bergyajev, Merezsikovszkij, Bulgakov) ezt az Európától való tartózkodást és Európa iránt tanúsított elszigetelődő animozitást sokszorosan és igen súlyos érvekkel igazolták, és azt írták, hogy Európa a spirituális hagyományhoz hűtlen lett és valódi kereszténység csak Oroszországban él. Az orosz gondolkodás az európai hetéra matriarchátussal szemben már a múlt század közepén, de Szolovjov után félre nem érthetően, mint mondták, „szofiatikus” volt. Ami azt jelenti, hogy az oroszok a gondolkozást *Szophia*, a kezdeti bölcsesség-anya fennhatósága alatt kívánták berendezni és fenntartani. Ezért az *androgünosz* gondolatával a modern Európában Paracelsuson és Böhmen kívül olyan mélyen és állandóan, mint az oroszok, sehol sem foglalkoztak. A hiteles emberi egzisztencia az *androgünosz*. Az egyetlen jegy, amelyben az élet kétségtelen legnagyobb feszültsége végleges és békés kiegyenlítődést nyer. Az orosz gondolkodás a cári patriarchátust nem fogadta el, de Európa ledér és cifra anyavallásánál még mindig jobbnak tartotta. Az orosz gondolkodásnak ez a spirituális hagyománya a forradalommal egyik napról a másikra eltűnt.

74.

A forradalom után az apavallás bázisa nem ingott meg, sőt kizárólagosabbá lett. Ami ellen Szolovjov gondolkozása küzdött, megtörtént: a természettudományt és a materializmust meghonosították, sőt hivatalos szellemiséggé tették. Így különös helyzet támadt. A patriarchális rend jellemvonása mindig a konzervatív magatartás. A forradalom után ez a konzervativizmus hatványozódott. Ez a féltékeny és megdühödött orosz nacionalizmus, amely, természetesen a nemzetköziség álarcában, eszeveszett reakcióvá vált. Az összes patriarchális sajátságok megmaradtak. A diktatórikus abszolút hatalom. De ennél több: a közérintkezésben a polgárok egymást apai és keresztnevről szólították. Az orosz nem az anya, hanem az apa fia. Ugyanakkor viszont a materializmus nevében aktív antispiritualitást, vallásellenességet, filozófia-ellenességet (ellen-*Szophia*) és a természettudományos anyagkultusz religiózus anyadelíriumát terjesztették el, és azt, ami ellenállt, a bőszült apa hatalmával a világtörténet legvéresebb inkvizíciójával üldözték.

Mindenesetre úgy látszott, mintha itt a hím és a nő elemek ilyen groteszk alakban találkoztak volna. Az *androgünosz* sajátságos alakot öltött. A matriarchális Európa természetvallása és az apavallású oroszország. Természettudományos materializmus és az abszolút, csaknem héber jellegű, de mindenesetre monoteisztikus apa-terror. Egymáshoz nem tartozó, sőt egymásnak

ellentmondó elemek konfúziója. Az első pillanatban és messziről is látszik, hogy amiről itt szó van, nem az *androgünosz*, sokkal inkább khiméra.

75.

A centralizált hatalom az embertől a függés feltétlen elismerését és a feljebbvaló iránti hűséget követeli, Júdeában éppúgy, mint a mohamedánoknál vagy a cárok alatt. Mert nincs patriarchátus rigorózus morálpárancs és feltétlen engedelmesség nélkül, csaknem kizárólagosan azért, hogy a feminin erők mértéktelen tenyészetének határt szabjon. Ez a patriarchális életrend értelme és ez az eredeti héber apavallás koncepciója. A hatalmi morál azonban itt és ezúttal nem a tenyészet mértéktelenségének szab határt, hiszen a hatalom a holdjellegű természettudomány, és így a feminínium fensőbbtségét követeli. A feminínium törvényszerűsége pedig nem morális-spirituális, hanem biológiai. Ami az élet jegyében áll, feltétlenül szellem-ellenes. A matriarchális erők megjelenésének legelső jele a szoláris hím-szellemiség ellen tanúsított ressentiment. Az anyahatalom kizárólagos akar lenni és tenyészni kíván, és a szabályozást nehezen viseli el. Nem értelem, hanem ösztön. Ezért az apavallás hatalmi rendszerében törvényesített és dogmatizált materialista természettudomány visszajáról összenőtt szörnyeteg, inkább infernalis alakzat, mint bármi egyéb, amilyet a történetben eddig teremtetek. Az a tény azonban kétségtelen, hogy ez a hím és a nő erőknek valamiféle egyesülése még akkor is, ha semmi egyéb, mint feminin racionalista természettudománnyal inficiált apadiktatúra. Mindez fokozott és elvetemült szenvedéllyel, mintha az orosz apa féltékenységében a természet-nőért való versengésében egyetlen akarna lenni és maradni. Az oroszországnak még ezzel a khimérával is sikerült olyan hatalmat realizálnia, amelyhez képest az európai effeminált civilizáció szóba se jöhet.

76.

A terrorisztikus apavallás és a fosszilis materializmus szörnyszülöttjének a huszadik század második felében csak egyetlen számba vehető hatalmi ellenfele van, az őskori hagyomány mélyét is felkavaró kínai *pszeudo-androgünosz*, amely fokozottabb mértékben, mint bármely más világerő az apparátus semleges, hermafrodita voltára épít. Ez a jellegtelen *Lunus-Luna*, amely a hold jegyében a nemeket elvizenyősíti és azokat a mocsárban végül feloldaja.

77.

A misztérium, mondja Bachofen, a kettő, amely tulajdonképpen egy. Lét-élet, nappal-éjszaka, hím-nő, világos-sötét, szellem-test: az eredet ugyanaz, mégis kettő, amely egymással ellentétben áll.

78.

Az *androgünosz*ról szólva folyamatosan úgy látszott, mintha az eredeti hím-nő-conjunctiót egységnek kellene venni, és mintha ezek a szavak, mint egyesülés, egységesítés, kiegyenlítődés, a helyükön lennének. A Ji-king az ellentétek egymást áthatásával teremtett egységben a tao helyreállítását, és így az élet teljesülését látja, éppen úgy, mint az alkímia, amelynek követelése *ex duobus unus*, vagyis kettőből egy. Mint Platón mítosza a *Szümposzion*ban: kezdetben az ember kétarcú, négykezű, négy lábú lény volt, de olyan hatalmas kezdett lenni, hogy féltékenységből az istenek kettévágták, s azóta a lény nem tud másra gondolni, csak arra, hogy lemetszett felét keresse és azzal egyesüljön.

79.

Csupán az orfika arány-teóriájában akadnak nyomok, amelyek szerint az *androgünosz*ban a hím-nő-conjunctióra nem az egység a megfelelő szó. Már csak azért sem, mert nem matematikai ellentétről van szó, amely maradéktalanul egyesíthető lenne. Amit egyesítésnek nevezünk, az logikai művelet. A műveletnek párhuzamos kiegészítő mozdulata a megkülönböztetés. A hím-nő-conjunctiót ezzel nem szabad összetéveszteni. Az ember csak azt egyesíti, amit ugyanakkor megkülönböztet, és csak azt különbözteti meg, amit ugyanakkor egyesít. Az emberi gondolkodás ezen az alapmozdulaton nyugszik (egységlogika), de az *androgünosz* nem.

80.

Elég olcsó megoldás lenne az *androgünosz* kettészakadását, és azon belül a hím-nő-conjunctiót misztériumnak nevezni, és ezzel a dolgot elintézettnek tekinteni. A tört gondolatok tehetetlenek. Az elkentek még inkább. A hím-nő ellentét nem az ég-föld, nap-hold ellentét mintájára keletkezett. Éppen fordítva. Mindennemű ellentét legelső alapja és mintája a hím és a nő ellentéte, mely időben valószínűleg nem volt előbb, de lényegében egészen biztosan.

81.

Ami a férfi és a nő kettéválásának megértésében a nehézség, nem az, hogy az ember kettő lett, hanem hogy az őket összekötő közép (*androgünosz*) kiesett. A férfi az élettől túlságosan távol van, a nő ahhoz túlságosan közel. Ezért a férfi életszerepéből állandóan kiesik, a nő abba nyomtalanul beleolvad.

82.

Azonosság csak egy van. Az egyetlen azonosság.

83.

Arisztotelész óta az azonosságot logikai kérdésnek fogják fel, holott végső értelmében nem logikai, hanem metafizikai kérdés. Azonosság nem azt jelenti, hogy A egyenlő A , vagyis nem azt, hogy minden dolog egyenlő önmagával. Ez a megfogalmazás nem metafizikai, de nem is logikai, hanem - mivel egyenlőségről van szó - matematikai. Az azonosság tételének három értelmezése van: matematikai, logikai és metafizikai. Az előbbi kettő a metafizikai értelem leszűkítése. Ha az ember az azonosság tételét mint logikai tételt értelmezi, nem egyéb, mint tautológia. A logikában és a matematikában az azonosság tétele az értelem összes formális operációinak bázisa. A metafizikában nem formális bázis, hanem axióma, amely így hangzik: a létezés minden létezőben azonos.

84.

Mivel Európának tudatos és kidolgozott metafizikája nincs és nem is volt, a felfogás ellen, hogy az azonosság tétele merő tautológia, mindig csupán tiltakoztak. Tudták, de nem értették. Mivel metafizikai nívóval néhány kivételtől eltekintve senki sem rendelkezett, a merő tautológián túl senki sem jutott. Az azonosság metafizikai megértése kizárólag a hagyományból lehetséges. Az azonosságot legtisztábban a hindu hagyomány értette meg, és ezért annak következményeit is csak itt vonhatták le.

Európában az azonosságot többnyire a különbözéssel állították szembe (Heidegger: *Identität und Differenz*). A különbözésnek azonban az azonossággal semmiféle viszonylata nincs. A különbözés az egység-logika körébe tartozó fogalom, mert különbözni kizárólag az egységen belül lehet, az azonosságon belül nem. Az azonosságnak viszonylata egyedül a nem-azonossággal van. Egység sok van, akkor is, ha a végső egység csak egy. Azonosság nincs

több. Ezért van egyetlen azonosság. Ez a *Brahma-atman-aikjam* (a Brahma-atman-azonosság). Ennek értelme: az ember önmagát a létezéssel azonosnak ismeri fel. *Tad apasjat, tad abhavat, tad aszit*, látta, azzá lett, mert ő volt az. A létezés minden létezőben azonos. Kizárt, hogy több létezés lenne, és amennyiben valaki vagy valami létező, ez a létezés minden létező létezésével azonos. Ezért a hindu hagyomány végleges megfogalmazása: *tat tvam aszi* - ez vagy te.

85.

Azonos létezés részesei vagyunk, de nem úgy, hogy a létezésben elhatárolt rész vagyunk, hanem hogy minden létezőben, bennünk is a létezés egésze állandóan jelen van. A létezés nem osztható, hanem minden időben és helyen és lényben és dologban a teljes egész esedékes. A lét nem bontható fel, és nincs fél vagy dupla lét. Ami kevesebb vagy több, az nem lét, hanem egyéb, ami már osztható, ami már rész is lehet, aminek van fokozata, mint élet vagy éberség vagy tudat vagy egyéb. Lét bárhol van, csak mint teljes egész van.

86.

Az azonosság tételének következményei legelsősorban a vallásban nyilatkoznak meg. A vallás létét vagy nem-létét az azonosság maradéktalan metafizikai megértése és következetes keresztülvitele dönti el. Ahol az embernek és minden létező lénynek a létezésben Istennel való azonosságát felismerik, ott vallás tulajdonképpen nincs. Ahol az embernek a létezésben Istennel való azonossága homályban marad, és a nem-azonosságra építenek, ott vallás keletkezik. Mert a vallás nem egyéb, mint Isten és ember nem-azonossága, soha nem azonossága, semmi körülmények között nem azonossága és végtelen nem-azonossága. Ebből az ijedelemből és megrettenésből keletkezik a létezésben az ember létével nem azonos Isten távolsága és idegensége. Ami éppen a vallás. Az ember a vallás szerint nem azonos, csupán kép és hasonlatosság. Csak másolat. Mintha kétféle lét lenne, isteni és emberi. Mintha Isten és az ember örökre és végzetesen összemérhetetlen lenne. Mintha a vallás a létezést kettészakítaná egy felsőbb és egy alsóbb létezésre, aminek következménye természetesen, hogy a létezést tovább szaggatják népek és fajok és vallások és vélemények és arcszínek szerint.

Európában alig volt valaki, aki ezt felismerte. Csupán egy-egy olyan gondolkozó, mint Scotus Eriugena, aki ilyesmit meg merészel kockáztatni: „Ha Isten és a teremtmény kétféle lenne, akkor a kettőnek vagy egyetlen előbbi közös alaptól vagy azonos régebbi természetből kellene származnia, vagy pedig a világban két egymással szembenálló alap és ősök van”. (De divisione naturae-III.

22.). Persze mind a két feltevés nonszensz. Elképzelhetetlen, hogy Isten és az ember magasabb közös alaptól keletkezett, de ugyanilyen elképzelhetetlen, hogy a világban két alap és ősök van. „Istent és a teremtményt egymástól eltérő kettősségnek felfogni nem szabad, hanem csakis azonosnak, mert a teremtmény szintén Istenben van, és Isten a teremtményben, és kimondhatatlan, és csodálatos módon állandóan teremődik... a megfoghatatlan testet ölt, a természetfölötti természetté lesz... az itt és most adott pedig az időfölötti örökben élő lény...” (De divisione naturae II. 12)

87.

Az egyetlen azonosság kvintesszenciális megfogalmazása: *aham Brahma aszmi* (én Brahma vagyok), vagyis a létezésben az istenséggel azonos vagyok.

Ami a vallásból nézve káromlás, mert az ember magát Istennel azonosnak mondja, metafizikailag azonban egzakt és kézzelfogható igazság.

88.

A hindu szó, amely az azonosságot megfogalmazza, az atman.

Az atman európai megfelelőiben (*soi, self, Selbst*) azt jelenti, hogy én magam. A szubjektum intenzívebben, megkettőzve jelenik meg azáltal, hogy az én a magammal összeolvad és a szó az azonosságot konstatálja. A dolog olyan feltűnő, hogy állandó diszkusszió tárgya. Lehet, mondják többen, hogy két pronomen (*aham* és *ta*) egyesüléséről van szó. De nem egész simán és nem csupán ez a kettő. Belejátszik a magam is, mintha *aham* és *tad* lenne, és a szónak ilyen jelentést lehetne tulajdonítani, hogy az „én vagy” a „te vagyok”-kal azonos lenne, Íme az én-te-azonosság. Ebben a tételben azonban a dolog vanja is azonos a személyes „vagyok”-kal. Az atman az „én-te” azonosságot és a személy-dolog azonosságot azonosítja. A szónak így ahogy van, semmiféle más nyelvben megfelelője nincs. Úgy látszik, a hindu *atman* szó teszi lehetővé, hogy az abszolút azonosságot el tudjuk gondolni; azt a lényünket, amelyben az én és a te és a dolog és a lét és Isten azonos azzal a körrel együtt, amelyben az azonosság fennáll és érvényes. Ezért vált lehetővé a gondolat, hogy *aham Brahma aszmi*, vagyis a létezésben az istenséggel azonos vagyok. Mint a Brihadáranjaka upanisád mondja (3,9,10.): „*Szarvasja atmanah parajanam*”, ez az atman szó által megjelölt legmagasabb pont. Ehhez még csak annyit kell hozzátenni, hogy az atman a hindu metafizika középponti szava, és ezért az egyetlen metafizika az azonosság metafizikája.

89.

Voltak, akik az atmanban az m és az n hangot az én-nel magyarázták, amely némely nyelvben sajátosképpen hangzásban az eggyel rokon. A szanszkrit *aham* (én) és a héber *ani* (én) így rokon a görög *hennel* (egy) és a latin *unus*-szál (egy), viszont a szanszkrit *eka* (egy) és a héber *ehad* (egy) így rokon hangzásban a görög-latin *ego*val (én). Mintha az egy és az én felcserélhető fogalmak lennének. Mindenesetre különös filológiai kaland.

90.

A vallás üdvöt keres, ezért a nem-azonos mindenható Isten képét alkotja meg, aki végtelen hatalmának segítségével azt, aki hűséggel szolgálja, ezzel az üdvvel megajándékozza. A metafizika nem üdvöt, hanem igazságot keres és megtalálja a létezésben minden létezőnek, Istennek is azonosságát. Ami az egyetlen azonosság, és amit az atman szó mond ki. A hindu metafizika azt mondja, hogy az atman *szaman*, vagyis azonos (*szama*). „Istennel, emberrel, hangyával, szúnyoggal, elefánttal.”

91.

Ezt a gondolatot Európában alig néhány gondolkodó mondta ki. Eckehart, Cusanus, Böhme, Guénon. Cusanus a létnek vallásos és metafizikai koncepciója között levő különbségét világosan látta, és mint Scotus Eriugena, tudta, hogy a vallás csupán üdvöt kíván, és így a létezésnek alacsonyabb, törekenyebb és ideiglenesebb szintjén áll, mint a metafizika, amely az igazság végső világosságát akarja.

Nem tudni pontosan, hogy milyen természetű keleti befolyásra Cusanus két öregkori érett művében, az *Idem ipsumban* és a *Non aliudban* a hindu hagyománnyal megegyező megfogalmazást nyújt. A két mű metafizikailag állító és tagadó alakban azt mondja, hogy az istenség „ugyanaz” és „nem más”. A gondolat szó szerint megegyezik az Upanisádokkal. A Kathaka upanisád tétele *etad vai tat*, ami azt jelenti, hogy: ez nem más, mint az, - ez és az ugyanaz. Ez a tiltakozás az ellen, hogy bárki is a létezésben a létezők közé elválasztható határvonalat húzzon, s külön isteni vagy emberi létről beszéljen. Ez és az ugyanaz (ez nem más). *Idem ipsum. Non aliud.* A létezésben minden lény azonos. A hindu hagyományban az istenség megjelölése: az (*tad*). Az istenség „azonos” (*szama*).

92.

A vallásban az ember, mivel létezésében Istennel való azonosságról tudomást nem szerzett, kisebbrendűségben él, mint egy létezésben fensőbbrendű akarat meg nem változtatható és végzetes hatalma alá rendelt lény. Ezért a vallásban való magatartás sohasem lehet átlátszó és nyílt még a szentek esetében sem. Az ember nem mer saját fényébe (*Srir mají*) nézni.

93.

Az *atman* pólustalan fogalom. Az *atman* az, ami a lényből minden mulandó (káprázat) rétegének lefejtése után megmarad. Ez a megfoghatatlan (*ucchista*). Ez az, amely teljesen üres. Ez az, amely színültig telt léttel, értelemmel és gyönyörrel (*szat- csit-ananda*). Ez a tömény lét (*atmanvat*). Minden egyéb szétfoszlik, az egyetlen, amelynek tényleges lényege van (*aitad-atmjam*). A szellem, a lélek én- telen, az *atman* azonban én-fogalom. Az ellentét nélkül lévő egyetlen szubjektum, amelynek megfelelő objektuma nincs. Az *atman* az egyetlen univerzális szó.

94.

Amivel az *atman* szembeállítható, az a *mája*. De a *mája* nem az *atman* ellentéte, hanem az *atman* lefokozott éberségében tapasztalt káprázata. Ha az ember felébred, a káprázat eloszlik, és nem marad más, mint az *atman*. Nincs kettő (*advaita*). „A kettősség jelenlétére nincs bizonyíték, ami bizonyítható, az egyedül az *atman*, mely nem kettő”. (Nrisinhottaratapanija upanisád). Ez az *atman* a világegyetem (*idam szarvam jad ajam atma*). Ez az *atman* a *Brahmával* (az istenséggel) azonos. Ez a *Brahma* a bennünk levő *atman* (*esa ma'antar hridaje*). *Aham Brahma aszmi* (én Brahma vagyok).

95.

Az aluszékonyság sokszerű és gazdag álmokban és képekben, tettekben és szenvedélyekben, a lefokozott éberség káprázatában a tudás és az ismerés bőséggel hömpölyög. Az éberség szegény és szótalán és egyszerű. Ez a megismerés megnyugvása (*dnyána-praszada*).

96.

A hindu hagyomány az embernek az *atmannal*, és így az egész léttel, s így az istenséggel való azonosság felismerését *anubhávának* nevezi. *Anubháva* annyit jelent, mint a közvetlen létezésben való részvétel. Ha az ember ide eljut, mondja Sankara, tulajdonképpen semmi sem történik. Az ember nem tud meg semmit,

nem tanul meg semmit, nem fedez fel, nem lát semmi újat, nem tapasztal, nincs helye meglepődésnek vagy megrázkódtatásnak. *Atman atmanam abhiszamvivesa* - behatol és meg nem különböztetettnek ismeri fel benne magát. A felismerést gátló akadályok eltűntek. Az ember annak a tudásnak részese, amelynek mindig is részese volt, viszont mint alvajáró tévelygett, és ez a tudás lefokozott létében eszébe sem jutott. De az alvajárás mulandó, az éberség halhatatlan — *ksaram tu avidja hi, amritam tu vidja* (Svétasvatara upanisé 5,1).

97.

Az *atman* nem filozófiai terminus, annál kevésbé, mert Indiában filozófia egyáltalában nincs. A szó nem áll a nyelvből kitépve, külön, mint a terminológia. Az *atman* olyan szó, amely a nyelvbe teljesen belenőtt, és számos vonatkozásban és származékaiban az egyetlen azonosságot jelenti. A szót a piacon is használják. De nem gyermeki szó, amely elmosódó sokértelműséggel hangzik. Az archaikus nyelv metafizikai természete, ugyanakkor érzéken konkrét volta, vagy ami ugyanaz, egyetemes távlata és egzakt határa felismerhető. Mint az archaikus szavakban: a metafizika és a madárdal egybeolvad. E szavakban a szó és a dolog egymást fedi (a héber *dabarban* szó és dolog ugyanaz).

98.

Az azonosság metafizikai tény megállapítása. Egyetlen azonosság van, és pedig minden létezőnek a létezésben való azonossága. A létben Isten nem más (*non aliud*), mint az ember, vagyis létében ugyanaz (*idem ipsum*).

A lét az egyetlen, mi nem a teremtésben jelent meg. A lét előbb volt, mint a teremtés, ezenkívül a teremtés a létezés teljességét nem meríti ki. Ami a lét teljes egészét kimeríti, az az *atman*. Ezért mondják az Upanisádok, hogy ami az emberben a legmélyebb - *atman* -, nem keletkezett, hanem öröktől fogva volt, és elmúlhatatlan. „Csak csökkent értelem látja *Brahmát* nem azonosnak” (Brihadáranjaka upanisé 4.4). Az azonosság az egyetlen létezővel való azonosság.

Az azonosítás nem azonosság. Az azonosítás aktus, amellyel a létező magát a léttel azonosnak ismeri fel. Ezt fogalmazza meg a Vadzsaszaneji Szamhita: *atmana atmanam abhiszamvivesa* - behatol és meg nem különböztetettnek ismeri fel benne magát. Más szavakkal: *tad apasjat, tad abhavat, tad aszit* - látta, azzá

lett, mert ő volt az.

Ha azonban az azonosítás csupán ez az aktus lenne, meg lehetne állni. De tudjuk, hogy életünk folyamán az azonosítás csak egészen kivételes esetben valósul meg. Csupán a maradéktalanul felébredt emberben. Az azonosítások túlnyomó többsége téves. Az ember magát nem az öröktől fogva volt, egész és elmúlhatatlan léttel azonosítja, és így nem az *atmant* realizálja, hanem általában minden egyébbel, csak éppen az *atmannal* nem.

99.

A hagyomány a téves azonosításról két közismert helyen beszél. Ez a két hely Sankara (Védanta szútra) és a Tabula Smaragdina. A Védanta szútra a téves azonosítást *adhjászának* nevezi, a Tabula Smaragdina azt mondja, hogy ez az *adaptatio*. Mind a két hely megegyezik abban, hogy szerinte a látható-sokszerű-érzéki világ keletkezése az *adhjászára*, illetve az *adaptatióra* megy vissza. Mert eredetileg és a valóságban nincs más, mint tiszta lét, és ezzel a léttel való azonosság. Ez a magatartás az éberség (*vidja*). Abban a pillanatban, amikor az éberség csökken, a lét zavarossá válik, mert a maga átlátszóságában érintetlenül megmarad, de a lefokozott éberség (*avidja*) számára káprázat indul meg, és a létező elkezdi magát ezzel a káprázattal azonosítani. Ebből a téves azonosításból többé a valóságnak semmi sem felel meg. Akinek ébersége csökkent, az megzavarodik és önmagát káprázatával összetéveszti. Ez az, amit Sankara *adhjászának*, a Tabula Smaragdina *adaptatió*nak nevez. Ez a káprázat keletkezésének első és egyetlen oka. A Védanta azt mondja, hogy a teremtető a világot alvajárázásában (*avidja*) teremtetette. Az anyagi világ „a helytelen tudás súlyától eltorzított szellem” (*adnyana upahitam caitanjam*). „Ebből a téves azonosításból keletkezett a varázslat (káprázat), és ennek ez a módja - *Hinc adaptiones erunt mirabiles, quarum modus est hic.*”

100.

A téves azonosítást újabban pszichológiai kérdésnek fogják fel. A pszichológiának persze egyáltalán nincsenek eszközei arra, hogy az *adaptatiót* csak hozzávetőlegesen is fel tudja mérni.

C. G. Jung azzal mindenesetre tisztában van, hogy ami a mai emberben és emberrel történik, mindennek mondható, csak épelméjűségnek és normálisnak nem. A zaklatottság első oka pedig a téves azonosítás. De mint a modern

tudomány területén senkiben, benne sem ébred fel akár a leghomályosabb gyanú sem, hogy a korrumpált lét a korrupció által teremtett módszerrel nem tehető normálissá.

A diagnózis, amit Jung felállít, a következői: a modern ember elvakultságának (*Verblendung*) első oka, hogy a csaknem kizárólag önmagából tudattalanul kivetített tartalmakat objektív tényeknek tekintve, századok alatt azt olyan összefüggő és tömör világvalósággá építette, amely tényleg tömör és összefüggő és szilárd és önmagán belül rendszeres, csak éppen a valósághoz van igen kevés köze. Ez a világ itt ma projekció, és pedig egy igen alacsony éberségi fokon álló ember projekciója. A hagyomány nyelvén szólva, csökkenő éberségében az ember elhiszi, hogy amit kivetít, az valóság, és sejteime sincs arról, hogy „a világ a helytelen tudás súlyától eltorzított szellem”. Ha valaki ezt a belátást megteszi, tulajdonképpen semmi sem változik, ez a sajátságos. Csak éppen létezésében transzparenssé válik. Ez a *vidja* (éberség). Valóságnak venni azt, ami káprázat, és amit a lefokozott éberségben kivetített hamis képzetek szövevénye tart fenn, az embert oda juttatja, ahol van, ahol az önmaga által épített összetévesztés- rendszeren nem képes keresztüllátni, és a tényleges valóság elől el van zárva.

101.

A nehézség az összetévesztés-szövevény átvilágításában nem az, hogy az ember elsődleges valóságnak a magából kivetített képzetét tartja, vagyis nem az, hogy ténynek a téves azonosítás által kihelyezett káprázatot tekinti. A nehézség az, hogy ezen a káprázatfalon néha áttör, néha nem, valóság és nem-valóság összekeveredik. A kettő között nem tud különbséget tenni, és a kivetítést a valóságtól nem tudja megkülönböztetni. Gyakran saját kivetítését a valóság fölött előnyben részesíteni. Ez az eset, amikor a rögeszme fontosabb, mint a valóság, ami csaknem törvényszerűen állandósult jelenség a modern élet minden területén.

Az ember olyan, a maga megzavarodásának kivetítéseiből keletkezett helyzetében él, amelyben kénytelen vagy az ún. szellemvilág egészét megtagadni és az ún. anyagra visszavezeti, vagy az ún. anyagvilágot megtagadni és az ún. szellemre visszavezetni, tudva, hogy mind a két megoldás erőszakolt és rossz, de főként, hogy a dolgot nem is itt kell kezdeni. Tény, hogy az érzéki világ nem az a *mé on* (nem-létező), aminek Platón mondja. Amint a merő anyagi természet sem az egyetlen realitás, ahogy azt a materializmus állítja. Mind a

kettő az emberi lény tévesen kivetített szubjektív tartalmainak rendszerré való építése, amely a valóságot nem hogy nem fedi, hanem amely csakis azért látszik helytállónak, mert az ember kihelyezett tartalmaiból épített szisztémájának bizonyítására meggyőzőnek látszó érveket gyűjtött, ha rosszhiszeműen és célzatosan is. Aminek viszont csak az az egy következménye, hogy a világ egyáltalán nem az, aminek az ember tartja, és arról, hogy mi ez a világ, az embernek egyáltalán sejtelve sincs. Ez csak abban az esetben lenne megállapítható, ha azt, amit az ember önmagából kivetített, vissza tudná vonni, és azt, amit más lényre vagy dologra áthárított, fel tudná oldani és le tudná építeni. Más úton a valóságról helytálló megállapítást nyerni már csak azért sem lehetséges, mert a szüntelen kihelyezés műveletének természetes és egyenes következménye az, amit a pszichológia szubsztanciavesztésnek mond: elerőtlenedés, intelligencia hiánya, megzavarodás, szétszóródás, felbomlás, csökkent értelem, és így tovább. A kivetített káprázat visszavonása pedig éppen ellenkezőleg az embert inkább integráltabbá, világosabbá, értelemben erősebbé teszi. A modern pszichológia szerint csakis ebben az esetben szüntethető meg, nemcsak a közélet területén tapasztalható zűrzavar, a világnézeti tévelygés, de főképpen az, hogy az ember korlátoltságáért és zavaraiért, ügyetlenségéért, balfogásaiért, baklövéséiért mást vonjon felelősségre, esetleg szomszédját, vagy felettesét, vagy férjét, vagy feleségét, vagy ellenfelét, ahelyett, hogy végre önmagát venné komoly revízió alá.

102.

A téves azonosítás nem emberi eredetű. Az első téves azonosítást a teremtés szférájában követték el, és pedig azzal, hogy a világot ebben az alakjában megteremtették. „Brahman a benne levő káprázat következtében csak tévesen jelenik meg a világ alakjában”. A világ *adhjászából*, téves kivetítésből keletkezett.

103.

Egyetlen azonosság van. Ezen kívül minden egyéb azonosítás téves. Ez a téves azonosítás, mint a lefokozott éberség következményeképpen keletkezett káprázat a világban mindenütt jelen van. Amit az ember világnak nevez, kivetítés, vagyis nem valóság, hanem téves létművelet következménye.

104.

Az adhjasza felszámolásán kell kezdeni.

A teremtés visszavonása.

Felébredni annyi, mint a kivetített tudattartalmakat átvilágítani.

105.

Nem szabad visszariadni attól a gondolattól, hogy az ember a téves azonosítást eredetére vezesse vissza. A világ így, ebben az alakjában a teremtetési folyamatnak saját káprázatával való összetévesztése és kivetítése, amit a hindu hagyomány a megzavarodásban való tehetetlenségnek (*abhimanitvan prajatah*) nevez. Az ember azonban nem követhetne el nagyobb hibát, mint ha saját téves azonosítását ezzel akarná fedezni. Az *adhjászát* az embernek magára kell vennie, már csak azért is, mert ha nem tekinti magáénak, a visszavonás művébe bele sem tud fogni. Az ember lénye a káprázatban elmerült, csupán egyetlen ponton, mint az égő láng hegye áll ki, s ez az, amelynek az eredeti létezéssel való azonosságról éber és tiszta tudata van. Ez az, amit a hinduk *atmannak* neveznek. Az atman csak pont. „Ez a pont kisebb, mint a daraszem szeme, és nagyobb, mint a hegyek, és nagyobb, mint a világ, és nagyobb, mint minden világ együttvéve”.

106.

A világ se nem külső, se nem belső, vagyis külső is, belső is: egész. A létezés megzavarodása következtében külsővé és belsővé vált, a belsőt kivetítették és kihelyezték (*praszarajati*), és a külsőt mint a belsőtől független létezést elkülönítették és megszilárdították annyira, hogy szilárdabbá vált, mint a belső. Az embernek a másik embert külsőnek kellett tekintenie, így vele tévesen azonosította magát. Az ember önmagát káprázatával csak azért tudja azonosítani, és e téves azonosságot csak azért hiszi el, mert magát belevetítette, és a káprázatban önmagával találkozott.

107.

Az azonosság helyreállítása nem egyéb, mint a kivetítés megszüntetése.

108.

Pannwitz felteszi a kérdést: a szubjektum milyen feltételei teszik lehetővé az objektumot? Amely kérdésre a válasz: az objektumot az elhatárolás teszi lehetővé. Az elhatárolás legitim és pozitív aktus, az objektum pedig határ, és az embertől nem független és nem önálló. Önállóvá csak akkor lesz, ha az ember magát vele tévesen azonosítja, önmagát belevetíti, és azt magával összetévesztve önállóan létezőnek tartja.

109.

Az ember az objektumba beleszorul, és így keletkezik az objektum-szövevény.

A lelkek fogsága a dolgokban.

Erósz a lelkeknek a dolgokból való kiszabadulása és a létbe való visszaolvadása.

110.

A nő a férfinak, a férfi a nőnek az objektumvilág fogságából való megszabadulása. Az azonos létezésben való találkozás és a létben való azonosulás. Abban a létben, amelyet a hagyomány úgy mond: *szat-csit-ananda*, vagyis igazság- értelem-gyönyör. Minden férfi-nő találkozás a lét teljességének jegyében (*androgünosz*) történik.

111.

Hím és nő, mint egymásból kivetített objektum. Mint az élv kihelyezése. Ezért a legközönségesebb egymást élvezeti cikknek tekinteni. A férfiban levő nőnek (*anima*) és a nőben levő férfinak (*animus*) helye azonban nem a létezésen kívül, kihelyezve a dolgok között, hanem a létezésen belül van. Hím és nő nem egymástól független dolog, hanem egymásnak határa. Erósz: egymás által „a közvetlen létezésben való részesedés”. Ha Erósz a hímet és a nőt visszavonja, a határt áttöri és az azonos létbe olvasztja, az összeömlésből a lét megújul, új lény keletkezik.

112.

Isten, mint objektum. Mint kivetített szövevény. Mint téves létművelet következménye, vagyis adhéziója. Mint embertől független lény. Istenség, mint morózus despota apa, vagy ledér kurtizán. Ez a külső Isten.

Isten a külső világban látható, de nem elérhető, a belső világban elérhető, de nem látható. Ha az ember a téves létműveletet megszünteti, elérhető lesz és látható.

113.

Az *androgünosz*nak hímmé és nővé való kettétörése nem külön létkatasztrófa, hanem egy előző, a létben magában történt megzavarodás következménye. E

megzavarodás következménye az, amit „anyagi teremtésnek” nevezünk. A lét primordiális alakjában nem is volt teremtés. Ami volt, az nemzés-szülés, és pedig nem a kettétört hím-nő útján, hanem az *androgünosz*ban. Ezért az olyan ember, aki a súlyt nem a teremtés káprázatjellegére helyezi, hanem a lét szüntelen megújulására (mint Böhme), nem azt mondja, hogy Isten a világot megteremtette, hanem hogy önmagában nemzette és szülte, vagyis állandóan nemzi és szüli.

Az azonosságra van szavunk. Ez a szó az *atman*, amely minden létezőnek a létezésben való azonosságát ki tudja mondani. A nemzést és a szülést-összefoglaló egyetlen szavunk sincs. Sejtelmünk sem lenne róla, ha az *androgünoszt* nem ismernénk.

114.

Ami a férfi és a nő között történik, az a lét szövevényében történő szüntelen megújulás analógiája.

115.

In hora conjunctionis maxima apparent miracula.

116.

Mivel a szubjektumnak megfelelő teljesértékű objektum nincs, minden kivetítésnek okvetlenül részlegesnek kell lennie. A szubjektum maradéktalan kihelyezése nem lehetséges. Ez a teremtőre és a teremtésre is vonatkozik. A világ nem a teremtő lénynek maradéktalan kivetítése, csupán részleges projekció. Ezek szerint, amikor a teremtő magát a teremtménnyel tévesen azonosítja és azonosításával életre kelti, ami életre kel, csupán rész. Mert a teremtő tehetetlenségei közé tartozik, hogy amibe magát belevetítette, az az életbe lép, mint a teremtőhöz hasonlatos öntörvényű lény, de rész és töredék. A világot ilyen részleges teremtő kivetítések népesítik be. Minden tulajdonság-kivetítés részlegességében a legfőbb hatalomból istenhasnolóságú, szabadakaratú, független lény, de csak egyetlen szikra a napból.

A kivetített világszövevény csak egyetlen módon számolható fel. A felszámolás az egyetlen valós esemény, amely állandóan történik. És pedig történik a lét elfogyása jegyében, amely mint sokasodás, és a pusztulás jegyében, amely mint gazdagodás jelentkezik.

117.

A hím és a nő a világban a teremtés töredékes voltának kétségtelen jele. Az *androgünosz*ról való tudás pedig kétségtelen jele annak, hogy a létszakadás után is a teljességről van tudatunk. Minden férfiban és nőben él az ösztön, hogy az eredeti státuszt helyreállítsa, és pedig helyreállítsa önmagában felsőbb szinten, akkor is, ha a korrupt lét az alsó rétegekben tovább özönlik.

Nem az egymásban való fogságból, hanem az egymásban való felszabadulásból kell kiindulni.

119.

A teremtés így, ahogy van, nem elfogadható. Meg kell újítani. Meg kell váltani. Az eredetit magasabb szinten helyre kell állítani. Ennek egyik feltétele a két félnem végleges *conjunctiója*.

120.

Az *androgünosz* megvalósítása a létezés teljességével való azonossághoz vezető lépcsőn a legfontosabb fokozat.

Bokod, 1963. február 22.

V.

Egységlogika

(Fragmentum)

1.

Különös, hogy a misztérium, amely ismeretünktől oly távol fekszik, vagyis a bűnbeesés olyasvalami, ami nélkül önmagunkról semmiféle tudást nem nyerhetünk. Mert semmi sincs, ami eszünket annyira felháborítaná, mint az az állítás, hogy az első ember bűnbeesése olyanokat tett bűnrésszé, akik a forrástól oly távol vannak, és úgy látszik, ebben semmiféle részük nem lehet. A következmény nemcsak lehetetlennek látszik, de igazságtalannak is. Ennél a tanításnál az embert semmi sem sérti kegyetlenebbül, és mégis, e misztérium nélkül, amely mindegyik között a legkevésbé megfogható, önmagunk számára megfoghatatlanok vagyunk. Lényünknek magvát erre a mélységre kell visszavezetnünk (Pascal).

2.

Mindnyájan születésünktől fogva bűnösök vagyunk, mondják kétezer éve, és ezt a morális gondolatot megszoktuk és észre sem vesszük. A test korrupciója kellemetlenebb - az a tény, hogy abnormisak vagyunk, vagyis betegek. Ezúttal azonban nem erről van szó, hanem arról, hogy értelmünk is lefokozott, más szóval megismerésünk hamis. Pascal azt mondja, amit a Védanta vagy a Kabala, vagyis a gnózis, hogy az az esemény, amit bűnbeesésnek nevezünk, a valóság megismerésére képtelenné tesz. A bűnbeesés totális korrupció. A kifejezés nem is helyes. A helyes az, hogy létrontás, amelynek oka az ember. Mert az ember az, aki az egész teremtetést megrontotta. Ezért E. M. Cioran megállapítása, hogy a teremtő rossz (*le mauvais démiurge*) és a teremtés botrány (*scandale de la création*), téves. Baader szerint az ember a világot magával rántotta a romlásba. Még modern természettudós is akad (Weizsäcker), aki azt állítja, hogy ez a világegyetem itt, ez a csillagkozmosz az eredetinek csupán füstölő romhalmaza. Ez itt nem az eredeti valóság, csak annak összevissza tört, darabokra esett mása, amit érzékeinkkel és darabokra hullott természetünkkel tapasztalunk. Mértékünk is rossz. Amire alig gondoltak, maga a szám is korrump. Jünger azt mondja, hogy a számolással az ember valamiféle magas beavatásban

válík részessé. Olyan beavatás ez, amely számunkra nem is érthető, azt se tudjuk, egyedül a szám maradt-e ép, vagy az sem; a számok világa éppen olyan romhalmaz, mint az égbolt körülöttünk.

3.

Valószínű, hogy Sesztov e gondolat hiteles szerzője. Azt írja, hogy a létrontás legsúlyosabb következménye az, amit Európában a görögök óta észnek (*nousz*, *ratio*) hívnak. Az a valami, aminek ismereteit holtbiztosnak hisszük, és az, mint mondja, a legtávolabb van a valóságtól.

Ez az ész az, amely az értelemnek csak egyik fele, éspedig az alsó fele. A Kabala nyelvén a *hohmától* (primordiális tudás) megfosztott megkülönböztető ész, vagyis a *binah*. Hozzá lehet tenni, hogy Sesztov nem modern irracionalista. Nem mondja, hogy Szókratész óta, aki a görögöket és Európát a racionalizmusra megtanította, a számkoncepció hamis. Mert nincs racionálisabb világtény, mint a szám. Ezt Orpheusz és Püthagorasz tudta, de valamit még tudott, amit mi már elfelejtettünk. És a racionalizmusban nem az a baj, hogy az mindenestől elvetendő, hanem hogy nem tudjuk, mi az benne, ami elvetendő, és mit kell fenntartani. A létromlás gyökerei mélyek. Egy bizonyos, a szám csálhatatlanságát illetően gyanú merült fel, és ez a gyanú a racionalizmussal szemben felmerült magatartás legszilárdabb pontja.

4.

Köztudomásúnak lehet tekinteni, hogy a szám az archaikus Indiában és Egyiptomban, Júdeában és Görögországban egymással valamiféleképpen felcserélhető volt és ugyanakkor nem volt felcserélhető. Ami végső soron annyit jelent, hogy a számnak világhelye minden hagyományban azonos volt, és ugyanakkor más. Ezeket az analóg szimmetriákat aritmológiának nevezzük, az *arithmosz* (szám) és a *logosz* (értelem) szavak alapján, vagyis értelmezett számteóriáknak. A modern európai matematika szintén egy az aritmológiák közül, és nincs különösebb ok arra, hogy a többenél tökéletesebbnek tartsuk. Nem abszolút, mint a szcientifizmus gondolja. Nem az az aritmológia, amelyben a számnak semmi egyéb értelme nincs, mint maga a szám. Az archaikus aritmológiákban a számnak szakrális kvalitása van. Az európai racionalista aritmológia kvalitásában deszakralizált számsor. A modern európai szám éppen

úgy beépült a racionalizmusba, mint ahogy a kínai vagy a görög szám a megfelelő hagyományba. Hogy az európai szám abszolút lenne, éppen olyan nonszensz, mintha például a Kabala aritmológiája magát abszolútnak mondaná. Az abszolút számot nem ismerjük, csak a bűnbeesett számot. A bűnbeesés szó itt azzal a szóval is helyettesíthető, hogy: megbízhatatlan, nem szilárd, nem ép, nem tiszta, romlott, relatív.

A valóság világos látásának egyetlen feltétele, ha az ember ezt a fennálló világot nem tartja eredetinek. Ez a világ az eredetihez képest beteg test, romlott morál, lefokozott értelem. Egyszóval korrupt. A modern szám pedig nem azért racionalista, mert ésszerű és tiszta, hanem azért, mert profán. Ahogy Augustinus írja, *surgunt indocti et rapiunt caelum* (fölkelnek a tudatlanok és elragadják az eget).

5.

Az archaikus aritmológia értelme, hogy a hagyományba épített beavatás, ezek szerint a korrupt létezésből kivezető út - a megszabadulásba. A szám az, amely az eredeti bűnbeesés előtti világot helyreállítja. A beavatás-jelleget, mint Ernst Jünger mondja, nyomokban még a modern európai aritmológia is megőrizte. Az abszolút számot azonban nem ismerjük, mint ahogy nem ismerjük a normális embert. Minden archaikus beavatás (normális ember helyreállítása) bázisa egy az aritmológiák közül. Mint Baader írja, az emberi sors a számok rendjét követi. A modern szám kísérlet a kvalitástalan létezés megvalósítására. Ez a kvalitástalan lét az apparátus. Az apparátus semmi egyéb, mint az élet szépsége, gazdagsága, tenyésztete iránt tökéletesen közömbös (személytelen) számnak a létezésre való alkalmazása.

6.

Az ember számol, valakire és valamire számít vagy nem számít. Arra, ami számít vagy nem számít, számot vet, beszámol, felszámol, számon tart, számba vesz, elszámol. Van számítás, számadás, beszámíthatóság, beszámíthatatlanság, számbavétel. A világ létét, mint Püthagorasz mondja, a számok irányítják. Ha a szám korrupt, mindannak, amit számon tartok, korruptnak kell lennie.

7.

Három aritmológia van. Az első a szám definitív voltán nyugszik (hieratikus). A második a racionális szám (profán). Az egyik éppen olyan téves, mint a másik, mert mind a kettő rongált. A harmadik az egység-, vagyis a trinitárius aritmológia.

A három aritmológiának három logika felel meg. Az első az analógiás logika, a második a racionalista, a harmadik az egységlogika.

Az elsőnek az archaikus őskor felel meg, a másodiknak a történeti kor. Az egységlogikának nincs kora. Mindhárom korszak és aritmológia és logika tulajdonképpen egy.

8.

A hagyomány szám értelmezése definitív. Lehet alakzat, mint az euklideszi geometria és a ptolemaioszi kozmosz. Az értékfokozatok véglegesek. Rend, ugyanakkor rendszer, és a rendszer törvény. Az értékfokozatok létszférák, a létszférák neve hierarchia. A hierarchiák egymás fölött vertikálisan helyezkednek el.

9.

Minden hierarchiának száma van. Ez a tanítás az orfikus, a kabalisztikus, a védikus, az iráni hagyományokból ellenőrizhető. A világ nem a teremtő alkotása, hanem a kisugárzott hatalmaké. Ezeket az emanációkat a Kabala *szefirának*, a védikus hagyomány *pradzsapatiknak* az iráni *amsaszpandoknak* nevezi. Ilyen kisugárzott hatalom tíz volt. A tíz a legfelsőbb hierarchia.

10.

Az analógia nem egyéb, mint az egyes hierarchiák között lévő megfelelés. A Tabula Smaragdina így mondja: „Ami fent van, az megfelel annak, ami lent van, és ami lent van, az megfelel annak, ami fent van”.

A legközönségesebb példa erre: a hetes. A hét a *primum movens*, az első mozgató. Ez a naprendszer archaikus hét bolygója, ami megfelel a hét napjainak, a hét magánhangzónak, a hét színnek, a diatonikus skála hét hangjának. A hetes egyetlen egység.

11.

A szám mindig ábrázolható. A hagyomány hieratikus geometriája a számaábrázolás tudása. Az őskori orfikus geometria kései, de még tiszta alakja az Eukleidész-féle geometria. Az euklideszi geometria ma nem érvénytelenebb, mint 2500 évvel ezelőtt volt, csak ma másféle számértelmezésünk van, és ennek más geometria felel meg.

Újabban az analógiasort kiterjesztették a lélektani, szociológiai, világszemléleti, társadalmi, ideológiai, ismeretelméleti analógiákra. A modern analógia azonban nem hierarchikus, vagyis nem objektív, csak személytelen.

12.

Az analógia nem metafora.

13.

Az archaikus emberiség az analógiás logika szerint gondolkozott. Az emberi tulajdonság megfelel valamely fémnek, a fém valamely bolygónak, a bolygó valamely színnek, a szín valamely hangnak, a hang valamely íznek, az íz valamely szellemi hatalomnak, a szellemi hatalom valamely számnak. Tovább nincs. A szám az analógia végső alapja.

A hagyományban a gondolkozás alaplővelete a megfelelések felismerése. Ami a csillagos égen látható, azt ábrázolja, ami az emberi természetben van, s ez azt, ami a fémekben. A világ zárt egész, amelynek minden eleme valamely más elemnek felel meg. Minden megfelelés alapja az aritmológia. Az analógiás logika és az analógiás aritmológia is zárt egész, mert az aritmológia számkonceptiója a definitív szám. Ezen nyugszik a hagyomány kozmosza, zárt társadalma (kaszt), hierarchiája és metafizikája.

14.

Amikor a történeti emberiség a racionális gondolkozás szabályait felállította, abban a hiszemben volt, hogy az egyedül lehetséges gondolkozás törvényeit ismerte fel. Platón még megkísérelte, hogy az archaikus szám értelmezését stabilizálja. Még Püthagorasz álláspontján volt, amely szerint az emberi sorsot, a társadalom és az állam rendjét a szám vezeti. A definitív szám definitív rendet teremt. Platón azonban már a racionalista logika szerint gondolkozott, és gondolkodása alapja már nem a törvény volt, hanem a dialektika.

Az analógiás és a racionalista logika egymáshoz úgy viszonylik, mint a törvény és a dialektika.

15.

Az analógiás logika egyetlen alaptörvénye: minden valóságszint között megfelelés van. A racionalista logika egyetlen alaptörvénye: $A = A$.

Az analógiás logika különbségekben, a racionalista logika ellentétekben gondolkodik. Az analógiás logika megkülönböztet, a racionalista logika szembeállít. Az analógiás gondolkozásból rendszer következik, a racionalista gondolkozásból dialektika.

16.

A végtelen dialektika annyi, mint végtelen számsor. Infláció, devalváció, rossz végtelenség.

Az analógiás gondolkodás alapja a kijelentés (apodiktikus), a racionalista gondolkodás alapja a bizonyítás. Csak annak van szüksége bizonyításra, ami ésszerű.

Az analógiás logika az Egy, a racionalista logika a Kettő jegyében áll.

Az analógiás logika hierarchikusan alá- és fölérendel, értékelve megkülönböztet és elválasztva összefoglal. A racionalista logika egymással szembeállít. A racionális logikából következik a létért való küzdelem, a tevékenység, az élet mint harc, a szembenállás. Az analógiás logikából következik a rend, a rendszer, az egység, a kiegyenlítődés. Az analógiás gondolkodás a látás logikája, a racionalista gondolkodás döntés-logika.

17.

Minden analógia egyetlen lényeges megfelelést világít meg és fed fel. Ez a megfelelés a látható (tapasztalati) és láthatatlan (tapasztalaton túli) világ között levő analógia. *Ami fent van, az megfelel annak, ami lent van, és ami lent van, megfelel annak, ami fent van* (Hermész Trismegisztosz). A látható természeti világ nem egyéb, mint a láthatatlan kolosszális analogonja. Az analógiás gondolkodás szerint a primordiális világ a láthatatlan. A racionalista gondolkodás szerint a két világ közül egyik sem primer vagy szekunder, mert a gondolkodás

értékindifferens ellentét.

A modern értékindifferens számkoncepció teremtette meg a logikai értékindifferenciát és a történeti gondolkodás jellegét.

18.

A racionalista gondolkozás értékközöny. A racionalista szám értékközömbös. Ez a szám korrupciójának felsőfoka. A mennyiségi (minőségtelen) szám logikai értékindifferencián keresztül teremti meg a számtömeget (halmazt, kvantumot), illetve a tömegszámot, az eltömegesedést és az eldologiasodást, vagyis a személytelenséget és az apparátust.

19.

„Nincsenek tények, ami van, csak értelmezés” (Nietzsche).

Az aritmológia szerint azonban nincsenek értelmezések sem, mert amikor az ember értelmez, csupán számkonceptiókat mér össze.

Ezért egy tény van, és ez a szám.

Értelmetlen szám pedig nincs.

20.

Az analógiás logika alá- és fölérendelő. Az analógiás logika kaszt-társadalom.

A racionalista logika szembeállító. A szembeállítás küzdelem és viszály. A racionalista logika demokrácia.

21.

Az analógiás logika folytonos átmenet a hasonlóságból a különözésbe, a különözésből a hasonlóságba.

A racionalista logika folytonos átmenet az objektívól a szubjektívbe, és viszont, a pozitívól a negatívba, és viszont, a konkrétól az absztraktba, és viszont. A racionalista logika konfliktus-logika.

22.

A racionalista logikát azonosság-logikának is nevezik, annak a tételnek az alapján, amelyet Arisztotelész állapított meg, vagyis: $A = A$. A racionalista logika matematikai jele az egyenlőség. Ez a logika tette lehetővé az emberiségben a társadalmi egyenlőség gondolatát.

23.

Vajon egyenlő-e, ami azonos, és azonos-e, ami egyenlő? Az egyenlő száma és az azonos száma sem nem egyenlő, sem nem azonos.

24.

Mindaz, ami a Kettő jegyében áll, ellentétes.

A kettő az a szám, amelynek nincs közepe.

Aminek nincs közepe, merő periféria.

A perifériális szám minőségtelen, merőben mennyiségi szám.

25.

Az analógiás logika az Egy, a racionalista logika a Kettő, az egységlogika a Három jegyében áll.

26.

Az egységlogika megteremtője Jacob Böhme.

Az egységlogika bázisa az *inqualieren* fogalma. Az *inqualieren* egymás közös áthatását jelenti. Egymás közös áthatása a következő:

A gondolkozásban amikor két logikai egységet egymás felé közelítek, a két elemet addig húzom össze, amíg a kettő majdnem azonossá válik.

De: mielőtt az azonosság megtörténik - mivel a két elemben mindig marad egyetlen pont, amely nem azonosítható -, ez a pont ellenhatást vált ki. A két elem egymástól ismét távolodni kezd, a távolodás egészen addig halad, amíg a két

elem az ellentét határát eléri.

De: ellentétte nem válik, mert a két elemben mindig marad egyetlen pont, amely azonos marad. A két elem ismét közeledni kezd. A közeledés egészen addig tart, amíg a két elem az azonosság határát eléri. És így tovább.

Az *inqualieren* fogalma azt jelenti, hogy minden azonosnak tartott minőség centrumában lappang ellentét, és minden ellentétesnek tartott minőség centrumában azonosság. Minden pozitívban negatív, minden objektívben szubjektív, minden minőségben mennyiség, és fordítva.

Két elem soha nem tehető sem ellentétesse, sem azonossá.

Ha az elemek sem azonossá, sem ellentétesse nem tehetők, mi az, amit tenni lehet? Az elemek egyesíthetők. Az *inqualieren* az egyesítés művelete.

27.

Heidegger *Identität und Differenz* (Azonosság és különbség) c. tanulmányában azt a hibát követi el, hogy az azonosság gondolatsorába a különbség gondolatsorát építi be. Holott az azonosság sorába nem a különbség, hanem az ellentét való. Ami nem azonos, az ellentétes (antitézis), a szintézis pedig nem egyesítés, hanem azonosítási álzárlat. Ezért Hegel logikája nem trinitárius, hanem dialektikus.

28.

Az *inqualierenben* a Három nem mint eredmény jelentkezik, hanem a kettő között lévő közép, amely a kettőt egyesíti.

Az Egy hulláma átcsap a Kettőbe, a Kettő hulláma átcsap az Egybe. Az Egy hulláma izgalom, a Kettő hulláma is izgalom. Keletkezik a megnyugvás, a Három, amely az Egy és a Kettő összezapásából felbukkan.

29.

Az egységlogika egységműveletében az azonosság az ellentétben, az ellentét az azonosságban van.

Ha az egység nem az azonosságban és nem az ellentétben van, akkor hol van?

Az egység a sokaságban van.

30.

A határtalan eggyé-levés a határtalan különbözés által tisztul meg (Hölderlin).

31.

Ami megsokszorozódik, az egységesedik. Ami differenciálódik, az integrálódik.

32.

Az egységlogika az analógiás logikát és a racionális logikát nem zárja ki, hanem azokat egyesíti.

Az analógiás logika és a racionalista logika szimultán három logika, amely egységben áll. Ami azt jelenti, hogy három korszak sem állt külön, hanem minden időben mindhárom jelen volt és van. Mindez azonban csak az egységlogika alapján válik nyilvánvalóvá, mert az egységben válik szabaddá.

33.

Misztifikáció (zűrzavar) akkor keletkezik, ha az ember egymáshoz nem tartozó logikákkal akar műveletet végezni. Ha például analógiás gondolkozást alkalmaz racionalista logikai folyamatra. Ha őskori gondolatot történeti gondolattal akar megérteni.

Az egységlogikában a három logikai művelet úgy helyezkedik el, mint az Egyben a Három(egységműveletben, *inqualierenben*, az egymás közös áthatásban).

34.

Egyesíteni annyi, mint a dolog (személy) minden tulajdonságát felszabadítani (minden számot realizálni).

Egyesülni csak az egységben lehet.

35.

A hagyomány azt tanítja, hogy minden analógia egyetlen alapvető megfelelést támaszt alá, ez a megfelelés a tapasztalati és a tapasztalaton túli (tapasztalat előtti) világ között levő analógia. Ami fent van, az megfelel annak, ami lent van. Kezdemény minden esetben a láthatatlanban van. Az analógia metafizikai koncepciója, hogy a primordiális világ a láthatatlan. A természet nem egyéb, mint a szellemvilág kolosszális analogonja. A racionális logika koncepciója, hogy a természet és a szellem azonos (ellentétes). Az egységlogika metafizikai koncepciója, hogy a természet és a szellem Egy. Az analógiás logika a látás logikája, a racionális logika a döntés logikája. Az előbbi lírikus (vagy epikus), az utóbbi drámai.

36.

Történeti korszak, racionális logika és mennyiségi szám összetartozik, s ez teremti meg a számtömeget (halmazt), illetve a tömegszámot, az eltömegesedést és az eldologiasodást, vagyis az apparátust. Az analógiás logika fölé és alárendelő (hierarchikus), a racionális logika szembeállító (ellentétlogika, viszálylogika). A racionális logika konfliktuslogika. A konfliktusok: individuum-kollektívum, azonos-ellentétes, objektív-szubjektív, pozitív-negatív, konkrét-absztrakt. A racionális logika végletes. Ugrás az elsőből az utolsóba. Csak ez a kettő van. A racionális logika matematikai jele az egyenlőség. Az egyenlőségjel teremti meg az emberiségben az egyenlőség eszméjét...^[1]

Megjegyzések

[\[1\]](#) Az Egységlogika 120 pontjából Hamvas Béla 1964-ben csupán 36 pontot dolgozott ki végleges formában. A további - vázlatban, töredékes feljegyzésekben maradt - részeket, valamint a Kereszténység hátralévő hét könyvének még fel nem dolgozott műterveit a szöveggondozás és szerkesztés elkészültével, egy későbbi kötetben adjuk majd közre. (A szerkesztő)